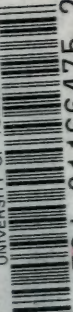

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01166475 2

UNIV OF
TORONTO
LIBRARY

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES

PAR

M. T. H. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector.

VOL. I.

Histoire des Seljoucides du Kermân

PAR

Muhammed Ibrahim.

LUGDUNI-BATAVORUM.

APUD E. J. BRILL.

1886.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES

PAR

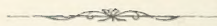
M. TH. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector.

VOL. I.

487569

15. 3. 49

LUGDUNI-BATAVORUM.

APUD E. J. BRILL.

1886.

HISTOIRE DES SELJOUCIDES DU KERMÂN

PAR

MUHAMMED IBRAHÎM

TEXTE PERSAN

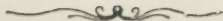
ACCOMPAGNÉ D'INDEX ALPHABÉTIQUES ET DE NOTES HISTORIQUES
ET PHILOLOGIQUES

PUBLIÉ D'APRÈS LE MS. DE BERLIN

PAR

M. TH. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector.

LUGDUNI-BATAVORUM.
APUD E. J. BRILL.
1886.

PRÉFACE.

Aux débuts des études orientales les savants européens ont étudié l'histoire des peuples musulmans dans ces manuels d'histoire universelle, qui avaient cours parmi ces peuples eux-mêmes. Les Abou-'l-Féda, les Mirkhond ont joui dans les écoles européennes, aussi bien que dans celles de l'Orient, d'une autorité absolue, de sorte qu'ils ont fait oublier pendant longtemps les travaux de leurs prédécesseurs. Les copies de leurs ouvrages abondaient, elles se trouvaient entre les mains des savants avant les autres; on en a publié, traduit, commenté le contenu, tandis que des ouvrages bien plus importants restaient ensevelis dans la poussière traditionnelle des bibliothèques. On a fait un grand pas en avant en substituant le texte de la chronique arabe d'ibn-al-Athîr à celui d'Abou-'l-Féda et un autre plus favorable encore au progrès des études historiques en publiant les ouvrages de Tabarî, Wâkidi et tant d'autres. Or, toute évidence historique repose sur les renseignements de témoins oculaires; plus un auteur se rapproche de l'époque et du théâtre des événements qu'il raconte, plus il est digne de foi. Ce principe a été reconnu par les historiens arabes jusqu'à Tabarî, mais après lui il a été méconnu au détriment de la science.

C'est ce qui constitue la valeur vraiment unique de la chronique volumineuse de ce dernier, qu'il ait réuni dans un seul ouvrage tout le savoir historique de son peuple et de son siècle d'après les principes rigoureux des écoles de tradition. Ses successeurs au contraire, comme ibn-al-Athîr, compulsaient les livres qui leur étaient accessibles, combinaient les diverses traditions d'une manière plus ou moins arbitraire et composaient des manuels, sans même indiquer, où ils avaient puisé leurs renseignements et — pour cause, car bien des fois ils n'étaient que des plagiateurs. Certes, ces manuels ont quelque valeur scientifique, puisque les originaux sont en partie perdus ou du moins inaccessibles jusqu'à présent, mais il est convenu qu'ils constituent une source d'informations sujettes à caution.

Il résulte de ce qui précède, qu'il faut faire pour les temps postérieurs ce que l'on a fait pour les premiers siècles de l'Hégire, c'est à-dire chercher des livres, qui ont été composés par des auteurs, contemporains des événements qu'ils racontent et les mettre entre les mains des savants en publiant les textes. Malheureusement l'empire musulman ne constitue plus une unité après le troisième siècle de l'hégire, de sorte que les chroniques se multiplient d'une manière alarmante. Dans l'occident, en Espagne et en Afrique prédomine l'histoire locale, dans l'orient l'histoire de dynastie. Un auteur qui avait accès, grâce à sa position auprès d'un prince quelconque, aux documents officiels de la chancellerie de ce prince ignorait complètement ce qui se passa dans les états voisins, au moins il n'en savait rien de précis. Nous en sommes donc bien loins de pouvoir écrire l'histoire de l'orient musulman, car tout est encore à faire après que Tabarî, notre guide pour les premiers siècles, nous abandonne. Or, il nous faut

commencer par le commencement, c'est-à-dire par la publication des chroniques les plus importantes pour chaque pays et pour chaque dynastie. Conformément à cette règle je me suis proposé de publier trois livres, dont chacun contiendra un texte inédit jusqu'à présent, ou bien un recueil de textes relatifs à l'histoire des trois branches principales de la dynastie des Seljoucides.

On me demandera peut-être : pourquoi choisir l'histoire de cette dynastie ? Je ne tarderai pas à y répondre. Quand nous nous bornons à l'Orient propre, abstraction faite de l'Afrique et de l'Espagne, la première dynastie qui attire notre attention est celle des Bouyides. La publication d'une chronique, qui embrasse cette histoire ferait très bien suite à la grande chronique de Tabéri, mais malheureusement on la cherche en vain dans les bibliothèques de l'Europe. Où il n'y a rien le roi perd ses droits, passons donc à l'histoire des Ghaznévides. Ici nous possédons déjà deux ouvrages qui laissent peu à désirer : le *tarîch Jemîni d'al-Otbi* et un volume, le seul qui nous reste, de la chronique persane de *Beihakî*. Pour les derniers temps de cette dynastie les sources font défaut, sinon dans les chroniques qui s'occupent des Seljoucides. L'ordre chronologique nous conduit par conséquent à ces derniers. Mais il y a plus. L'histoire des Seljoucides est pour ainsi dire le premier chapitre de l'histoire de l'empire ture qui se continue encore dans nos jours. Sortis des déserts du Turkestan ces Seljoucides se souvirent l'orient musulman et fondèrent ensuite dans l'Asie mineure un nouvel empire, qu'ils laissèrent en héritage à leurs successeurs, les Ottomans. L'état actuel de l'Orient se rattache donc sous un point de vue historique aux conquêtes des Seljoucides. Ces derniers représentent une époque de transition fort intéressante pour

l'historien à plusieurs égards. L'empire du monde musulman passe des Arabes aux Turcs; la littérature néo-persane, étouffée sous l'oppression des premiers, se développe ¹⁾; la religion du prophète est exposée aux attaques secrètes des esprits forts, des Ismaéliens, ennemis plus dangereux encore, que les Croisés qui font la guerre ouverte aux Musulmans. Voilà assez, je crois, pour justifier mon choix. Cependant je mentionne encore un dernier motif; c'est justement pour les Seljoucides que les textes imprimés n'existent pas. Je conviens de ce que l'on peut assez bien connaître l'histoire de la branche principale, celle de l'Irâk des renseignements d'ibn-al-Athîr, de Mirkhond etc., mais ces auteurs ne s'occupent guère des branches collatérales qui ont régné pendant un temps considérable dans l'Asie mineure et dans le Kerman. Nous ne connaissons l'histoire de ces dernières pas mieux, sauf quelques détails, que l'incomparable Deguignes, qui écrivit son Histoire des Huns il y a plus d'un siècle et puisa ses renseignements dans la Bibliothèque orientale d'Herbelot.

Après avoir déterminé l'époque et la dynastie que je me suis mis à tâche d'éclaircir par des textes originaux, il me reste de faire connaître ces derniers et d'en justifier le choix. Quand on consulte la bibliographie de Hadji Khal. sur les historiens des Seljoucides (II, 109), on verra qu'il ne mentionne aucun ouvrage bien ancien à une seule exception près. Je veux parler du livre du célèbre styliste et historien arabe *Imâd ed-dîn Isfahânî*, le secrétaire, mort l'an 597 de l'Hégire. Ce livre, intitulé selon le bibliographe

1) L'influence de l'esprit persan se fait sentir surtout dans l'historiographie arabe. Quelle différence entre les compositions de Tabari et les anciennes chroniques arabes comparées à celles d'al-Otbî, d'Imâd ed-dîn etc. qui sont en premier lieu des modèles de rhétorique

ture: *نصرة الغترة وعصرة الفطرة* est mentionné encore une fois plus loin (VI, 348) chez le même auteur, ainsi que l'abrégé intitulé: *زبدة النصرة* (III, 539). J'aurai occasion de revenir sur ce livre, qui doit entrer dans mon recueil, dans un volume suivant. Ici je ferai seulement observer que l'auteur y a incorporé la traduction d'un livre persan, composé par Anouchirwân ibn Khâlid Charaf ed-dîn, vézir du sultan Muhammed, fils de Malikehâh. L'original persan semble être perdu, mais de la traduction d'Imâd ed-dîn il y existe deux copies dans la bibliothèque Nationale à Paris et dans la Bodléienne à Oxford. Cependant il est à regretter que le vézir ne se soit pas occupé des premiers princes Seljoucides Togrulbeg et Alp Arslân, car bien que son traducteur ait tâché de combler cette lacune par une introduction de soi-même, nous nous passons avec peine des renseignements d'un auteur, l'âge duquel se rapproche de beaucoup des premiers princes Seljoucides. Ce défaut se fait sentir en plus haut degré, parce que d'autres livres importants sont également perdus, par exemple le *Moulouk nâme* (ou le Mélik-nâme) mentionné par *Mirkhond* (*Hist. des Selj. ed. Vullers*, p. 1) et par *Abou'l-Farâdj* (*Chron. Syr. ed. Bruns*, p. 229), le *tarîch d'ibn Haiçam* ثانی (?), cité par l'auteur des *Tabakât-i-Nâçirî* (traduction de M. Raverty, p. 11, 56, 116), la suite du *tarîch-i-Beihakî*, dont seulement un volume nous est parvenu, comme j'ai déjà fait remarquer, etc. Les mémoires du célèbre vézir Nizâm al-Mulk ne contiennent, à en juger par l'index des chapitres que l'on trouve dans le catalogue du Musée Britannique (II, 444 et suiv.), que fort peu de détails historiques, relatifs à l'âge de l'auteur. Il me paraît donc bien constaté qu'il n'y ait pas un travail plus important sur l'histoire des Seljoucides de l'Irak, soit en

arabe, soit en persan, que le livre d'Imâd ed-dîn que je me propose de publier, sauf peut-être une composition arabe, fort peu connue jusqu'à présent, dont le Musée Brit. possède une copie. Ce livre a été nouvellement acquis et n'est donc pas décrit dans le catalogue. Il m'a été signalé par M. Wright de Cambridge, qui avait en outre l'extrême obligeance de m'envoyer une copie de ce manuscrit. L'auteur de ce livre, d'ailleurs inconnu, se nomme *Çadr ed-dîn abou-'l-Hasan Alî*, fils du seyd martyr *abou-'l-Fawâris Nâçir ibn Alî al-Husainî* (c'est-à-dire le descendant de Husain, fils du calife Ali) et il a intitulé son histoire: *زبدة النوايح اخبار الامراء والملوك السلجوقية*, ou bien tout simplement: *اخبار الدولة السلجوقية*, car ces deux titres se trouvent mentionnés dans la préface. L'auteur semble avoir été contemporain des derniers Seljoucides de l'Irâk, mais il ne cite que fort rarement les noms de ceux auxquels il a emprunté ses renseignements. D'un autre passage résulte qu'il fut aux services du Khwarizm châh *Takach*, fils d'*Il-Arslân* (vers la fin du VIe siècle de l'Hégire). Du silence que l'auteur observe à l'égard de ses prédécesseurs il est peut-être permis de conclure qu'il ait largement copié son livre, ce qui constitue un reproche à l'auteur, mais hausse la valeur historique de son œuvre. Cependant cette question mérite un examen plus sérieux, que le célèbre Orientaliste anglais ne tardera pas à instituer. A coup sûr la chronique susdite, tout importante qu'elle soit, ne saurait être préférable à la composition d'Imâd ed-dîn.

Voyons à présent ce que nous possédons en fait de chroniques, relatives à l'histoire des Seljoucides du Kermân. La récolte est — on s'y attend — encore plus maigre qu'à l'égard des Seljoucides de l'Irâk. Le bibliographe ture cite

un ouvrage qui se rapporte à l'histoire du Kermân sous le titre: *سبط العلاء* (III, 618) et ce livre nous est parvenu dans une copie du Musée Britann. ¹⁾ qui a été décrite dans le catalogue des manuscrits persans p. 849. Il résulte de cette description que ce livre s'occupe spécialement de la dynastie Karachitaïenne qui a régné dans le Kermân depuis l'an 619 de l'Hégire jusqu'à l'an 705, bien que l'auteur ait donné quelques renseignements sur les dynasties antérieures dans une introduction, tout en renvoyant le lecteur pour des détails plus amples au récit d'un certain Afzal ed-din abu Hâmid Ahmed ibn Hâmid Kermâni. Cet auteur n'est pas nommé dans le dictionnaire bibliographique de Hadji Khal., mais on trouve des renseignements à son égard dans le livre que je publie à présent. Dans cette chronique il est dit expressément p. 36 (de notre édition) que l'histoire des enfants de Kâwardchâh, c'est-à-dire des Seljoucides du Kermân a été empruntée en grande partie au récit d' Afzal Kermâni. Quelques lignes auparavant (p. 35) l'auteur nous apprend que ce personnage exerça les fonctions de secrétaire (*ديبير*) auprès de Muhammed, fils de Bouzkouch, atabec du Kermân sous les derniers princes Seljoucides (dernière moitié du VIème siècle de l'Hégire) ²⁾. Par conséquent il était contemporain et en grande partie témoin oculaire des événements qu'il raconte dans sa chronique, qui porte le titre: *بدائع الایمان في وئاع کرمان*. plus généralement connue sous celui de *tarich-i-Afzal*. Si cette chronique nous fut parvenue, elle aurait mérité sans contredit d'être publiée, mais on cherche en vain des copies dans les bibliothèques de l'Europe. Cependant, comme les

1) M. Ch. Schefer à Paris en possède une autre.

2) Il est encore cité aux pages suivants: ۳۳, ۵۸, ۷۹, ۸۲.

passages cités prouvent qu'elle ait été largement mise à profit par l'auteur du livre que je publie ici, la perte probable de l'original ne semble pas irréparable.

L'auteur que j'ai l'honneur de présenter au monde savant par cette publication y est entièrement inconnu et il me faut avouer que je ne sais sur son compte que fort peu de chose. On a vu son nom et celui de son père sur le titre du livre et je puis ajouter, qu'il vivait encore l'an 1616 de notre ère, comme il atteste lui-même (p. 11 de notre édition). Dans ce passage sont contenus tous les renseignements que je sais à son égard, car par un accident quelconque le manuscrit de Berlin est incomplet au commencement et à la fin et c'est le seul qui existe, du moins en Europe. Comme j'ai indiqué ailleurs ¹⁾ toutes les lacunes que présente le manuscrit, je n'y reviendrai pas ici, mais il est clair à présent que l'introduction du livre étant en grande partie perdue, plusieurs détails sur l'auteur et son livre restent incertains. Nous ignorons même le titre précis de l'ouvrage, de sorte qu'un lecteur, bien ignorant sans doute, y pût donner celui de تاریخ فرشته sur la première feuille du manuscrit.

Quant au contenu, s'il n'est peut-être pas toujours intéressant, il a du moins le mérite d'être nouveau et inconnu en Europe, car les détails sur les Seljoucides du Kermân qu'on trouve dans les livres imprimés sont bien insignifiants à côté des renseignements fournis par Muhammed b. Ibrahîm. Nous pouvons encore appliquer à leur histoire

1) Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1885 p. 362 et suiv. — J'ai à tort prononcé dans cet article le nom turc قاورد comme Qâward; j'ai vu plus tard dans la copie très correcte du ms. d'Imâd ed-dîn que la seconde syllabe doit être prononcée avec dhamma: Qâwur d. (Comp. قور qui signifie loup en ture).

les mots du célèbre auteur de l'histoire de la décadence et de la ruine de l'empire romain: they commanded an extensive though obscure dominion on the shores of the Indian ocean, so obscure that the industry of M. de Guignes could only copy the history or rather list of the Seljoucides of Kerman in *Bibl. Orient.* 1) En défaut d'une traduction complète, j'ai inséré dans le *Journal de la Société orientale allemande* un aperçu du contenu, car ce n'est pas chose facile que de traduire un livre comme celui-ci, écrit dans un style gracieux et élevé, le moins de tous pour l'éditeur qui devrait nécessairement rédiger cette traduction dans une langue qui n'est pas sa langue maternelle. Du reste je ne la crois pas indispensable, puisque ceux qui s'intéressent à l'histoire de l'Orient savent ordinairement les langues orientales.

On connaît à présent le plan de ce recueil. Si je suis entré en quelques recherches sur les auteurs les plus anciens et les plus dignes de foi sur l'histoire des Seljoucides, c'était uniquement dans le but de justifier le choix des textes publiés. Je n'ai nullement la prétention d'avoir donné la bibliographie complète, car j'ai passé sous silence toutes les chroniques arabes ou persanes qui ne s'occupent pas exclusivement des Seljoucides, bien qu'elles contiennent sur leur compte des détails précieux. Par la même raison je n'ai fait aucune mention des historiens des Seljoucides de l'Asie mineure, ce que je réserve pour un volume suivant.

Je terminerai cette préface en donnant quelques renseignements sur l'édition de ce livre-ci. Elle commence

1) Gibbon, *History of the decline and fall of the Roman empire* III, 409 (Chandos Library)

à la feuille 36 du manuscrit de Berlin, la première dans laquelle l'auteur s'occupe des Seljoucides du Kermân. Les feuilles précédentes contiennent les fragments d'une introduction et d'une histoire des Seljoucides de l'Irâk, que j'ai cru ne pas devoir reproduire à cause des lacunes du manuscrit et parce que nous possédons sur cet histoire des livres bien plus anciens et bien plus importants que celui de notre auteur. Depuis la feuille 36 jusqu'à la fin du manuscrit le texte est complet, de sorte qu'il ne manque à mon édition que le commencement et la fin. Le manuscrit est écrit dans le caractère dit *ta'lik*, genre d'écriture assez difficile à lire, à cause des points diacritiques qui y sont placés ou bien omis d'une manière assez capricieuse. Du reste l'écriture est belle et date probablement du XVIIe siècle de notre ère. Le texte est aussi passablement correct, sauf quelques répétitions et des fautes légères que j'ai annotées en bas des pages, sans toutefois marquer toutes les variantes et toutes les incertitudes, ce qui ne sert à rien. Pour le reste il me faut avoir recours à l'indulgence du lecteur; publier un texte d'après un seul manuscrit est toujours chose épineuse, surtout quand ce manuscrit n'est pas irréprochable et se rapporte au récit d'événements peu connus. En pareil cas le premier éditeur ne saurait avoir la folle prétention d'avoir publié le texte tel qu'il ait été écrit par l'auteur, il a satisfait à son devoir, s'il a reproduit correctement le texte du manuscrit, car l'écriture d'un manuscrit persan offre déjà une liberté trop grande à la conjecture et à — l'erreur. Quelques fautes plus ou moins graves ont été corrigées à la fin du volume, où j'ai inséré quelques explications de mots et de phrases que l'on cherche en vain dans les dictionnaires, mais je ne doute nullement que cette liste de corrections

et d'additions ne doit être beaucoup plus étendue ¹⁾. Quant aux questions chronologiques auxquelles cette publication peut donner lieu, je me permets de renvoyer le lecteur à ce que j'ai fait observer là-dessus dans l'essai cité plus haut.

Il me reste encore d'exprimer publiquement ma gratitude envers ceux de mes collègues dans les études orientales, qui ont bien voulu m'aider en plusieurs égards dans mon travail. J'ai déjà nommé M. Wright, mais je n'ai guère des obligations moins sérieuses à M. Schefer à Paris, qui me donna libre accès à ses trésors littéraires, et à M. Pertsch à Gotha, qui eut la bienveillance de collationner pour moi sur le manuscrit de Berlin quelques passages douteux et de les éclaircir par sa connaissance profonde de la langue persane. Mais avant tout j'ai à faire mes remerciements à la Direction éclairée de la Bibliothèque Royale à Berlin de la libéralité avec laquelle elle a mis à ma disposition les manuscrits, confiés à ses soins et à mon cher précepteur et ami M. de Goeje, qui a accordé les fonds nécessaires à l'impression.

1) Pour les mots d'origine arabe on est prié de consulter le Supplément de Dozy, qui est très riche en significations des mots de la langue parlée tels qu'ils ont passé dans la langue persane.

CORRECTIONS ET ADDITIONS.

Le lecteur est prié de corriger quelques ك en ك and ك en ك p. e. p. v, 15; ۳۱, 7 كوش au lieu de كوش; p. ۱۸۳, 10 ايكي au lieu de ايكي; de même quelques mots composés qui ont été séparés dans l'impression comme si c'étaient deux mots p. e. p. ۳۲, 15 شهر بند au lieu de شهر بند; ۱۲۰, 19 سروردانی au lieu de سروردانی.

Il voudra bien pardonner l'omission involontaire des *hamza* de l'izâfet sur و et ی (après l'izâfet est marqué tantôt par ی selon le ms., tantôt par un hamza. — Je regrette devoir constater que quelques caractères sont sortis des lignes par l'inadvertence des pressiers après la révision des épreuves p. e. dans la table généalogique p. ۱۳۷. — Deux fautes plus graves ont déjà été signalées p. ۹, note a et p. ۱۰۵, note c. — On remarquera aussi ce qui a été dit dans la note b p. ۲۳.

P. ۱۱ l. 21: و چهار صد کرمان چنان شد که گرتک و مېش: با آب خوردی. Pour expliquer l'expression چهار صد کرمان on comparera cet autre صد در صد کرمان mentionnée par Vullers dans son dictionnaire II, p. 511. Vullers prétend que c'est un nom de lieu dans la province du Kermân mais à tort, car il a mal compris l'explication du *Bahâri adjam* qu'il cite. Cet explication est ainsi conçue: کرمان که هر طرفی از اطراف چارخانه آن صد فرسخ است

c'est-à-dire: صد در صد (cent fois cent) signifie la superficie du Kermân, parce que chaque côté des quatre côtés de cette province mesure 100 farsakh. Un nom de lieu „cent fois cent” est du reste parfaitement inconnu, mais on comprend aisément après l'explication donnée, que cet expression peut servir à dénoter la superficie en entier du Kermân. Au passage cité chez notre auteur چهار صد کرمان signifie donc: les quatre côtés du Kermân ou bien le Kermân entier.

P. ۱۴ 1. 12: خداوندی کجا کوته نماید * به پیش خطی
 او خط محور. Le *tehdid* de محور doit être placé sur le mot précédent خط et خطی doit être lu ختائی à cause du mètre pour خطی, car ce mot bien connu aux arabistes signifie des lances, proprement des lances d'el-Khajj dans le Bahrain. La traduction du verset est: un seigneur devant la lance duquel la ligne éclipique semble être courte.

P. ۱۸ 1. avant-dernière: تفویص ۱. تفویص.

P. ۲۲: Ces vers arabes se trouvent chez ibn Khallikân, éd. d. M. Wüstenfeld, Vita n. 31.

P. ۲۴, 17: Remarquez qu'ici et ailleurs p. e. p. ۴۰, 8, ۴۹, 18 le nom de la ville de Bam est précédé par شف (= ناحية cmp. Yacout sous شف et *Bibl. Geogr. Ar.* ed. de Goeje IV, 275).

P. ۳۹, 14: ودر بسلاں کرمان بقاع خیر بنا فرمود از مدارس وریاطات. „Elle fit construire dans le Kermân des fondations pieuses, des écoles et des hospices.” Le mot بقعه (pluriel بقاع) revient dans cette même signification, que l'on ne trouve pas dans les dictionnaires, p. ۳۹, 9, وشار خیرات او در کرمان. Un exemple très instructif se trouve encore p. ۱۹۴, 6 اورا بقعه و مشهدی

ساختن ميبايد » il faut construire pour lui une بقعة et une chapelle." J'ajoute encore un autre exemple tiré du livre intitulé: التوسل الى التوسل (Ms. de Leide n° 586, f. 39^{recto}) où il s'agit des *wakf* de la medresâi Khatoun-i-Bahâi. Le mot بقعة s'y trouve plusieurs fois ainsi que le pluriel بقاع mais pour choisir un exemple instructif je cite ces mots: وبدين سبب آن بقعة انيس كه فقهارا محل تعريس وعلما موضع تدريس است, desquels résulte que بقعة dénote un lieu où les *foukahâ* passent leurs nuits et les *oulamâ* enseignent. بقعة signifie donc une fondation pieuse à l'usage des étudiants et des *fakîh* et réunit les significations de مدرسه et خانقاه (ou رباط), qu'on fit construire auprès du tombeau d'un prince ou d'une princesse. Le mot est pris dans le même sens dans la description du fameux Naubahâr de Balkh chez Schefer, *Chrest. Pers.* II, ۳: وگرداگرد آن بنکده سيصد وشصت بقعه بساختند. M. de Goeje m'apprend que بقعة est employée d'une manière analogue en arabe chez Amari, *Bibl. Ar. Sic.* ۲۷ (p. 59 de la traduction) comp. le Glossaire.

P. ۳۱, 2: سلامت. — Ibid. l. 15 ترة. ترة.

P. ۴۸, 10: مرد هست.

P. ۴۹, 2: وچه را بنکال و عذاب موقوف داشتند. L'expression موقوف se rencontre plusieurs fois dans le livre p. e. ۱۷, 6, ۱۹, 17, ۱۹۲, نظام الدين را موقوف داشتند. واورا موقوف کردند. Pour bien comprendre cet expression il faut la rattacher à la signification de différer, hésiter que Dozy a attribuée au verbe arabe وقف (Supplément s. v.). Proprement elle signifie donc: laisser l'affaire de q. q. indécis, remettre le jugement, ensuite: mettre q. q. en détention *préventive*.

P. ۴۹ 14: Sur تقبل voir les observations de M. de Goeje

(Gloss. Fragm. p. 70). Il n'est peut-être pas tout-à-fait inutile d'observer que *قسمت* a la signification spéciale de répartition d'impôts et *قسمت کردن* celle de faire la répartition d'impôts, comme dans le passage cité (l. 13); p. ۹۹, 18; p. ۱۰۰, 1. Dans la plupart de ces passages il y a question d'impôts injustes, d'exactions comme dans les derniers dans lesquels *قسمت* est combiné avec *جور* et *مصادرت*.

P. ۹۳, 6 *و جنگیاء سلطانی پیوستند* ۶, ۳۰. *معلوم شد* et peu après *که استخلاص آن بجهت انسانی و جنگی سلطانی در وسع نیست*. Dans ces passages l'expression *جنگی سلطانی* (combat royal) semble avoir la signification d'un combat corps à corps.

P. ۹۳, 16, comp. p. ۷۴, 16 et 19 et note a »J'ignore quel personnage se cache sous cette dénomination (c. à-d. *کریم الشرق*) s'il est autre etc." J'ai vu plus tard que ce personnage n'est pas tout-à-fait inconnu dans une époque postérieure, quand il exerça les fonctions de vèzir auprès de Ghiyâts ed-dîn, fils du Khwarizmchâh Mohammed, auquel celui-ci avait confié le gouvernement du Kermân après la mort du malik Dinâr et les désordres suivants. (Pour les détails voir notre chronique p. ۱۹۳ et suiv.). Cependant Ghiyâts ed-dîn vit bientôt qu'il ne put rien faire dans le Kermân et alla combattre l'atabec du Fars. Comp. *ibn-al-Athîr* ed. Tornberg XII, ۲۷۳, Mirkhond, *Histoire des sultans du Kharezm* p. ۸۷ et suiv. Le nom du vèzir Karîm as-Chark ne se trouve dans aucun de ces passages, mais je l'ai rencontré dans la grande encyclopédie de Novairî et dans le *tarîch-i-Djihânkochâi*. Comp. plus bas p. XXII, 9.

P. ۱۱۳, note b: La locution proverbiale: *بعد خراب البصرة* tire probablement son origine de la destruction par le Prince des esclaves en 257 (871), comp. Tab. III, ۱۸۴۷—۱۸۵۷, mais elle signifie tout simplement: *trop tard*. En voici un exemple

tiré du tarîch-î-Djihânkochâï (ms. de Leide p. 194): وبعد „il apprit خراب البصرة دانست که کارها بوقت باید شست trop tard qu'il faut chercher les affaires quand il est temps.”

P. ۱۱۴, 4: ۱۰., 13, ۱۸, 9: عوادى, pluriel de عادية *désir de nuire à quelqu'un* selon Dozy et de Goeje (Gloss. Edrisî). Cependant mis au pluriel ce mot désigne les suites fâcheuses de quelque chose, ou bien les influences funestes de quelqu'un. Du reste cette signification se rattache à celle donnée par M. M. Dozy et de Goeje.

P. ۱۱۰, 7: Le commencement du beau poème de Mu'izzî se trouve dans le Behâristân de Djâmi p. ۴۹۳ dans l'édition de Constantinople de Châkir Efendi et p. ۸۹ de l'édition de M. v. Schlechta—Wssehrd. Je le transcrirai ici:

ای ساریان منزل مکن جز در دیار یار من
تا یک زمان زاری کنم بر ربع واطلال ودمن
ربع از دلم پر خون کنم اضلال را جیبحون کنم
خاک دمن گلگون کنم از آب چشم خویشتن
از روی یار خردگهی ایوان همی بینم تهی
وز قد آن سرو سهی خالی همی بینم چمن

P. ۱۳۶, 10: چهار تکسّر بر آن حضرت کرد. Cette leçon est fautive et je me hâte de la corriger. Il faut lire:

چهار تکبیر au lieu de تکسّر. L'expression چهار تکبیر *réciter les quatre tekbîr* dans la signification de »faire les derniers adieux.” Cette signification n'est pas notée dans les dictionnaires, mais elle est bien constatée, puis qu'elle n'est pas rare chez les auteurs persans. Voici un exemple tiré du tarîch-î-Djihânkochâï p. 191: ملکہ خواند و عروس پیدشاک را سه طلاق بر گوشه چادر بست. Elle est empruntée au rituel funéraire musulman.

P. ۱۴۸, 15: بماند I. نماند.

P. ۱۷۱ l. avant-dern.: Ajoutez le mot جز entre ک et عزیز, bien que ce mot manque également dans le manuscrit.

P. ۱۷۵, 13: نمارق I. نمارف. — Même page l. 16: La leçon. وبحث ارجاحتی a été admise faute de mieux, car je n'avais pas réussi à la corriger. Cependant à présent je suis convaincu que le mot ارجحتی consiste réellement de deux mots c. à d. از et حاجتی. Peut-être convient-il de lire = sans preuve suffisante, ce qui donnerait un sens excellent.

P. ۱۷۱, l. dern.: Sur فرخی emp. le Behâristân de Djâmî ed. von Schlechta-Wssehrd p. ۷۷. Schefer, *Chrest. Pers.* II, 242—246.

P. ۱۸۴, note a: La leçon du ms. est correcte, il faut donc restituer dans le texte وشبانگما.

P. ۱۸۱, 1: Ayant quelques doutes sur l'intégrité du texte j'ai consulté sur ce passage difficile M. Pertsch, qui me donna cet explication: »als er (l. sie. c'est-à-dire: les Ghuzz) den Backofen des Aufstandes (nicht der freudigen Bewillkommnung), heiss (geheizt) sah(eu), welche Veranlassung (چه جای, vgl. *Gulistân*, Sprenger 49, 4 = Semelet 39, 8) dazu [wäre vorhanden gewesen] dass er (sie) das Brot seiner (ihrer) Absicht [in denselben] hätte(n) verschliessen sollen? d. h. ohne das Bild vom Backofen und vom Brot (قرص): als er (sie) die Stadt nicht zum Willkommen, sondern zum Aufruhr, zum Widerstand bereit sah(eu), schien es ihm (ihnen) nicht zweckmässig und angezeigt, sich mit seinen (ihren) Absichten und Plänen in diesen Aufruhr zu begeben." Je n'ai qu'une seule objection à faire à l'explication de mon savant collègue, c'est que rien ne pût être plus agréable

aux Ghuzz, que de voir »le fourneau de la sédition chauffé.” Je crois donc que les mots در بندد چه جای — doivent être pris exclamativement: „quelle belle occasion pour que le gâteau de leur projet entrât dedans” (dans le fourneau chauffé de la sédition)! C'est au lecteur de choisir entre les deux explications, mais je dois à M. Pertsch la mienne, car au passage cité j'avais encore proposé de changer le mot قرص en غرض dans la note.

P. ۱۹., 13: Au lieu de هست ۱. نیست.

P. ۱۹۸, l. 6: Le sultan Ghouride qui n'est pas nommé ici est Chihâb ed-dîn et l'on peut consulter sur l'expédition à laquelle l'auteur fait allusion la chronique d'ibn-al-Athîr t. XII, p. 124 (sous l'an 600).

P. ۲۰., l. 14: L'auteur n'ayant pas donné beaucoup de détails sur Borâk Hâdjib je crois devoir aux lecteurs d'y suppléer par les renseignements plus amples du tarîch-î. Djihânkochâï, d'autant plus parce que la fin du livre manque dans le ms. Je copie le texte tel qu'il se trouve dans le ms. de Leide n. 1185, sauf quelques légères corrections: Ms. p. 233 —

ذکر احوال سلطان غیاث الدین نام او پیرشاه^{۱)} بود و مسلک
کرمان نامزد او بود بوقت آنکه پدرش از عراق بجانب مازندران
رفت حرما بقلاعه قارون فرستاد و سلطان غیاث الدین را Φ
بگذاشت تا چون سلطان محمد انار الله برهانه در جزیره
ابسکون غریف دریای هلاکت شد و لشکر موغل بگذاشتند از
قلعه بیرون آمد چون پدرش مملکت کرمان نامزد او کرده بود

1) Indistinct dans le ms.

منوجه آنجانب شد شجاع الدین قاسم¹ که مفردی بود از جمله ملک زوزن موسوم بکوتوالی قلعه کواشیر بود و چون جهانرا پر آشوب میدید او را در قلعه راه نداد و زلفها پیش فرستاد بعد آنکه این حصار را از کوتوالی امین چاره نباشد و من عمان بنده قدیم که بفرمان شما اینجا نشسته ام سلطان غیاث الدین چون دانست که او بر سر ضلالتست مکابوحتی نمود با جماعتی که مصاحب او بودند عنان بر تافت و بعراق آمد و از هر جانبی سواد² مردان و شداد امرا برو جمع شدند و براق حاجب و اغول ملک بخدمت او متصل گشتند و قصد اتابک سعد کردند و اتابک در موضعی بود که آنرا دینه³ میخوانند از معرفت او بجهت و لشکر او چون برسیدند چهارپای بسیار از همه نوعی یافتند و از آنجا مراجعت کردند براق حاجب را با تاج الدین وزیر کریم الشرق⁴ مقالتی افتاد خشم گرفت و بسا خشم خود عزم هندوستان کرد و چون سال سنه ۶۱۹ شد انج⁵

ذکر استخلاص کرمان و احوال براق. Ms. p. 237. 1. 3.
 براق حاجب و برادر او حمیدنور از قراخطای بودند و در عهد خان قراخطای حمیدنور را برسالت بنزدیک سلطان فرستاد سبب اختلافی که بودست تا چون تابنکو طراز⁵ در دست آمد

1) Sic! Tous les écrivains que j'ai consultés donnent ابو القاسم.

2) Le ms. porte شواد.

3) Ainsi porte le ms.

4) Cmpr. la note précédente p. XVIII, l. 7 et suiv.

5) Ainsi le ms. طراز est un nom de ville bien connu, probablement ce mot contient-il deux noms طراز et تابنک (?).

ایشانرا نیز بیاروندند و در خدمت سلطان قزلبتی یافتند و بتدریج حمیدنور امیر شد و براق بحاجبات موسوم گشت و حمیدنور را بوقت آنکه بما وراء النهر میرفت با چند هزار مرد در بخارا بگذاشت و در اوائل فترت او نیز در گذشت و براق بحد عراق آمد و بخدمت غیاث الدین پیوست و از بزرگتر امرای او شد و قتلغ خان لقب یافت و بعد از تاکید عهد و ایمن امارت اصفهان بدو فرمود و چون خبر وصول لشکر موغال برسید مقدم ایشان تولان حربی ¹⁾ از غیاث الدین اجازت خواست تما باصفهان رود و با خیل خود از راه کرمان عزم هندوستان کند چون بحیرفت و کماوی ²⁾ رسید جوانان قلعه کوشیر شجاع الدین قاسمرا برآن داشت که از عقب ایشان میباید رفت و غارت کرد پنج شش هزار سوار شدند و ایشانرا شکار خود میدانستند چون این جماعت نزدیک رسیدند دانست که کار افتاد براق فرمود تا عورت را نیز بلباس مردان پوشیده شدند و حرب بسیجیده گشتند و از چهار جانب ایشان در آمدند فوجی ترکان که در زمره شجاع الدین بودند بحکم نسبت با براق منظم شدند و نزدیک ایشان دو حصار بود یکی حرق و دیگر عباسی خوانند تا آنرا پناه گیرند روی بدان آوردند ترکان براق چون برق براق که میغرا بشکافت برایشان دوآیدند و قومی بسیار را بر صحرا کشته انداختند شجاع الدین با قومی که به حصار پناهید یک دو روز محاصره

1) Incertain.

2) = قماوین emp. notre édition p. ۸۳.

کردند چون در حصار دخیره نبود از آنجا فرو آمدند شجاع الدین را محبوس کردند و بندها گران نهادند و از آنجا باز گشتند و بجانب کواشیر آمدند و شجاع الدین را در قید بدر حصار آوردند تا پسر او سروخان او را بتسلیم قلعه باز خرد پسرش خود ازو فراغتی داشت او را بکشند و هر دو قلعه را محاصره آغاز نهادند از قلعه پاسبانی بشب بگریخت که من قلعه را از راهی که ایشان محافظت نمی نمایند بشما دم براق او را به مواعید بسیار منتظر گردانید اما بر سخن او اعتماد کتی نمود و ازو وثیقه خواست شب دیگر برشت و یک پوشیده را که داشت پوشیده از قلعه بزیر آورد و مردانرا برای که گفته بود بر کشید وقت صباکی را طبل بزدند و نعره بر کشیدند و قلعه فرو گرفتند و در باز گشادند و پسر شجاع الدین در حصار بود به محاصره آن مشغول شد ناگاه خبر وصول سلطان¹⁾ از جانب هندوستان رسید براق حاجب نزلها پیش فرستاد از ۹۰ نوی ویر عقب خود بخدمت استقبال کرد و دختری را نیز بخدمت سلطان نامزد کرد چون سلطان نزول کرد دخترا عقد بستند و کسان بنزدیک پسر شجاع الدین فرستاد باعلام وصول سلطان او جواب داد که تا بچشم خود چتر او را نه بینم اعتماد ننمایم سلطان بنفس خود پیش حصار راند حالی خدمت مبادترا بحضرت محتشد شدند و از هر جنسی خدمتها روان کردند و خوبشتنن شمشیر و کرباسی بر گرفته و خدمت سلطان آمد²⁾

1) C'est-à-dire Djalâl ed-dîn (l'an 621 de l'Hégire).

2) Peut-on identifier ce fils de Chodjà ed-dîn avec Chems al-Molk Ali fils d'abou-l-Kâsim connu sous le nom de Khwâdjah Djihân, vèzîr du saltan Djalâl ed-dîn ?

وسلطان بحصار روان شد و براق نیز در خدمت او برفت روزی سلطان بتماشای شکار بیرون آمد براق حاجب بعثت مرض از حصار بیرون نیامد دانست که او را در مخلف اندیشه خلافت امتحانرا رسولی باستدعای او فرستاد بعثت سوانح در مهمات جواب داد که این نواحی بضرب شمشیر مستخلص کرده ام و جای آن نیست که مقر سریر سلطنت باشد و این حصون را از حافظی امین ناگزیر خواهد بود من بنده قدیمم و اکنون سن امتداد گرفته است و قوت حرکت نمانده اندیشه آنست که درین قلعه بدعی دولت همیون مشغول باشم و اثر سلطان خواهد که بقلعه آید آن م میسر نشود و نرلهای بسیار با این الوکها^۱ روان کرد سلطانرا چون وقت تنگ بود از راه ملاطفت جوابی فرستاد و از آنجا عنان بجانب شیراز تافت و براق متمکن شد و تمامت آن نواحی را در ضابط آورد و بعدما که سلطان غیبت الدین را که بدو استعانت نموده بود و ازو زینهار خواسته کالمستنجیر من المرضاء بالنار بقتل آورد^۲ رسولی بنزدیک امیر المومنین فرستاد معلم از اسلام خود و تشریف کتب سلطان ملتئم او را باسعاف مقرون گردانید و بقتلخ سلطان تشریف خطاب مبذول داشت و بران جمله روز بروز تمکن او زیاده میشد تا الخ ۵

1) Je ne comprends pas ce mot. On pourrait y voir une altération du mot turc اولاق = messenger (mis au pluriel).

2) Cmp. Mirkhond, *Hist. des Sult. du Kharezm*, p. ۹۲.

PROVERBES PERSANS QUI SE TROUVENT
DANS CE LIVRE.

P. ۶۹, l. 20. هر کس خر برپام برد فروز تواند آورد. Quiconque fait monter un âne sur le toit peut aussi le faire descendre.

P. ۷۱, 21. آزمون رایگان L'essai ne coûte rien.

P. ۱۲۵, 5. گرسنه چمن سیر شود رگ فصول دروی بجنبید. Quand l'affamé est rassasié la veine de l'impudence se remue en lui, à peu près = vilain enrichi ne connaît parent ni ami.

P. ۱۳۳, 8. لشکر بگندنان رسید. L'armée est arrivée à Gandanân. Gandanân est un nom de lieu près Ispahân, séjour d'hiver (بیلاق) des Lours. Le passage cité démontre que l'on applique ce dicton «l'armée a pris ses quartiers d'hiver» dans le sens de „il n'y a plus rien à espérer.”

مغون ۹۸، ۹۲، ۱۵۳، ۱۹۵
 مکرانات ۵۹
 منارۃ شاهینگان ببردسیر ۱۱۸
 منوجان ۱۵۳، ۱۵۴
 میدان در خبیص ببردسیر ۱۸۸
 نرماشیر ۸۹، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۸، ۱۳۰
 ۱۳۱، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۵۹، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۴
 ۱۸۸، ۱۹۳
 نسا ۱۱۳، ۱۵۹
 نی بید ۱۳۹
 نیشاپور ۱۴۲، ۱۴۹، ۱۹۸، ۱۷۰

هراة ۲۷
 هرموز ۸، ۹، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۹۰—۲۰۲، ۱۸۲
 همدان ۱۳، ۹۰
 هندوستان ۲۹، ۸۳، ۲۰۱

یزد ۱۱، ۲۶، ۵۲، ۵۴، ۵۷، ۵۸، ۹۳، ۷۰
 ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۷—۸۰، ۸۷، ۸۹—
 ۹۱، ۹۸—۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۸، ۱۳۳، ۱۴۲
 ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۸

کوشک شیرویه ۲۵

گورگان ۱۴۲
 گرمسیر ۵، ۸، ۹، ۲۴، ۲۸، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۸۰، ۱۰۰، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۹۵، ۱۸۲، ۱۹۷، ۱۹۳، ۱۹۰
 گرید طمس ۱۳۰
 گناباد ۱۷۷
 گندنان ۱۳۳
 گواشیر ۷۰ ببردسیر
 لحصا ۳۳

مادون ۷۸
 ماغان ۱۰۹
 ما وراء النهر ۸۳
 محله سدشینی ببردسیر ۲۰
 محله کوی تیران ببردسیر ۲۵، ۳۰
 مزاج ۱۵۲
 مزغن ۱۸۲
 مشیز ۹۹، ۱۰۸، ۱۲۱
 مصر ۸۳

عقبه زرنانی ۸۹، ۱۷۴
 علیاباد ۲۸
 عمان ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۲۶، ۳۱، ۳۲، ۳۱.

غزنین ۲۶، ۱۳۹
 غور ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۹۸.

فارس ۳، ۱۲، ۲۶، ۴۱، ۴۴، ۴۹، ۵۲
 ۸۱، ۸۳، ۸۷، ۸۹، ۹۱، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۷
 ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۱۷، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۸۰، ۱۹۱
 ۱۹۲—۲۰۰

فرك ۴۷
 فهرج بم ۱۰.

قاین ۱۹۸
 قریه شتران ۹۱
 قریه العرب ۱۱۷، ۱۸۰
 قطیف ۳۱

قلعه سلیمانی ۹۸
 قلعه کهن ببردسیر ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۴
 قلعه کوه ببردسیر ۲۸، ۳۴، ۱۷۷
 ۱۸۹، ۱۹۴

قلعه نو ببردسیر ۱۸۹، ۱۹۰
 (صحرَاء) قبادین ۴۸، ۴۹، ۸۳، ۱۵۳
 جزیره قیس ۱۹۰، ۱۹۱

کدرو ۹۱
 کرک ۱، ۱۱
 کرمان ۳، ۴، etc.
 کنس ۱۵۹

کوبنان ۳۴، ۹۰، ۱۰۶، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۸—
 ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱
 ۱۵۸—۱۶۰، ۱۶۹، ۱۷۵، ۱۹۷، ۲۰۰
 (حصار) کورفک ۱۱۷

روم ۸۳
 ری ۱۳، ۵۲
 ریقان ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۵۶، ۱۷۴، ۱۸۱.

زند ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۱، ۱۱۷، ۱۳۲
 ۱۳۴، ۱۴۰، ۱۵۰—۱۵۲، ۱۶۷، ۱۷۱، ۱۹۷.

زقوان ۹۲
 زنگبار ۲۶، ۸۳
 زنون ۱۶۱، ۱۶۷، ۱۷۱a
 زوزن ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۵—۱۷۷

ساوه ۵۲
 ساکستان ۱، ۱۱، ۱۴، ۴۸، ۱۱۷، ۱۲۹
 ۱۳۲، ۱۳۹، ۱۵۵—۱۵۷

سرپین ۵، ۳۲، ۴۳
 سرخس ۱۰۶
 سردسیر ۱۱۷
 سرسنگ ۷۹
 سموران ۲۴
 سیرجان ۴۴، ۴۵، ۵۶، ۸۹، ۹۱، ۱۰۸
 ۱۱۶، ۱۶۲، ۱۷۲، ۱۸۸، ۱۸۹
 سیستان ۷. ساکستان

شهر بایک ۹۱
 شهرستان ۹۲
 شیراز ۳، ۱۲، ۴۷، ۸۹

طارم ۴۷
 طبرک ری ۵۱
 طیس ۳۳، ۹۹، ۱۴۸، ۱۷۰، ۱۸۲، ۱۸۸، ۱۹۷

عراق ۱۲، ۱۳، ۲۵، ۲۶، ۴۸، ۵۰، ۵۱
 ۵۳، ۶۰، ۷۷، ۸۳، ۸۹، ۹۰، ۱۳۲—
 ۱۳۵، ۱۴۰، ۱۶۰

حصار خواهران ۱۷۴	۱۱۸، ۱۲۷-۱۳۰، ۱۳۴-۱۳۸، ۱۳۸-
حمدایان ۷۴	۱۴۲-۲۰۱، ۱۵۸، ۱۵۲-۱۵۰، ۱۴۲
	بسا ۸
خیبص ۱۱	بغداد ۱۹
۱۱۹، ۱۱۸، ۵۹، ۴۵، ۱۳	بیم ۱۷
۱۴۹، ۱۴۱-۱۳۸، ۱۳۲-۱۲۹، ۱۲	۴۳-۴۳، ۴۰، ۳۲، ۲۴، ۱۸، ۴۹
۲۰۰، ۱۷۳، ۱۶۹	۷۴-۷۴، ۹۹-۹۲، ۵۸-۵۴، ۵۰، ۴۹
خراسان ۱۲	۷۸، ۸۲-۸۹، ۹۵، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۲
۴۵، ۳۳، ۲۹، ۲۵، ۱۹	۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۸، ۱۲۴-۱۲۸، ۱۳۲
۷۴، ۹۴، ۹۳، ۵۳، ۴۹، ۴۸، ۴۷	۱۳۵-۱۵۸، ۱۵۰، ۱۴۹، ۱۳۹، ۱۳۵
۱۳۴، ۱۲۸، ۱۱۹، ۱۱۲-۱۱۰، ۸۹، ۸۳	۱۹۱، ۱۸۷، ۱۸۳، ۱۸۱، ۱۷۹، ۱۶۸، ۱۶۲
۱۹۹، ۱۹۷، ۱۸۷، ۱۶۹، ۱۶۷، ۱۶۰، ۱۵۸	۱۹۳، ۱۹۵، ۲۰۰
خرچند (P) ۱۷۳	بهبان ۳
خطا ۸۳	۲۰۰، ۱۹۷، ۵۸، ۹۰، ۱۹۷
ختاب ۳	بیابان لوط ۱۷۴
خوارزم ۱۳۲	پرک ۱۰۸
۱۶۸، ۱۶۷، ۱۶۶، ۱۳۴، ۱۳۲	
۱۹۹، ۱۸۷، ۱۷۶، ۱۷۵، ۱۷۲، ۱۶۹	
۲۰۱-	
خوراب ۱۹۰	ترشیز ۷۴
خیبر ۱۴	نون ۱۲۰، ۱۷۱، ۱۹۸
درب ماهان ببردسیر ۲، ۱۳۳	جروم ۵، ۱۰۷
درب نو ببردسیر ۱۷۹	جیاگون ۱۲
درفار ۵، ۴۳، ۷۸	جیرفت ۵
دره ۱	۳۰-۳۰، ۲۴، ۱۲، ۱۱، ۸، ۳۳
دریبار ۲۹، ۸۳	۳۵-۴۷، ۴۳، ۴۲، ۴۰، ۳۸، ۳۵
دشت بر ۴۷، ۸۹، ۸۲	۵۹، ۵۹، ۴۰، ۴۲، ۴۳، ۴۸-۴۸، ۷۳
دیه اوتیر ۱۳۸	۷۷-۸۰، ۸۲، ۸۳، ۸۷، ۸۹، ۹۱، ۹۲
	۹۵-۹۸، ۱۰۰-۱۰۴، ۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۷
	۱۳۹، ۱۴۳، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۷۴
	۱۷۵، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۰۱
راسوخان رسوخان (P) ۱۵۴، ۱۵۲	چترود ۱۷۳، ۲۰۰
راور ۷۰، ۹۰، ۱۰۹، ۱۱۷، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۸	چین ۲۹، ۸۳
۱۴۱-۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۶۷	
۱۷۱، ۱۶۷، ۲۰۰	
راین ۴۲، ۴۲، ۴۴، ۴۵	حبشه ۲۹، ۸۳
ریاط خواجه علی بسیرجان ۱۱۹	(P) حصار ۷۸
ریض ببردسیر ۲، ۲۰، ۲۹، ۳۲، ۴۲، ۱۱۳، ۱۱۵	

نصير الدولة ٣٣	٥٨، ٩٣، ٩٤، ٩٧، ٩٨، ١٠٠—
نصير الدين أبو القاسم ١.٥، ١.٤	١.٣، ١١٩، ١١٨
نصير الدين كرد ١٤٣	
نظام الدين محمود ١٧٨—١٩٢	نصير الدين أبو البركات ٥١، ٤٥
نظام الملوك ٨، ١٩، ٥٨	نصير الدين أبو زهير ١٥٤، ١٥٥
نوشروان ٨	١٥٦، ١٦٤، ١٧٨، ١٧٩
هندوخان بن ملكخان ١٧٠، ١٧١	ناصر الدين أبو نصر بن محمد كرد ١٥٨، ١٥٩
واقف (الخليفة) ٣٢	ناصر الدين أفزون ٥٠، ٤٥، ٧٠
واصل بن عطاء المعتزلي ٣٢	ناصر الدين سيكنگين ٢٨
(امير) بجيبي ١٩٢	ناصر الدين كمال ٩١، ٩٦، ٩٧، ٨٩
بجيبي بن اكنم ٣٢	١٣١—١٣٣، ١٤٠
يعلى شيبانكاره ١.٤	ناصر الدين منشي كرماني ٣
يوسف بزمي ١٢	نصرة الدين آييه ٩٦، ٩٨، ١.٣، ١.٤
يوسف عاشو ٨٩، ٩١	نصرة الدين حبش بن سابق
يوسف ارسلان بن ارسلانشاه ٩٣	الدين علي ١٢٩
٩٥، ٩٩	نصرة الدين شاه غازي بن محمد انز ١٧٠—١٧١
	نصرة الدين قلچق ٩٩—٩٨
	١.٣، ١.٤

فهرست اسماء الولايات والمدائن وغيرها

بارجان ٥	رود ابارق ٨٥
باغين ١.٨، ١.٩	اربايجان ٨٣
باغت ٣٣، ٩٧، ١٩٤، ١٧٢	ارمنيه ٨٣
باغق ٣١، ٩٠، ١٥٨، ١٥٩	اصفهان ٣٣، ٢٩، ٣٣٣، ٥٢، ٥٨، ٤٠
برج فيروزه ٧	٩، ١١٧، ١٩٥
درديسير ٢، ٤، ١٢، ١٧، ١٨، ٢٧، ٣٠	انار ٣٢، ١٥٩
٣١، ٣٥، ٤١—٤٧، ٤٩، ٥١، ٥٢—٥٩	ايك ٧٨، ٨١، ١٧٨—١٨٩، ١٩٥، ١٩٩
٤٣، ٤٤، ٤٦، ٤٩، ٤٩، ٧٢، ٧٤—٧٤	ايران ١٢
٨٤، ٩٢، ٩٥، ٩٦، ٩٨—٩٨، ١.٤، ١.٩—	

(ملک) محمد بن ارسلان شاه ۱.
۲۱، ۲۷-۳۴

محمد خمارتاش ۱۰۴

محمد خوارزمشاه ۲۰۱

محمد پدر ملک دینار ۱۶۲

محمد علمدار ۱۱۰، ۱۲۱

محمد بن کی ارسلان ۲۶

محمد بن ملکشاه ۲۶

محمدشاه بن بهرامشاه ۷۳-۷۷

۸۱، ۸۳، ۱۱۱-۱۱۲، ۱۳۴-۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۹

محمود بن سبکتگین ۲۸

محمودشاه بن محمد ۳۴

مختص الدین عثمان ۳۱

مخلص الدین مسعود ۹۸، ۱۲۳، ۱۲۴

مردانشاه بن قاورد ۱۳

المستظهر بالله العباسی ۱۹

مسعود کلاه‌دوز ۱۹۹

مسعود یحیی ۱۷۵

معتمد (الخليفة) ۲۲

معز الدولة ابو الخیر دیلمی

۵ (a)، ۷

معزی ۸

معین بن زائدة ۷۲

مقاتل بن عطیة بن مقاتل

البکری ۷۰ شبل الدولة

مکرم بن العلاء ۱۸، ۱۹

ملکخان بن نکش ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱

ملکشاه بن الب ارسلان ۱۱-۱۴، ۱۷

مندک ۱۹۳

منکنه (?) ۱۰۲

(ملک) موید ۳۳، ۴۵، ۴۷، ۴۸

۵۲، ۵۳، ۵۷، ۷۴، ۱۴۹

موید الدین ریحان ۳۸، ۳۹، ۴۱

۴۳-۴۴، ۴۸، ۴۹، ۵۲، ۵۳، ۵۶-۵۷

قرل ارسلان اتابک ۵، ۱۳۵
قصص ۵-۸

قوام الدین مسعود بن ضیاء

الدین عمر زندگی ۱۱۱، ۱۲۴

۱۲۳، ۱۴۱، ۱۴۳-۱۴۴، ۱۵۵

قیبه کشتی گیر ۷۶، ۹۷

قیصریک ۱۰۷

قیمار شغال ۹۹، ۱۰۰

کاکا بلیمان ۲۳، ۲۴

کرمانشاه بن ارسلان شاه ۲۷، ۲۸

کرمانشاه بن قاورد ۱۳، ۱۴، ۱۷

خاتون کرمانی ۱۴۳، ۱۴۴

کریم الشرق ۴۳، ۷۴

کلو ملک ۲۰۱

کوچ ۱۵۴، ۱۸۲

کوفچ ۵، ۷، ۸

لشکری امیر هرموز ۱۵۳

مامون (الخليفة) ۲۲

شیخ مبارک کازر ۱۱۸

مبارکشاه ۹۴ - ۱۲۷-۱۲۹

متوکل (الخليفة) ۲۲

مجاهد گورگانی ۵۲، ۵۷، ۸۹، ۱۰۸، ۱۰۹

مجاهد الدین محمد کرد ۱۴۲

۱۴۳، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۸

مجد الدین محمود بن ناصح

الدین ابو البرکات ۸۳، ۸۴

۹۲، ۱۲۴

مجیر الدین مستوفی ۱۳۳

شیخ محمد ۱۱۸

محمد ابراهیم مصنف الکتاب ۱۱

محمد بن احمد بن ابی دوان ۲۲

عماد الدین محمد بن زیدان
۲۰۰، ۱۹۵، ۱۹۴
عماد الدین مغونی ۱۵۴، ۱۵۳
۱۹۵، ۱۷۹
عمر زادی ۱۹۹
عمر بن عبد العزیز ۱۸
عمر بن قاور ۱۳
عمر نهی ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱
عز ۳۳۳، ۱۰۶، ۲۰۰
غزی ۱۸
فخر الدین ۲۰۰
فرخ قفجیاق ۲۵
فرخی ۱۷۹
قاصی قراری ۴
قاور بن چقربک ۲-۱۳، ۱۷
قتلف براق حاجب ۷. براق
قطب الدین بن سنقر ۱۱۱
قطب الدین مبارز ۱۷۸-۱۸۷، ۱۹۵
۲۰۰، ۱۹۹
قطب الدین محمد بن بوزقش
۳۵، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۶، ۴۸، ۵۹
۶۱، ۹۴، ۹۶، ۷۰-۷۳، ۷۹-۸۱، ۸۴-
۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۲، ۹۵، ۹۶، ۱۰۱-۱۱۱
۱۱۸-۱۲۱، ۱۲۹-۱۳۳، ۱۴۰
قدوة الدین امام ۱۷۹
قرا ارسلان بک ۷. قاور
قرا ارسلان بک بن ارسلانشاه ۲۸
قراغر ۱۹۲
قراغوش ۵
قراغوش امیر خراسان ۵۲، ۵۴، ۵۵، ۵۷
قررت (P) ۱۸۷

طغرل [بن ارسلان السلجوقی] ۳۵
طغرلبک السلجوقی ۱۲
طغرانشاه بن محمد ۳۳۴-۳۳۸، ۴۱
۴۲، ۵۹، ۷۴
طغانشاه بن ملک موید ۱۱۱
۱۱۹، ۱۴۲
ظافر محمد امیرک ۸۷، ۹۶، ۱۲۱-۱۲۳
ظهیر الدین افزون ۷۲، ۷۳، ۷۸، ۸۲
۹۵، ۱۰۴، ۱۰۵
عباسی ۱۸
عاجمشاه بن دینار ۱۵۸، ۱۶۸-
۱۷۱، ۱۸۷-۱۹۳
عز الدین چغرانه ۹۹، ۹۸، ۱۰۰
۱۰۳، ۱۰۴
عز الدین دینوری ۵
عز الدین زکویا ۱۳۹۹، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۷۰
عز الدین فضلون ۱۹۲-۱۹۹، ۱۹۹
عز الدین قبه ۱۳۵
عز الدین لنگر ۹۳، ۱۰۲، ۱۱۱
عز الدین محمد انر ۳۳۳
عزیز الدین صنمار ۵
علاء الدولة (اتبک بیز) ۳۶
علاء الدین ابو بکر بن
بوزقش ۶۹
علاء الدین بوزقش ۳۹، ۴۱
علاء الدین سلیمان ۱۲۲، ۱۲۳
علاء الدین فرخشاه بن دینار ۵۸
۱۵۹، ۱۶۲-۱۶۸، ۱۷۲
علاء گنگ ۱۵۲
علی الرضا ۱۱
علی بن فرامرز ۲۹
علیک ۷

- شاهنشاه بن قاور ١٣
 شبانکاره ١٨٤, ١٨٩, ١٩١-١٩٢, ١٩٤
 شبل الدولة ١٨-٢٠
 شجاع الدين زوزنى ٢٠٠, ٢٠١
 شجاع الدين سرهنكچه ١٦٨
 شرف كوينانى ١٥
 شرف الدين پيشنا (?) ٧٨, ٧٩
 شرف الدين بن جمال الدين ١٧٩
 شرف الدين مسعود بن عزيز
 منشى ١٢٣, ١٢٤
 شكر ملك ٢٠١
 شمس الدين ابو طالب زيد
 زاهد ١٣
 شمس الدين تثار ١٤٩, ١٤٩
 شمس الدين طهماسب ١٣٩
 شمس الدين طوطى ١٩٩
 شمس الدين محمد روزبهان ١١٩
 شمس الدين مغونى ٦٧, ٦٨
 شهاب الدين غورى ١٣٦
 شهاب الدين كيا محمد بن
 المفرج ديلمى ٧١, ٨٢, ٩٥, ١٥٠
 شهريار بن تافيل ٩
 شير سرخ (قتل ارسلان) ٩٣
 شيركثير اه
 صدر الدين ابو اليمين ٣٢
 صلاح الدين ميمون ٤٨
 صمصام غزى ١٠٧, ١٢٠, ١٣٩
 ضياء الدين ابوبكر ٨٩, ٨٧, ٨٩, ٩١
 ضياء الدين ابو المفخر ٤٤, ٤٩
 طرمطى ٥٩-٦١, ٦٤-٦٦, ٦٩, ٧٠, ٧٣, ١٠٨, ١٠٣
- زنگى اتابك فارس ٤٤, ٨١, ٨٧, ٩٦, ١٠١, ١٠٢, ١٣٤
 زبتون خاتون ٢٧
 زيرك بلجك ١٧٣, ١٧٣
 زين الدين رسولدار ٨٤, ٨٧, ١٠٧, ١٠٨
 زين الدين كياخسرو ٥٠
 زين الدين مهذب ٩٠, ٩٢
 سابق الدين زواره ١٥
 سابق الدين على سهل ٧٤-٧٧
 ٨٢-٨٥, ١٠١, ١١٠, ١١٣, ١١٤, ١١٧
 ١٢٤-١٢٩, ١٣٥, ١٣٦, ١٣٩, ١٤٩
 ١٥٥-١٥٨
 سابق [الدين] محمد بن
 ميمون ٥٢
 سعد بن زنگى ٣٥
 سعد الدين كدخدای اتابك
 يزد ١٥٨
 سعد الزمان مناجم ١٩٤, ١٩٥
 سلجوقشاه بن ارسلانشاه ١٠, ٢٨, ٣٣-٣٢
 سلطانشاه بن قاور ١٣-١٨
 سلطانشاه [محمود بن ايل ارسلان]
 ١٠٩, ١٠٩
 سنجر بن ملكشاه ٢٦, ٢٧, ٤٨, ٥٤, ٥٤
 سنقر عسبه (P) ١٠٩, ١٠٧
 سونج ملك ٢٠١
 سيف الجيوش اسپه سلاز ٨٥, ٨٨
 سيف الدين الب ارسلان ١٤٢
 ١٣٣, ١٧٢, ١٧٣, ١٧٧, ١٨٠, ١٨٢
 سيف الدين تنگتر ٤٨
 سيف الدين محمد ١٨٥

- ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۶-۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۴-
۱۶۱، ۱۵۶
جمال الدين ابو المعلى ۲۳، ۲۴
جمال الدين آييه ۵۲
چاوى سقاىو ۳۱
چاوى قوده كاش (؟) ۳۳
- حافظ شمس الدين محمد
شيراى ۵۹
حسام الدين ايبك على خطيب
۱.۵، ۱.۴
حسام الدين عمر ۱۷۵، ۱۷۶-۱۷۸
حسن سرو ۸۸
حسين بن قاورد ۱۳، ۱۷
حكيم ازرق ۱.۰، ۱۴
خاصبك ۸۱
خطلخ آييه ۷. آييه
- ملك دينار ۱۱۴، ۱۲۸، ۱۳۰-۱۳۵
۱۳۸-۱۶۹، ۱۶۸
رستم ماهانى ۵۰
رشيد جامه دار ۳۳
رضى الدين ملك زوزن ۱۷۱-۱۷۷
۱.۸۷، ۱.۸۸، ۱.۹۷-۲.۰۰
رفيع الدين محمود سرخ ۹.، ۹۵
۹۷، ۹۸، ۱.۰۸
ركن الدين سام ۵۷، ۵۸، ۷۱، ۱.۰۱، ۱.۰۴
ركن الدين عثمان بن بوزقش ۱۴۱
ركنى خاتون ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۵
۷۳، ۱۱۴، ۱۲۷
- ۷۳، ۷۷، ۷۸-۸۰، ۸۲-۸۷، ۸۵-
۸۹-۹۱، ۹۴-۹۹، ۱.۰۰-۱.۰۱، ۱.۱۱،
بهرام [بن لشكرستان] ۲، ۳
بهرامشاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۷-
۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۹، ۱۱۸
بهرامشاه بن مسعود الغزنوى
۲۶، ۲۶
بوزقش شمله كاش ۱۳۵
- پهلوان بن ايلدگز ۸۱، ۸۹، ۹۰،
۱۳۳
پهلوان بن محمد بن بوزقش
۸۱، ۱.۲
- تاج الدين ابو الفضل سيستانى ۱۱۸
تاج الدين خلدج ۱.۰۱
تاج الدين شهنشاه ۸۲
تاج الدين بن محمد كرد ۱۵۹، ۱۵۸
تركانشاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۸، ۴۰،
۴۸، ۵۰
- تكش خوارزمشاه ۱۳۶، ۲.۰۱
تكلمه بن زنگى ۱.۰۸، ۱۱۱، ۱۳۵
توران شاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۷، ۴۰،
۴۱-۴۳، ۴۷، ۷۷، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱-
۱۲۱، ۱۳۳
- توران شاه بن قاورد ۱۳، ۱۷-۲۱، ۲۶
جلال الدين سپورشمش
قراخانى ۳
جمال الدين جلال الوزرا ۱۰-
۱۷۶، ۱۸۸
- جمال الدين (امير) حيدر ۱۱۷، ۱۴۸،
۱۵۸، ۱۵۹، ۱۹۷، ۱۹۹، ۱۷۵
خواجه) جمال گريدى ۱۳-
۱۳۰-

فهرست اسما الرجال والامم

- ۱۰۰، ۹۵ امام الدين قاضى احمد
 اميرانشاه بن قاورشاه ۱۰، ۱۳، ۱۴
 امين الدين ابو الخير ۱۹۴، ۱۹۵
 اهلنت ۷. بدر بن ائنت
 ايبك دراز ۷. بهاء الدين
 (خطلخ) ابيه ايازى ۱۰۸، ۱۱۹
 ايرانشاه بن نورانشاه ۲۱-۲۵
 ايلدگزر ۵، ۵۵، ۹۰
 اينانچ ۵
- ۲۲ ابراهيم بن مهدي عباسى
 ابو بكر بو الحسن (?) ۱۵۴
 ابو حامد احمد بن حامد ۷۰
 افضل كرماني
 ابو الحسن قاضى كرماني ۴
 مبيزا ابو الفتح ۱۱
 ابو الفوارس كوفي ديلى ۸
 اثير الدين سمناني ۱۹۶
 احمد بن ابي دواد ۲۲
 احمد خربنده ۷۴
 ادمش ۹۲، ۹۳
 ارغش زاده ۴۸، ۹۳، ۹۹
 ارسلان بن طغرل ۵
 ارسلان خان ۱۶۷، ۱۷۰
 ارسلان شاه بن طغرل شاه ۳۵-۴۰
 ۴۲-۹۵، ۱۱۸، ۱۵۸
 ارسلان شاه بن كرمانشاه ۱۰، ۲۵-
 ۲۸، ۱۵۹
 ارسلان شاه بن مسعود الغزنوي ۲۶
 ارغش بوزه چى ۳۰، ۳۱
 اسمعيل بن سيكنئين ۲۸
 اقتخار خوانسالار ۹۶
 اقتخار الدين اسفنديار ۹۶
 افضل كرماني ۳۵، ۴۲، ۵۸، ۷۹، ۸۲
 الب ارسلان محمد بن چقربك ۱۲
- ۲۳ بازار
 با كالتجار الديلمى ۱، ۳
 بدر بن ائنت ۱۷
 بدر الدين امير ۱۷۰
 بدر الدين تغان تگين ۱۹۷
 بدر الدين سنقرق ۱۷۵
 بدر الدين كافور ۱۹۹
 قتلغ براق حاجب ۱۳۸، ۲۰۰، ۲۰۱
 برهان الدين ابو نصر احمد
 الكويناني ۱۱۸، ۱۳۴
 برهاني ۸
 بغراتگين ۴۸
 بلاغ (بلاغ) انغزى ۱۰۷، ۱۲۰، ۱۳۹
 بلوچ (بلوچ) ۱۵۴، ۱۸۲
 بهاء الدين ايبك دراز ۴۳، ۴۳

شد تا آنکه دست قدرت و سطوت جنگ‌رخانی بساط سلطنت سلطان محمد خوارزمشاه در نوردید براق حاجب که از اولاد کورخان بزرگ بود برسم تحصیل مال مواضعه از زمان سلطان نکش خوارزمشاه در حضرت خوارزم مقیم با جمعی از امراء خوارزمشاهیه چون کلو ملک و سونج *a* ملک و شکر ملک عزم جانب هندوستان نمودند و با بنه و ائقال و اهل و عیال از راه کرمان عازم کنار دریا عمان شد چون بجیرفت رسید ملک شجاع الدین زوزنی از غایت دوفی طمع در عورات قراختائی نموده از شهر گواشیر لشکر بجیرفت کشید و با وجود آنکه از یکسب بودند در یک درگاه مدتها با م خدمت کرده بودند شرایط وفا و مروت مرعی نداشت قتلغ سلطان و رفقا لا بد و ناچار از باب دفع صایل متوجه او شدند و در وهله اولی ملک زوزنرا در م شکستند و چون فتحی که در محیله او نبود بظهور آمد عزم هندوستان را خاطر یکسونهاده متعاقب ملک زوزن بدر بردسیر پره بنمود و شهر گواشیر را در سنه ۶۱۹ از ملک زوزن گرفته بر مسند ایالت متمکن شد و چون احوال قتلغ سلطان مفصلاً در کتب تواریخ مذکور است

عنان قلم... *b*

a) Ms. سونج. Comp. Mirchwänd selon Strandman, *Chuanda-mir's afhandling om Qarachitaiska dynastin i Kerman* P. 59 où l'éditeur a publié سونج (mais comp. la note 3). *b*) La fin du livre manque dans le ms.

واز شوکت و فرط قوت لشکر فارس اعلام داد رضی الدین در
 حال از در شهر بر خامست a و بجانب چترود بیرون شد و تا راور
 هیچ درنگ نکرد عزّ الدین با حشم فارس نزول فرمود و بر علت
 تهاوتی که در طبیعت ایشان بود سکون کرد و از ارفاق و اعجال
 خصم فارغ شد تا رضی در سرحد مودت شاخته خبیص و کوبنان
 و راور و بهآباد کرد و حصارها محکم گردانید و روی بخراسان نهاد
 و حصار بردسیر ویرانه در دست ملک عماد الدین محمد زیدان
 ماند و عزّ الدین و لشکر فارس معادات ولایت فرمود و چند امیر
 با حشمی اندک در شهر گذاشتند چند روز بپینمنسوالی صبر
 کردند پس سپر بیضاقتی افکندند و از بیحاصلی کرمان روی باز
 خانه نهادند و در آخر جمادی الاولی سنه ۶۰۶ صاحب عادل فخر
 الدین صدر الاسلام و المسلمین حکم وزارت سایه اقبال بر ملک
 کرمان افکند و این خرابه را بمقدم بزرگوار مشرف گردانید ۵
 گفتار در سایر احوال [کرمان] علی سبیل الاجمال تا سنه ۶۱۹
 که کرمان بر دست قتلغ سلطان براق حاجب مفتوح شد
 در کتب تواریخ نقلی بنظر نرسیده که چون شهر بم وجیرفت
 از دست امیر مبارز بیرون آمد و غز آخر کار ایشان بچه مناجز
 شد و شهر بردسیر چون از تصرف حشم فارس بیرون شد بقیاس
 و طبق چنین خاسته میرسد که چون خبیص و راور و بهآباد و کوبنان
 در دست حشم رضی بود از خوارزم کت بعد مرّه استمداد
 نموده کرمانرا باسرها مستخلص کرد چون او از جهان فانی بجهان
 باقی انتقال کرد پسرش ملک شجاع الدین زوزنی قییم مقام پدر
 a) Ms. خواست.

ومتواصل داشت و التماس مدد میکردند و در شهر از زخم تیر و سنگ منجنیق و عراده خلقی بحد از فارسی و کرماتی هلاک شدند و از حشم خراسان ^{۹۰} چنین معروف و مجهول و داع جهان کردند ✽

گفتار در آمدن عز الدین فضلون و حشم فارس و بر خاستن

خواجه رضی و حشم خوارزم از در بردسیر

پس روز چهاردهم ماه مهر سنه ۶۹۵ رایات منصوره لشکر فارس از مشرق ظفر طالع شد و عز الدین فضلون مقدم لشکر، خواجه رضی از در شهر بر خاست و رسول پیش عز الدین فضلون فرستاد عز الدین جواب داد که میان حضرت خوارزم و فارس قواعد مواصلت مهتد است و اسباب مصاهرت موکد و اثر از حضرت خوارزم فرمایند که اتابک ترک خانه خود کند و ولایت فارس بکمتر غلامی دهد از آن حضرت جز لبیک سمعنا و اطعنا نخواهند بود بیا این جفا و بی مقابلتی تحریب خانه مسلمانان بر چیست اگر از در لطف و مجاملت در آمدی چه محتاج این شوکت و احتیام وزر و وبال بودی اما چون از عقاب خالف باک نمیدارد در بند عقاب مخلوق میباشد اینک اتابک سریه از سرایه خویش نامزد این طرف فرمود تا بر عجز حمل نکنند و با اینهمه رخصت جنگ و امتداد اقدام نداده است و فرموده و فرموده که سکه و خطبه ولایت کرمان بر نام اعلی سلطان کنند و من در خدمت حضرت آیم اگر کرمان بمن ارزانی دارد و راه مصایقت نرود قباها و اثر عذری فرماید ع جان نیز فدای تو خلافت پاکست و رسول باز پیش رضی الدین آمد و این قصه باز راند

روز مصاف شب زفاف میدانستند و ضبل صوارم را در جنگ
 نقرات *a* رباب و چنگ می شناختند و هر روز حشم و لشکرگاه
 پیشتر می آوردند تا بر لب خندق فرو آمدند و مجانیف نصب
 کردند و نقبها بسیار *b* و بیای دیوار رسید و دینبها حومه از خرابی
 و فساد ویران شد و چندان خرابی کردند که سلطان غور در دیار
 قیستان و ولایت نون و قاین نکرد و فرمود که اشجار باردار
 بریدند و کشتهاء شاداب خوردند و سوختند، خیال رعیت
 کرمان چنانکه خواجه رضی رعیت جانب معرفت فرماید و از
 صوب مروت تنگب جایز نشمرد و ما دام که از مردم کرمان رنجی
 ندیده است رنج ایشان ناجوید و خواهد و اگر کرمان میخواهد
 از در رفق در آید و شرایط حسن العهد تقدیم کند بیعت
 جدائی گمان برده بودم ولیکن* نه چونان که یکسو نهی آشنائی
 چه رعایا رضی الدین را از خود میدانستند و اگر طریف مراعات
 می سپرد و بر شیوه دیگر بارها در کار می آمد شهر در دایره
 خلل می افتاد و مقصود او بحصول او می پیوست چون حق
 تعالی او را نصیب نکرده بود راه سهل هامن رفق بگذاشت
 و طریف و عر دشوار عنیف پیش گرفت پس چون رعیت آن بی
 محاباتی مشاهده کردند بذل مجهود در دفع خصم و اعانت
 حشم فارس واجب داشت و هفتاد روز خانه و وثاق پدرود کردند
 و مقام با دروازه و باروها بردند و قصد و سمار بحضرت فارس متصل

a) Sans points dans le ms. *b*) Les mots: بسیار — تا بر لب
 sont répétés deux ou trois fois dans le ms. — Il faut sup-
 pléer: کردند.

در حفظ مصالح ولایت شروع کرد بر توقع آنکه مگر کرمانرا *a* از خاک افتادگی بر دارن یا آئی بیروی کار آورد فننه دست نو کرد واز جانب خراسان سیلاب محنتی تازه روی بکرمان نهاد ۵
گفتار در آمدن ملک زوزن خواجه رضی و تغان *b* تکین

از خراسان بکرمان

خواجه رضی الزوزنی که ذکر او سابق است و چند نوبت بکرمان آمده در نواحی و در حدود اینولایت املاک و عقار بسیار باز دست کرده اورا هوای کرمان با برگ و پی و روح و روان آمیخته با آنکه ولایتی معجور و نعمتی بسیقیاس و حکمی نافذ کرد و فرمائی قاطع داشت بنازگی اورا هوای کرمان سلسله هوس بجنبانید و از حضرت خوارزم استمداد کرد بدر الدین تغان تکین *b* که پیش ازین بکرمان آمده بود با چند امیر دیگر از نواحی خراسان نامزد کرمان کردند و از راه طمس در آمد و بسرحد کرمان رسید جمعی سوار و پیاده فارسی که در شهر بودند تن زدند و اهماال جانب حرم جایز شمرند تا بنیاب و راور و کوبنان گرفتند و شکنگان نشانند و جانب زرند آمدند و ارتفاع شتوی یکمن خرج نشده بود غله بر داشتند و خرجهها پر کردند و بدر شهر آمدند، در آخر فی القعه مذکور خواجه رضی چند سرهنگ داشت که

a) Le ms. ajoute: مگر. *b*) Le ms. porte تغان ou تغان; dans le (Gihannuma de H. Chal. (éd. de Constantinople, p. ۱۱۱) se trouve le nom بغایکتین (ل. بغانتکین), qui désigne sans doute le même personnage, mais l'autorité de cette publication n'est pas grande dans des questions d'orthographe de noms propres. Je prends تغان = طغان (Tougân).

رفت که قلم عبارت ورقم اشارت بشرح آن قیام نتواند نمود چون مدت غیبت او از ایکن متملای شد مرد او میگزینخت وبا خانه می شد او را ضرورت شد بر *a* خاستن ، ویکسال شهر پردسیر بسآرایش آسایش نازان بود وعزّ الدین فضلون در اثناء مکاتبات از فرط تحقّد *b* می نوشت واز مقام سامت مینمود وآنزوی خدمت رکاب پادشاه میکرد ومشاهدۀ انوار جمال مبارکش را بر ملک ترجیح مینهاد واریاب حسد در حضرت نیز کلمات بر وجه تضریب ایراد کردند ودر منتصف ماه اردیبهشت سنه ۵۹۵ fol. 139 خراجی باسنداء عزّ الدین مثال رسید وعزّ الدین نیز اگرچه با خانۀ خود میرفت مفارقت کومانرا کاره بود او را با مردم کرمان خوش افتاد وروز آدینه هفتم ماه رمضان سنه ۹۰۱ موافق پانزدهم ماه خرداد سنه ۵۹۵ سراق رحلت بیرون زد ورعایا کرمان دو فرسنگ مواکب او را بر پی میرفتند واز دیده آب میزدند ۵ گفتار در آمدن امیر بدر الدین کافر ووزیر اثیر الدین

سمنانی از فارس بکرمان

چون شور فراق عزّ الدین مزاج دلها گرم *c* از دار الشفا قرص کافر فستادند وامیر بدر الدین کافورا نامزد کرمان کردند خواجه مسلمان طبع نیک عقیدت ویر عقب او خبر رسید که وزیر اتابک اثیر الدین سمنانی بر عزیمت کرمانست ، اول روز ذو القعدة من السنه در شهر آمد خواجه محتشم وپیری بزرگ که از بقایاء اکابر عراق تقلد اعمال خطیر کرده بنظر هدایت وقلم کفایت

a) Ce mot se trouve deux fois dans le ms. *b*) Sans points dans le ms. *c*) Suppléez: داشت.

و او را از گلشن تجبر بگلخن تجبر رسانید و او را موقوف کردند پس روز آدینه سیم ماه شوال سنه ۹۰۰ موافق بیست و چهارم ماه خرداد چتر جمیون پادشاه اسلام عماد الدین زیدان بطالع سعد و اختر جمیون از حضرت فارس رسید و بطلوع رایات منصوره او امدان ظفر متزاید شد و افواج نصرت متصاعف اهل شهر بدخول آن ملک ملک صورت و وصول آن پادشاه جوانبخت خوب طلعت جهان جانرا آتین تزیین بستند و کونوال و بیک شخص دیگر که در تکرار درس دشمنان و تلاوت اوراد فحش شریک و رسیل او بود قربان شکر مقدم میمون شاه ساختند ۱۵

گفتار در آمدن امیر مبارز از ایگ بگرمسیر کرمان و بعد
باز معاودت کردن و رفتن امیر عز الدین فضلون از
بردسیر بحضرت فارس

پس اتابک را نهضی حاصل شد بجانب اصفهان و امیر مبارز غیبت رایات منصوره را از فارس فرصت گرفت و با لشکری در گرمسیر کرمان آمد و از آنجا عزم بم کرد و شهر بم که در دست او بود با بطل رجال و ابناء قتال مشغول گردانید و غلات ولایت جمع کرده در وجه ذخیره نهاد و در شهر جیرفت حصاری ساخت و آنرا بمرغان کارزار از پیاده و سوار محکم کرد و لشکر بدر حصار غز کشید و مدت چهار ماه مقام کرد و چون استخلاص آن در حیث نیسییر نیامد از آنجا انتقال باز a مغون کرد و دو ماه بر در حصار عماد الدین مغونی نشست و در آن ناحیت از مخرب آن

a) Ce mot se trouve deux fois dans le ms.

بر غز افتاده از شهر و قلعه چنان جست که خوفی بجزده عفو
از تیغ جلاد جهد و شهر از غز خالی و حشم فارس را مسلم شد
گفتار در رسیدن ملک عماد الدین محمد بن زیدان

از فارس بدار الملک بردسیر

چون امیر عز الدین فضلون بقل میمون در شیر آمد و باقی امراء
حضرت رخصت فارس نمودند رعیت بستت نورانی و سیرت روحانی
و لطف حاضر و مراعات وافر او بیاسودند و از مخالب سباع درنده
غز و انیاب حیات گزنده شبانکاره باز رستند و خزینه هر سینه مهر
مهر دولت پادشاه اسلام قبول کردند و مردم کوم بر ریش دل
مشتی درویش نهاده شد آنقصه کوتوال قلعه کورا آینه دل
روشنتر بود و در مدت محاصره قلاع مردم از قول و فعل او
فرجیده^a و فحشی و کلمه موحشی نشنیده و کوتوال قلعه کهن
لجوجی بود مستمند و از قلعه هر تیری و سنگی که می انداخت
حزار نایک دشنام با آن همراه بود و معارف شهر را فحشهای شنیع
میگفت و با حشم فارس زبان موافق بود و بدل منافع و سر تسلیم
قلعه نداشت پس عز الدین کوتوال بطبقه زیر بن قلعه فرستاد
و کار بریشان دشوار شد کوتوال فارس و خیول او در انوان اطعمه
متنعم میبودند و افطار بر اصناف لذتها میکرد شبانکاره گرسنه
بینوا را از مشاهده غم آن ملال زیادت شد روز عید با کوتوال
گفتند اگر ترا بدین شقاوت رضاست ما را کیسه دل از نقد
صبر تهی شد ریش و تریبان کوتوال گرفتند و از قلعه بریز آوردند

a) Ms. نرحیده, et peu après (وگله) وگله).

عاجمشاه در بیع نمیدارم ما دام که تجشّم نمایسد و یا حشم عزیمت آنجانب نماید تا با تناجی ارواح تلافی اشباح حاصل آید و معاهدت معاهدت عمارت رود و در ضمان سلامت باز گردد و عزّ الدین فضلونرا با سواری پانصد فرستاده است تا در خدمت باشد غزرا ازین سخن آتش در کانون جان افتاد و دود وحشت پیش دیده بایستاد و در غوطه کنگاچ افتادند نتیجه مشورت آن بود که در تقریب و ترخیص عزّ الدین فضلون تقاعد رود و او را علوفه ندهند و رخصت ندهند که دیگرى دهد یا فروشد بر ظاهر شهر و رستاق مردم نبود و هیچ معلوفی *a* و مطعومی میسر نمیشد عزّ الدین چند روز بر حواله شهر گردید پس از سورت جوع عزم رجوع کرد و از حضرت فارس * امداد متواتر شد و هر روز علمی و امیری *b* میرسید تا جمعی کثیر لشکری حاصل آمد پس تخیم باز در شهر آوردند میان دو قلعه و یا غر سر و حشت کشف کردند و کونولان بحکم سوابق معرفت و تجاور ولایت عزّ الدین فضلونرا و عده تسلیم قلاع دادند و مصالحت مصالحت کرد غزرا لازم شد که پیشانی ستمیز باز نهان یا پشت گریز بدادن روزی دو سه بمیدان جولان شدند نقش کعبتین قضا بر مران غز نیامد و در ششدر حیرت فرو ماند روز دهم ماه خرداد سخن صلح گفتند بر آنکه ملک عاجمشاه باز نرماشیر شود تا حشم فارس چون کار یرد سیر بقیصل رسانند شهر بم را استخلاص کنند و ملک عاجمشاه دهند روز یکشنبه دوازدهم خرداد لره اضطراب

a) Ms. معلوم. *b*) Ces mots se trouvent deux fois dans le ms.

چون ملک عاجمشاه امیر محمود ویسر دوگانه تسلیم کند اتابک سر کیسه دیگر نکالیف بسته دارد و فیما بعد سخن کرمان نگویید غز از تعجیل علاج او پشیمان شدند و زبان ملک در استخبار او دراز شد پس با غز گفت که نظر شما از ملاحظه در عواقب کارها قاصر است و فکرت شما از تصور خواتم عزایم عاجز اکنون جواب پادشاه چه توان داد و این جریمه را چه عذر توان نهاد، چون غز از ندامت احوال احوال قیامت پیش آمد ملک گفت من این روز بصر بصیرت میدیدم بحکم این معنی چرب دستی چنین کرده ام ویر مقتضای نص *a* وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ نِظَامُ الدِّينِ زنده است غزرا از این حرکت خوش آمد و از هواء حیرت بزمین سکون فرود آمد نظام الدین را از چاه بر آوردند و تسلیم فرستاده حضرت کرد و ویسر که پسر او پیش از پدر بفارس فرستاده بودند و مهین را با خال او امیر بجایی نقل جانب بم کردند وطن و خیال آنکه که نوال شبانکاره که در شهر بم است مگر او را بستناند و شهر بدهد چون او را زهره این مبادلت و یاری این معامله نمود اجابت نکرد و غز

آن دو بیچاره را بحصار خویش برد و موقوف داشت fol. 137

در رسیدن عز الدین فضلون و رفتن غز

اول ماه رمضان سنه ۶۰۰ موافق ماه خرداد سنه ۹۱۴ خراجی *b* رسوبی که بحضرت فارس فرستاده بودند باز رسید و جواب پادشاه آنکه تعلق بمن دارد و نخست حشم من آنجا رسیده اما از ملک

a) Comp. le Coran, chap. 4, 156.

b) Ms. عاجری.

اصحاب شافعیّه فرمودند که مقام باز رخص دشت برند تا این کار بمخلص رسد ۱۵

در فرستادن امیر نظام الدین محمود بحضرت فارس در اثناء محاصره قلعه غز هر روز جمعی را از محبوسان شبانکاره بیرون می آورد و هلاک میگرد و نظام الدین را تکلیف جنگ حصار مینمودند و بدیگر تکالیف معذب میداشتند و جماعه غز بر آن متفق که کار حصار قلعه موصول حیات نظام الدین است اگر او را هلاک کنند کوتوال را بحکم یاس این شدت باس نمایند و ملک عجمشاه و بعضی غز که بصر فکرتشان روشنتر بود و نقوش عاقبت میدیدند برین معنی رضا میدادند و میگفتند ملوک فارس را غایت امنیت و قسارای همت بر مرور ایام و کرور اعوام آن بوده است که مذکوری از حشم ایکن بدست ایشان افتند این ساعت محال باشد که نظام الدین را با ما بگذارند و اگر آن قضا نافذ شود بتغییر رای پادشاه مناجز شود و از آن تولد فتنه عظیم کند، غز بر قتل او اصرار نمودند و ملک عجمشاه را بعد از مدافعت بسیار بجز از مساعدت چاره نمایند یا حدیثت سن از غایت کم آزاری حیلۀ شیرین ساخت و رای غریب زد نظام الدین قامتی بلند و محاسنی تمام داشت و از شبانکاره محبوس شخصی بود که درین اوصاف با نظام الدین مشارک بود و باوی مشابه ملک در شب فرمود تا آنشخص را بقلعه آوردند و جماعه نظام الدین دروی پوشیدند و در پرده سواد شب آن بیگناها را هلاک کردند و نظام الدین را در چاهی پنهان داشت ۱۶ در آن هفته از حضرت فارس کس بطلب نظام الدین آمد بر قرار آنکه

و در میان دو خصم فرو ماندند بالاخره غزرا بر شبانکاره تاراج ^a
 نهادند و ملک عجمشاهرا با غز در شهر آوردند و ملک در قلعه نو
 مقام فرمود و اساس محاصرت نهاد و منجنیق و عرآات ساخت
 و امیر نظام الدین و دیگر محبوسان بغز تسلیم افتاد و اهل کرمان
 ملک عجمشاهرا کودک دیده بودند و ندانستند که از صدف
 طفولیت او چه درّی بر خواهد خاست ^b و درین نوبت چون
 اتفاق تلاقی افتاد او را جمالی دیدند فایق و فرّ و شکوکی بافسر
 پادشاهی لایق و عدل شامل و گرمی کامل یکی از اهل فصل او را
 این دو بیتی گفت

ای شاه عجمشاه نو شاه عاجبی

میزبید بر تو افسر کتشمی

جمله هنری چشم برت بادا دور

یک عیب ترا نیست بدست چشمی

با قضاة و ائمه و اعیان و کافه رعایا تلطّف و مراعات فرمود که نوافر
 دلها را بدام انعام صید کرد و اوقاف که برادر او در اوائی حوالی
 بردسیر داشت ^c را بخدمه قدیم داد و توقیع تملیک فرمود
 و اگرچه غزرا در دل عقرب حقد بزرگان کرمان نیش میزد حالی
 از جهة اشتغال بکاری معظم و دیگر آنکه فرط اشغال و کمال افضال
 پادشاه با مردم میدیدند منافضه آن از حزم دور میدانستند
 ایشان حرکتی مستقبیح صادر نشد الا آنکه قضی ولایت و امام

fol. 136

a) Lecture incertaine à cause d'une tache d'encre dans
 le ms. b) Ms. خواست.

وغز چون تنور فتنه گرم دید چه جای آن که قرص *a* مقصود در بندد، چون در ترحیب ملک و تسلیم شهر توقّف افتاد و غز از معاهدهٔ اهل شهر بآخر شد در شب در موافقت کوتوال زد و رسول بر قلعه فرستاد و التماس مصالحت کرد پیرین که از قلعهٔ کهن راهی بقلعهٔ نو کنند تا غز و شبانکاره با تفاق در شهر آیند و از غایت خبت رسول غز بر قلعه خود را جلوه داد و بر مردم شهر عرض کرد که چون اهل شهر غز را بر قلعه دیدند چه دست از حیات بپشتند و آن شب خود را مستعدّ شمشیر شهادت داشتند و غز می دانست که شبانکاره با غز نساژد و میان ایشان دیک موافقت پخته نشود پس از جانب سیرجان اعلام دادند که از جانب ایگّ دو بیست پیاده بمدد حال قلاع فرستاده اند و در پیرهٔ شب پوستین جد باز نور دیده و بر دامن کوه میروند از شهر اینکمال بملک باز نمودند و شفاعت کردند که چند روز غز بر در قلعه ترصد و وصول آن پیادگان کنند تا اگر نرسیده اند بقلعه دخول ایشان متعذر شود و اثر در قلعهٔ کوه شده اند انتقال ایشان باز قلعهٔ شهر متنوع باشد غز در اقامت مراسم این تقصیر نکرد و طریق انتقال شبانکاره با قلعهٔ کهن مسدود داشت پس غز حیلۀ دگر اندیشید و گفت ما دام که شهر ملوکا مسلم است این غلّه سبز که میخورند از طریق مصالحت دور است تا میبخ فساد ازین مزرعات دور داریم و بر خیزیم تا غلّه رسد مردم را ازین ساخن قباء حاجت تنگ شد

a) Sic. Lisez: غرض؟

مشغی ندید رای آن دانست که با قوم خویش پیوند و در
 وقتی که غز منہم باز ملتئم میشدند بنروماشیر رسید چشم را
 برود او اعتضاد افزود واستبشار نمودند وشب خروج بر نظام
 الدین اسنادان آن کار بر وجه استنجاج بسیرجان نوشتند وانہاء
 آنحال کردند وبغز نوشتند واز مجاریء احوال اعلام دادند
 وخواجه جمال کہ در طہمس بود نوشتند کہ صورت حال باز
 خواجه رضی نماید واز هر سه موضع دندان طمع تیز کردند
 واین دعوترا اجابت نمود، اول شب پانزدہم ماہ فروردین فوجی
 چشم فارس از سیرجان رسیدند ودر شہر آمد و مردم بمکان
 ایشان مستظہر شدند وروز دیگر ملک عجمشاه با سواری دویست
 رسید ودر میدان در خبیص فرود آمد فرگس بلا مضاعف شد
 وگل محنت صد برگ

بیست

غصه چندان شد کہ تو بر تو نشست

گریه چندان شد کہ نم در نم نماند

هواء بزرگان ورعایا در مجامعہ اختلاف افتاد ومییل هر طبقه از
 طبقات بجائی دیگر قاضی ولایت از جہۃ آنکہ سفارت حضرت
 خوارزم کرده بود ودر جلب مدد سعی پیوسته واتمہ از سبب
 فتاوی کہ در اباحت خون غز داده بودند هجوم غزرا منکر
 شدند ودخول ایشانرا سبب کفر پنداشتند وامراء کرمائرا fol. 135
 همچنین غز بر مزاج راست نبود پس کہ متفق شدند وبر
 مخالفت غز مبالغت کردند وکلمہ یکی شد کہ ملک عجمشاهرا
 بحسن عاطفت ووعده تسلیم شہر در وقت ادراک غلہ باز گردانند

نهادند و گفتند که هر کس از مکتب صلاح بگیرد و لوح فلاح
 بر کنار نگیرد از مودب روزگار گوشمال چنین کشد ما کوتوال
 و گماشته امیر مبارزیم اثر تدارک این خطب ملام فرمایید خود
 آید و سزای اهل تمد رساند و اثر نیاید و فرمایید که قلاع تسلیم
 کنیم سمعاً و طاعه بر خوانیم چون برین مقدمه فایده مترتب
 نشد نظام اندین را موقوف داشتند و ترک و دیلم و سرهنگ و سپاهی
 و تازیان و ولایت روی باسناخلاص قلعه کهن آوردند و بر در قلعه
 مقام ساخت و نقبها کند و برجها افکند و مدت ششماه و هشت
 روز هیچ آفریده سر بر بالش استراحت ننهاد و ازین حادثه
 زعی در دل مردم شهر افتاد که در چهل سال مثل آن هرگز
 حادثه نشده بود چه خطر آن بود که امیر مبارز تورن نماید
 و از راه قلعه در شهر آید و توهم این بود که اهل قلعه فرصت
 جویند و در شهر افتند و رنجی بر عیت رسانند که چند نوبت
 بسر گلکار و کپکن *a* و سرهنگان نقب آمده بودند *b*

گفتار در آمدن ملک عجمشاه بن ملک دینار از خوارزم بزم
 و از بزم با غر بردسیر آمدن

چون خواجه رضی اندین زوزنی که معروف بود بملک زوزن عجمشاه را
 بحضرت خوارزم برد دختر ملک قرقوت *b* که خوانتون بزرگ بود بحکم
 خویشی جناح اشبال بر احوال او پیوستاید و او را از اعداد اولاد شمرد
 چون شمع عمر خوارزمشاه و خوانتون منطقی شد و در خراسان شوایب
 اضطراب شایع گشت آن پسر بر ذبیحیه اضطراب افتاد و در خراسان

a) Le ms. porte ici: وکپکن. Cmp. p. ۸۵, note *a*.

b) Le ms. porte قرقوت. Incertain.

جهاندارى متلع باشد و نلافء اختلال احوال نواحى اين ولايت
پيش گيرد، اميران و ترکان و محترفه و زعما هم لبيك اسعاف زدند
و استخسان اين راى کردند و اين راى بود از نتايج تهوّر چه
قلعها در دست کوتوالان امير مبارز بود و او سه شاخص که
در ولايت ايگ بفظاظت لجاچ منفرد بودند اختيار کرده بود
و قلاع بديشان سپرده و مثل اين خروچ پيش از تسليم قلاع
نا تمام باشد القصه شب پنجشنبه ششم ماه فروردين سنه ۵۹۴
خراجى ترکان و سرهنگان با تيغ و نیزه ببالين او شدند و او مست
از جاي خواب بر جست و تيغ بر گرفت و با چند غلام که در
سراى بود جلادت نمود و چند مرد را از سراى بيرون کرد و چند
سرهنگ اختيار درين فتور علاك شد عوام غلبه کردند و گرد
سراى فرو گرفتند و دروازه را شکستند و زعما و بازاريان و اهل رتض
در شهر آمدند و شب را در ضعن و ضرب بروز آوردند و نظام الدين
در شب بعضى از خرابين و اضطل در گوشه^a متصل سراى کشيد
و آنرا پناه خود ساخت چون روز آمد شبانکاره را يا کشته بودند
يا در قبض آورده و در استنزال نظام الدين ترتيب نقب ساخت
و آخر الامر برسيد و با دو پسر و خواص خدم خویش از کوشک
فرود آمد و جمله سراى و خزينه او بر باد و تاراج فنا شد و بدست
fol. 134 عوام افتاد و نظام الدين و پسرانرا مقيد کردند و پيلى قلعه برد
تا کوتوالان فرود آيند و او را بگيرند و بسلامت بردند کوتوالان
بدين سخن التفات نکردند و حيات و مات نظام الدين را وزنى

a) Plus bas l. 17 on lit کوشک ce qui semble préférable

ونظام اندین استنمام قهر غزرا از برادر استمداد میکرد وامیر
 مبارز التفات نمیکرد برادر کهین نظام الدین سیف الدین محمد
 که حاضر بود اورا فرمود که بخدمت قطب اندین رود و لشکری
 سازد ونظام الدین در شهر تنها ماند ، احکاب دیوان اندیشه
 کردند که کیسه رعیت تهی ماند وهر دیوار یسار که داشتیم
 خراب کردیم ودر جاه احتیاج این پادشاه افکنده پر نیامد
 وقت آنست که دور خطاب بما رسد وجور وعتاب گرد ما
 بر آید

عاون ار چند چیزها ساید * م بسوده شود چو وقت آید
 تدبیر شما میکنیم که بروی بخوریم پیش از آنکه بر ما باه
 خورد امراء کرمان و نرگان و عما و کافه رعایا از نظام الدین سیر بر
 آمده بودند احکاب دیوان ایشانرا تقریر کردند که خلل کار
 کرمان از تقدم اهل ایگ تدارک نه پذیرد وطریق این حوادث
 بسوء تدبیر ایشان منسد نگردد وامیر مبارز که آئین پیشوائی
 دارد وقوانین پادشاهی میدانند از حفظ حریم خانه خود بما
 نحواعد پرداخت ونظام الدین نه راه بجوی جهانداری میدانند
 ونه بکوی نیکوکاری گذر میکنند اگر سهام تضاعو جمع شود
 وارسان ب تضافر مبرم گردد وقع این داعیه میتوان کرد این مرد
 تنهاست و نه شب مست خفته اورا در قبض باید آورد وخزینه
 وزینت که نمبخورد وبکس نمیدهد بر داشت واورا یک اسب
 داد تا سلامت باز خانه شود ما طلب کسی کنیم که بر اسرار

a) Ms. وارشان.

انکه علوفات شهر خرج نشود، نظام الدین گوش قبولاً سیماب
اعراض بیابانند و بر استنماء شاخ شهوات اصرار نموده و غیر منفرق
مجمع شده عمارت حصار نورماتیر از سر گرفت و سنه ۵۹۲ هجری خراجی
چندانکه باخر آمد اما در سنه ۵۹۳ در دیوان عیج نماید و کدخدا
فریاد بر آورد وَحِیَّتِیْ مُنْسَدَةً وَحِیَّتِیْ تَلْعَبُ بِیْ وَنظام الدین را
قوت دل آن نه که از ملل خویش خورد تکلیف اصحاب دیوان فرمود
که وظایف خاص و ارزاق حشم بر قاعده مرتب می باید داشت
اصحاب دیوان عیج تدبیر صایب تر از قسمت ولایت ندانستند
وعیج وجه راحت تر از مل رعیت نیافتند قلم ستم روان کردند
و آسیاء بلا و دور جور گردان و رعیت سوخته بیچاره را بدست
شبانکاره باز دادند تا بفر یکدینار که استخراج میکرد چند چوب
بر رعایا مسلمان بیگناه میزدند و شباب وجه می سندند هر روز
اساس قسمتی نو و استنباط خطائی تازه میکردند و هر تکلیف
که در تحت امکان آید و دست احتیال بدان رسد درین باب
رغبت را نمودند و بر مواشی ولایت خراجی نهادند و از جهودان
و گنبران جزئی بستندند احوال مردم ولایت ازین جهت مشوش
شده چه خواص و عوام و محترفه و غیرم بدین محنت در ماندند
و وظیفه امروز میگردانند و بنزیب کار فردا مشغول میشدند و درین
میان عمر کس که زور بازوی داشت میگرداخت و زن و فرزند را
بچوب باز میداد یکسال چون برین عدوان به پایان آوردند
و شبانکاره ^{fol. 133} *a* نیز از سورت گرسنگی روز باز ولایت خود میبرد

شدند و نظام الدین استتمام قهر غزرا بیم متوجه نمود و در آنجا
 چند روز آسود پس با سعادت نصر و تیسیر فتح انتقال باز بدار
 الملک بردسیر نمود، و پیش از نهضت نظام اندین محمود امیر fol. 132
 قطب الدین مبارز نیابت کرمان بشخصی از خواص کتاب
 خدم داده بود و بکرمان فرستاده و نایب اولرا معزول فرموده و دست
 اورا از تصرف در اعمال ولایت مغلول و نایب ثانی سر از سمت
 مجامعت تجانی نموده در دور a جفا خطاب فرمود امیر نظام
 الدین بعلت تدارس علم فلسفه نایب ثانی را متهم کرده چند
 نوبت از آن شبوه a درید و سوخت و اورا بنکباء نکبت سرگردان
 کرد و نایب اولرا از صهباء حمل سرگردان پس نایب ایگی از
 سواد شب سفینه ساخت و خودرا از امواج بلا بیرون انداخت ۵
 گفتار در سلوک نا ۱۰ نظام الدین و خروج عوام بر او
 نظام اندین پادشاهی بود متنعّم لذات دنیا باجتناب جامی
 و غلامی آورده بود و از فرط اغفال و فحیح اجمال او معلوم میشد که
 خانه ایشان بکمال تحفظ و ضبط تیقظ برادرش امیر مبارز مصرّون
 مانده است در مجلس لهُو پای تکاسل دراز کرده دست مروت
 کوتاه داشت ناعمان میگفتند ضبط رخص و حفظ حصار با
 مداومت شرب عقار و اختیار بوس و کنار راست نیست شوارز غز
 از هر گوشه باز می آیند و در نواحی اکثر علوفه در حصار
 عست میخورند اگر آن علوفه حشم تو خورد دو b فایده را
 منتصمن باشد یکی آنکه غز منزجر شود و عقد ایشان منتشر دویم

a) Lecture douteuse.

b) Le ms. ne porte que ۱۰.

مرد را هلاک کرد همین روز الب ارسلان با حشم که در فارس بود
تا حصار رسید و دیگر بار کار غز بالا گرفت و یان تغلب در بیبی *a*
فکنده باز بر سر خرائی و غارت شد و روی جیبرفت نهاد و امیر
عرموز تاج الدین شهنشاه با غز وضع صلح نهاد و عده وفاق
ممهّد گردانید و کوچ و بلوچ نواحی گرمسیر بامیر عرموز اقتدا
نمودند و در مخالفت امراء ایکن همه یکدل و یکلمه شدند،
و آنخبر بایکن رسید معاودت کرمان و اسنیداف مصاف غز بر دست
گرفت امیر قطب الدین مبارز که بقرط تیقظ و شمول حزامت
مذکور بود و مشهور از جهة ضبط خانه و حفظ ولایت خویش
حرکت نتوانست کرد امیر نظام الدین محمود نداء یَا وَلَیِّ
أَلَدَّرَعَفَ فَقَدْ طَلَّ عَنِ أَنْحَرِبِ حَمَمِیْ در داد زمین جهاد بر رخس
اجنهاد نهاد و با لشکر بدشت بر آمد و چند روز آنجا مقام کرد،
غز توقف او حمل بر تقاعس *b* و اسندلال بر ضعف کرد و با امیر
عرموز و کوچ بلوچ از حدود جیبرفت روی بدشت بر نهاد و در
ناحیت مزرعان مقابل شدند نظام الدین با قاست عدن بمدد
انصار دولت و قوت بازوی نصرت غالب آمد و امیر عرموز در جنگ
کشته شد و غز او بلش گرمسیر روی بوادی انجام آوردند و شبانگاه
شمشیر در پیاده و ضعفاء غز و کوچ بلوچ نهادند و قریب هزار مرد را
هلاک کرد و الب ارسلان با فوجی حشم بی اختیار در دشت
خاجل و دشت و جبل بحدود بردسیر افتاد و پراه طیس بیرون
شد و باقی غز در مداخل رساتیسق و مضایق شعاب متفرق

a) Ms. دمی. *b*) Ms. تفاعش.

پیراکنده و متواری شد و امرا در ظلال زایات منصوره باز دار الملک
بردسیر آمدند

بیت

خدای حافظ و دولت حقیظ و بخت معین

سپهر طالع و عالم بکام و فتح قرین

و چند روزی مقام فرمود تا امور مالک در نصاب قرار محکم کردند
و مصالح ولایت را بر نسف نظام تربیت داد پس بیکی از بزرگان

کرمان شرف نیابت خویش ارزانی داشت و اسباب حل و عقد ^{fol. 131}
و ابواب امر و نهی بکمال شهامت و وفور خصامت^a او منوط فرمود
و از جهت دواعی^۱ مخصوصت و عوداتی مناصبت که میان حضرت
فارس و اینک قائم بود معاودت خانۀ قدیم فرمودند و چند امیر
مذکور معتمد خویش در بردسیر گذاشت^۲

گفتار در جمعیت غز بار دیگر و توجّه امیر نظام الدین محمود
بعزم قلع و قمع آن قوم بد اختر

باز چون عرصه ولایت از شوکت ایشان خالی شد و غز و تغارینق حشم
از مکامن تربیت و زوایاء اختفا خروج میکردند و مجتمع میشد و انجما
حصار معهود میکرد تا جمعی کثیف باز بهم آمد و قومی سوار
و پیاده کرمانی و غریب در شهر بم بودند با کردان ربقان موآتانی
و قراری نهادند که دست تظاهر و تظافر یکی کنند و پشت تعاضد
باز بم نهند مگر هر دو گروه فضالات این خبث را بر توانند داشت
و گذر طایفه بم لا بد بر در حصار غز بود جانب احتیاط مهمل
داشتند و ضربت تغافل سپرد، غز بریشان زد و سیصد چهارصد

a) Peut-être convient-il de lire حرامت, v. p. ۱۸۲, l. 8.

شبی گذاشته ام دوش خوش بروی نگار
 خوشا شما که مرا بود دوش با لب یار
 شبی که اول آن شب شراب بود و سرود
 میانه مستی و آخر امید بوس و کنار

روز دیگر بامداد هر دو برادر بر تخت قوردی نشستند و بار عام
 داد فضاة و علما و ائمه و معارف شهر آمدند و خدمت کرد و دعاها
 گفت و نتارها ریخت و طایف حمد و شکر باری عز اسمہ گزارند
 دیگر روز تعرف احوال شیر و مردم فرمودند و در نظم مصالح
 ملکت حکم ایالت تقدیم نمودند و ضبط قلاع و حفظ دروب
 واجب داشت و ترتیب کوتوال معتمد کرد ۵

گفتار در محاربه امراء ایکن با غز و ظفر یافتن و معاودت
 امراء ایکن بایکن

غز از در بم روی بناحیت قریه العرب نهاد و امراء دوگانه ایکن
 بقصد قهر غز بر خاستند و از شهر بیرون شد و در حدود قریه
 العرب با غز التقا افتاد حق تعالی امداد نصرت و افواج دولت
 فرستاد تا غزرا چنانکه نداف پنبه را بکمان خویش بر زند بهم
 بر زدند و جمله بنه و اطفال غزرا در قبض آوردند و از شتر و حمولات
 و عورات نقل شهر کرد و لشکر ایکنرا ازین فتنه مالهائ بسیار و انواع
 نعم از حقایب پر زر و خرجها پر نقره و طرایف اقمشه و لطایف
 امنعه بدست افتاد و امرا از آن غنایم و مواشی بقدر یکدینار
 خود بر نگرفتند و بگوشه چشم طمع بدان انتقام نمود و ایثار
 حشم کرد و الب ارسال و اکثر حشم عزیزت بفارس بردند
 و بدانحضرت التخاص نمود و بعضی در نواحی اطراف کرمان

حیات بی‌غیور و چنان پنداشتند که مسیح از آسمان فرود می
آید یا مهدی آخر الزمان بکرمان می آید و امیر قطب الدین
مبارز و امیر نظام الدین محمود با ده هزار سوار و پیاده از ایکن
بر آمده و براه جیرفت عزیمت نمودند چون باجیرفت رسیدند
عماد الدین مغولی ایشانرا تمکینی نکرد و بیرون نیامد توقف
نموده روی بشهر بردسیر نهادند چون بدر بردسیر نزول فرمودند
غز بر خاسته بود و براه بم بیرون شده و با قرب مسافت ما بین
fol. 130 اتفاق تلاقی نیفتاده امراء ایکن خواستند که اول شهر در دست
گیرند و پناه خود سازند پس قصد غز کنند ناصح الدین ابو
زهیر درین باب تمنعی مینمود و بر عکس قضیت امیران حکم
میکرد و میگفت اول غزرا بزید بعد از آن شهر تسلیم کنیم
و بگانه روزگار امام قدوة الدین با بعضی ائمه آخر روز پناجشنبه
نزد پادشاه رفت، رعیت تشنه که بقاء امیر مبارزرا عذب
زالل می پنداشتند و بیماران ظلم که مشاعده جمال امیر
محمودرا شربت شفا می دانستند دیگر باره دامن خروج بر
میان بستند و استین شغب باز نوردیدند و زور بر دروازه کرد
ضرورت شد شهر تسلیم کردن بین العشائین شب نوروز هشتم
ماه فروردین سنه ۹۱۰ خراجی که وقت تحویل نیز اعظم است
بدرجه شرف از دروازه درب نو امرا و لشکرا در آوردند و رعیت
بدخول آن پادشاه و لشکر شبی گذاشتند خوشتر از شب
فرخی آنجا که گفت
بیت

a) Deux fois dans le ms.

در اثناء محاصره حاجب عمر از جمله حیات بکلبه مات انتقال کرد و او را پسری بود در کم عقلی و بیخبری چون پدر ذکاء a مداخلت در مجادلت غز نداشت غز بر ظاهر شهر خرابی میکرد و او خواری و سرکشی میکرد ناصح الدین ابو زعیر رعیت را چنان نمودند که آن ابله با غز موافق کرده است و شهر بدیشان خواهد دان و اعوام خروج کردند و دست غوغا بر آورد و آن زحمت بلا فایده را از شهر بیرون کرد و در شهر ناصح الدین ماند و چند سرهنگ معدود ۵

گفتار در آمدن امیر مبارز و برادرش امیر محمود

امراء ایگ بکرمان

در عهد حاجب عمر دو نویت رسول ایگ بعلت تاکید معاهد معانقت و تمهید قواعد موافقت بکرمان آمد و در خفیه با ناصح الدین کاری میپرداخت و ناصح الدین گفته بود که امروز هدف سهام اطاعت و عرصه انواع صداع هر کس که بازوی بخت او بازورتر و مساعد سعادت او قویتر او خورد اکثر امراء ایگ طاقت مقاومت غز دارند قُلْ عَاتُوا بَرَّهَانَكُمْ اِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ b و ازین سخنان سودای ملک کرمان در دماغ ایشان متمکن شده در زمستان سنه ۵۹۰ که هنوز پسر عمر حاجب در شهر بود غز بر ظاهر شهر آوازه کردند که امراء ایگ بر عزم طلب ملک کرمان و دفع غز صوارم عزایم از نیام انتقام بر کشیده اند و روی بجانب جیرفت نهاده و رعیت کرمان را آن خبر از راه گوش مایه

a) Ms. ودکا. b) Cmp. le Coran, Chap. 2, 105 et ailleurs.

c) Le ms. ajoute: شهر بر ظاهر شهر.

مصالح چشم بصیرتی بینا ونه در صدر مجالس مرافق زبان مروقی
 گویا خنده به بدره زر خراجی نیمفروخت و کلمه بگوهری شبچراغ
 نپیداد پنداری در حق او گفته اند

در بزم نداشتنی چو مردان فرهنگ
 در رزم نکردی چو زنان هیچ درنگ
 غرزن بساچه در ظریف عز میرفتی
 چون نه سر صلح داشتی ونه دل جنگ

حاصل وصول او بکرمان آن بود که خواجه رضی بگریخت ol. 129
 واسباب و بنه بیقیاس در کرمان بگذاشت و یا دو سه غلام از
 شب مرکب ساخت و یا زوزن شد

گفتار در باز آمدن چشم غز بکرمان
 از شومی ولایت آن حاجب خوارزمشاه فرمان یافت والی ارسلان
 و چشم غز خلو عرصه کرمان وضعف و بیکیفایتی حاجب غنیمت
 شمرند و در ماه مهر سنه ۵۹۰ خراجی باز کرمان آمد و طبانگی
 که بر سر قلعه کوه نشانده بودند دیدند که ناگاه از راه
 دناباد گرد بلا بر خاست طبانگی گرم طبل اعلام هجوم ایشان
 فرو گرفت و از آن آواز مرغ هر یکی از مقیمان از قصص قالب
 آرزوی پرواز نمود و ششماه بر در بردسیر نزول کرد و یکی از فضلا
 این دو بیتی در آن عهد گفته

ساقی دگر آن ساغر نا ساز آورد
 وان چنگی چنگ ناخوش آواز آورد
 در خاطر کس نبود باز آمد غز
 فعل بد ما برفت و غز باز آمد

با دست اجل پای نیاورد و ببرد، خواجه رضی الدین صندوق
 او را نقل زوزن کرد و بنفوس خویش در کرمان خواجه جلال الوزرا
 ماند و بدسپهر بوجود حسن خلیف عشق انگیز و لطف شمایل
 آمیز او دیگر باره روضه شد دلکشای و خطه فردوس نما و رعیت
 پهلوی بر بستر تنعم نهادند و پشت بمالش توسع و ترفه باز داد
 و خواجه چون وحشت اطلال کرمان مشاهده کرد و آن قصور
 هفتصنور مغرور و منطمس شده آن منازل مایوس مندرس گشته
 چنانچه عادت بزرگان و محتشمان باشد همت و نهمت بر عبارت
 دل و گل مقصود فرموده جمله بزرگان و علما و ائمه را معاشی
 سنی وواجبی هنی داد و توقیع ادرارات شگرف ارزانی داشت و از
 خاص مکارم خویش خانقاهی معظم مشتمل بر دار و خانه بنا
 فرمود و اوقاف معمور بر آن نهاد، اما آن خواجه بزرگوار از کرمان
 همه رنج دید بنفوس خویش بیماری صعب کشید و پسر مهینش
 شرف الدین پسری دوستکام محتشم بجوار رحمت حق پیوست
 و حشم که در خدمت او بودند اکثر هلاک شدند پس چون
 خواجه رضی الدین از اقامت مراسم تعزیت فارغ شد از زوزن
 بکرمان آمد و این معنی بر مذاق خواجه جمال الدین جلال
 الوزرا موافق نبود

خاک بیینی زکعب تا زانو * خانه را که اوست کدبانو
 چون از رنجوری حقی یافت کرمان را برضی سپرد و خود عزم
 خانه فرمود و هنوز خواجه رضی روی از غبار و غناء سفر نا شسته
 از حضرت خسارزم حاجبی را فرستادند و او را حسام الدین عمر
 گفتندی طللی ضایع و هیکلی بی منافع نه او را در سلوک حفظ

بهار شد اتابك و جلال الوزرا در ظل ظفر و كنف نصرت از
جبرفت انتقال باز بردسير كردند و لشكر خراسانرا گسيل كردند
الا شرمه كه خواجه ايشانرا باز داشت و در زمستان سنه ۵۸۱
خواجه چون موسم حركت گُرمسير آمد خواجه و اتابك نشاط
جبرفت فرمودند اطراف ساكن ورعايا ايمن

بر آسوده جهان از دزد و راهدار

گفتار در كشتن اتابك نصرة الدين امير حيدر و بدر الدين
سنقرآق كرمانرا و فوت [اتابك] و نقل كردن خواجه رضى زوزنى
صندوق اتابكرا بيوزن و باز آمدن خواجه رضى و رفتن
جلال الوزرا و آمدن حاجب حسام الدين عمر
از خوارزم بحكومت كرمان و قرار خواجه
رضى زوزنى بطرف خراسان

چون جبرفت رسيدند و بر فراش سكون آسودند و مرافق بر نماف fol. 128
ترقه تكيه زدند بد بختى انهاء راى اتابك كرد كه امير حيدر
و بدر الدين سنقرآق كرمانى بر طريق غدريه ميپويند و فرصت
ميجويند و بخت ارجاكتى هر دورا از قباى بقا برهنه كرد و بقاء
فنا رسانيد و سنقرآق از بقايا غلامان كرمان بود كه مباشر قتل
صواحب عظام و خواجهگان كرام كرمان بودند خون آن بزرگان
نخفت تا اورا پيارت ياران فرستاد و امير حيدر اگرچه مردى
آراسته طاهر بود در كوربان رئيس مسعود يحيى را بدست خويش
كشته بود بر تهمت گله كه ازوى نقل كردند قُتِلَتْ قُتِلَتْ
سخن يكي از اكابر اصحابست پس اتابك نيز رنجور شد و خود
نيز مزاجى سليم نداشت چون صاف عمرش بدر رسيده بود

بغزو غز بنرماشیر نهاد و غز باز پناه^a بحصار خواهران برد و چند روزی تکلف مقاومت نمود و چون اتفاق محاصرت در صمیم زمستان افتاد و در آن وقت کار بر اهل کرمان تنگ شده بود اکثر خلایق بحشیش صحرا زنده گمانی میکردند و لشکری بدان انبوه و عجیب وجه تعیش و علوفه موجود نه چه آنچه موجود بود غز ولایت را تاراج کرده بود و باندرون حصار کوشک سه خواهران برده پس وزیر و اتابک و امرا صلاح چنان دیدند که آن لشکر در زمستان بجبرفت رفته فصل بهار که محل نمو اشجار است قلع شجره عناد و فساد غز نمایند درین اتفاق از در حصار غز بر خاستند و روی بجانب ریفان نهاد و از عقبه زرنای بجبرفت شد و غز دانستند که ایشانرا با این لشکر تاب مقاومت نیست سپر عجز در پشت کشید و اندیشه جلا کرده از راه بیابان لوط روی بخراسان نهادند و بخدمت خوارزمشاه پیوست و کرمان از گند بدعت و لوث لعنت غز پاک شد، و در وقتی که لشکر خراسان از در حصار غز بر خاست^b اهل اسلام ولایت بم و نرماشیر پریشان و اندیشه ناک بودند که لشکر خراسان زنبورخانه شورانیده اند و خود رفته اند تا آن گروه ظالم از حصار بیرون آیند و یا ما بیچارگان چه کنند غز چندان بحال خود در مانده بود که بیروای ایذای عیب مسلمان نداشتند بل بسیاری رخت و قماش خود بگذاشتند و رفتند و هر خیالی که در بیابان لوط مشاهده میکردند میگفتند که لشکری بر قفای ما می آیند، و چون

a) Le ms. ajoute باز. b) Ms. خواست.

قدیم و سنت مالوف *a* و طریقت مسلوك اشتهاز فرصت میبجست بر
 قتل زبرک تا در خناب *b* دست یافت و آن نا زبرکرا بدرک الاسفل
 فرستاد
 بیت

ای دوست ترا همیشه این عادت و خوست

از غم بکشی هر که ترا دارد دوست

پس حشم بر تقدّم الب ارسلان اتّفاق نمود و افسر پادشاهی بر
 سر او نهاد و کمر اطاعت او بر میان بست و باز در بردسیر آمد
 و صیفی خورد و یکنویس دیگر خود را بر محکّ محاربت زد و بدر
 شهر آمد اتابک با شوکتی تمام و ابیتی بکام بیرون شد و حصل
 مقایست برد و امیری بزرگ از اقارب ملک دینار را گرفت و در شهر
 آورد و غزرا بدین کوب بال اقبال شکسته شد و بر خاست *c* و بر
 صوب چترود بیرون رفت و جمعی از ترکمانان که از جهت صیانت
 خان و مان پیوسته با غز بود و بجنگ ایشان در مانده در fol. 127
 خرجند *d* فرصت یافتند و علایق مصاحبت از غز بردند و روی
 بحوالی شهر آوردند و لشکر شهر استقبال کرد و ایشانرا بدر شهر
 رسانید و غز بخبیص رفته از آنجا بنرماشیر شد ^ه

گفتار در آمدن جلال الوزرا با لشکر از خراسان بکرمان

و قطع ماده فساد غزان

در زمستان سنه ۵۸۰ خراجی جمال الدین جلال الوزرا بطالع
 میمون و فال همیون با لشکری چون دریا موجزن و چون کوه با
 درع آهن از خراسان بکرمان آمد و اتابک باوی اتّصال نمود و روی

a) Ms. مالوف. *b*) Ms. حنات. *c*) Ms. خواست.

d) Ms. خرجند. Incertain. *e*) Sic! Lisez: ۵۸۸.

حضرت خسارزم فرمود و عجبشاهرا از بیم حاصر آورد و در صحبت
خواجه رضی پنجم ماه جمادی الآخر سنه ۵۹۳ عجزی بخدمت
فرستاد ۵

گفتار در ذکر آمدن ملك زيرك در میان غز بهملکی

و قتل او و ریاست الب ارسلان

چون فرخشاه غزرا از شهر بیرون کرد و غز از پادشاه سردار نومید
شد کس فرستادند بغور و امیر زيرك بلجکرا^a آورد و اسم ملکی
بروی نهاد و او بیچاره عاجزی بود نه حشمی داشت و نه مالی
در تابستان سنه ۵۸۶ خراجی بر در بردسیر بحشم پیوست و در
سنه ۵۸۷ چون غز باز در بردسیر آمد از نزول حوالی حصار و قرب
شهر احراز نمودند و بر دو فرسنگی شهر فرود آمد یکنوبت جرأت
نمودند و حوالی شهر آمدند و اتابک از شهر بیرون شده شخصی
از معارف غز کشته شد و چند سر اسب در شهر آورد و غز
مقهور و مغلوب باز گردید و دیگر قصد حصار نکرد و بر جانب ^b
بافت و سیرجان بیرون رفت از جهة آنکه مقیمان حصار بافترا
ماده نخیره باخر رسیده بود و حصار فرو گذاشته حصارا فرو
گرفتند و در نصب ششخه و کوتوال میان زيرك و الب ارسلان مناقشتی
رفت که هر یکی میگفت که از جهة من باشد و چون این
صبط و احتیاط موجب نزاع شد بر ترك حصار بی کوتوال و ششخه
اجماع کردند و میان زيرك و الب ارسلان مرجل حقد بجوش
آمد و از بافت روی باز بردسیر نهادند و الب ارسلان بر عادت

a) Sans points dans le ms. b) Le ms. ajoute او.

خواجه رضی که کدخدای او بود در رکاب او بر صوب تون
 براقون^a رسید تا بسرحد کرمان التقا کند نصره اتابک برآور
 وسرحد کرمان نزول کرد و اثر طلوع رأیت پادشاه ظاهر نشد از
 راور بزرند آمد و چند روز توقف نمود و ظهور اعلام منصور هم
 متراخی بود در نوروز سنه ۵۸۷ خراجی بدر بردسیر رسید و بر
 صکرا بر انتظار وصول خبر پادشاه نزول فرمود و بعد از دو سه روز
 خبر رسید که هندوخان عنان باز خراسان گردانید چه پدرش
 ملکخان هی پاره عمر ختم کرد، اتابک میان مقام و رجوع
 متردد شد و برخصت حضرت باخواست که معاودت کند در
 شهر آمد شاکنه بم رفته بود و شاکنه بردسیر در شهر حاضر
 و شوکتی تمام و لشکری وافر مجتمع و اثر میان حشم و خوارزم و اعل
 زوزن عقد موافقت منتظم میشد دفع معرت غر و قطع مصرت
 ایشان میسر بود اما بدر بن اثلست^b سر معاضدت اتابک نصره
 نداشت و فاة خداوندگار خود را بهانه کرده روی باز خراسان نهاد^{fol. 126}
 و چون مواد ذخایر شهر روی بترجاع آورد ترک شاکنه بردسیر نیز
 بعدت عدم علوفه راه گریز پیش گرفت و شهر بردسیر در دست
 اتابک نصره الدین بماند و در بردسیر باسنظهار لشکر خراسان
 زرعی تمام کرده بودند و عمارتی بمراد رفته و چون کار بردسیر و مدافعت
 غر طوق گردن اتابک شد دانست که بهزید مددی و اضافت^c
 قوتی انکار میسر نگردد و کدخدای خویش خواجه رضی را نامزد

^a) Probablement ce mot contient le même nom que زونان
 (cmp. plus haut p. ۱۶۶, l. 16), mais quelle des deux leçons est
 correcte? ^b) Cmp. p. ۱۷۰, note b. ^c) Cod. واطافت.

عظیم بر خواست *a* و با حضور ائمه و قصبات احتیاج افتاد و فرار بر آن گرفت که قاتل او را میر زکریا که محبوس بود بطفیل او هلاک کردند و قصاص فرمود، پس از حضرت خراسان امیر بدر الدین شاکنه طیس با کوبه تمام رسید و کار سرخنگی در پای افتاد و بازار رجاله شکسته شد و دو سرخنگ سردار که از جمله رفقای اربعه بر جای مانده بودند یکی رغبت بخدمت خراسان نمود و در صحبت امیر اهلنت *b* رفت ^۵

گفتار در ذکر توجه هندوخان بن ملک خان بن تکش خان

خوارزمشاه و اتابک نصره الدین شاه غازی بکرمان

و مراجعت کردن هندوخان بوسیله فوت پدرش

از راه و وصول اتابک به بردسیر

چون خوارزمشاه را شهر بردسیر مسلم شد و تردد امرا و معارف حضرت متصل ملک خان پسر خوارزمشاه که در نیشاپور بود پسر مهین خود هندوخان با لشکری تمام نامزد کرمان فرمود و امیر نصرت پسر محمد انر که در امارت ولایت زوزن و آن حدود لشکری تمام واسپان با نظام و استمرار کاری با وقف مرام داشت و در اول نهضت اسم اتابگی ارسلان خان پردی بر قاعده معهود او را برسم اتابگی از مرکز عز و مقر دولت اشخاص فرمود و در خدمت هندوخان روانه کرد، هندوخان با حشم و وزیر جلال انورزا جمال الدین بر سمت طیس حرکت فرمود و امیر نصرت و ملک زوزن

a) Ms. خواست. *b*) Ainsi porte le ms. ici; plus bas p. lv, l. 13 le même (?) nom revient sous la forme de اتلمت. La véritable prononciation est tout-à-fait incertaine.

الدین تنار» بر سبیل شاکنگی بجانب بم شود غز دیوار منبع
 پیش راه عزم او بر آوردند و بیم نتوانست شد و سرهنگان او را
 باز شهر بردسیر نگذاشتند روزی چند در رستاق خبیص مقام
 کرد پس عزم حضرت خراسان نمود و در شهر بم خزینه نبود اما
 ذخیره غله بود سرهنگان بم اقتدا بسرهنگان بردسیر کردند
 و بساط امر ونهی بگستردند و رباط حلّ و عقدرا در باز نهادند
 و شهر را در دست گرفتند و عاوجه شاه را در سرای یکی از ائمه محبوس
 داشت و با غز سپهر مقاتلت و تبیغ مجادلت بر گرفتند و سکه
 و خطبه ولایت بنام خوارزمشاه کردند چون غز از در بردسیر
 بر خاست ^b و بجانب بم شد امیر حیدر که در کوبنجان بود
 در استمداد حضرت خوارزم سعی بسیار نمود و رسل و قواصد متصل
 و متواصل داشته انتقال باز دار الملک بردسیر کرد و در شهر شوکتی
 ظاهر شد ^۵

گفتار در آمدن قاضی کرمان از حضرت خوارزم با دو امیر

یکی باسم شاکنگی بردسیر و دیگری بشاکنگی بم

بر اثر امیر حیدر دو امیر از حضرت خراسان در رسیدند یکی
 برسم شاکنگی بردسیر و یکی باسم شاکنگی بم و قاضی کرمان
 fol. 125 مصاحب ایشان و در شهر میان ترکان سرهنگان خلاف
 سبز و تر شد و ثمره او علاك عمر زادی بود که یکی از سرهنگان
 ثلثه مقدم بود و ازین جهت دیگر بار از تنور فتنه طوفان وحشت
 حادث شد و مباشر قتل او غزی بود از خبیول شمس الدین
 طوطی و در شهر ترك و رعیت و سرهنگی بهم بر آمد و غوغای

a) Lecture douteuse. b) Ms. خواست.

وانبار بر کار نهادند و آنچه ملک دینار نخورد و بفرزندانش نداد
 بکَلَج و نَسَاج و نَدَاف و نَوَاف میدادند و رسول و قِوَصَد بجانب
 خراسان و خوارزم متوالی میداشتند و انواع تحف و اسپان تازی
 از اصطبل و خزانه بخدمت خوارزمشاه و پسرش ملک خان که در
 نیشابور بود میفرستادند ۵

گفتار در بیان احوال عجمشاه پسر کهین ملک دینار

که در بم می بردند

ملک دینار را اسپهسالاری بود او را شجاع الدین سرهنگچه
 گفتندی مردی جلد بود و ملک او را دوست داشتی و از فرط
 اختصاص مادر فرزند خود عجمشاه را در حکم او کرده بود او را با
 چند سرهنگ در خدمت پسر خویش به بم فرستاد و چون
 حادثه ملک دینار افتاد و فرخشاه ملک شد در میان سرهنگان
 بم نیز کلمه اختلاف بدیدار آمد و سرهنگچه عجمشاه بر گرفت
 و مقام باز قلعه برد و جوقی از سرهنگان در شهر دروازه میبودند a
 پس سرهنگان شهر نرد احتیال باختند و بعضی بر وجه مکر
 با قلعه در ساخت و گریخته بر قلعه شدند باقی سرهنگان بدر
 قلعه شدند و جنگ آغاز کرده سرهنگچه در جوال غرور شد
 و سخن آن فحشه حقیقت میدانست تا فرصت جستند و او را
 و دیگر مقدمانرا عمارت کرد و قلعه فرو گرفت و عجمشاه را قبض
 کردند b و احوال فرخشاه را باز نمود و در حال فرمود که شمس

a) Ainsi porte le ms., mais il semble préférable de lire:

و جوقی از سرهنگان در دروازه شهر میبودند. b) Lacune non indiquée dans le ms.

مُتْرَاحِیْ شَد و کار فَرخشاہ در نَزَلِ افْتاک سَرهنگان قاضی ولایت را
 بِرسالت حضرت خوارزم فرستادند و برای مجهول روانه کرد چون
 حاکم ولایت صدری مذکور بود بدین تجشّم نموده اند
 خوارزمشاه اکرام مقدم اورا سبط خویش ارسلان خان با لشکری
 تمام کرد نامزد کرمان فرمود تا زَنوقان که سرحد بیابان است آمد،
 در صمیم تموز در ماه خرداد سنه ۵۸۶ خراجی موافق شهر
 سنه ۵۹۲ فَرخشاہ را تجرّج مرآت غصّه مضاف حرارت مداومت
 شراب شد و جگرش بزبان آمد و از جفاهای سرهنگان باز
 رست

این نیست عجب که میدم جان زغمت

گر زنده بمانم زغمت آن عجبست

چون غز از حرکت لشکر خراسان با خیر شد تجاسر نمودند
 و برآور شدند و سر بیابان فرو گرفت ارسلان خان را چون معلوم *a*
 شد که با قلّت آب بیابان و وفات فَرخشاہ و خصم بر سر راه بیرون
 آمدن لشکر یکدفعه متعذّر باشد ☉ از آنمزل باز گردید و با
 خوارزم شد و قاضی کرمان با وی موافقت کرد و غز این سال در
 بردسیر خراجی نه بر قیاس سانهاء دیگر کرد بر هیچ ناحیت ابقا fol. 124
 نموده هیچ زنده را نیافت که حلّه حیات او خلع کرد و حصار
 ززند بستند و صد و بیست مرد از آن امیر حیدر هلاک کرد و باز
 بعد بردسیر آمد و تا اول ماه آبان مقیم شد و پس باز گرمسیر
 رفت و در شهر سرهنگان معیار اسراف و کبیل گزاف در خزینه

a) Le ms. répète les mots — شدند — معلوم.

مغاک هلاک افتادند، چاشننگا در شهر غوغا بر آمد که ملک با مسعود کلاه‌دوز که یکی از آن چهار سرهنگ بود حصار میدهد و آنچه‌بان بود که آن سه سرهنگ دیگر بر خصمی مسعود متفق شدند و خانه و منزل مسعود بر بلندی بود بقرب قلعه، ملک فرخشاه را مست بر آبی نشانند و بیرون آوردند و قصد خانه مسعود کرد بیچاره مسعود ازین تدبیر غافل بود و از مرد و خیل او هیچ حاضر نه ساعتی بکوشید و چند زخم خورده هلاک شد و دو شخص او همچنین و سرهنگان مقدم با سه شدند و بی رخصت دست در انبار نهادند و یکس و ناکس میداد روز نوروز سنه ۵۸۱ خراجی این سه سرهنگ و چند ترک التماس علم کردند فرخشاه جشنی ساخت و ایشانرا علم داد و خصم خود را قوت افزود ۱۵

گفتار در النجاء فرخشاه بحضرت خوارزم و توجه ارسلان خان سبط خوارزم شاه بجانب کرمان و فوت فرخشاه در کرمان و مراجعت ارسلان خان بوسیله فوت فرخشاه و گرفتن

غز سر بیابان از زنونان ^a

ملک فرخشاه در بدو جلوس بر تخت از جهة نفرت غز و وسیلت معرفتی که در حضرت خوارزم داشت چه پدر او را وقتی بنوا حضرت خوارزم فرستاده بود نیت بر استمداد حضرت خوارزم مقصود گردانیده قوائد کسبیل فرمود و کتب خدمات مشتمل بر ایثار ولایت و عرض خطبه و سکه فرستاد چون مدت اغاثت

a) Le ms. a encore ان سر بیابان. — Le nom géographique que زنونان est d'ailleurs inconnu. Voir ci-après p. lvi, note a.

بر گزیده و بر کشیده پدرش بودند همواره در خدمت او حاضر
 و از جمله سرهنگان چهار شاخص در پیش افتادند و پایی بر
 درجات ترقی نهاد و سینهٔ رعوضت بفراشت و دیگر سرهنگان
 خراسانی را بمال ملک دینار در تحت حکم خویش آورد و از عوام
 و ابدال و رونو و ابطل شهر جمعیتی کثیف را شمشیر بر میان
 بستند و آهنی بدست دادند و از سرهنگی بر ساختند و کار
 سرهنگی در شهر رونق گرفت و ترکان کرمان و خراسان چون غلبه
 و نظائر ایشان دیدند در ساختند و چه قدم و مقدم شدند و بر
 فرخشاه تحکم میکردند و در مطالبهٔ مال مبالغت مینمودند،
 فرخشاه نفسی ازین شکایت با امین الدین خازن بر آورد *a* از
 آنجا که رکاکت رای اش *b* می بود گفت این سهل کاریست
 این ساعت من شتربانانرا *c* خوانم و در سرای پنهان کنم و سرهنگانرا
 حاضر سازم و همه را در قبض آرم سرهنگانرا ازین تدبیر لطیف
 و رای شریف خبر شد اول گرد دروازهٔ چهارگانه و قلعهٔ دوگانه
 بر آمدند و چه در دست سرهنگان بود کاربان محکم کردند
 و معتمدان خود سپردند آنگاه بدر سرای ملک آمدند و بو الخیر
 و سعد الزمان را هلاک کردند و زکریا را محبوس داشت و با ملک
 گفتند این سه شاخص سبب فساد کار و زوال ملک بودند ایشانرا
 از پیش بر گرفتیم تا مادهٔ فتنه منخسَم شود پس فرخ شاه را
 مهاجور گردانید و راه مردم از خدمت او مسدود و چند شخص fol. 123
 دیگر از کرمانی و خراسانی بعلت معروف و مجالست فرخشاه در

a) Ms. آوردند. *b*) Ms. سا(?). *c*) Ms. شتربانانرا.

برج تزلزل راجع میداشت و از طبع ملیم و عقل سقیم عرجه باوی
گفتندی از خیر و شر در گرفتاری، ناصح الدین ابو زعبیر وزیر
ملك دینار اورا تقریر کرد که ترا چیزی میباید کرد و بناء مدرسه
فرمود و بفلان دانشمند داد و پسر تو غم مرقد خویش نخورد
و در سرای آخرت خانه نساخت و در سرای دار الملک مدفونست
اورا بقعه و مشهدی میباید ساخت، بر مقتضای حکم او هر دو
بنا فرمود امین الدین ابو الخیر خازن اورا بر هلاک خاتون
خراسان که زن پدرش بود اغرا کرد و بر مجرد عواء او آن عورت
بیگناه را روز بیست و چهارم دیقعه مذکور خنق فرمود فرخشاه را
يك عمر شگرف بود که غزرا دشمن میداشت و از صحبت ایشان
نفرت مینمود و از افعال نا محمود ایشان متوحش میبود چون

از عزاء پدر فارغ شد کار شرب مدام مدام پیش گرفت

انَّ الشَّبَابَ وَالْفِرَاقَ وَالْحَدَّ * مَقْسَدًا لِلْمَرْءِ أَيُّ « مَقْسَدًا

و در خزانه باز نهاد وینجا تذبذب بگشاد و آن مالها که ملك دینار

دینار دینار بصد عزار خون جگر جمع کرده با اعل و نا اعل میداد

تُعْطَى وَتَمْنَعُ لَا بَحْلًا وَلَا كَرَمًا

قَدْ يَجْمَعُ الْمَالُ غَيْرَ [مِنْ] أَكْلِهِ * وَيَأْكُلُ الْمَالُ غَيْرَ مِنْ جَمْعِهِ

و از خواص ندماه او سعد الزمان مناجم مستوفی پدرش و امین

الدین ابو الخیر خازن شوهر دایه اش و امیر عز الدین زکریا [با]

غر در بافت بود رغبت خدمت ملك نمود و بشهر آمد و فرخشاه از

امراء غر اورا تمکین کرده اسم اتابکی بروی نهاده چند سرعنگ که

بازار ملکوت بیوفاتش شکسته شد
 بر خانهٔ وجود در امن بسته شد
 رفت آن شهی که رستم این کارزار بود
 اعداء او همیشه ازین کار زار بود
 در دور ملک خویش یکرمان تا درون
 صد کیو و طوس ورستم واسغندیار بود
 باد اجل چو سرو امل کندش از چمن
 درمان چه سود واقعه افتاد و کار بود
 ای روزگار بو العجب آخر چه لعبه‌است
 بردی زنانه آنکه ییل روزگار بود

دولت اهل کرمان آنکه چشم غر در گرمسیر بود و از امرا سیف
 الدین الب ارسلان و مندک و شرفنامه از چشم حاضر پسر مهین
 او علاء الدین فرخ‌شاه حکم ولیعهدی بر تخت ملک و سریر
 سلطنت و عرش دولت مستوی شد و حکم آنکه چند روز پیش
 ازین حادثه میان سرهنگان درگاه و چشم حاضر مناقشتی رفته
 بود غر هراسان بود تا خویش را از شهر بیرون ^a افکند و شهر را باز
 سرهنگان و فرخ‌شاه گذاشت بعد از دو سه روز سیف الدین
 الب ارسلانرا استمالت کردند و تسکین دادند و باز شهر آورد
 و چون یکشب مقام کرد روز دیگرش دل قرار نگرفت و الحاین خایف
 از شومی معاملهٔ خود میترسید از شهر بیرون جست و شد،
 و ملک فرخ‌شاه پادشاه بود که امان شراب سنارهٔ وجودش در

a) Deux fois dans le ms.

فرستاد. وحشم نصب زوز فرستادند ملک زوز بر گرفت و از جیرفت بدو شبانروز به بردسیر آمد حشم از غضب بیهوش شدند و شتران قافله عراقی برد، و دیگر نوبت بر در سیرجان غلو کردند و قصد ملک و احکاب قلم پیوستند و بانواع احتیال از آن ورطه جست، و سیوم نوبت آنجا دست تغلب بر آوردند و پای تسلط پیش نهاد تا آن معاملات که با قراغر و محمد پدر ملک دینار و غیرها کرده اند با این نیز کنند* و غرنیه داشت و بسکون نمیتوانست آمد a و ملک دینار پادشاهی بود حیول ایشانرا بلطف و وعده مراعات نسکین فرمود و همیشه بر خاست b و خزانه بر گرفت و بدو روز بجیرفت آمد و از جیرفت خزانه را به بم فرستاد چون حشم بجیرفت رسید ملک عزم بردسیر کرد و حق تعالی او را از حبابل مکر و غدر ایشان خلاص داد ۵

گفتار در وفات ملک دینار و جلوس پسرش علا الدین فرخاشاه
 ملک دینار در ماه دیقعه c سنه ۵۹۱ هجری بعثت سرسام سرد رنجور شد و طبیبی را غلط افتاده پنداشت که علت گرم و خشکست مداواة بطلاء شیر زنان میکرد و دایم چند زن شیر بو سر او میدوشیدند چون مدت عمرش منقضی شده بود در روز یکشنبه نهم شهر دیقعه c سنه ۵۹۱ از مرکب بقا تزلزل کرد و در حجره فنا شد و از وفات او باز روز انس d و سکون بزرگی رسید و شب محنت مضامه ظلمت بر کشید
 بیت

a) Ces mots sont déplacés dans le ms. après آمد 1. 10 où ils confondent le sens. b) Ms. خواست. c) Ainsi le ms. d) Ms انش.

تلاقی ساختند و ملک قیس در زورق بلجّه دریا بر آمد تا به نزدیکی ساحل و ملک دینار اسب در آب راند تا آنجا که آب برکاب رسید و بقدر یک آماج یک دیگورا سلام کردند و پرسش نمودند و سخن گفتند پس ملک قیس از لطایف اقمشه درباری و ظرایف امنعه هندباری و آلات مجالس و آوائی زر و سیم و لآلی ثمین و نفود مختلف و فرش و طرح و خیمه بر ترتیب خزانه و اصطبل و فراشخانه و مطبخ و غیره همه را اسباب ملکی نو و کدخدای تازه فرستاد و یکپاره خز مضاعف یکخانه سیاه و یکخانه سرخ و خدمتهاء شگرف کرد و هدیهاء عجب فرستاد و خواص و حرم سراها هر یکی علی حده نقدی فرستاد و تحفه لایق داد و تشریف شگرف فرمود اتفاق این اتفاقا در شهر صفر سنه ۵۸۹ هجری افتاد، پس چون از هرموز مال قرار نگزارند ملک روی باز بردسیر نهاد و ملک قیس را بر نیاز طمع ابریشم امید گسسته شد و حشم غزرا چون چشم بر نعمت شتی *a* و مرتب سنی افتاد که ملک دینار را بی شاقه *a* کلفت و کوششی عفو صفا بدست آمد چنانکه عادت معهود و سنت مالوف غز است در قتل ملوک سخن در مجماجه افکندند و آواز در همه، و ملک دینار بر حرکات ساخت و رضاء قوم خویش واقف بود و در میان ایشان زندگانی بجادوئی میکرد چه در کرمان بچند نوبت بر قتل او متفق شدند بکنوبت fol. 121 در جبرقت اول سال ملک ملک دینار که قافله عراق دو هزار دینار زر بفرستاد و ملک دینار خواجه جمالرا بدرقه قافله بهرموز

a) La leçon du ms. est douteuse.

بیگناگی برنجانیدند و چند روز محبوس داشت و چون خلاص یافت کوبنارا وداع کرده رو بخراسان نهاد محترم و مکرم و ذکری در شمول علم و سداد سبیرت سایر و عنایت سلاطین در باره او وافر ۵

گفتار در ذکر ملاقات ملک دینار با ملک جزیره قیس و اراده

غدر حشم غز با ملک دینار و خلاصی ملک بتدبیر

بسیار از دست آنجمع غدار جفا کار

تا گذر قوافل عراق از بحر a باز فرضه هرموز افتاد و پیوسته ملک قیس و امیر هرموز تیغ منادات مسلول بود و طریق مصافحت مسدود چون ملک دینار چنانچه سبقت ذکر یائت قصد هرموز کرد ملک قیس این حالت را نهیق تمام و فرصتی بر حسب مرام دانست و رسل و قواصد بلکه دینار زوان داشت و آنها کرد که اگر ملک فرضه هرموز بمن ارزانی دارد هر سال صد هزار دینار از خراجی و پینجاه سر اسب تازی بدم و ملک دینار او را بانجساح این حاجت اجابت فرمود و وعده اتمام آن داد و غرض ملک آنکه از هر دو جانب مال کشد و مقصود خود حاصل کند و تحف و ظرف ملک قیس بحضرت ملک دینار متواتر شد و جوانب صداقت چنان معور که ملک قیس التماس التقا و سؤالی اجتماع پخت ، ملک دینار چون بگرمسیر رسید دانست که فی آلحَرَکَةِ الْبَرَكَةِ رسول خویش فرستاد و میعاد ملاقات معین کردانید و بناحیت بر غزنی هرموز آنها خورایا همی گویند آنجا میقات

a) Comp. plus haut p. 1c⁴ note, d.

جمله چشم از راه *a* انار وکنس بیافق آمد واز آنجا بدر
 کوبنان ودر استخلاص *b* آن سعی نمود وچون تیر قصد بههدف
 اصابت نرسید امیر حمیدرا ملازم چهارسوی محاربت گردانید
 وخور باز دار الملک آمد روزی چند بگذشت امیر حمید
 استمداد فوجی از چشم نمود تا دست دیگر بر آرماید ملک
 پسر خودرا فرخشاهرا با جمعی لشکر بفرستاد وبر در کوبنان بازار
 جنگ باز چید ومنتع ارواحرا بر مهب رباح نهاد وچون قضای
 الهی سابق بود لَا مَرَّةَ لِحِلْمِهِ وَلَا مَعْقَبَ لِقَضَائِهِ تاج الدین
 سواره بیرون آمد وبر صحراء کوبنان با غز جنگ در پیوست سواران
 غلبه کردند تاج الدین در میان بسانین پناه باز حایطی برد
 بر ظن آنکه اورا مخرجی باشد ونمود غز دروی رسیده اورا
 همانجا هلاک کردند وسر اورا پیش ملک بشهر فرستاد ودر کوبنان
 این حادثه احوال قیامت ظاهر شد وافتاب هر دلی منکسف
 و سرو هر قامتی منعطف چه آن جوان میوه دلها بود وروشنی
 دیدهها و رعایا در دایره هوای او مجتمع وکلمات بر شایستگی
 وکیاست او متفق

دریغا میر تاج الدین دریغا * که پس شادی ندید او از جوانی

وینکن راه مرد آن جهان پیک * چنین باشند کونته زندگانی fol. 120

چون ازیں واقعه پشت اهل کوبنان شکسته شد با امیر حمید
 صلح کردند وناصر الدین خدمت پادشاه پیوست واورا بر

a) Le ms. répète les mots از راه. *b*) Le ms. répète ici
 les mots: ودر نواحی — کوبنان qui sont à leur place après le
 mot استخلاص p. 158 l. 20.

وعلایف او از کرمان بریده شد ملک روزی چند در بیم مقام
فرمود وعزم بردسیر فرمود وپسر مهین خویش را علاء الدین
fol. 119 فرخشاه بیم فرستاد چندگانه مقام کرد اورا آن هوا موافق
طبع وملائم مزاج نمی آمد استعفا خواست ملک اورا
رخصت مراجعت بردسیر داد وپسر کهن عجمشاه را آنجا
فرستاد ۱۵

گفتار در ذکر احوال کوبینان بعد از مصافق راور ودر آمدن
آن بلده در تصرف ملک دادگر عدل گستر
مجاهد الدین محمد کرد والء کوبینان را چند پسر بود مهین
ناصر الدین ابو نصر جوانی فاضل فقیه زاهد ودویم تاج الدین
پسری چالاک محبوب جوانمرد مذکور وچون از حضرت کرمان در
زمان ملک ارسلان ولایت کوبینان ورادر وبافق وبهآباد باتابک یزد
دادند از جهة صید مجاهد وقید ولایت اتابک خود دلال شد
ودختر سعد الدین که کدخدای وخواجه او بود در حکم تاج
الدین کرد وعلایف وصلت در میان افکند تا میل هواء مجاهد
از کرمان زایل شود ویدین سبب تاج الدین در معادات غز
غانی بود ولایت خود را از حشم یزد خالی نمیگذاشت چون
ترکان یزد در راور از ملک هزیمت شدند وبکوبینان رفتند وامیر
حیدر چنانچه سبق ذکر یافت از خراسان خدمت ملک
پیوست سرحد راور وکوبینان اورا ناپاره فرمود واستخلاص کوبینان
بفرط فرزنگی او منسوط گردانید وامیر حیدر مقام باز راور برد
ودر نواحی کوبینان هر جا حصنی ودزی بود در دست میگردفت
ومجال کوبینان تنگ می شد ورعیّت معدّب دیگر باره ملک با

با خود گفت ای علی روزشاری که ترا از بسیدقی بدرجهٔ فرزنی
 رسانید رخ از بر تافتنه و اقبال دو اسپه از دیار تو عزم رحیل
 دارند اگر عرصهٔ مقاومت بنو زدی خود را در پای پیل تنکیل
 اندازی این نوبت سنک و قاحست بر روی بستی و باقی رعیت را
 آواره کردی و چند مرد مسلمان و سرهنک جلد را بیاد دادی و اکثر
 بقدر توشهٔ خود و مردان غله داری خوردی دیگر نوبت چون
 کنی این غربت خاندها بگذار بیست سال پادشاهی کردی اکثر
 مهلتی در عمر مانده است باقی کور عینی *a* باش حیات در هزیمت
 بهتر از مرگ بر سر غنیمت

چون میگذرد هوای دل میرانیم * چون بر گردد عنانش بر گردانیم
 کس پیش ملک فرستاد که آنچه روزی من بود از کوهان خوردم
 وصیبتی نیکو بدست آوردم دنیا قاحبه است با کس قرار نکرد
 یَوْمًا عِنْدَ عَطَّارٍ وَ یَوْمًا عِنْدَ بَيْطَارٍ عزم من بر مراجعت خراسان
 و ملازمت خانهٔ خویش جزم شده اما در این ولایت اسباب
 و املاک بسیار دارم اگر پادشاه در معاملات سر عجمالت دارد من
 آزاد و آزار *b* سر ولایت نیز مخرم و ضیاع و اشخاص خود تسلیم و کیل
 خاص میکنم ملک نیز بر جادهٔ جوانمردی برود و مرا چنددان
 چهارپای دهد از اسب و شتر که رخت من ویران از بیابان
 بیرون برد، ملکه را این سخن موافق مزاج و خوش آمده بفرمود
 تا در عوض ضیاع و عقار او بقیمت چهارپای بدادند سابق علی
 رخت و قوم خویش بر داشت و روی بجانب سیستان نهاد

a) Ms. عتی. *b*) On attend : آزار و بی.

خواجه جمال را در کیسهٔ ثروت قراضهٔ نموده است و از افغان استغناء او اجتناء ثمرهٔ مرادی متصوّر نه و ناصح الدین امروز خرجیست پر از خراجِ مقدرت و برجیست پر اثرخ میسرت اگر وشاخ^a وزارت از پر خواجه جمال پر آوردند و در گردن ناصح الدین افکند چنانکه تمشیت امور مالک بر نهج صلاح آسانتر گردد چون ملک میل در چشم وفا کشید و اوزار وزارت بر ناصح الدین نهاد و منصب نیابت خواجه جمال داد ۵

fol. 118 گفتار در توجّه رایات منصوره ملک دینار به بم و رفتن سابق

علی خراسان و در آمدن بم بحوزهٔ تصرف دیوان از جهةٔ آنکه ولایت نرماشیر و نسا و ریقان که مستقلات ولایتست چه غز داشت و غیر از شهر بم و نو احی شق چیزی در دست سابق علی نموده بود کار بم هر روز منکسرتر میشد و مقیمان ولایت از عوادی قحط و دوائی قسمت جلا میکردند و بیسیستان و دیگر اطراف میشد و ذخیرهٔ که سابق در سوابق ایام و سوائف اعوام گرد کرده بود روی در انحطاط نهاد و ملک در ماه اردیبهشت سنه ۵۸۰ خراجی بحیم دولت بدر بم برد و بر رفعةٔ محاصمت چهرهٔ مقاومت باز چید و کعبتین قتل بگردانید چون سابق بصر بصیرت در کار منزلزل و قحط شامل و انبارها ببحاصل و حشمی از گرسنگی متکاسل نگرد b دانست که روزگار بر معهود عادت استردان و دیعت خواهد کرد

خوش خوش از من جهان هزل و مجاز * عاریت‌ها همی ستانند باز

a) Ms. وشاخ. b) Ms. کرد.

وشرینت‌ها عذب ایام چشیده و ضربت‌ها عذاب روزگار کشیده
 و در *a* معابقت اعمال بم عمرها گذاشته سابق علی چندگانه
 اورا استنفاء کدخدائی خود داده بود و پس اورا از معارج عمل
 بهباط عزل افکند و در مخالف ذیب تعدیت *b* داده، چون ملک
 دینار از خراسان بیم رسید ناصح الدین بخدمت وی پیوست
 و تقلد وزارت او نمود و یک دو سال که بر حکم بود مرتب دیوان
 و مدتی ملک قلم و رای او بود چون قوام الدین مسعود از
 سیستان باز بکرمان رسید سابق علی صفت بزرگی او و آنکه
 وزارت سیستان بدو مقوض بود انهاء رای ملک کرد ملک اورا
 استدعا فرمود و چون بخدمت رسید کسوت و خلع وزارت از
 ناصح الدین خلع کرده در قوام الدین پوشید و ناصح الدین را
 بدست او داده اورا دیگر باره در پای پیل افکندند و عذابها
 نمود و مالها ستند، چون شهر مسلم شد اورا در شهر آوردند
 و محبوس داشت و چون قصر حیات قوام الدین منهدم شد
 و های هوای وزارت آشیان باز سرای حشمت خواجه جلال بود
 ناصح الدین را از ملک خواست و اورا بخانه خود برده در منزل
 اعزاز فرود آورد و بر خوان نعمت و ناز نشاند چون شعار استشعار
 بر کشید و بر فراش انتعاش بیاسود و ایمن گشمت اورا بنیابت
 عمل خود بنرماشیر گسیل کرده تشریف واسب داد و اسباب سفر
 بساخت چون سالی دو بر آمد و ملک بدر بم نزول فرمود حسن
 خواجه جمال که غلغل قدیم داشتند تقریر ملک کردند که

a) Le ms. semble porter *در*.

b) Probablement à corriger en تعذیب.

خراجی واسب تازی ولایت هرمز خراجی مقنن وقانونی معین
 بوده است وچند سال شد تا یکدم بکس نداده اند والتفات
 بهیچ آفریده نکرده اکثر ملک بطائع بیون واخر میمون نهضت
 گرمسیر فرماید خراج چند ساله از آن قوم استخراج توان کرد
 واثر بسی جمیل ملک حفا باز نصاب استحقاق آید وفیقی
 باشد موجب ثواب جزیل، ملک چون نام زر خراجی واسب
 تازی شنید در ماه آذر بحیرفت رسید وعمار الدین بخدمت
 پیوست وملك وحشرا بمضایق رمداخل کوچ وبلوط در کشید
 وپای قلعه راسوخان برد واز سیف ابو بکر بو الحسن استخراج
 خراج کردند واز آنجا قصد منوجان کرده قلعه آن برسوائی تمام
 گشاد وفتحی مشتمل بر قتل واحراق وشکنجه وارحاق دم اعلی
 روی نمود واز قلعه پسانزده سر اسب تازی باصطبل ملک رسید
 وانواع اموال بیقیاس بدست حشم افتاد وآنچه بسوخت از نیل
 وبقم وانواع عقاقیر خود قیاس ندارد ودرین اوقات رسد والء
 هرمز بر توانر وتوالی می رسید وتقبل مال خراج میکرد تا مگر رایات fol. 117
 منصوره هم از آن سرحد باز گردن ویدر هرموز نشود و رغبت ملک
 ازین استشعار در اقدام زیادت میشد وعمار الدین نعل تحریص
 در آتش مینهاد تا ملک را بدر هرموز فرود آورده هزار دینار
 خراجی مقرر شد وخرانه رسید وقلعه منوجان باز بدست عمار
 الدین دان وملك بر وقف مراد تحویل باز بردسیر کرد ☞
 گفتار در عزل خواجه جمال از وزارت ورجوع نیابت بندو
 وتفویض وزارت بناصح الدین
 ناصح الدین ابو زهریر خواجه بود از فرمایش بزرگ ومختشم

قدم در راه تخلیص او نمینهد و زبان شفاعت نمی گشاید اگر
 من بواسطت رحمت و شفاعت کرم خویش او را خلاص دهم مرا چه
 گوئید ندما جمله در ساجود و خدمت افتادند و عذر سکوت
 هیبت *a* بارگاه جلال نهادند پس بفرمود تا او را حاضر کردند
 و بنواخت و تفویض منصب وزارت و وکیلداری مخصوص داشت اما
 املاک و ضیاع او را باز نداد و خاص گرفت ^۵

گفتار در متابعت کردن عماد الدین مغولی و رفتن ملک

دینار جیبرفت و از آنجا نهضت جانب هرموز کردن

و تسخیر کردن قلعه منوجان

عماد الدین مغولی که شکنه جیبرفت بود بعد از تهر بسیار و چند
 نوبت محاربه با ملک و حشم از خواب غفلت بر آمد و بدچشم
 انبیه راه رشک و سداد بدید و قصه حال خویش بر ملک عرض
 داد و آنها کرد که ولایت هرموز همیشه همواره در اعمال جیبرفت
 معدود بوده است و امیر لشکری که والیء ساحل بود و آباء او نائب
 و گماشته *b* اسلاف ما و قلاع سواحل قلعه منوجان در دست کوتوال
 مغون از جهت آنکه بعد از فوت ملک طغرل و قنرات *c* جیبرفت
 و تصبیع اموال قبادین قافله عراق گذر معرفت *d* که از اعمال والیء
 جزیره است انداختند و مدتی شد که از دعبور *d* گذر باز آن
 فرضه افکنده اند و ایشانرا از آن اموال بسیار و ثروت بیشمار
 و ذخایر وافر جمع شده است از صوب معرفت تنگب می نمایند
 و استقبال مواد مودت تجنّب میکنند و پادشاه کرمانرا از زر

a) La leçon du ms. est douteuse.

b) Ms. وگماشته.

c) Ms. و قنرات. *d*) Ainsi le ms. (pour تقریب ?). — Incertain.

ملك بدر حصار ززند رسيد ثم بغداد سرغنغان حصار خواجه را
 بيرون آوردند و خواجه باختیار خویش تیغ و کرباس بر داشت
 و خدمت ملك شده او را عفو فرموده اما مقید باز بردسیر آورد
 گفتار در مخالفت سابق محمد بن میمون و علاء گنگ رُسا
 مزاج و رسوخان^a و رفتن ملك از جهة کوشمال ایشان
 و اطلاق خواجه جمال از حبس و زندان

چون ملك از بردسیر آمد هنوز پهلوی بر فراش سکون نهاده خبر
 دادند که علاء گنگ و سابق محمد بن میمون که رؤساء مزاج
 اند قوم خویش را از اداء خراج معهود و خروج از عهده مال
 مضروب منع میکنند و هر کس قلعه می پردازند و پناهی میسازند،
 ملك نمى زمین خشک نا شده بر رخس طلب نهاده روی بولایت
 مزاج آورد و جماعت متمردان از عقل زایل بر قلل و اسای بی ذخیره
 و آب خیمها زده بودند و عزم تمناع مصمم کرده بدت یکگفتنه
 ایشانرا چون عقاب از آن عقاب فرود آورد و حکم تادیب و تحریک
 از غارت حله و استخراج اموال مصادره تقدیم فرمود و خاینان^b امان
 داده رایات منصوره به بشارت نصر^c من الله وفتح قریب^c باز
 بردسیر خرامید، و در رجب سنه ۵۸۵ روزی در اثناء عشرت
 و مجلس لهو با ندما حاضر گفت مدتی شد تا خواجه جمال
 محبوس است و با کمال اجمل و احسان او با مردم عیجیکس

a) Lecture douteuse. Ce nom d'ailleurs inconnu ne revient pas dans le chapitre suivant, mais se retrouve peut-être p. 107 l. 9 sous la forme راسوخان. b) Sans points dans le ms. c) Comp. le Coran, chap. 61, 13.

حال آنها کردند و خواجه بر در کوبنجان قصه غصه خویش بسمع
 ملك رسانید و اصدار مثال فرمود که دست تعرض کوتاه دارند
 و جانب مراعات مرعی، صدور مثال هیچ اثر نکرد بل در تعذیب
 fol. 115 و کلا و باز یاران وزیر بیفزودند و نصیب غلّه تمام بر داشت خواجه
 جمال روز خروج از بردسیر بر عزم کوبنجان مراسم تیقظ تقدیم
 فرموده بود و خانه خود را خالی کرده و اکثر رختی داشت بیروایی
 خفا و دیعت نهاده بر در کوبنجان آن استخفاف غز در ززند
 اضافت سعایات سابق بیم شد و خواجه جمال دل بکلی از مقام
 کرمان بر گرفت و جهد کرد که در معسکر در کوبنجان ایست
 قَرَرْتُ مِنْكُمْ بر خواند میسر نشد، ملك روزی بیست بر در
 کوبنجان بود چون استخلاص آن در کار نبود روی باز دار الملك
 نهد خواجه جمال در ززند با ملك گفت که حشم آنچه حاصل
 دید از غلّه من برد اکثر منکری بر بازیاری مانده است بجز
 من محصل نشود بر خصمت و فرمان یک هفته توقف کنم که نان
 سرهنگان حصار ززند این خواهد بود، ملك او را رخصت توقف
 داد خواجه بر عزم گریز در حصار شد و بعضی از حشم هنوز
 در حواله حصار بود و پیریشان گذاشتن متعذر خواجه ناچار در
 حصار ماند بی اسباب محاصره نه ذخیره تمام و نه لشکری متفق
 و نه سلاحی مهیا و نه مشیری دانا دو سه شاخص از رستاق
 ززند او را بر آتش غدر می نشاندد و باک خطر میداد تا آب
 اخلاص او در خدمت ملك تیره کردند و آبروی او بر خاک
 ریخت چون ملك از استماع این اخبار بد ظن شد ضرورت شد
 معاودت ززند فرمودن و بدو سه روز اینمیزرا کفایت کردن چون

گفتار در توجّه ملک بدر کوبنان و باز عود بدار الملک نمودن
 و شدن خواجه جمال بحصار ززند و رفتن ملک از بردسیر
 بزرند و بیرون آوردن خواجه جمال و محبوس کردن او
 در نهضت بم وزیر در خدمت رکاب نبود از جهت جراحات
 مصافق راه در بردسیر باز مانده حسام غیبت او را فرصت
 شمردند و ساز سعایت ساختند و بمصراب تصریب نواختند و در
 تقبیح افعال او تصریح نمودند و از مناقب ملک دینار یکی
 آن بود که اصغاء سخن ساعی ننمودی و کلمات غرض
 آمیز تمام استماع نفرمودی و از فائده تفریر ساعی خائمه
 غرض او مشاعده کردی و روش بگفتنی که مطلع این
 سخن از فلان حالتست و مقطع بفلان جا میرسد انقصه
 کلمات سعایت بسمع وزیر رسید و اگرچه ملک اظهار نکرد و اثر
 عیب تغییر ظاهر نشد خواجه جمال از عوادیء مَنْ يَسْمَعُ جِلْ
 مستشعر شد و چون در ماه تیر سنه ۵۷۷ خراجی موافق سنه ۵۸۵
 ملک عزم کوبنان کرد بعضی چشم در خدمت رکاب او بدر
 کوبنان آمد و اکثر در ززند برفع غلات مشغول شد چون ولایت
 ززند اقطاع چشم غر بود و خواجه جمال در ززند و نواحی ضیاع
 و املاک بسیار و حصص و عقار بیشمار داشت و غر وقت ارتفاع
 بر سمت ایفا و سنن اراعی رفتند و رعایت جانب وزیر نمیفرمود
 و خمس و عشر دیوانی چنانکه از حصص احد رعایا می گرفتند
 از آن وکیل او فرو نمی گذاشتند بل در آن مبالغت زیادت
 مینمودند و با بازار و متصرف را میرانجامیدند و درین سال بر معناد
 تعدی استمرار مینمودند و جانب وزیر مهمل میداشت و کلا این

گفتار در نهضت رایات محمدشاه از فارس بیم و موافقت
 سابق علی باوی و فرستادن لشکر خبیص و گرفتن خبیص
 وتوجه اعلام دیناری بطرف بم بر عزم استیصال
 محمدشاه و سابق علی

چون ملک محمدشاه از فارس نومید شد باز حدود کرمان آمد
 و چون دار الملک بتصرف ملک دینار در آمده بود عزم بم کرد fol. 114
 و سابق علی حقوق انعام پدرش را رعایت کرد و شرایط خدمتکاری
 بتقدیم رسانید و بوجود و حضور او استظهار نموده بعد از اظهار
 یگانگی با ملک دینار و تمهید قواعد متابعت آداب موافقت تیره
 گردانید و آتش مخالفت بر افروخت و ساغر مطاوعت بر خاک
 افکند و نامه میثاق بباک داد و چند سرهنگ را فرستاد و خبیص را
 فرو گرفت ملک دینار در صمیم زمستان قصد بم کرد و چند
 روز مقام فرمود پس از آنجا بدر خبیص آمد تا آن شرمه
 اوایش را مالش دهد چون از جهت زحمت چشم و قلت علوفات
 مقام خبیص متعذر بود امیر شمس الدین تنار را بر در خبیص
 نصب فرمود با فوجی چشم و خود انتقال باز در بم کرد چون
 کار بر اعل بم دشوار شد از در خشوع در آمدند و وضع صلح
 کردند بر آنکه سابق باز دایره طاعت آید و ملک محمدشاه را
 گسیل کند و ملک رجعت دار الملک کرد و سرهنگان خبیص چون
 امیر تنار ایشانرا راه نفس فرو بست حصار را بگذاشتند و رفتند
 و شهر او را مسلم شد ۵

باشد بقوت دل و قهر بخت و عون دولت و توکل بر فضل الهی با
 فوجی از غلامان و سرعشکان که حاضرند روانه شویم چون حَقِّ
 تعالی امداد نصرت فرستند و این مهم بی امداد و اطاعت حشم
 کفایت کند آن خون دولتی تازه و اقبالی بی اندازه باشد و حشمترا
 معلوم شود که مدد آسمانی و طالع سعید بامداد ایشان محتاج
 نیست و باین مبالغت ملوک را گرم کرد و دو شنبه غره رمضان
 سنه ۵۸۴ بر صوب راور بیرون شدند چه فوجی از غلامان یزد
 بعد از استخلاص کوبنان قصد حصار راور کرده بودند روز
 پنجشنبه چهارم ماه رمضان صد و پنجاه غلام آهن پوش با ملک
 دوچار خوردند و چون قلعت عدن ملک مشاهده کردند حمله
 آوردند و اقدام اکثر حشم بر جای ماند و بهزیمت شدند پس
 ملک نیزه خواست و غلامی معروف را زخمی زد مفضی برقوق
 روح چون او بیفتاد دیگران هزیمت کردند و روی بجانب کوبنان
 نهاد و چون خواجه جمال وزیرا چند زخم رسیده بود و مجروح شده
 روزی چند در راور ماند و ملک رایست فتح افراشته و تخم رعب
 در زمین دل خصم کاشتنه باز بدار انملک آمد و اتفاقا جمال
 الدین امیر حبیدر امیری معروف با دو بیست سوار و پیاده از
 ضبس سودای ولی ملک دینار پخت و حواء خدمت او نمود
 و درین تاریخ براور رسید خواجه جمال در صحبت او با شوکتی
 تمام و شکوه وافر در محقه باز بردسیر آمد و حشم غز چون ازین
 فتح آگاه شدند همه دنبال تبصص بجانبیندند و عذر تقاعد
 خدمت نهادند

زاده را نگذاشته بود که استحقاق منصب وزارت داشتی وخواجده
 جمال در خدمت پادشاه محلی رفیع وقریبی تمام یافتند بود
 واحکام ملک بکلی در دست نقض وایرام او تقلد منصب وزارت را
 متعین شد ومشغله آن شغل اکثر خواست واثر نه در گردن
 شهامت وی افتاد

گفتار در عصیان اولاد مجاهد وگرفتن شهنه ملک دینار

fol. 113

وپیرو فرستادن و آوردن حشم یزد بکوبینان وقصد راور

ورفتن ملک بر اور ویر خصم غلبه کردن

درین تاریخ که کوبینان در دست بود وشحنه وگماشته پادشاه
 آنجا اولاد مجاهد الدین بحکم اتصالی که با یزد داشتند لباس
 عصیان پوشیدند وکأس ضعیان نوشیدند وشحنه ملک دینار را
 قبض کرد وپیرو فرستاد ولشکری از یزد استدعا کرد وملک دینار
 از جهت غیبت حشم که در گرمسیر بود ونیز اندک مایه غبار
 وحشتی در میان متحیر فرو ماند ودر اقدام واحجام متردد شد،
 خواجده جمال را با وفور سخا وهروت کمال صرامت وشجاعت
 حاصل بود ملک را بر قصد کوبینان تحریض نمود وچون بر موجب
 توقف واقف شد با ملک گفت بنده دو سه سال شد تا در
 خدمتست ودرینمدت یکروز جوشن جدال از پشت نگشاده ام
 ونیغ قتال از مشن ننهاده هرگز ندیدم که آحاد حشم همدی
 نمودند یا در واقعه نامی کردند خود مباشر اموال میباشی ودار
 املک بردسیر بکمال مروتی خویش ترفتمی حشم حریفان دغا اند
 نه شیران وغا ونیز صد یا دویست غلام محل آن ندارد که
 پادشاه دفع ایشانرا تکلف شوکتی کنند وبمید قوتی محتاج

از قلم کاتب و خنصر عقد محاسب تجاوز نمود اما بقدر یکدینار نقد بعد وفات او بفریاد فرزندان او نرسید چنانکه مذکور شود، و در ماه شعبان سنه مذکوره خاتون کرمان را صبیّه ملک طغول عمّه محمدشاه را خطبه فرمود و او را در حکم خود آورد چه دختر ملک موید که در حبالة او بود از خراسان با خود نیاورده بود و در نیشابور گذاشته چون شهر مسخر شد خواجه جمال را بفرستاد و او را از نیشابور باز کرمان آورد، و چون سالی از تسخیر شهر بگذشت وزیر قوام الدین مسعود که خواجه مکتشم و از خاندان آل کسری و وزراء قدیم کرمان بود و قوام الدین بذات خویش نسب ناب آن اکابر و متج خالص آن اکرم نینت مبارکش بر کمال علم و حلم و حیاء و مروت و کم آزاری مجبول

وَرِيَّةَ الْوِزَارَةِ كَابِرًا عَنِ كَابِرٍ * كَأَنَّ مَمْنَحَ أَنْبُوبٍ عَلَى أَنْبُوبٍ

بیت

زهی دست وزارت از تو دستور * چنان که پای موسی پایه طور
در ماه شعبان سنه ۵۸۴ هـ او را عین الکمال رسید و از دست سیادت
بصدر سعادت انتقال کرد و در مرثیه او یکی از فضلاء کرمان
گفته

شمس شرف از فلک در افتاد * گنج کرم از جهان بر افتاد
از دست اجل قوام دین را * شد پای زجا و در سر افتاد
سرای وزارت بی کدخدای مازد و دیوان ملک بی دستور گره
گشای و چون بر عرصه کرمان هیچ بیدق نمانده بود که فرزند
توانستی کرد و شمول قحط و وبا و عموم مرگ و جلا هیچ بزرگ

وطبقات رعایا را استمالت فرمود و بمواعید عاطفت و اشمال عدالت
 و ساجال افضال موعود داشت و دیلمی و ترکی که مقدم لشکر شهر
 بودند بحیال معاهدت تمسک نمودند و در خدمت بایستادند،
 پس ترك^a گفت مرا از حشم غز استیحاکی هست اگر پادشاه
 مرا بطرفی فرستد تا نوایر وحشت منطقی شود پس باز خدمت
 پیوندد از رحمت شاهش بدیعی ننماید ملک او را رخصت داد
 که روزی چند بکوبینان شود پس در حَقّ او تضریب کردند
 و ترخیص او از اهماال جانب حزم فرما نمودند او را باز خواند و در
 شکنجه مصادره کشید تا از زخم دوال نکال هلاک شد و چون fol. 112
 دیلمی پیشوای این حالت مشاهده کرد مَن تاجی بر آسِه فَقَد
 رِبَح بر خواند و شهر را بملک باز گذاشت و خود از پیش حزام
 عزیمت بر رخس عزیمت کشیده بود و انتقال و اجمال و اهل و اعیال را
 بکوبینان فرستاده آنجا رفت و جماعت را بر داشت و روی خراسان
 نهاد و مشتاقی حشرات که در شهر بودند و از جهت نان جان
 مردم می گرفتند و آبروی مسلمانان برده^b را زیر پای پیل
 ثنا پست کرد و دیار که مقیم ولایت بودند وصیت ثروقی
 داشتند ایشانرا در عقابین عقاب مواخذت کشید و مجموع ضروع
 ایشان بانامل طلب بدوشید چه حُبّ مال بر آن پادشاه غالب
 بود و زود^b عنان عطا رها نکردی و در مطالبت تنگ ارضای
 ساخت بر کشیدی لا جرم در مدت هشت سال که پادشاه بود
 در خزانه او چندان حاصل شد از انواع اموال و اجناس و نقود که

a) C- à- d. le commandant ture. Comp. plus haut p. ۱۳۴ l. 4.

b) Le ms. ajoute رود par erreur à ce qu'il paraît.

که نه از رستم مذکور بود و نه از پسران ماثور اما بیت
 چو بیدولتی بخدمت دانش مکار * چو دولت بود نیست کوشش بکار
 ملک دینار چون دید که روز تیاون و وقت تکاسل نیست بنفس
 خویش معانف جدال و مباشر احوال قتال می بود و در مخاوف
 حراب و مضایق دروب توغل مینمود چون چند روز برین نسق
 بگذشت مرد شهر اکثر هلاک شدند و باقی مجروح و کار بر مردم
 تنگ آوازۀ صلح بر آوردند و بر آن مقرر شد که ملک از در شهر
 بر خیزد تا جماعتی که از سوابق جرایم و سوائف مخالف
 مستشعرنند سر خویش گیرند و جلاء وطن کنند ملک روزی
 چند معدود بر خاست پس اول رجب سنه ۷۸۳ هجری عنان
 باز در شهر گردانید روز آدینه پنجم ماه رجب علما و ائمه و اکابر
 شهر بیرون شدند و کلیدها شهر و قلاع پیش وی بردند، و از
 بدایع حیل و کاردانی ملک دینار یکی آن بود که چون شهر تسلیم
 افتاد و خول ملک را اختیار روز میفرمودند و در آن باب خوص
 میکردند یکی از گوشۀ با وزیر قوام الدین مسعود گفت که
 برات فلان محل رجعت کرد عوص آن بر راور میخوانند ملک
 چون این سخن بشنید پرسید که این چه حکایتست وزیر
 قصه باز گفت ملک فرمود زنهار یکمن غله برات بر راور منویسید
 که نان این جماعت ائمه و بزرگان از آنجا میباشد و آن غله
 جهت ایشان گذاشته ام، جماعت علما و ائمه چون نام غله
 شنیدند دیگر اختیار روز نکردند و گفتند ای پادشاه هیچ روز
 مبارکتر از روز آدینه نباشد ☉ امروز در شهر باید آمد و مملک
 بعد از نماز آدینه در شهر آمد و بساط عدل و مهان امن بگسند

حق پیوست و او را پدری پیر و چند پسر مانده بود ملک دینار بر وفات او توجع نمود و بیوسته میفرمود که در کرمان جز او عاقلی نبوده است از مسافت سیصد فرسنگ با من مبنای مودت محکم میکرد و دیگر مقدمات کرمان [چون] من بدر خانه آمده ام و تیغ خلاف باز دوش نهاده سپر حماقت در روی کشیده اند، پدر مجاهد نصیر الدین کرد پیری عزیز جهان دیده بود ولایت کوبنان مسلم داشت و خدمت و پیشکش فرستاد و خطبه بنام *a* ملک دینار کرد و پیغام داد که

دیر است که ما چشم بره میداریم

دیدار ترا راه نگره میداریم

ملک از راور عزم جیرفت و از کوبنان تنگب نمود

گفتار در ذکر آمدن ملک دینار بدر بردسیر و فتح دار الملک

خطبه خانم کرمان صبیحه ملک طغرل وفوت وزیر قوام الدین

fol.111.

مسعود و رجوع وزارت خواجه جمال

چون موسم اعتدال لیل و نهار و جهان آرای بهار در آمد و بر بساط غربا سندس خصرا گسترند و خاک امرن عذار سبز کرد ملک دینار براه قلعه در آشوب بیرون آمد و آن قلعه را مستخلص کردانید و روی بدر بردسیر نهاد جوق سپاه که در شهر بودند اگرچه در عدد ایشان قلنی بود که مردان کار دیده و ترکان بر گردیده بودند و درین بیست سال درج مجادلت از پشت نگشاده تیغ مقاتلت از مشن نهاده این نوبت بناء جنگی نهادند

از قلعه بر روی ملک دینار آمد و بر عقب آن زخم حصار کشاده شد، یکی از فضلاء کرمان حاضر بود این دو بیتی بگفت رباعیه

تبری که بدو داد عدو پاسخ شاه
آمد بنظاره رخ فرخ شاه
واورد کلید قلعه و پیش کشید

شکرانه بوسه که زد بر رخ شاه

ملک بعد از فتح سرهنگان را تسکین فرمود و از ساختن و نوسازی کرمان استعلام کرد پس او را و دیگر سرهنگان را بدرقه داد و باز بید فرستاد و کوبینان اگرچه در دست اتابک بید بود اما آن ختنه را والی عادل فاضل زاهد صاحب رای بود از اهل ولایت و خاندان رؤساء و مقدّمان قدیم او را مجاهد الدین محمد کرد گفتندی تا ملک دینار نرسیده بود حومه ولایت خود را بحسن تدبیر و لشکرها باصابت رای محفوظ و مضبوط میداشت و هر سال خدمتی ظاعری بغز میفرستاد در سر رشوه بامیر سیف الدین الب ارسلان که مطاع حشم بود ازینجهت غز در کوبینان هیچ خرابی نکرد و چون خوارزمشاه تاخنن بسر ملک دینار آورد او را از حدود گرگان بتاخت مجاهد بنور فراست خاتمه احوال تقریر و تصویر کرد و همیشه ملک دینار بکرمان آید مردم می گفتند او در نیشاپور متمکن شد و داماد ملک طغانشاه است کی هواء کرمان کند گفت اگر عمر بود ملک دینار را بر تخت دار الملک بینید و خود در مقام ملک دینار بگرگان قصد خویش دو کرت بخدمت او فرستاده بود و معاهد معرفت موکد گردانیده چون اتفاق وصول رایت ملک دینار افتاد حدود کوبینان مجاهد بجوار

ازینمعنی بالا گرفت و ملک دینار را مایهٔ اعتماد بر جمال وقت
اعتضاد بمخالصت او یکی هزار شد، دیگر سال خود شهر بردسیر
مستلم کرد و ملک دینار تیسیر آن فتح از یمن تدبیر و حسن
هدایت خواجه جمال دانست و حقیقت چنان بود چه مردم
کرمان بوجود خواجه جمال کمال احتشام و رونق قبول او در
خدمت ملک دینار مستظهر شدند و اثر خواجه جمال و وزیر قوام
الدین مسعود در خدمت ملک دینار نبودی او را کار کرمان زود
مهیا نشدی ۱۵

گفتار در ذکر نزول ملک دینار بدر بردسیر و ترک محاصره

شهر کردن و روی بفتح خبیص و اطراف آوردن

چون ملک دینار بدر بردسیر رسید و حصان اطراف و منائت
سور و غور خندق و اقدام سوار و پیاده شهر دید دانست که
استخلاص آن در حد طاقت بشر نیست بل استفتاح آن بصبط
اطراف و کشادن حصارها و نواحی میسر گردد

fol.110.

کمین خار یثکان یثکان توان کند زیبا

لا جرم حشمرایه ززند باستخلاص حصار راور فرستاد و خود با
فوجی بدر خبیص شد امیر رکن الدین عثمان برادر اتابک
محمد در خبیص بود روزی دو سه تجلد نمود و شهر از تعرض
ملک دینار نگاه داشت شی چند سرهنگ بر دیوار خبیص
آمدند و شهر را فرو گرفتند و نهی و غارت نکرد و امیر رکن الدین
عثمان را عزیز و مکرم باخود بجانب راور برد و در راور دو حصارست یکی
سهل المرام کشاده شد و آن دیگر قلعه محکم است و چند سرهنگ
جلد از آن اتابک بزد در آن قلعه بودند در اثناء محاربت تبری

خبیص بکرمان شده چون بوسیله منافست و مناقشت و منازعت ناصر الدین کمال کدخدای اتابک محمد از خدمت اتابک مهاجرت کرده بکوبنجان شد آنجا می بود تا خبر آمدن ملک دینار بدر بردسیر استماع نمود عزم خدمت ملک کرد و بسوی پیوست ملک او را منصب نیابت و وکیل‌داری ارزانی داشت و بازوی ملک دینار پرورد او قوی شد و انبهاء سودمند زد و تدبیرها صایب پیش او نهاد و از جمله رایهای صایب او یکی آن بود که حصار زرند عمارت کرد و مقام خویش آنجا برد و غله که دید ذخیره کرد و راه خراسان ویزد و عراق که بردسیرا گشاده بود بسته شد و مقصد تجارت دار الملک با زرند افتاد اعلی شهر بردسیرا عیج نغمه ازین گلوئیونتر نیامد و اعیان شهر روی بزرند نهادند چه خواجه جمال در کرمان بسیار مقام کرده بود و مردم علت مرگت و خلق فتوت و دستگیری و اعانت او می دانستند و او در حصار زرند خون گرم نهاد و دست سخا گشاد و هر کس که بوی رسید او را غریف انعام و رهین اکرام خویش میکردانید و غله بر پشت چهارپای خویش خانه او میفرستاد و چون ملک دینار از در بردسیر بر خاست و روی بگشودن اطراف نهاد و محمدشاه از بردسیر عزم عراق فرمود بدر حصار زرند آمد و جنگ در پیوست چند مرد از آن او سرتیزی نموده در خندق حصار شدند و هرا حلاک و مجروح کردند پس خواجه جمال او را نزد بیرون فرستاد و محمدشاه را نصیحت نمود که با ملک دینار مصالحه نماید و بطرفی از اطراف کرمان راضی شود محمدشاه را توفیق قبول مساعدت نکرد و روی براه نهاد کار حصار زرند

رفاعیتی. بمشام اهل کرمان رسید و بعد از جدنی مدفع خصمی
مفرط روی نمود و هرگز در بردسیر چهار صد من گندم بدیناری
نبوده است مگر در عهد او و در بم هفتصد من و در جیرفت
هزار من و شمایل حمیده و خصایل پسندیده او در اثنا و شرح ایام
ملك او مفصل معلوم گردد القصة چون از مهلكه خبیص بیرون
جست و بنرماشیر نزول فرمود سابق علی که والی بم بود بقدم
طاعت پیش رفت و در موقف متابعت بایستاد و جلاب اخلاص
در قدح اختصاص بر دست وفای بمذاق آن پادشاه باستحقاق
رسانید و چند امیر غز چون عز الدین زکریا و غیره در خدمت
سابق بودند و قرب دیوست سیصد مرد غز در بند و زندان
چه سابق سال پیش هفتصد مرد غز در قبض آورده بود
و تفاریق اکثرأ بدوزخ فرستاد و امیر زکریا و دیگر امرا باختیار
خویش بوی پیوسته چون سنه ۵۸۱ هلالی در آمد عز
بردسیر کرد و چشم غز را از جیرفت استعدا فرموده براه بم بیرون
آمدند و از دو سردار چشم مصمام بساجس ساجین شده بود
بلاق با چشم در منزل فی بید خدمت ملك پیوست و بدر
بردسیر آمد و کار شهر از رسیدن ملك اگرچه دشوار بود دشوارتر
شد و رشته بلا دوتا و ملك دینار از پس پرده رجولیت لعباء
كوشش بیرون می آورد که اهل شهر را غریب مینمود و امثال آن fol.109.
مشاهده نکرده بودند ❀

گفتار در آمدن خواجه جمال گریدی از کوبینان خدمت

ملك دینار

خواجه جمال گریدی که ذکر او در آمدن اتابك محمد از

خنده

در ذکر پادشاهی ملک دینار و اولاد او در کرمان و جمعی دیگر
بر سبیل اجمال تا زمان طلوع رایت قنلق سلطان براق حاجب
گفتار در رسیدن ملک دینار بولایت کرمان

ملک دینار بیست و دویم رمضان سنه ۵۸۱ هجری از راه بیابان
کوبنجان بمرستاق کوبنجان بدیده آویز سر بیابان نزول فرمود با جمعی
اندک و از راه بیابان بجانب راور شد تا به خبیص رود بر عزم
نرماشیر و چون خبر ورود او ببردسیور رسید سوار و پیاده شتر جمع
کردند قرب سیصد مرد و به خبیص شدند بعزم آنکه مانع مرور
او باشند چون مسافت نزدیک شد حشم کرمانا طاقت مقاومت
با ملک نبود با آنکه در خدمت او عشتاد سوار پیش نبود چه
کشته سفر و خسته بیابان و حشم کرمان اضعاف آن عدد همه
آسوده چون حق تعالی او را کاری نهاده بود تعرض او ممکن نشد
و نسلامت او را بمقصد رسانید چون از خطر خبیص بیرون شد
خود را بملک کرمان تنبیت کرد و گفت اینجا منزل لگام گیر بود
چون بعافیت رستیم کرمانا بردیم و در عهد ملک خود از روز
وصول به خبیص از توفیعات و تملیکات محمدشاه نگیرند و میبگفت
پادشاه کرمان از آن روز باز منم و ملک دینار را با وفور شجاعت
و شینامت و مردی که صیبت بسالت او در جهان شایع بود عقلی
کامل بود و عدلی شامل و رأی بمنهاج طریقی پادشاهی بینا و ذعنی
بتصرف در وجوه کدخدائی دانا، در مدت هشت سال که
عهد ملک او بود هر چه راحتی بر جراحات دلها نهاد و رایحه

السلطان قزاق ارسلان بك قاجاری بك

حسین	صهر	مردانشاه	تورانشاه	شاهنشاه	سلطانانشاه	کرمانشاه	امیرانشاه a
		ایرانشاه	نوشرون			ارسلان شاه	
		مبارکشاه			تورانشاه	ملک احمد	
					خانم رکی b	ملک شاه	
					ابو الفتح مسعود	نورا امشاه	
					بولوق ارسلان	محمدشاه	

بک ارسلان بک
بک ارسلان بک
بک ارسلان بک

فک اویون
فک اویون
فک اویون

بک ارسلان بک
بک ارسلان بک
بک ارسلان بک

a) Le ms. porte la note suivante (v. p. 14): حکیم اریق هروی: *مقدمه حکیم اریق هروی: 14*.
 b) Le ms. porte encore: *والله*.
 تورانشاه و پسر امشاه پسران ملک طغرل

بم سبب خرابی ولایت و استیصال سابق خواست شد سابق
 او را و دختر خود را در خدمت او بجانب سیستان گسیل فرمود
 و محمدشاه از سیستان نشاط حضرت خوارزم فرمود و خوارزمشاه
 نکش در توقیر و احترام او مبالغت فرمود و در بارگاه قدس
 و مجالس انس او را زیر دست فرزندان خویش می نشاند و وعده
 قرب اعانت و سرعت اعانت میداد و خوارزمشاه را محبتی به دل
 و مودتی نه تکلفی با محمدشاه بیفتاد و در کار امداد و اعانت او
 گرم ایستاد ^۴ از کسان محمدشاه در ابطال آن قاعده سعی کردند
 و عقیدت او فاسد گردانید پس چون بر ساحل محیط کرم
 نشنه روزی چند صبر کرد و اثر شفاء عارضه نمیدید جهاز تکسر
 بر آن حضرت کرد و عنان عزیمت بر صوب غور و غزنین گردانید
 و در خدمت سلطان شهاب الدین مقاسات سباحت دریاعاء
 ژرف و صعود کوهها بر برف و مسافت دراز و سفرهء جان نداد
 کرد تا حقه قلبش از گوهر روح خالی شد و محم قاورد بیکبارگی
 بر افتاد سپهر جادوکار ازین دست بازبها بسیار داند و روزگار
 مشعبد ازین چرب دستبها بیشمار دارد پس خیل و خول محمدشاه
 بعضی در خراسان باز ایستادند و برخی باز کرمان آمد و این خاتمه
 دولت آل سلجوق است در کرمان، و چون ذکر اولاد و احفاد قور
 در ذیل این مقاله وعده شده ^a ❦

a) L'auteur n'ayant pas cru nécessaire d'achever la phrase, le lecteur y suppléera de soi-même. Dans le tableau suivant manque le nom de Selzouqchâh, fils d'Arslânchâh sur lequel on peut comparer les passages indiqués dans l'index des noms propres.

بودند اکرام جانب محمدشاهرا در صحبت او باز خانه فرستادند
 و از امراء عراق عزّ الدین قبه و بوزقش شمله کش در خدمت او
 روانه کردند تا اتابک تکه بن زنگی لشکر خویش اضافت کند
 و او را باز خانه رساند، اتابک تکه پادشاهی بون قانع و حُبّ
 سلامت بروی غالب و اثر او را بزرگی محاکات اویش و مبارات هر دزد
 و قلاش بودی این تهوّر خود بنمودی و ملک کرمان فرو گرفتنی
 چون خود را نکر در اعانت و امداد و اقامت مراسم انجام
 محمدشاه نیز تقاعد نمود و حکم تجاور دیار و تلاصف بلاد در
 قرب گرفت غر شد، و در عراق نیز میان سلطان طغرل و اتابک
 قزل ارسلان غبار و حشمتی حادث شد امیر دوگانه عراق آن
 حالت را اغتنام نمودند و روی باز عراق نهاد و محمدشاه با چشم
 و حواشی خویش روزی چند در فارس ماند پس چون مقام او از
 توقع مددی و فایده و حصول غرضی خالی بود روی باز حدود
 کرمان نهاد و قصد جانب بم کرد چه ملک دینار در شهر
 بردسیر آمده بود و اتباع و اشیاع او در حیث تفرق افتادند بعضی
 در فارس از متابعت او اکتیاز نمودند و بعضی باز دار الملک بردسیر
 آمد و فوجی در خدمت او بیم رسید باز آمد و عثمان باز آوردم
 سابق علی چون محمدشاهرا دید بر در هر نا اهلی ایستاده و دست
 سؤال پیش هر دوفی دراز کرده و بجاصل باز در او آمده او را رعایت
 حقوق نعمت پدر او سلسله رقت بجنابید و التفتات خاطر
 باحوال سابق نکرد چه ذکر آل الوحشته نصف آل الوحشته و این نوبت
 در مراسم خدمت و لوازم طاعت بیفزون و دختر خویش را در حکم
 او کرد و ششماهی بر فراش راحت بیاسود پس چون وجود او در

و منقلب شد مشتی رعیت عاجز بیچاره ماند و جمعی سپاهی از ترک و دیلم و سرهنگ شیطان غرور باد تسویل و تضلیل در ایشان در دمید که تا ملک بامداد رسد ضبط این حصار توان کرد و ترکی نادان سینه تقدّم بفراشت بی استظهاری و ذخیره متوکلین علی زان الحَیْمِج و نیت بر محاصرت و همت بر مخالفت غز مقصود کردانید و چون بهار در آمد ملک دینار بدر بردسیر آمد و چنانچه در خاتمه مشروح محرر میگردد بعد از محاصره بمصاحه شهر تسلیم کردند و چون محمدشاه از شهر بیرون شد بدر حصار زرد آمد و جنگ در پیوست چند مرد از آن او سرتیزی نمودند و در خندق حصار شدند همه را هلاک و مجروح کردند پس خواجه جمال او را نزد فرستاد و گفت ای ملک ترا این ساعت ضعیفی هست و از استخلاص کلاته عجزی و پادشاهی قاهر با سپاهی غالب در کرمان آمد باوی ساختن و وصلتی در خواستن و در طرفی از اطراف کرمان بودن مفیدتر ازین سفر پیر گزاف و قطع مسافت دراز مدّت ده سال برادر پدرت می نبشت و فریاد الغیث میکرد و بزبان شفاعت و فرط ضراحت مددی میخواست التماسی نرفت این سعی ضایعست و مقاساة عجزی نه نافع اثر ملک سخن من می شنود من بحکم و ساطت قدم خدمت در میان نهم و این کار با تمام a، محمدشاهرا سمع قبول مساعدت نکرد و روی براه نهاد چون بعراق رسید او را حوالت مدد بفارس کردند و چند فرزند اتابک زنگی را که بر سبیل نوا در حصرت

a) Suppléoz: رسانم.

و در چاه راه افکند با آنکه غز در کرمان توغل نمود ملک تورانشاه
 و اتابک محمد بعراق می نبشتند و قصه استعانت بر میداشتند
 و از حال ضعیف و بیچارگی خویش و تغلب خصم آنها ببارگاه
 اتابک پهلوان و دیگر پادشاهان میکردند و تذکیر شواجر رحم
 واجب میداشتند هیچ کس از آن حضرت لبیک اجابتی نکفت
 و اندیشه اعانت و اعانتی نکرد و اثر جوانی می نبشتند مشتمل
 بود بر تمهید عذری و تقدیم وعده تا در شهر بطریق عزل و استهزا
 می گفتند لشکر بگندنان رسید و محمدشاه چون طراز طیلسان
 احوال خویش نقش نا مرادی می دید در ماه شعبان سنه ۵۸۴
 هجری عزم عراق کرد و جماعیر مشاهیر کرمان چون حاکم ولایت
 قاضی قوام الدین و مجیر الدین مستوفی و غیرها خود را بر فترک
 او بستند و او را بدرقه ساختند و از زندان موحش کرمان رستند
 و روی بجانب یزد و عراق نهاد و اتابک محمد در شهر ماند با
 جمعی سوار و پیاده و کس بر سر سینه او مطلع نه که سر محاصره
 و محاصره دارد با ملک دینار یا در مصافحت و موافقت خواهد زد،
 چون تقدیر دیگری را کار میساخت و اسباب خنثیاری می
 پرداخت هشتم ماه رمضان سنه ۵۸۴ هجری بی حلول علتی
 ظاهر و وقوع سقمی مخوف اتابک محمد روزی دو سه چون مبهوتی
 بود پس از نروه حشمة بحفره وحدت انتقال کرد و در کرمان
 برقن ملک و خفتن اتابک روزگار ملکست را ختم کردند و سرای
 امارت را در بر آوردند و لوای شهریاری خاک افکندند و دفاتر
 بزرگاری باب دادند ناصر الدین کمال خزانه و بنه اتابک محمد
 بر داشت و بعراق بخدمت محمدشاه شد و کار شهر بکلی مضطرب

مساوی ناصر الدین کمال بر می آورد و میبکشد اکثر ترا مدبری
 کافی و کدخدای راستگوی بودی حرکت ترا این وقایع پیش نیامدی
 و ناصر الدین کمال در کوبینان بود اتابک او را استدعا فرمود چون
 حاضر آمد خدام اتابک کلمات خواجه جمال نقل کردند نهال
 حقد جمال در جان و دل جایی گرفت و بازعاج جمال با قبض fol. 105.
 وقتل او جان بر میان بست خواجه جمال امارت خلاف
 مشاهده کرد و اتابک را بناصر اندین باز گذاشت و کوبینان شد
 چون ملک دینار با حشم غز بدر بردسیر رسید خواجه جمال
 قصد حضرت او نمود و خدمت آمد و ملک او را منصب نیابت
 و وکیلداری داد و او حصار زرنندرا عمارت کرد و خود بدانجا
 نشست ، و ملک دینار چون ارتفاع سور و غور خندق و استحکام
 قلاع بردسیر بدید دانست که تسخیر شهر بردسیر بکشودن
 حصون اطراف نیسیر می پذیرد از در بردسیر بر خاست
 و بجانب خبیص شد و از آنجا برآورد

گفتار در ذکر رفتن ملک محمدشاه بحضرت عراق و فوت اتابک
 محمد در بردسیر و مایوس باز آمدن محمدشاه و بیم شدن و از
 آنجا بسیستان و خوارزم و غور و انقطاع دولت سلجوقیان
 در کرمان

چون ملک دینار از در بردسیر بر خاسته بجانب خبیص شد
 امرا و صدور شهر که یرقان جوع و خفقان خوف بر ایشان غالب
 بود و هواء جلای وطن خیره محمدشاه را تصویر کردند که تو
 پادشاهی جوان تخت پهر حضرت که رمی بر حسب التماس حکم
 امداد و اسعاد مبذول دارند تا آن کودکان را از گناه جاه بر گرفتند

مانع مرور او باشند و یا او عشتناک سوار بود ^۱ خسته و مانده چون مسافت نزدیک شد از جهت صیت مردی ملک دینار که در جهان شایع بود چشم کرمان را دل مضاربت و طاققت محاربت او نبود متعرض او نتوانستند شد چون ملک دینار بنرماشیر رسید چنانکه در خانه بتفصیل تحریر خواهد یافت و غر باوی پیوست بدر بردسیر آمد و خواجه جمال گزیدی در وقتی که از گواشیر پرسالت نزد اتابک محمد به خبیص شد چون اتابک مردی بود سهل جانب کم غور و پیوسته محتاج مشیری و مدبری و در حال رخا و استقامت ناصر الدین کمال که خواجه و کدخدای او بود بسر می برد و درین حالت غایب بود چون خواجه جمال را دید و درستی و چستی او استصحاب او را غنیمتی تمام و فوزی شگرف شمرد و در خدمت خویش او را مکانی مکین داد و خواجه جمال اگرچه بسیار گفتی اما ^۲ سخن حقی گفتی و او را بر محال صبر نمادی و دروغ نگفتی و نتوانستی شنید و خیانت نکردی و خاینان را دشمن داشتی و سخن حقی از هیچ پادشاه باز نگرفتی چون اتابک را دید که *يَخْلُطُ الْمَاشَ بِالْأَدْرِ* ^a و تمشیت امور معاش نه بر وجه صواب میفرمود اتابک را ارشاد میکرد و اشارات او نافع می آمد شعف اتابک بوجود او زیادت می شد چون لشکر باتابک پیوست و از خبیص او را بشهر گواشیر بردند خواجه جمال را با خود ببرد و سلمان سرای او شد و مصالح احوال او رعایت میکرد و وقت بر عادت بسیار گویی نفسی از ذکر

a) Le ms. répète le mot ماش sans l'article.

وَرَمَوْا نَتْنَمَ قَوْمًا بُورًا» سر خاستت ایشان بر سنت قَرَرَتْ مَنَكَمَ لَمَّا
 خَفَنَكُمُ^a بر در ریفان خود را از قلمزِ هلاك و كُرْداب و وحشت
 مصاحبت و مرافقت ایشان در زوری خلاص و سفینه نجات افکند
 و در حصار ریفان شد چون غز از در ریفان بر خاست برآه
 بیابان در خبیص پای باز کرد سوار و پیاده شهر چون از رسیدن
 اتابك به خبیص با خبر شدند قفص حبس بشکستند و از
 مضایق قحط بیرون جستند و روی به خبیص نهاد چون شهر
 خالی شد و پهلوی شوکت اتابك قوی طریقی بیرون از صلح
 و ساختن نماید خواجه جمال گزیدی که از گزید^c طبس بود
 و مردی کریم منعم از شهر بردسیر برسالت نزد اتابك محمد به
 خبیص فرستادند و ملك و اتابك تذکر عهد قدیم کردند و بنائگی
 نطق وفاق بتاکید میثاق بر میان جان بستند و اتابك در
 شهر سنه ۵۷۴ خراجی موافق با سنه ۵۸۱ هلالی با جمعی که بوی
 پیوسته بودند در شهر آمد و اگرچه در شهر افت قحط و غلا
 بمخافت هلك و فنا موصول بود بطلوع علال رایت اتابگی تباشیر
 صبح صلاح روی نمود و نقاتل و محاصم از میان بر خاست و بر
 مدافعت غز یکدل و یکدم شدند، درین اثنا خبر بیرون آمدن
 ملك دینار^d از بیابان کوبنان و رفتن او بجانب راور تا به خبیص
 رود بر عزم نرماشیر و لائق به حشم غز بردسیر رسید سوار و پیاده
 شهر جمع شدند فریب سیصد نفر و به خبیص شد بر آنکه

a) Ibid. 48, 12. b) Ibid. 26, 20. c) Ce nom se trouve écrit chez Istakhrî, ed. de Goeje et ailleurs کزبی (کرین). Comp. les variantes p. ۲۷۳, note h. d) Le ms. ajoute : غز.

عری سلطنت و شرف حسب و سابقرا از اهتمامی که در کار او بود ندامت دامن دل گرفت و چون چند روزی بر آمد دیگر باره بگرختن سابق فرمود تا به تجسس کردند و او را بدست آورد پس باوی گفت ای کودک آنچه من میخواوم ارادت الهی بر خلاف آنست من میخواوم که ترا پادشاهی سازم و حق تعالی ترا این سعادت نهاده است اگر ازین منزل ملوی و از من سیری جهان فراخست و راه گشاده من ترا از حرکت بر مراد خود مانع نمیباشم پای دخترم از بند گشاده کن و هر جا خواهی رو بیت

اکنون که ترا رخت وفا در بنه نه * سیری زمن و من بنو مگر سنه نه
کودک طلای دختر داد و کرمانرا وداع کرد و روی بجانب سیستان
نهاد و از آنجا بخدمت سلاطین غور پیوست و او را در غور ناپاره
دادند و آنجا تا عمری داشت مقیم بود ۱۵

گفتار در بیرون آمدن اتابک محمد از میان غز و بقلعه ریفان
رفتن و از آنجا بحبیص توجه کردن و از حبیص بگواشیر شدن
چون اتابک محمد دو سال در مطهره صحبت غز صبر کرد و اثر
نصایح و مواعظ عیج ظاهر نمیشد و قومی را مشاهده کرد که اعلام
اسلام نگویند و نهال مردمی و مرآت از بیخ بر آورده
نه ایشانرا *a* خواص عالم انسانی و نه برک رعایت حقوق مسلمانی
ارقت خون مردم مسلمان واجبتر دارند از سنت قرآن چند
پادشاهرا از بطانته خویش بدوزخ فرستاده و چند شهر معظمرا
کلاته کرده آیت *وَلَسَّ تَفْلِحُوا إِذَا أَبَدَا* *b* طراز دولت ایشانست

a) Supplééz: ب. التفتات. *b*) Cmp. le Coran, chap. 18, 19.

راست کرد و اسباب پادشاهی از چتر و علم و نوبت و سلاح کش و
 ساخت و دختر خویش را بحالته وی در آورد و مبارکشاه بعد از
 مقاسات قحط گواشیر و محاصرات متصل پادشاهی شد با سوار
 و بیاده و چتر و علم و خیل و حشم اما جای که نظر عنایت الهی
 نباشد سعی مخلوق چه اثر کند چون اورا لطف مشیت ربانی
 و قوت سعادت آسمانی یار نبود، ۴ در آن مدت علال راییت ملک
 دینار از افق خراسان طالع شد و بنرماشیر رسید سابق علی
 عمت بر خدمت وی مقصور گردانید و صیانت خانرا نزد غر
 fol 103. مقدم اورا استقبال نمود مبارکشاه ازین معنی دل شکسته شد
 و با خود گفت که سابق ازین پادشاه بنرسید و خان و مان فدای
 نفس خویش میکنند اگر ملک دینار اورا مواخذت فرماید که
 پادشاهزاده که مقیم شهر است بیرون میباید فرستاد سابقرا
 کجا غم من گرفته باشد لا بد مرا و قایه عرض خویش کند اقسام
 این خیالات بر سقف دماغ نفس کرد و از سابق بگرجخت سابق
 ازین معنی ملول شد و تفحص فرموده اورا باز دست آورد و مراعات
 کرد و مبارکشاه پرده از چهره خیال خویش بر داشت و سر
 استشعار معلوم سابق گردانید گفت معاذ الله این چه
 اندیشه است تو مرا بجای فرزندی و من جگرگوشه خویش در
 حکم تو کرده ام و بدست تو داده این غدر زمیمر بکدام
 مذعب مسماجاز دارم چون ملک دینار بر خاست a و کودک از
 آن خوف ایمن شد بتازگی آغاز حرکتی چند نهاد نه ملایم

گفتار در بردن سابق علی مبارکشاهرا که یکی از ملک زادگان
سلجوقی بود از گواشیر بیم

مقرئی بود از بردسیر که در سرای خاتون رکنی تعلیم اولاد
وغلامان کردی و در وقت فترات بیم اذنباده بود و در خدمت
سابق حاضر میشد و آیتی میخواند بعد ازین حادثه با سابق
گفت *وَجَاءَ سَبِيَّةٌ سَبِيَّةٌ مِثْلَهَا* « من لعی میدانم که بدان جواب
محمدشاه باز توان داد و انواع مکافات بر دل او نهاد در گواشیر
پادشاهزاده هست از اقرب محمدشاه برادرزاده خاتون است و من
معلم او بوده ام او را میل کشیده اند اما سناره بصرش در برج
مقله مستقیم است و تککیل قوت باصره او را ضرری نرسانده اکثر
میخواهی که ترا از آل سلجوقی شایق باشد من او را سهل اینجا
توانم آورد و این خدمت از دست من یو خیزد، سابقرا این
سخن موافق آمد و ثقت تصمیم عزم از تو و ترتیب اسباب راه
بر من هرگز که روی چهارپای و آنچه بکار آید مصحوب تو
بفرستیم، مقری اسباب آن حاصل کرد و بردسیر آمد چون معلم
آن پسر بود و در خانه او حجاب نه این حکایت در باطن کودک
منمکن کرد و درجه پادشاهی و فرمان دیک در سمع وی افکند کودک
دعوت او را اجابت کرد و دو سه فصول طلب و مکررا تسویل کرد
ویک روز بیگانه آن کودک را لباس زنان در بوشید و از در دروازه
بیرون آورد و چهارپای آسود در رقص بسته داشت شب را بیم
رسیدند، سابق شرایط اعزاز بجای آورد و او را در شهر دار الملک

a) Comp. le Coran, chap. 42, 38.

است ولایتی معمور باز دست افتد و بدین حرکت غر مالیده
 شود و در دایره طاعت آید و ملک از سر کودکی و بی پرگی اگر
 این صنعت با پدر او میکردند راضی بود گفت فردا چون
 خدمت آید و بصحرا رویم کار را باشید، سابق بامداد علی
 الصبح بر قعه باخدمت ملک پیوست و روی بصحرا نهاد
 محمد علمدار که معمور ابدی سابق سابق بود و سرمست مکارم
 لاحق او بر خلاف معناد با سابق گفت که امروز بصحرا چه
 کار داری خدمت ملک کردی و حکم بندگی بجای آوردی باز
 باید گشت، سابق بکمال کیاستی که داشت نقش تدبیر
 و صورت تقریر ایشان تصویر کرد و با ترکن گفت مرکبم خوش نمیرود
 فرستادم تا خنک راهوار بیاورند امیران و ترکن بروند که من بر
 اثر می آیم و باز گردید و با قلعه شد چون سابق فوت شد
 پسرش را نصرت الدین حبش و ربیب او را شمس الدین طهماسب fol.102.
 گرفتند و کاری مهیا و نعمتی مهیا و عواء ضیافتی سازگار و آب
 نطافتی خوشگوار در سر این مکر شنیع و غدر قطیع کردند
 و سرخنگان غلبه نمودند و ملک و ترکن بتک پای از آن ورطه خود را
 بیرون افکندند و بنگاه و چند زن مطربه که در خدمت ملک
 بودند و جمعی تزیین را نداشته گرسنه بیه شده بودند گرسنه
 و برهنه باز بردسیر آمدند و پسر و ربیب سابق با خود آوردند
 بخود تزیینان و زنان که مانده بودند چون روزی چند بر
 آمد نصره و طهماسب را باز دادند و تزیینان و زنان مطرب را باز
 گرفتند ۵

بسم الله با او بیرون شو و چون باز در شهر آید جزاء فعل ذمیم
 و سزاء عمل قبیح او را در کنار وی نه تا عبرت دیگر متعذیان
 و موعظه دیگر بی ادبانه شود، بر مقتضای فرمان علاء الدین
 سلیمان و موافقان همه مننیز فرصت بودند تا بر در دروازه ماغان
 علاء الدین سلیمان نیزه بر پشت ظافر زد که سنان جان
 ستانش از زیر پستان ظافر بیرون آمد و دیگر یاران مدد کرده
 او را پاره پاره کردند، و در شهر خواجه بود که منصب وزارت
 برسم او بود و شخصی دیگر که اسم خازنی بردی و با ظافر در
 قمار این جرأت دست بودند و در غبار این دُلف a م پای
 در پس دیوار اختفا گزیدند، محمدشاه عیون تجسس بر گماشت
 تا هر دورا باز جستند و با ظافر ملاحظ ساخت، و در شهر یک خواجه
 محتشم مانده بود از خاندان مجدد و شرف و دودمان چون و کرم
 او را شرف الدین بن عزیز خواندندی پسر عزیز منشی مالک
 کرمان بود که ملک العلماء عهد بود و عالم علوم شریعت زیر خاتم
 خاطر او و کتابی نصرت تیغ در حمایت نوک قلم او و شرف
 الدین مسعود در مبدأ شباب طلعتی داشت مقبول و عیائی مضبوط
 و جمالی فایق و ذکا باطنی با حسن ظاهر لایق

بیت

کافر چو دید غایت حسن رخ تو گفت

پاکا مصوری که چنین صورت آفرید

اعباء شغل وزارت بقوت عقل و فرط کفایت او منوط فرمودند
 و اشغل لشکرکشی و لالایی بمخلص الدین مسعود مربوط، ملکی

a) Ms.: دُلف. Cmp. Lane s. v.

رفاعت بفراشت و بر وجه امتنان با اهل شهر میگفت که نیم
 مرده ظالم مکار غدار را بر داشتیم و پادشاهی جوان تخت لال
 نشاندم ، و محمد شاه با آنکه کودک بود و از مجلس قلعه بمجلس
 سریر ملک رسیده بفرست اصانت و عرق سلطنت میدانست که
 اقدام بر آن کبیره نه حد ظافر بود و عمر کس که مثل این جریده
 مساجاز داشته است از وخامت عاقبت آن جان نبرده است
 و تبعه آن حرکت مذموم و فعل میثوم در وی رسیده است چون
 بیس تجاسر روزی چند بر آمد و غز پرده صلح دیده بود
 و قوایر موثیق بر دیوار نقض زده و مراسم مقاتلت از سر گرفته
 روزی خیر دادند که فوجی غز بر دو فرسنگی شهر میگذرد
 ظافر از غایت غرور جانب حزم را مهمل گذاشت و با تنی چند
 معدود بناختن غز شد محمدشاه چون همیشه با معتمدان
 و خواص چنداران خود قرعه مشورت دفع ظفر میگردانید ،
 درین روز یکی از خواص او علاء الدین سلیمان نام گفت ای
 پادشاه دفع این غادر فاجرا روز به ازین بدست در نمی آید
 چون ما از شهر بیرون رویم خداوند بفرماید که دروازه‌ای
 چهارگانه شهر فرو بندند و کلید دروب و قلاع خدمت او آورند
 و خود با معتمدان ترک و دیلم بر باروی شهر نشینند من او را ضربه
 زدم هرچه پادا باد ، پادشاه گفت اگر این کار بر نیامد و خطا
 افتد خلقی بسیار کشته شوند و جهانی در بلا افتد علاء الدین
 سلیمان گفت هرگاه دروازه‌ها بسته باشد هر فتنه و واقعه که
 باشد در بیرون باشد اگر نعون بالله او خلاص یابد شما دروازه‌ها
 فرو بندید و او را باز اندرون نغذایید پادشاه او را نداده گفت

در شهر باشد چون امارات رشد و صلاح و علامات خیر و صلاح از چشم معلوم شود در میان ایشان آید و چون اتابک محمد با غر پیوست کار امیر عمر نهی روی در تراجع نهاد و خود در جام عمرش جرعه زیادت نموده بود نصیب خاک فنا شد ۵

گفتار در ذکر کشته شدن ملک تورانشاه بر دست ظافر محمد

امیرک و بر تخت نشاندن محمدشاه بن بهرامشاه

چون اتابک محمد بکرمان باز آمد ظافر محمد امیرک بوی پیوست و این ظافر محمد امیرک آنست که در خدمت ایبک بود و ذکر او سابق است و اسلاف او خود داغ عبودیت آن دولت داشتند اما اصل بد او را بیعایت حقوق نمیکذاشت اتابک از مشیز او را بنیابست خود در شهر فرستاد چون ظافر در شهر آمد دکان فضول بیاراست و بضایع اکاذیب بر طبق عرض نهاد و چون عرصه ملک از طبقات صدور و امرا خالی بود او یاشی دو سه در پیش افتاد و حلّ و عقد و تولیت و عزل درون شهر بدست غرو گرفته ظافر ایشانرا در آن کار قرایتی فاتحه استخوان میخواند و ایشان آن یکاد استعظام بروی میدیدند و در خفیه بنای فتنه معظم و اساس حادثه منکر می نهادند و ملک تورانشاه بیچاره از آن غافل، روز هجرت ماه تیر سنه ۵۷۱ خراجی موافق سنه ۵۷۱ هجری علی الصبح ظافر با چند سرهنکن و بتال بدر حجره ملک شد و رخست و استجاره در سرای حرم آمد و تورانشاه خود رنجور و بعلت نفرس مبتلا کجاب حرمت بر داشت و برقع حیا از رو بر گرفت و آن مسکین رنجور را پاره پاره کرد و محمدشاه بسن بهرامشاه را از قلعه بیرون آورد و بر جای وی بنشانند و گردن

کرمان در اوایل سنه ۵۷۱ خراجی از راه تون بیرون آمد و به
 خبیص مقام ساخت چون غزرا از ورود او خیر شد صمصام
 و بلای که امراء حشم و مطاع قبیلہ بودند بنفس خویش خدمت
 او آمدند و او را مخصوص مزایای تفخیم و محفوف عطایای تعظیم
 از خبیص بر داشتنه در میان حشم بردند و بدر بردسیر نزول
 فرمود اتابک خود را در مغاک عলাک افکنده بود اول واجب تقدیم
 منااحت دانست با امراء و مقدمان حشم گفت شمارا ولایتی
 چون کرمان بدست افتاده اگر اساس جهانداری بر قاعده انصاف
 نهید و بطیار راستی ستانید و دعید کار شما هر روز طراوت تزیید
 پذیرد و صاحب طرفان کرمان چون بینند که بساط امن گسترده
 است و قبح معاملات غر بکریک عدل و عقل سترده که بر جناح
 استقبال و قدم استعجال خدمت مبادرت نمایند و علم شوریده
 قرار گیرد و شمارا سری و سامانی روشن گردد و نشاء سعادت و فتحه
 خیرات آتست که با پادشاه وقت بسازید و متبع فرمان او کنید
 و مراضی خاطر خاطر او بدست آرید این موعظه اگر چه نه
 گوشواری بود گوش غزرا پرداخته و نه شعاری بود قمت شقاوت
 ایشانرا دوخته حالی اذبکرا تصدیق کردند و وعده قبول
 داد

تو سرور دانی و ساخن پیش تو باد * میگویم و سر بهره می جنبانی
 و در مصالحت ملک تورانشه و انزمام احکام طاعت و ارتسام اطاعت
 خواص کردند و عِدَّةٌ عَلٰی دَخْنِ « قرار دادند که شش ماه ملک

بجنبانید و با جمعی از چشم خویش بیامد و شهر خبیص را فرو
گرفت و در میان غز شد و چنانکه عادت غز است اول در تقریب
واجلال و آخر در تنگیل و انزال او را ترحیب نمودند و نام ملکی
بروی نهاد و او را در تخریب بلاد و تعذیب عباد یار خویش
ساخت و چون اتابک بحضرت خراسان رسید ملک طغانشاه او را
بطوق زرین مطوق کردانید و حسن الظن او در قصد آن حضرت
محقق و فرمود که اگر در جوار ما خیمه اقامت خواهی زد اوتان
اقرار محکم کردان تا انواع اصطناع تقدیم افتند و هر منصب که
التماس کنی میذول باشد و اثر مارا آن خصم الد یعنی سلطانشاه fol. 98
بر در خانه نبودی خود بتقویت او امداد و اسعاف کردمی تا
بحصول مراد باز خانه شدی، اتابک محمّد چون دواعی مخاصمت
میان طغانشاه و سلطانشاه دایم دید و در آن خواست افتاد که
از آن گریخته بود

هر جا که روی بخت تو با تست ای دل
واز کرمان غز بانابک محمّد می نبشت که امیر عمر نهی مردی
عمر غریبست و احساب اطراف با ما در نمی سازند و همه نرد
طاعت و غا می یازند اثر اتابک بولایت و خانه خود رغبت نماید
ما رفته حکم او را رقبه اعلان نرم میداریم و از خط امر او تجاوز
نمائیم و بقایاء خدم و خول او از بردسیر می نوشتند که بیت
تر باز آیی ز تو من نوش کنم * صد حلقه بندگیت در گوش کنم
عرصه ملک بردسیر خالیست و ما دست انتظار ستون سر اصطبار
کرده ایم اثر میل باز خانه قدیم میفرماید ما خاک سُم مرکبش
سرمه دیده میسازیم، این معانی داعیه حرکت او شد بجانب

واینهمه خرابی کرمان نتیجهٔ آزار خاطر ورنجیدهٔ رفتن قدوة
 الاولیا شیخ محمد رحمه الله از کرمان بود در عهد ملك ارسلان
 گویند که بهرامشاه وموید الدین رحمان مرید شیخ بودند چون
 هر دو بخراسان شدند وارسلانشاه از بیم باز کرمان آمد بدگویان
 تقریر بارسلانشاه کردند که این مرد دوست بهرامشاه وموید
 الدین رحمان است وچندین هزار مرید دارد یون او در کرمان
 خطر است پس کسی پیش شیخ آمد وگفت ملک از تو
 رنجیده است ومرتدی ترکست شیخ گفت ما از ترکان ترسیم ما
 از کسی پرسیم که در ۹۰۰ عمر کفش مرتدی راست نهاده باشد
 واز روی چشم بر خاسته از کرمان برفت وگفت ما کرمانرا پشت
 پای زدیم چنان که در پای منارهٔ شاعیگان گرت بچه کند
 وچنان بود بیرون گواشیر بنوعی خراب شد که گرت در پای
 منارهٔ شاعیگان بچه کرد شیخ مبارک کازر که مرتدی بود صالح
 ومشهور که پیوسته ابدال برو ظاهر شدندی ومصاحب شیخ الاسلام
 برهان الدین کوبناتی گوید که هیچ کس زهره نداشت که تنها
 بشاعیگان بگذشتی از ترس گرت مردم خوار
 بیت
 تا دل مرد خدا نامد بدرد * هیچ قومی را خدا رسوا نکرد
 گفتار در آمدن امیر عمر نهی بشهر خمیص ودر میان غز
 شدن وریاست کردن واستدعاء غزان اتابک محمدا جهت
 زعامت حشم وپاز آمدن اتابک محمد از خراسان عیان
 غز ریاست ایشان

امیر عمر نهی را که سبط امیر تاج الدین ابو الفضل سیستانی
 بود از غایت غمری هواء پادشاهی غز سلسلهٔ رغبت عزیمت کرمان

چند ترك در حصار قریة العرب متحصن شدند غر قصد ان حصار کرد و بستند و جمله را یوحشت خانۀ فنا فرستاد و برین نسف هر سال فوجی از آن ترکان که در مشاورت و مباشرت و مبادرت قتل خواجگان مشارک بودند بر دست غر هلاک می شدند تا از آن مدبران فاجح ماری و ساکن داری مانند چون زمستان سنه ۵۷ در آمد روی باز گرمسیر نهاد و با سابق علی گاه در مرقد صلح و موافقت می خفتند و گاه بر منهج حرب و مخالفت می رفتند و چون دانستند که کرمان ایشانرا خانه شد و منازعی نیست بعمارت گرمسیر آوردند و رستای جیرفت و ولایت نرماشیر را زراعت کردند و بازاری را مراعات واجب داشتند و از در اصفهان و سیستان بلکه از بیضه مالک فارس اصناف اموال و چهارپای و رخت فوافل می آوردند و بر م مینهادند و در حدود سردسیر و گرمسیر استخلاص چند حصی و حصار کردند که درو. fol. 97. سیصد و چهارصد مرد بود و همه را قتل کرد چون حصار کورفک که کردان داشتند و حصار راور و زرنند که امیر حمیدر داشت تا سپاهی و تازیان کرمان که درین فتنه هلاک شدند یا جلاء وطن کرد و منازل رض بردسیر و سرابهاه دشت که یکشیر از آن به یکم انتقال نبر خریدندی چنان شد که بوم از بیم وحدت از آن خرابها میگریزد و جغد از وحشت آن اطلال می پرهیزد
 آنجا که بدی نغمه چنگ و دف و نی
 بیینی زد دشت درو اکنون پی
 هر جا که پریزخی درو خوردی می
 امروز همی دیو گریزد ازوی

و با سعد سمرقند و غوطهٔ دمشق لاف زیادی میزد باندک روزی در
 خرابی دیار لوط و زمین سبارا سه ضربه زد القصه غز گرد بردسیر
 بر آمد و آنچه در حومه دید برد و از تعداد مقام روی بناوحی
 نهاد

گفتار در بیرون آمدن مؤید الدین رحمان از خرقهٔ تصوف
 و اتابک شدن و لشکر بسیرجان بردن و در آنجا مردن

و مجمل احوال غز

چون غز از در شهر برخاست مؤید الدین رحمان که بر دست
 فارس میدان فرسان و شطاب جهان مترجم کلام رحمان شیخ شمس
 الدین محمد روزبهان توبه کرده بود و خرقه پوشیده فاروق توبت
 بر سنگ زد و گلیم خرقه بر آتش نهاد و دیگر یاره اتابک شد
 و لشکر شهر بر گرفت و بسیرجان شد بر تمام آنکه امیر خطاب *a*
 آیه ایاری مددی کند و روزی چند علوفهٔ بیرون برد چون
 بمقتضای آیت وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ *b* فرموده اِذَا أَرَادَ
 اللَّهُ قَبْضَ عَبْدٍ بِأَرْضٍ جَعَلَ لَهُ فِيهَا حَاجَةً مؤید الدین را شراب
 عمر بدر رسیده بود و مدت بقا باخر کشیده در آن خاک او را
 خواندند لَيْلِكَ اجابت گفت و او را در رباط خواجه علی بسیرجان
 دفن کردند و لشکر بی عیج مراد باز گردید و از بردسیر قومی از
 غلامان بر اثر غز شدند برای آنکه چیزی از بنهٔ غز باز گردانند
 در دست غز اسیر *c* آمدند و هلاک شدند و غلامی معروف با

a) Sans points dans le ms. *b*) Comp. le Coran, chap.
 XXXI, 34. *c*) Mot illisible dans le ms. à cause d'une tache
 d'encre.

و بیساتین و منتزهات در دیار اسلام نشان نمیداد فُحوی از سعت
فضا جهانی در جهانی و سقوطی از تصاویر بدیع و نقوش ملیح چون
اوراق آسمان باعشار کواکب آراسته و چون مقاصیر بهشت بجمال
حور روشن گشته فرو گذاشتند تا سر در نشیب خرافی نهاد
و هر کس که خواست در هدم غرقات و تقویض شرفات آن قصر
پیوست و خشتهای آن یک یک باز گرفتند و آن مجالس نزهت
و کنایس عرش زینت اطلال و رسوم و ذکر جغد و بوم شد
لامیر معزی سجری

آنجا که بود آن دلستان * با دوستان در بوستان
شد کوف و کرگس را مکان * شد گرگ و روبه را وطن
در جای رطل و جام می * گوران نهادستند پی
بر جای چنگ و عود و فی * آواز زاغست و زغن
سنگست بر جای گهر * زهرست بر جای شکر
fol. 96. ابرست بر جای قمر * خارست بر جای سمن
آری چو پیش آید قضا * مروا شود چون مرغوا
جای شجر گیرد گنیا * جای طرب گیرد شجن
زینسان که چرخ نیلگون * کردست شاهان را نگون
و بازگی گردد کنون * گرد دیار یار من
و هنوز تا این غایت ربض پردیس مسکون و منازل معمور و سقفها
مرفوع و باارعا بر پا و کاروانسرایها بر جا بود درین طاقه کبری بکلی
عبارت ربض بر افتاد و رعایا بعضی مردند و بعضی جلاء وطن کردند
و کار بجای رسید که کرمانی که در عموم عدل و شمول امن و دوام
خصب و فرط راحت و کثرت نعمت فردوس اعلی را دوزخ می نهاد

و عمارت فرمود و آنطرف را مستقل خود کرد و بنا سابق علی که باسند و اسنادحصار ایشان متهم بود مدت ده سال تا رسیدن ملک دینار گاه در عربده شفاق بودند و گاه در قهقهه و فاق و در زمستان سنه ۵۹۹ باز جیرفت شدند و بر معهود عادت عوادی نساد و غوایل عناد غز جاری و ساری و ایذاء^a خلق و انکار حق بر حال خود و جمله حرکات و مجموع معاملات موجب نقص عهد و مقتضی نکت صلح^۵

گفتار در توجه غز از جیرفت بجانب بم و نرماشیر و آمدن از بم بدر بردسیر بعزم محاصمت و مشاجرت و وفات خانون رکنی والده^b ملک تورانشاه

چون سنه ۵۹۹ بآخر رسید و سنه ۵۷ خراجی در آمد غز از جیرفت بجانب بم و نرماشیر شد و ارتفاع بر گرفت و در مهرماه سنه ۵۷ بدر بردسیر آمد و جانب مهادنت را اعمال نمودند و رعایت حقوق بر واکرام فرو گذاشت و شبی وقت خواب روی بر دروازه دشت آورد و ملک و لشکر و رعیت^c در ریض و اتفاق را خانون رکنی والده^d ملک رنجور بود و در آن حالت فرو شد از فریاد زنان دولخانه و جواری سرای و شعب النجماء مردم دشت بحصار [در] شهر اشتراط ساعت حادث شد و در دروازه چند طفل و عورت در زیر اقدام انام پایمال شدند و تا روز دروازه گشاده بود تا اعل ریض دشت^e در شهر آمدند و ملک انتقال باز سرای شهر برد و سرای دشت که امثال آن بارگساعها و منازل و مغانی^f و مراتع

a) Ms. و ایذاء . b) Sans points dans le ms. Je préfère lire: و میبائی .

ولایت میخواهد و بر نفوس و اموال و اعراض مسلمانان می بخشاید
 ما را ببندگی قبول کند و سمت عبودیت بر روی روزگار ما نهد
 و بناء معاهده را بتغلیظ ایمان و مصافحت ایمان معمور گرداند و اثر
 خواهد در میان حشم آید و اثر رغبت این مساعدت ننماید
 حکم اوراست، چون رسالت بر مقتضای عقل مطرد بود و بر
 حفظ مصالح از قبول آن چاره نبود پادشاه بزرگی از بزرگان
 ولایت با رسول غز فرستاد و بحسن اجابت رسالت داد و تردّد نمود
 تا در شب نخست شمع انس بر افروختند و بر قامت حال قباء
 صلح دوختند و امرا و معارف غز در بردسیر بسرای ملک که رخص
 است حاضر آمدند و شرف دستنوس حاصل کرد و بانواع خلع
 و تشریفات مخصوص شد و ملک جرأت نمود و تا صحرای در میان حشم
 fol. 95. شد و بسلامت باز گشت و غز در بردسیر طوف کرد اگر منزوعی
 دید بر قاعده خورد و روی بجانب بم نهان و چون نوحی شفق
 بم بوسیله وجود سابق علی مضبوط و محفوظ بود بر ولایت نسا
 و نرماشیر هجوم کردند و صد هزار آدمی در پنجاه شکنجه
 و جنگال نکال ایشان افتادند و در زیر طشت آتش گرفتار شدند
 و خاکستر در گلو میگردند a.... و این را قاورد غزی نام نهاده
 بودند

قاورد غزی که دور باد از لب تو * من خورد ستم هاجر تو آنرا ماند
 بعد از خراب البصره b ولایت نرماشیر و نسا در دست گرفت

a) Lacune non indiquée dans le ms. — Le second hémistiche du vers suivant est peu clair. b) Locution proverbiale (Freitag, *Prov. Ar.* III, n. 774) qui veut dire: après une ruine complète (comme celle de Basra).

يك گربه نماند و در شوارع روز و شب سگان و گرسنگان در کشتی
 بودند اگر سگ غالب می آمد آدمی را میخورد و اثر آدمی
 غالب می آمد سگ را و اثر از جانبی چند منی غله در شهر
 می آوردند چندان زرینه و سیبینه و اثواب فاخره در بهاء آن
 عرض میدادند که آنرا نمیتوانستند فروخت یکمن غله بدیناری
 نقره قرض میسر نمی شد اگر در شهر کسی را پس از تاراج
 متواتر و غارات متوالی خیری مانده بود در بهاء غله برین نسف
 صرف میکرد و روز میگذاشت و از تراکم مردگان در محلات زندگان را
 مجال گذر نماند و کس را پرواء مرده و تجهیز و تکفین نبود القصة
 غز چون بزمرستان عرصه گرمسیر را از مهرهء سگان و فغان بر
 افشاندند و کیسه و ولایت را از نقد ثروت خالی کردانید و چنین
 هر دغین از رحم زمین اخراج کرد در تابستان سنه ۵۹۹ شعبده
 دیگر [باخته] روی باز بردسیر نهاد و خواستند که عذار احترام را بآب
 اعتذار باز شویند رسولی فرستادند پیش ملک تورانشاه که ما از
 خراسان بعزم خدمت پادشاه و نیت مقام کرمان آمدیم و مصداق
 این دعوی آنکه بر ده فرسنگی دار الملک نزول کردیم و شکوه بارگاه
 ملک را و احترام جانب پادشاه را قدم در حرم ملک و بیضه ولایت
 و حوائی شهر ننهادیم بر انتظار آنکه مثل پادشاه بنعین مسکن
 و مقام صادر شود پس نا اندیشیده لشکری بسر ما آمد چون
 حال بر آن جمله دیدیم بر مقتضی وَفِي الشَّرِّ تَجَاةٌ لَا يَنْجِيكَ
اِحْسَانٌ بمعارضه بر خاستیم اکنون امسال قاعده کلمه که پارسال
 ایوان کرده ایم بر قرار مهد است و نیت بر خدمت پادشاه
 صادق و ضمایر در صوامع طاعت معتكف اثر پادشاه عبارت

بود و میان اتابک تكله و ابن عم او قطب الدين پسر اتابك
 سنقر نوایر تشاجر استعلا می پذیرفت چون در سفره سفر ^{۹۸}مان
 دید که بر خوان حضر اورا از زحمت بردن بحضرت عز الدين
 لشکر حیا مانع آمد و رغبت یزد نمود ^{۹۹} باز حدود کرمان آمد
 و حصار ززند مآخض شد با چند کس معدود، و ملک تورانشاه
 وزارت بقوام الدين پسر ضیاء الدين عمر زندی داده بود و عرصه
 مملکت چنان خالی بود که مراسم خواجگی و ایاست سپاهیگری
^{۱۰۰} در حمایت تبغ و قلم او میرفت و ذالالت سوار و پیباده لشکر
 شهر بر گرفت و بززند آمد و اتابک را ازعاج کرد اتابک چون گریبان
 لباس راحت بر خود مزروود دید و مسالك آسودگی مسدود
 و مقام کرمان در مهالك خوف و جزع متعذر بودن در خانه و وطن
 با این استنانت متعسر از ززند روی بحضرت خراسان بحدمت
 ملک طغانشاه پسر ملک موید نهاد ^{۱۰۱}

گفتار در ذکر شمول قحط در بردسیر و آمدن غز از گرمسیر

بدر بردسیر و گز آشتی با ملک تورانشاه کردن

چون بهار سنه ۵۹۹ خراجی در آمد در کرمان قحطی مفرط
 ظاهر شد و سفره وجود از مطعمات چنان خالی که دانه در هیچ
 خانه نماند قوت هستی و طعام خوش در گواشیر چند گاه استه. fol. 94.
 خرما بود که آنرا آرد می کردند و میخوردند و می کردند چون
 اسنه نیز باخر رسید گرسنگان نطعها کهنه و دلوهاء پوسیده
 و دیها دریده میسوخند و میخوردند و هر روز چند کودک در شهر
 گم میشدند که گرسنگان ایشانرا بمذبح هلاک می بردند و چند
 کس فرزند خویش طعمه ساخت و خورد در ^{۱۰۲} شهر و حومه

گفتار در طغیان محمد علمدار و بیم شدن و با زمرهٔ اویش عزم
بردسیر کردن و رفتن اتابک محمد بجانب فارس و از فارس
باز حدود کرمان آمدن و بطرف خراسان رفتن

fol. 93.

شخصی بود از خسارات اویش حشم و زانات او شاب اُمم او را
محمد علمدار گفتندی و درین فترات از نفعات شیطانى باد نخوت
گرفت و قومی بر خود جمع کرد و از اتابک محمد بگریخت و بیم
شد و در سابق علی پیوست و بعد از چند روز جمعی از سوار
و پیادهٔ بم بیاورد و روی بشهر بردسیر نهاد به خدمت ملک
توران شاه، اتابک محمد از آن شد آمد او بد ظن شد و متحیر
فرو ماند و او را قدم اضطراب نماید با ملک توران شاه درین باب
مشاورت کرد و او را از قصد ایشان تحذیر نمود ملک گفت من
از قصد ایشان فارغ نفرت آن قوم از تست و خلاف ایشان با تو
و اگر در خدمت خواهی بود من تا جان دارم نگذارم و رخصت
ندم که متعرض حواشی سرای تو باشند و برین معنی عهود کرد
و سوگندها خورد و اثر دلت سکون نمیگیرد و مصلحت خویش در مقام
بردسیر و خدمت من نمیدانی ممانع حرکت نمی باشم روزی چند
ببیرون رو تا خود این کار کجا رسد [به بینی]، اتابک چون عجز ملک
و قلت مبالغت او با مثال این احوال میدانست ترک خانه و مهاجرت
و وطن بر خود سهلتر دید از مناقشت محمد علمدار در حال
و مقاسمات محاربت غر در مال ملک را وداع کرد و روی بجانب فارس
نهاد، چون اتابک برفت محمد علمدار و دیگر ارزال باز خدمت
ملک پیوستند و سنه ۵۶۸ خراجی در ضیف و مشقت بسر بردند
و اتابک محمد چون بفارس رسید عواء فارس زبیر و یاه فتنه گرفته

نگذارند هیچ تیر اندیشه از کمان تدبیر راست بیرون نشد و بر هدف مقصود نیامد و هیچ خاطر محمود فرا پیشش دلی نیامد
 إِذَا ارَادَ اللَّهُ أَنْفَادَ قَضَائِهِ وَقَدَّرَهُ سَلَبَ مِنْ ذَوِي أَنْعُقُولِ عُقُولِهِمْ
 چون بباغین رسیدند و صف حرب بر کشیدند مجاهد ثورگسانی
 و خلقی بسیار بر دست غز هلاک شدند و اتابک محمد منکوب
 و شکسته با جمعی نیم کشته برهنه با شهر آمد و لشکر فارس
 چون از واقعه مجاهد با خبر شدند عنان باز فارس گردانید
 و این واقعه در شهر سنه ۵۷۵ هجری رخ داد آتش کحت و دود
 وحشت در شهر بردسیر افتاد از هر ماکله نوحه و از هر خانه
 ناله و از هر گوشه فریاد می توشه بر آمد نفس مملکت کرمان از
 ضعف و بی طاقتی بسینه رسیده بود بلب رسید و مسالک قوافل
 بسبب اضطراب بسته شد و امداد که از اقطار متواصل بود
 منقطع گردید و مخایل قحط روی نمود و غزرا چون نقش مراد
 بر آمد از باغین بر خاسته در کنار نهر ماهان فرود آمد و چون
 مقام بردسیر از جهت تنگی متعذر شد روی بگرمسیر نهادند
 و بیچاره اهل جیرفت غافل و بیخبر ناگاه بسر ایشان فرود آمدند
 و صد هزار نفس را بانواع تعذیب و بشکنجه و نکال هلاک کرد و سر
 در ولایت نهاد و هر کجا ناحیتی معمور بود یا خطه مسکون دیدند
 آثار آن مظموس و مدروس گردانیدند و از رعیت بردسیر هر که
 سرمایه حزم داشت و مجال توشه و گزرای لُبک قرار بر گاو جلا می نهاد
 و فضاله چشم کرمان در ولونه تنافز افتاد و از اتابک محمد کناره گرفت
 و در حومه تقارب و تحارب دست بر آوردند و بعضی را می کشتند
 و بعضی را می سوختند و بدست خویش پر و بل خود می دندند

باغین نهادند و محقق شد که در دائره طاعت نخواهند آمد
 و از نقطه طغیان که سه عمر بر آن بوده اند در خواهند
 گذشت پس رد و قاحت ایشان واجب شد و حکم مدافعت لازم
 و در مطلع آوازه خروج ایشان انهاء این حال باتابک نکلہ بن
 زنگی که فارس داشت و از مالک کرمان سیرجان و یرک a در دست
 او و امیر * خطلج آیمه b ایاری را در سیرجان نشانده و زین الدین
 رسولدار پیوسته بین انحصرتین متردد کردند و التماس مددی نمود
 تا قطع معرفت مصرت غز کرده شود چه اگر بر کرمان مستولی
 و متغلب شوند جراد فساد ایشان بفارس سرایت کند و اتابک
 نکلہ فوجی از حشم در صحبت مجاهد گورگانی فرستاد و بر میعاد
 رسیدن غز باغین لشکر فارس بمشیز نزول کرد، رفیع که مشیز
 طرمطی بود خود را از یزد بحبل حیل باز کرمان کشیده بود
 و در بازار دولت اتابک محمد ساز کج تدبیر بر کار نهاده تقدیر
 اتابک کرد که لشکر فارس را در مشیز می باید داشت و جنگ غز
 خواندن چه فردا قهر غز اصافت بخود کنند و نام تو بر نیاید
 مجاهد گورگانی را تنها باید خواند و با لشکر و حشم کرمان بیرون
 کردن و مالش آن طغات دادن، از آنجا که سهولت طبع اتابک
 محمد بود این رای نا صواب و تدبیر خطا از آن غول قبول کرد
 بر آن جمله با شرمه لشکر که در شهر بود و مجاهد تنها بر
 عزم جنگ بجانب باغین شد چون تقدیر سابق بود که غز
 کرمان بگیرد و دمار از خلف این دیار بر آرد و در عمارت دینولایت

a) Comp. Istakhrī 1.9, note c. b) Sans points dans le ms.

واز مضمون ضمائم و مکنون بواطن ایشان باز دارند که بچه مهمّ
تجشّم نموده اند سنقر برفت و باز آمد و پیر خمی خدای ناترسی
امیر قیصر بک نام بحکم رسالت با وی و هنوز ملسک در سرای
دشت بود و از سوار و پیاده شوکتی داشت پهلوان را حاضر کردند
و او را بیارگاه ملک نورانشاه بردند زبده رسالت و عمدۀ سفارت او
این بود که بخدمت پادشاه آمده ایم ده هزار مرد ازینجانب
آمد وینچ هزار بر صوب فارس رفت، زمین اندین رسولدار حاضر
بود ازین سخن در م افتادند و نا معلومی چند *a* گفت می
باید که رقم قبول بر طاعت ما کشید تا مراسم خدمت پادشاه
بجای می آوریم و بلوازم رعیتی قیام می نمائیم، او را دو سه روزی
توقیف فرمودند و بعد از استخارت و استشارات جواب دادند که
صمصام و بلاغ که مقدمان حشم اند و چند امیر مذکور بحضرت
آیند و شرف دست بوس پادشاه حاصل کنند و حشم در زرنند
منتوقف میباشند تا مواضع و مراتع و اقطاع و نانپاره ایشان در نواحی
صرد و جروم روشن گردانیم که هیچ ناحیت تحمل شوکت و غلبۀ
ایشان نکند و مصداق این سخن که بخدمت کاری و رعیتی آمده
ایم اینست که بر جاده فرمان پادشاه روند و از خطّ مثال
پادشاه عدول نجویند و قیصر بک را با این جواب باز گردانیدند،
قیصر بک خود در کسوت جاسوسی آمده بود که حال عدد
و عدت لشکر کرمان باز داند چون بحشم پیوست و عجز و ضعف
حشم شهر معلوم کردند از زرنند بر خاستند و روی بجانب

a) La construction est mauvaise. Faut-il ajouter ? اندیشیدند

توانستندی دید وفضل یسار و ثروت مددی از جانی توانستندی
 کشید از میان بر گرفت و طریق یاجوج بلا از خرسنگها موانع
 و عوایق پاک و همون کردانید، شهر بکلی ازین حرکت بهم بر
 آمد و باقی تازیگان بگریختند و ترکان در منازل مقتولان افتادند
 و غارت کردند بعد از چند روز غبار بلا فرو نشست و شهر
 شوریده قرار گرفت و خواجگان مانند را تسکین کردند و بیرون fol. 91.
 آوردند و از ملک و اثبات درین حرکت خارج هیچ کلمه انکار
 صادر نشد ۵

گفتار در آمدن حشم غز بکرمان

چون ماه مهر سنه ۵۹۸ در آمد از سرحد کوبنان خبر کردند که
 سلطان شاه غزرا از سرخس بیرون کرده است و چند خیل ازیشان
 روی بکرمان نهاده و بر عقب خبر که از راه راور بر آمدند
 و بکوبنان رسید سوارى پنج هزار با بنه وزن و فرزند اما همه
 مجذوب و مسکوب و مقهور و منکوب و برهنه و غارتیده دو سه روز در
 کوبنان خرابی کردند و چون بر حصار دست نیافتند بیزند
 آمدند و اول نوبت قتل و تعذیب نکردند بر غارت مطعمومی
 و ملبوسی اقتصار رفت و عادت شوم غز خود چنین بود که نخست
 از در عجز در آمدندی تا حریفرا بشناختندی اگر غالب بودند
 دست بازی خویش بنمودندی، چون این خبر بدار الملک رسید
 غلامی بود او را سنقر عسبه *a* گفتندی دعوی روان دانی کردی
 او را فرستادند تا کیفیت حال و کمیت رجال ایشان معلوم کند

a) Ainsi le ms. ou peut-être عسبه. Incertain.

وقار بر کشیده شنیدی *a* که مالی و منالی دارند و بترکان نمیدهند روزی در خدمت اتابک گفتند که در جیرفت مالش ترکان دادیم اینجا نوبت تازیکانست و اتابک برین سخن انکاری نمود و ترکان سکوت اورا غایت رضا پنداشتند و روز سه شنبه سیزدهم ماه تیر سنه ۵۶۸ تورانشاه را *b* بصحراء دشت خیمه بیرون شد و اکثر تازیکان در خدمت ترکان خود حمله کردند و در پیش ملک و اتابک وزیر نصیر الدین ابو القاسم و ظهیر الدین افزون و شهاب الدین کیا محمد بن المفرح و خواجه علی خطیب و سابق الدین زواره و فخر الاسلام و شرف کوبینانی را *c* که ارکان مملکت و اعضاء ملت و انصار دولت بودند در تیغ کشیدند و پاره پاره کردند

زهی وفا و مروت چنانکه در دنیا * بوقت راحت و محنت بهم بودند
 بروز روی نهادن بمنزل عقی * زپیش و پس برمالی خلاف نمودند
 چون حق تعالی خواست که شب فتنه تیره شود از آسمان
 هدایت ستارها فرو ریخت و در مجلس کیاست سمعها فرو نشست
 و قومی را که بنور بصر بصیرت بخارج نجات از مضایق حوادث

a) Le sens exige: و شنیدند. *b*) J'ai ajouté .

c) Ci-dessus p. ۳۴, j'ai corrigé کوبینانی, dérivé de کوبیان sur l'autorité de Jâcoub et de la *Bibl. Geogr. Ar.* de M. de Goeje (Index s. v.), mais ayant considéré, que les voyageurs et les géographes européens depuis Marco Polo (ed. Yule I, 117) jusqu'à von Houtum-Schindler (*Zeitschr. der Ges. für Erdk.*, 1881, p. 325) mentionnent dans ces contrées un nom géographique *Cobinan*, *Kuhbinan* en accord avec mon ms. il faut nécessairement restituer cette leçon.

مسجد جامع عزّ الدین جفرانه و امیر یعلی شبانکاره و امیر
 محمد خمارتاش و چند غلام کشته دیدند و امیر حسام الدین fol. 90.
 ایبک علی خطیب که در خدمت جفرانه بود مجروح گردید،
 ساعد سعادت اتابک بدین حرکت فوی شد و موید الدین
 منکوب و شکسته در خانه ماند و امیر آیه و امیر قلچق نه مرده
 و نه زنده در خدمت می بودند روزی اتابک در سرای ملک
 بعشرت مشغول شده بود آیه و قلچق را قتل کردند و آیه را در
 حال از گلشن حیات بگلخن موات فرستادند و قلچق را مقید
 داشت و مردم در استخیاء او سخن می گفتند چه ترکی بود
 ساده و کم شرفی چند محبوس بود چون عزم معاودت بردسیر
 فرمودند کار او نیز باخر رسانید و چون سریر ملک در بردسیر
 مستقر شد چندگاه رخاء رخا می جست و نسیم نعیم می
 وزید و در سلو و سکون بدلها میرسید و درین مدت شعار شغل
 وزارت از ظهیر الدین بر کشیدند و در نصیر الدین ابو القاسم
 که استاد سرای بود پوشیدند و او مردی بود بزیای رشد
 و کفایت ماحلی و چشمها از رونق احتشام او منلی بیت

دلش برند نقش عدم بدست گرم

کفش زنده حد ستم بنوک قلم

و حکم آنکه خواجه بود کریم لطیف عشرت دوست مشاعیر
 بزرگان و امراء و ندماء عصر بر فلک حضرت او پیروین وار اجتماع
 می نمودند و در سلک خدمت او منتظم میشدند و در کرمان
 مجال مردم تنگ شده بود و وجوه دواوین اندک و ترکان گرسنه
 و بینوا چون تازیکان را دیدند در خیش خانه عیش خریده و در آعه

چغرانه را فرستادند تا چنانکه تواند بصلح و جنگ سد سیلاب
 این بلاء حادث بکند چغرانه چون بیزند رسید معاندت را
 وجهی ندید یا شدت شوکت اتابک را یا رعایت حقوق انعام
 او را رای صواب آن دید که باظفار تبصص زمام رضاء اتابک را
 بدست آورد و او را بخدمت پادشاه کشد بظن آنکه از خارهای
 پای مملکت آن یکی مانده است چون آنرا بر کنند از هیچ
 جانب شاغلی نماند اتابک را با لشکر بیزد باجبرفت آورد و منصب
 اتابگی بر مقتضای

شعر
 قَدْ رَجَعَ أَحْفَ إِلَى نِصَابِهِ * وَأَنْتَ مِنْ كُلِّ أَلْوَرَى أَوْلَى بِهِ
 بازوی دادند چه موید الدین را کبر سن از حرکت مانع بود
 او را باز خانه نشاندند و اسم دادبگی بر قاعده بر چغرانه نهادند
 گفتار در ذکر کدورت اتابک محمد و چغرانه و کشتن اتابک
 چغرانه و آیه و قاضی غلامان مویدی را در جبرفت و شهادت
 صواحب عظام کرمان بر دست ترکان در بردسیر

چون روزی چند بگذشت و فروردین سنه ۵۹۸ خراجی
 در آمد مشارب مصافات میان اتابک و چغرانه تکدر می
 پذیرفت و عواء مخالفت تغیر میگرفت چغرانه متخواست
 که قواعد فضول طرمطی از سر گیرد و اتابک بحکم سوابق
 ایادی و سوائف عوارف که بروی داشت او را وزنی نمی نهاد و تکبیری
 زیادت نمیکرد روز آینه ملک باجماع نیامد و اتابک و چغرانه بر
 بلائی که معهود حضور پادشاه بود نماز گذاردند چون املر
 سلام باز داد آواز زخم شمشیر و دار و گیر بر آمد و مردم بترسیدند
 و بیم بر آمدند و اضطراری هر چه تمامتر حادث شد پس بر در

توران‌شده و موید اندین انتقال باز جیبرفت کردند و اتابک رکن
الدین سام در بم رنجاور شد و از راه پردیسیر در محقه روی
بخانه نهاد ۵

گفتار در رفتن اتابک محمد از فارس بیزد و باز آمدن بکرمان
و انعزال موید الدین بواسطه کبر سن از منصب اتابگی
و اتابک شدن اتابک محمد

fol 89.

اتابک محمدرضا چون در فارس چند زخم مصایب بر دل آمده
بود از جهت آن پسر دوستکام پهلوان که در سنه ۵۴۵ دارالملک
پردیسیر بجلافت او مقتوح شد و دو سه سریت که بهواء ایشان
مشغوف بود وفات اتابک زنگی نمک بر دل‌ریش او پراکند
و او را در فارس رغبت مقام نماند عزم بیزد کرد بسبب وصلتی که
با عز اندین لنگر کرده بود چون بخطه بیزد حلول افتاد بر
اضعاف توقع عز اندین لنگر التزام صنوف نضافت و تحمیل اعباء
ضیافت نمود و هر چه در وسع مخلوق گنجد از خدمت و بذل
و عرض خرابین و لشکر واجب داشت روزی چند در ریاض نعمت
او چرید و از حیاض مسرت او سیراب گردید پس عز الدین
امیر حاجب خود را منکنه ^a با دو بیست غلام بزرگ و خرد در
خدمت او فرستد و اتابک محمد با این لشکر و غلامان و خواص
خویش در ماه اسفندارمذ سنه ۵۴۷ بیزد نزول فرمود چون خبر
افتحام اتابک با لشکر بیزد بجیبرفت رسید گری دیگر بر رشته
تدبیر افتاد و طفل حیرق تازه از مادر فتنه بیزد عز الدین

a) Nom incertain.

گفتار در ذکر آمدن اتابک محمد از فارس با تاج الدین خلج
 بجیرفت و رفتن ملک تورانشاه با مؤید الدین رحمان و اتابک
 یزد رکن الدین سام بجانب بم و مراجعت فارسیان
 بفارس بواسطه فوت اتابک زنگی و عود تورانشاه
 بجیرفت و رفتن اتابک یزد بیزد

چون اتابک محمد با امراء و لشکر فارس بخدمت اتابک زنگی
 پیوسته او را بنظر اکرام ملاحظه کردانید و باقسام انعام ملاحظه
 و بواعید اعانت و اغانت مستظهر درینوقت که خیمه قتل اتابک
 ایبک و انقلاب تازه بفارس رسید اتابک زنگی با اتابک محمد گفت
 اینک نوبت ما آمد ما نیز صولتی بنمائیم و دستی بر آزمائیم
 تورانشاه در جیرفت است و شوکتی ندارد و شهر جیرفت را حصار
 و پناه نه لشکر و خزانه و ساز و سلاح که مبدولست اگر عزیزت
 کرمان مصمم است موسم حرکت آمد، اتابک محمد در حال
 دامن جد در میان زد و آستین تشنه باز نورید و خیمه بصحرای
 زد و اتابک زنگی تاج الدین خلج را با سپاه تمام در خدمت او
 فرستاد و در زمستان سنه ۵۷۷ خراجی بجیرفت رسیدند
 تورانشاه مؤید الدین و اتابک یزد روی بسم آوردند چون بسم
 رسیدند سابق علی سهل ملک را تمکین نکرد و در شهر نگذاشت
 و بر صحرای نشانند خواطر اکبر و اصغر متوزع و ضمایر منقسم که اثر
 لشکر فارس از جیرفت حرکت کند چون کنند، ناگاه خبر وفات
 اتابک زنگی و مراجعت اتابک محمد و لشکر فارس از جیرفت آوردند

a) Sic! Lisez: ۵۶۷.

و بنظر عنایت مخصوص اتابک ایبک در قسمت و مصادرت شهر از قاضی احمد مال ستوده بود و بر لشکر تفرقه کرده قیماز شغال حصه خویش از آن زر بستند و از شهر گریخت و بلشکرگاه آمد روز دیگر ایبک رسول پیش مؤید الدین فرستاد و گفت اتابک ایبک دعا میگوید و خدمت میرساند و عرصه میدارد که من عرصه مصاف بر چیدم و توبت از ترکی و سپاه گری کردم زر از قاضی مسلمانان ستدم و بقیماز شغال دادم این وفاداری نمودم a fol. 88. و دیگر با اعتماد کدام خیل تاش جان بدام اینک شهر و پادشاه تسلیم کردم و خود موی باز میکنم و خانگای میشوم و بعدر گذشته مشغول و التماس عهد و سوگندی که کرده کردند و ملک تورانشاه از شهر بیرون آمد و ایبک در سرای اتابک بوزش بقرب قلعه کهنه و دروازه نو مقام کرد روزی دو سه او را مهلت حیات دادند پس بقلعه بردند و قنینه قلبش از راج روح خالی کردند القمه مؤید الدین راجان بعد از هفت سال که در غربت بسر برده بود خانه باز رسید و در منصب اتابگی بنشست و اسم دادبگی بر عز الدین چغرانه نهاد و چون هواء گرم جلاباب سنجاب از پشت باز کرد و تاثیر سموم کمتر شد و موسم حرکت جیرفت در آمد عزم گرمسیر کردند و اتابک بیز موافقت نمود و جیرفت شدند و چون با حال موافق هوای خوش رایق و شرابیهای صاف مروق لایق آمد چه در شب غفلت بخواب نشوت فرو شدند تا روزگار خوابی دیگر دید و بر دیگر پهلو گردید ☞

حوادثِ زمنِ نَکسَلدِ زانکه هست * یکی را سر اندر دم دیگری
هر سال رعیت بیچاره دام میکرد و خان و مان میفروخت و تخم
غله از طمس و دیگر جوانب میخربید و میکاشت و دیگری می درود
و می خورد و در اثناء این عجایب نوایب و انواع تکالیف و الوان
رنجهای تفاریف از شمول قحط و قسم و عوارض تحمل می افتاد
القصة چون ایشان بدر پردیس آمدند میان دو لشکر سوق *a*
منازعت قیم شد و دور مغارعت دایم لشکر دشت را روز اول محابیل
ظفر منگلی شد و دلایل نصره ضاعر آمد و امیر ارغش زاده که
بمردی نامدار جهان بود و سر دفتر ابطال خراسان و در خدمت
توران شاه بود اول و همت او را در قبض آوردند و در لشکرگاه در
زننجیر کشید و تکسّر حال و تحسّر بال اهل حصار روز اول ازین
معنی روی نمود پس رعیت و لشکری توسّل بحبال احتیال می
جسندند و از شهر بیرون می جسند چه هواء شهر بعاست غلا
مبتلا بود و در دشت ادیم صکاری در غطاء غلات منواری و ایبک
روز و شب بنفس خویش مباشر هول قتل و معاویف جد جدال
می بود و جنگها میکرد که امثال آن از رستم زال مذکور نیست
مدّت محاصره منمادی شد و خلقی بسیار از جانبین هلاک
شدند و در شهر دور جور و قسمت گردان شد و دیوان مطالب
دایم، غلامی در خدمت ایبک بود او را قیماز شغال گفتندی
سرخی فتاکی هتاکی سقاکی بی باکی نا پاکی گستی پستی
بد مستی حکم جلالت و اظهار جان سپاری او را عزیز میداشت

a) Ms. شوق.

فروردین سنه ۵۱۷ امیر قلچق از پیش شد و امیر چغرانه و امیر
 آینه با جمله غلامان مویدی بز پی او شدند و گله بر گرفت
 و تراه بم بیرون شده روی بیزد نهادند و ملک تورانشاه و اتابک ایبک
 و مشتق او باش پیاده در جیرفت ماندند و بعد از محقق شدن
 رفتن عز الدین چغرانه و غلامان مویدی بیزد ملک تورانشاه و اتابک
 ایبک با جمعی سواز و پیاده ائقال باز دار الملک بردسیر کردند
 و اسباب حصار داری ساخت و چون عز الدین چغرانه بیزد رسید
 و خدمت خواجه پیوست موید الدین رحمان ثقت بیت

عجب عجب که ترا یاد دوستان آمد

fol. 87

بیا بیا که ز تو کار من بجان آمد

امید من بشما چنان بود که مرا بجای فرزندان باشید نه
 چنان بود که مرا در وحشت و حدت غربت وار املاک و اسباب
 خویش چنین بی نصیب فرو گذارید و عمر در خدمت نا اعلان
 فنا کنید اما عقبیت چون هنجار مصاحبت خویش دیدید
 وخت نیک شمارا بر راه فلاح و حقیقت شناسی دلالت کرد علامت
 سعادت شماسست و امارت آنکه خاتمیت کار محمود خواهد بود
 و باقی عمر در وطن بسر برد، چشون روزی دو سه پهلوی بر بستر
 آسایش نهادند در معاودت کرمان استعجابال نمودند اتابک بیزد
 بنا بر حقدی که از ایبک در ضمیر داشت اسباب نهضت ساخت
 و ترتیب لشکری تمام کرد و در مراقبت موید الدین رحمان روی
 بکرمان آورد و در آخر ماه خرداد بر در بردسیر خیمه زدند و بر
 سر غله بوده و جو دروده فرود آمدند سبحان الله اینست وقایع
 و نوایب متناوب بیت

وَنِيْمَةً لُّطْفٍ مَّانِدَةً حَقَّقَتْ شَيْئًا وَغَابَتَ عَنْكَ أَشْيَاءٌ مَزَاجٌ
 بِيْمَارَانِ دُنْيَا مَحْتَاجٌ سَكَنَتَيْنِ حَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا ^a
 بود وایبک بر عکس این قضیت پیوسته سکیاء عبوس بر خوان
 اخوان مینهاد وناوک دشنام از مجری کلام رها میکرد بیبت
 نانش بخوری تا که نخست از رخ * یکساغر سرکه کهن باز خوری
 ایبک بزور بازوی خود مغرور بود و امراء بزرگرا خطاب کننده
 واحمق کردی، لا جرم این سه امیر محتشم که لشکرکش بودند
 و غلام مؤید الدین رحمان کنکاج کردند و گفتند قوت پادشاه
 و شوکت اتابک و رونق ملک و انبوهی بارگاه و زیادتی مراکب از ماست
 و این ترک ابله پیوسته سنان جفا نیز کرده است و سنت مجاملت
 در معاملات از میان بر گرفته ما را چون خدمت باید کرد
 و کسی را اتابک خواند خواجه مؤید الدین خداوندگار جمله
 امیران قدیم و حدیثست ایبک دراز که وی از کشتی گاه قیمه
 کشتی گیر بیرون آمده است در کفه چشمش او چه وزن دارد
 و در صف رتبت او کجا نشیند و ما نیز جواب حق تعالی چون
 دهیم که خواجه ما در کربت غربت بینوائی کشد و ما با خیل
 و خول و ساز و اهبت خدمت مجهولی کنیم بیبت

ای دل جو گریز نیست از غم خوردن

باری غم آن خورم که من دانم و من

تو که امیر نصره الدین قلچقی فردا بزوی گله میروی ما نیز
 بر اثر نو بیائیم و گله برانیم و میرویم تا به یزد رسیم، در ماه

a) Comp. le Coran, chap. IX, 103.

وخواصّ خدم را بر گرفت و در جوار آن بزرگان شد اورا بحسن
 القبول تلقی فرمودند و گفتند چون دخول العرب کردی دندان
 کید خصم کند شد دست نعره دشمن کوتاه در مصاحبت
 ایشان با لشکر فارس خدمت اتابک زنگی پیوست ، و ملک تورانشه
 بشهر خرامیده بر سر بر سلطنت نشست و روزی چند یولق
 ارسلانرا فرزند خواند پس آیین بصرش در غلاف تکمیل پنهان
 کرده بقلعه فرستاد و چون موسم نهضت گرمسیر در آمد
 امیر افتخار خوانسلار و ضافر محمد امیرک و افتخار الدین
 اسفندیار نوبت سالار را در شهر بردسیر نشاندند و رفتند fol. 86.
 و در جیرفت مرکب مراد فرخ نگام کرد و اجتناء ثمرات لذات
 مشغول شد

گفتار در رفتن غلامان موبدی از جیرفت به یزد و آوردن
 موبد الدین رحان و اتابک یزد بکرمان و تسخیر دار
 الملک بردسیر و قتل ایبک و قعود موبد الدین
 بر وساده اتابگی

چون هواء ربیعی در آمد و پرنده کافوری در نوشتند و بساط
 زمردی بپنند چهارپای خاند و عم بعلق خوار برودبار می بردند
 و امیر آخر پادشاه غلامی بود از غلامان موبدی امیر قلچق
 و درین عهد قوت پشت ملکت و زور بازوی دولت از غلامان
 موبدی بود و اکثر امیر اسفهلار شده چون امیر عز الدین
 جفرانه که امیر جامه خانه بود و امیر نصره الدین آیه که امیر
 سلاح بود و امیر نصره الدین قلچق که امیر آخر بود و اتابک
 ایبک از آئین اتابگی و قوانین سرداری نیمه عنف خوانده بود

گفتار در ذکر ملک تورانشاه بن طغرل که پادشاه دوازدهم
است از قاوردیان

بعد از واقعهٔ جیرفت و قتل ملک ارسلان تورانشاه با لشکر فارس
در جیرفت توقف نا کرده عازم بردسیر شد و بر در بردسیر نزول
کرد و بر سر غله رسیده فرود آمد و لشکرگاه معظم ساخت
و وزیرگان کرمان که در بم بودند چون ظهیر الدین وزیر و شهاب
الدین کیا محمد بن المقرح خازن و امام الدین قاضی احمد
و اعیان و رؤساء بم به خدمت آمدند و مناصب قسمت کردند
و مراتب معین ظهیر الدین وزیر و کیا محمد خازن و امام الدین
منشی چند گانه از شهر و دشت نزد محاربت باختمند و ساز
مقانلت ساختند و از جانبین قنیل و جریج بسیار شد اتفاقاً
اتابک محمد در شهر رنجور گشت و او را جراحتی سخت نا خوش
بر ران ظاهر شد و از نگاشتن صور حرکت حرب و مدارست سور
طعن و ضرب و حفظ مصالح حصارداری باز ماند بزرگان فارس
و کرمان گوی مصالحت در میدان و فای انداختند بر قرار آنکه
اتابک را زمام احوال در مقام و ارتحال بدست خود باشد و بولف
ارسلان بجای فرزند می باشد و شهر تسلیم [کنند] برین قرار
نوراز حله صلح یافتند و رشتنه عهد یافتند « و اتابک محمد را چون
خفتی روی نمود با ضعف تن و رنج دل از شهر بیرون آمد در
باب مقصد و اختیار موئل اندیشه کرد منبع تر ملجای و حصین تر
پناک و نزدیکتر ملادی عصمت امراء فارس دید انقل و بنه و جواری

وصفت این مصاف و معرکه مبارکشاه که مداح ایبک بود برین
گونه شرح میدعد

fol. 85.

چون بحمل شد ز حوت خسرو سیارگان
لشکر نوروز شد منتشر اندر جهان
تا گل سوری نمود در بر سوری لباس
ساری سیری نیافت هیچ زانگ و فغان
نطق سریان باغ پهلوی گل عندلیب
مخبر مبارکشهست پیش جهان پهلوان
ایبک اتابک که نیست در همه عالم چنمو
ترک همایون نسب کرد مبارک نشان
روی ترا چون بدید خصم تو بنمود پشت
بر اثر او شدند لشکر تورانیان
آخر کار او ببرد جان تنک * پای وسند a
در سر بی نفس او جان ملک ارسلان
خصم تو شد در حصار بارخ همچون خضر
خیز که وقتست همین زود که گاهست همان
او زبسی دولمان دود بر آورده است
زود بر آور تو هم دودش از آن دولمان
عقب اندیش باش سار عقوبت بپیش
با سپهیی چون عقاب بر عقب او بران

چون اتابک محمد ببردسیر رسید ترتیب محاصره ساخت و در
شهر محاصره شد

a) Siel Peut-être وند پای وند

مهدب که کدخداء طرمطی بود نهاده او نیز رکاب متابعت
 اتابک گرفت و تورانشاه غالب آمد و هنوز رمقی در ملک ارسلان
 باقی بود که ترکی از لشکر تورانشاه شیر سرخ ^a نام بسر وی رسید
 و او را در خون غلطان دید از اسب فرود آمده جامه را چاک زن
 و خاک بر سر کرد درین اثنا اتابک بهاء الدین ایبک در رسید
 و بر صورت ما جری مطلع گردید فرود آمده سر ملک ارسلان بر
 کنار گرفت هنوز نفسی باوی مانده بود آئی خواست ایبک
 مطهره با خود داشت شربت شربتی آب بوی داک بعد از خوردن آب
 آتش حیانتش انطفا پذیرفت و عمر عزیزش بر باد رفته از
 عرصه خاک مرغ روحش بگشایش افلاک پرواز کرد ، یکی از افاضل
 کرمان در مرثیه ملک ارسلان قصیده نظم کرده چند بیت از آن
 ثبت افتاد

ای ماه و خور بر آن رخ زیبا گریسته
 سرو چمن بر آن قد و بالا گریسته
 ای از صف ملایکه غوغا بر آمده
 بر مقتل تو کشته غوغا گریسته
 ای دیده ولایت بی تو شده دست
 بر ملک تو خسرو والا گریسته
 ای پشت دین و پهلوی دنیا بتوقوی
 دین هست بر تو بر سر دنیا گریسته
 دستش بریده باد که آن تیر بر تو زد
 ملکند ندیده ^c بر سر آناجا گریسته

a) C'-à-d. en ture. قتل ارسلان. b) Ms. پهلوی. c) Ms. ندید.

جیرفت نهادند ویراه زقوتان^a و معون بیرون آمدند و بدر
جیرفت رسید^{۱۵}

گفتار در محاربهٔ ملک تورانشاه و ملک ارسلان و بقتل آمدن
ملک ارسلان

چون تورانشاه و ابیک بدر جیرفت رسیدند در ماه اردیبهشت
سنه ۵۹۹ خراجی موافق غرهٔ رمضان سنه ۵۷۱ هجری ملک
ارسلان و اتابک محمد با حشمی که حاضر بود بیرون شدند و بر
در جیرفت اتفاقاً افتاد بعد از آنکه آسیاب حرب در دوران آمده
دانهٔ عمر ارباب طعن و ضرب را آر کرد در اثناء محاربه از مکمن
نصاء بد تیری بر پهلوی ملک ارسلان آمد و چون آواخر
اردیبهشت بود و هوای جیرفت بغایت گرم و ملک ارسلان خفتنی
گزان در بر داشت و در حرب تردد بسیار کرده از زخم تیر و قتل
پوشش و هوای گرم روی باز جیرفت نهاد و در موضعی که آنرا
شهرستان خوانند از مرکوب جدا شد لشکر کرمانرا ازین حادثه
منکر دست مقاتلت سست شد و پلای مقاومت بر جای
نماند

جهانم بی تو آشفتنست یکسر * که باشد بی امیر آشفته لشکر
اتابک محمد یولق ارسلان پسر ملک ارسلانرا با خواص خدم
ملک ارسلان و غلامان خویش بر داشته روی بدار الملک بردسیر
نهاد و در جیرفت پیش ازین مجد الدین محمودرا از تولیت عمل
وزارت مصروف گردانیده بودند و دوات شرکت در پیش زمین الدین

a) Ce nom ne se trouve pas dans les géographes publiés
par M. de Goeje. Cmp. Istakhrî p. ۱۹۱, ۱۹۲.

وغيره مخورد چون ايبك امير يوسف اشرا بطالب او فرستاد
 اتابك راه منع رفت ودر تسليم او تقاعد نمود وحقمدی كه از
 ايبك در باطن اتابك بود او را از راه مساعدت ميگردانيد
 وبعذرقي تمسك مينمود چون امير يوسف بی حصول مقصود باز
 پيش ايبك آمد از آنجا كه كمال عنف وبدجوي ايبك بود
 در صفراء ضحرت نامه اتابك يزد نبشت مشتمل بر بوارق تهديد
 ورواعد وعيد واینكه اگر طریف اسعاف این مرتبه نسپرد عنان
 باز جانب يزد گردانم وآنجا آثار عمارت نگذارم اتابك يزد
 تورانشاهرا بتقدیم خدمات ارضا فرمود وگسیل كرد ودر منزل
 قریه شتران شهر بابك « اتابك ايبك پیوست و ضياء الدین ابو بكر
 هنوز در فارس بود بترتیب مدد مشغول ايبك ملك تورانشاهرا
 بر گرفت وكدود سیرجان آمد »

گفتار در توجه رایات سلطان ارسلان از جیرفت بسیرجان

وعود بجیرفت

چون خبر خروج تورانشاه از يزد و آمدن بسیرجان بجیرفت رسید
 ملك ارسلان وatabك محمد صیقل عزم از قراب صواب بر کشیدند
 ویا سپاه جزار صارم عزم قمع اعدای شده از جیرفت روی به
 سیرجان آوردند چون ايبك مطلع شد از سیرجان باز جانب 84. fol.
 كدرو نشست وچون ايبك بهترین رفت ملك در سیرجان
 توقف نکرد و باز جیرفت آمد وچون ضياء الدین از فارس مددی
 تام حاصل كرد ودر كدرو بايبك پیوست باستظهار تمام روی

a) Comp. Mokaddasī ۴۲۴, ann. s et Istakhrī ۱.۲ où M. de Goeje a reçu شهر فاندك. b) Mokaddasī, ۴۱۳, ۴۵۵ écrit كدروا.

در خدمت تواضع نمود تورانشاه همچنان بر اسب او را معانقه کرد و فرود نیامد اتابک پهلوان را این تهاون بغایت سخت آمد و از فرط تغییر باز گفت که برادر مهین با هزار سوار و پیاده و هزار تازیك و اصناف رعایا که بعشق و هواء او از کرمان بعراق آمده اند اینجاست و یا بندگان طریق تواضع می سپرد و برادر کهین آمده است گرسنه و برهنه با هزار خوراک بارنامه و رعونت و چون مدتی ملک اتابک ایلدگر و فرزندان بودند اینمعنی سبب شکستگی بازار تورانشاه شد و فی الجمله او را از جهت شرف خاندان و وسیلت خویشی مراعات کردند و میان برادران معاهد مصالحت مؤکد گردانیدند و چون ملک ارسلان با لشکر روی بکرمان آورد تورانشاه بهمدان مقیم شد پس مقام اصفهان اختیار کرد و چون خبر فوت اتابک ایلدگر بشنید عقده عزیمت او در مقام عراق و ای گشت و چون بر اثر آن نعی مکر سلطان ارسلان که منکوحه اتابک و حاضنه ملکت بود بشنید در اصفهان توقف نکرد و بیزد آمد، اتابک بزد او را خدمت کرد و مراسم توقیر و لوازم تبجیمیل اقامت فرمود و او را جموعیبد اصلاح بین الاخویین موعود میداشت و ملک ارسلان مینوشت که برادرت را بقسون و افسانه نگاه میدارم چه اگر حدود کرمان افتد از وی ذیره فتنه متولد شود و عرض اتابک آنکه از کرمان سرحد بافق *a* و بهآبک و کوبنسان *b* و راور

a) J'ai à tort changé plus haut p. ۳۱ بافت، car il-y-a une ville de ce nom (*Bafk*), qui se trouve p. e. sur la carte, publiée dans le *Ergänzungsheft* num. 77, zu Petermanns *Mitteilungen*. b) Voir ci-après p. l.o., n. c.

پاخته بر جای گذاشته شب را بنرماشیر آمدند و از آنجا برای وع
 و طریقی صعب که آنرا عقبه زرتق خوانند روی بحیرفت نهاد ۵
 گفتار در رفتن اتابک ایبک از بم بسیرجان و آوردن ملک
 تورانشاه از یزد و جمعی از احوال تورانشاه از زمان فرار از
 دشت بر تا این وقت

بعد از رفتن ملک و اتابک بحیرفت ایبک با سواران خویش از بم
 بیرون آمده با لشکر فارس بم روی بسیرجان نهاد و ضیاء الدین
 ابو بکر را بشیراز فرستاد باعلام ما جراء احوال و التماس زیادت
 مدد و امیر یوسف عاشورا بیزد بطلب ملک تورانشاه ، چون
 سخن بذکر ملک تورانشاه رسید جمعی از احوال سوابق ایام
 او واجبست ایراد کردن ، ملک تورانشاه چون از حدود دشت
 بر با a مجاهد تورگانی و حشم فارس بنگاه گذاشته و خوان نهاده
 و خوردنی کشیده از صولت ملک ارسلان جستند و باز فارس
 شدند چنانچه سبق ذکر یافت آن زمستان در فارس بود و چون
 ملک ارسلان را بعد از مراجعت بهرامشاه و مؤید الدین رحمان
 از خراسان آن واقعه افتاد و بجانب عراق شد و او را بنظر اعزاز
 ملاحظه کردانیدند و بر اعانت حق معاونت او متفق شدند
 وصیت مدد و اعانت او شایع شد و تورانشاه در فارس این اخبار fol. 83.
 استماع نمود عزم عراق فرمود و هنوز ملک ارسلان آنجا بود که
 بحضرت عراق رسید اتابک پهلوان که پسر اتابک ایلدگزر و برادر
 مادری سلطان ارسلان تورانشاه را استقبال نمود و از مرکب فرود آمده

رساند شوی وقت خواب نعره بر آمد که لشکر فارس بنه بر گرفت
 و در شهر بم شد بلبل دل هر یکی از مردم لشکرگاه ازین خبر
 از قفس تن بپريد و عمر که بود علایق امید از خان ومان
 بپريد اعل لشکرگاه را روی ستیز وپای گریز نماند و جز صبر
 و انتظار مرگ عیج چاره نه ، حق تعالی فصل کرد و شر ایشان
 در آنشب دفع کرد چه حشم فارس شب در شهر نشدند و م
 در رخص شب گذاشت و حال ایشان در جزع و فرع از حال
 لشکرگاه زارتر بود بامداد چون بهم پیوستند خروج کردند و از
 پس دیوارها خود را مینمودند چه هنوز غلبه در لشکر دشت بود
 اما هول شب چنان دست وپای مردم را سست کردانیده بود که
 کسی را طاقت لگام بر سر اسب کردن نبود ، امیری شبانگاره
 بود او را حسن سرو گفتندی بهردی مذکور و بشاجاعت مشهور
 نرزه بر هفت اندامش افتاده بود و گریزان رخت در م می آورد
 چند نوبت سیف الجیوش که نکر او سابق است لگام او
 میگرفت و باز میگردانید و میگفت ای امیر چون مثل توئی که
 آلت لشکری و شیر مرد حشم و جریده مفاخر عشیره درین موقف
 قدم تجلد ساخت نداری و لگام نشل a تنبیر فرو گیری و توقف
 نمای و برین صفت راه گریز جوئی از دیگران چه حساب بیت
 بجای که رستم گریزد ز جنگ * مرا و ترا نیست پای درنگ
 و ایبک بلب رود آمد که مصاف رو با روی دعد عاقبت ملکه
 ارسلان و اتابک محمد جمله بنگاه و خیمه عالی زده و دیکهای

a) ? — Mot lisible dans le ms.

مننظم نشود من می ترسم که شکلی حادث شود بدتر از صلح
اگرچه ازین سخن من له اَدْنَى مَسَكَةٍ میدانست که سر
رشته a طایرست و جمعی از لشکر بیرون بر ورود غدیر غدر
عازم یک سخن از سخنان ضیاء الدین ابوبکر در اتابک در
نگرفت و سعی او ضایع ماند ۵

گفتار در غدر زین الدین رسولدار و لشکر فارس با ملک ارسلان
و باعمل بم پیوستن و بر خاستن ملک ارسلان از در بم
ورفتن باجیرفت

سرهنگ زاده بود مجهول در کرمان او را ظافر محمد امیرک گفتندی
هر ساری توانستی زد و متهوری بود فصول دوست اتفاق را این
ظافر در خدمت ایبک در بم بود گفت من اندیشه تهوری
کرده ام اگر راست آمد خود اقبال خداوند است و اگر نه
سپاهی از حشم کم گیر من شب بیرون روم و زین الدین رسولدار را
برسن رشوت از چاه غفلت بر آورم و او را بتطبیع مال و تمنیت
مناصب از جاده و فاء ملک ارسلان بگردانم و در سمع وی افکنم
که سرحد کرمان که ملاصف ولایت فارس است این حشمر
مسلم باشد و در بلاد کرمان خطبه و سکه بنام اتابک زنگی کنند
و آن حشم را در شهر ارم لا بد ملک و لشکری بر خیزد ما بسرحد
رویم و ملک تورانشاه را از یزد بیاریم و زیادت مدد از فارس انتماس
کنیم و کرمان مستخلص گردانیم ، ایبک را این سخن بر مذاق
راست آمد و چون تقدیر در ساختن این کار بود ظافر بدانچه fol. 82
قبول کرد وفا نمود و چند شب آمد و شد تا این کار را بقیصل

ایبک و سابق علی و جمله امراء و حشم و رعیت شهر با بیل و کُند
و تیر و تیشه بیرون آمدند و راه آب از خندق بصحرا کشادند
چون خبر بلشکرگاه رسید آن رخنه را مسدود کردند بر آنکه
امراء دولت بنوبت بر سر آن بند می باشند یک دو شب پاس
آن باز داشتند خدمتی بغایت صعب و دشوار بود و در اقامت آن
تجاوز میرفت تا دیگر باره راه آب کشاده شد و سر در صحرا نهاد
ازین طریق نیز فارغ شدند

عز حیلله که در و م بد اندیش نشد

من باتو بکردم و جوی پیش نشد

پس ضیاء الدین ابو بکر از شهر بیرون آمد و او مردی غریب
بود خراسانی حلالزاده و در باب صلح کلمات ایراد کرد و آنچه
شرط نصیح بود بجای آورد اتابک محمدا این سخن بر مزاج
راست نمی آمد و ملک رعایت جانب اتابک را عذری مینهاد،
ضیاء الدین در استرضاء رای ملک دو سه نوبت تردد کرد
و اتابک اصرار بر تمناع می نمود و از وخامت خاتمت اللجاج شوم
اندیشه نمیکرد

جهان عسرت بسیار و مردم بسی * به تنه اش خوردن نیارد کسی
اگر عسرت پر دانه روی زمین * عوا مرغ دارد بسی دانه چین
اما چون قضائی نازل خواعد بود و سری از اسرار تقدیر شایع
خواعد شد اسباب آن ساخته گردد و مخایل آن ظاهر و لایح آخر
نوبت که ضیاء الدین ابو بکر باز آمد شب در خیمه ناصر
الدین کمال کدخدای اتابک بود و در تقریر مصالحت و تعداد
فوائد آن خوص فرمود و در اثناء سخن گفت اگر عقد صلح

باز حصار شد و بیرونیان بمحاصره مشغول شدند ایبک و سابق
 علی سمره سهر در چشم کشیدند و موزه تعب در پای و در کار
 حصار داری حد بلیغ نمود بر هر برجی امیری از امراء معروف
 خیمه زدند و شب تا بامداد بشمع و مشعله حراست میکردند دو ماه
 از رقعۀ مقارعت و عرصۀ منازعت سر بر نیامورد و خلقی بسیار از
 شهر و دشت هلاک شدند و صد غلام نو خط که بنده درم خریدۀ
 اتابک محمد بودند مجروح شدند، اسپهسلار سیف لژیوش که
 مردی ظریف بود میگفتی که درین لشکر کارکن هست کارفرما
 نیست یعنی اتابک و ملک را استخلاص این شهر و طریف آن
 بدست نیست فی الجمله محقق شد که گره این حادثه بناخن
 مجاهدت گشادن متصور نیست جمعی از قضاة و معارف و رعایا
 بم که از سابق سابق و لاحق حقد و حسد در ضمیر داشتند
 و در لشکرگاه باثارة غبار و وحشت مشغول بخدمت اتابک آمدند
 و گفتند ما از بیران شنیده ایم که آفت شهر بم از رود آبارق
 است اگر آوردن آن رود در خندق شهر بم افکنند میسر گردد
 لا بد دیوار خراب شود و شهر گشاده پس فرمودند تا جمله
 بازیار و کهنه گین *a* حواله بم و نرمانشیر جمع کردند و از بیست
 فرسنگ رود آوردند و در خندق افکند آب غلبه کرد و ریض و دیوار
 شهر سر به نشیب خرابی آورد از یکطرف که بصکرا داشت

fol. 81.

a) Ce mot revient encore plus bas et est, à ce qu'il paraît, composé de *کهن* vieux et *گین* suffixe bien connu, ou bien de *ک* (= *کاه* ?) et *نکین*, mais je le crois corrompu de *ککن* = *کوه کن*, *mineur*.

غلامان که بزین و فرزند بر دست اشتیاق زیادت داشتند رغبت
مراجعت بردسیر نموده در خدمت مجدد الدین محمود بردسیر
آمدند و چون بناء صلح بر صدق مصافات نبود مدت آن دراز
نشید

دل اگر با زبان نباشد یار * عرچه گوید زبان بود بی کار
گفتار در رفتن ملک ارسلان و اتابک محمد بجانب بم و محاصره
کردن و محصور شدن ابیک و سابق علی در شهر بم
درینوقت وزارت بمجد الدین محمود دادند او رای زد و گفت
ریش حادثه چون بزم لطف مصالحت مندمل نمیشود لا بد آنرا
بداغ عنف مکاوحت مداوای باید کرد که آخر الدوای الکی
برین تقریر عزم بمرا اختیار روز فرمودند وزین الدین رسولدار
برسالت حضرت فارس حاضر بود و او مردی بود مکار حیال فتول
جوی اورا بر سبیل محیل گسیل کردند و استمداد فوجی از حشم
فارس نمود زین الدین عرض فتول خودرا در آن باب مبالغت کرد
و امیری دو سه با جمعی حشم بر گرفت و بدو منزل بم بخدمت
ملک ارسلان پیوستند و رفتند ویر در بم فرود آمد چون در بم
قریب سه هزار سوار و پیاده بودند از شهر بر عزم ضبط رخص
و حفظ دشت بیرون آمدند و معه برق ضرب و صیحه رعد
طعان میان دو لشکر باآسمان رسید و یازده روز رخص و دشت بم از
لشکر ملک ارسلان نگاه داشتند و چون غلبه عظیم در جانب
لشکر دشت بود و قرب نشش هزار سوار و ده هزار پیاده در ظل
رایت ملک ارسلان روز دوازدهم دشت و رخص بم عنفا قهرا
بستند و دیوار خراب کردند و تالاب خندق رسید لشکر شهر

بود و نه بر ظاهر قوت مردم بود و نه در شهر ذخیره روزی دو سه
 بمقاسات گرسنگی کردند ملک ارسلان ایبک را فرو گذاشت و در
 شهر شد و محمدشاه را بی آسیبی که بوی رساند بقلعه فرستاد
 چون ملک در شهر شد ایبک با چند امیر و فوجی از غلامان از
 در بردسیر بر خاسته بزم شد و در رمضان بزم رسید و سابق
 علی لا حُبَّ عَلِيٍّ بَلْ لِبُغْضِ مُعَاوِيَةَ اِوْرَا بَقْدَمِ اعْزَازِ اسْتَقْبَلِ نَمُوْد
 و وساده جلال نهاد و سر سفره افضل گشاد و حالی ایبک و لشکرا
 در شهر فرود آورد و مبانئ معاهدت محکم گردانید ایبک بعد
 از چند روز در رمضان سرهنگان سابق را با ترکان خود بر
 داشته تاختن جیرفت نمود و قبادین که محط رحال رجال آفاق
 و مخزن نقایس چین و خطا و هندوستان و حبشه و زنگبار و دریایار
 و روم و مصر و ارمنیه و آذربایجان و ما وراء النهر و خراسان و فارس
 و عراق بود و جیرفت و سابق را زیر وزیر گردانید و آنچه دیدند
 از صامت و ناطق همه باز بم آوردند و در بردسیر مجد الدین
 محمود پسر ناصح الدین بو البرکات که خواجه معتبر معتمد
 عالم رزین منین بود بحکم آنکه ولایت که خانه او بود در میان
 بردسیر و بم افتاده بود و از تعرض اهل بم مستشعر میبود و در
 تمهید قاعده مصالحت و مهاندت بین الجانبین میکوشید او را در
 صمیم تابستان بزم فرستادند تا در آن باب سعی نماید و عقد
 عهد را متبرم گرداند، مجد الدین محمود کفایت خویش در آن
 مبذول داشت و هُدْنَةَ عَلِيٍّ دَخَنٌ «صلاحتی در پیوست و جوق»

fol. 80.

s) Ma. دُخَن.

گفتار در آمدن ملک ارسلان بدر بردسیر و فرو گذاشتن اتابک
ایبک و در شدن بشهر و رفتن ایبک از در بردسیر بجانب بم
چون خیر جبرفت رسید که روزگار از پس پرده فتنه شعبده
fol. 79. تازه بیرون آورد و کار مملکت از حالی بحالی گردید ملک و اتابک
ایبک را روی مقام جبرفت نهاد پیش از معهود خروج کردند
وزیر ظهیر الدین و کیا محمد بن المفرح خازن بجانب بم و خانه
خویش توجه نمودند، افضل الدین ابو حامد احمد الکرمانی
گوید که مرا رنجبری بود و در خدمت رکاب نتوانستم بود و مقام
معتبر شد با رنجبری در محبت جمعی از دوستان بهم شدم
اول رمضان بود سی روز بی فراش بماندم و طاقت انتعاش نداشتم
و ولایت بم حکایت از بیشت میگرد خطه مشتمل بر انوان نعیم
و وائی عادل و داری مستقیم بلدة طیبته و رب غفور» از سابق
علی انصافی شامل و سیاستی کامل زبانها نعمت حسن ایالت او را
شاکر چون مرا حقیقی حاصل آمد بعد از عید خدمت سابق
پیوستم عظمت بارگاه و رفعت درگاه و قعود حشم و قیام خدم
و حسن مجاورت و لطف محاضرات سابق به پادشاهی ذو شوکت
مانست فی الجمله مراعات فرمود و عطاها داد و بزرگان و وزیرکان بم
که عمرحاست که بنات افکار من می دیدند و سودای مشاعده
می پاخت در اکرام من مبالغت نمودند و مرا باز خانه نمیگذاشتند
و انس دل من غریب حسن معاشرت می جستند، باز سر قصد رویم
چون ملک ارسلان و اتابک ایبک بردسیر رسیدند غله عنوز سبز

گفتار در باز آمدن اتابک محمد از جانب ایگک و گرفتن
داز المملک بردسیر

چون ملک و اتابک محمد دو ماه در ضیافت خانه امراء ایگک
بودند بر عزم استمداد روی بغارس نهاک و در بسا خاصبک با ملک
و اتابک محمد پیوست و فوجی از سوار و پیاده داشت و این خاصبک
مردی بود مکار حقیق نا شناس با اتابک محمد آغاز مساوی
اتابک زنگی نهاک و گفت از وی ومدد وی حسانی بر نتوان گرفت
مصالحات آنست که من در خدمت باشم وهم تا حدود کرمان
رویم لشکر کرمان چون بدانند که ما را قوتی هست دیگر باره
میل سیل موار ایشان تا وادی جانب تو افتد، برین قرار روی
باز کرمان نهادند و اتابک محمد را پسری بود چالاک خوب روی
مردانه نو خاسته و با خصایل فرزانتگی آراسته پهلوان نام با پدر
رای زد و گفت ای پدر شهر بردسیر خالیست و شکنه او امیر بو
الفوارس کوچی دیلمی عاجز مجهول اکثر سکرگانی چند سوار در
پس دیوارها نزدیک دروازه شهر کمین سازند و چون در بکشایند
خود را در شهر اندازند همانا اهل شهر را دست مدافعت و طاقت
ممانعت نباشد و من بنفس خوبیش مباشر اینهمه و تهوور خواهم
بود تا اگر راست آید دولت خداوند اتابک باشد و اگر عیباداً
بالله تیر قصد خطا رود و آنرا تبعه باشد من فداء جان خداوند
باشم و حمل بر حرکتی کودکانه کنند اتابک گفت چنین گفته
اند آزمون رایگان روز ششم فروردین سنه ۵۶۵ بر موجب قرار پهلوان
خود را در شهر افکند و حصار را فرو گرفت و امیر بو الفوارس کوچی را
در قبض آورد و محمدشاه و اتابک و خاصبک در شهر شدند ۵

نتواند نمود چون روز بنماز پیشین رسید از سر بیسها آواز
 آمد که لشکر یزد باز گردید ملک چون بپای عقبه رسید
 ایبک را نزدیک خواند و گفت اتابک یزد بر من حقوق بسیار دارد
 دو سالست که رنج ما می کشد بامید آنکه ما او را در کرمان
 منصبی دهیم و مکافات خدمات او نمائیم رضا می باید داد تا
 باجبرفت آید و بکفنه نظاره گرمسیر ما بکند و سلامت باز گردد
 ایبک ترکی لجوج بود بر گفته خویش اصرار نمود و باوی سخن
 ملک در نگرش پس ملک گفت من انتقل باز دار الملک بردسیر
 کنم تا حق تعالی چه خواسته است و عنان بگردانید و باز میان
 چشم آمد و قصه لجاج ایبک با اتابک یزد باز گفت اتابک چون
 در آن سنگلاخ نه مجال جایش دید و نه مقام کوشش عقلی بر
 عقبه بادی چه توان کرد گفت ای پادشاه مرا هیچ غرض در
 بردسیر و جبرفت نبسته است همت ما درین جد و جهد آن
 بود که ملک در کنف سلامت و ظل دولت بخانه خویش و ملک
 موروث باز رسد ع وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ ذَاكَ فَقَدْ فَعَلَ
 و ما آنچه از خدای خواستیم از نصرت و ظفر یاقینیم و راه بخانه
 خویش باز میدانیم و این زمستان با تراکم افواج محسن و تلاطم
 امواج فتن مقام بردسیر دشوار باشد چون چتر جمایون بمبارکی
 در بیصه ولایت گشاده شد با بندگان خویش ساختن اولینتر
 هر چند میدانیم که با این لشکر و حشر کرمان هرگز قرار نگیرد
 و هر چند زودتر بهم بر آید و داع کرد و باز گردید و روی باز یزد
 نهاد و ملک ارسلان با خواص خویش با لشکر پیوست و باجبرفت
 شد و اسم اتابگی بر ایبک نهاد و زمستان بگذاشتند

است و لشکر یزدرا در جیرفت نخواهد گذاشت و میگویند که اگر ملک از لشکر غریب مهاجرت کند و با حشم خویش بسازد ما حلقهٔ بندگی در کوش جان داریم و اگر نه تا جان داریم میکوشیم ملک را این سخن غریب نمود قیبهٔ کشتی گیرا بخواند که او در کشتی استناد ایبک بود و فرمود تا خبری درست بیاورد و مسافت دو سه فرسنگ بود قیبه شب را باز آمد و گفت خبر راستست و ایبک زمین بوس میپساند و میگوید که من بندهٔ قدیم درگاه اعلی ام و این ساعت بر هواء خدمت خداوند از خصم ملک و اتابک محمد باز گشتم و اینک لشکری تمام بامید نظر عاطفت پادشاه ترتیب کرده ام با محمد الله پادشاه را چون عرصهٔ ملک خالیست و منازعی در مقابله نه محتاج مدد غربا نیست اتابک یزد بر سوابق شفقت و بزرگی که نموده است و تجشم مصاحبت فرموده منت بدارد و ولایت سرحد کرمان که منخورد ازین ملکیت زیادت از آن بوی نمیرسد بسلامت باز گردد و آنرا و برادرش بخواند و قیبه را فرمود تا این فصل در حضور ایشان ایراد کند، شرف الدین پیشنا مردی بود بشجاعت مشهور و بغایت بسالت مذکور افضل الدین کرمانی گوید من از دور می شنیدم که شرف الدین می گفت که فردا چون روز ایذان کندگان را از آن عقبه بیزر آورم روز دیگر روی بیای عقبه نهادند افضل الدین این حامد الکرمانی گوید ما جماعتی از اصحاب عمایم از خدمت رکاب باز ایستادیم و بدیهی شدیم که آنرا سر سنگ خوانند چه متیقن بودیم که لشکر یزد گذر نتواند [درود] و با لشکری بعدد افزون و بالا دست مقاومت

راست بردسیر بود به ملک ارسلان رسیده و بر دست چپ
 جیرفت بود ایبک و لشکری آنجا براه حسار^a بیرون شد و کمرانرا
 وداع کرد و روی بجانب ایبک نهاد چون آنجا رسید امراء ایبک
 باقدام اعظام استقبال نمودند و ایشانرا در منازل اکرام فرود آورده
 گفتند

گر ز آمدن دوست خبر داشتی * بر عهدارش گل و سمن کاشتی
 گفتار در آمدن ملک ارسلان از یزد با اتابک یزد بدار الملک
 بردسیر و عزم جیرفت کردن و مانع شدن ایبک دراز
 دخول ملک را با اتابک یزد و مراجعت اتابک و رفتن
 ملک بمیان حشم کرمان

چون اتابک محمد از بردسیر عزم بم کرد وزیر ظهیر الدین و جمله
 معارف کرمان روی بسرحد یزد آوردند و بملک ارسلان پیوسته
 گفتند fol. 77.

بر خیز و بیا ده خانه آراسته ایم * زانرو بدله شب ترا خواسته ایم
 اتابک یزد و برادرش شرف الدین پیشنا^b و غلامان ایشان در
 خدمت ملک ارسلان آمدند و روز اول از ماه دی سنه ۵۴۴
 خراجی بدار الملک رسیدند و پانزده روز در بردسیر مقام کردند
 و وزارت بر ظهیر الدین مقرر فرمودند و روز شنبه پانزدهم ماه دی
 عزم جیرفت کردند چون بمنزل درقارذ نزول افتاد خبر کردند که
 امیر ایبک دراز با دیگر امراء و غلامان سر عقبه^c مادیون^c گرفته

a) Ainsi le ms. J'ignore la véritable leçon. b) Nom
 incertain qui est écrit ici پسنا et plus bas پیشنا. c) Cmp.
Zeitschr. der Gesellschaft für Erdkunde 1881, p. 335, l. 36.

ولایت پادشاه راست و حکم مملکت اتابک را مرا با کوتوالی کار و اینک در موقف طاعت ایستاده ام و نطاق بندگی بر حسب استطاعت بسته بلی ایس کاری معظم است و شکلی مبهم و کثرت این جز بناخن تفکر نتوان گشاد یکشب مهلت میاخواهم تا قرعۀ اندیشه بگردانم و سر رشته این کار درست کنم و خبر باز دم، پس سابق علی سمره سهر در بصر بصیرت کشید و در شش جهت عالم نظر کرد و هفت اقلیم فطرت زیر پای رخس فکر آورد ملک ارسلان را با لشکر یزید در سرحد کرمان دید روی بدار الملک بردسیر نهاده و ایبک و غلامان در جیرفت دید چشم طمع گشاده و دهان حرص باز کرده و ملک توارنشاه را در عراق حدود مثل این حالت را بر قدم انتظار ایستاده و دانست که چون ملک ارسلانرا مسلم گردید جز قصد اتابک مهمی دامن همت نگیرد و لا سیما که خصم ملک زیر جناح ترشیح دارد و می پرورد و چون باز بینی خصومت همه جهان تا در سرای من آمد رای آنست که هاجومی کنم و ملک و اتابک را در قبض آرم تا هر پادشاه که نشیند مرا وسیلتی باشد و چهره جاه و منصب مرا و قایتی و فرمود تا دروازه روض شهر فرو بستند و خود و سرهنگان بامداد در سر ملک و اتابک و حواشی افتادند اتفاق نیک را بر عزم رکوب اسبان در زمین بودند اتابک بر نشست و ملک را بر پیش زمین خویش گرفت و چند مرد جلد که در خدمت اتابک بودند دروازه را در بشکستند و اتابک و ملک بیرون افتادند و حواشی برخی جست و بعضی ماند اتابک چون ازین ورطه خلاص یافت در مفرّ و مقرّ خویش تفکر کرد بر دست

وعلوات ترتیب کرد و اتابك و محمدشاهرا در ربض فرود آورد و در
 شهرستان یزد و عَدَا مِنْ اَوَّلِ الدَّيْنِ دَرْدِي اتابك بدانست که
 این مخایل مخالفت است بعد از دو سه روز که موسم آسایش
 بود اتابك پیش سابق علی کس فرستاد که تو مردی باشی
 حسن سیرت موصوف و بفرزنگی و جوانمردی معروف و میدانی که
 ملك بهرامشاه بر تو حق نعمت و تربیت دارد امروز آن پادشاه
 بجوار حق پیوست و ترا از آن اختیار کرد که در ناصیت شهامت
 تو آثار حسن عهد مشاهده کرد و دانست که با فرزند او غدیری
 نکمی و حقوق احسان او را رعایت فرمائی این ساعت خول و خدم
 و خیل و حشم پدرش ^{۹۹} متفرق شدند * و جز این « حصار و قلعه
 در دست نماند الیق بواداری و انساب بحق کزاری تسوان باشد
 که او را در شهر بم بر تخت نشانی و من و تو کمر بندگی بندیم
 چون لشکر پراکنده میشد که کار به نسف النیام مطرز است
 و این ملك در سلك قرار منتظم ^{۱۰۰} روی بدینجانب نهند و چون
 fol. 76 شوکت و قوت حاصل آمد اگر خصمی در معارضت زند جواب
 او توان داد، سابق علی این فصل بشنید و جواب فرستاد که
^{۱۰۱} چنین است که خداوند اتابك میفرماید و من نهالیم که ملك
 بهرامشاه غم فرموده است و لا شك از سر حسن الظن بواداری
 و حلالزادگی من برپین اختیار اقدام نموده و امروز بحمد الله ظن
 او صادقست و فل او دخی ناطق
 همچنان بندوار یار تو ام « بر سر عهد استوار تو ام

a) Ms. و خزاین (sic).

صید میکرد تا از دهلیز خمول و خفصای پای در سرای و جاهت و نباهت نهاد و چند سرهنک پیروی گرد آمد، چون اتابک محمد از ملک ارسلان گشته بجانب بم آمد و بهرامشاه را بر داشته ببردسیر می برد چنانچه مشروح گذشت بهرامشاه چند سرهنک دیگر مصاف مردان علی سهل گردانید و حصار و قلعه بم بوی سپرد و او درین کوتوالی و پیشوائی طریف مروت نهاد و شیوه عدالت بر دست گرفت در رعایت جانب رعیت و اقامت مراسم راستی و عدالت و محافظت حقوق اکابر و اصاغر چون اهتمام نمود که اولاد ملک طغرلشاه در جنب او کم شدند و باضافت باوی باز هیچ آمدند و چون مردم بعهد ولایت او بر فراش معاش بیاسوندند و از ارتعاش افتادگی انتعاش یافتند کم سلاجوق و سلاجوقیان گرفتند و خاص و عام مهره مهر او بر گردن جان بستند پس هر روز رشنه باسش قوت میگردفت و کیسه ساراش امتلا می پذیرفت و درجه جاهش اعتلا مینمود و تا بهرامشاه زنده بود اظهار عبودیت میکرد و بر سمت طاعت می رفت اتابک محمد را خیال آن نمود که علی سهل پیورده و بر کشیده ملک بهرامشاه است و مردی است باجمال رجولیت مذکور و بکمال حسن عهد مشهور و شهری و قلعه در دست او چون یاران قدیم و حشم کرمان و خواص بهرامشاه از سمت حفاظت تجنب نمودند و از سنن وفا تنگب باشد که او را حق نعمت بهرامشاه دامن دل گبید و فرزند خداوند کارا جای و پناهی دهد و خود بر قرار می باشد برین تئمی محمدشاه را بر گرفت با جمعی معدود و بیم شد، علی سهل اول روز رسم ترحیب و تقرب و شرط خدمت بجای آورد و نزول

که در سن هفت سالگی بود بر جای پدر نشاند و روزی چند در بردسیر در خدمت آن طفل مقاسات غوغا و اضطراب کرد چون کعبتین تقدیر نقش مراد نمینمود و صیبا صدی آن طفل بوی سکون نمیداد اندیشه کرد که سابق علی سهل پرورده و از خاک بر گرفته ملک بهرامشاه است و در قلعه بم بحکم اختیار او کوتوال و چند سرهنگ دارد اکثر این ملک را رمقی و این کار را رونقی خواعد بود جز بمعونت او نباشد محمدشاه را بر داشت و با جمعی از غلامان و حشم خویش روی بجانب بم نهاد ۵
گفتار در ذکر مبادی احوال سابق الدین علی سهل
و مقام او در کرمان و رفتن اتابک محمد در
رکاب محمدشاه به بم

علی سهل از دیر سمدآباد بود از رستاق ترشیز از جمله شاکردان احمد خربنده که صلوک و عیار خراسان بوده است و علی سهل سرهنگی مستجمع آلات در آن پیشه و از عداد شیران آن بیسه و در خراسان خدمت درگاه کریم الشرق^a موسوم بود و او را در عهد ملک طغرل چند نوبت بنامه بکرمان فرستاده در عهد ملک بهرامشاه در دویم نوبت که از ملک موید لشکر خواست در خدمت کریم الشرق بزم آمد و در خدمت پادشاه و بزرگان دولت عمر روز ورق از اوراق حسن اخلاق باز میکرد و نافع از شمامه شمایل خویش میبخشاد و دلپارا باظهار فنون مردی و مردمی

a) J'ignore quel personnage se cache sous cette dénomination (Cmp. plus haut p. ۴۳), s'il est autre qu' Ahmed Kharbende que l'auteur vient de nommer. Sur celui-ci cmp. *ibn-al-Athîr* XI, ۱۷۲.

آمد و از روی نفاق نفاق کار و بار او را بر Φ زن و در آواخر تابستان سنه ۵۶۴ خراجی بهرامشاه را مبادی استسقا پسیدا آمد اطبا و پزشکان حاذق حاضر ساختند و اسالیب معالجت پیش گرفتند اما چون در جام عمر جرعه حیات نمانده بود هیچ دارو نافع نیامد و در شهر سنه ۵۷۰ هجری در ربیعان *a* شباب و عنقوان جوانی و بسطت ملک و نفاق فرمان او را از فضاء عرصه سلطنت در ریودید و در مصیبق تابوت افکند

دست اجل بریده که عقد کرم کُست
 بیخ قضا بکنده که شاخ شرف برید
 گفتار در ذکر محمدشاه بن بهرامشاه که پادشاه یازدهم
 است از قوردیان

چون قضیه هیله بهرامشاه رخ داد دیگر باره عرش دولت منتم شد و قواعد سلطنت منهدم و عقود امن و استقامت منقسم اهورا در حیز تشعب افتاد و کلمات در مطارح اختلاف و تشنت و کمران بهم بر آمد و هر طایفه رای زدند و مقری جستند امیر ایبک دراز با جوق غلامان و چند مذکور از امراء دولت از غمار آن فتنه بچسند و از غبار آن محنت بیرون شدند و روی بجانب جیرفت نهاد و جمعی از حشم و وزیر ظهیر الدین بصوب یزد خدمت ملک ارسلان رغبت نمودند و اتابک محمدرآ چون کُل باغ دولت از دست شده بود صواب آن دید که با گلاب بسازد و با نفاق خاتون رکنه و والدۀ بهرامشاه محمدشاه بن بهرامشاه را

a) Ms. ایبعان.

سوابق ثقات و تلافی ما فات اشتغال فرموده چون خیر حرکت
 لشکر یزد ببردسیر رسید ملک بهرامشاه از دار الملک بردسیر یا
 لشکری جوآر وحشمی بسیار بعزم کارزار روی بسرحد آورد و چون
 مسافت ما بین فتنین متقارب شد و متوقع ملک ارسال بوقوع
 نه پیوست عنان باز جانب یزد گردانید و بهرامشاه باز دار الملک
 گواشیر آمد ۵

گفتار در ذکر ارتحال و انتقال ملک نیکو خصال ملک

بهرامشاه از دار ملال

چون مدت یکسال ونیم بحسن سلطنت ملک بهرامشاه ملک
 کرمان محفوظ و مصبوط بود و فرش و مهتاب امن و امان و فراغ
 مبسوط و وزیر ملک بهرامشاه ظهیر الدین افزون مستوفی دیوان بم
 بود و خازن او شهاب الدین کیا محمد بن المقرح دیلمی که
 حاتم نقش خاتم جود او نتوانستی خواند و معن بن زائده
 معنی کرم او در نیافتی

فقی کلمت «أَخْلَافُهُ غَيْرَ أَنَّهُ جَوَادٌ فَمَا يَبْقَى بَ مِنْ أَمَلٍ بَاقِيَا
 و خلوات اخلاق آن بزرگن مرات حنظل حوادث از حلقها می
 شد و دهنها بشکر شکر ایشان شیرین ملک بهرامشاه بصیقل
 عدالت و رافت زنگ بغض رعیت از آینه ضمیر میزد و رعیت
 حلقه بندگی او در گوش هوس میکشیدند و داغ دعاگویی او
 بر سرین اعتقاد می نهاد زمانه غدار را از و اچ روزگار او رشک

a) Ms. کلمت.

b) Ms. ببقی.

نهد و چون بمقصد رسید اتابک یزد در اعزاز مقدمش غاشیة
 تجلیل و اکرام بر کتف اذعان و دوش موافقت گرفت و نطق
 عبودیت بر میان اخلاص بست و او را در ایوان تعظیم بر مسند
 تکریم نشاند و خود در موضع خضوع و اطاعت بقدم خشوع
 و طاعت بایستاد و در تقدیم اسباب پادشاهی و ترتیب ادوات ملاحظه
 حکم میزبانی بجای آورد و پیوسته بر اداء لوازم خدمت مواظبت
 می نمود و سوگند مغلظه میخورد که اگر مرا خانه یزد در سر
 این خدمت باید کرد سپر تجلد بیفکنم و از بذل مجهود درین
 باب تقاعد ننمایم و اگر غرض بلشکر یزد بر نیاید بنفس خویش
 حضرت عراق روم و لشکری بمال بحرم و بیارم، دو مایه برین نسف
 حقه مجالست و موانست گزارد پس بر خیال و توقم عورات a
 و غلامان و هواء لشکر کرمان در صمیم تموز و شعبان حرارت تابستان
 ملک ارسلان با اتابک یزد و لشکر بسرحد کرمان آمد، ولایت کرمان
 بأسرها در حکم و فرمان بهرامشاه و اتابک آمده بود و جمله اصحاب
 اطراف و امراء نواحی ملکت خدمت درگاه بارگاه پیوسته و اکناف
 کرمانرا آئین استقامت بسته و کون بساتین ملکت بریاحین راحت
 وسلوت b آراسته و سرو چمن سلطنت را بدستیاری چمن پیرای
 عدالت پیراسته و رعیت این و خوشدل و اسعار بر قرار و انواع
 نعم و الوان غلات و ثمار مناجاوز حد شمار و طبقات لشکر از
 ترک و دیلم مجتمع و عزایم در سلك طاعت منتظم و ملک بهرامشاه
 از پوست غضب و قتل شنیع و خشم سریع بیرون آمده و بنندارک

a) Ms. عور.

b) Ms. وسلون.

دیگر یکی کار ملک میخواستند گرفتار شدن ملک ارسلان ورنه او بر مزاج عیج رعیت ولشکری راست نبود پس بر مراد اعل و داد نفس او بسلامت برست و ملک برادرش را مسلم شد بمداد دوشنبه منتصف ماه خرداد سنه ۵۳۳ هجری مبعوم ملک بهرامشاه در دار الملک بردسیر آمد

بگاه روز خجسته بفر فح عظیم بطالعی که توّلاً بدو کند تقویم و در سرای دشت نزول فرمود و طرمطی با چند غلام بصاحرا آمد دست بوس کرد و در خدمت رکاب بسرای ناصر الدین افزون که او را رنجانیده بود و بر تکحیل او تعویل کرده حَقّ تعالی جزع دیده او را از التماس میل نگاه داشته بود و نرگس بیناء او را از سموم آتش مضمون گذاشته درینوقت بینائی خود ظاهر ساخته برکاب بوس ملک بهرامشاه آمده بود در سرای ملک طرمطی را باز دید و گفت ای امیر آئینه چشم بنگر که چه روشن است گفت ای خداوند چه روز این سخست پس طرمطی از سرای ملک بیرون شد بر عزم و نای خویش ، با اتابک گفتند که هنوز چشم احتیاط باز نخواهی کرد و همچنان بر سمت سهولت خواهی رفت طرمطی از سرای بیرون شد او را دیگر کجا بینی اتابک این معنی معروض ملک داشت fol. 73. ملک کس بر پی او فرستاد و او را باز سرای آورد و کار عمرش باخر رسانید و این اولین پاداش کافر نعمتی است که با ملک ارسلان کرده گفتار در ذکر رفتن ملک ارسلان بجانب بیز و مقام کردن چون ملک ارسلان از بردسیر بیرون شد بر راه راور روی بیز

a) Ainsi le ms. constamment avec r. M. de Goeje lit راور. Comp. Bibl. Geogr. Ar. Index s. v.

که روزگار بد مهر در آشتی میزند و فلک کینه‌کش راه مصالحت
 میجوید وخت و دولت بخشم رفته از در صلح باز آمد رباعیه. fol. 72.

عاشق برت ای شمع چنگل باز آمد

مسکین چه کند ز دست دل باز آمد

فریاد کنان غمین غمین شد ز برت

نشویر خوران خاجل خاجل باز آمد

موکب اتابک را بقدم استعجاب استقبال نمود و اتابک در بم بعد از
 تقدیم وظایف اکرام و احترام و لطایف تقریب و ترحیب چندان
 توقف فرمود که غبار و غناء سفر از اعطاف بیفشاند پس کوس
 عزیمت دار الملک بردسیر بردند و سرایرده نهضت بصحرای بیرون
 بردند و بیمن دل و حسن حال چتر اقبال همیون روانه شد و لشکر
 بدر بردسیر کشیدند ملک ارسلان و طرمطی با فوجی حشم پیاده
 در شهر شدند و چون شب در آمد ملک ارسلان در حال حصار
 و لشکر و ذخیره قلعه و شهر نظر تأمل فرمود هیچ اسباب مقام
 شهر و حصار داری مهیا ندید رای صایب آن دانست که شهر را
 بگذار و جان ببرد نیم شبی آواز بر آمد که ملک ارسلان رفت
 و فوجی از امرا و حشم شهر خدمت ملک پهرامشاه آمدند
 و طرمطی را قرب اجل و قضاء بد بند پای او شد و بعد از چندین
 حقوق احسان ملک ارسلان عقوب طغیان نمود و در خدمت او
 نرفت و با وجود که بواسطه محبت او ملک موروثرا وداع نمود
 و از دار الملک بآن آراستگی و ملکوت بآن استقامت مهاجرت مینمود
 با او مواصالت و مرافقت روا نداشتن القصة ازین آوازه گل هر
 دل شکفته شد و لاله هر لبی باز خندید چه مردم اگر چه استقامت

غافل، اتابک امیری با چند غلام از پیش فرستاد او را در قبض آورد و اول حکمی که بر وی فرمود خلاص امیر مخلص الدین مسعود بود و مخلص الدین مسعود خواجه بود از خواص خدمت ملک ارسلان حقوق خدمات ثابت کرده و بارها از بهر او جان بر کف نهاده روزی بجیرفت در دیوان میان او و رفیع مناقشتی رفت رفیع در آن باب غلو نمود تا مخلص را بقلعه سلیمانی فرستادند و آن قلعه در حدود مغونست شمس الدین حکم سواری فرستاد کوتوالی که بود او را رها نکرد از آنکه از صورت حال و شکل واقعه و قوف نداشت دیگر باره شمس الدین کس فرستاد و احوال آنها کرد م راه منع رفت اتابک بفرمود که شمس الدین را هلاک کنند زهار خواست و گفت این نوبت اگر او را نیارند حکم سیاست بجای آرند و شمس الدین بخط خویش رفته نبشت و بر خط او تزویر نتوانستی کرد چه خطی عجب مسلسل نبشتی و کس در کرمان بر آن شبوه نه نبشتی و نشانی که میان ایشان باز نمود و احوال اعلام داد که حیات او متعلق حبس و اطلاق مخلص الدینست^۱ او را خلاص دادند و همین که بجیرفت رسید اتابک مخلص الدین مسعود و شمس الدین مغونرا مطلق و محبوس بر داشتند روی بیم نهاد مبشر اقبال و ظایر میمون فال و پیک دولت و برید سعادت نامه بخت و مراد بدست پیرامشاه داد از مزه این خبر ظفر اثر هر مویی بر تن او لی خندان شد و روضه حیاتش نصارت گرفت پس از قبول و کوجب سعادتش طالع شد پس از افول گلبن طبع آشفته اش شگفته شد و ظایر دل رمیده اش آرمیده گشت و دانست

دراویم و بجانب بسم رویم از شهر بسبب پیادگی کس بر پی ما
 نیارد آمد بهرامشاه چنانچه هست ازین برادر متمیزتر و متبقیتر
 است و این ساعت مفلوک a و منکوب و مقهور و مغلوب لا شک
 fol. 71. منت این موعبت بدارد و از افتادگی بر خیزد و در هفته او را
 باز دار الملك گواشیر آورم و سزای مخالفان چنانکه شرطست بدهم،
 ناصر الدین گفت
 بیت

اقبال درین سپه کشی قاید تست

در هر منزل پیک ظفر راید تست

ای خداوند این نه رای انسانیت و نه اندیشه جسمانی این
 وحی ربانی و الهام روحانیست این ارشاد بختست و تلقین اقبال
 و بنده دست در فترک دولت زده است چه بی سایه دولت
 خداوند مرا بیکروز عمر مبارک و اِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ تَاخِير
 جایز نیست اتابك برین تقریر با سواری چهارصد بیرون شد و کله
 در پیش گرفت و براه بافت بجبرفت شد، و از جمله امراء و ارکان
 دولت که با اتابك طریق بیوفائی سپرده بودند و بر سمت خلاف
 مروت رفته و سمت عذر بر روی روزگار خویش نهاده شمس الدین
 معونی بود شکنه جبرفت که روی از محراب صواب گردانیده بود
 و افتدا بمسیلمه کذاب کرده و بتزهات و تزویر رفیع خسیس همراه
 همراه گشته اتفاق نیک را درین حالت در جبرفت بود و بعشرت
 مشغول و از طوارق
 شعر

يا رَاقِدِ الْمَلِيحِ مَسْرُورًا بِأَوَّلِهِ * اِنَّ الْكَوَادِبَ قَدْ يَطْرُقُنَّ اَسْحَارًا

بر النهاب زمانه خلاف میان پادشاهان و گریز طبقات حشم از
 جانبین باخر رسید و ملک ارسلان بر قاعده بجیرفت شد و در
 مقتنح سنه ۴۳۳ هـ باز بردسیر آمد و طرمطی باسنتظهار تغافل پادشاه
 بر جریحه تطاول اصرار مینمود و از وخامت مغبت لجاج غافل
 می بود تا از مادر اللیل حبلی فرزند تقدیری و نتیجه قضائی
 در وجود آمد که بدست دمار فرش عناد طرمطی را طی کرد و
 گفتار در ذکر رفتن اتابک محمد بخدمت ملک بهرامشاه بدار
 الملک بم آوردن او بدار الملک بردسیر

در ماه خرداد سنه ۴۳۳ هـ خراجی بر قاعده معهود گله سنوران
 خاص و علم بعلف خوار و مرغزار مشیز فرستادند و امیر علا الدین
 ابو بکر برادر اتابک قطب الدین محمد امیر آخر پادشاه بود و بر
 سر گله با حشم و غلامان خویش عزم خروج میکرد در شب
 اتابک بدخدای خویش ناصر اندین کمال را خواند و جا خالی
 کرد و گفت

زین طایفه کار ما نخواهد شد راست

تا چند ازین نشست بر باید خاست

ای ناصر الدین با غفلت این پادشاه وحق نا شناسی او در
 مانده ام افسر این مملکت من بر سر او نهادم مشتقی مجهول از
 غایت شقاوت می کوشند تا او را از سریر سلطنت فرود آورند
 و حل و عقد این گره بدست منست و مثل عوام چنانکه هر کس
 خر بر بام برد فرود تواند آورد فردا روز ادینه بعد از نماز برادر
 ابو بکر با گله بشیز میروند و عزم من آنکه با غلامان خاص
 خویش و ترکان پدری در شب بر پی او بیرون شوم و گله را

محمود در شهر آمد

بیست

جهان بکام و فلک راعی و مملک داعی

امید تازه و دولت قوی و بخت جوان

یعقوب بیاز دید جمال یوسف آن قدح فرح نوش نکرد که اهل
 کرمان بیاز دید آن پادشاه کردند عجایز عاجز از حرکت اُورا
 پهلو استقبال نمودند و هر نقد مضروب که در شهر بود در پای
 مرکوب او ریختند پس ملک ارسلان بر عادت معهود و طریقت
 مألوف باستماع اغانی و نشرب شراب ارغوانی مشغول شد و طرمطی
 با آن اخذال که اُورا در حومه التقا افتاده بود عنان رعونت fol. 70.
 فرو نمیکرفت و دیو و سوسه رفیع اُورا بر قاعده مغرور میداشت
 و درین سال اوزار وزارت از ناصح الدین بو البرکات بر گرفتند
 و ناصر الدین افزونرا در آن افکندند پس رفیع از تفویض وزارت
 بناصر الدین پشیمان شد چه ناصر الدین مردی بود محتشم از
 خاندان آل کسری وزیر ابن الوزير ابن الوزير و ناپاک رفیع و امثال
 اُورا وزنی ننهادهی تقریر طرمطی کرد که این منصب از نصاب
 استکفای بیرون می باید آورد و ناصر الدین را در زندان عزل
 موبد و متحد موقوف کرد بدانکه عصابه تکاحیل بر جبین
 مردمک چشم او بندند و چشمه بصر اُورا بذرور آهنک بینبارند
 و بر مقتضای اشارت او آن صدر یزرگوار را که زبده خاندان مجد
 و شرف و خلاصه دولمان جود و کرم بود میل کشیدند و خانه او
 بروی زندان کرد، و بهرامشاه از مصاف راین شکسته و خسته با
 قومی برهنه باز بم شد و تجدید اُعبت پادشاهی و ترتیب اسباب
 جهانداری از سر گرفت و سنه ۵۱۳ خراجی موافق ۵۹۹ هجری

بهرامشاه نیز از دار الملک بم بر عزم استخلاص بردسیو حرکت
 کرد و در ماه اردیبهشت سنه ۵۱۳ خراجی در حدود رابن النقاء
 پادشاهان افتاد چون لشکر خراسان حمله کردند اکثر حشم
 کرمانرا پای ثبات از جای بشد و از مقر عزیمت روی بمقر عزیمت
 نهادند اما ملک ارسلان و اتابک محمد قدم النصر مع الصبر
 بفشارند و علم تجلّد بر افراشتند ملک طرمطی را دید که عنان
 انحراف بر میگرددانید گفت ق تو بخواب رفت طرمطی در
 سکر وحشت نجل و دعشت و جل سرگشته شد و بند نام بایستند
 حق تعالی امداد نصرت فرستاد و نسیم ظفر از مهیب لطف
 الهی وزیدن گرفت و علم دولت بهرامشاه منکوس و طالع سلطنت
 او منکوس شد و عزیمت شد و با لشکر خراسان فرار بر داشتند
 و جمله بنه و انقل بگذاشتند و چند امیر معروف دستگیر شدند،
 نماز شام بر عکس واقعه خبر بگواشیر رسید اصحاب دواوین اتابک
 و طرمطی که پیش از مصاف با اغروق بردسیو رسیده بودند
 بم عروس طلب را طلاق دادند و ناقه عرب را از نام بر کرد و اکثر
 معارف و اعلی عواء ملک ارسلان بی مرکوب و توشه از شیر بیرون
 شدند و روی بسرحد عراق و فارس نهاد و مصیبتی تازه واضطرافی
 بی اندازه شب بیست و هفتم رمضان سنه ۵۱۹ هلالی در بردسیو
 حادث شد چون شب به نیمه رسید مسبح فتح و مبشر ظفر
 در رسید و از سلامت ملک ارسلان و نصرت لواء او خبر درست
 آورد شیر سکون گرفت و مردم را رمقی باز آمد و الترام نذور کردند
 و قومی که فرار کرده بودند بعد از دو سه روز از مسافتات مختلف
 باز گردیدند و روز عید فطر ملک ارسلان بطالع مسعود و خاتمه

بود توقع بیش از حدّ از ملک ارسلان داشت و چون مصوّر
 خاطر او مصوّر ظاهر نشد سنگ کراهیتی در راه افتاد فیصل و فارا
 رخنه کرد و از فرصهٔ حفاظ بیرون جست و از جبرفت بزم گربخت
 و از بهرامشاه در خواست که خدمتی که بر دست ادمش تمام
 نشده بود یعنی تاختن بردسیر او تمام کند و با چند غلام
 بردسیر آمد و ساگرگانی علی حین غفلة در کاروانسرای اعربا و منازل
 اکابر و متمولان بردسیر افتاد و تاراجی تمام کرد و تا نماز پیشین بازار
 غارت گرم داشت و مالهاء وافر و نعمت متکاثر و نقود نا معدود
 و حلی عورات و ثیاب منقوش و هرچه خف بود و حمل آن ممکن بود
 ببرد و باز بم شد و رعیت بیچاره را ازین فتنه بنازگی سیلاب
 بلا تا بلب رسید و از مصاعد استغنا بمهابط فاقه و عنا اقتادند
 و غربا که در کسوت جمال ثروت در آن شهر آمده بودند همه
 پلاس افلاس بر دوش روی براه نهادند القصه بناء مصالحت fol. 69.

میان پادشاهان منهدم شد و در استعداد مکاوحت و استعداد
 مخالفت بهرامشاه از خراسان مدد خواست امیر ارغش زاده
 * و چاه ولی قوده کش a و کریم الشرق را فرستادند و ملک ارسلان
 عز الدین ننگرا از بیرون استدعا فرمود ۵

گفتار در ذکر محاربهٔ پادشاهان و ظفر یافتن ملک ارسلان

بعد از فرار لشکریان

چون اسباب محاربت از جانبین ساخته و پرداخته شد ملک
 ارسلان از جبرفت براه شعب در فارد و سر پیرن توجه نمود و ملک

a) Ces noms sont incertains, mais se trouvent ainsi écrits
 dans le ms. Sur کریم الشرق voir ci-après.

وافر و عددی کثیف و اتابک بر هیئتی نازل و حالی ضعیف اعل
 جیرفت روی بقبله اقبال طرطمی آوردند و هر طرف و تحف
 و مضایف نعم که ساخته و پرداخته بودند بسرای طرطمی کشیدند
 گفتار در ذکر ابتدای نقض میثاق و عدم بنیان یکانگهی

میان پادشاهان دوگانه در هنگام مقام جیرفت

از جانب بم مخایل نقض عهد و دلایل نکت میثاق ظاهر میشد
 و گریختن و آمد شد غلامان از جوانب موجب تغیر خواطر
 و تشویش ضمائر، در مبدأ مصالحت ادمش که غلامی بود از
 غلامان موید الدین با چند غلام از ملک ارسلان گریخته با
 بم شد و با ملک بهرامشاه پیوست و چون شاخ خلاف بر آمد
 ادمش اظهار بر رجولیت را *a* خواست که در صمیم زمستان
 تاختی ببردسیر کند و آنوقت رخص بردسیر معمر و مسکون بود
 و مردم بسیار از تجار و غریب اطراف با اموال و اثر در کاروانسرایها
 حاضر چون ادمش از بم عزم خروج کرد خبر باجیرفت رسید
 ملک ارسلان ایبک درازرا با فوجی از غلامان از جیرفت براه راین
 گسیل فرمود تا دفع آن تاختن کنند در راه بیکدیگر رسیدند
 و ادمش در دست ایبک اسیر شد و او را با چند غلام مقید
 و مغلول باجیرفت آورد و چندانکه تکدر مشارب صفا میان برادران
 زیادت میشد تحکم غلامان و التماسات ایشان از حد در میگذشت
 ایبک دراز که ملک ارسلان او را از مصرع کشتی گیری بمشرع امیری
 رسانیده بود از جهت محاربه که با ادمش کرده او را اسیر آورده

a) Ms. رجولیت را.

خیل و خول اتابك محمد را بعضی بمال و فوجی را بجاه و فرفره بتهدید و وعید از راه می برد و اتابك محمد شراب کمتر خوردی و در ندیمی ملك رغبت ننمودی و طرمطی شماره در خدمت بود و نزدیک خبک و قریب قرابه لهذا هر روز عقد دولت طرمطی منتظم تر میشد و قاعده احوال اتابك منظم تر و اتابك ازین معنی دل شکسته و جان خسته و کدخدای او ناصر الدین کمال صرهای زر و مصافی در آستین نهاده گرد امیران و غلامان بر می آمد و باساختلاف میخواست که عهد اینتلاف بر جای دارد سوگند خوردن و زر گرفتن و رفتن یکی بود اتابك را حواشی و خواص او بر آن میداشتند و می گفتند که بمجاهدت یا غفلت شر این ترك کفایت مینوانی کرد و اتابك یا از کمال عقل یا از ضعف دل و خور و چین طبیعت خود را با این سخن نمیداد و بقرط و قار و ترصد فرج بحین انتظار لباس تجلد می پوشید * و کس نصبر می نوشید a تا کار بجای رسید که منصب دابگی و یک نیمه شکنگی از وی فرو گشادند و بطرمطی داد و اتابك شکایتی درین باب بسمع ملك نرسانید و راه مضایقت نرفت که پادشاه اگرچه عاقل بود از نباهت و خمول امراء دولت فارغ و غافل بود آخر شوکت و قوت طرمطی بعد از fol. 68 یکسواری و تنها روی میدید و میدانست که همه خیل و حشم اتابكند که پشت بر کعبه شکر کرده اند و روی به بتخانه غدز آورده و بر آن خاموش میبود چون هواء زمستان سنه ۱۱۰۵ آغاز سرد گوی و ترش روی نهاد عزم جبرفت کردند طرمطی با عدتی

a) Le ms. porte پوشید و کاس.

67. نداشتن اما ترکی زبک بود نزدیک دوست و شراب خواره پیوسته با

رفت و او بلاش مقیم زاونیه خرابات بود و حکم خواجه تشی رفیع
الدین محمود سرخ که مردی بود حییل لُجوج طلب غایت کارها
با وی معرفتی داشت و خواجه دیگر بود اورا زین الدین مهذب
گفتندی مردی جوانتر نیکو عهد نیک معاملت شعر

فَتَى كَانَ فِيهِ مَا يَسُرُّ صَدِيقَهُ عَلَى أَنْ فِيهِ مَا يَسُوهُ الْأَعْدِيَاءُ

با رفیع و طرمطی افتاد و ثلث ثلثه شد و رفیع دست افزار حیلت
و مکر دعا در کار آورد و زین الدین آداب حسن العهد و نیک
معاملتی استعمال فرمود تا طرمطی را از خاک خسارت باوج امارت
رسانیدند اگرچه طرمطی در مصاف جیرفت عنری نمود بلی در
خدمت رگاب ملک ارسلان بعراق شد و زین الدین نیز موافقت
نمود و در اصفهان از تجار کرمانی که اورا بحسن نیت می شناختند
استقراض میفرمود و در مصالح طرمطی صرف میکرد و اسباب احتشام
او میساخت چون از عراق معاودت نمودند طرمطی را نهال
نیک نامی شده بود

إِنْ أَفْذَى النَّبِيِّ شَقَدَتْ رَفَعَتْهَا تَنَمَّى وَتَنَبَّتْ أَنْبُونًا عَلَى أَنْبُوبِ

و زین الدین در لشکرگاه باعث او می بود در خدمت ملک
ارسلان و منادمت او و در اثناء آن التماس مزید اقطاع و ثانیاره
میکرد تا نام طرمطی بامارت بر آمد و چون فتح دار الملک شد
و بحیرفت رسیدند و رفیع با ایشان پیوست و کار تمام شد آغاز
فصول نهاد و دمنهوار بر ترک دمید که اقلبک چرا باید که در
میان سه منصب که مظنه حشمت و مدخل منافع است یعنی
ادبکی و ادبکی و شحنگی جمع سازد و بگسترانیدن جبل حییل

افتاد بفحلی باذل با کفایتی کامل و تدبیری شامل ناصح الدین بو البرکات که وزیر ملک طغول بود و از آن رتبت استغفار خواسته و در خرقهٔ اهل تصوف گریخته و از دنیا با کنار شده در میان کشیدند و اسم وزارت بیروی نهاد و او با عصا و خرقهٔ کبود تن در آن داد و عدل و ظلم هرچه پیش آمد مباشرت آن کرد و دیوان عدوان در مساجد و ریاطات و مدارس میداشت و ظاهراً املح المتقدمین و أفصح المتأخرین حافظ شمس الدین محمد شیرازی در باب چنین صوفیان گفته

صوفی نهاد دام و سر حقه باز کرد

بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد

بازی چرخ بشکندش بیضه در کلاه

زیرا که مکر و شعبده با اهل راز کرد

چون ماه دی سنه ۵۹۰ خراجی در آمد ملک ارسلان عزیزت جیرفت نمود [با] قطب الدین محمد اتابک و ناصح الدین بو البرکات وزیر و تا اول ماه خرداد سنه ۵۹۱ آنجا بماند پس بنظام حال و فراغ بال باز دار الملک بردسیر آمد و بقضاء شهوت و شرب قهوت مشغول شد و از حفظ مراتب مخلصان و رعایت حقوق بندگانش غافل تا عقارب کید طرمطی و احساب او در حرکت آمد و سر کیسه فتنه نو گذاشاد ۱۵

گفتار در ذکر مبادی احوال طرمطی و در پیش افتادن او

طرمطی غلامی زیرک بود از غلامان امیر داد قدیم هنری زیادت

a) Dans le divân de Hâfis (I, 316 de l'édition de von Rosenzweig) on lit «مکر و شعبده» عرض شعبده

جای آورد و موید الدین در مدت مقام یزد ذخیر و دغابین
 و نفایس خرابین که داشت فدای نفس خویش میکرد و هر روز
 تحفه طرفه و میرقی تازه با تابلک سام میفرستاد و معاهد موتت بمیزید fol. 66.
 احکام مخصوص میکردانید و براضعت کس شراب ریاض استیناس را
 سبز و سیراب میداشت، افضل الدین ابو حامد احمد بن حامد
 ادرمانی در تاریخ بدائع الزمان فی وقائع کرمان میگوید که من
 در خدمت اتابک یزد بودم بعد از ده پانزده سال که موید
 الدین گذشته بود هیچ درس کلام اتابک سام از وظیفه شکر
 موید الدین خالی نبود و ذکر اصناف الطاف و فنون تحف و ظرف
 که او در مدت مقام یزد اینثار کرده بود دایم میداشت القصة
 موید الدین سالی پنج شش برین هیأت ساکن آن بقعه بود
 تا غلامان او که عمده لشکر کرمان بودند بیزد شدند و او را باز
 کرمان آوردند و در سنّ شیخوخت کرة دیگر متصدی منصب
 اتابگی شد چنانچه در جای خود گزارش خواهد یافت ۵
 گفتار در ذکر جلوس ملک ارسلان بر سریر دار الملک

بردسیر کرت دیگر

بعد از توجه ملک بهرامشاه بجانب دار الملک بم ملک ارسلان
 در دار الملک بردسیر آمد و وزیر او در لشکرگاه جوانی بود اصفهانی
 از اسباط نظام الملک و زیادت عدایتی نداشت اما در اصفهان ملک
 ارسلانوا خدمتیا کرده بود و این منصب خریده و در مقام لشکرگاه
 و غله بر حکرا بی کفایت او کار میرفت و رشد و غنی او اثری
 نداشت چون در شهر آمدند او مردی غمر غریب بود در
 استیناف مصالح ملک و تدارک خلل و تقریر امور جهانبانی حاجت

امروز اگر بر سمت مروت و سنی ابوت استنوار نماید و مرا از فواید رای و تدبیر خویش محروم نگذارد دوست تر دارم. هر چه در آینه جوان ببیند پیر در خشت پاخته آن ببیند. اما چون سخن از ادای فرض حج میگوید من روا ندارم که مانع آن باشم چون عمت آن بدربای منست بدان مستظهرم و آثار آن بینم می و او را رخصت حج داد و عازم بم شد و از لشکری عراق مجاهد گورگانی و چند امیر دیگر در خدمت رگب ملک بهرامشاه تا بم مساعدت مرافقت نمودند و امیر قراغوش چون در عهد سلطان سنجر مذکور و محتشم بود و او را امیر خراسان گفتندی و ملک موید را یکسواره دیده بود ووقعی نمیدانست و حفظ مصالح حال را خدمت او میکرد چون بکرمان افتاد عزم مراجعت خراسان از دل یکسو نهاد و در صحبت لشکر عراق روی بخدومت سلطان ارسلان آورد و موید الدین را خزانه و اثر بود و چون انقلاب کرمان میدانست میخواست تا آنرا از محنت کده کرمان بیرون افکند و با اتابک یزد سابقه موثقی داشت و مقدمه مکاتبی حضور او در کرمان فرصتی تمام دانست و از خدمت ملک بهرامشاه بیهانه اداء حج مرخص شده در جوار اتابک یزد شد و با وی اساس مجاورت حرم کرم نهاد از آنجا که کمال لطف طبع اتابک رکن الدین سام بود ازین معنی بشاشت تمام نمود و سعادت روزگار خویش در آن دانست و موید الدین را مصحوب خویش بیزد برد و در تقدیم اسباب اکرام و احترام او شرط میبانی

a) Sans points dans le ms.

b) Peut-être convient-il de lire مجاورت.

جوانب بدان مقرون و متصل و کمرانرا ثلث و ثلثان کردند بردسیر
 و سیرجان و جیرفت و خبیص و تنوابع و مضافات چهار دانگ و نیم
 و مکرانات دو دانگ، و چون بهرامشاه عزم انتقال بجانب بم فرمود
 مؤید الدین رحمان گفت ای پادشاه من خدمت جد پدر تو
 ملک ارسلان شاه کرده ام و زندگانی در راحت و آسایش گذاشته
 و این ساعت بیرم و طاقت مقاسات ندارم و در کار کمران تدبیر fol. 65
 و تفکر کردم بوی صلاح از حوالی آن نمی آید و این صلح توان
 دانست که تا چند ماند و تا کی بکشد چه احکاب اغراض از
 جانبین در هدم بناء مصالحت و مهاندت سعی کنند و این کار
 بر قرار نگذارند و مرا حج اسلام بر نمانست و فرض آن گزاردنی
 رخصت میبخوام تا مرا از خدمت مصاحبت معفو داری و رضا
 دعی تا این عزیمت بامضا رسانم و در مواقف مقدسه و مناسک
 معظمه ترا داء خیر گویم و از خدای تعالی در خواهم تا تو را
 بغایت امنی و وجهانی برساند پس اگر عمر وفا کند و در کیسه
 حیات قراضه از بقا مانده باشد بعد از قضاء حج و عمره واجب
 خدمت تو میدانم باز آیم و پیش از اجل محتوم جمل عمایون
 ترا باز بینم

گر در اجلم مساعلت خواعد بود

روشن کنم این دیده بدیدار تو زود

پس گر بخلاف گردد این چرخ کبود

بدرود من از تو و تو از من بدرود

بهرامشاه را رقت آمد و گفت تو مرا بجای پدری و تا این غایت

تجهد خوش بنفس و مال در تربیت و معونت من مبذول داشتی

این محاصره کردند بگزاف این کار فرو گذارند و اثر ایشانرا علوفهٔ مرد و چهارپای از اقصای عراق نقل باید کرد قدرت و مکننت آن دارند و گفته اند که اتابک ایلدگز رویاه بگردون گیرد یعنی اورا مایهٔ اضطبار بسیار است و زیادت ازین جدّ و جهد که ما بجای آوردیم در وسع نیست ششماه گذشته که هیکس از ما شبی تمام نخفته است و روزی نیاسوده و شکم سیر نا کرده و زره از پشت نا کشاده و ملک ارسلان بیگانه نیست که در ولایت تو دندان طمع تیز کرده است و سعی در طلب باطل نمیکند او درین ولایت همان حق دارد که تو داری و کرمان عرصهٔ فسیح دارد و چنان نیست که دو پادشاه بر نتوانند داشت آنروز که توانستی زدی و غالب آمدی امروز که غلبه در جانب اوست جز ساختن و صلح وجهی ندارد بعضی از ولایت بر وفق مراد در کنف امن و سلامت خوردن اولیتر از ملازمت مکاشفت و مداومت مخالفت کار حصارداری بخلل شد اثر ندارد فرمائید و اگر نه

مصراع

جائی رسد این کار که دستت نرسد

بهرامشاه چون این کلمات عین شفقت و محض نصیحت دانست بسمع قبول اصغا فرمود و گفت تو مرا بجای پدری من زمام این کار بدست فرط شهامت تو دادم امیر قراغوش خواص خدم خویشرا بیرون فرستاد و امراء عراقرا از مراصد مکاوحت بموارد مصالحت دعوت کرد بر آنکه دار الملک بردسیر و چهار دانگ ولایت ملک ارسلانرا باشد و دو دانگ ولایت و دار الملک بم ملک بهرامشاهرا و چند روز درین تقریر بودند و تردد نمود تا تمام شد و رضاء

نامزد نمیکرد و در جواب می نوشت که مصلحت در مصلحت است و برادران با هم ساختن و کرمان قسمت کردن و خوردن و غریبارا از میانه بیرون کردن و تا خراسان و عراق فرستادن و روز بروز لشکر عراق در نعیم مقیم می آسود و اهل حصار در عذاب الیم میفرسود و بهرامشاه بتهمت هواء ملک ارسلان هر روز بعضی از امراء دولت و طبقات معارف کرمان از شهر وجود بدروازه عدم بیرون میکرد و بر در سرای سیاست میفرمود تا خلف بسیار هلاک کرد و در شهر یتیم و بیوه سر در سجده دعا بر مینهادند مدت ششماه طول آن محاصره بکشید و پنج مردم بغایت رسید و قوت رعیت حصار باز آن آمد که درویشان و عورات یکمن و دو من غله بپزار حبله بشهر می بردند و بنسعیری تمام میفروختند چون رشتن طاعت مقیمان طاق شد و سنت الفرار مما لا یطاق واجب هر کس برای بیرون میگریخت و امرا و معارف شهر از بارو فرو می جستند

گفتار در ذکر مصلحه ملک ارسلان و بهرامشاه و تسلیم دار الملک

گواشیر ملک ارسلان و رفتن بهرامشاه بجانب دار الملک بم

و جدا شدن اتابک مؤید الدین رحمان از بهرامشاه

و رفتن به یزد و مقیم شدن در آنجا

امیر قراغوش مردی بزرگ بود و پیر جهان دیده و از امراء سلطان

اعظم سنجر بر سبیل مصلحت با بهرامشاه گفت که بر لشکر

عراق در همه جهان کشود است و بر ما در چهار دروازه بسته

و ما را بتحصیل حبل یکمن غله بدست می افتد و ایشان شنوی

خوردند و صیقلی دارند و محال است که چون مدت ششماه مقاسات

وحوانیت و دار الضرب و بیاع‌خانه و دار الحکم مصری جامع و شهری
 معظم ساختند و باتفاق در آن سال دخل شتوی چنان حاصل
 شد که در سوابق اعوام و سوائف ایام مثل آن معهود نبود
 و الوان نعمت از ثمار و فواکه از حد توقع در گذشت لشکر
 عراق در مبادی نزل چند روز گرد شهر و بارو بر آمدند و جنگ‌های
 سلطانی پیوستند حاصل آن جز هلاک رجال^a و مجروحی ابطال
 نبود چون حصانت اطراف و مناعت جوانب و اعطاف شهر دیدند
 معلوم شد که استخلاص آن بجهد انسانی و جنگ سلطانی در وسع
 نیست و فتح آن بکلید استعجال محال است موزه مکابدت خطر
 از پای بکشیدند و جوشن مجاهدت خصم از پشت بکشادند
 ویر و سایید ترقه تکبیه فرمودند و خیش‌خانه تنعم توجه نمود
 در لشکرگاه عراقی و کرمانی ندما و ظرفا و مطربان خوش‌آواز و اسباب
 عیش مهیبا و مشارب طرب و مراد مهتا ملک ارسلان و امراء عراق
 و کرمان عنان رخس هوا در میدان فراغ فراخ کردند و دامن
 عیوق در گریبان صبوح بسته کم حصار و اهل حصار گرفتند اگر
 از شهر بیرون می آمدند و فسادی کرده متعرض لشکرگاه میشدند
 ایشانرا دفع میکردند و مالش میداد و لشکرگاه بر امتداد ایام
 بر خصب راحت میفرمود و از تراحم خلق و کثرت نعمت جنت
 عدن مینمود، و پیرامشاه و موید الدین از خراسان استمداد لشکر
 میکردند و غواصد و فیوج متصل میداشتند و ملک موید از فرط
 حزم معانددت با حضرت عراق را عاقبتی و خیم میدانست و لشکری

a) Ms. بر حال.

بیزد و از فارس مجاهد ثورثانی و غیره در خدمت او بکرمان فرستاد
 و از کرمان بر هواء ملک ارسلان جمله خبیول اتابگی و صنوف چشم
 و احکاب قلم روی بجانب اصفهان نهادند و بعضی در خدمت
 رکاب و سایه رایات او تا ری و ساوه و هر کجا که مقصد او بود
 شدند، چون هواء سرد ساختن دم انفاس زمهریری فرو بست
 و عیار شب دروز ربیعی همزان طبیعی یکی شد و از توده‌های کافور
 جویهای گلاب روان شد و سنه ۵۶۰ خراجی در آمد ملک ارسلان
 از حضرت عراق با سپاهی چون ابر آزاری متراکم با غرش رعد
 و نالش برق

سپاه چو شب صحن گیتی نورد ز گردش سیه گنبد لاجورد
 مصرع بزینتی که بر آید شب چهارده ماه برآه
 فارس روان شد و بهرامشاه عیون و جواسیس بر گماشته بود
 و روز بروز تفاتح احوال مینمود چون حال بریناجمله شنید
 ترتیب محاصره کرد و مؤید الدین غله بسیار و حوایج بیشمار از
 هر نوع ذخیره ساخت و مجانیق و عرادات بر دروب و بروج نصب
 کردند و احوال آنها ملک مؤید کرد و او امیر فراغوش که پیری
 در دیده بود و امیر جمال الدین آیه و فوجی از چشم بر سبیل
 استمداد فرستاد و در شهر لشکری تمام مجتمع شد ملک ارسلان
 روز اول ماه تیر سنه ۵۶۰ خراجی بدر بردسیر آمد و با سپاه
 بیقیاس در دشت مقام ساخت و از اطراف و نواحی کرمان روی
 بمسجد ملک ارسلان نهادند و لشکرگاهرا از بناء قصر و درگاه و بازار

a) Le ms. sans points mais avec medda.

گفتار در باز آمدن ملک ارسلان بن طغرل از حضرت سلطان
 ارسلان بن طغرل با لشکر عراق و متحصن شدن
 بهرامشاه در گواشیر

ملک ارسلان چون از مصاف جیرفت در ضمان سلامت بیرون
 شد روی بحضرت عراق نهاد و عراق در آن زمان سلطان ارسلان
 ابن طغرل داشت و مدتی *a* ملک اتابک ایلدگزر و مادر سلطان که
 حاضنه سلطنت و ملکه ایران بود در حکم او و فرزندان بزرگ
 چون اتابک پهلوان و اتابک قزل ارسلان و غیره آمده بود و ملک
 عراق بر سنی استقامت جاری و کتابی نصرت و ظفر در ظل چتر
 سلطانی متناسر و مترافد و کتب فتح بلاد و فتح اعدای از جوانب
 منواری، اتفاقاً ملک ارسلان وقتی رسید که اتابک ایلدگزر با اینانچ
 در قلعه طبرک ری در بند آن میداد بیمن مقدم او ^{۱۱} در آن
 هفته شبی اینانچ را کشتند و قتل مشخص نشد و ری بر آنها
 در حوزه ملک سلطان آمد و فتحی که در حساب خواطر ضمایر
 و ^{۱۲} نبود روی نمود سلطان و اتابک و جمله امرا بقدم و رکاب ملک
 ارسلان تفرق نمودند و سایه ^{۱۳} عافیت بر فرق ^{۱۴} پایون وی افکند
 و همه در لزوم اعانت و وجوب اغانت او یک کلمه شدند لا سیما
 مادر سلطان که او را بفرزندی قبول کرد و با وی حجاب بر داشت
 و جناح اشبال بر احوال او پوشانید تا او را بر حسب مراد از
 حضرت باز گردانید و جمله امرا و معارف عراق چون قراغوش
 و اتابک شیرگیر و عزیز الدین صنمار و عز الدین دینوری و اتابک

a) Ms. و بدر.

می زد و بعد از مقررۀ تقریر و توشیح توپیج باسترداد آن معذب
 میداشت تا جماعتی را مستاصل کرد و چند توانگرا از ذرۀ
 استغنا بحصیص فاقه و عنا افکند و از ساخنه‌های موحش او یکی
 آن بود که من تجریت کردم و معتمدان و خواجگان کرمان را بر
 سنگ اماکان و محاک اعتبار زدم نیریزی از شد امن تر یافتیم بحکم
 آنکه چیزی در آبریز سرای خویش دفینه ساختیم و بعلم خویش
 باز یافتیم و آنچه بخواجگان و معتبران کرمان سپردم خیانت کردند
 و بخصم من دادند و عمرتر مصیبتی ازین مؤثرتر در زینتی ازین
 موجتر پانا برعیت کرمان نرسیده، و ملک بهرامشاه چون بم مسلم
 کرد و پسر [ابو] مفخر باز دست آورد وزیر نسیا الدین ابو المفخر
 و پسر را در مصادره و مطالبه عলাک کرد و روزی چند وزارت بزین
 الدین کیخسرو داد که وزیر پدرش بود پس ناصر الدین افزون
 که محتشم و صاحب منصب کرمان بود التزامها نمود وزارت قبول
 کرد و چندگاهی در ظلمات آن سودا خبط عشوا کرد وزارت او
 علاوه رنج مردم شد چه از لشکر غریب و نزول منازل و سراپهای
 خاص و عام و انواع تکلیف مردم در رنج بودند پس او را معزول
 کردند و رئیس رستم معاذرا بجای او بداشتند شبی بهرامشاه
 در مجلس عشرت با ترکانشاه برادر کهن آغاز عریده نهاد آن
 کودک دانست که دیوان ادبار طالع شد و عقارب اقرار در حرکت
 آمد از مجلس بر خاست و در پناه گلبنی گریخت بهرامشاه
 فرمود تا او را باز جستند و علاک کرد و بهرامشاه در سنه ۵۵۹
 خراجی عریضت جیرفت نمود از جهة اتصال ملک ارسلان
 حضرت عراقی

فوجی از اصحاب عمایم و رجائۀ دیلم دستگیر کردند و همه را بنکد
و عذاب موقوف داشتند و قمادین موضعی بود بر در جیرفت
مسکن غرباء روم و هند و منزل مسافران بر و بحر خزینۀ متمولان
گنجه خانۀ ارباب بصایع شرق و غرب، لشکر خراسان در قمادین
افتاد و استباحث آن خطۀ فحمی و افتراج آن عروس دوشیزه بر fol. 61.
دست ایشان رفت و آنرا عالیها ساغلهها کردند و چند روز در
جیرفت و نواحی و رسانتیف بازار نهب و غارت قایم بود و قتل
و شکنجه و تعذیب دایم و موید الدین بزرگان ولایت را که اسیر
بودند یکیکی را میخواند و بالوان جفا و انواع سرزنش و تقرب می
رناجانند و اسم وزارت بر [ابو] مفاخر نهادند و از جهت استخلاص
قلعۀ بم اورا مغرور داشت چه قلعۀ بم در دست پسر وی بود
و شکنجۀ ببردسیر فرستادند و فرمود تا صد هزار دینار نقد کرمانی از
جهت نعلبهاء لشکر بر شهر و رعیت قسمت کنند چون شکنجۀ
بهرامشاه بگواشیر رسید و مال تقبّل قسمت کرد در هر خانۀ
چندان قلف و حسرات از هزیمت ملسک ارسلان حاصل بود که
تحمّل مال قسمت و غرامت در مقابل آن و زنی نیاورد، پس ملک
بهرامشاه در اوایل سنه ۵۵۹ خراجی عزم بردسیر فرمود و مالی که
قسمت رفته بود بر لشکر تفرقه کرد و امراء بزرگرا رخصت معاودت
خراسان داد و چند امیر با فوجی حشم در خدمت خویش
بداشتند و مردم کرمان که از سوز واقعه ملک ارسلان بر پلاس
مافر و جمله در لباس غم و آتش خشم بهرامشاه و موید الدین
بر قلعه زبانه زن و عناکب کینه شان بر زوایاء بعض رعایا پنهانتن
و موید الدین اهل و دایع و امانات خویش را بچارمیخ مطالبه

از جواهر نفیس وملابس فاخر ونقود نامعدود واجناس مختلف
 و اوانی مرصع وآلات مجالس و دیگر نفایس که هرگز در مالک
 خراسان نه در خزانه سلطان سنجر دیده بود ونه در مکتب
 امراء او لا جز سه هزار مرد بیعی داد چون شیر دنده و چون
 شمشیر برنده شیوان گرزار و دلبیران روزگار و عزیزان زورگار و از جمله
 امراء بزرگ سیف الدین تنگه^a و بغرائین و صلاح الدین میمون
 و ارغشزاده در خدمت او روان گردانید و در وقت تعیین
 عدد مدد ملک مؤید با مؤید الدین گفت زنهار تا درین
 لشکر بعین استحقار و نظر استقلال منگريد چه اگر بعدد اندک
 می نمید در آن میان مرد هست که اورا بیزارمرد نهاده اند
 اینک ارغشزاده و بهرامشاه از راه سیستان بکرمان^b آمده در
 ماه اسفندارمذ سنه ۵۵۸ خراجی موافق سنه ۵۶۱ خبر توجه
 بهرامشاه بجیرفت رسید و ملک ارسلان با مشتی حشم بیمار پیر
 تیمار میان اقدام و انجام فرو ماند نه روی گریز و نه طاقت ستیز
 و اندیشه او در ضیق مختلف مشعب بالآخره تقدیری که سابق
 بود عزیمت اورا پیر مدافعت دشمن و مقارعت خصم مقصود گردانید
 و با لشکری که حاضر بوده وقوت رکوب داشت از جیرفت بیرون
 آمد و بر حرای نادین التقا افتاد و لشکر کرمانرا چشمزخم رسید
 و ملک ارسلان و اتابک محمد و اکثر امرا از جنگ بیرون شدند
 و روی بصوب عراق نهاد و ترکشاه برادر کبیرن ملک ارسلان با

a) Ms. sans points. Incertain.

b) Ms. بکران.

c) Le ms. répète ce mot.

خزانه و سرای و خرج خیل از آن بنوا شد و پنج شش ماه نطق
 ملك مسدود بود و روات امن محدود مردم بخواب رفاهیست فرو
 شدند و پنداشتند که تورانشاه تیغ طلب مسلك باز نیام کرد
 و بهرامشاه دست از ملك جوئی بشست، در اوایل خریف تورانشاه
 دیگر لشکر خواست و محدود فرخ و طارم آمد از بردسیر ملك
 ارسلان با سپاه جرّار چون شیر گرسنه از مرغزار بیرون آمد و روی
 fol. 60. بجانب گرمسیر نهاد و ملك تورانشاه محدود دشت بر در آمده
 بود چون مسافت در میان ده لشکر نزدیک شد لشکر فارس
 زخم خورده بودند در حال طعام پاخته و خیمه زده و بنگاه
 گذاشته سپهر مخالفست افکندند و سر نیزه و روی علم تا شیراز
 گردانید لشکر بردسیر در آن گرمسیر رطبی دیدند چون عقیق
 مذاب آبدار و چون قاروه^a شهد خوشگوار عنان نفس رها کردند
 هوای گرم نا معتاد در ایشان اثر کرده بیماری در ایشان ظاهر
 شد و یائی ناخوش حادث و جمعی کثیر از آنراک در آن حالت
 سہمناک هلاک شده روی بمغاک خاک نهادند ملك ارسلان عنان
 عزم از آن طرف زی جیرفت گردانید بیماری غلامان و هلاک
 لشکر بر فرار

گفتار در باز آمدن بهرامشاه از خراسان باجیرفت و محاربه

با برادر و هزیمت ملك ارسلان و استعانت جستن

از حضرت عراف

ملك بهرامشاه چون باخراسان رسید بر ملك مؤید آن عرض داد

a) Ms. قاروه.

حصار جد نمودند و لشکر فارس بر ظاهر شهر و نواحی خراسان
 بسیار میکرد چهار روز برینکجمله بگذشت بامداد روز پنجشنبه
 بی خبر مردم رایات منصوره ملک ارسلان از جانب بم بر قصد
 وکید بهرامشاه برسید و بر سر تورانشاه و لشکر فارس افتاد و چون
 عنایت ربانی و قضاء بیزانی مساعدت نمود عفتصد غلام که عدد
 لشکر ملک ارسلان بود پنج هزار مرد فارسی را عنایت کرد و این
 اول مصافی بود که در کرمان واقع شده بود و حشم و غلامان
 کرمان تا آن غایت جنگی ندیده بودند و مصافی نکرد و آئین
 و قوانین رزم و رحمت بر اسیبان نمی دانستند شمشیر در اهل فارس
 نهادند و خلقی بسیار هلاک کرد و قومی را در قبض آورد و ملوک
 ارسلانرا فتاحی شگرف بر آمد و تورانشاه منزه بجانب فارس رفت
 و در یک هفته سر پادشاه کرمان تصرف کرد پس کلی مالک
 کرمان ملک ارسلانرا مسلم شد از شوایب منازعت و خصم صافی
 چون اتابک محمد شرایط نیکو بندگی بنقدیم رسانید بود
 منصب دادبگی و اتابگی و شجنگی دار الملک بردسیر هر سه
 چنانکه باسم و رسم اتابک برفش بود باز قطب الدین محمد
 فرمود وزارت در بم بصیبا الدین ابوالمفاخر که مشرف دیوان بم
 بود مقوص فرمود بود چه وقت طلوع رایات منصوره ارسلانی بشق
 بم خدمتپناه پسندیده کرد بود و جان و مال بر کف فدای نهاد
 بر قرار صدر وزارت او را مسلم ماند و مزید تمکین و تقویت مخصوص
 شد و او مردی جوانمرد بود و محمود اخلاق و اقبال در کنوز بروی
 کشاد و ودایع و امانات بسیار که موبد الدین ریحان بمعارف
 و خواجگان شهر داد بود و بدیوان ملک ارسلان آوردند و کار

رکنی مادر هر دو تجشم نماید و بسیرجان به استقبال تورانشاه
 شود مگر بلطف مادری اصلاح ذات البین نتواند کرد و پسران
 دوستانه را در تناسر یکدیگر و خصمی ملک ارسلان یک کلمه
 تواند کرد، خاتون تجشم فرموده چون بسیرجان رسید و پسر را
 دید شیطان غرور دماغ پسرش را چنان فاسد کرده بود که
 سخن مادر را با شمر و شمول رافت و تصرع او پای نجاش از
 جای نبرد خاتون چون معاندت پسر مشاهده کرد و اباء او از
 شفاعت و ضراعت معاینه فرمود بهرامشاه نبشت که کار اینجانب
 نه بر وفق صلاح ساخته است پسر من تورانشاه مالک زمام
 اختیار نیست و لشکری غریب و شونتی بسیار باوی فرزند بهرامشاه
 راه نجات طلبد و در خلاص خویش کوشد، عرصه جهان ازین
 خبر بر بهرامشاه و مؤید الدین تنگتر از سوراخ سوزن نمود و در
 طلب مقرّ^a و اختیار مقرّ اندیشه کردند خلاصه مشورت آن بود
 که ملک مؤید که پادشاه خراسان است لشکری تمام دارد و او را
 چون قریب العهد سلطنت است هنوز خزانه جمع نشده است
 اگر مال و خزانه خویش فداء او کنیم ما حکم امداد و شرط ایجاد
 بجای آورد بدین عزیمت روز آدینسه آخر ماه خرداد سنه ۵۵۸
 خراجی از دار الملک بردسیر بیرون شدند و از راه خبیص روی
 بجانب خراسان نهاد و در روز شنبه اول ماه تیر من السنه ملک
 تورانشاه با لشکر فارس رسید و شهر بردسیر از لشکر خالی چند
 دیلم که مقیم دروب بودند و قاضی ولایت در حفظ شهر و ضبط

a) Ms. مقر.

محمد امین شد رعایت جانب او را اقبال نمود و در قضاء حق واداری او امپال فرمود غلامان قطب الدین بجانب بم می گریختند و هر روز خیلی و هر شب جمعی از حشم او کم میشد قطب الدین محمد چون تباری ملک ملک بهرامشاه و اعلاء نوای ملک ارسلان دید روی بقبله اقبال وی آورد و یکشب با باقی حشم و غلامان خویش لیبیک حرم کرم ملک ارسلان زد و بخدمت او پیوست بازوی ملک ملک ارسلان بانضمام قطب الدین قوی شد و اعداد^a شوکت وافر و امداد نصرت متوافر و متظافر و در بدسیر بهرامشاه ماند و موید الدین و خواص خدمت ایشان و حیرت بر ضمایر و دعشت بر خواطر چنان غالب که طریق خلاص از مضایق آن بویاق نمی شناختند ناگاه در ماه خرداد خبر رسید که ملک تورانشاه از اذبک زنگی که پادشاه فرس است استمداد لشکری^b بجانب سیرجان رسید محنت مضاعف شد و فتنه تازه متولد عتاجرت و سخط بهرامشاه و موید الدین یکی در هزار شد

من خود از غم شکسته دل بودم * عشقت آمد تمامتر بشکست
پس با خواص حضرت صحبت حال مغشوش را در بوته مفاسد
افتندند و سهام مشاورت را بر ساخته آن حالت بگردانیدند زنده
آرا و عهد مشاوره آن بود که تورانشاه برادر مهین است و این
ساعت قوی دارد باوی از در تواضع در توان شد و بر وجه
استمالت رسالتی توان فرستاد اتفای بر آن افتاد که خاتون

a) Ms. واعداء. b) Ajoutez: کرده.

گفتار در ذکر ملک ارسلان بن طغرل بن محمد که
پادشاه دم است از قاوردیان

چون ملک ارسلان از جیرفت عزم بم نمود و بدر شهر بم رسید
از شهر زیادت تمنای ننمودند ساعتی در شیر بیستند و چون
ملک عزم استخلاص فرمود بی مقاسات کلفتی در کشاده شد و اهل
بم استقبال کردند و گوئی دیر بود تا انتظار قدم میمون او می
کشیدند که اطاعت بر بسته در خدمت او یکدل بودند
و از جیرفت طبقات لشکر از ترک و دیلم روی بحضرت ملک ارسلان
نهادند و هواء دولت او در دلها پای باز کرد و سودای خدمت
او در سودای خاص و عام جایگیر آمد بهرامشاه و مؤید الدین
ازین معنی دل شکسته می شدند و حال اختلال بر چهره جمال
ایشان ظاهر میشد چند روزی در جیرفت بودند پس از جهت
fol. 55. قرب مسافت جیرفت با بم عزم بردسیر نمودند براه بافت تا از
صوب بم دورتر افتد و لشکر نتواند گریخت و در ماه اردیبهشت
بدار الملک رسیدند و هواء ملک ارسلان یوماً فیوماً متضاعف
ورعیت و حشم در گریز و اتصال خدمت او ساعهً فساعهً متزاید
و لواقع خشم بهرامشاه و مؤید الدین بر لشکر ورعیت نطف
انداز و آتش غضبشان آهن گداز

گفتن در رفتن اتابک محمد از بردسیر بجانب بم بحضرت
ملک ارسلان و آمدن تورانشاه با لشکر فارس و رفتن
بهرامشاه بطرف خراسان و آمدن ملک ارسلان از
بم و انبهرام تورانشاه و فارسیمان
چون شهر بردسیر باز دست آمد و ملک بهرامشاه از غدر اتابک

و شکنجی موسوم بود چنانکه معلوم خواهد شد اتابک شد و جنگی
 میمات کرمان با زوی افتاد و احوال او در انخفاص و ارتفاع مره عکذا
 و مره عکذا مختلف چنانچه گزارش خواهد یافت و خلف بد
 او آن بود که در پرده ظلام بدره‌های زر ساخته و ساخته‌های نقره
 خام بوئای امرا و غلامان مویدی میفرستاد و بامداد در وضع خوانی
 و انعام نانی مصایقت میفرمود، افضل کرمانی می آورد که هر چند
 درین باب با وی بتعریض و تصریح می گفتیم اثر نمیکرد و از آن
 عادت عدول نمی نمود القصة چون قصه وفات ملک به اتابک
 محمد رسید شرایط احتیاط بجای آورد و در ضبط شهر و قلاع
 اهتمام تمام نمود و خطبه و سکه بر نام ملک بهرامشاه فرمود و اتفاقاً
 و کبیل خیل قطب الدین محمد از جهت طلب وجوه دیوانی
 و ارزاق و علوفات حشم بردسیر در آن هفته بجزیرت رسیده بود
 و تا طغرل زنده بود در ترویج وجوه ماطلتی میبرفت و فات ملک
 سبب نفاق کار او شد و از جهت آنکه دار الملک در دست قطب
 الدین بود او را کاری شگرف بر آمد و مال بسیار و تحف بی شمار
 بر وجه سر کلافه^a بدادند و در ازاحت عمل او مثال فرمودند
 و هر چه ممکن شد از تکین و تربیت و مراعات قطب الدین محمد
 تقدیم نمودند و کبیل خیل او را پیش از حرکت خویش براه
 راین گسیل کردند و چون ملک ارسلان با برادرش بهرامشاه
 منازع بود و غالب این مغلوب و وقتی آن مقبل و این
 منکوب میشدند اولی آنست که احوال او نیز بر سبیل اجمال
 گفته شد و بالله التوفیق

(a) Ms.: کلاه.

اما این ساعت عیوط و صعوبت من و او موجب مزید تنافر گردد
 لا سیما که عدهٔ این ملک ملک و چنانست وصولت
 سلطنت از شوکت غلامان او درین صورت این معنی تقریر او
 کردن متعذر است، تورانشاه چون این پیغام بشنید دانست
 که جواب سقیم است و ملک عقیم بر فور با خواص خویش
 بیرون شد و روی بجانب فارس نهاد بهرامشاه در ملک بماند روز
 دوشنبه بیستم فروردین و فات ملک محقق شد و خزاین بسیار
 و جواهر بیشمار بدست بهرامشاه افتاد و در بردسیر اتابک قطب
 الدین محمد بن اتابک بزرگش بحکم شاکنگی مقیم بود چه
 در اواخر عهد ملک طغرل که پدرش اتابک بزرگش از سراجة
 احتشام دینی^a تحویل باز دار الملک عقبی کرد بحکم آنکه شوکت
 لشکر کرمان از خیل و خول غلامان پدر او بود و حقوق انعام
 و احسان اتابک پدر او و دادبک صالح و ترک زاهد اجداد او بر
 خاص و عام ثابت اکثر مویده اندیس ریحان خواست و اکثر نه ائمال
 آن جانب نا ممکن بود چون منصب اتابگی بموید الدین دادند

fol. 57.

لا بد شاکنگی دار الملک بردسیر و دادبگی با قطب الدین
 میبایست گذاشت چه اهلیت تقدّم و پیشوائی داشت و طول
 عهد نیکو کاری پدر او در دل مردم کرمان نهال مهر و محبت
 ایشان کشته بود اتابک محمد خود مردی حلیم سلیم خردمند
 ساکن بود و در آداب سپاهگری استقامت چون پنج ششماه در
 عهد ملک طغرل و اوایل عهد ملک بهرامشاه باسم دادبگی

a) دنیوی : Lisez.

بهرامشاه بر سربر سلطنت صعود نمود و آواز کوس دامامه بآسمان رسید، چون ملک ارسلان برین حال مطلع شد و میل اتابک بسوی بهرامشاه میدانست حال با فوجی از حشم از شهر بیرون شد و ترکنشا برادرش بحکم موافقتی که میان ایشان بود دست در فترک مرافقت برادر زد و رکاب خدمت برادر بزرگ گرفت و ساعتی بر ظاهر جیرفت اقامت نمودند چون کسی متعرض ایشان نبود رای او در توجه بهر طرف منشعب شد و قریه فکرت بگردانید رغبت او بجانب شق بم غالب آمد روی بم نهاد و ملک تورانشاه که برادر مهین ^م مادری بهرامشاه بود کس پیش برادر فرستاد که میان ما و تو عهدیست که اگر واقعه نازل شود طریقی موافقت مسلوک داریم و در دفع ارسلان از حریم ملک و حرم خانه خویش تظاهر و تظاهر نمائیم این ساعت راه استننا پیش گرفتیم و انتفات بمرادر مهین نا کردن سبب چیست بهرامشاه جواب فرستاد که اگر این کار بر وفق مراد میسر شدی و وفات پدر بکروزی در خقیه ماندی و عنان اختیار بدست بودی تجاسر بر تقدّم مستحاجز نداشتی اما چون حادثه فلتّه نازل شد لا بد دفع خصم را خانه از دست نداد و جای پدر نگاه داشت اکنون زینهار حرکت نفرماید و بر قرار می باشد تا آتش ثورت فتنه منطقی شود و خلایب خلایب واضطراب کمتر گردد او خداوند و برادر بزرگست و من بر جاده عهدی که هست استمرار می نمایم و ربقه طاعت او طوق رقبه خویش میدارم.

a) Ici la construction est peu claire.

حال شد و در میدان مبارات با اتابک علاء الدین بوزقش مجازات نمود و غلام تترك بسیار خرید و در آخر عهد ملك طغرل چون علم *a* اتابك بوزقش نكونسار شد منصب اتابكى نیز مصاف درجه قربت او فرمودند و با درگاه پادشاه اورا كرسى نهادند كه بر آن نشست چه قیام و قعود بروى دشوار بود و حل و عقد ملكت در يكسال آخر ملك ملك طغرل بكلى بازوى افتاد چه اورا در سراى حرم بارى و حجابى نبود و ملك و خوانین همه ساخره و شعبده *b* او بودند و او خواجه خیر بود و آثار خیرات او در كهرمان از ابنیه بقاع و مدارس و خانقاه بسیار است و در راهها نزول قوافل را ریاضات كرده بوده است و بر آن اوقاف فرموده تا فقراء سایله را زاد و پىافزار دهند و مساكین مكره و همچنین وقفى فرموده و مارستان درب خبیص كه اگرچه الحال معدوم و منهدم شده هنوز اوقاف آن دار الشفا در دست بعضى *c* اطباء كهرمان كه از اولاد طبیبى اند كه در آن بقعه بىداوى مرضى مشغول بوده هست و عادت نا پسند او آن بود كه پیوسته كدخدای خود را ناخدای نرسى اختیار كردى تا از هر دى كه در آن شركتى داشتى همگى منال آن بعلت حصه خویش بر میگرفت و ارباب عاجز را *fol. 56.* محروم میگذاشت القمه چون تمامی حل و عقد امور در كف كفايت مؤید الدین ریحان بود و ملك و خاتون ركنى در حكم او و مؤید الدین از پسران ملك طغرل با بهرامشاه بهتر بودى و رعایت جانب او زیاد فرمودى بقوت و شوكت مؤید الدین

a) Le texte porte *عمر*, déjà corrigé à la marge du ms.

b) Ms. *وشعبه*. *c)* Le ms. porte *در دست*.

نوبتهاء ملك خود در آتش سیاست افکند و هلاك كرد و مى پنداشت كه بوسايل عاف قوافل قلوب را از مناغل محبت ملك ارسلان بنوان گردانيد و بيدانست كه اَلنَّارُ بِنَمَاءِ تَنفَقِي وَدَوَاءِ اَلْخُرْقِ اَنْ يُرْفَى لَا جِرم چندانكه در وظيفه قتل مى افزود طباع نيز در نفرت و خيفت ازوى دور مینمودند و شنيع تر و قطع تر از چه آنكه برادر كهين تر كانشاه را بعلت موافقتى كه با ملك ارسلان داشت هلاك كرد و ندانست كه اَلرَّحِمُ شِجْنَةٌ مِّنْ اَللّٰهِ فَمَنْ قَطَعَهُ قَطَعَهُ اَللّٰهُ ۝

گفتار در ذكر بهرامشاه بن طغرل بن محمد كه

پادشاه نهم است از قاورديان

در بامداد روز شنبه هشتم ماه فروردين آواز بر آمد كه ملك طغرل فرمان يافت واضطرابى عظيم در شهر جيفت اذناك و تركان و غلامان دست بتاراج و غارت بر آوردند و جمله مراكب و ستوران تازيگان و اهل قلم ببردند و آن آوازه خود نتيجه نوحه جوارى حيره سلطنت بود بر خوف وقوع حادثه و هنوز ملك زنده بود و دو روز بعد از آن در دوشنبه بيستم فروردين فوت شد فى الجملة بمجرد آن آوازه بهرامشاه باستظهار قوت موييد الدين رحمان بر تخت پيدر شد و بجای او بنشست و اين موييد الدين رحمان خواجه بود در خدمت ملوك سلف پير شده اورا عقل درأى كامل و كرم و مروتى شامل و طول و عرضى در جته و زاده بسطه فى اَعْلَمِ وَالْحَجَسَمِ» در حَق او نازل در اول عهد ملك طغرل قوتى

فصول سکرست نه از افضال با اهل فضل اما هواء او در دل رعایا
 ولشکری چنان متمکن بود وخاص و عام در محبت او چنان عالی
 که نقش نام او بر اندام خویش می نگاشتند و خدمت و دعاء
 او چون عبادت حق سبحانه و تعالی واجب می پنداشتند از
 کارهای نا محمود که بر دست او رفت در نوبتهای ملک او آن
 بود که زن پدر خود خاتون رکنی مادر تورانشاه و بهرامشاه را
 میل کشید و آن عورت عزیزه را مثله کرد و حرق خویشی و حرمت
 مادری را مهمل گذاشت، و ملک تورانشاه پادشاهی بود هنرل بیوی
 غالب در مجالس عشرت پدر هرچه بازی و حرکات عذف و قصف
 بودی بیوی منسوب شدی و دلش موافقت زبان کمتر نمودی و مہمان
 قول و عمل او مسافتی دور بود

وَلَا نَتَّ تَفَعَّلَ مَا تَقُولُ وَبَعْضُهُمْ * مَدَى أَلْسَانٍ بِقَوْلٍ مَا لَا يَفْعَلُ
 شعر

نظم

باور نکنم قولت زیرا که ترا در دل * یکباره پنهانست از گفتن تا کردن
 و ملک بهرامشاه پادشاهی بود ماهیت و استقلال سلطنت از همه
 زیاده چه پادشاهی بود عاقل رزین زبیر کاردان و ثورت شراب عمان
 عقل او را از جاده حفظ مصالح و استماع نصایح نگراندیدی و طاقت
 شراب داشتی اما در دل رعیت جای نداشت و آب و هواء دولت
 او البته ملایم مزاج کرمان نمی آمد و از ضیقات لشکر نیز شرمه

متابع لواء دولت او نمی نمودند و او چون برین معنی واقف fol. 55.

گردید رعیت و حشم کرمان را از نظر عطفت خویش دور و محروم
 و مهاجر میداشت و نیز باران غضب و مقنت او بر همه دایم بود
 و ازین جهت خلسی بسیار از امرا و غلامان و معارف کرمان در

fol. 51 گوید او بی تفکری تلم این دو بیتی انشا کرده معروف داشت

رباعیه

تا خال عدس شکل شبیخون آورد

غلطان چو نخود ز چشم من خون آورد

سودای دو چشم ماش گون تو مرا

از پوست برنج وار بیرون آورد

و خود افعال و اقوال ایشان بچشم و کوش خود دیده و شنیده در تاریخ بدائع الازمان فی وقائع کومان که بتاریخ افضل شهرت یافته ذکر کرده چون بر قول او اعتماد است و اکثر احوال اولاد قاوردشاه از تاریخ او استخراج شده در قلم می آید ملک ارسلان پادشاهی بود صاحب جمال و خوبروی و لطیف طبع و عادل و جوانمرد تا همشیار بود و قور و شرمندک اما بشرب شراب مشغوف و بر ملازمت لیسو و منادمت حریص چون بخار شراب دماغ او را گرم میکرد ملک چه جهان بر دل او سرد می شد و التفات بموجودات نمینمود و غم مصالح ملک از دل یکسو می نهاد و او را طاقت استماع نصیحت نمی ماند و بعد از دو پیاله افسر تکبر از سر بنهادی و از کوسنی تاجبر غرو آمدی و عمر کرا دیدی بشکر آب بوسه دهان دلش شبین کردی افضل گوید که ما در خدمت او بودیم وقتی که او را همه خوش آمدی یا شعری بشنیدی پیش از عطا رخسار ما را قبله خویش ساختی و ما آنرا منصدی بلند و قرینتی تمام می پنداشتیم یک شب سیاه که سقعی سرا بود مشکلی شراب در مجلس خانه آورد باوی همان لطف فرمود و چند نوبت طوطی لبرا بیبارت زاغ روی آن سیاه فرستاد تا بدانستیم که آن از

وساحت راحت پشتت بچهاربالش باز داد و در دور او رواج
 اهل طرب و نفاق اصحاب لُهو ظاهر شد و رعیت بموافقت آسایش
 النَّاسِ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ وَمَتَابَعَتِ النَّاسِ بِنَمَانِهِمْ أَشْبَهَ مِنْهُمْ
 بِآبَائِهِمْ روى بمحراب میخانه نهادند و ركوع صراحی را ساجود
 میگردند و روزگاری خوش میگذاشت و قاعدهٔ ملوك کرمان چنان
 بود که در ماه آذر از دار الملک بردسیر انتقال باز دولتخانهٔ
 جیرفت کردند و در ماه اردیبهشت عزیمت معاودت بردسیر
 فرمودندی چنانچه هفت ماه موكب کبریا و مرکز عز و علا بردسیر
 بودی و پنجاهم بگرمسیر پس در ماه اردیبهشت سنه ۵۵۷ خراجی
 اتفاق کسوفی تمام افتاد در برج ثور بغایت هایل و سپمنک هوا
 بمثابهٔ a تاریخ شد که ستاره پیدا آمد دیگر سال که ۵۵۸
 خراجی بود ملک طغرلشاه در جیرفت رنجور شد و در بیستم
 فروردین در گذاشت و او را چهار پسر بود بزرگترین ملک ارسلان
 از کنبیزک و کوچکترین ترکانشاه ^ب از کنبیزک و در میانه دو پسر
 از خاتون رکنی که بنت عم ملک بود بزرگترین تورانشاه و کبترین
 بهرامشاه، و درین مقام ذکر اخلاق و احوال پسران طغرلشاه بنحوى
 که افضل الدین ابو حامد احمد بن حامد که b معروف است
 به افضل کرمانی و دبیر اتابک محمد بن اتابک بوزقش بوده و در
 محفل پسران طغرلشاه رتبت جلوس داشته و فضل و ثلم او بحدی
 بود که وقتی در مجلس اتابک اعظم اتابک سعد بن زنگی او را
 امتحان کرده اند که در عدس و ماش و نخود و برنج شعری بدیده

a) Ms. تمثابهٔ. b) Le ms. ajoute در.

fol. 53. وملك محمد بغایت خون ریز بود و گویند که روزی که کسی را

نکستی شکار شدی و گور و آغوزدی و خون ایشان ریختی و با
وجود چنین خون ریزی زاعد عباتی که در قوز کوبیان a ساکن
بود شیخ برحمان الدین ابو نصر احمد الکوبیانی قدس سره از او
نقل میفرموده اند که زاعدرا ملك تعظیم بسیار کرده بابا میخواند
و او وقت و وقت بشهر گواشیر شدی و بسرای ملك تردد کردی
گفت که یکروز با ملك در سرای او می گشتیم موضعی رسیدیم
که چند یکخروار کاغذ سه رقعہ بر م ریخته بود پرسیدیم که
این کاغذها چیست ملك گفت فتوی ائمه شرع هرگز هیچ
کسرا نکشم الا که ائمه فتوی دادند که او کشتی است و شیخ
برحمان الدین قدس سره ملك محمدرا از پادشاهان عادل دانستی
و مدت ملك ملك محمد چهارده سال و چهار ماه بود و فائش در
ششم شهر جمادی الاول سنه ۵۵۱ موافق سنه ۵۴۴ خراجی ۵

گفتار در ذکر ملك محیی الدنیا و اندین

غولشاه بن محمد که پادشاه هشتم

است از قاوردیان

غولشاه پادشاهی بود عادل رحیم لطیف مشفق پر رعیت در
زمانی که پدرش بنربنگاه آخرت خرامید او بیمارگاه سلطنت
حسب ارث بر تخت مملکت نشست و برادرش محمودشاه را در
قلعه کوه محبوس فرمود و دوازده سال و کسری بر بساط نشاط

a) Ms. کوبیان ou کونبان et peu après انکونبانی. Comp. Jâqût
s. v. کوبیان. Au lieu de قوز (solitude, retraite) le ms. porte
شوز.

هزار پاره کتاب از جمله فنون علوم، و در اواخر ملک او غز در خراسان آمد و خواجه *a* از طیس خدمت وی پیوست و طیس را باز کرمان داد و تا ظهور ملک موید وقت گرفتن کار او در خراسان شکنه کرمان در طیس بود و رشید جامه دار که والی اصفهان بود رسول بکرمان فرستاد و وعده کرد که نایی فرستد تا اصفهان بملک محمد دهد و ملک محمد این مهم را امیر عز الدین محمد انزلی از خراسان استدعا فرمود و بر عقب لبیک اجابت رسید با هزار مرد همه شیوان مردافکن و امیر عز الدین بنفس خویش پادشاهی غازی محتشم بزرگی بود از لشکرکشان جهان بیمن رویت و نصرت رایت مشهور و او را بهزار سوار نهادندی و ملک محمد در اعزاز مورد او لطف شاهانه و کرم ملکانه تقدیم فرمود و در تقریر نهضت اصفهان کعبتین استشارات گردانیدند و قرعه استخارت زدند چون اسباب آن ساخته شد و بدروازه شروع رسیدند امیر حاجب اجل دست رد بر سینه ملک نهاد و در اصفهان چنانچه رشید جامه دار را مدت عمر منقرض شد و از فرط مهابت و وفور سیاست ملک محمد امیر عز الدین محمد انزلی با این عظمت وقت دل گرفت که مدت یکسال در خدمت آن پادشاه بودم هیچ روز ظن نبردم که از بارگاه و مجلس او بسلامت بیرون آیم

a) Nous ignorons le nom du commandant désigné ici par *خواجه*. *b*) Ainsi porte le ms. ou bien *آنر*. La véritable prononciation de ce nom est incertaine, l'éditeur d'*ibn-al-Athîr* prononce *آنر*; Weil, *Geschichte der Chal.* III, 143 *Anaz*; Vullers *Anz*.

نهد و کسرا حد آن نه که موجب آن حرکت باز پرسد تا
 ۱۱۱ ۵۲. ملک بصحرَاء راین رسید صدر الدین ابو الیمن را که
 خواجه معنبر بود بخواند و گفت ابو الیمن هیچ میدانی که
 موجب رحیل من بدین تعجیل چه بود گفت رای خداوند
 بر غوامض امور واثف باشد خاطر ما بندگان بکنه آن نتواند
 رسید گفت سبب این بود و نامه بدست صدر الدین داد نوشته
 بودند که پنجم ماه سلجوقشاه با لشکری تمام از حصا بیرون
 رفت و ما را معلوم نیست که بر چه عزم بوده است صدر الدین
 گفت ای خداوند از آنجا تا حصا قریب پانصد فرسنگ بر
 وحر در میان است گفت ای ابو الیمن احتیاط آنست و او
 با ملک حصا دوستی دارد و در حصا کشتی بسیار اثر از راه
 دریا بسر ما آید چه کنیم چون احتمال دارد که درویشی نامه
 من رساند احتمال آن دارد که او خود هم بتواند آمد و ملک
 محمد مال بسیار و نامه و رسول فرستاد تا سلجوقشاه را در عمان
 شهر بند کردند و در آخر ملک محمد خلاص یافت و در حوالی
 کرمان بدست عناد تخم فساد میکاشت در اول عهد ملک
 زعفرانشاه او را در سرحد انار در قبض آوردند و علال کرد و تربتش
 آنجاست، و خیرات ملک محمد از بناء مدارس و ریاضات و مساجد
 بردسیر و بم و جیرفت زیادت از حد شرح است خان سرپین که
 و رای آن چیزی نفرموده اند از بنا عمارت اوست و در ریض بردسیر
 بر یک رشته مارستان و مدرسه و ریاض و مساجد و مشهد مرقد
 خویش بنا فرمود و در جیرفت و بم برین نسق و در شهر
 بردسیر بر در جامع تورانشاه دار الکتبی فرموده مشتمل بر پنج

سوار که با ایشان بود در میان یافت *a* و بهآباد بر هزار سوار
 یزدی زدند و یک کس سلامت بیرون نگذاشتند یا کشتند یا
 خسته و مجروح کردند، چون ارفش کشته شد نظم عقد آن اوپاش
 در حیز تبدیل افتاد و سلجوقشاه مصلحت در هزیمت دید و از
 جیرفت بغطفیف و عمان افتاد و ملک محمد همه عمر از کار
 سلجوقشاه اندیشه ناک بود و دل مشغول او، روزی در جیرفت بر
 خوان او کیکو بود و حکیم مختص الدین عثمان که از جمله
 خواص وندماء ملک بود و مردی عالم و خوش محاوره و مزاج بود
 و بذله‌های او در کرمان بمثل باز می‌گفتند حاضر بود ملک گفت
 من این کیکوی جیرفت دوست میدارم این‌را چه خاصیت
 است حکیم گفت کیکو سرد و تر باشد دل و دماغ‌را تر دارد گفت
 دیگر چه گفت تشنگی بنشاند گفت دیگر چه گفت خواب
 خوش آورد گفت دیگر چه گفت حرارت تسکین دهد گفت
 دیگر چه گفت سلجوقشاه‌را دست و گردن بسنه از زیر خوان
 بیرون آورد و بدست بندگان تو دهد آخر تره که چندین
 منافع او بر شمردم دیگر چه می‌خواستی ملک بقیقهه بخندید
 و اسب نوبتی اسپه تازی با ساختی مغربی باز داشته بود همچنان
 تبهک *b* بسنه و جبه و دستاری با *c* بحکیم داد، گویند روزی ملک
 محمد در صحرای جیرفت در میان سبزه بعشرت مشغول بود
 شخصی نامه آورده بدست او داد چون بر خواند در حال
 بر جست و آن عشرت ترک کرد و بر نشست و روی بجانبد بردسیر

a) Le ms. porte باقی mais comp. Jâqût s. v. باغد. *b*) Sans points dans le ms. — Lecture douteuse.

مینمودند روزی از ندما سوال کرد که در کدام محلت سگی
 زاده است دو سپید و دو زرد و یکی سیاه سپید ندما گفتند
 علم ما بولادت کلاب محیط نیست مگر رای اعلیٰ را از آن اعلام
 داده اند گفت در محلت کوی گبران سه شبست که این
 حالت افتاده است و او را غرض از ذکر زادن سگ و تلون بچگان
 او تنبیه مردم بود تا دانند که در تعریف احوال ولایت تا
 کجاست ندما و جلساء حضرت را قصه و ائمه و اکابر و معارف اهل
 بیوتات اختیار فرمود اشتهغال او بشراب روز درود رسول بود یا
 تاجد جشنی یا ارضاء قومی و حواشی سرای و خدیم بارگاه که
 عادت آن داشتند که با پدرش ندام فصل فراج میکردند و مرکب
 حماقت را پاشنه میزدند زهره آن نداشتند که در خدمت او مهر
 سکوت از حقه نطف بر دارند؛ چون بر تخت قوردی صعود
 فرمود و هنگام حرکت گرمسیر آمد و از سعادت سرای بردسیر
 بدولتخانه جیرفت نقل نمود در همانسال که سال اول ملکش
 بود برادرش سلجوقشاه از راندگان هر دری و یوانگان هر شهری
 مطرودان هر درگانی مردودان هر بارگانی حشو هر مصطبه خس
 هر مسبه سپاهی جمع کرد و جیرفت آمد بر ظاهر جیرفت از
 جانب غربی اتفاق افتاد و میان هر دو لشکر بازار جنگ گرم شد
 و هر یکی از رجال حرب و ابناء طعن و ضرب متاع بسالت و بضاعت
 شجاعت خویش عرض دادند و غلامی که روی بازار کار و پشت
 مردان کارزار سلجوقشاه بود و محرض او بر طلب ملک کشته
 گشت و آن غلام را ارشش پوزه چسبی گفتندی هزار سوار در
 یدخانه زین گویند و قی سلجوقشاه با این ارشش وینجا

گفتار در ذکر ملك مغیث الدنیا والدین محمد بن ملك

ارسلانشاه که پادشاه هفتم است از قاوردیان

ملك مغیث الدین محمد پادشاهی بود عادل ساینس دانا پیش‌بین
 علامت‌دوست علم‌پرور حقیقت‌گستر
 نظم

پادشاهی که از مهابت او * شیر در بیشه شب نکردی خواب
 با شمول سیاستش در جوی * جز بفرمان او نرفتی آب
 در سخا هر چه کرده محض کرم * در سخن هر چه گفته عین صواب
 کرمان بدور ملك او حرم عدل و امن گشت و محل آرام و آسایش
 و سکون، ملك را هوس علم نجوم غالب بودی و چیزی از آن چون
 معرفت تقویم و علم مدخل حاصل کرده و ازین جهت ظن مردم
 آنکه بطلمیوس عهد است و بر مقتضای هواء او میل رعیت بتعلم
 و تادب بسیار شد و اکثر محترفه اولاد را بر تفقه تحریص نمودند
 و بتربیت او بازار هنر نفاق گرفت و متاع دانش رواج یافت در
 ایام پادشاهی خود در چهار شهر کرمان منادی فرمود که هر کس
 از فقها که قدوری یاد گیرد صد دینار آفچه بر دست همت
 خود واجب کردیم که هر سال بر وجه ادرار بوی رسانیم و اگر
 جامع الصغیر یاد گیرد پانصد دینار بدهیم و اگر جامع الکبیر
 یاد گیرد هزار دینار بوی رسانیم بدین امید هزار مرد فقیه و مفتی
 شدند، در حفظ مصالح ممالک و رعایت احوال رعیت و ولایت شب
 سرمه سهر در چشم کشیدی و در دریا تفکر غوطه خوردی و در
 شهر صاحب خبران گماشت تا دقایق خیر و شر و حقایق مجاری
 امور خورد و بزرگ انهای رای او میکردند و تا اصفهان و خراسان
 عیون و جواسیس میفرستاد تا روز بروز احوال شرق و غرب باز

ناصر الدین سبکتگین میبگفته عنایتی باسعیل و عنایت الله بمحمود،
 و در میان فرزندان او ملک محمد بحسن سیرت و کمال هدایت
 و فرط نطق و درایت و جدت سیاست مشهور بود چون بنظر
 کیاست در احوال پدر نگریست دانست که وفات پدرش
 باختلاف اعواء امراء دولت و نزاحم خصوم ملکت سبب فتنه
 بزرگی و اضطرابی عظیم گردد و شی از لیالی ماه صفر سنه ۳۷هـ ملک
 ارسلانشه از عارضه سبک تشکی نمود ملک محمد پیش دستی
 کرده پدر را از سرای دشت در ربوده بقلعه کوه فرسناد و تخت
 ملک مبروث بیاری تخت بگرفت و چون ملک محمد واسطه عقد
 اولاد بود و جمله امراء حضرت وارکان دولت و رعایا ولایت را کمال
 استقلال او معلوم بود و انوار پادشاهی و آثار جهان داری در افعال
 و اقوال او مشاعده میکردند و این قرعه و فال پیش از حلول
 واقعه میزدند این حرکت را کس انکار ننمود کم متابعت او بر
 میان مطاوعت بستند، کرمانشاه از عاجز و کم بصیرتی بعد از
 قضیه پدر در رباط بعلیآباد پنهان شد او را ق در روز بار دست
 آوردند و خرمن عمرش بسپاد فنا بر دان و سلجوقشاه که دلیر
 و مردانه و قتل و فرزانه بود از شهر بیرون شد و روی بگرمسیر نهاد
 و قرا ارسلان بك پناه باز كهف کرم برادر برد و دست در فترک
 خدمت و ضراعت زد او را استنحیا فرمود و در خدمت خویش
 بداشت تا خود زبریگی کرد و راه آخرت نمود و برادران کهین
 و برادرزادگانرا قریب بیست نفر بر قلاع شهر و دشت قسمت
 کرد و آنجا فرستاده عمده را بمیل تکحیل از اتارت گرد فتن و ادارت
 آسیاء محن باز داشت ۵۵

و چون سلطان ماضی *a* سناجر بذات خود بهرامشاه را بغزنین برده بر سریر سلطنت محمودی نشانید و کار ملک بر بهرامشاه مستقیم شد امیری از خود با اسم بشارت بکرمان فرستاد و ملک ارسلانشاه فرمود تا چهار شهر بزرگ کرمان و دیگر شهرها را بگرفته آذین بستند، چون ملک او متناول شد و سن او از هفتاد در گذشت امان شرب شراب و کثرت جواری و حجرات در ظاهر و باطن او خلل پیدا کرد و جنس فرتوقی احياناً غالب می شد و او را فرزند بسیار بود پسر و دختر چندی در حیات او حیات خود را وداع کردند و آخر عمر او هفت یا هشت پسر در حیات بودند پسر مهین او را کرمانشاه گفتندی و پدر او را ولی عهد خویش کرده بود و در اوقات غیبت از دار الملک بدسیر او را قائم مقام خویش می کرد اما پسری بود که از قلت هدایت و ضعف کیاست استقلال تقدم نداشت، ملک ارسلانشاه مادر او را دوست داشتی و او را زیتون خاتون گفتندی او را ببردگی فروخته بودند اما امیر زاده بوده است از ولایت هراة چون احوال خود با ملک ارسلانشاه کشف کرد او را در نکاح آورد زنی بغایت عاقله و خیره بود در کرمان خیرات بسیار فرمود از مدرسه و رباط و او را عصمت الدین لقب بود و اوقاف او را اوقاف عصمتی گفتندی مدرسه در ماهان و رباط ربض بزدیان از ابنیه او بود، ملک ارسلانشاه بحکم شفقت پدری میخواست که از سرگین ترحمی سازد ساخته نمی شد ملک ارسلانشاه کرمانشاه را میخواست و حق تعالی محمد را امیر

a) Leçon douteuse.

در کسب عمر و تحصیل علم شروع کردند از اطراف و اکناف افاق
نیقات علما روانی بوی نهادند و قوافل روم و خراسان و عراق بل
تمامی افاق ممر خویش بهندوستان و حبشه و زنگبار و چین و دریابار
باز سواحل کرمان افکندند و عمارت ریض شهر که در عهد عمّش
توران‌شاه عادل بنیاد شده بود متصل دیبهای حومه شد و غرباء
شرق و غرب آنرا از جهت لطف هوا و عذوبت آب و عموم عدل
و امانت و شمول خصب و جمعیت موطن خویش ساختند، و بر
قاعدۀ اسلاف شهنشاه ملک ارسلان‌شاه در عمان بود و ملک فارس
بگرفت و چالوی سقاورا^a مقهور کرد و در آخر عهد او در یزد
میان او و علاء الدوله اشجار مشاجرت ببار آمد و امیر علی بن
فرامرز انداجا باز حضرت کرمان کرده التماس مصافحت نمود و یزد
بدو داد و امیر محمد بن کی ارسلانرا بشاخنگی یزد فرستادند
و دختر سلطان محمد بن ملکشاهرا خواست و بعضی تمام او را از
عراق بکرمان آورد و در بلاد کرمان بقاع خیر بنا فرمود از مدارس
و ریاضات در ایام ملک او بهرام‌شاه بن مسعود از برادر خود 49
ارسلان‌شاه در غزنین منهزم شده باستمداد بکرمان آمد ملک
ارسلان‌شاه او را خروارها زر داد و چندان عطا کرد که در حوصله
انسانی گنجائی نداشت و ثقت چنین سلطان اعظم سنجر بر
مسند سلطنت است ترک ادبست مرا لشکر دادن و الا بدانچه
مقدور بود تقصیر نمی‌کردم و یکی از امراء حضرت در خدمت
بهرام‌شاه بیایه سریر سنجر فرستاد استطاء اذن بهرام‌شاه کرد

a) Ms. سقاورا (sic); IA écrit سقاوو (X, ۳۶۰ etc.).

معادل وحصون کرمانست برد واز دار المملك *فرخ قفجاق^a با
فوجی از حشم بر پی او فرستادند در منزلی که آنرا کوشک شیرویه
گویند بایرانشاه رسید وهاجا او را هلاک کرده سر او ببردسیر آورد
از مبدأ جلوس او تا ظهور اعلام ایرانشاهی پنجاهسال بود^۵
گفتار در ذکر ملك محبی الاسلام والمسلمین ارسلانشاه

ابن کرمانشاه بن قاورد که پادشاه ششم

است از قاوردیان

چون ایرانشاه از بیضه ملك و حومه غوغا بیرون رفت در شهر
اولاد واحفاد واسباط قاورد ظاهراً کس نبود که اهلیت جلوس
بر تخت قاوردی داشته باشد قصه عهده اعلام دادند که در
مکلت کوی گبران جوانی است ارسلانشاه نام میگویند پسر
کرمانشاه بن قاورد است قصه و امراء دولت بخدمت او پیوستند
او را خلقی و خلقی یافتند در قالب پادشاهی ریخته و حله صورت
وسیرتی دیدند بر منوال خسروی بافته او را از زاویه مسکنت بر
داشته بمعراج سلطنت بردند وروز بیست و دویم محرم سنه ۴۹۵
بر تخت سلطنت نشاندند مدت چهل و دو سال پادشاهی کرد
که غبار نامرادی بر دامن دولت او ننشست^b اسلاف او زحمت
کشیدند و او سلطنت کرد واجداد او خون نهادند و او دعوت
خورد کرمان بعهد ملك او پیر و بال عمارت بگسترد و با خراسان
و عراق لاف مباحات خصرت و نصارت زد رعیت در روزگار عدل
او طعم سلامت و لذت عافیت در کام جان دیدند و ارباب عایم

a) Ms. فرخ قفجاق. Incertain. b) Ms. بنشست.

جامع ائمه وعلما وكبرا را قتل نمایند وچون عوام بمانند لا بدكيش ايشان گيرند شيخ الاسلام وعلماء ائمه وقضاة عهده بر خلع او متفق شده قنوی نوشتند كه هرگاه پادشاهي الحاد وزندقه بر دين اسلام اختيار كند خون او مباح باشد ولا ضاعة للمخلوق في معصية الله تعالى وعوام را بر خروج قنوی دادند وقيل از آنكه جمعه در آمد ومراد ومقصود كاكا بليمان وسائر لثيمان وپادشاه بي دينان بر آيد در سحرگاه شب پنجشنبه نقيه عالم كردند ودر ولام ايرانشاه فرو گرفتند وكا بليمان وبيروان وخصمانرا بدوزخ فرستادند وايرانشاه با فوجي از غلامان بام سراي امارت را حصار ساخته روي بشفاعت نهاد وخدمت قاضي جمال الدين ابو المعالي بيغلام فرستاد كه چون سروران اين كار از ميان رفتند من از ايشان اعراض كردم وتوبه مینمایم مرا خلاص دعويد چون قنوی بقتل او داده بودند واز اهل ارتداد بود اين سخنان نافع نيفتند ايرانشاه در شب با كوكبه از غلامان از ميان وحشت وغموغا خود را بيرون افكند وروي بگرمسير نهاد وچون بحيرفت رسيد گفت اينجا حصاري نيست كه مرا از قصد خصوم پناهي باشد روي بجانب بم نورد اهل شفق بم از معامله يا خبر شده بودند سوار وپياده بيرون آمدند ومظنه ايرانشاه آنكه باستقبال او آمده اند تا گرد سپاه او فرو گرفتند وچرا بقتل آوردند ايرانشاه با دو سوار جان از مهلكه بيرون برد وبگريخت باره آنكه پناه بقلعه سموران^a كه از امهات

fol. 48.

a) IA X, ۲۱۹ écrit سنيم à tort.

أب بخت صفات قبیحه اش ملبوث گشته است وعدم تعیین جهت مذمت این مذکور دانست بر آنکه جامع صفات ذمیمه است و تخصیص ذمّش بوصفی دون وصفی ترجیح بغير مرجح بنا برین این شعر جامع انکلم باشد در باب ذم، ایام خود را بر شراب و لیالی بر خواب مقصور گردانید و از کنشینان هنرمند اعراض نمود و سایه اختیار بر چند دون بی دین افکند و از جمله ارانل که اختصاص قریب داشتند شخصی بود او را کاکا بلیمان گفتندی بخت اعتقاد موصوف و بسوء سیرت معروف ایرانشاه را بر ارتکاب محذورات و استکلال محظورات دلیر گردانیدند تا چند قاضی و علمرا هلاک کرد و بدین حرکات سمت الحاد^a بر جبین اعتقاد او نهادند و او را بکفر و فلسفه منسوب کردند اتابک او نصیر الدوله مردی مسلمان دین دار بود بسیاری او را نصیحت نمود هیچ در نگرفت و با اینهمه دولتخواعی قصد کشتن اتابک کرد چون اتابک را معلوم شد بگریخت و با پانصد سوار بجانب اصفهان رفت چون او برفت ایرانشاه مدتی فارغ دست از آستین کفر و الحاد بیرون آورد امراء دولت از رکاکت عقیدت او در تعظیم قدر دین و ضعف رای او در تمشیت امور ازو نفرت گرفتند و از وی تبراً نمود^b و مقام باز صحرا برد^b و مقدم امرا ترکی بود او را خلیف بازدار گفتندی جمعی خدمت شسیخ الاسلام قاضی جمال الدین ابو المعالی که مقتدای آنروزگار بود رفتند تقریر کرد که ایرانشاه با کاکا بلیمان قرار داده که روز جمعه در

a) Ms. اتحاد. b) Correctement نمودند et بردند. Ces incongruities ne seront plus notées dans la suite.

لَيْسَ فُخْرَتِ بَابِهِ ذُو شَرَفٍ . نَقَدَ صَدَقَاتٍ وَنَبِيْنِ بَيْتِ مَا وَنَدَا
 در میداد و صوفی که ابرهیم بن مهدی عباسی در حاجو محمد
 ابن احمد بن ابی دؤاد گفته است در حَقِّ او صادقست و احمد
 ابن ابی دؤاد در خلافت مامون ندیم و جلیس حضرت خلافت
 گشت و در هنگام حلول اجل برادر خود معتصم وصیت کرد که
 در جمیع امور با احمد بن [ابی] دؤاد مشاورت کند و چون معتصم
 خلیفه شد یحیی بن اکثر را از قضاء بغداد معزول کرده باین
 ابی دؤاد داد و در زمان واثق و متوکل نیز قاضی القضاة بغداد
 بود و اول کسی که در مجالس خلفا افتخار سخن مینمود او
 بود و تا او سخن نمیکفت دیگری ابتدا نمیکرد و وی از اصحاب
 و اصل بن عطاء المعتزلی بود و خلفا مغالط و قایع منیعه بمفاتیح
 ارایی ثاقبه او مفتوح میساختند و در ارتفاع مراتب و اجتماع مذنب
 مشار الیه بنان اکابر زمان بود و سابق فرسان میدان مروت
 و احسان و پسرش محمد نه بر جداده سیادت و اند سالک و نه
 عنان سمند دولت را بدست مکارم اخلاق ماسک بود بنابراین
 ابرهیم العباسی که در فضل و شعر و غنا مشهور بود این شعرا
 گفته صوفی ساخته بود

عَقَّتْ مَسَاوِئِبِدَّتْ | مَنَادَ وَ اَحْنَتْ . عَلٰی مَا حَاسِنَ اُبُقَاعَا اَبُوكَ لَكَ
 نَقَدَ تَقَدَّمَتْ اَبْنَةُ اَنْكَرَامِ بِيْهِ . كَمَا تَقَدَّمَتْ اَبْنَةُ اللِّثَامِ بِكَمَا
 واثبات تقدم این مذکور بر ابناء کرام بسبب آب مذکور دلالت
 میکند بر آنکه والدش متحلی بصفات حمیده بوده است و اثبات
 تقدم آب مذکور بر آبای لثام بسبب این مذکور دلالت میکند
 بر این که این مذکور متصف بصفات ذمیه که خلعت رفعت

مشهور است، و از بن عدالت اوست که بعد از پانصد و پنجاه سال هنوز مساجد جامع او که مسجد ملک باز میخوانند از حلیه عمارت بیکبارگی عطل نشده و قبه مدفنش زیارتگاه اذات و ذکور و محلّ اجابت دعوات نزدیک و دور است و عدالت خیر fol. 46. و امش شده بعد از مرور و کور اینهمه اعوام و شهر نزدیک خلیف ملک عادل مشهور اینهمه ملوک و پادشاهان که بعد از او آمدند و عمارات عالیه مذقّب مزین ساختند و پرداختند نه اثر از قصور و مسکن ایشان هست و نه از قبور و مدفن باز بر سر ساختن رویم رعیت بر موافقت لشکری بر ظاهر شهر عمارت کردند و جای فراخ شد و نزول خواست و ملک محمد بن ارسلانشاه بن کرمانشاه بن قاور در عهد پادشاهی خود گفتی که از قبیلۀ ما یعنی اولاد و اسباط قاور در پادشاه بوده اند که در محراب پادشاهی مقتدائی و پیشوائی را نشانند و مآثر و مفاخر روزگار ایشان شاید که مثبت گردانند یکی ملک تورانشاه بوده است و دویم را مستی نکردی و ذکر نغمودی یعنی که منم و ملک تورانشاه بعد از آنکه سیزده سال در بسط بساط عدل دان در شهر ذی القعدة سنه ۴۹۰ از محنت سرای دنیا بترتیب جای عقی خرامید رحمة الله علیه رحمة واسعة ۵

گفتار در ذکر ملک ایرانشاه بن تورانشاه که پادشاه

پنجم است از قاوردیان

بهاء الدوله ایرانشاه بن تورانشاه در بیست و هفتم ذی القعدة سنه ۴۹۰ بعد از پدر بر تخت قاوردی نشست و معاصف ملک مرورث و ملابس اشغال پادشاهی شد و روزگار نداء شعور

فلما سمع الوزير هذا البيت اطلق له الف دينار اخر ولما كمل
انشاد القصيدة اطلق له الف دينار اخر وخلص عليه وقد اليه
جوادا يركبه وقل له دعه امير المؤمنين مسوم ومرفوع وقد دعا
لك بسرعة الرجوع وجهز بجميع ما يحتاج اليه ورجع الى بغداد
وكان من الادباء الفضلاء

واز حكايات عدل ملك عادل يكي آنست كه او بغايت عمارت
دوست بود وبناره اصناف محترفه در سراي او بر كار بودندى
واو از محاورت وخالصت اهل صناعت وحرف تحاشي نمودى
وقتي در شهر سنه ۴۷۸ درودنگرى در سراي شهر كار ميكرد
وشاگردى بوى كه باولاد تركان مشابهتى داشت ملك از درودنگر
پرسيد كه اين كودك تركزاده است درودنگر گفت اين مسعله
حق تعالى از تو پرسد مادر اين پسر ميگويد كه از من آمده
است تركى در خانه من بحكم نزول ساكن است لا بد جواب
اين ترا بايد داد واقوقت مقام لشكرى در شهر بود ودر بعض هنوز
نساخته ملك تورانشاهرا سخن درودنگر بر آتش قلف واضطراب
نشاند وديده دلش را از دود اندوه تيره گردانيد وحالى فرمود
تا مهندس ولايت واستادان بنا را حاضر كردند ودر بعض بيرون
شهر بناي سراي خويش فرمود ودر جنب سراي مساجد جامع
ومدرسه وخانقاه وبيمارستان وگرمابه واقوف شگرف بر آنها نهاد
وفرمود تا امراء دولت وصدور حضرت ومعارف ولايت كه در بعض
منازل ساختند وچون مكالمه درودنگر وملك روز سهشنبه بود
وعمان روز بناء عمارت شد آن محله بمحله سهشنبهى معروف
گرديد وحالة التاكثير اگرچه ويران است اما بهمان اسم

مذكور است در ذكر فوت شبل الدولة در ٥٥٠ هـ وفي السنة المذكورة
 ابو الهيجاء مقاتل بن عطية بن مقاتل البكري الحجازي الملقب
 شبل الدولة كان من اولاد امراء العرب فوقع بينه وبين اخوته
 وحشنة اوجبت رحيله عنهم ففارقهم ووصل الى بغداد ثم خرج الى
 fol. 45. خراسان واختص بالوزير نظام الملك وصاحبه ولما قتل نظام الملك
 رثاه ببينين وقدم ذكرها في ترجمته ثم عاد الى بغداد واقام بها
 مدة وعزم على قصد كرمان مسترفدا وزيرها مكرم بن العلاء وكان
 من الاجواد فكتب الى المستظهر بالله قصة يلتمس منه الانعام عليه
 بكتاب الى الوزير المذكور ينصم الاحسان اليه فوقع المستظهر على
 رأس قصته يا ابا الهيجاء ابعدت النجعة، اسرع الله بك الرجعة،
 وفي ابن العلاء مقنع، فطريقه a في الخير مبيع، b وما يسديه اليك
 تستنحلي ثمرة شكره، وتستعذب مياه برة، والسلام فاكنتى ابو
 الهيجاء بهذه الاسطر واستغنى عن الكتاب وتوجه الى كرمان فلما
 وصلها قصد حصرة الوزير واستاذنه في الدخول فاذن له فدخل
 عليه وعرض على رايه القصة فلما رآها قام وخرج عن دسنه اجلا لا
 وتعظيما لكاتبها واصل لاني الهيجاء الف دينار في ساعتها ثم عاد
 الى دسنه فعرفه ابو الهيجاء ان معه قصيدة يمدحه بها فاستنشد
 اياها فانشدته

شعر

حَجَّ الْعَيْشُ يَمْدَرُ عَرَضَ الْفَلَا * أَلَى أَبِي الْعَلَاءِ وَالْأَقْلَا

a) Le ms. porte عطريه et le ms. de Jâfi à Vienne عطريه. J'ai corrigé d'après ibn-Khallikân (n°. 744 de l'édition de M. Wüstenfeld), à qui Jâfi a emprunté le texte.

b) Ms. مبيع.

کرماتی گفتی و سلطان‌شاه و دیگران از وی حساب پادشاهی بر
نیگرفتند ۵

گفتار در ذکر ملک عادل ملک محیی الدین عماد الدوله
توران‌شاه بن قرا ارسلان بك که پادشاه چهارم
است از پادشاهان کرمان

چون سلطان‌شاه از اوج ملک بحضیض علك پیوست از اولاد
قاورد جز عماد الدوله توران‌شاه نمانده بود سرای ملک بحکم
ارت حَقّ او شد و امرا به بم رفته او را بدار املک بردسیر آوردند
و در ماه رمضان سنه ۴۷۷ بر تخت قاوردی صعود فرمود و چون
قباء ملک تبر قامت قاپلیت او راست بایستاد ساز عدلی ساخت
که مردم نواعای انصاف نوشروان فراموش کردند و از لطایف
حسن سیرت غالیه آمیخت که عبیر عهد عمر بن عبد العزیز
در جنب آن بوی نداد و منصب وزارت بحاتم روزگار و صاحب
نامدار صاحب مکرم بن العلا که اخبار کرم او در صدور کتب
که بزمام او ساخته اند ثبت است و دواوین شعراء معلق چون
عباسی و غزنی و برعدنی و معزنی بحسن آن و کمال بزرگواری او شاعر
عدل و عباسی در مدح او و تعرض و تم نظام الملک که با یک
دیگر معاصر بودند میگویند

الشَّيْبُ يُعْطَى دِرْعًا مِّنْ بَدْرَةٍ • وَأَصْدَرُ يُعْطَى بَدْرَةً مِّنْ دِرْعِمٍ
تغیص فرمود و از شواهد کرم او حکایت آمدن شیل الدوله
است بکرمان و آن برین نهج در تاریخ مرآة الجنان و عبرة البقشان

پدرش اورا از لشکرگاه ملکشاه بدزدید و بر پشت خویش بکرمان آورد و در کرمان کرمانشاه که پدر اورا بجای خویش نشاند، بود کلبهٔ دنیارا وداع کرده بود و دیگر پسران قاور در قلاع بودند مهد امیر حسین که طفل بود بر تخت می نهادند و بار میداد چون رکن الدولهٔ سلطانشاه برسید در ماه صفر سنه ۴۶۷ تخت ملک موروث را بزینت قر خویش زینت افزود و امور مالک را در fol. 44. نصاب تقویم قرار داد چون مدت یک سال از ملک او بر آمد سلطان ملکشاه بنا بر حرکت قاور بقصد استیصال نهال اقبال خاندان قاوردی عزم کرمان فرموده با لشکری بسیار وحشری بیشمار بر در بردسیر نزول کرد سلطانشاه در شهر متخاصم شده بلباس خضوع ملتبس شده بقدم خشوع پیش آمده پیغام فرستاد که مرا چهل خواهر است که بحکم خویشی ناموس سلطان جهانند کرم و فتوت سلطان عالم را ندارد که بدست خربندگان لشکرگاه افتند بعد از تردد سفرا واستشفاع امرا ووزرا چون سلطان سوگند خورده بود که شهر کرمانرا خراب کند تصدیق سوگند سلطانرا یک برج از قلعهٔ کهن که آنرا برج فیروزه می گفتند خراب کردند و سلطان بعد از آنکه هفتده روز بر در بردسیر مقام کرده بود باز گشت و سلطانشاه پادشاهی بود عشرت دوست در مدت ده سال که پادشاه کرمان بود غیر عشرت با هری دیگر نپرداخت و در آخر عهد مملک او از برادران او در کرمان تورانشاه مانده بود اورا بجانب بم فرستاد نه بطریق نیابت بل بحکم استیانت چه ملک تورانشاه در میان رمان پیورده بود و در تضاعیف شمایل او جنس بیستنی بود و اکثر ساختن بزبان

زبس آغار خون کز دانه چیند * طبرخون رویدش از حلق وزاغر
چنان کردی که بر ایوان شاعان * بجای جنگ گاه رستم زر
ازین پس مر تو در زمین نگارند * تن تنها دریده قلب لشکر
بعون رخس و زال و تیسر سیمرغ * زیک تن کرد رستم پاک کشور
تو تنها گز بکوشی با سپاهی * چو قوم عاد در بالای صرصر
چنان شان باز گردانی که از بیم * برادر سبف جوید بر برادر
ترا سیمرغ و تیسر گز نباید * برخش جادو زال فسونگر
زمردی و جگر بگذاشت باقی a * مصور بر تو ای زیبا مصور
الا ای نامور شاعی که هستی * زشاعان در عر انواعی مخیر
زسهم افزای کاری باز گشتی * که آن با دیده کس را نیست باور
زخفتان معصفر بند بکشای * زساقی بادۀ بستان معصفر
بجای جوشن اندر پوش قائم * بجای نیزه بر کف گوی ساغر
قدح بر لب نه و عنبر همی بوی * بر افروز آتشی چون چشم عبیر
اگر بستان آزاری به برم زده * باآذر بوسستانی کس زآذر
ایا شاق که از نظم مدیحت * نگردد سیر طبع مدح گستر
مرا از نظم در خاطر عروسبست * که از مدح توخواعد نقش وزیر
بسا کاشعار من در مدحت تو * باخواعد گشتن از دفتر بدفتر
واین قصیده شصت و چهار بیت است همه برین نظم و اسلوب
و سلطانشاهرا بعد از قتل قاورشاه مایل کشیدند اما سلطانشاهرا
بندبیر تقدیر سبب بصیر آینه نظر از ده قصد تیره نشد
و ادام بصر از سنگ تکحیل شکسته نگشت و شخصی از خدم

a) Ms. باقی. b) Le sens de ces mots est obscur. c) Peut-être convient-il de lire *اعنی* et قصد.

جهانی دیده بر خسرو نهاده * به تیسر و نیزه از دیوار واز در
 زشه برج ار قضا را چرخ داری * ملک را یافت در میدان برابر
 زخون شمشیر هندی بر کفش اعل * زخوی خفتان رومی بر تنش تر
 چو آتش چرخ را بر کرد و بشتافت * که آتش دند a پاداش و کیف
 بر و بازوی او برگستوان دار * خدنگ راست زد برگستوان در
 fol. 43. زرخم تیسر تا پای خداوند * بدستی مانده بد با نیز b کمتر
 زدیکتر سو بدان سونیر بگذشت * که از تیری نیالودش باخون پیر
 ملک چون سرو و گل شادان و خندان * نشاطی بادپائی خواست دیکتر
 ملایک در هوا آواز دادند * زشادی در شگفت الله اکبر
 زفر ایزد و آثار دولت * نشانی باشد این واضح نه مضمهر
 دو پیکر بود اسب و مرد جنگی * بسوزانی و تیزی بزی و صرصر
 بزخم اندر چه داند پیر بیجان * تفاوت جستن از پیکر به پیکر
 به گیتی زآب دانش خیره تر نیست c * دو جانور یار سلطان ستمگر
 سیاهوش را و خسرو را بیازرد * چو فر ایزدی بر آب و آذر
 تهور گر نه بد بودی زشاهان * نه جوشن داری در کین نه مغفر
 چه باید مغفر از آهن مر آنرا * که بزدان داد باشد مغفر از فر
 ایا شاعی که شخصت را بیاراست * بعقل و حلم بزدان پیکر ویر
 فزون شد دو ننت تا باز گشتی * زجنگ سگزیان دیو منظر
 توان بدن هنوز از جنگ جای * دریده زهره سگزی به زنبور
 از اکنون تا پسین روزی زگیتی * بر آن خاک از فرود آید کبوتر

a) Sie! Peut-être le بند? b) Ainsi le Ms., mais je ne
 sais pas expliquer le texte. c) Leçon douteuse!

نشانند چون خبر قصیه پدر استماع نمود بر سریر سلطنت نشسته
یکسال حکم راند و در گذشت ۵

گفتار در ذکر سلطان‌شاه بن قاور که پادشاه سیم است

از پادشاهان کرمان

سلطان‌شاه چون با پدر و برادر اسیر سلطان ملک‌شاه شد
برادرش امیرانشاه را که شمه از مردی و مردانگی او در دیوان
حکیم ازرقی مذکور است و چون نزدیک ده قصیده در مدح او
دارد ذکر ده موجب تطویل میشود از یک قصیده این چند
بیت ثبت افتاد

عمایون جشن عید و ماه آذر * خاجسته باد بر شاه مظهر
امیرانشاه بن قاور چغری * جمال دین و دولت است و باور
خداوندی کجا کوته نماید * به پیش خطی او خط محور
اگر خورشید بودی دست زادتش * شدی دشت زمین یاقوت احمر
زمین باران جودش گم بیامد * بجای سینه روید از زمین زر
بدینند سجستان آنکه او کرد * مثالی کرد بد حیدر بخیر
حنا و کوه زمین داشت ششماه * بجای خواب خوش بالین و بستر
درین شش ماه زمانی بر نیاسود * ز دار و کثیر گردان معسکر
بگرد اندر می شد مهر پنهان * بخون اندر می زد چرخ چنبر
زبانک کوس غران چشم کودک * می احوال شد اندر ناف مادر
زبیم جان می جان کرد پنهان * چو درآج از پس خسیه a غصنفر
زمین دریوی موج افکن شد از خون * درو کشتی سوار و گشته لنگر
اجل بازو زنان هر سو همیرفت * بخون اندر چو مرد آشناور

a) Le ms. porte خسیه ار نس

سنّ و تعرّف دقائق امور پادشاهی و سلطنت و تکشف از حقایق احوال سپاهی و رعیت با وجود خود سلطنت ملکشاهرا که هنوز سنین عمرش بعشرین نرسیده بود جایز نمیشد تحریک امرای مزید عدت شده با لشکری که داشت بهوس سلطنت عراق بامید اتفاق امراء پر نفاق عام میدان شد و ملکشاه از ری بدر میدان آمد و میان ایشان مصافی عظیم رفت و سه شبانروز عراضه جدال بر چیده نشد و چون فرزین بند ملکشاه قایم بود امرا اسب در میدان وفاق قاورد نتوانستند جولان داد و بالاخره لشکر قاورد چون اصحاب پیسل خوار و ذلیل شده پیاده و سوار رخ بیکبار از عرصه کارزار بر تافتند و شاهرا در ماتگاه گذاشتند قاورد نیز عنان fol. 42. بر تافته سالک وادی فرار شد و در اثناء هزیمت او و دو پسرش امیرانشاه و سلطانشاهرا اسیر گرفته نزد ملکشاه بردند و قاوردرا روزی چند مقید داشتند در شب خفیه خبه کردند و امیرانشاه و سلطانشاهرا میل کشیدند و این واقعه در شهر سنه ۴۹۶ اتفاق افتاد و اورا فرزندان بسیار بود از پسران آنچه نام ایشان بما رسیده امیرانشاه و کرمانشاه و سلطانشاه و تورانشاه و شاهنشاه و مردانشاه و عمر و حسین و ذویند چهل دختر داشت بعضی را در حکم امراء آل بویه کرد و اکثر بعلوتیان داد از آن جمله هشت دختر به ولی صالح شمس الدین ابو طالب زید زاهد نسابه مدفون به خبیص که جد راقم است و هفت پسر او داد ۵

گفتار در ذکر کرمانشاه بن قاورد که پادشاه دویم است

از پادشاهان کرمان

قاوردرا در وقت تهمّجه بحرب ملکشاه اورا بر جای خویش

میرفت چون حرکت رکاب فرمود در بردسیر کرمان صد من نان بدیناری سرخ بود بعد از آنکه بدولتخانه جیرفت فرود آمد انهای رای پادشاه کردند که ۴۰ درین هفته در بردسیر نود من بدیناری کردند و نیز آرد سیاه و تباہ می پزند و در حال با ده سوار از خواص عزم بردسیر کرد و بیک شبانروز بردسیر آمد و جمله نان بایانرا بخواند و گفت تا من بشدم ملخ خواری درین شهر افتاد گفتند فی گفت آفتی دیگر از آفات سماوی رخ داد که آسیحا خراب شد گفتند فی گفت لشکری بیگانه روی بدینجانب نهدا گفتند فی گفت سبحان الله العظیم چون من با چشم ازین شهر رفتم مؤمن و خرج ولایت از دو بایکی آمد بایستی که یکصد و بیست من نان بدیناری شدی پس چندی از معارف خبازان در تصور یافته نشاند و بسوخت و باز بجیرفت آمد؛

و ملوک قاورد در آخر عهد ولایت فارس از فصول فصلان خالی کرد و تخت ملک شیراز را بحمال عدل خویش جالی « و چون فارس او را مسلم شد برادر کهنترش الب ارسلان محمد که بعد از عمش طغرلبیک پادشاه ایران بود در لبّ جیبحون بر دست یوسف بزمی چنانچه در مقاله اولی ذکر شد مقتول گردید و امراء حضرت بحکم ارت و وصیت سلطان ملکشاه را بر تخت نشاندند و بعد از ضبط خراسان توسعه عراق نمودند بعضی از امراء ملکشاهی عراق خدمت قور فرستاده و عده اعانت نمودند و قور خود در اصل ذات پادشاهی پادشاهی دلیر فرزانه بود و حکم کبر

مناره کاروانسرا و حوض و در شهر جمادی الاول سنه ۱۰۲۵ که راقم این صکیفه محمد ابراعیم بعد از فوز بسعدت زیارت حضرت امام الحسن والانس امام معصوم مرنضی علی الرضا علیه وعلی آباءه الثخبیه و الثنا با منسوبان و فرزندان بوسیله فوت خاله مرحومه ام ویرشش پسر خاله نور حدقه مردمی و مرّوت نور حدیقه سخاوت و فتوت میرزا ابو الفتح سلمه الله تعالی و ابقاه فی ظلّ اعلیٰ حضرت والد اماجد السلطان المصاع ملک جلال الدین والدنیا خلد ظلاله العالی بسیستان رفته قریب دو ماه در ملازمت تراب مستطاب ملک اسلام و محمد و مزادگان عظام بسر برده باججاج و التماس بسیار رخصت حاصل کرده متوجه مسکن و وطن بود آثار خیرات قاوردی را برای العین مشاهده نمود اکثرجه از امیال قلبیلی بجا مانده اما مناره دوگانه بر جاست و در راه که از کرک جدا

شده بجانب گشت خبیص میروند راثیان میگویند که یک دو. fol. 41.

مناره کوچک هست وحقاً که چیزی فوق آنچه قاورد در بیابان کرک نموده مقدور بشر نیست که بعمل آورد هر که بنظر امعان در آثار آن ملک ملک نشان نکرند سایر اوضاع او را تفرس میتوان نمود

ان آثارنا تدلّ علینا * فانظروا بعدنا الی الآثار

واز طرف یزد در ده فرسنگی یزد چاهی ساخت و مرد بنشانند و آنرا لخال چاه قاورد میگویند و معتمدان با امانت و دیانت در ممالک بر کار کرد و چهار صد کرمان چنان شد که گرنه و میش با هم آب خوردی و خصب و فراخی بحدی شد که نقله اخبار آورده اند که وقتی در صمیم زمستان باجیرفت

و عمان تا آخر عهد ارسلانشاه بن کرمانشاه بن قاوردشاه در دست ملوک کرمان بود و پیوسته شاکنه کرمان آنجا بعد از فوت ارسلانشاه و جلوس ملک مغیبت الدوله و الدین محمد برادرش سلجوقشاه بن ارسلانشاه ازو بگریخت و بعمان افتاد و آنجا مقام کرد. شاکنه کرمان دیگر آنجا نشد،

و قاوردشاه در اطراف کرمان محاربات نمود از جمله در دربند ساجستان پسرش امیرانشاه قریب ششماه با ساجزبان محاربه نمود و حکیم ازرقی ذکر آن مصافق در قصیده که در مدح امیرانشاه بن قاورد گفته کرده و غیر ازین قصیده قضاید غرا در مدح امیرانشاه انشأ کرده، و چون نام شاکنه کرمان قاوردا مستخر گشت چتر بر قاعده آل سلجوق که نمودار تیر و کمان بود بر آن هیأت مظلّه ساختند و بر سر مثالها نشانی بر مثال تیر و کمان و کمانچه و بر زبر آن طغرا نام و القاب بساختند و در راه سیستان و دره قاورد در چهار فرسنگی اسفند در بندی ساخته دری از آهن در آویخت و مرد بنشانند و از سر دره تا فهرج بم که بیست و چهار فرسخ است در هر سیصد کم میلی بدو قامت آدمی چنانچه در شب از پای آن میل میل دیگر میتوان دید بنا نهاد تا خلائف و عباد الله در راه تفرقه و تشویش نکنند و در سر دره که ابتدای امبال از آنجاست خانی و حوض آب و حمام از اجر ساخته و دو مناره ما بین کرک و فهرج بنا کرده یک مناره چهل کُز ارتفاع و دیگری بیست و پنج کُز ارتفاع و در تحت هر

a) Sic. Peut-être اسفند = اسفند = ساخته et dans ce cas à biffer. b) Le ms. ajoute: دوره و بیست و پنج کُز.

و ناچار از رکوب مراکب آبی و نفس *a* از دخول آن انی ملک چون
 ثبات کوه داشت از موج بحر نیندیشید و بدین عنم عزم
 آحدود شد و امیر هرموز را حاضر کرد و بفرمود تا مراکب و سفاین
 مرتب سازد و بحکم دلالت عنان خدمت ملک گیرد تا رایت
 منصور او را سره عمان مرکز کند امیر هرموز کمر اطاعت بر
 بست و اسباب عبور بساخت و چتر جمایون ملک را بفرصه عمان
 رسانید و ای عمان شهویار بن تافیل *b* چون آن بلاء ناگهان و محنت
 نا اندیشیده دید روی در پرده خفا کشید و ملک در اجتناء
 ثمرات مراد و اجنباء اموال و استخراج کنوز باقصی الغایت برسد
 و بر عیّت و ولایت زیادت ارضای نمود و مواعید خوب و گماشتگان
 عادل مستنظیر گردانید و خطبه و سکه ولایت بر نام خویش فرمود
 و مثال داد تا طلب امیر ولایت کنند و پیش من آورند که در
 امان خداست و ضمان مراعات من بعد از تفکّص او را در تنوری
 باز یافتند و خدمت ملک آوردند ملک گفت ای تازیك از مهمان
 بگروختی من بجهائی تو آمدم و باز میگردم و ولایت تراست و شکنه *fol. 40.*
 من اینجا در خدمت و صحبت تو می باشد آن بیچاره نیم
 مرد جبین خضوع ساجد زمین خشوع گردانید و بزبان تصرّح گفت
 ای ملک فرزندان طفل دارم اگر منت جان بر من نهاده زنده
 گذاری باقی عمر بعد قضاء الله خود را بخشیده انعام ملک شناسم
 ملک را بر حال او رقت آمد او را این گردانید پس شهویار از دقایق
 و خزاین و زواهر جواهر که اندوخته او و اسلانش بود ملک را
 خدمتها کرد و ملک در ظلّ دولت و کنف سلامت باز گرمسیر آمد

a) Sic! On attend گیرد و نا. *b*) Ms. تافیل (sic).

ساخته^a فریق او بشکافت و او قهر کرده در شب بجانب دار
الملک آمده صورت حال بقاورد عرض کرد که در فلان روز مبعود
مواصلت و مصهرتست و میقات زفاف و التفافست و تا سه روز دیگر
جمیع معارف و رؤسا و زعماء چشم کوچک و قفس از سواحل بحر
تا اقصای مکرانات در فلان دپه و فلان خانه خواهند بود چون
قورد نہیں حال مطلع شد در حال با چشم حاضر بر نشست
و بیرون شد و بقایاء لشکر چون از نهضت او باخبر می شدند
پی متابعت و مشایعت می گرفتند و بدو شبانروز بحیرت رسید
و چشمی اندک باوی پیوست و بیکروز دیگر بسکوه کوفجان رسید
و همان شب اتفاق عروسی بود و جمله اکابر و اصاغر و کهتر و مهتر
و مرد و زن آن اراذل قطع الطریق مجتمع و بعشرت و نشاط مشغول
سحرگامی بر سر آن محافل افتاد و ایشانرا خمار گشائی فرمود
و یک کودک را زنده نماید و جمله اموال آنولایت از حلی و حلل
و مراکب و جنایب و مرای و مواشی معد و مهیا همرا در قبض آورد
و ولایت گرمسیر باسرهما از شوایب مداخلت اغیار صافی شد
و منشیان ملک قورد کتب فتوح جبال القصص بعبارات رایقه تصنیف
کردند و عهدحای بعید قدوه منشیان جهان بود.

و بعد ازین فتح بر رای قوردشاه عرضه داشتند که ولایتی است
که آنرا عمان گویند خزانه از انواع نعمت منتهی و عرصه آن از
خصمی مانع و مقاومی مدافع فارغ و خالی و از ساحل هرمز تا
آن فرضه مسافتی نه دور اما خطر امواج دریا در پیش است

a) Le ms. ajoute کرده.

غرضی نیست مسکین زعیم قفص چندان شیفتهٔ حکمت آن
 شاخص شده بود که امثال این ساکنان واقعی نمی نهاد بر زعم
 عم غم خوار جواب داد که حق تعالی مردی بزرگ فاضل کامل را
 بمن محتاج ساخته و از شما چه او را در حق خود مهربان تر
 می یابم شمارا حسد بر آن می دارد که هر روز او را بنهمنی
 منسوب سازید من دختر خود را بزنی باو خواهم داد با وجود
 چنین جواب ناصواب عم کاروان گفت ای جان پدر مثل تو
 واین مقرب پادشاه چون حال وزیر زاعان و ملک بومان است که
 در کلبه و دمنه آورده اند امیر قفص گفت ظاهراً ترا خرافت
 در یافته میان قاور و ما کوههای شامخ و جبل راسخ در میان
 است و عقبات سخت و شعاب پر درخت حایل مگر عقاب شود
 که ازین عقبات بپرد و بعقوبات ما مشغول شود و مع هذا اگر
 این اندیشه نماید با او همان معاملات نمائیم که با معین الدولة
 نه قاور از معین الدولة بیش است و نه من از جد خود کم
 چون کوش هوش او با وزیر غرور انباشته بود پیران ناصح ترک
 نصیحت نمودند و خواجه مقرب بر مداخل و مخارج آن محال مطلع
 شد و منتظر فرصت می بود تا زعیم قفص را با دیگری از معارف
 گروه کوفچ و قفص اراده مواصلت شد و چون خواجه علم نجوم

fol. 39. نیکو دانستی اختیار روز طوی و ضرب برای او مقوض شد او

روزی اختیار کرد او را شاگردی بود علیک نام او نیز بر مخارج
 و مداخل و مکامن و مضایق محلّ و مقام ایشان اوقات احتشاد
 اجناد و تفریق و تشرد ایشان واقف و بر احوال منازل و مناخل
 و مساعی و مراعی آن مدابیر عارف بود با او جنگی

بود قاورد خواجۀ از معارف مقربان خود را که دو سه نوبت
 برسائت نزد زعیم قفص رفته بود در سرّ طلب داشته تدبیری
 که اندیشیده بود با او در میان نهاد و بعد از آن بتهمت
 اینکه با یکی از خصماء ملک طریف مکاتبست و مراسلت سپرده
 است او را علی ملاً من الناس سیاست فرموده از خدمت ازواج
 کرد و اقطاع و انبازۀ او قطع فرمود و جهات و اموال او جهت دیوان
 ضبط کرد و حکم کرد که از ملک او بیرون رود او بنا بر سابقه
 معرفی که با زعیم قفص داشت نزد او رفته شکایت خداوند
 خود نمود و ازو انتماس نمود که چون قاورد را محبتی مفرط با تو
 هست و بهیچ وجه از سخن تو تجاوز جایز نمیدارد گناه مرا ازو
 در خواه زعیم قفص او را رعایت و مراقبت نموده گفت روزی چند
 مهمان ما باش تا ثورت غضب پادشاه فی الجمله منطقی شود
 و آنگاه اگر مرا بنفس خود بخدمت پادشاه باید رفت بیوم
 و او را با تو بر سر رضا آرم چون ماعی چند با او بود و نیکو
 خدمتی بسیار بظهور رسانید زعیم قفص را برو اعتمادی کلی بتم
 رسید و محرم سرّ و در امور کلی با او یار و انباز شد زعیم
 قفص را عتی بود پیر مردی کاردیده گرم و سرد روزگار چشیده
 روزی با چند پیر از معارف حشم قفص بخدمت او در رفت
 و گفت مدت شش ماه شد تا این مرد اینجاست و مردی است
 معروف و مشهور و از جمله ندما پادشاه بقرب و منزلت موصوف
 و مذکور او را مدد و معاونت نمای و بگذار تا بگوشه بیرون رود
 تا ناگاه ما را درد سری نیارد چه چنین مردی کاران و زبان آور
 که ندیم و مشیر و دبیر و وزیر قاورد بوده النجا او بما خلی از

و چون ملک قاور در افتوح نامدار و ظفرها بی شمار بر آمد و اورا لشکر بسیار مجتمع شد و حشم بیحد گرد آمد و ارتفاعات سردسیر بارزاتی ایشان را فایز کرد چه مایه مل و منال کرمان از گرمسیراتست و گرمسیر در دست قوم کوچ و گروه قفص بود و بروزگار دراز از عاجز دیلم گردن استیلا افراشته سینه تغلب پیش داشته بودند و در عدد ایشان کثرتی بود و بشوکتی اندک قلع ایشان مسیر نه چه جمله گرمسیر از جبرفت تا لب دریا فرو گرفته بودند و تا حدود فارس و اطراف خراسان میرفتند و از دزدی و قطع طریق مال بولایت خویش می بردند و در عهد دیلمه معین الدین a ابو الخیر دیلمی لشکر بدانجا کشید و زعیم قفص اورا استنقبال نموده در شعب درفارد و سر پزن کمین ساخته ناگاه بر لشکر او زده دست او بینداختند و لشکر او مقهور شد و دیگر کسی از دیلمه متعرض ایشان نشد، چون قصه ایشان بر رای ملک قاور عرض کردند دانست که بجاهرت و مکاربت بیخ فساد آن قوم را از زمین عناد بر نتوان کشید از روی تدبیر اندیشه کار ایشان پیش گرفت و منشوری بحرمت تمام با خلع گرانمایه نزد زعیم قفص فرستاد که کار ولایت جروم و نیابت ملک از سفح درفارد و سر پزن تا ساحل عمان بنو ارزانی داشتیم چه من ترکم و آب و هوای گرمسیر موافق مزاج من و حشم من نیست لا بد نایبی بدان باید فرستاد و کدام نایب از نو سزوارتر تواند بود و در آنوقت مقام گروه قفص باجمعهم در کوه بارجان

fol. 38.

a) Sic! Plus bas الدولة mais il faut lire الدولة.
Cmp. IA VIII, ۲۴۲.

در خاندان او بماند و اولاد و احفاد او همه از مکنسب او خوردند^a و خواب شب و آسایش روز ایشان نتیجهٔ سپهر و تعب او بود، از اخلاق جهانداری او یکی آن بود که در محافظت عیار نقدی fol. 37. که زدی مبالغت نمودی چنانکه در مدت سی و چهار سال که پادشاه بود نیم ذره در نقد او زیادت و نقصان نرفت و گویند که هرگز رخصت نداده که بر خون او بره یا بزغاله آورند و قصابان نیز نهراً چهاراً نیارستندی بذبج برد و گشتی بره و بزغاله طعام یکمرد باشد و چون یکساله شد طعام بیست مرد بود و در پروردن آن رنجی بکسی نمیرسد علف از صحرای میخورد و می بالد، چون در دار الملک پردسیر بر تخت سلطنت جلوس فرمود تعریف طبقات رعایا فرمود و خواست تا هر طبقه از اصناف مردم را ببیند قاضی ولایت در آن عهد قاضی فزاری بود مردی طویل عریض منجمل و در لباس تأنف تمام نمودی و عیایم قصب مصری بستنی و چند اضلس بر او بیوشیدی او را در بارگاه ملک قاورد آوردند و کلهی باوی دستار و دَرَاعَه سفید پوشیده و محبزه در دست از حال و اعمال ایشان استکشاف کرد گفتند این حاکم شرعست و آن دبیر حکم او قاورد گفت این بزرگ لباس قضا ندارد زنی قضا بر آن کهل ظاهر است اکنون این وزیر و آن قضی باشد و منصب وزارت خویش بقاضی فزاری تفویض فرموده نمسند قضا بدبیر تسلیم کرد و آن کهل قاضی ابو الحسن بود جد قضاة کرمان و قاضی و شاخند و عمل هر ولایت را بعدالت وصیت فرمود،

a) Mot illisible dans le ms.

مصاحبت خود ورعیّت در مصاحبت مصالحت قاورد دید و بعد از تردّد رسل و اهل استشفاع قرار بر آن افتاد که بهرام ولایت تسلیم کند و قاوردشاه دختر او را در سلک ازدواج خود در آورد در اثناء تأکید معاهد وفاق و تمهید قواعد اتّفاق ملک با کالنجار با لشکری بسیار وحشری بیشمار از شیراز بعزم رزم قاورد نهضت فرموده بسولایک کرمان در آمد بهرام چون روی بکعبه محبت و هوای ترک آورده بود پشت بر بادیه صحبت و ولای دیلم کرد و کس پیش باز فرستاد و کنیزکی از خواصّ حجره با کالنجار را باعزاء مثل مواعید افضال بفریفت تا با کالنجار زهر داد و در ختاب *a* فرو شد، خواجه ناصر الدین منشی کرمانی در تاریخ خود که در عهد سلطنت سلطان جلال الدین سیورغتمش قراختائی تصنیف کرده و بتاریخ شاهی موسوم است آورده که رئیس ختاب را با قاورد دوستی بهم رسیده بود و میانه ایشان عقد اخوت معقد شده چون با کالنجار ختاب رسید رئیس پادشاه را نزلها فرستاد و طعامی که خاصّ او را فرستاده بود مسموم ساخته اما قول اول بصدق اقرّب است و علی کلا التقدییرین ملک با کالنجار در ختاب وفات یافت و لشکر او چون صولت ترک و شوکت ملک قاورد شنیده بودند ^۴ از آن منزل روی باز فارس نهادند و ملک قاورد ملک کرمانرا تسخیر فرمود، و ملک قاورد پادشاهی بود معبر مدبر مقبل مظفر رایت دولت او در ملک گشائی منصور آیات اقبال او در پادشاهی بر صفحات روزگار مسطور از حنق صنعت او در تأسیس مبانی جهان بانی ملک کرمان یکصد و پنجاه سال

a) Ms. خنات.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بیت

دادار جهان اثر دو بودی نه بدی * دادار بودی « و لشکرستان دکی fol. 86
و بانیزام قومی دیلم بودند عاجز و بیچاره و عمرتُر لشکر ترک ندیده
و آواز لمن و گشاد بازی ایشان نشنیده و در خدمت ملک قورود
از حشم و خدم ترکان پنج شش هزار سوار بودند که بر خانه
زین زاده و در جامه زره پیورده شغل که در روز کین اعلاء لوی
ملک و دین و فراش شب نم زد زین

عمره با عیون تازی شغل * که را با سیوف هندلی کار
رخش در زیر شان چوغران شیر * نیزه در دستشان چوپیدچان مار
چون حکومت شهر نزول کردند بهرام در شهر رفته دروب چهار
گانه شهر فرو بست چه هنوز در رخص شهر برسیر عیج عارت
نبود و در ایام دولت سلجوقیان انار الله براعینتم رخص شهر برسیر
عارت یافت دیلمان زویینی که آلت جارحه و سلاح ایشان بود
انداختند و از تیر ترکان جمعی کثیر هلاک شدند بهرام صورت
واقعه انهاء بارگاه ملک با کالنجار کرد و مدت اعانت و اعانت او
متممادی شد و شدت باس قورودش مهمنت انتظار نمی داد بهرام

a) Sic! Le mètre exige ^{بدی}. — Le texte est douteux.

تواریخ آل سلجوق

واین جلد مشتمل بر تاریخ سلجوقیان کرمان

لمحمد بن ابراهیم

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES

PAR

M. TH. HOUTSMA.

Ling. Pers. et Turc. Lector.

VOL. II.

Histoire des Seldjoucides de l'Iraq

PAR

al-Bondârî d'après Imâd ad-dîn al-Kâtib al-Isfahânî.

LUGDUNI-BATAVORUM.

APUD E. J. BRILL.

1889.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES

PAR

M. TH. HOUTSMA.

VOL. II.

LEIDE. — E. J. BRILL.
1889.

HISTOIRE DES SELDJOUCIDES DE L'IRÂQ

PAR

al-Bondâri

D'APRÈS

Imâd ad-dîn al-Kâtib al-Isfahâni

TEXTE ARABE

PUBLIÉ D'APRÈS LES MSS. D'OXFORD ET DE PARIS

M. TH. HOUTSMA.

LEIDE. — E. J. BRILL.
1889.

PRÉFACE.

Le texte arabe que je publie ici pour la première fois est connu des Orientalistes depuis longtemps; Quatremère le cite assez souvent dans ses notes linguistiques, Deffrémery en a fait usage dans divers essais d'histoire orientale. Dernièrement, en 1886, M. le Baron von Rosen en a publié un échantillon ¹⁾, accompagné d'une traduction russe et précédé de quelques observations judicieuses sur le caractère de l'ouvrage et sur la valeur des manuscrits dans lesquels ce texte nous est parvenu. Dans un recueil de textes relatifs à l'histoire des Seldjoucides, l'ouvrage d'al-Bondâri ne saurait manquer; ce qui pourrait paraître douteux, c'est s'il n'eût pas été préférable de publier l'ouvrage original d'Imâd ad-din au lieu de l'abrégé dû à un auteur postérieur. C'était là mon idée, lorsque je publiai le premier volume de ce Recueil en 1886, mais des motifs bien décisifs m'ont engagé ensuite à changer d'avis. J'ose espérer que le lecteur mis à même de les juger me donnera raison.

Les auteurs qui ont contribué à la composition de notre

1) Dans le premier volume des *Zapiski* de la Société impériale russe d'Archéologie (p. 189—202). Le morceau publié occupe dans mon édition les pages ٧٨—٧٩; je n'en ai malheureusement eu connaissance qu'après l'impression de ces pages, mais j'y reviendrai en quelques notes à la fin de cette

ouvrage sont au nombre de trois. Premièrement le vizir Anouchirwân ibn-Khâlid rédigea en persan des mémoires auxquels il donna le titre pompeux de: فتور زمان الصدر و صدور زمان القنبر ce que Flügel (éd. de H. Khal. IV, 387) traduit par: *tepor temporis hominum principum et homines principes temporis teporis*, ou Le relâchement du temps des vizirs et les vizirs du temps du relâchement. Ces mémoires étaient exclusivement consacrés aux événements qui s'étaient passés du vivant de l'auteur, c.-à.-d. depuis le règne de Malikehâh jusqu'à la mort de Togrul ibn-Mohammed (1072—1134). Imâd ad-dîn les traduisit en arabe en y ajoutant plusieurs détails que son devancier avait passés sous silence et, pour donner une histoire complète des Seldjoucides de l'Iraq et du Khorâsân, il y joignit une introduction, contenant l'histoire des premiers Seldjoucides, ensuite il continua l'histoire depuis la mort de Togrul jusqu'à la fin de la dynastie. A cette composition il donna le titre de: نصرة القنبر وعصرة القنبر, ce que le savant éditeur de H. Khal. (VI, 348) traduit par *Auxilium languoris et refugium creaturarum*. Dans le siècle suivant de l'Hégire, al-Bondârî en rédigea l'abrégé que voici, sous le titre de زبدة النصرة وناخبة العصرة c. a. d. La crème du livre *an-Nosra* et le choix du livre *al-Osra* ¹⁾.

Les deux premiers auteurs nous ont donc transmis dans ce livre le récit de leurs souvenirs personnels et nous parlent assez souvent de leurs propres aventures ou de celles de leurs parents et de leurs amis. Personne n'ayant écrit, que je sache, la biographie ni de l'un ni de l'autre, je crois accomplir un devoir envers ces auteurs et envers les

1) H. Khal. III, 539 et ailleurs s'est mépris en attribuant l'abrégé à Imâd ad-dîn lui-même.

lecteurs des pages suivantes, si je tâche à réunir dans un seul tableau les traits caractéristiques que nous présente la biographie de ces deux chevaliers de la plume. En agissant ainsi j'aurai assez souvent l'occasion de toucher à divers points de l'histoire des Seldjoucides, sans toutefois entrer dans trop de détails, travail qui dépasserait bien loin les limites d'une simple préface. Chacun a sa manière de voir; quant à moi, les hommes de lettres et les savants qui ont exercé une influence durable sur la littérature et sur le développement intellectuel d'un peuple me paraissent mériter beaucoup plus l'attention de l'historien que les princes et les guerriers qui n'ont été formidables que pendant leur vie, sans laisser des traces de leur existence.

I.

Le calife omayyade, Solaimân ibn-Abd al-Malik aurait une fois dit, à en croire le vizir Anouchirwân: » Ces Persans me sont un sujet d'étonnement, ils ont régné mille ans sans avoir eu un seul instant besoin de nous, nous avons régné un siècle et nous n'avons pas pu nous dispenser d'eux pendant un moment. » Il y a dans ces mots une vérité que l'historien des Arabes et des Turcs ne saurait méconnaître. Nous en avons la preuve décisive dans la fondation de l'empire des Seldjoucides. Sans doute, les batailles avaient été gagnées par la bravoure des guerriers turcs, une grande partie du monde musulman était à la merci des vainqueurs, ils avaient pu mettre à feu et à sang de vastes régions, mais, pour fonder un empire, il fallait avoir recours aux vaincus, profiter de leur expé-

rience, de leurs connaissances pour l'organisation d'une administration, assez forte pour se maintenir d'elle même, assez large pour être adaptée également aux vainqueurs et aux vaincus. Cette tâche demandait un homme de génie, celui qui s'en chargea fut un Persan qui nous est connu sous le nom de Nizâm al-Molk. Il est impossible d'écrire la biographie de cet homme remarquable jusqu'à ce que ses Mémoires aient trouvé un éditeur ¹⁾; nous nous bornons ici à faire connaître l'organisation administrative qu'il imposa à l'empire selon les données de notre chronique. Cette organisation ne fut rien moins que le développement d'un système nouveau; en Orient où tout pouvoir émane de la personne du Sultan, où le gouvernement dépend entièrement de ses qualités personnelles, un système d'administration n'a point de chance. Ce que l'on peut faire et ce que Nizâm al-Molk fit, c'est d'élever une classe de fonctionnaires qui ait les connaissances nécessaires et l'expérience des affaires. Dans ce but il attira dans les bureaux du gouvernement tous les jeunes gens de talent qui désiraient entrer au service public. Ces bureaux étaient alors au nombre de cinq et les chefs constituaient une hiérarchie administrative. Au premier présidait le *vizir*, au second le *mostaufi* (maître des comptes), au troisième le *togrâi*, au quatrième le *mouchrif*, au cinquième le *ârid al-djaich* (contrôleur général de l'armée) ²⁾. La traduction de

1) M. Ch. Schefer s'occupe de cette publication.

2) P. 1. On voit que les divers bureaux portent d'autres noms que sous les califes Abbassides. Le bureau du *mostaufi* paraît correspondre au ديوان الزمام, celui du *togrâi* au ديوان الرسائل والانشاء, celui du *ârid al-djaich* au ديوان الحجد والشاكرية. Comp. von Kremer, *Culturgeschichte des Orients* I, 198 et suiv. Quant au diwân du *mouchrif*, il paraît appartenir au ministère des finances, comme celui du *mostaufi*.

ces titres ne saurait donner qu'une idée vague et peu précise des fonctions de ces dignitaires. Le mot *togrâi* par exemple signifie : celui qui applique le *togra* (le sceau turc) sur les ordonnances du sultan, mais le bureau dont il était le chef était la chancellerie de l'empire ; indépendamment de cela il fonctionna comme vizir lorsque le sultan était à la chasse, genre d'exercice et de récréation qui occupait une grande place dans la vie des émirs tures et mongols. Entré dans les bureaux comme simple *kâtib* et après avoir parcouru les rangs subalternes, on commençait par devenir *ârid al-djaich*, pour monter ensuite au rang de lieutenant (نائب) du mouchrif, de mouchrif et ainsi de suite jusqu'à ce qu'on eût atteint le rang de vizir. Cependant chaque vizir n'avait pas parcouru ces divers rangs, il devait souvent sa haute dignité aux intrigues qui se tramaient dans les harems des sultans.

Pour que cette machine marchât bien, il fallait écarter autant que possible les influences funestes du dehors et ici se montre le talent de Nizâm al-Molk. Ayant occupé sa dignité environ trente ans de suite sous deux sultans, il avait si bien affermi sa position que personne ne songea à la lui disputer jusqu'à ce qu'il fût un vieillard décrépît. En premier lieu, les nombreux *kâtibs* des bureaux lui étaient tout à fait dévoués, par ce qu'ils dépendaient entièrement de lui. Puis des clients et des esclaves encore plus nombreux lui tenaient lieu d'un corps d'armée. Ensuite il avait au moins huit fils auxquels il sut procurer des positions avantageuses et considérées. Plusieurs parmi eux devinrent plus tard vizirs, bien que nul n'égalât son père. Son fils aîné Djamâl al-Molk était gouverneur de Balkh et son histoire nous fait voir, combien le père était redouté par le sultan lui-même. Celui-ci avait à sa cour un nain,

nommé Dja^ʿfarak (le petit Dja^ʿfar) qui, pour divertir son maître, se plaisait à contrefaire Nizâm al-Molk et à plaisanter sur son compte. Djamâl al-Molk, informé de cette circonstance partit en toute hâte de Balkh pour Ispahân où il donna une verte réprimande au pauvre fou en présence du sultan, mais non content de cela il fit saisir Dja^ʿfarak après la levée de l'audience et le fit mourir d'une manière barbare en lui arrachant la langue. Le sultan fut furieux, mais il cacha sa colère et partit peu après avec Nizâm al-Molk et Djamâl al-Molk vers Nisapour. Puis en retournant, quand Nizâm al-Molk était déjà parti, il fit appeler le gouverneur du Khorâsân et lui ordonna de faire périr le fils du vizir sous peine d'avoir la tête coupée. Le gouverneur n'ayant pas moins peur que son maître, eut recours à la ruse et engagea un serviteur imbécile de Djamâl al-Molk à lui faire avaler une boisson empoisonnée de sorte qu'il mourût. Le sultan, informé de ce qui avait été fait, accéléra sa marche pour rejoindre Nizâm al-Molk qui était ignorant de tout. Dans la visite de condoléance qu'il lui rendit aussitôt, il lui dit entre autres: » Console-toi, je serai pour toi un autre fils!" 1) Il n'y a donc rien d'improbable dans la réponse fière et hautaine aux menaces du sultan qu'on lui attribue: » Dites au sultan que son trône et mon encrier (principal insigne du vizir) sont intimement liés; s'il ôte celui-ci, celui-là ne restera pas debout." Le vieillard tomba enfin victime d'un lâche assassinat que ses amis attribuèrent à Tâdj al-Molk Abou-'l-Ghanâim al-Marzobân ibn-Khosrau-Firouz, vizir des enfants de Malikchâh. Cet homme ambitieux s'était si bien insinué dans les bonnes grâces du sultan qu'il fut comblé

1) P. ۱۳۰. Ibn al Athîr, *Chron.* X, ۷۹, ۸۰ etc.

de fonctions, parmi lesquelles celle de togrâï était peut-être la moins importante, car sa position comme trésorier et surintendant de la cour lui donnait à toute heure accès auprès du sultan et auprès des princesses du harem. Mais, s'il a réellement dirigé le coup qui renversa Nizâm al-Molk, il s'est singulièrement mépris sur la puissance de son adversaire, même après la mort, car les clients et les partisans de celui-ci surent contrecarrer l'intrigue qu'il avait tramée avec Turkan Khâtoun pour assurer la succession au trône au fils tout jeune de celle-ci et lui-même il tomba peu après victime de leur vengeance. Le gouvernement de l'empire restait réellement entre les mains des fils de Nizâm al-Molk et du corps de kâtibs qui s'étaient formés sous sa direction. Quant aux premiers, Izz al-Molk Abou Abdallah al-Hosain fut vizir de Barkiyâroq, tandis que son frère Abd ar-Rahîm fut nommé togrâï; Imâd al-Molk Abou-'l-Qâsim fut vizir de Bouri-bars; Moaiyad al-Molk Abou Bekr Obaidallah fut premièrement vizir de Barkiyâroq, plus tard de Mohammed; Fakhr al-Molk Abou 'l-Fath al-Mothaffar fut vizir de Toutouch, de Barkiyâroq et ensuite de Sindjar; Dhiyâ al-Molk Abou Nasr Ahmed fut le vizir de Mohammed et Chems al-Molk Othmân fut investi de la même dignité sous Mahmoud ibn-Mohammed.

Le premier auteur de notre chronique, Charaf ad-dîn Abou-Nasr Anouchirwân ibn-Khâlid ibn-Mohammed était aussi du nombre des kâtibs du diwân. Ibn-Khallikân ne lui a pas consacré d'article, et Imâd ad-dîn al-Kâtib ne le mentionne pas dans l'énumération des vizirs au commencement de son Anthologie poétique. Nous sommes donc obligés de puiser les détails biographiques touchant sa personne presque exclusivement dans ses propres mémoires. L'année de sa naissance ne nous est pas connue,

mais l'épithète al-Qâchâni fait présumer qu'il était originaire de la ville de Qâchân. Ce qui est certain, c'est qu'il était déjà adulte en 488 (1095), car il nous raconte lui-même ¹⁾ qu'il se trouvait dans cette année présent à la bataille de Dâchilou entre Barkiyâroq et Toutouch où périt ce dernier. La manière dont il raconte cette circonstance et son histoire dans les années suivantes nous font voir qu'il était lié par les liens de la reconnaissance et de l'amitié à Moaiyad al-Molk, fils de Nizâm al-Molk déjà mentionné. Ce jeune homme doué de plusieurs talents, mais d'un caractère fougueux et vindicatif, causa quelques années après sa propre ruine par sa haine envers la mère de Barkiyâroq, Zobaida Khâtoun, qu'il fit étrangler quand elle avait eu le malheur de tomber en son pouvoir dans la guerre entre Barkiyâroq et Mohammed. Déjà en 494 (1101) la fortune lui fut moins propice, il fut fait prisonnier dans un combat par les soldats de Barkiyâroq et conduit en présence du Sultan qui le mit à mort de sa propre main. Anouchirwân nous raconte que cette fin, bien que trop méritée, lui causa un si vif chagrin qu'il résolut d'abandonner le service public pour se rendre à al-Basra et pour s'y vouer uniquement à l'étude des belles-lettres. Il y fit entre autres la connaissance du célèbre al-Harîrî qui composa ses Séances à l'instigation d'Anouchirwân qu'il indique dans la préface par ces mots : » Une personne dont les conseils sont des ordres et à laquelle on s'estime heureux d'obéir m'a engagé à composer des séances'' ²⁾.

1) P. ٨٥.

2) Comp. ibn-Khallikân, éd. de M. Wüstenfeld, n. 546. Cet auteur a tort de mettre en doute, si ce fût réellement Anouchirwân qui est indiqué ici par Harîrî, comme nous a assuré le fils du dernier, témoignage confirmé par l'a-

Anouchirwân avait passé à Basra trois années, lorsque la mort de Barkiyâroq en 498 (1105) et l'avènement de Mohammed au trône mirent fin à l'existence douce et tranquille de l'homme de lettres et décidèrent autrement de son sort. Le nouveau sultan n'avait pas oublié l'ami de Moaiyad al-Molk: il l'appela à sa cour qui se trouvait alors à Bagdâd et lui donna la charge importante de trésorier. Anouchirwân s'en enorgueillit un peu trop, car il a soin de nous raconter que les vizirs et les autres hauts dignitaires de l'état ne voyaient le sultan que dans les audiences publiques, tandis que lui, il conversait avec lui sans témoins et était honoré de ses discours confidentiels. Il nous fait ensuite la relation du succès de son intercession dans un cas spécial où il s'agissait d'une personne à qui on voulait extorquer une somme considérable. C'était un piège tendu à Anouchirwân, car la personne en question était un Alide de distinction et on savait que notre auteur, qui était un pieux Chiïte, se trouverait dans un grand embarras, puisque c'était au trésorier d'exécuter cet ordre du Sultan. Cependant il se tira bien de l'affaire.

Bientôt des difficultés plus grandes surgirent.

La société musulmane dans les contrées orientales passait alors par une crise des plus graves. Les Persans qui ne s'étaient soumis à l'Islâm qu'à force des mesures énergiques d'hommes de sang, comme le terrible Haddjâdj, savaient depuis longtemps que c'en était fait de la puissance de leurs tyrans arabes. Cependant, leur délivrance resterait

mitié entre ces deux hommes et peu suspect du reste. Ibn-Khalikân s'appuie sur une note prétendue de la main de Harîri qu'il aurait vue lui-même dans un exemplaire de quelques séances, portant qu'elles auraient été composées pour le vizir Djalâl ed-dîn (Abou) Alf ibn-Sadaqa. Mais pour juger de l'authenticité de cette note l'autorité d'ibn-Khalikân ne suffit pas.

imparfaite tant que le joug spirituel de l'Islâm pèserait sur les esprits. Leurs nouveaux maîtres, les Turcs étaient beaucoup moins redoutables, car la race turque et mongole a toujours montré une assez grande indifférence envers les différentes religions et n'est de sa nature nullement fanatique. Grâce à ces circonstances favorables, l'Islamisme des classes supérieures dans la Perse aboutit à cette époque à une espèce de panthéisme, qui chez les natures religieuses prit la forme d'un mysticisme exalté, chez d'autres celle d'un athéisme complet ¹⁾. Les poésies d'Avicenne, d'Omar Khaiyâm surtout nous montrent comment on se moquait des mallas et des institutions de l'Islâm. Les vrais croyants en furent sans doute très choqués, mais, comme on gardait les apparences, l'affaire en resta là. Mais, après la mort de Malikchâh, nombre de gens qui, comme nous dit Anouchirwân, avaient reçu la même éducation, fréquenté les mêmes écoles que lui, se séparèrent de la communauté de l'Islâm et formèrent une société secrète. De leur nombre était un individu de la ville d'ar-Rai, écrivain public de son métier qui, après avoir parcouru le monde, leva le masque, se rendit maître de plusieurs forteresses et se fit connaître par plusieurs actes de violence. Anouchirwân ne nous dit pas le nom de cet individu, mais il est bien difficile de ne pas reconnaître Hasan ibn-Sabbâh, bien que les détails mentionnés soient en contradiction avec ce que l'on raconte de lui ordinairement ²⁾. Cette réticence s'ex-

1) La condition actuelle de la Perse en matière de religion date de cette époque reculée.

2) L'anecdote de l'amitié entre Nizâm al-Molk, Omar Khayâm et Hasan ibn-Sabbâh que l'on lit chez Mirkhond, *Not. et Extraits* IX, p. 143 suiv. 192 suiv. et qui a passé ensuite dans nos manuels d'histoire qui se donnent pour des compositions critiques, y fait une assez mauvaise figure. L'historien le plus récent du monde musulman, M. le Professeur A. Müller de Königsberg

plique fort bien chez un auteur contemporain et chez un haut fonctionnaire, car les faits et gestes des Ismaéliens causaient une consternation générale et profonde, d'autant plus parce que de faux bruits exagéraient ce qui se passait véritablement. Or, le sultan Alp-Arslân avait supprimé, malgré les remontrances de Nizâm al-Molk, le service des postes de l'empire, de sorte que l'on était peu au courant des affaires. On voyait des Ismaéliens partout, on ne savait plus reconnaître ses amis et ses ennemis, il y avait une incertitude qui sapait la base de la société. Il était également dangereux, surtout pour un fonctionnaire, de se déclarer pour ou contre; en ce cas il avait à craindre l'épée des fedâïs, en celui-là il était presque sûr d'être dénoncé auprès du sultan d'entretenir intelligence avec les ennemis de la religion. Des gens ambitieux et peu scrupuleux en faisaient souvent usage pour perdre leurs ennemis ou leurs compétiteurs. Notamment un certain Abdallah al-Khatibi, homme ignorant, mais de ma-

s'est bien aperçu (Comp. *Der Islam etc* II, 97, 111 note 1) qu'il soit peu probable que le fameux fondateur des Ismaéliens qui mourut en 518 ait visité l'école en même temps que le célèbre vizir qui naquit déjà en 408 et qui de plus entra de bonne heure dans le service public, mais il a, malgré ces difficultés chronologiques, admis l'anecdote dans le texte de son livre. Je fais remarquer que le récit de Mirkhond se base uniquement sur l'ouvrage pseudépigraphe intitulé *نظم وصايا الملوك* (ou *تصديج وصايا*) composition que plusieurs savants confondent avec les Mémoires de Nizâm al-Molk lui-même qui nous sont connus sous le titre de *سير الملوك* ou *كتاب سياست*. (L'art de gouverner). Certes, si l'anecdote se lisait dans ces mémoires, il faudrait chercher quelque expédient pour résoudre la question de chronologie, mais comme il n'en est rien on comprend aisément que l'anecdote, très ingénieuse du reste, doit son origine à la fantaisie de l'auteur des *وصايا* qui peut-être a pensé au passage dans les Mémoires d'Anouchirwân, dans lequel celui-ci nous dit qu'il a visité l'école avec plusieurs individus qui devinrent plus tard les premiers Ismaéliens. Sur les *وصايا* attribués à Nizâm al-Molk comp. Ricu, *Cat. du Mus. Brit.* II, 446. Selon lui, l'ouvrage date du IXième siècle de l'Hégire.

nières insinuantes en faisait son métier, de sorte que personne ne fut à l'abri de ses intrigues, pas même le frère du calife, si celui-ci n'en eût pas eu vent et ne lui eût fermé la bouche par un beau cadeau ¹⁾. Cependant Anouchirwân ne fut, à ce qu'il paraît, pas atteint par la malveillance de cet homme qui du reste tomba bientôt victime d'un assassinat; il exerça même les fonctions de *ʿâridh al-djaich*, charge qu'il dut céder quelque temps après à Chems al-Molk, fils de Nizâm al-Molk qui payait pour ce titre 2000 dinâr au trésor du sultan. A en juger par les expressions d'Anouchirwân lorsqu'il raconte ce fait (p. 1.) un tel marché était fort ordinaire et nullement reprehensible; on payait ces sommes en signe d'obédience (خدمة).

Peu après ces événements, le sultan Mohammed investit du vizirat Khatîr al-Molk abou-Mançour Mohammed ibn-Hosain al-Maibodhi. » Quand, dit Anouchirwân, cet homme était assis sur les coussins du diwân, on croyait voir deux coussins farcis. Mais, malgré sa corpulence excessive, son intelligence était plus mince qu'une toile d'araignée. Comme preuve de son ignorance on se racontait plusieurs anecdotes dont voici une: Un jour à Bagdad le vizir se trouva à cheval dans un grand cortège à côté de Djalâl addaûla Abou Alî ibn-Sadaqa, qui exerça plus tard les fonctions de vizir auprès du calife al-Mostarchid. Tout à coup il adressa la parole à son compagnon en présence d'une grande foule d'auditeurs et s'écria: Il y a une chose qu'il me pique de savoir, c'est si la lawâta (Sodomie) est une institution ancienne, ou bien une coutume moderne. Un des assistants répondit: C'est une coutume ancienne du peuple

1) P. ٩٥.

de Loth. Qui est Loth, demanda le vizir. Un des prophètes de Dieu, reprit-on. A-t-il vécu avant notre prophète ou après? — Notre prophète est le sceau des prophètes et le seigneur des envoyés, après lui il n'y en a pas d'autre. — Eh bien qu'a-t-il dit là-dessus? — Dieu a révélé au sujet du peuple de Loth: Vraiment à cause de votre volupté vous avez affaire aux hommes à l'exclusion des femmes, vraiment vous êtes un peuple ignorant ¹). — Qu'est-ce que le mot *تاجپلون*, demanda le vizir, qui était persan et ne savait pas l'arabe? — Vous êtes des ignorants, reprit-on. Cela suffit, dit alors le vizir l'affaire est donc légère, l'excuse de celui qui commet la faute est qu'il est ignorant; je croyais moi, que c'était une crime énorme et abominable ²).

N'est-il pas singulier, s'écrie Anouchirwân, qu'un sultan mette tout le soin possible dans le choix de ses loups-cerviers et de ses chiens de chasse et qu'il se soucie si peu de ses conseillers et de ses fonctionnaires? Cependant, cette fois Mohammed s'aperçut à la fin que les affaires allaient mal et il fit inviter Anouchirwân lui-même à y remédier, en lui donnant la charge de naïb du vizir ou, pour ainsi dire, de vice-vizir. Anouchirwân témoigna son respect, formula quelques excuses, mais finit par se conformer aux désirs du sultan et accepta. Or, la position d'un vice-vizir qui était nommé par le sultan contre la volonté du vizir était des plus difficiles; on suspectait en lui un contrôleur assez odieux de la part du sultan, on contrariait tous ses projets avec une résistance plus ou moins ouverte et on ne lui payait ni les cadeaux ni les émoluments auxquels il avait droit. Mais le caractère aimable d'Anouchir-

1) Le Coran, Soura 27 vs. 56.

2) P. 1.³⁴.

wân résista à toute tracasserie et, quand le vizir tomba enfin en disgrâce, les autres hauts dignitaires résolurent de charger le vice-vizir d'exposer au sultan leur avis touchant les affaires d'état, bien qu' Anouchirwân n'approuvât pas la démission de Khatîr al-Molk. Mon avis, dit-il, était à peu près celui du calife al-Mo^ttadhed qui, lorsqu'on tâchait à l'indisposer à l'égard de son vizir Obaidallah ibn-Solaimân, aurait répondu: Si je songe à la stagnation des affaires dans l'intervalle entre la démission de l'ancien vizir et la création du nouveau, je ne veux pas le destituer, s'il suffit à son devoir ¹⁾. Cependant, il se soumit à la volonté de ses collègues et se chargea par interim du soin du gouvernement, jusqu'à ce que le sultan eût désigné le nouveau titulaire. Ce fut sans doute un coup sensible pour son amour propre que le choix ne tomba pas sur lui, mais sur Rabîb ad-daula abou-Mançour, fils d'Abou-Chodjâ, ancien vizir du calife al-Moqtadi. Du reste il n'ambitionna guère l'honneur de cette charge, car le sultan était prêt de mourir et le changement de maître aurait probablement causé de grandes difficultés. Nous ignorons ce qui advint de lui, sinon qu'il resta encore quelque temps à la résidence; probablement il se contenta de nouveau de sa charge de ^çarîdh al-djaich jusqu'à son départ à Bagdad, quand il se fit remplacer comme tel par un lieutenant.

L'avènement au trône du sultan Mahmoud ibn-Mohammed, qui était encore tout jeune et inexpérimenté, se signala d'abord par plusieurs fautes très graves qu'Anouchirwân fait monter au nombre de dix. Il nous mènerait trop loin de les énumérer ici après lui, bref, le nouveau sultan dut s'humilier devant son oncle Sindjar ²⁾ et son em-

1) P. 117.

2) Correctement il faudrait écrire Sandjar.

pire ne fut que l'ombre de ce qu'avait été l'empire des Seldjoucides sous Alp-Arslân et sous Mélikchâh. Mais nous jetterons un coup d'œil sur la carrière politique d'un autre homme qui était l'oncle d'Imâd ad-dîn et qui eut des rapports avec Anouchirwân. Il s'appelait Abou-Nasr Ahmed ibn-Hâmid ibn-Mohammed ibn-Abdallah ibn-Âli ibn-Mahmoud ibn-Hibat-Allah Aloh, mais il est connu sous le nom d'al-Azîz, parce qu'il avait le surnom d'Azîz ed-dîn. Il était un des kâtibs les plus célèbres de l'époque et sa biographie se trouve dans *ibn-Khallikân* (éd. de M. Wüstenf. n. 77). Né en 472 sa carrière fut d'abord intimement liée à celle de Kamâl al-Molk Âli as-Somairami. Celui-ci avait été premièrement au service de la princesse Giouher Khâtoun, épouse de Mohammed, puis, ayant obtenu par l'intercession de celle-ci la charge de mouchrif de l'empire il était monté dans les derniers jours de Mohammed au rang de mostaufi et avait fini par devenir le successeur du vizir Rabîb ad-daula en 512 (1118). al-Azîz monta avec lui et fonctionna comme son lieutenant, jusqu'à la mort d'as-Somairami qui fut assassiné en 515 à Hamadhân ¹⁾, quand il devint lui-même mostaufi. On devait à al-Azîz plusieurs belles institutions, parmi lesquelles Anouchirwân cite une école pour les orphelins qu'il fit bâtir à Bagdad après y avoir assigné de riches dotations. Il fut en outre le premier qui introduisit le service des ambulances. Deux-cents chameaux suffirent à peine pour porter les instruments et les médicaments, les tentes et les médecins, les infirmiers et les infirmes. Sous le vizirat de Chems al-Molk, fils de Nizâm al-Molk et successeur d'as-Somairami il était réellement tout-puissant et

1) Ibn al-Athîr X, f¹f met à tort cet événement sous l'an 516, car le témoignage d'Anouchirwân est ici décisif. Cmp. p. 4°, 12 et f¹, 5.

ce fut justement à cette époque qu'il eut des démêlés peu amicaux avec Anouchirwân. Celui-ci se trouvait à Bagdad, quand il reçut une ordonnance du sultan, écrite de la main d'al-Azîz et pourvue du togra et du sceau du vizir du contenu suivant: L'ordre auquel on doit obéissance est qu'Anouchirwân, s'il se trouve dans le territoire de Bagdad, sera emprisonné dans son logis au Bâb al-Marâtib, sans communication avec ses parents et avec ses amis et que, s'il s'est rendu dans la province du Djebel, il sera enfermé dans la forteresse de Kofrâch dans le territoire de l'émir Borsouq, sous condition qu'il n'aspire ni aux fonctions, ni aux pensions et qu'il fasse partir pour la résidence ses esclaves pour être assignés à divers émirs, afin qu'il ne les ait pas à sa charge durant sa retraite. Une ordonnance du vizir portait encore qu'il était déchu de sa charge de 'âridh al-djaïch et qu'il devait envoyer les registres etc. sous cachet à son successeur. Si ce ne fut par respect aux ordonnances du sultan, dit Anouchirwân, non sans quelque ostentation, j'eusse fait peu de cas de ceux qui me les apportaient et je les eusse congédiés pour rapporter à leur maître qu'ils avaient trouvé en moi leur homme. Ceci eut lieu en 516 (1122): l'auteur de cette disgrâce était, selon Anouchirwân, al-Azîz, ce qui est assez probable, car Imâd ad-dîn ne cherche pas à le disculper. al-Azîz était malgré ses mérites très ambitieux, il aspirait à l'honneur d'être vizir sans vouloir s'exposer aux risques de cette dignité suprême. Bientôt une belle occasion se présenta pour se défaire du vizir Chems al-Molk. Ce dignitaire avait suscité la colère du puissant Sindjar, qui exigea de son neveu Mahmoud qu'il l'envoyât vers le Khorasân pour se justifier devant lui. A en croire

1) P ۱۳۷. ۱۳۸.

Imâd ad-dîn, c'était Abou-'l-Qâsim ad-Dergezîni, alors en mission auprès de Sindjar, qui l'avait dénigré, et lorsque le message de Sindjar arriva auprès de Mahmoud, continue-t-il, on conseilla à celui-ci de faire mourir son vizir (ششير على قتله). Mais, si nous comparons le récit d'ibn al-Athîr sur ces mêmes événements (X, ٢٣٣, ٢٣٤), nous lisons que c'était al-Azîz qui avait donné ce perfide conseil. Cela est très probable, car, après la mort de Chems al-Molk en 517 (1123), le sultan fit offrir le vizirat à al-Azîz, mais celui-ci, tout en se déclarant prêt à se charger du gouvernement, recula devant la responsabilité qu'il voulut faire porter par ad-Dergezîni dans l'espoir d'avoir en lui un ami fidèle et un titulaire oisif¹⁾. Ici encore il put éprouver la vérité du proverbe qui dit que celui qui creuse une fosse à autrui y tombe souvent lui-même. Le nouveau vizir avait sans doute toute raison pour être reconnaissant envers al-Azîz, car il lui devait la vie. Ayant joué un rôle peu prudent dans les premières années du règne de Mahmoud il avait failli être mis à mort par le vizir as-Somairamî, si al-Azîz n'avait intercédé en sa faveur sur la demande de son frère Çafi ed-dîn, père d'Imâd ad-dîn²⁾. Mais la reconnaissance est une vertu rare; al-Azîz ne tarda pas à expérimenter que ad-Dergezîni n'avait nullement l'intention de n'être vizir que de nom et qu'il se permettait des actes de violence, que lui, al-Azîz ne saurait approuver. Prévoyant que tôt ou tard son tour viendrait d'être sacrifié à l'ambition et à l'avarice d'ad-Dergezîni, il résolut de se sauver à temps. Déjà en 517 ou 518 il sollicita la permission de faire le pèlerinage de la Mecque, qu' il accomplit en grand seigneur, car tous les pèlerins furent entretenus à ses frais, ce qui lui

1) P 1٢١.

2) P 1٢١.

valut des louanges magnifiques de la part des poètes ¹⁾. Après son retour il sollicita sa démission comme mostaufi et l'obtint après avoir cédé premièrement aux désirs du sultan qui n'en voulut rien entendre ; il accepta cependant la charge de trésorier et celle de vizir des enfants du sultan , sachant qu'il serait à la merci de ses ennemis, s'il était privé de tout soutien d'en haut. Or, comme nous l'a déjà dit Anouchirwân , ces charges étaient de la plus haute importance, car le fonctionnaire avait à chaque instant accès auprès du sultan. Azîz en fit si bon usage qu'il réussit à produire une ordonnance de Mahmoud par laquelle ad-Dergezîni fut destitué et livré entre ses propres mains ²⁾. C'eût été pour lui la chose la plus facile du monde de faire torturer son ancien ami pour lui extorquer de larges sommes, jusqu'à ce qu'il eût rendu le dernier soupir avec le dernier sou, mais encore une fois sa faiblesse lui fit chercher un expédient pour se débarrasser de son adversaire. Il engagea le sultan à faire revenir Anouchirwân de Bagdad pour l'investir du vizirat, tandis qu'il lui fit en même temps livrer ad-Dergezîni, dans la conviction que le nouveau vizir ne tarderait pas à faire ce qu'il n'avait pas osé lui-même. Il faut savoir qu' Anouchirwân avait été délivré de son emprisonnement peu après la mort de Chems al-Molk ; le sultan l'avait même invité à se rendre à sa cour et avait voulu lui confier quelque charge importante, mais bien qu' Anouchirwân, aidé par ses nombreux amis, se fût rendu auprès de Mahmoud, il avait reçu une trop rude leçon. Il persista à solliciter la permission de vivre dans l'oubli à Bagdad et le sultan finit par la lui accorder. Cependant, cette fois les ordres étaient formels ; Anouchirwân se chargea

1) P. 156.

2) P. 151.

du vizirat en 521 (1127). Mais l'espoir d'al-Azîz touchant le sort d'ad-Dergezîni ne fut point réalisé; le caractère doux et aimable d'Anouchirwân abhorrait tout acte de violence. Au contraire, il fit dresser une tente dans son palais pour le vizir déchu. lui donna la permission d'y recevoir ses amis, il le visita lui-même chaque jour, bref, il le traita avec distinction, ce qui lui vaut, de la part d'Imâd ad-dîn, l'accusation de faiblesse et de manque de respect pour soi-même. Ce qui est certain, c'est qu' Anouchirwân se trouvait impuissant à cause de l'influence du togrâi Chihâb ad-dîn As'ad, du mostaufi Abou-'l-Qâsim Çafi ed-din, du chambellan Argân et de sa femme qui fonctionnait comme intendante (تبرماتة) dans le palais du sultan. Il donna donc sa démission après un an et quelques mois, comme il dit lui-même ¹⁾; le vizir déchu ad-Dergezîni reprit sa place. Ni Anouchirwân, ni Imâd ad-dîn ne disent rien de l'intervention de Sindjar en faveur d'ad-Dergezîni, lors de son entrevue avec Mahmoud à Rai en 522 (1128), dont parle ibn al-Athîr (X, f°9), mais le premier a peut-être prudemment omis cette circonstance et le dernier peut l'avoir oubliée, car la chose paraît assez probable. La faveur dont ad-Dergezîni jouissait auprès de Sindjar nous explique les égards qu' Anouchirwân avait eus pour lui et la démission d'Anouchirwân n'a sans doute pas été volontaire, comme ses expressions pourraient nous le faire croire, mais forcée. Du reste il se plaint amèrement qu'ad-Dergezîni, qu'il avait comblé de bienfaits durant son vizirat, lui fit prendre la maison qu'il avait fait bâtir aux bords du Tigre à Bagdad, mais il aurait dû se féliciter

1) P. 10.. Imâd ad-dîn dit: pendant une année; selon Ibn al-Athîr X, f°9 il ne resta à Ispahân que pendant dix mois.

d'en être quitte pour cette bagatelle; à al-Azîz ad-Dergezîni allait demander la tête. Pour arriver à ce but, le nouveau vizir usa premièrement d'une ruse. Mahmoud avait épousé de suite deux filles de Sindjar qui étaient mortes. Sindjar réclama leur héritage que Mahmoud n'avait nullement l'intention de céder. Le vizir lui fit alors observer que Sindjar n'agrèerait pas ses excuses, mais qu'il exigerait le témoignage d'al-Azîz, comme celui d'un homme de confiance; pour éviter le danger, continua-t-il, il faut l'emprisonner, car l'interrogatoire d'un homme emprisonné ne se fait pas. Mahmoud hésita, mais le vizir rusé savait comment s'y prendre. Eh bien, dit-il, qu'est ce qu'il lui ferait que d'être mis en prison! est ce qu'il nuit à la perle qu'elle soit incluse dans une coquille, je vous paierai 300.000 dinâr dès que vous l'aurez mis en prison. Le sultan n'eut plus de scrupules; al-Azîz fut emprisonné, premièrement à Bagdad, plus tard dans la citadelle de Tekrît. Pendant qu'il se trouvait là, de graves événements eurent lieu.

Le sultan Mahmoud mourut dans le mois de Chauwal 525 (Sept. 1131) et on n'était pas d'accord à qui appartiendrait le trône après lui. Selon ibn al-Athîr (Chron. X, f^v) son fils Davoud fut proclamé avec l'approbation du vizir ad-Dergezîni, de l'atabec Aqsonqor al-Ahmedîli et d'autres hauts fonctionnaires. Quelques tumultes s'élevèrent à Hamadân et dans les autres villes de la province du Djebel, mais ils cessèrent bientôt et alors le vizir se rendit en sûreté avec ses biens à Rai, ville qui obéissait alors à Sindjar. Ceci se lit textuellement au passage cité, bien qu'il soit absurde que, lorsque le repos fut rétabli, le vizir seul ne se sentît pas en sûreté et allât se mettre sous la protection de Sindjar. Ici le récit de notre chro-

nique ¹⁾ est sans doute bien plus exact. Après la mort de Mahmoud, ad-Dergezîni ne songea pas à reconnaître comme sultan Davoud, qui se trouvait alors bien loin à Tebrîz, mais il marcha immédiatement avec les troupes à Rai pour y attendre l'arrivée de Sindjar et pour se rendre à ses décisions sur la succession. Il y attendit plus de cinq mois, car Sindjar n'arriva qu'en Rabi II 526 (Mars 1132) à Rai où il fut rejoint par Togrul, frère de Mahmoud auquel il avait destiné le trône. Ils marchèrent ensemble à Hamadân et de là, après un séjour de trois jours, à Nehâwend, puisque le bruit courait que Mas'oud, autre frère de Mahmoud, ligué avec Qaradja, atabec de la Perse s'approchait avec des troupes pour faire valoir ses droits au trône. Le bruit était vrai, car, comme nous l'apprend ibn al-Athîr (Chron. X, f°v), le calife al-Mostarchid billah s'était lié avec Mas'oud, Seldjouqchâh, Qaradja, Dobais ibn-Çadaqa, seigneur de Hilla, et Zenki, seigneur de Damas, pour se soustraire à la domination de Sindjar. Cependant, quand il fallut agir, les deux derniers s'excusèrent et le calife retira ses troupes, de sorte que Mas'oud avec les alliés qui lui étaient restés fidèles dut faire face sans eux à l'armée de Sindjar. Un effort pour gagner l'Azerbaidjân échoua par l'énergie de celui-ci qui, par des marches forcées, rattrapa Mas'oud auprès de Dinawar. Ici le combat eut lieu, selon ibn al-Athîr, le 8 Radjab 526 (= 25 Mai 1132), à un lieu qu'il nomme عولان, tandis qu' Imâd ad-dîn le nomme Pendj Angoucht ²⁾. Cette fois

1) P. 16¹ et suiv.

2) Les deux historiens ne sont pas mieux d'accord touchant la date, car selon Imâd ad-dîn, Sindjar retourna déjà en Djomâda II vers le Khorasân (p. 17.). La même différence sur le lieu et la date revient à propos d'un

Mas'oud eut le dessous et Togrul fut installé définitivement sur le trône des Seldjoucides; mais le premier, loin de se laisser décourager par cette infortune, se rendit quelque temps après à Bagdad et y fut de nouveau reconnu comme sultan par le calife. Pendant cet intervalle eurent lieu les événements racontés par ibn-al-Athîr, X, p. ٢٧٧—٢٨٠ que nous passons sous silence parce qu'ils ne nous intéressent pas ici, mais cette marche de Mas'oud nous ramène à la biographie d'al-Azîz et d'Anouchirwân. En passant par la ville de Tekrît, Mas'oud envoya des gens de sa suite à Nedjm ad-dîn Aiyoub, gouverneur de la ville, pour qu'al-Azîz dont il voulait faire son vizir lui fût livré. Nedjm ad-dîn le fit en effet sortir de prison tout en cherchant des prétextes pour retarder l'heure à laquelle il serait mis entre les mains des envoyés de Mas'oud, jusqu'à ce qu'il fit nuit. al-Azîz perdit alors patience et voulut sortir de la ville à ses risques et périls, mais il trouva les portes fermées, les clefs étant, disait-on, gardées dans la forteresse. Evidemment le gouverneur hésitait à satisfaire aux désirs de Mas'oud en redoutant la vengeance de Togrul ou plutôt celle du vizir tout-puissant ad-Dergezîni. Cependant, le temps s'écoulait et le lendemain un général ture,

combat qui fut livré selon ibn al-Athîr (XI, ١٣٩ à Pendj Angoucht en 532, selon Imâd ad-dîn (p. ١٨٢, ١٨٥) à Kourchemba vers la fin de l'an 531. Mais il résulte de ces deux passages que les lieux Pendj Angoucht et Kourchemba étaient situés dans le voisinage de la ville de Dinawar et que Mirkhond (*Hist. des Seldjoucides* ed. Vullers p. ١٩٩) en fixant à Pendj Angoucht le champ de bataille entre le calife Mostarchid billah et le sultan Mas'oud (en 529) s'est trompé, car nos deux auteurs sont parfaitement d'accord que ce combat a été livré à دای مریج ou دای مریج. Cmp. Weil, *Geschichte der Chalifen* III, 230, note 1. On sait que le calife fut fait prisonnier à cette occasion et peu après assassiné par des fédais. Le témoignage d'Abou-'l-Farâdj que ces assassins avaient été loués dans ce but par Sindjar est confirmé par Imâd ad-dîn. Cmp. p. ١٧٨.

envoyé en toute hâte par le commandant de la ville de Hilla, se présenta devant Tekrit et ramena al-Azîz vers la forteresse où il fut de nouveau emprisonné. En même temps on fit dire aux gens de Mas'oud qu'on obéirait volontiers à ses ordres, dès que son trône serait bien établi, mais qu'on se croyait obligé pour le moment d'attendre les ordres du sultan Togrul. Mas'oud, ayant reçu ce message et n'y pouvant rien changer, poursuivit sa marche vers Bagdad et le malheureux al-Azîz tomba bientôt victime de la vengeance de son ancien compétiteur ad-Dergezîni. Celui-ci avait été récompensé pour son dévouement par Sindjar avec le double vizirat auprès de lui et auprès de son neveu Togrul, mais il préféra en exercer les fonctions auprès du dernier, tandis qu'il se fit représenter auprès de Sindjar par un lieutenant. Cependant, pour pouvoir agir en cas d'urgence, il s'était procuré des ordonnances en blanc pourvues du sceau de Sindjar et il en fit aussitôt usage pour faire couper la tête à al-Azîz. Il est vrai que les seigneurs Aiyoubides de la ville de Tekrit refusèrent d'abord d'exécuter l'arrêt de mort, parce qu'ils avaient pris en affection leur prisonnier, mais ad-Dergezîni n'abandonna pas son projet. A l'insu du sultan Togrul il députa l'eunuque Behrouz vers Tekrit avec des ordres formels pour couper la tête à al-Azîz et cette fois les Aiyoubides n'osèrent pas s'opposer à l'exécution. Ainsi périt l'oncle d'Imâd ad-din en l'an 527 (1133), mais celui-ci profitera à une époque postérieure de sa vie, quand il cherchera un asile dans la Syrie, de l'amitié des Aiyoubides envers son oncle.

Quant à Anouchirwân, il avait été investi du vizirat par le calife al-Mostarchid-billah en 526 après s'être excusé en vain (Cmp. ibn al-Athir X, f. 8.). Il fonctionnait comme

tel, lorsque Mas'oud fut reçu à une audience publique du calife, car le sultan n'entendant pas l'arabe, le vizir fut chargé de traduire en persan le discours prononcé à cette occasion par al-Mostarchid ¹⁾. Deux années plus tard (528 emp. Ibn al-Athîr XI, 9) le calife lui accorda sa démission, mais en même temps ou peu après, lorsque Mas'oud monta sur le trône après la mort de Togrul ²⁾, il fut appelé aux mêmes fonctions auprès du sultan pour y rester jusqu' en 530 (1136) ³⁾. S'il ne réussit pas à mettre ordre aux affaires de l'empire, dit Imâd ad-dîn, ce n'était pas à cause d'un défaut en lui, mais uniquement à cause du désordre général. Peu de temps après (en 533 selon ibn al-Athîr XI, f^v) ⁴⁾ il mourut à Bagdad. On lui fit de magnifiques obsèques; le vizir du calife et les autres fonctionnaires y étaient présents. Son corps, d'abord enseveli dans la maison qu'il avait habitée pendant sa vie, fut plus tard transporté à Koufa pour être déposé auprès du sanctuaire d'Alî ibn-abi-Tâlib.

Les chroniqueurs arabes ne nous disent rien des mérites d'Anouchirwân comme vizir, mais en revanche ils ont de magnifiques louanges pour l'homme et en cela ils sont d'accord avec les poètes de l'époque. C'était, dit ibn al-Athîr, un homme intelligent, prompt, pieux et droit. Même les poètes qui lui adressaient des satires ne trouvaient à blâmer en lui que sa piété excessive. Ainsi disait un d'entre eux,

1) P. ١٧٢.

2) Sur l'année de l'avènement au trône de Masoud il y a aussi une légère différence entre ibn al-Athîr et Imâd ad-dîn, car celui-ci nomme l'an 528 (p. ١٧٢), celui-là l'an 529 (Chron. XI, 19).

3) P. ١٨١. Ibn al-Athîr XI, 14.

4) al-Fachri p. ١٣٥٥ porte l'an 532.

nommé Abou-'l-Qâsim Hibat allah ibn al-Fadhil, selon Imâd ad-dîn dans son Anthologie poétique ¹⁾ :

Ta modestie bien connue dérive de bassesse, à cause de cela on te suspecte d'orgueil, tu manques à gratifier celui qui met son espoir en toi et tu te lèves au devant de lui, c'est se lever contre les quémandeurs, non pas au devant d'eux.

Un homme d'état en qui on ne trouvait à blâmer que sa piété et sa politesse, n'a pas besoin d'autres louanges; nous qui connaissons son histoire, nous avons eu l'occasion d'admirer son caractère doux et aimable. Mais ici il s'agit surtout de l'homme de lettres et aussi comme tel il nous plaît, malgré l'accusation, peu fondée selon nous, d'Imâd ad-dîn (p. f) qu'il écrivait dans un esprit d'admiration de soi-même et de détraction contre les gens de talent, ses contemporains. Cependant, Imâd ad-dîn lui-même ne trouve rien à ajouter aux jugements portés par Anouchirwân sur divers personnages de l'époque, excepté au sujet du vizir as-Somairami ²⁾ et — celui-ci était le grand fauteur de son oncle al-Aziz, de sorte qu'il y ait lieu de douter de sa propre impartialité. Que les Mémoires d'Anouchirwân portent un caractère personnel est un fait incontestable, mais en même temps inséparable de ce genre de composition; ce qui plus est, il en fait tout le charme. Nous regrettons seulement que l'ouvrage original soit perdu pour nous et que nous ne le connaissions que par la traduction d'Imâd ad-dîn. Même, si nous lui croyons qu'il se soit acquitté de sa tâche consciencieusement, il n'en est pas moins certain qu'il a ajouté et, qui pis est, retranché

1) Ms. de Leide n. 21 a. p. 226. Les mêmes vers sauf quelques légères variantes sont attribués par al-Fachri p. ١٣٢ à ibn-al-Habbâriya.

2) P. ١٣.

selon son bon plaisir. Il n'est pas clair où finit la composition d'Anouchirwân, car Imâd ad-dîn dit dans sa préface que celui-ci avait décrit les événements jusqu'à la mort de Togrul, mais nous n'avons pas réussi à reconnaître sa diction après le récit de son vizirat sous Mahmoud (p. 10. et suiv.); c'est toujours Imâd ed-dîn qui nous raconte l'histoire suivante. S'il est déjà difficile de juger ces questions d'après la traduction arabe d'Imâd ad-dîn, il devient tout-à-fait impossible, quand on n'a devant soi que l'abrégé de cette traduction, rédigé par un auteur postérieur. Or, en publiant cet abrégé, je me crois autorisé à me borner aux remarques sus-mentionnées en laissant au futur éditeur de l'oeuvre d'Imâd ad-dîn l'honneur et le soin de résoudre ces questions d'une manière plus exacte.

II.

Mohammed, plus généralement connu sous le nom d'Imâd ad-dîn al-Kâtib al-Ispahânî, naquit selon ibn-Khallikân en l'an 519 (1125).¹⁾ Nous avons eu l'occasion dans la biographie précédente d'Anouchirwân de remarquer qu'il appartenait à une famille, originaire de la ville d'Ispahân, dont plusieurs membres exerçaient les fonctions de kâtib et étaient montés assez haut dans la hiérarchie administrative. Quant à son père Çafi ed-dîn Mohammed, il avait juré après la mort de son frère al-Azîz (527) de ne plus entrer au service des princes; il tint son serment et survécut à son frère d'une trentaine d'années.²⁾ Le vizir ad-Derge-

1) Ed. de M. Wüstenfeld n. 715.

2) P. 11.

zîni ne s'était pas contenté d'emprisonner al-Azîz, mais il avait en même temps fait mettre en prison le père d'Imâd ad-dîn et son oncle Dhiyâ ad-dîn, en s'appropriant leurs biens pour pouvoir payer la somme qu'il avait promise au sultan ¹⁾. Cependant, nous trouvons la famille de Çafî ed-dîn plus tard à Ispahân en possession de châteaux hors de la ville. Cette capitale eut beaucoup à souffrir durant le règne du sultan Mas'oud. L'atabeg Mengoubars s'était révolté en 531 et, pour lui barrer le chemin, le sultan y avait envoyé des troupes sous la conduite de l'atabeg Karasonqor. Les moissons des dernières années n'avaient pas été riches et les soldats mangeaient tout ce qui en restait, aussi la famille d'Imâd ad-dîn eut-elle à souffrir de leurs vexations. Après y avoir passé l'hiver de l'an 1136—1137 ils se retirèrent, lorsque Mengoubars marcha en effet contre la ville et aggrava la misère des habitants. Heureusement pour eux les troupes quittèrent bientôt la ville pour se battre à Kourchemba avec celles du sultan Mas'oud, mais la disette avait commencé à régner dans la ville. Pour comble de malheur, elle fut assiégée l'année suivante (532) par le calife ar-Râchid billah et par Davoud, fils du sultan Mahmoud. On sait que le premier y fut assassiné le 26 Ramadhân ²⁾ de cette année par les Assassins, ce qui obligea Davoud à s'éloigner plus tard dans la direction de Rai. Pendant ce siège la famine fut extrême à Ispahân et les notables de la ville, parmi eux les parents d'Imâd ad-dîn, quittèrent la ville pour s'installer dans les cimetières aux bords du Zenderoud où se trouvaient des mou-

1) P. 107. Ci dessus p. XXIV.

2) Ce qui correspond au 7 Juin 1138. Ibn al-Athîr XI, 71 et après lui Weil, *Gesch. der Chal.* III, 260 nomment le jour précédent (25 Ramadhân)

ments somptueux appartenant aux familles nobles de la ville. Imâd ad-dîn nous raconte que ces graves événements firent sur son imagination une vive impression dont le souvenir lui était resté quand il rédigea son histoire. Ils eurent en outre d'autres suites pour lui, car son père Çafi ed-dîn accompagna le prince Davoud dans sa retraite et emmena ses deux fils Imâd ad-dîn et Abou Bekr avec lui. Il les laissa dans la ville de Qâchân pour recevoir la première instruction dans la lecture du Corân et dans les livres d'adab, mais ils n'y restèrent qu'une année pour retourner ensuite à Ispahân, tandis que leur père entreprenait de longs voyages. Plus tard en 536 nous retrouvons notre auteur à Bagdad, où il assista à l'entrée en ville du sultan Mas'oud pour y passer l'hiver en 1141—1142. ¹⁾ A ce qu'il paraît, son père qui avait plusieurs amis parmi les fonctionnaires des diwâns, s'était fixé dans la résidence des califes dans l'espoir d'ouvrir une carrière honorable à ses fils. Quant à Imâd ad-dîn, il y poursuivit ses études et s'appliqua surtout à l'étude du fiqh; lorsque Mas'oud rentra dans la ville dans l'automne de l'an 1146 (541) nous le voyons parmi le corps des foqahâ aller à la rencontre du sultan ²⁾. Dans cette même année arriva à Bagdad en mission auprès du calife de la part de Sindjar le célèbre prédicateur, Abou Mançour al-Mozaffar ibn Ardechîr al-Ibâdî. Cet homme eut, comme nous dirions aujourd'hui, un succès fou à la capitale; on lui dressa une chaire aux bords du Tigre; le sultan put l'entendre d'un balcon de son palais; l'émir Abbâs, seigneur de Rai s'était embarqué dans une *chabbâra* ³⁾ vis-à-vis de lui et une foule

1) P. ١١٣.

2) P. ١١٥.

3) Espèce de barque sur laquelle on peut comparer le Supplément de Dozy. Dans les mss. d'al-Bondâri on trouve constamment écrit شغارة.

immense se pressait autour de lui. Le calife le baisa et lui témoigna tout le respect possible, il le fit asseoir dans la mosquée de son palais sans être vu de lui, de sorte qu'il put assister inaperçu à ses sermons éloquentes. Inutile d'observer que le jeune Imâd ad-dîn ne negligea pas l'occasion d'entendre cet orateur renommé. 1)

L'année suivante Imâd ad-dîn fit une excursion à al-Mausil, où il fit preuve de ses connaissances du fiqh dans une discussion qui eut lieu dans la mosquée de la ville en présence de Djamâl ad-dîn al-Djawâd Abou-Dja'far Mohammed ibn Ali ibn-abi-Mançour, qui y était alors vizir de Ghâzî, fils de Zenki. Ce personnage devait son éducation à l'oncle d'Imâd ad-dîn, al-Azîz et s'intéressait beaucoup à lui, de sorte qu'Imâd ad-dîn lui adressa une qasida pleine de louanges, la première qu'il ait composée. On en peut lire quelques hémistiches p. ۳۳ de notre édition. Durant son séjour il fit encore la connaissance des fils de Khodjandî, Çadr ed-dîn Mohammed et Djamâl ed-dîn Mahmoud, membres d'une famille notable d'Ispahân qui, après la mort de Bouzabel, avaient quitté leur ville natale et avaient été bienveillamment accueillis par Ghâzî. Le premier retourna ensuite à Ispahân, mais le dernier fit le pèlerinage de la Mecque et Imâd-ad-dîn le revit à son retour en 543 (Juillet 1148) à Bagdâd 2). Ils partirent alors ensemble avec la caravane, Imâd ad-dîn et son père pour Ispahân, et Djamâl ad-dîn pour Hamadân. Plus tard, probablement en 548, il fit lui-même en compagnie de ce dernier le pèlerinage de la Mecque pour regagner l'année suivante Hamadân. Là se trouvait alors le sultan Mohammed fils de Mahmoud à l'occasion d'une entrevue avec

1) P. ۳۳. Ibn al-Athîr XI, ۷۸.

2) P. ۳۳ et suiv.

son frère et il y arriva en même temps une ambassade de Mohammed ibn-Arslânehâh, prince Seldjoucide du Kermân. Le sultan qui venait de perdre sa femme congédia l'ambassade et fit partir Djamâl ad-dîn avec elle pour demander en mariage la fille du prince de Kermân. Djamâl ad-dîn engagea notre auteur à l'accompagner et il partit en effet avec lui, mais en route la visite au Kermân lui parut peu profitable; il se sépara par conséquent de son ami et regagna Bagdad par la route du Khouzistân. ¹⁾ Arrivé à Askar Mokram, il y rencontra le fils du poète al-Qâdi al-Arradjânî (mort en 544) qui lui communiqua le brouillon de quelques poésies de feu son père. Lorsqu'il parvint à Bagdad en compagnie de son père le calife venait de remporter la victoire de Badjimza et peu de temps après il y vit entrer le prince Seldjoucide Solaimân qui était à cette époque le prétendant au sultanat patroné par le calife (550 = 1155) ¹⁾. L'année suivante il fut témoin du siège de la ville par les troupes de Mohammed, siège dont il a tracé un tableau assez vivant (p. ۳۴۹—۳۵۰. Il ne négligea pas de féliciter le calife, lorsque le sultan fut obligé, après des pertes considérables, à sonner la retraite, dans une *qasîda* dont on trouve quelques hémistiches dans notre histoire ²⁾. Ce panégyrique lui valut les bonnes grâces du vizir du calife, Aun ed-dîn ibn-Hobaira qui le nomma son lieutenant dans la ville de Wâsit. Là il reçut (fin de Çafar 554 = Mars 1159) une visite de son illustre maître, le calife al-Moqtafi qui lui témoigna beaucoup d'intérêt et le recommanda chaleureusement à son vizir ibn-

1) P. ۳۴.

2) P. ۳۹. On en trouve plusieurs dans son Anthologie poétique (Ms. de Leide 21 a, p. 11 et suiv).

Hobaira. Nous savons par ibn-Khallikân que ce vizir continua à protéger Imâd ad-dîn jusqu'à sa mort qui eut lieu en 560. ¹⁾ Qu' Imâd ad-dîn, après deux années pénibles trouva en 562 un autre asile en Syrie auprès des princes Aiyoubides et vécut auprès d'eux jusqu'à l'an 597 (120 ²⁾), voilà des faits de sa vie qui sont en dehors du cadre que nous nous sommes tracés ici. Ce que nous en avons raconté d'après ses propres renseignements suffit à faire voir que, s'il n'entra que bien tard dans le service public, sa position n'en fut pas moins une des plus favorables pour écrire l'histoire des Seldjocides. Son père et ses oncles avaient exercé des fonctions considérables auprès des sultans ou auprès d'autres princes de l'époque; il avait lui-même été témoin des événements importants durant un quart de siècle environ; il avait eu ample occasion de puiser des renseignements auprès des hommes compétents. Aussi sa composition est-elle la plus ancienne et la plus importante sur l'histoire des Seldjocides de l'Iraq et du Khorasân, tant par ce qu'il y a contribué lui-même que par ce qu'il a emprunté aux mémoires d'Anouchirwân. Seulement l'histoire des premières et des dernières années de la dynastie n'y est pas traitée à fond. Pour les premières années on trouvera beaucoup plus dans Ibn al-Athîr et dans d'autres historiens (comme par exemple Baihaqî ³⁾) qu'il serait inutile d'énumérer, pour les dernières années la lacune est comblée par la composition d'al-Hosainî. Car, comme nous le dit Imâd ad-dîn lui-même ³⁾, quand il se trouvait en Syrie, il n'était pas suffisamment au courant

1) Cmp. Ibn al-Athîr XI, 111.

2) Cmp. à présent sur cet auteur la préface du Diwân de Menoutechri publié par Kazimirski.

3) P. 134.

des événements qui se passaient dans l'Iraq et ailleurs pour en donner un récit détaillé. Or, il rédigea notre histoire en 579 (1183), comme il résulte d'un passage qu'on trouve à la page 136, l. 4 de cette édition; il dut donc se contenter d'un résumé assez maigre pour ce qui est de l'histoire des années 560 et suiv. Les deux derniers chapitres, p. ۳۰۱ et suiv. ont sans doute été ajoutés après coup.

Il aurait donc été utile d'ajouter à notre édition sous forme d'appendice, la partie de la chronique d'al-Hosainî qui s'occupe de l'histoire de cette dernière époque. Or, la composition d'al-Hosainî, sur laquelle j'ai dit quelques mots dans la préface du premier volume de ce Recueil ¹⁾ et dont M. le Baron von Rosen a publié un spécimen ²⁾, ne nous est parvenue que dans un seul manuscrit, celui du Musée Britannique dont une copie a été mise à ma disposition par M. Wright de Cambridge. En étudiant le texte de cette copie, j'ai vu que l'auteur n'a fait que rédiger un autre abrégé du livre d'Imâd ad-dîn pour ce qui concerne le corps de l'ouvrage, à l'exception de l'histoire des premiers princes Seldjoucides, où il a mis à profit d'autres chroniques, et de celle des derniers temps sur lesquels il entre dans une foule de détails d'ailleurs à peu près inconnus. Mais, sachant par expérience que c'est une tâche épineuse et fertile en désappointements que de publier un texte arabe d'après une seule copie, je me suis abstenu pour le moment d'ajouter ces extraits, bien que M. Wright

1) P. IX et X.

2) *Zapiski* de la Soc. impériale russe d'Archéolog. I p. 243—252. En général al-Hosainî suit la même méthode qu'al-Bondâri en abrégant l'ouvrage d'Imâd ad-dîn, mais il va encore plus loin, de sorte que quelques passages sont tout-à-fait incompréhensibles, mais deviennent clairs aussitôt qu'on compare le texte d'al-Bondâri ou celui d'Imâd ad-dîn.

avec sa complaisance inépuisable m'ait encore une fois cédé sa copie. Je m' y suis résolu d'autant plus, parce que le nombre des volumes de ce Recueil est illimité; mon plan, comme je l'ai annoncé naguère, est de me borner à trois volumes, mais ce plan est susceptible de changements et, si les forces me manquent pour le mener à bout, d'autres mieux instruits et en possession de nouveaux documents l'exécuteront après moi.

III.

Sur le troisième auteur qui a donné au travail de ces prédécesseurs la forme sous laquelle il est publié présentement, al-Fath ibn-Ali ibn-Mohammed al-Bondâri, également originaire d'Ispahân, je n'ai que fort peu à dire. Sa biographie n'existe, que je sache, nulle part et ce qu'il nous communique lui-même dans ce livre aboutit à peu près à rien. Toutefois, il nous a transmis le fait important qu'il a commencé à rédiger son abrégé en l'an 623 de l'Hégire, pour en faire hommage au prince Aiyoubide al-Malik al-Moazzam fils d'al-Malik al-Adil, noms qui sont familiers à tous ceux qui ont entendu parler de l'histoire des Croisades. Il nous faut ajouter qu'il s'était admirablement préparé à sa tâche difficile, ayant auparavant édité de même une autre composition d'Imâd ad-dîn, intitulée *البرق الشامي* (L'éclair syrien) sur laquelle on peut comparer H. Khal. II, 43. ¹⁾

1) Il ne me paraît point douteux que ce fut le même al-Bondâri quia traduit le Livre des Rois en arabe dont parle Hadji Khalifa IV, 12. Le nom est exactement le même; le nom du prince Aiyoubide auquel il dédia son ouvrage, selon le biographe turc, al-Malik al-Moazzam est aussi le même qui se trouve mentionné dans la préface de notre abrégé; seulement la

Inutile d'observer qu'il s'est acquitté de sa tâche d'une manière au dessus de mes louanges; initié à toutes les particularités du style fleuri de son maître, sachant en apprécier toutes les beautés, si hautement goûtées par les critiques arabes, il a pris soin de nous transmettre les mots eux-mêmes de l'oeuvre originale, sans y substituer ses propres expressions, bien qu'il y ait introduit en savant, quelques légères corrections, du moins dans la rédaction que j'ai cru devoir adopter d'après mes manuscrits. Il n'y a ajouté que la préface et trois renseignements personnels qu'il a suffisamment distingués du reste de l'ouvrage en les ayant fait précéder de son nom.¹⁾ Au contraire il a retranché plus d'une figure de rhétorique, plus d'une assonnance recherchée, plus d'une comparaison prétentieuse, quelquefois aussi des digressions de l'auteur sur divers personnages, surtout sur des poètes. Je conviens qu'Imâd ed-dîn aurait été fort mécontent de la manière dont son oeuvre a été maltraitée par son abrégiateur; je n'explique fort bien que ceux qui admirent beaucoup la musique

date de l'an 675 assignée par Hadji Khal. à cette traduction doit être inexacte car il n'y avait point de prince de ce nom à cette époque. La chose pourrait donc paraître certaine, n'était le témoignage du ms. de Leide (Cod. 598 *Cat.* II, 109) qui contient un volume de l'abrégé de cette traduction. Ici le traducteur s'appelle Abou'l-Fath *Ali* d'Ispahân, en contradiction avec les renseignements de Mohl touchant un ms. in fol. de la Bibliothèque Nationale (n°. 624) qui nomme cet auteur Kawâm ed-dîn Aboul-fatah *Isa* ibn-Ali ibn-Mohammed, natif d'Isfahân (*Livre des Rois*, Préface p. LXXVIII) tout en y ajoutant qu'il dédia son ouvrage à al-Malik al-Moazzam. Je crois cependant que le nom qui se trouve chez Hadji Khal. est le seul exact, ce que je puis prouver à présent, grâce à l'obligeance de M. H. Derenbourg qui m'écrivit que dans le ms. de l'Escorial (Cas. 1555, II, p. 67) le prince est nommé أبو الفتح عيسى بن الملك العادل أبي بكر بن أيوب الفتح بن علي بن الفتح البنداري الطوسي.

1) P. ١٠٧, ٢٧٨ et ٣٠٤. Au dernier passage qui se trouve en P seul le nom manque.

des assouances sans cesse répétées de cet auteur, croient, en lisant cet abrégé, assister au discours d'un orateur renommé dont ils ne saisissent la parole que par intervalles; mais ceux qui lisent un travail historique surtout pour s'instruire sur les événements qui les intéressent, préféreront avec moi al-Bondârî à Imâd ad-dîn. Ils trouveront qu'il a dit vrai en nous assurant dans sa courte préface qu'il n'a omis rien d'essentiel et qu'il a fait un choix parmi les figures de rhétorique du maître.

Dans ce qui précède le lecteur trouvera déjà la réponse à la question, pourquoi j'ai publié cet abrégé plutôt que l'oeuvre originale. Mais il y a plus. L'ouvrage d'Imâd ad-dîn ne nous est parvenu que dans une seule copie, celle de la Bibliothèque Nationale (Supplément arabe n. 772). Cette copie ne porte point de date, mais, comme l'a fait remarquer M. von Rosen, elle est moderne et compte à peine une centaine d'années. Probablement elle a été faite d'après un manuscrit qui se trouve peut-être encore dans une des Bibliothèques de l'Orient. Le texte de la copie qui est relativement assez correct nous fait supposer que l'archétype, si l'on réussit à le retrouver, présente un texte assez bon pour servir de base à une édition. Mais pour un travail de ce genre, la copie de Paris, cela va sans dire, est tout-à fait insuffisante. Je la désigne par la lettre I.

En rédigeant la préface du premier volume de ce Recueil, je croyais encore que le ms. d'Oxford, Laud B 113 contenait, comme il a été dit dans le Catalogue d'Uri (I, 151), n. DCLXII. un autre exemplaire du texte d'Imâd ad-dîn, mais en examinant ce manuscrit que la Direction précédente de la Bibliothèque Bodléienne a gracieusement mis à ma disposition ici à Leide, ce dont je lui adresse mes remerciements les plus sincères — je ne tardai pas à m'aper-

cevoir que le ms. en question contient réellement l'abrégé d'al-Bondârî. L'erreur dans le Catalogue provient, à ce qu'il paraît, du fait que les premiers feuillets du ms. ont disparu, ce que le libraire oriental a tâché de dissimuler en y substituant un autre feuillet sur lequel se trouve une préface apocryphe assez absurde. On peut s'en convaincre en lisant la note qui se trouve à la troisième page de notre édition. Le texte du ms. commence réellement p. ٨, l. 9; je l'ai désigné dans les notes par la lettre O. Il a été acquis en Orient par le célèbre archevêque Laud, ce que nous atteste l'inscription suivante: Liber Guilielmi Laud Archiepi. Cant. et Cancellarij Universitatis Oxon. 1636. Mais le manuscrit est beaucoup plus ancien, car la souscription porte ce qui suit:

تم الكتاب بقلعة ارزن خلد الله ملك مالکها بمحمد وآله وللحمد
 لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصاحبه اجمعين
 وذلك لتسع ليال بقين من جمادى الاخرى سنة ٧٥٠.

Cette copie a donc été faite à Arzen (Erzeroum) en l'an 1325 de notre ère. C'est un beau volume de 245 feuillets qui ne portent chacun que treize lignes par page. L'écriture est d'une beauté exquise, les signes des voyelles sont ordinairement ajoutés et le texte est aussi correct qu'on a le droit de le demander au copiste d'un tel ouvrage.

Cependant, l'autre manuscrit qui m'a été envoyé ici à Leide non moins gracieusement par la Direction de la Bibliothèque Nationale à Paris — à laquelle j'exprime toute ma reconnaissance — ne lui cède en rien pour ce qui est de la correction du texte et de la beauté de l'écriture et le surpasse encore en ancienneté. Coté 767 A (ancien fonds) ce ms. compte 208 feuillets et porte la souscription suivante: آخر الانتخاب وفرغ من كتبه من نسخة باخط
 منتخبه الفتح بن علي بن محمد بن الفتح البنداري الاصفهاني

المعظمي (1) رحمه الله ومصليا على نبيه محمد وآله وصحبه ومسلمي.
٦٤. حامدا لله ومصليا على نبيه محمد وآله وصحبه ومسلمي.

Cette copie date donc de l'an 1261 de notre ère et a en outre été faite d'après l'autographe d'al-Bondâri lui-même. Je la désigne par la lettre P.

Ici se présentait une difficulté. En collationnant les deux mss. O et P, je m'aperçus bientôt qu'ils contiennent deux rédactions différentes du même ouvrage, celle du ms. O étant beaucoup plus ample que celle du ms. P. Il ne s'agit pas seulement de quelques mots omis: des phrases entières, des morceaux assez étendus qui se trouvent dans O manquent dans P; rarement le texte de celui-ci contient quelques mots de plus que celui d'O, mais le cas n'est pas aussi rare que de deux expressions employées par Imâd ad-dîn pour signifier la même pensée l'une se trouve dans O, l'autre dans P. Sauf les additions d'al-Bondâri, je n'ai rien observé dans ces deux mss. qui ne se lût pas de même dans I. Il est donc clair que les deux rédactions relèvent également de l'ouvrage original, car il est impossible d'expliquer les variantes des mss. par l'insouciance des copistes, d'autant moins, parce que la rédaction la plus courte se base sur l'autographe d'al-Bondâri. Comment expliquer l'existence de ces deux rédactions? Faut-il admettre qu'al-Bondâri, après avoir rédigé la rédaction qui nous est conservée dans P, avait revu son travail en y ajoutant plusieurs morceaux, phrases etc. qu'il avait auparavant omis? Mais le cas contraire me paraît plus probable, c'est-à-dire que la rédaction d'O soit la plus ancienne et que l'auteur y ait introduit plus tard plusieurs ratures dont provient la rédaction encore une fois abrégée du ms. P. On ne sau-

1) Ce nom relatif est dérivé de الملك المعظم. Cp. la préface d'al-Bondâri.

rait y objecter que la rédaction de P se base sur l'autographe de l'auteur, car il est permis de supposer que la deuxième rédaction a été casuellement conservée dans le ms. le plus ancien, tandis que la première ne nous sera transmise que dans une copie d'une date plus récente. Il n'y a là rien d'impossible. Avec plus de raison on pourrait peut-être supposer qu'un pédant quelconque, trouvant l'abrégé d'al-Bondâri trop maigre pour son goût, aurait cru devoir embellir cet ouvrage en y ajoutant plusieurs phrases et mots qui se trouvaient chez Imâd ad-dîn. Mais ce serait là une supposition gratuite, car, en introduisant de si grands changements, cet inconnu n'aurait pas négligé de nous transmettre son nom dans une préface pompeuse. Bref, je me crois autorisé à admettre que la rédaction du ms. O est la plus ancienne et qu'elle est due à la plume d'al-Bondâri lui-même.

Il fallait nous arrêter à cette question des rédactions, d'ailleurs peu importante, puisque la méthode de l'éditeur dépend entièrement de la réponse qu'il y fait. Les deux copies sont également correctes, laquelle des deux faut-il donc choisir pour servir de base à une édition? Au premier abord on serait incliné à préférer le ms. P, mais dans ce cas, les pages seraient surchargées de notes, ou bien, si l'on admettait les additions du ms. O dans le texte, il faudrait à chaque ligne mettre des astérisques sans fin. Cette méthode aurait eu de sérieux inconvénients, non seulement pour l'éditeur, mais aussi pour le lecteur, sans aucun avantage réel. J'ai donc préféré suivre le texte d'O en corrigeant où il y a lieu, d'après P et I. De même mes notes ne présentent qu'un choix de variantes, celles du ms. P et, à plus forte raison, celles du ms. O sont notées, mais on cherchera en vain les *P. om.* sans

cesse répétés. Je n'ai fait mention des omissions de ce ms. que dans quelques cas rares, où il importait de savoir que la leçon du texte se base uniquement sur l'autorité d'O (et I). Quant aux variantes innombrables du ms. I, elles sont passées sous silence, excepté quand les deux mss d'al-Bondâri ne sont pas d'accord et en quelques autres cas rares.

Je fais encore observer que j'ai négligé de propos délibéré les virgules renversées simples et doubles que les éditeurs de textes arabes, écrits en prose rimée, mettent ordinairement après les mots mis en pause ; je n'ai même rien changé à l'orthographe de ces mots. Il me paraît que ces signes sont absolument superflus ; une personne médiocrement instruite dans la connaissance de la langue arabe reconnaît immédiatement ces mots rimés et, s'il se plaît à réciter le texte à haute voix, il sait aussi comment s'y prendre avec les élifs mamdouda, les ɣ finales etc. Les signes de vocalisation en arabe sont parfaitement insuffisants pour guider la prononciation ; dans ce but on aurait besoin d'un système compliqué comme celui qu'on emploie en Hébreu. Je suis donc parti du principe que les signes des voyelles doivent être mis en guise de commentaire, pour faire voir dans quel sens les mots sont pris par l'auteur selon l'interprétation de l'éditeur, non pas pour montrer comment les mots doivent être récités.

En publiant ce texte je n'avais plus à ma disposition les divers manuscrits, j'étais forcé¹⁾ de me fier entièrement à ma copie collationnée, inconvénient que ceux

1) Je regrette beaucoup avec tous mes confrères que la Direction de la Bibliothèque Bodléienne d'Oxford qui, il y a peu d'années, se fit gloire d'encourager et de faciliter les études orientales de toute manière possible, se soit ravisée depuis et mette à présent des obstacles à l'emprunt des manuscrits au grand détriment de nos études.

qui ont l'habitude de publier des textes feront entrer en ligne de compte, s'ils trouvent à blâmer l'éditeur présent. Peut-être trouveront-ils, comme moi, que ce désavantage a été contrebalancé en partie, par l'obligeance de M. de Goeje qui a bien voulu se charger de lire les épreuves, à mesure qu'elles quittaient l'imprimerie et de me communiquer ses observations. Il est donc inutile d'expliquer les initiales d. G. qui se trouvent dans quelques notes, mais M. de Goeje m'a encore fourni plusieurs autres corrections, qui selon le propre de l'affaire ont été admises dans le texte, ou qui seront communiquées ici avec quelques autres corrections et observations.

P. ٥, l. 6: الربيع. Correction de M. d. G., le ms. portait الروج, ce que je n'ai pas noté, parce qu'il n'y avait pas de place au bas de la page.

P. ١٠, l. 18: صافت c. accus. insolitum, sed si codd. habent السماء, non للسماء, non ausim mutare (d. G.).

P. ١١, l. 6: فتستت قاعدته. — Je traduis «et son affaire fut rendue facile, prit effet au mois de» etc. Cmp. pour la signification de قاعدة la phrase citée par Dozy, *Suppl.* II, 380: حتى استقرت قواعد أهلها: «jusqu'à ce que les affaires des habitants fussent réglées.»

P. ١٧, l. 20: باب النوبى. M. de G. explique cette expression d'après l'analogie de باب الصغير = الباب الصغير. Dans les mss. les voyelles et le techdîd ne sont pas notés.

P. ٣٨, 15 et suiv. Cmp. *Zapiski* de la soc. impérial. russe d'Archéol. I, 193 et suiv. En comparant le texte de M. von Rosen avec le mien, on verra que le savant Orientaliste russe a suivi de préférence le texte du ms. P, ce qui explique la plupart des variantes.

P. ٤٠, l. 18: ماجرى. Lisez avec M. von Rosen بامجرى.

P. ۴۲, l. 10: حلفاء. M. von Rosen a corrigé خلقاء ce que je ne crois pas nécessaire, car Imâd ad-dîn compare ici les sabres avec le feu qui brûle les têtes comparées à des joncs ou plutôt il compare l'effet destructeur des sabres à celui d'un feu dans une jonchère. En substituant خلقاء à حلفاء la combinaison de نار النبیتس ne correspond plus à حلفاء عامها.

P. ۵۹, 5: اسفہسَلار (le *tehdid* se trouve dans les mss.).

M. d. G. me renvoie à سَلار Istakhrî p. ۱۹۱, ann. l. 2.

P. ۶۵, l. 5: مفسرس mihi subobscurum (d. G.). — J'explique ce mot par »qui muliebria patitur." Sur le sens obscène de فرس emp. le vers cité dans le Dictionn. de Lane sous ce mot.

P. ۷۱, l. 7: كَنِكُور (les voyelles d'après Yâcout). Nunc Kengowar dicunt (d. G.).

P. ۸۰, l. 8: ثالث انيوم an = اليوم الثالث aut quid? (d. G.). — La var. du ms. I. ثالث يومه montre l'origine de l'expression, = le troisième jour (à compter) depuis celui d'aujourd'hui, le surlendemain. Application (fausse selon les puristes) de la règle de construire les nombres ordinaux avec un génitif suivant.

P. ۸۴, l. 12 et b: Verba I in textum recipienda censeo praesertim quia initium الا في وقت quoque P habet, sed si èt O èt P habent فرأ in verbis I singularis reponendus est, itaque اطاع رمى وصله. (d. G.). — Je suis d'avis avec M. de G. que le texte d'Imâd ad-dîn a été abrégé ici d'une manière peu satisfaisante et à cause de cela j'ai noté par exception la leçon du ms. I., mais je ne me crois pas autorisé, vu les leçons de mes mss. à admettre que la faute

en soit aux copistes et non pas à al-Bondârî lui-même!

P. ۸۶, l. 7: An forte ويتصرع (d. G.).

P. ۱۰۵, l. 2: An forte ابن هندو coll. ۱. 3 (d. G.).

P. ۱۰۹, note e: نظر تربيع debet esse quod quis res aliter videt quam sunt. Contrahendo palpebram oculo dat formam triangularem, sed nihilominus non recte videt. (d. G.).

P. ۱۱۰, note e: وخصصي يفتخر بزب مولاه, Splendidum proverbium (d. G.).

Ibid., note e: Parum probable videtur e زارع ortum fuisse دارنج. Hoc forte derivatum est nomen a Persico کار sensu administratoris (d. G.). — Certes, il serait absurde de dériver دارنج de زارع, mais je ne l'ai pas dit dans la note. زارع est évidemment la traduction arabe du mot دارنج et ce mot pourrait être une altération de... کار, comme dérivé de کاشتن *semer*. Mais pour exprimer simplement *semeur* on ferait usage en persan comme en arabe du participe (کارنده). Or, le mot دارنج n'appartient pas à la langue persane mais à la langue turque et on a seulement à ajouter le ی pour avoir la forme correcte en ture, viz. تارنجی *tarançi* = *semeur*.

P. ۱۱۷, l. 19: ۱. «واغنيبائهم» et ut veniam impetraret a pauperibus populi sui et divitibus." — Je crois au contraire que la leçon de O واغنائهم est préférable: 1° parce qu'elle correspond mieux avec واشكادهم, mais 2° surtout parce que le sultan n'avait pas destiné cette somme pour les riches, mais pour les pauvres. C'était, pour ainsi dire, une صدقة pour régler son compte avec le ciel avant de mourir. Je traduis donc — et pour être libre à l'égard de ses sujets pauvres et pour les enrichir. Malheureuse-

ment pour ces derniers la somme resta entre les mains du vizir du chambellan à en croire Anouchirwân.

P. ۱۳۱, l. 2: Nonne *ورجل*? (d. G.). — Cette leçon serait sans doute préférable, mais *ورجل* (= *وارجل*) se laisse défendre pour avoir une antithèse avec *فاركب*.

P. ۱۴۴, l. 17: A l'égard du *techdid* sur *بيهرية* M. d. G. observe: bonum opinor, den. sive a *عراوة* sive a *عروى* *pannus grossior*.

P. ۱۴۷, l. 19: *شوك القنا* Ici *شوك* est le pluriel de *شوكة*, ce qui veut dire » le point de la lance." Rem. l'expression *اصابته شوكة القنا* chez Lane sous ce mot.

P. ۱۵۰, l. 19: M. d. G. me propose encore les leçons *التعل* ou *التعل*.

P. ۱۶۰, l. 14: *Haereo quid dicam de verbis التمی تشد*. An forte *الارشيد* seil. *نهج الصلاة*. (d. G.). — Comme leçon des mss. *تَشَدَّ* figurait dans ma copie ce qui me parut absurde, mais M. van Gelder m'assure que le ms. P qu'il a collationné à ma demande porte réellement ainsi. M. d. G. en relisant le texte me fait observer à présent que cette leçon est bonne, car il faut traduire: »et il dévia du chemin de l'erreur qu'il chercha," le verbe *نشد* étant pris dans le sens primitif de »chercher un animal égaré en vociférant."

P. ۱۶۱, l. 9: Forte vera lectio est *صيق تصاييف* a *صيقة* *pulvis elatus* (d. G.). — Pour ma part je préfère la leçon de I *وتصائف*, mais, parce que je ne comprends pas pourquoi le copiste de O aurait défigurée cette leçon je n'ai rien changé. M. d. G. me fournit encore la leçon *تصاييف* se rapprocher l'un de l'autre.

P. ۱۹۶, l. 12: وثوق: M. d. G. préfère موثوق.

P. ۱۹۹, l. 8: Usus vocis شرب insolitus (d. G.).

P. ۱۹۲, l. 2: Lis. عصره (d. G.).

P. ۱۹۴, l. 6: M. d. G. préfère la leçon بالطَّوَد.

P. ۱۹۹, l. 17: شيرين. Lis. شير بن. Cmp. p. ۲۴۴, 11.

P. ۲۳۰, l. 14: الننييران. Lisez: الننييران (pluriel de نار). Quant à la forme تكويها ce n'est pas une faute, comme le veut Ibn Kamâlpâcha (*Primeurs Arabes* p. ۱۹) car: قد جاء عن العرب تانيث المصدر وتذكيره, mais la forme masculine est préférable (d. G.). — Je crois à présent que M. d. G. a raison, mais je m'étais laissé entraîner par le غريب التفسير à propos de *Soura* 55, 4, dont parle l'auteur du *Tâdj al-Arous*, à expliquer حسبان par le firmament en juxtaposition avec الننييران (leçon du ms. P) = le soleil et la lune.

P. ۲۳۷, l. 3: Quid h. l. خيش? an umbra refrigerans hastarum intelligitur? (d. G.). — C'est ainsi que je crois devoir expliquer.

P. ۲۴۳, l. 12: جفن ad سَلَّ adaptum videri posset, sed طين cum gladio componi nequit. Suspicio itaque حَفَر aut حفير esse veram lectionem (d. G.). — جفن se recommande par l'assonance avec الجفاء; la difficulté qui a frappé M. d. G. pourrait être évitée en lisant جَفَن pluriel de جفنة.

P. ۲۴۵, l. 8: واستقصى mirum videtur. Visne » e longinquo arcessivit?" (Ita est). Lectio P et I magis placet. استقصى e dittographia praecedentis واستقصم, ortum esse potest (d. G.). — M. d. G. a peut-être raison, mais le goût des assonances a mainte fois poussé notre auteur à choisir des expressions bizarres.

P. ۲۴۷, l. 10: فرعون non intelligo. Forte فرعون quod de navibus non ineleganter dici potest (d. G.). — J'avais pris راع dans le sens de »firmus fuit," à cause des mots suivants راسيات كالرعن (راع فى يدي كذا ثبت Mohit), mais cette signification est peut-être douteuse. Les voyelles de فرعون se trouvent en O et les auteurs arabes emploient quelquefois روع au lieu de ربيع. Or le verbe راع (ربيع) signifie اضطرب et s'emploie par exemple pour dénoter les mouvements vacillants (en apparence) du mirage, peut-être aussi ceux d'un navire. Donc فرعون = فرعون.

P. ۲۷۴, l. 6: Mirum illud قادم (d. G.).

P. ۲۷۷, l. 10: ونعما. Je ne sais expliquer ce nom géographique et il me paraît même suspect à cause du 'ain, mais le mot se trouve ainsi écrit non seulement dans les trois mss., mais aussi dans celui d'al-Hosainî. — Le nom اورخان (اوزخان note b) ne se trouve non plus chez les auteurs musulmans, que je sache; j'y vois une défiguration de كورخان mais je n'ai nullement la conviction que la faute ne doive pas être attribuée à Imâd ad-din lui-même.

P. ۲۸۳, l. 3: الطوقان. Correction ingénieuse de M. de G., bien que le pluriel en ان d'un mot ture qui a passé dans la langue arabe me semble un peu étrange.

P. ۲۸۶, l. 18: M. d. G. m'apprend que la correction امير الدولة au lieu de امير لدولة n'est pas nécessaire. Il paraît que le porte-encrier fût un haut dignitaire de la cour qui est déjà mentionné par Tabarî II p. ۱۹۲۸, 4 sous la dénomination de صاحب الدولة.

P. ۲۹۳, l. 11: M. d. G. veut lire وسينته.

Pour ce qui est de l'arrangement des noms dans le pre-

mier Index on observera que nulle attention n'a été faite aux surnoms, tels que تاج المدينين ou تاج الدولة, ou ceux qui les remplacent, comme عزير المدينين = العزيز etc., excepté dans le cas que l'individu en question ne porte point d'autre nom dans le livre publié, ou s'il est généralement connu par ses surnoms, comme p. e. les califes. Dans les cas douteux il y a des renvois. Pour les *konya* la même règle a été suivie.

Leide, Oct. 1888.

M. TH. HOUTSMA.

وزون ١٦١	عبت ٣١, ١٣٥, ٢٩٢
قلعة ونج ٧	واسط ١٨, ١٦, ٢٣, ٧٧, ٢٣٥, ٢٣٧
يزيد ١٣٣, ٥١	٢٤٨, ٢٤٦, ٢٥٥, ٢٥٩, ٢٩١
اليمن ٧٠	الواقعة ٩٩

- کرممان ۲۱، ۳، ۴۷، ۶۸، ۷۱، ۲۴۴، الموصل ۱۳، ۱۵، ۷۷، ۸۲، ۱۳۲، ۱۳۵،
 ۱۴۴، ۱۷۳، ۱۸۰، ۲۰۵-۲۰۷، ۲۱۰،
 ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۴۲، ۲۴۷، ۲۵۲،
 ۲۴، ۲۹۱، ۲۹۵، ۲۰۸،
 میافارقین ۲۴، ۷۶،
 میانج ۲۰۳،
 ناخجوان ۳۱، ۳۱.۱،
 نصیبین ۱۰، ۱۳۵،
 نعمنا ۲۷۷،
 نهاوند ۸۷، ۱۵۸،
 نهر بین ۱۰،
 نهر العلقمی ۷۷،
 نهر عیسی ۲۳۵، ۲۴۹،
 نهر الملک ۲۳۵،
 النهریان ۷، ۲۰،
 نور بخارا ۵،
 نیساپور ۶-۸، ۲۸، ۳۰، ۴۵، ۷۳،
 ۲۵۴، ۲۹۸، ۲۹۰، ۲۵۹، ۲۵۶،
 النبیل بالعراق ۷۷،
 هراة ۸، ۲۵۷،
 قلعة هزاراسف ۲۸،
 هفتک بولان ۱۹،
 همدان ۱۲، ۱۵، ۲۱، ۴۸، ۸۴، ۸۸،
 ۹۷، ۹۸، ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۴۴، ۱۵۱،
 ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۹۰-۱۹۲، ۱۹۹،
 ۱۹۹، ۱۷۷، ۱۸۴، ۱۸۷،
 ۱۸۹، ۱۹۹، ۲۰۱-۲۰۳، ۲۱۹، ۲۲۱،
 ۲۲۴، ۲۲۹، ۲۲۷، ۲۳۲، ۲۳۳،
 ۲۳۵، ۲۳۹، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۹،
 ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۵۹، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۷۹،
 ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۸۹، ۲۹۹-۲۹۸،
 ۳۰-۳۰.۲،
 کرممان ۲۱، ۳، ۴۷، ۶۸، ۷۱، ۲۴۴،
 قلعة كفرآش ۱۳۷،
 كل وکلاب ۸۸،
 کندر ۲۹،
 کنکور ۷۸، ۱۵۸،
 کورشنبه ۱۵۹، ۱۸۴، ۲۵۹،
 الکوفة ۹۹، ۲۳۵، ۲۴۸،
 بلاد اللان ۲۸۰،
 لهاور ۲۹۴،
 ماردين ۲۴۴،
 مازندران ۱۲۲، ۱۳۴،
 ما وراء النهر ۲۸، ۱۲۰، ۱۹۵، ۲۹۲،
 ۲۷۷-۲۷۹،
 ماوشان ۱۹۹،
 المدينة ۷۸، ۲۲۵،
 مراغة ۱۹۳، ۱۷۱، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۰، ۲۱۷،
 ۲۱۹، ۲۳۲، ۲۳۲،
 قرانکین ۱۹۹، ۲۱۹، ۲۳۳،
 مرج همدان ۲۲۸،
 مرو ۴۸، ۲۵۶-۲۵۸، ۲۷۴، ۲۸۰، ۲۸۱،
 ۲۸۴،
 مرو الروت ۲۹،
 مسنة عز الدولة ببغداد ۱۰،
 مشکان ۸۷،
 مصر ۱۹، ۷۰، ۸۴، ۱۹۷، ۲۲۵، ۲۴۴،
 المغرب ۷۰،
 مكة ۳۹، ۹۹، ۲۲۵،
 منارة القرون ۷۰،
 منازکرد ۳۹، ۴۰، ۱۸۵،
 منبج ۳۹، ۵۱،
 منى ۱۴۸

انسن ٣١

سنجار ١٢، ١٣، ٢٥٥

شاپورخواست ١٦٩

الشام ٣٧، ٥٥، ٧٠، ٨٤، ١٣٢، ١٧٩،
١١٥، ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٩، ٢٩١، ٢٩٥،

٣٠٢، ٣٠٤

قلعة شاهدز ٩٠

شروان ١٣٦-١٤١

شهرزور ١٠، ٢٥٩

شیراز ٣٣، ٣١، ٤٥، ١٨٨، ١٩٨

الصراة ٢٤٨، ٢٤٩

الصين ٢٧٧، ٢٧٩

طالقان ١٣٤

طبرستان ١٣٤، ١٧٠، ٢٩٠

طبرية ١٧٣

طبس ٣١٠

طراز ٧١

طوس ٦

الظفرية ٢٤٨، ٢٩١

عانة ١٣٥

عبادان ٢٣٥

محلة العنابيين ببغداد ١٣٧

عدن ٧٠

العذيب ٤٩

العراق ٨، ٩، ٢٢، ٧٦، ٩٦، ١٢٠،

١٢١، ١٢٥، ١٣٠، ١٣٢، ١٤٦، ١٥٦،

١٩٠، ١٩٢، ١٧٢-١٧٤، ١٩٧، ٢٢٠،

٢٢٤، ٢٢٦، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٥٤، ٢٥٩-٢٥٩

٢٩١، ٢٩٤، ٢٩٥، ٢٧٠، ٢٨٤

قلعة عزاز ٢٢٥

عسقلان ٢٤٣

عسكر مكرم ١٨٩، ٢٤٤

العزاف ٢٤١، ٢٤١

غزوة ٦، ٤٣، ٥١، ٥٦، ٧٢، ١٢٠،
١٥٩، ٢٩٢-٢٩٤، ٢٧١

فارس ٣١، ٤٧، ٦١، ١٢١-١٢٣، ١٢٥،

١٠٤، ١٩٣، ١٧٠، ١٨٥، ١٨٧-١٨٩،

١٩٨، ٢٠٣، ٢١٤، ٢١٧، ٢١٩، ٢٢٠،

٢٤٥، ٢٩٨

الفرات ١٣٥، ٢٠٥، ٢٣٥، ٢٤٩

قلعة فرزين ١٣٤

فلسطين ٣٤

الفلوجة ٣٥

قاشان ٨١

قوميسين ٩

قزوين ٢٨، ١٣٤، ١٩١، ١٧١، ٢٢٧،

٢٣٢، ٢٧٩، ٢٨٨، ٢٨٩، ٢٩٩، ٣٠٠،

قسطنطينية ٣٦، ٥٥، ٧٠

قصر قضاة ٢٤٤

ارض قفجاق ٢٨٠

القفص ٢٥

القلعة البيضاء انظر اسفيد دز

قم ٦، ٨٤

القمرية ٢٤٩

قهستان ٨

القوقج ٢٩١

قومس ١٣٤

الكرج ٢٩٨

الكرخ ببغداد ٣٥

کردكوه ٢٨، ٢٩٠

- حلب ۳۷، ۵۲، ۷۰، ۷۱، ۷۶، ۸۱، ۲۰۹، ۲۴۴
 ديار ربيعة ۲۳۵
 الديار ۱۳۴
 دينور ۱۵۸، ۱۶۵، ۱۶۴، ۱۲۱، ۵۰، ۴۵، ۱۸، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۳۵، ۱۴۱، ۷۵، ۹
 الحلوان ۹
 خابور ۱۳۵
 قلعة خان لنجان ۹۱
 ختن ۲۷
 خراسان ۵، ۹، ۸، ۱۱، ۲۸، ۵۶، ۷۳، ۷۴، ۸۵، ۹۹، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۹، ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۸، ۱۵۴، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۹، ۱۷۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۵۵-۲۸۱
 خطا ۲۷
 خلاط ۳۸-۴۰، ۷۶، ۱۸۵
 خوارزم ۱۲۰، ۲۷۱، ۲۸۰
 خوزستان ۳۷، ۸۱، ۱۳۵، ۱۴۹، ۱۸۸، ۱۸۹، ۲۲۲، ۲۲۹، ۲۳۶، ۲۳۵، ۲۴۴
 خوی ۲۵۹، ۲۹۱
 داشیلو ۸۵
 دامغان ۱۳۴، ۲۵۸، ۲۹۱، ۳۰۰
 دای مرک ۱۷
 دباوند ۱۳۴
 دجله ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۴۹، ۱۰۱، ۲۱۹، ۲۴۷-
 ۲۵۲، ۲۵۰
 دجيل ۲۳۵
 الدربند القراولی ۲۰۰، ۲۴۲
 درکزیں ۱۲۴
 دمشق ۳۵، ۷۰، ۷۱، ۸۴، ۱۷۳، ۲۲۵، ۲۴۴
 دندانقان ۵
 ديار بكر ۳۷، ۷۵، ۷۶، ۱۳۲، ۲۹۵
- السرى ۸-۱۰، ۱۹، ۱۹، ۲۹، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۱، ۳۱، ۴۱، ۴۱، ۴۹، ۵۵، ۸۱، ۸۴-۱۸، ۹۳، ۱۱۵، ۱۲۷، ۱۳۴، ۱۵۴، ۱۵۹، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۱، ۱۸۱، ۱۹۱-۱۹۱، ۱۹۴، ۲۰۱، ۲۱۴، ۲۲۴، ۲۳۳، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۷۹، ۲۸۴، ۲۹۱، ۳۰۰، ۳۰۰، ۳۰۰
- زبيد ۷۰
 زنجبان ۱۹، ۱۳۴، ۱۶۵، ۱۷۰، ۱۷۸، ۱۸۳، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۳۲
 زند رود ۱۸۰
 الزخرفة ۳
 سارق ۱۳۴
 سامان ۱۳۴
 سناوه ۱۰۵، ۱۳۴، ۱۵۱، ۲۴۵، ۲۷۱، ۳۰۰، ۳۹۷
 السبيعة ۹۱
 ساجاس ۲۰۱
 ساجستان ۸، ۲۹۳
 قلعة سرجهان ۲۰۱، ۲۲۲، ۳۰۰
 سرخس ۷، ۲۹۷
 سمرقند ۵۵، ۱۲۰، ۲۵۸، ۲۴۴، ۲۷۹
 سميرم ۱۱

سعد الدولة يرنقش الزكوى
٢٤٨, ٢٠٤, ١٩٣, ١٧٠, ١٩١, ١٩٠.

يرنقش قران خوان ١٧٧

المويد يرنقش هريوه ٢٢٤, ٢٧٩,

أبو يعلى والد الوزير ابي شجاع ٣٥

أبو يعلى ابن الهبارية ٩٤, ١٠٣, ١٠٤,

ينالتكنين خوارزمشاه ٢٣٣, ٢٣٣٢,

يوسف الجاوش ١٥٩

يوسف خوارزمشاه ٢٠١, ٢٣٣٢,

يوسف الخوارزمي ٤٩

شرف الدين يوسف الدمشقي

٢١٥

ى

يارق الحاجب ٧٥

ياقوتى بن داود ١٣, ١٩,

زعيم الدين يحيى بن جعفر ٢٢١

تاج الدين يحيى بن عبد الله

الشهير زوى ٢٠٧

عون الدين يحيى بن محمد

ابن هبيرة ٢٢١-٢٢٣, ٢٣٤-٢٣٤-

٢٣٩, ٢٤٧-٢٥٥, ٢٩٠-٢٩٢

يرنقش ٧١-٢٠٩

يرنقش البازار ١٧٠, ١٧٥, ١٧٦, ١٨٣,

اسماء الولايات والمدائن وغيرها

اسفيد رون ٢٩١

اصطخر ٣١

اصفهان ٣٧, ٤٥, ٥٥, ٧١, ٧٣, ٧٨,

٨٢, ٨٣, ٨٥-٩١, ٩٨, ١٠٤, ١٠٥,

١١٥, ١٢١, ١٢٤, ١٢٧, ١٣٠, ١٣٣,

١٣٥, ١٤٣, ١٥١, ١٥٤, ١٥٦, ١٩٣,

١٦٥, ١٦٨, ١٦٩, ١٧١, ١٨٠, ١٨١,

١٨٣, ١٨٤, ١٩٣-١٩٥, ٢٠٢, ٢١١,

٢١٩-٢٢١, ٢٢٩, ٢٣٢, ٢٣٣, ٢٤٢,

٢٤٤, ٢٤٥, ٢٩١, ٢٩٨, ٢٧٩, ٢٩٥,

٢٩٧, ٢٩٨, ٣٠٠,

الاعلم ١٢٤

قلعة الموت ١١٧, ١٣٣, ١٤٧,

آمد ٣٧, ٧٥-٧٧

انب ٢٢٥

الانبار ٣١, ١٣٥,

انساياك ١٢٤

آبخ ١٣٤

آبهر ١٣٤

آذربيجان ٣٨, ٤٣, ١١٢, ١٥٨, ١٩٣,

١٩٥, ١٩٩, ١٧٠, ١٧٥, ١٧٩, ١٨٠,

١٨٧, ١٩١, ١٩٣, ٢١٥, ٢٣٣,

٢٤٢-٢٤٤, ٢٤٩, ٢٥٤, ٢٧٩, ٣٠٠,

٣٠٢

آران (ارانيه) ٨٧, ٨٨, ١٢٠, ١٧٤,

١٧٥, ١٩١, ١٩٣, ٢٠٣, ١١٤-١١٧,

٢٣٢, ٢٤٢, ٢٩١, ٢٨٩,

آردبيل ١٦٥, ١٦٩, ١٧٨, ١٩٠, ٢١٧, ٢٤٣,

آرزن ١٨٥

ارمنييه ٢٠٣, ٢١٤,

ارمنييه ٢٥, ١٩٥, ٣٠٢,

اروند ١٦١

اسفرائين ٢٥٩

اسفيد ن: ١٨٨, ١٨٩,

نصر بن محمود (بن مرداس) ٥٢
نصر بن مروان ٣٧، ٧٥
نظام الدين ابو نصر ابن جهير
١٩٤، ٢٢١

ابو نصر (عبد الله بن الحسن
ابن علي) صاحب الخبر ٧٨
ابو نصر الصباغ ٧٥
ابو نصر بن ابي القسم القشيري ٥٢
نصر الدولة ابو نصر (احمد) بن
مروان ٢٤
نصرخان ٢٩٤
النصير (بن الحسن السميرومي)
١٣٣، ١٣٣

نظام الملك انظر الحسن بن علي
نور الدولة بن الامير العبيد ٢٩٣
نيسبت اندر جهان ١٢

٥

ابو هاشم الحسنى ٩٧، ٩٨، ١٠٢
نجر الدولة ابن ابي هاشم الحسنى
١٩٢

ابن الهمارية انظر (ابو) يعلى
ابو محمد عبد الله بن محمد
ابن الحسن بن المأمون ٩، ١٩
ابو المعالي عبد الله بن محمد
ابن المطلب ٩٥
عرون اخو الامام المستنصر ٩٥
عرون تكين ٢٥٩
نبيه الدين ابو هريرة الهمداني
٢٩٣، ٢٩٤

تاج الملك عزار سب بن بنكيه
ابن عياض ١٥، ١٩، ٢٥، ٣٦، ٣٥
٣٧

منكوبوس الامير ١٢٥، ١٣١، ١٧٢، ١٧٣
ناصر الدين منكوبوس ٢٣٧—
٢٣٦

ابن منير الشاعر ٢٤٤
منيعه بنت وثاب النيمري ٣٨
(رجب) ابن منيع الخفاجي ١٨
الهارش بن مجلى ١٦
مميروايط ٧٢

مهلهل بن ابي عسكر ٢٣٨
مودود بن اسمعيل بن ياقوتى بن
ميكايل ٣٦١

مودود صاحب الموصل ١٧٣
قطب الدين مودود بن زكى ٢٢٥
موفق الخادم ٢٢٧

الموفق والد ابي سهل ٣٠
المويد انظر ابي ابيه
موييد الملك انظر عبيد الله
المياجى القاضى ١٥١
ميكايل بن سلاجف ٥

ن

ابو بكر الناصح بن عبد الله
ابن الحسين ٦٤, note d
القوام زين الدين ابو القسم
نصر بن علي الدرگزى
الانسبايى ١١٨، ١٢٠—١٢٤، ١٣٦،
١٢٧، ١٢٩، ١٣١، ١٣٢، ١٣٧، ١٣٨،
١٤١، ١٤٢، ١٤٤—١٤٩، ١٧١، ٢٧٠،
الناصر لدين الله ابو العباس
احمد بن المستنصر ٣٠٤
شمس الدين ابو انجيب الاصم
الدرگزى ٢١٨، ٢٢٤، ٢٤٥، ٢٥٣،
٢٨٧، ٢٨٥

المستظهر بالله ابو العباس احمد
٨٣، ٩٥، ١١٩، ٢٩١، ٢٩٥
المستنجد بالله ابو المظفر يوسف
٢٢٣، ٢٨٩، ٢٩١، ٢٩٤
المستنصر بالله ابو جعفر منصور
٣٠٤
مسعود البلاى ١٦٤، ٢٣٤-٢٣٦، ٢٣٩،
٢٤٧، ٢٥٣
مسعود بن قلاج ارسلان ٢٢٥
مسعود بن ماجر ٢٥٧
ابو الفتح مسعود بن محمد بن
ملكشاه ١١٩، ١٣٢، ١٣٣، ١٥٤،
١٥٨، ١٥٩، ١٩٣-١٩٤، ١٩٨-٢٢٧،
٢٣٤، ٢٩٥
مسعود بن محمود بن سبكتكين
٨، ٩
مسلم شرف الدولة ابو المكارم
ابن قريش بن بدران ٢٤، ٣١،
٣٧، ٣٨، ٤٩، ٥٥، ٧١، ٧٥-٧٧
ابو مسلم رئيس اثرى ٩٣
المشطب الفقيه ٧٢
مشيد الدين بن شاهك ٢٢٩
قطب الدين ابو منصور المظفر
ابن اردشير العبادى ٢١٦
ابوبكر المظفر بن بكران الحموى ٨٢
زين الدين المظفر ابن سيدى
الزجاجى ١٥٧، ٢٠٤، ٢٨٥
خضر الملك ابو الفتح المظفر بن
نظام الملك ٨٩، ٢٦٥
ابو المعالى الجوينى ٧٤
ابو المعالى اخوانى شجاع الوزير ٤٥
سديد الملك ابو المعالى المفضل
ابن عبد الرزاق بن عمر ٩٢، ٩٣
ابو المعالى النخس ٦٣

المعتصد الخليفة ١١٤
ابو المفاخر القمى ٩٤
المقتدى بامر الله ابو القسم عبد
الله عدة الدين ١٢، ١٢، ٤٥،
٤٩-٨١
المقتضى لامر الله ابو عبد الله
محمد بن المستظهر ١٨٣،
١٩٤، ٢١٩، ٢٢١، ٢٢٣، ٢٣٤-٢٤٢،
٢٤٩-٢٥٥، ٢٨٥، ٢٩٣-٢٩٤
يحيى الدين المكين ابو على ١٩٣
الملك الرحيم ابو نصر الديلمى ١٠، ١١
الملك المعظم انظر عيسى
جلال الدولة ابو الفتح ملكشاه
ابن الب ارسلان ٤٥، ٤٧-٨٢،
١١٤، ٢١١، ٢٥٥، ٢٥٩
ملكشاه بن بركيارق ٩٠
ملكشاه بن سلاجق بن محمد
ابن ملكشاه ٢٣٢، ٢٥٢
ملكشاه بن محمود السلجوقى
١٩٨، ٢١٩، ٢٢٠، ٢٢١-٢٢٩، ٢٤٤،
٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٨، ٢٩٥
الجمال بن منارة ١٩٢
ابو منصور الابى ٨٤
ابو الفتح منصور بن احمد بن
دارست ٢٠، ٢٢، ٢٣
بناء الدولة منصور بن ديبس
٤٨، ٥١، ٧٢
ربيب الدولة ابو منصور بن
ابى شجاع ١١٥-١٢٤
جمال الملك ابو منصور بن نظام
الملك ٧٣، ٧٤
منكبه العباسى ٣٣٧
منكوبرس اتابك ١٩٣، ١٧٠، ١٨٣،
١٨٤

نور الدين محمود بن زكي ٢٠٥,
٢٤٤, ٢٢٥, ٢٠٩

يحيى الدولة محمود بن سبكتكين
٧, ٥

محمود بن صالح بن مرداس
٣٨, ٣٧

جمال الدين محمود بن عبد
اللطيف الخجندی ٢٢١, ٢٤٣, ٢٤٤

نصر الدين محمود بن كمال
الملك الوزير ١٣٣

ابو انقسط محمود بن محمد بن
ملكشاه ١١٩-١٥٩, ١٧٣, ١٧٤,

٢٧٠, ٢٩٥, ٢٩٤,

محمود بن ملكشاه ٨٢, ٨٣,

محمود تكين ٢٥٨

محمود خان ابن اخت سنجر
٢٨٤

مختار الدين وزير ايلدكر ٣٠٣
كمال الملك ابو المختار الزوزنى

٦٥, ٦١

مختص الخادم ٧٢, ٨١,

مختص الملك انظر احمد بن الفضل
مخلص الدين بن اكليا الهراسي

٢٤, ٢٤١, ٢٩٠, ٢٩٢,

سديد الدين بن المرخم ٢٩٢
تاج الملك ابو الغنائم المرزبان

ابن خسرو فيروز ٦١-٦٤ ٦٧,
٨١-٨٣, ٢١٥,

موييد الدين المرزبان بن عبيد
الله الاصفياني ١٨٦, ١٨٨, ١٩٥-١٩٨,

المسترشد بالله ١٠٤, ١٢٠, ١٥٢,
١٦٠, ١٧٣-١٧٨,

المستضىء ابو محمد بن
المستنجد ٢٩١, ٣٠٤,

محمد بن جهير ٢٤, ٢٥, ٢٨, ٣١,
٣٣٠-٣٣٥, ٢٢٤, ٢٢٣-٢٢٤, ٢٢٣, ٢٢٤,

٧٥, ٧٦, ٨٢, ١٠٣,

عبد الدين محمد بن محمد

ابن حامد الاصفياني ٢, ٤,
١٢٤, ١١٥, ١٠٩, ٨٢, ٧٨, ٥٤, ٣٢,

١٢٠, ١٣٢, ١٣٥, ١٣٩, ١٤١, ١٥٢,
١٦٠, ١٨٠, ١٨١, ١٩٣, ٢١٣, ٢١٥, ٢١٦,

٢١٢, ٢١٣, ٢٤٠-٢٤٣, ٢٤٠, ٢٤٠,
٢٤٠, ٢٤٠, ٢٤٠, ٢٤٠, ٢٤٠, ٢٤٠,

ابو شجاع محمد بن محمود
السلجوقي ١٩٨, ٢٠٣, ٢١٩, ٢٢٠,
٢٢٢, ٢٢٢-٢٢٨, ٢٥٤-٢٨٨,

ابو شجاع محمد بن ملكشاه

٣٢, ٨٢, ٨٧-١١٩, ١٢٢, ١٢٤, ١٣٤,
١٤٧, ١٧٢, ١٧٣, ٢٥٩-٢٦٤,

محمد بن منصور بن محمد ١٤

شرف الملك ابو سعد محمد بن

منصور بن محمد ٣١, ٣٢, ٥٩, ٧٣,
عبيد الملك ابو نصر محمد بن

منصور الكندري ٤, ١٠-٣٠,

ابو سعد محمد بن نصر بن

منصور الهروي القاضي ١٤٤

نصير الملك محمد بن سعيد
الملك ٨٩, ٩٣, ٩٥,

محمد بن ابي هاشم الحسني ٣٧, ٣٩

صلاح الدين محمد البيهقي ٢٠٩

ابو محمد ابن التميمي ١١

ابو محمد بن طلحة الدامغاني ٥٠

نصير الدين ابو القاسم محمود

ابن ابي توبة المروزي ١٥٥,
١٥٧, ١٥٨, ٣١٨-٣٧٠,

شهاب الدين محمود بن الثقة

عبد العزيز النيسابوري ٢٨٩,

٣٠٠, ٣٩٩, ٣٩٧

ابو عبد الله محمد بن حماد
الاسدي اه
محمد بن شاهنوك ١٧.
محمد بن طغرل السلجوقي ٢٩٨
صدر الدين محمد بن عبد
اللطيف الخاجندي ١٩٤, ٢١٩,
٢٥٢, ٢٢١—
ابو نصر محمد بن عبد الملك
البخاري ٢١
كمال الدين محمد بن علي الخازن
١٨٦—١٨٨
ابو عبد الله محمد بن علي
الدامغاني ١١, ٣٤, ٨٢
جمال الدين الجواد ابو جعفر
محمد بن علي بن ابي منصور
٢٠٩—٢١٣, ٢٢١, ٢٢٥
محمد عميد (خراسان) قاشان ٩٥
عز الدين محمد بن عون الدين
ابن عبيرة ٢٤.
عميد الدولة ابو منصور محمد
ابن فخر الدولة ابن جبير
٣٣٩, ٤٥, ٥٠—٥٣, ٧٣, ٧٥, ٧٦, ٧٩
صدر الدين محمد بن فخر الملك
٢٩٥, ٢٩٦
ذخيرة الدين ابو العباس محمد
ابن القائم بامر الله ٢
محمد بن قراسنقر ٨٥
ابو الحسن محمد بن كمال الدولة
٥١, ٩٠, ٩٢
عصد الدين محمد بن كمال الملك
الوزير ١٣٩
ابو عبد الله محمد بن محمد
البيضاوي اه
فخر الدولة ابو نصر محمد ابن

كشطغان المعروف بشمله ٢٣٠
كمال الملك السمي رمى انظر
على
كشتمتكين الجاندار ٨٣, ٨٤
كشتمتكين العميدي ١٨
كندغدي الامير ١٢٣, ٢١١
كندكز ٢٥٩, ٢٦٠, ٢٩٢
كوهر خاتون ١٠١, ١١٣—
سعد الدولة كوهرائين ٤٣, ٤٤,
٤٨, ٤٩, ٥٢, ٥٥, ٧٠, ٧٦, ٢٥٩

٢

ماضي ٢٥٠
شهاب الدين مالك بن عز الدين
علي ٢٢٢
المنوج بن ابي سعد الهمذاني ٩٧
ابو نصر محمد بن احمد المعروف
بابن جميلة ٣٤
ولي الدين المخلص محمد بن
نابلبيت (?) امياجي ١٧٣
رئيس الدين محمد بن القاضي
ابي بكر الارجاني ٢٤٥
محمد خوارزمشاه بن تكش بن
ايل ارسلان بن اتسز ٢٧٨, ٣٠٢,
٣٠٣
محمد الجوزقاني عميد بغداد ١٠٠,
١٠١, ١١٣—
ظهير الدين ابو (العلاء) شجاع
محمد بن الحسين ٤٣, ٥٣,
٧٢, ٧٧—٨١
محمد بن الحسين بن الفراء ٣٣٣
خضير الملك ابو منصور محمد
ابن الحسين المبيدي ٩٦, ١١٤,
١١٩, ١٢٥

- أبو محمد القسم بن علي الحبري ٨٩
 القسم بن الفصل ١٠٤
 الصفي أبو القسم الجزي المعروف
 باوحد ١٤٨، ١٥٠، ١٦١، ١٦٢، ١٧١،
 أبو القسم الشريف الدبوسي ٧٩
 أبو القسم بن الفصل الشاعر ١٧٩
 أبو القسم بن أبي المعالي الجويهي ٢٥٩
 عماد الملك أبو القسم بن نظام
 الملك ٢٥٧
 أبو القسم صغر ابن يوسف ٣٣
 قطب الدين العبادي ٢٣٥
 قلاج الامير ١٥٨، ١٥٩، ٢٩٦، ٢٧٩،
 ٢٧٨، ٢٨١، ٢٨٣
 ابن قنان ٧٤
 قوام الدين بن القوام الدرزي
 ٣٠٣
 قودن الامير ٢٥٩
 فخر الدين قويدان ٢٣٧-٢٣٩
 قيصر الامير ١٣١، ١٣٤، ١٣٢
 ابن القيسراني الشاعر ٢٤٤
 ك
 (تغاريك) التاشغري ٣٩٧
 شمس الدين كافر ١٩٤
 أبو كالجار ٢٧
 التامل ابن التافي الاصفهاني ١٠٤،
 ١٠٥، ١٠٨، ١٠٩، ١٣٨، ١٣٦
 كربوقا ٢٥٩
 شرف الدين الموفق كردبازو ١٩٤،
 ٢٢٤، ٢٢٩، ٢٤٢، ٢٥٣، ٢٨٦، ٢٨٨
 السلار الكردي ٢٣٥
 علاء الدولة أبو كالجار كرشاسف
 ابن علي بن فرامرز بن علاء
 الدولة ١٣٣، ١٥١
 كمال الدولة أبو الرضي فضل
 الله بن محمد ٥٩-٦٣
 أبو الفصل (نصير بن خلف)
 صاحب سجستان ٢٧٨، ٢٦٣
 الصفي أبو الفصل القمي ٩٩
 ابن فورك ١٧
 ق
 قارود بن داود ١٦، ٣٠، ٤٧-٤٩
 القائم بامر الله ٧، ٩، ١١-١٠، ٥٤
 قايجاز كج كلاه ٢٦٥، ٢٦٦، ٢٧٣،
 قايجاز ٢٩٣
 ناصر الدين قتلغ ابيه (خطبه)
 البازداری ١٦٦، ٢٠٤
 قتلغ اينانج بن بهلوان ٣٠٢
 مظفر الدين قتلغ برس ٢٣٧
 قتلغ الرشيدى ١٩٢
 قتلمش بن اسراييل بن سلجق
 ١٢، ١٣، ٢٨
 قدرخان ٥-٢٢٢
 قزانكين القصاب ١٢٩
 قزاجه الساقى ١٢٣، ١٢٥، ١٥٨، ١٥٩، ١٩١،
 قراسنقر ١٥٩، ١٦٥، ١٦٩، ١٧١، ١٧٥،
 ١٧٩، ١٨٣-١٩٠
 قرا طغان ١٥٩
 قرغود ٢٨، ٢٨٣
 قزلف (القرلقية) ٢٧١، ٢٧٧
 قريش بن بدران العقيلي ١٢،
 ١٣، ١٥، ١٦، ٢٤
 مظفر الدين قول ارسلان بن
 ايلدكز ٣٠١، ٣٠٢
 قول الامير ١٥٦، ١٧٥، ٢٠٤، ٢٧٩
 القزويني المعروف بالزكى ٩٣، ٩٤، ١٨

غزاعلى السلاحي ١٨٥, ١٨٨, ١٨٩
 عليك الامير ١٩٣, ٢٠٢
 ابو الغدايم بن قحلبان ٢٢

ف

ابو انشوك فارس بن محمد بن
 عناز ٩
 فاطمة خاتون اخت السلطان
 محمود ١٩٤
 الفتوح بن علي بن محمد البنداري
 الاصفهاني ١٠٧, ٢٧٨
 ابو الفتوح بن ابي الليث عميد
 العراق ٧٤, ٧٥, ٣٩٥
 ابو الفتوح المظفر ٧٧
 ابو الفتوح الاسفرايني ١٩٤
 ابو الفتوح بن الصلاح البغدادي
 ٢٤٤

ابو الفتوح الطوسي ٩٤ note e
 ابو الفتوح وزير البرسقي ١٣٣
 فخر الدين رئيس مغان ٣٠١, ٣٠٢
 فخر الدين بن الوزير المعين
 المختص (احمد بن الفضل) ٣٠٠, ٣٠١

المظفر انظر فخر الملك بن نظام
 الملك
 فرامرز بن كاكويه ١٩, ٢٥
 امين الدين فرج ابو عبد الله
 الدوي ١٩٤, ١٩٤

فرخشاہ بن محمود الملك الحفاجي
 ٢٠٥-٢٠٧

فريبرز ١٤

شمس الدين ابو الفضل فاني ٣٩١
 ابو الفضائل ابن المشاط ١٩٤

زين الدين علي كوجك بن
 بكنكين ٢٠٧, ٢١٠, ٢١٢, ٢٢٥,
 ٢٤٢, ٢٤٧, ٢٥٣, ٢٥٤, ٢٨٨,
 عز الدين علي بن مالك بن
 ساهر ابن مالك ٢٠٧, ٢٢٩

ابو الحسن علي بن محمد بن
 حبيب الماوردي ٢٣, ٢٤, ٢٧,
 امين الدين علي المستوفي ٣٢
 الكامل علي بن ابي منصور ٣١
 ابو علي البلخي عميد خراسان
 ٧٤, ٧٦

ابو علي بن المقتفي لامر الله ٢٩١, ٢٩٢
 ابو علي بن الملك ابي كالبجار ٢٥
 عماد الدين انظر ابو البركات ومحمد
 عماد الملك بن نظام الملك انظر
 ابو القسم

عمدة الدين الساوي القاضي ١٩٤
 عمر بن سهلان ٣٣٨
 عمر بن قراتكين ١١٣

عميد الملك الكندري انظر محمد
 عنتر الجواني ١٨٥
 الملك المعظم ابو الفتوح عيسى
 ابن الملك العادل ابي بكر
 ابن ايوب ٢

الانير ابو عيسى ٢٠٢
 عين الدولة خوارزمشاه ١٢٥, ١٧٠,
 ١٧١, ١٨١

غ

سيف الدين غازي بن زكي
 ٢١, ٢١٢, ٢٢٥

ابو غالب ابن الاصبغعي ٧٨
 ابو غالب المرأوسندي ٩٠
 الغز ٢٨-٢٨٤

عزیز الدین بن رضی الدین
٣.٣, ٣.٢

عصد اندین ابن رئیس الروسا
٣٢

عصد اندین تعارض ٢١٤

جمال الدولة عقیف الخادم ٧٨, ٧٤

ابو العلاء المعری ٣

علاء الدولة رئیس عمدان ١٥١

علی الاصفهید ٧٠

الملك علی ختري ١٥٠, ٢٢٤, ٢٠٩

كمال الملك ابو الحسن علی بن
حسن السمری ١.٧, ١١٠

١١٣, ١١٩, ١٢٣, ١٢٦-١٣٦

ابو القاسم علی بن الحسن بن
مسلمة رئیس الروساء ٩, ١٠, ١٢

١٢, ١٤, ١٦

مجبور الدولة ابو الفتح علی بن
الحسین الاردستاني ٩١

فخر الدین علی بن الحسین
الزیدی ٢٢٢

فخر الدولة ابن جهیز انظر محمد
علی بن دبیس ٢٢٢

شرف الدین علی بن رجا ١٧١, ١٧٢

شرف الدین علی بن طراد
الریزی ١٣٣, ١٩٤

علی بن ابی علی القمی ٨٣, ٨٤, ٨٩

علی یار بن عمر بن سمره ١١٧

١٢, ١٢٤-١٢٩, ١٣١, ١٣٢

ابو انقسم علی ابن فخر الدولة
ابن جهیز ٣٣

علی بن ابی منصور فرامرزی بن
علی تدوید ابی جعفر بن
کاکویه ٥٢

فخر الدین عیبد الرحمن بن
طغایرک ١٧, ١٩٢, ١٩٣, ١٩٩, ٢٠٠,

٢٣, ٢٤, ٢٤-٢١٤, ٢١٦

جمال الدین عیبد الرحیم بن
الاحویه انشیمانی نبغدانلی

٢٩٨

عبد الرحیم بن نظام الملك ٨٣

عبد الرزاق ابو نصر احمد (٢)
ابن علی ١٩

طبراندین عیبد العزیز الخمدی
٢٧٠-٢٧٢, ٢٧٥

عبد الله الخطیبی ٩١, ٩٢, ٩٥, ٩٨, ٩٩

امین اندین ابو عبد الله ٢٨٢

ابو عبد الله انضری ٧٤, ٧٦

صدر اندین عیبد اللطیف بن
محمد بن ثابت الخجندی

١٤٢, ١٤٣

ابو منصور عبد الملك بن یوسف
٢٠-٢٣, ٣٣

ابو محمد عبد الوهاب الشیرازی
٧٩

عبید الله بن سلیمان وزیر المعتصد
١١٤

عمید الملك ابو بکر عبید الله
ابن نظام الملك ٤٩-١١٢, ١١٠,

٧٢, ٧٣, ٧٥, ٧٧, ٨٠, ٨٥-٨٩,

٢٥٩, ٣٩٠

شمس الملك عثمان بن نظام
الملك ١٠٠, ١١٣, ١٢٩, ١٣٦-١٤١,

٢١١

عز الملك ابو العز البروجردی
١٨٣, ١٨٤, ١٨٦-١٩٧, ١٩٩

عز الملك بن القالی الاصفهانی ٩٤

العزیز انظر احمد بن حامد

طغتكين ١٧٣
الطغرائى انظر ابو اسمعيل
طغرل بن ارسلان ٣٠٤-٣٠٤
ابو طالب طغرل بن محمد بن
ملكشاه ٤, ١١٩, ١٢٣, ١٣٤, ١٥٤,
١٥٩-١٧٢, ١٧٤, ١٧٥, ٢٦٥, ٢٧٠,
ركن الدولة طغرليك محمد بن
ميكانبيل بن سلاجق ابو شجاع
٣٠, ٢٨-٧
طغرلنكين اياز ٢٦٧
كمال الدين ابن طلحة صاحب
المخزن ١٧٧, ١٩٤
طوطى بك ٢٨١, ٢٨٤

ظ

الظافر ولد الخافض متولى مصر
٢٦٥, ٢٤٤
الظاهر يامر الله ابو نصر محمد
ابن الناصر لدين الله ٣٠٤
ظفر الخادم ١٣٣, ٨٠,
ظفر الخادم ١٩٢, ٢٩٢
ظهير الدين بن الفقيه ٢٣٨

ع

العادل بن السلار ٢٤٣
عباس الامير صاحب السرى ١٩١
١٩٣-١٩٨, ٢٠٣-٢١٤, ٢١٧-٢١٩,
ابن عباس الامير ٢١٩, ٢٢٠,
ابو العباس الخوافى ٣٤
تجيب الدين عبد الجليل ١٩٩
عبد الجليل الدهستانى ٨٩
عبد السدوام بن عبد الله بن
على بن اسحق ٢٩٧

صلاح الدين (ابو المظفر يوسف
ابن ايوب) ٣٠٢
صنداق التركى ٣٩
بهاء الدين صندل ٢٣٧
عماد الدين صواب ١٩٤, ١٩٤

ص

صبياء الدين [الاصفهانى] ١٥٤
صبياء الدين بن مجد الدين
ابن علقمة الاصفهانى ٢٠٧
صبياء الملك انظر احمد بن نظام
الملك
ابو الصبياء الحمصى ٥٧

ط

بهاء الدين ابو طالب (الاصفهانى)
١٨١, ١٩٥
ابو طالب بن ايوب عميد الروساء ١٢
امهدب ابو طالب بن ابي البدر
الاصفهانى ١٨٩, ١٨٨
ابو الطيب طاهر بن عبد الله
ابن طاهر الطبرى ٢٣
ناصر الدين طاهر بن فاخر الملك
ابن نظام الملك ٢٧١
فاخر الدين ابو طاهر بن ابي
نصر احمد بن الفضل بن
محمود القاشانى ٢٣٢
الموقف ابو طاهر الخاتونى ٨٩, ١٠٥-
١٠٨, ١١٠, ١١٣
الكامل ابو الفوارس طراد بن محمد
الزيبى ٢٤, ٣٨
ابن طغايرك ٢٩٣

سنقر المملوك ٢٧١-٢٧٣
 سنقر الهمداني ٢٣٦
 سونج النظامي ٢٩٣، ٢٩٤
 ولي الدين سياه كاسه ١٨٩

ش

شايور بن اردشير الوزير ١٨
 شايور الخازن ٥٦
 الشبانكارية ١٢٢
 الكمال ابو شجاع الرنجاني المعروف
 بالنعجيلي ٢٢٩، ٣٠٣
 شرف الدولة بن شيركبير ١٤٧،
 ١٥٥، ١٥٥
 شرف الدين الخراساني ٢٤١، ٢٤٢
 شمس الملك انظر عثمان
 شمس الملك تكين بن طققاج ٢٤٩
 شير بن افسنقر ١٩٩، ٢٤٤
 اسد الدين شيركوه ١٦٧، ١٩٨، ٢٠٩

ص

ابو سعد صاعد قاضي الري ١٩
 اصبهيد صباوه ٢٦٠
 صدر الدين قاضي مراغة ٣٠٣
 صدقة بن ديبس بن صدقة
 الزيدى ١٨٥
 سيف الدولة صدقة بن بهاء
 الدولة منصور ٧١، ١٠٢، ٢٥٩
 قوام الدين ابن صدقة ٢٢١
 ابو الفصل صدر ١٤، ٣٣٣-٣٥
 صطمار ١٢٤
 صفى الدين [محمد بن حامد
 الاصفهاني] ١٥٤، ١٧١، ١٨١

سعد الملك ابو الحسن سعد بن
 محمد الابن ٩٠-٩١
 ابوالفوارس سعد بن محمد بن
 الصبغى المعروف باكبص يبص
 ١٧٥، ٢١٢

الاعز ابو سعد ١١

رضى الدين ابو سعد الخوافي
 ١٩٦، ٢٥٣

امين الدولة ابو سعد بن العلاء
 ابن الحسن بن وعب بن موملايا
 ٢٥، ٣٥، ٣٦، ٥٤، ٧١-٧٠، ٧١، ٨١

ابو سعد القايني ٢٦

ابو سعد امتولى ٧٥

زين الملك ابو سعد بن عندو
 ٩٣، ١٠١، ١٠٥

ابن سكان ١٧٩، ١٨٥

سليمان بن محمد بن ملكشاه
 ١١٩، ١٢٥، ١٣٤، ١٨٥، ١٨٧-١٨٩

سلطان شاه بن قاور ٧٢

سليمن تكين ٢٥٨

سليمن بن داود بن ميكائيل
 ٢٦، ٢٨

سليمن بن عبد الملك ٥٧

سليمن بن محمد بن ملكشاه
 ١١٩، ١٥٤، ١٩٨، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٢٧، ٢٣٢،

٢٣٣، ٢٤٠-٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٤، ٢٨٤، ٢٨٨،
 ٢٨٩، ٣٩٣-٣٩٤

ابو الحرت سناجر بن ملكشاه
 ٨٢، ١٢٠، ١٢٣، ١٢٥-١٢٥، ١٣٢، ١٣٤،

١٤١، ١٤٤، ١٤٥، ١٥٢-١٥٢، ١٦٩، ١٦٩،
 ١٧٤، ١٧٨، ١٩١، ١٩٥، ٢٢٤، ٢٣١،

٢٤٣، ٢٥٥-٢٨٤

سنقر صاحب زنجان ١٧٠، ١٧٥، ١٨٣، ١٨٥
 سنقر العزيزي ٢٢٥، ٢٧٩

نجم الدين رشيد الخادم الغبياتي
١٥٥، ١٧٠، ١٧١، ١٩٣، ٢٢٠، ٢٢٩، ٢٨٩
جلال الدين ابوالرضاء بن صدقة
١٨٠، ١٩٠

ابن رضوان ٢٣٣
روادى ابن عم خاصبك بن
بلنكري ٢٣٢
الكمال ابو الريان الاصفهاني ١٨٨،
١٩٦، ٢٠٣

ز

زبيدة خاتون ام بركيارق ٨٣،
٨٦-٨٨، ٢٥٩
زبيدة خاتون بنت بركيارق ١٧٥
زرقان رئيس تبريز ١٩٣
زعب ٢٢٥
زكي بن ابي سنقر ١٧٩-١٨٠، ١٩٥،
٢٠٤-٢١٢
زكي الجاندار ٢١٧، ٢٣٠

س

عماد الدولة سرهنك ساوتكين
١٨، ٤٩، ٦١، ٧٧
عز الدين ستماز بن قايماز الخراسي
٢٤٣، ٢٤٨، ٢٥٣، ٢٨٤، ٢٩٨
سرخاب بن بدر بن مهلهل ٢٥
سرخاب بن كامروا ١٩
سرخك ٢٤٩
سعد حاجب عبيد الله ١٣٨، ١٣٩،
سعد الدين الخراساني ١٨٨
ابوطاهر سعد بن علي بن عيسى
القمي ٢٦٧

خاصبك انظر ارسلان ابيه
خاصبك بك ارسلان بن بلنكري
١٩٢، ١٩٨-٢٠٠، ٢١٤-٢٢٠، ٢٢٢، ٢٢٤،
٢٣١-٢٣٩

خاصبك بن كندغدي ٢١١
الخز ٣١
خطير الملك انظر محمد الميبدى
خمارتاش ٧١
خمارتكين الطغرثي ١٨، ٢١

د

تاج الدين ابن دارست الفارسي
٢١٤-٢١٨، ٢٤٥
عماد الدين ابن الدامغاني ٢٢٢
داود بن محمود ١٦٠، ١٦١، ١٧١، ١٧٥،
١٧٩-١٨١، ١٨٥، ١٨٧-١٨٩، ١٩٥
جعفرى بك داود بن ميكائيل
ابن سلجق ٧، ٢٨، ١٥٩
دييس بن صدقة بن منصور بن
دييس بن علي بن مزيد الاسدي
١٣٥، ١٧٨، ١٧٩، ٢٠٥
نور الدولة دييس بن علي بن
مزيد الاسدي ١٢، ١٣، ١٨، ٣٤،
٣٥، ٥٤، ٧١
تاج الدين دولتشاه بن علاء
الدولة ١٩٢

ر

العميد الرازي ١٢٧
الراشد بالله ابو جعفر منصور بن
المسترشد ١٧٨-١٨٥
رديب الدولة انظر (ابو) منصور
الامير السابق رشيد ١٧١

حسام الدين بن البرهان بن

مازه ٢٧٨

حسان المنبجى ٢٢٦

الحسن الجندار ١٦٦, ٢٢٨,

نظام الملك ابو على الحسن بن

على بن اسحاق الطوسي ٤,

١٦-٢٤, ٦٧, ٧٤-٧٦, ٧٥-٧٦, ٨٣-٨٣, ١٠٣,

٢٥٥, ٢٥٦

جلال الدين عميد الدولة ابو

على الحسن بن على بن صدقة

١٠٤, ١٥٢

حسن بن قفاجق الامير ٣٠٢

حسن المصطرب ٢٥٥

ابو على الحسن بن موسى بن

سلاجق ٨

ابو الحسن البيضاوى ٥٠

زعيم الملك ابو الحسن بن عبد

الرحيم ٣٥, ٥٠,

امين الدين ابو الحسن التازونى

٢١٤

الحسين بن على بن ماکولت ١١

عز الملك ابو عبد الله الحسين

ابن نظام الملك ٨٣

ابن حكيم المشرف ١٦٧

ابن حماد ٢٩٢

حيدر بن شيركبير ١٧٠, ١٧٥,

الحيص بيص انظر سعد بن

محمد

ج

جمال الجاجمى ١٩٢

جاوگ الجندار ١٦١, ١٦٥, ١٧٥, ١٨٣,

١١١-١٦٣, ١٦٣-١٦٤, ٢٠٤, ٢٢٣

جاوگ سقاوو ٢٩٠

جبق الامير ٧١

النجيب الجريزاقى ٦٠

ابو جعفر بن البلدى ٣١

ابو جعفر البيضاى ٣٢

ابو جعفر الطوسى ٣٤

جعفرک ٧٣

نصير الدين جغر ٢٠٥-٢٠٧

جغربك (جغرى بك) انظر داود

جغرى شاه بن محمود السلاجوقى

٢٤٢, ٢٤٣

جلال الدين بن القوام ابى القسم

الدركزىنى ٢٣١, ٢٣٥, ٣٠١, ٣٠٣,

جمال الملك بن نظام الملك انظر

(ابى منصور

ابو الجوائز الواسطى ٣٤

جوسلين ٢٠٥, ٢٢٥

جوشبك الامير ١٣٢, ١٣٣, ١٧٤,

اختيار الدين جوعر التاجى

المعروف بلاجل ١٥٧, ١٩١, ٢٠٣,

٢٧٤

ح

الحافظ متولى مصر ٢٢٥

ابو حامد الغزالى ٨٠, ١٥١

حشمى بن التونناق ٢٥٩, ٢٦٠

ابو حرب الخازن ٤٥ note d

ابو الحرث البغدانى الرئيس ١٤٧

خ

خاتون زوجة طغرلبك ١٥, ١٩,

خاتون اسفريه بنت السب

ارسلان ٤٥

ايناج (اينانج) بك سنقر صاحب
 البري ١٣٣، ١٨٨، ١٨٩، ٢٩٦، ٣٠٠،
 ٣٠٣
 ايواني بن ابي الليث ١٩٠
 نجم الدين ايوب ١٩٣، ١٩٧، ١٩٨
 ب
 بانكين ١٥
 البختري ١٣٨
 بختيار اوشناق ١٧١
 بدر بن المظفر بن حماد ٢٤٩
 بدر بن مهلهل ١٩
 يوسف الامير ٧٠، ١٣٧، ١٥٦، ١٧٥
 بركيارق ابو المظفر بن ملكشاه
 ٨٢-٩٠، ٢٥٥-٢٦٢، ٢٦٥
 بزلان ٧٠، ٨١، ٨٤
 البساسيري انظر ارسلان
 بقراط بن كيوركى ٣١
 ابو بكر القاضي الارجاني ١٣٠،
 ١٤٥، ١٤٧، ١٨٢، ٢٤٥
 نصره الدين ابو بكر بن يهلوان
 ٣٠٢
 ابو بكر الشاشى ٧٤، ٧٦
 ابو بكر بن صفى الدين محمد
 الاصفهاني ١٨١
 ابو بكر الطوسى ٧
 بلاق ١٩٥، ١٧٠
 بلنكرى ١٦١
 بهرامشاه الغزنوى ٢٩٢-٢٩٤
 بهروز الخادم ١٢١، ١٥٣، ١٩١، ١٩٤،
 ١٩٧، ١٩٨، ١٧١
 نصره الدين يهلوان محمد بن
 ايلدكر ٢٩٧، ٢٩٩، ٣٠١

عميد الدولة ابن بهمنيار ٩٠،
 ٩٢، ٧٣
 بورى بوس بن الب ارسلان ٤٧،
 ٥٥، ٢٥٧
 بوزايه ١٧٠، ١٨٤-١٨٩، ١٩٨-١٩٨، ٢٠٤،
 ٢١٤، ٢١٥، ٢١٨-٢٢٠، ٢٢٢
 بيابجير (?) الامير ٥٩
 بيشتكين ١٩٥
 بيغو ارسلان ٩

ت

تاج الدين انظور (ابن)
 دارست
 تاج الملك انظر المرزبان
 تاتار الحاجب ١٦٥، ١٨٧، ٢٠٣، ٢٠٤،
 ٢١٤، ٢١٨، ٢٢٢
 تاج الدولة تتش بن الب ارسلان
 ٤٧، ٧٠، ٨٤، ٨٥
 ابو تراب الاثيرى ٢٢، ٢٣
 ترشك الامير ٧٠، ٧١
 ترشك مملوك المفتى ٢٣٥، ٢٣٨
 ترکان خاتون ام محمود ٧٢، ٨٢
 ترکان خاتون زوجه سنجر ٢٩٤
 رئيس الدين ابو تغلب بن
 حماد السهروردى ١٩٨
 تكش بن الب ارسلان ٤٧، ٧١
 تمرتاش صاحب ماردين ٢٤٤

ث

الكمال ثلثت القمى ١٧١، ١٧٢، ١٨٢،
 ١٨٣، ١٨٤، ١٨٨، ١٩٦

الرب ارسلان بن داود بن
ميديتيل بن سلجوق ١١
١٨-٤٨، ٤٧

الرب ارسلان بن طغرل ١٩٣
الرب ارسلان بن محمود السلجوقي
٢٠٥، ٢٠٧، ٢٠٦، ٢١٠

مظفر الدين الرب ارغون بن
يرنقش ٢٣٢، ٢٨٨، ٢٨٩، ٢٩٦، ٢٩٨
التوتانش ١٠٥، ٢٥٧

سديد الدولة ابن الانباري
١٧٧، ١٩٤

انوشكين شيركير ١١٧، ١٢٣، ١٤٩
١٢٧، ١٥٥، ١٥٧، ١٦٩

انوشروان بن خاتون ١٥، ١٧، ١٨
شرف الدين ابو نصر انوشروان
ابن خاند بن محمد ٤، ٥٤،
٦٨، ٨٢، ٩٧، ١٠٠، ١٠٨-١١٩، ١٣٠،
١٣٧-١٤٣، ١٤٩-١٥٢، ١٦٥، ١٧٤،
١٧٥

اوزخان صاحب خطا ٢٧، ٢٧٨
المويد أي ايه ٢٨٤
اياز اتابك داود ١٧٧، ٢٤٦، ٢٤٨، ٢٥٣
اياز الامير ٧١، ٩٥، ٢٦٠

اياز بن الرب ارسلان ٤٧-٤٩
ايتكين السليمانى ٤٤، ٨٠
ايتكين النظامى ٢٦٠

ايدغدى بن كشتغان المعروف
بشملة ٨٧
شمس الدين ايلدكز ٢٢٢، ٢٣١-
٢٣٣، ٢٣٦، ٢٤٠، ٢٤٢-٢٤٤، ٢٥٢،
٢٨٥، ٢٨٧، ٢٨٩، ٢٩٦-٢٩٩، ٣٠١، ٣٠٣

ايلرمش بن قراجه ١١
جمال الدين ايلقششت بن قيمي
الكرامى ٢٢٨

ارغش ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦٢
ارمانوس ملك الروم ٣٨-٤٤
اسبه ٢٣٣

ابواسحق الشيرازى ٣٣، ٧٤، ٧٥
ابواسحق الفقاى ٨
الشهاب اسعد ١٢، ١٣٣، ١٣٧،
١٤٢، ١٥٠

سعد الدين اسعد الاشلى ٣٠٣
محمد الملك ابو الفضل اسعد
ابن محمد بن موسى انبراستانى
٦، ٦٣، ٦٣، ٨٥-٨٨

سعد الدين اسعد المنشى
الخراسانى ١٧١
اسماعيل البغالى ١١٢
اسماعيل الملكى ٣٩٠
اسماعيل بن ياقوق ١٠١

ابو اسمعيل الكاتب الاصفهانى
١١، ١١٦
ابو اسمعيل موبد الدين الطغرائى
١٣٢، ١٣٣، ١٧٤

اغوش الامير ٢٤٣ انظر
(ناصر الدين) اقش
ابن افلج ٢٩٢
اق ارسلان الامير ٢١٧

جمال الدين اقبال الخادم ١٨٠،
١٩٤، ٢٢٧
اقسنقر الاحمدى ١٦، ١٩١، ١٩٣،
١٩٥، ١٩٦، ١٩٨-١٧٠، ١٧٥

اقسنقر البرسقى ١٤٤، ١٧٣
اقسنقر القيروزيكوتى ٢١٧
اقسنقر قسيم الدولة ٧، ٧٤، ٨١، ٨٤،
ناصر الدين اقش ٢٨٦، ٢٨٨

الاقسيس ٧١
عصد الدولة ابو شجاع محمد

اسماء الرجال والامم

- الابيخاز: ٣١, ١٩,
 ابراهيم الغزنوي ٢٥٩
 ابراهيم بن قريش بن بدران
 العقيلي ٩٩
 ابراهيم بن يمال بن سلاجف
 ٨, ٩, ١٣, ١٥, ١٦,
 اتسر بن محمد بن نوشنكين
 خوارزمشاه ٢٨٠, ٢٨١,
 احمد بن بغرا ١٣٠
 العزيز ابو نصر احمد بن حامد
 ١١١, ١٢٤, ١٢٩, ١٣١, ١٣٥-١٣٧, ١٤١,
 ١٤٢, ١٤٤, ١٤٧-١٤٩, ١٥٢-١٥٥,
 ١٩١, ١٩٣-١٩٨, ١٧١, ١٨١, ١٨٨,
 ١٩٩, ٢١١,
 ابو سهل احمد بن الحسن الحمدوني
 عميد خراسان ٥, ٦,
 احمد بن عبد الملك بن عطاش
 ٩, ٢٢,
 ابو بكر احمد بن علي بن ثابت
 خطيب البغدادي ٤٤
 تختن املك ابو نصر احمد بن
 الفصل بن محمود الفشمي
 ٤٤, ٩٧-١٠١, ١٠٥, ١٠٦, ١٠٩, ١١٩,
 ٢٤٧, ١٤٩, ٢٥٠
 احمد بن ملكشاه ٧١
- ضياء المملك ابو نصر احمد بن
 نظام المملك ٩٩-١٠٢
 ابو احمد بن ائقنقى لامر الله ٢١١
 احمد خان ٣٩٤
 شمس الدين احمد شان الغزنوي
 ٢٥٢
 الاخنس الطائي ١٤٢ note
 ارتسعن (P) ٢٨
 ارتق بن اكسب ٧٥-٧٧
 ارم ١٥, ١٨, ٢٨,
 نصره الدين ارسلان ابنه خاصيك
 ابن ائق سنسقر ٢٣٣١-٢٣٣٣,
 ٢٤٢, ٢٤٣,
 ارسلان ارغون بن الب ارسلان
 ٤٧, ٨٥, ٢٥٦-٢٥٨
 ابو الحرت ارسلان انبساسيري
 ١٢, ١٣, ١٥, ١٦, ١٨, ٣٦,
 ارسلان الحاجب ٥
 ارسلان خاتون خديجة بنت
 داود بن ميكايل ١١, ١٩, ٢٢,
 ٢٩, ٣٣, ٥٢, ٧١,
 ارسلان شاه بن طغرل بن محمد
 ابن ملكشاه ٢٣٣, ٢٣٩, ٢٤٠,
 ٢٥٢, ٢٨١, ٢٨٩, ٢٩٩-٣٠١,
 ارغان الامير ١٥, ١٨٥, ١٩٠

وتوَّيَّ السلطان طغرل في *الدولة الامامية المستنصية a وكانت ولاية المستنصية بأمير الله في b ربيع الآخر سنة ٥٦٩ وانقل الى رحمة الله تعالى c في آخر شوال سنة ٥٧٥ وتوَّيَّ الامام الناصر لدين الله ابو العباس احمد بن المستنصية بأمير الله ابي محمد الحسن بن

5 المستنجد بن المقتدى رضي الله عنهم اجمعين

قلت d وامتدت ولايته الى آخر شهر رمضان سنة ٦٢٣ وتوَّيَّ في هذا التاريخ وتوَّيَّ ولده الامام الظاهر بأمير الله ابو نصر محمد وتوَّيَّ رحمه في رجب سنة ٦٢٣ وتوَّيَّ ولده الامام المستنصر بالله

ابو جعفر منصور اعز الله انصاره وضاعف اقتداره

10 قال الامام e عماد الدين رحمه وقد كنت اوتر ان انهي هذا الكتاب الى آخره بشرح f حادثة كل علم والانتباه فيه الى كل مرام لكنه بغيبتي الى الشمام وتباعدي عن معرفة صفوف تلك الايام اقتصر على ما عرفته من الجمل واستغنيت بها عن ذكر المفصل ولان السلطنة في تلك الايام وهنت وهانت وبانت اسباب

15 اختلالها وظهرت اسرار وعتها وهانت وما تمكن وزير من

سيرة سارة وميرة بارة حتى اتوه بذكره وأنبهه وفيما

انشأته من محاسن الايام الناصرية كفاية وتلك

موقف الى عداه عداية

a) P ايام الامام المستنصية. b) P ajoute شهر. c) O om. d) Ce qui suit jusqu'à اقتداره se trouve en P seul avec la note à la marge: ٥٧٧ مات سنة ٥٧٧. e) P ajoute السعيد. f) O et I شرح. g) En P manque ce qui précède depuis ولان; ici il ajoute قل.

من السلطنة الى مجلسه ومصى الى دار الملك بزمان واستأنف
 الامكان واستنجد العدل والاحسان فجاء السلطان خوارزمشاه فى
 سنة ٥٨١ هـ للتغلب *a* على المملكة فلقبه السلطان طغرل فى المعركة
 وخرق بقتة قليلة الصف الخوارزمي وأظهر الساس الرستمي
 فأحدقوا به ورموه وأخذوا رأسه وما ذب عنه احتايه ولا حموه 5
 * وسيّر رأسه *b* الى بغداد واستولى *c* السلطان خوارزمشاه على البلاد
 وحتمت الدولة السلجوقية بطغرل وكان افتتاحها بطغرل وكانت
 مدّة *d* ملكها مذ وصل طغرل بك الى بغداد الى *e* هذه الغاية ١٤٠
 سنة وكنتها اشبهت سنة فسيحان اندى ملكه لا يزول وحكه لا يحول ٥

10 ذكر الوزراء المتولين

قال رحمه كانت الوزارة لجلال الدين بن القوام فلما توفى وزر
 اخوه قوام الدين ثم عزل واستوزر كمال الدين الزنجاني المعروف
 بالنعاجيلى وبقي سنتين *f* وعزل ثم استوزر *g* صدر اندين قاضى
 مراغة ثم استقرت الوزارة بعد عزله على عزيز الدين ابن الرضى
 نى الخلق والكرم المضى ثم جرى ما جرى من قتله وآذن 15
 الملك بشتات شمله قال وفى شهر سنت ٥٩٥ هـ وجد ايناج صاحب
 البرى مقتولا على سريه ولم يعلم كيف كان سبب تدميره
 وأضييف * الفتنك به *h* الى ماليكه بتدبير الوزير وتشريكه وكان
 وزير ايناج سعد الدين اسعد الاشلى فاستوزر شمس الدين
 ايلدكز واستقل وكان وزير ايلدكز من قبله مختار الدين قال 20

a) P (om.) لتطلب (على). *b*) P وسيروه. *c*) P وملك.
d) P ابتداء. *e*) O avec و. *f*) I سنتين. *g*) P وزير.
h) P قتله.

وزيره عزيزه *a* الدين بن رضى الدين يوما فقتله واخاه صبراً وزان
 في فتكه خواصه كلما انكسر ولم يُلَفَّ خيراً *b* واغتال فخر الدين
 رئيس همدان وسَمِهَ وسلَطَ على كل من تقرب منه وحمه وحمه
 وكلما تمكن ازعجه عمه قزل ارسلان حتى وصل في سنة ٥٨٥ الى
 ٥ الامير حسن بن قفجاق وتزوج بأخته وجرى معه على حكم
 وقتله فنيص معه لينصرة ويعصده ويوزره ووصل الى مدينة أرمية
 فأغلَقوا بابها دونه والقفجاقية معه يسعدونه فدخلوا المدينة
 واستباحوها ونهبوها واجتاحوها وخرَّبوها وسيّر السلطان صلاح
 الدين *c* من انشام رساله في الاصلاح بينه وبين قزل ارسلان فدان
 1٠ له ولان وكاد الصلح يتم والخبر ينم فألى سوء الراء استواء الآراب
 ونسَّرت الحوَاب بالأحجاب فعن السلطان ان يقصد قزل ارسلان
 بهمدان اخذوا لنسيان الافتنان فقبضه يوم قدومه واعتقله في
 بعض المعاقل فتعقَّت آثار تلك الطوائل *d* وسكن الدهر وقضى
 الامر وضرب قزل ارسلان النوب الخمس ووطن على الاستبداد
 1٥ بالسلطنة النفس ولها بالصفاء عن الكدر وغفل عن القضاء والقدر
 فوجد ليلة من الليالي بهمدان مذبوحا على فراشه وقد يش
 عثر الملك به من *e* انتعاشه وكان بين حقاظه وحراسه ولم يعلم
 من الذى *فتك بقطع *f* رأسه وذلك في شعبان سنة ٥٨٧ وسار
 ابن اخيه نصره الدين ابو بكر بن بهلوان الى آذربيجان فملكها
 2٠ وسار اخوه قتلغ اينانج بن بهلوان الى طريف الرى فسلكتها
 وأدركها وسعى بعض الامراء فى اخراج طغرل من محبسه واعاد
 a) P et I ici. b) P et I خيراً. c) P ajoute
 ابو المظفر يوسف بن ايوب. d) P الفتن. e) P عن; O
 على. f) P قطع.

الوزير المعين المختص ولما توفي بهمدان بعد سنين استوزر جلال الدين بن القوام الدرگزيني وامتدت وزارته في الايام الارسلانية ووفى باحكام الأحكام السلطانية ٥

- ذكر وفاة السلطان ارسلان في سنة ٥٧١ ووفاة آتابك ايلدكر قبله
- قال رحمه كان السلطان قد ا تزوج بأخت فخر الدين 5
رئيس همدان فانفقت وفاة شمس الدين ايلدكر بناحجوان
وتمكن ابنه محمد المنعوت ببهلوان وهو اخو ارسلان من امه
فأراد الاستبداد دونه بحكمه وكان ارسلان مريضا فنقل الى دار
زوجته بيهمدان وتوفي بها وقيل ان اخاه بيلوان سقاه وللحريم 6
في بقائه ما ابقاه وأجلس ولده طغرل الصغير وشغل به السير 10
ونفذت امره في الممالك واصحته المسالك واسعة المباركة وما زال
امره مستقيما واستقامته مستمرة وثنيا دونته عن مباسم السعد مفترة
الى ان توفي ببهلوان في اوائل سنة ٥٨٢ وتوفي اخوه مظفر الدين
قزل ارسلان بسن ايلدكر الملك ونهج المسلك ونسق المسلك
وطغرل قد شب وأرب فوجد امره مهاجورا وعزه محجوبا محجورا 15
فأحب الانفراق وأراد الاستبداد فهرب ليلا وانضم اليه جماعة من
الامراء البهلوانية وبعثوه على التوحد بالعهدة السلطانية وكان سبي
التدبير يعاقب على التلم بالقتل والتدمير وكانت البهلوانية d قد
اجدوه وساعدوه وأسعدوه وأقام قزل ارسلان مرارا فأفعدوه e فانهم
يوما على طنة اضربت نار اشتطاطه فقتلهم غيلة على بساطه 20
فنفرت منه القلوب وتمكن قزل ارسلان وتضعع السلطان واتى
a) P et I om. b) O et I للحريم. c) P المنازل. d) P
و. e) O et I avec . البهلوانيون

والخسب والكمي والاثبات والنفي فادنى وأبعد وأشقى وأسعد وراقب
 الاضراب وضرب الرقاب وحلى الاعداء وعلى الاحباب ولما
 وضعت الحرب أوزارها وجهه a السلطان الى الري بربايته ووصل سراياه
 الى اينال لقطع سراياته فقدموا وجسبوا اعمالها وجنسوا اموالها
 5 وجمعوا ذخائرهما وفرقوا اخبارهما وكان اينال منبجاً بنماجوة وقد قنع
 من العيش بفاجوة وهو في حدود الدامغان وما زال بها
 يستعطف ويستسعف ويتوصل ويتوسل الى ان صلحت اسبابه
 واستتمت صلحته ونجحت آرايه وأرى نجاحه وقصروا رأيه على
 القناعة بالري وتعوض برشده عن الغنى وحلت عنه جرباذقان
 10 وسوره وعودت معيشته وعيشته الضلوة واللأوه ورحلوا الى قزوین
 فانحصن صاحبها في قلعة سرجهان وعين وعلى الامتحان والامتنان
 ففرقوا العمال وجمعوا الاموال وأقاموا الى ان b دم الشتاء بشتات
 اندجاء ورحل البلاد بنزل البلاد فانهم د يقيموا بالمكان ولم يتمكنوا
 من المقام فكوا عن البلدة عروة الازحام وسار السلطان نحو
 15 بندان وآتابك ايلدكر الى آذربيجان ثم استقرت سلطنة ارسلان
 ابن طغرل بن محمد بن ملكشاه وعدم فسى عزة ونقاد امره
 الاشباة وحكم عليه وعلى * البلاد جميعها c شمس الدين ايلدكر
 زوج أمه وجرى فسى اقامة ناموس سلطانه d على رسمه وكانت الوزارة
 مستمرة بشهاب الدين الثقة وله من الناس لكرمه وعلو هممه
 20 الثقة الى ان توفى باصفهان واستوزر بعده الوزير فخر الدين ابن

a) P اوجه. b) O om. c) O جميع البلاد; peu après P porte آتابك au lieu de شمس الدين. d) P السلطنة.

ومكاتبته اينناج ومناجاته وكانوا حملوا السلطان على قتله وحدّروه
من مكّره وحتّله *فا سمع* فيه مقلا ولا رأى له اعتقلا بل *a* وكل
له في السرّ جماعة يظهرون أنّهم *b* في خدمته ويظاهرون في حفظ
حرّمته وكان في اهتمام نصره الدين بهلوان فقرّر امره على هدايا
يهدّيها وأربعين الف دينار يوّدّيها فأخذوا منه في المال المال^٥
وتركوا فيه القليل والقال فصرفوا المال في مصالح العسكر وعاد الوزير
الى سعده الازهر وجدّه الابهر وقدم للركّنة يوم المعركة ولما توافق
للجمعان واجتمع الموقفان حملت ميمنة اينناج على ميسرة السلطان
وكسرتها *ا* فوجد السلطان ووجم وهجم عليه الهّم بما هجم
لكنّه ثبت في قلبه وانحى ايلدكز فحمل بأولاه وصحه * وخفقوا¹⁰
على قلب اينناج فنجبا وقلبه خافق وهّمه لوهه مصافح مصافق
والطرّ من ورائه ورأيه في الطيران *e* وغاب في الغبار وأصمرته
دياجى الضمر للبياد *f* واصابت وجّه الوزير في هذه الوقعة ضربة
سيف اذهبت عينه اليمنى ولم يدّر أنّه بعد ذهاب ذهبه وعين
نصاره بذهاب ناظر عينه يمتى وحمل *g* الى هذان في محقّة¹⁵
لينداوى *h* وشمّت به عدائته وعادت ضواربها عليه تتعاوى فوالى
اينناج مديرا وأدير موليا وخلي رحله ورحل متخليا وعاد السلطان
الى علاته في السلطنة واتسع ملكه واتسّف سلّكه ودار فلّكه ودرّ
فلّكه وتفرّد زوج امّه آتابك ايلدكز بالامر والنهى والنشر والخطى

a) P لكنه. *b*) P انه. *c*) P avec. *d*) P et
I avec. *e*) O الطرد (P om. voir la note suiv.)
f) P اينناج مديرا وادبر موليا وخلي رحله ورحل متخليا
g) P حمل. *h*) P بها.

السلطنة فاحتل سريرها وفرّ بها سامي العين قريحا ومدوا باصفهان
ايديهم وأجدوا تعديهم وأخذوا البرى بالسقيم والكريم بالثيم
ولحميد بالذميم وساقوا الناس بقلم التوزيع الى لقم التوزيع «
واستتمروا اصول المصدرات بالتوزيع وسدوا الانهار على البساتين
ة حتى اخذوا اثمان المياه وشفقوا اموار وصدوا عن الصادي ورد
الشفاه وأقم السلطان كذلك برعة^a ونما عزم على الرحيل تليق
عليه الامير عز الدين ستماز ومخلى عنه وتآخلف وتوق منه
وتوقف وكان قد كاتب الامير ايناج لناواة السلطان وشفق العصا
بالعصيان واستنداء اخيه الملك محمد بن طغرل من فارس وأحس
10 السلطان بالتدبير فوقع في التشويش والنشويش فن أتاك ايلدكر
وأولاده كانوا بهمدان وم لا يظلمون من اولئك بلايذاء الايذان^c
فأخذ في السير واستعار في القدوم عليه^d قدمة النصير فلما اتصل
بهم افترخ روعه وأفرق وأشرف ضوه^e وأشرق وامند ايناج من الرق
متوجهها مسارعا الى لقاء السلطان ومناجزته قبل انلقاء أتاك
15 ايلدكر به^d ومناجزته فالتصل بايناج عز الدين ستماز وصاحب
قزوين الب ارغو في جموع حاشدة وحشود جامعة والملك محمد
ابن طغرل معهم وقلوبهم معه وقد ضاق الفضاء بالعسكر فما وسعه
وانسلحان في عزمهم العزم وحفله الحقل فرحاف للجيشان ورجف
الجيشان وتحرك المنجرجان وتحرق الجموان وكان اجتماعهما بنواحي الترح
20 وكرب الحرب معوز الفرج وكن السلطان قد اتك الوزير بمداجاته

a) P et I التوزيع. b) Ainsi P, I et O à la marge
mais dans le texte O porte مدة. c) O avec و. d) O om.
e) P ومظفر الدين صاحب.

من السنة وجلس على سرير سروره واجتنب * حبير خبوره *a*
 ونعت شمس انديين ايلدكر بتابك الاعظم فتقدم وأقدم وأهان
 وأكرم وكان السلطان تحت سلطانه يرتوى من احساء احسانه
 ويأكل من خوانه مع اخوانه فان اولاد آتابك ايلدكر بنوا أمه وصار
 واسطة عقدهم ورباطة عقدهم بنظمه اليهم وضمه وسعى سعد *b*
 آتابك ايلدكر بقدم التقدم وجد جدّه في التوسّع والتوسّم
 وتصاغر له الكبراء وأتتمر له الامراء وتقررت الوزارة على شهاب
 الدين محمود بن الثقة عبد العزيز والحاجبة على طغرلنكين اياز
 وأقاموا بهمدان شهرين ثم توجه السلطان الى اصفهان وجعل
 ساوه مسلكه واستصحب معه ايلدكر آتابكه ووصل اليه في ساوه *10*
 الامير ايناج بك سنقر صاحب الري فابتهج بلقيته ولقى *b* منه
 بهجة وأقام بايصال محاجة *c* خلوصه على حكم طاعته حاجّة
 وصار بينه وبين آتابك ايلدكر مصاهرة * وتمت بذلك للسلطان
 معهما ماهرة *c* وزوجت ابنة ايناج باين ايلدكر الاكبر وهو نصرة
 الدين بهلان محمد وهو اخو السلطان لأمه وأقوم اهل الدونة *15*
 بهمة *d* ثم اكرموا ايناج وردوه الى ولايته غير انه باق على عتوه
 راق في علوه منكرة بتكتر ايلدكر منكرة متأثر قلبه من تقدمه
 متأثر لكنه ابدى الرضا بما بدا وأظهر انه مع الاولياء وأسر
 كونه مع العدى ووصل السلطان والجماعة واثقين بالمذكور
 معتدين بعمله المشكور الى اصفهان ودخل السلطان الى دار *20*

a) P حبير جنوده . b) O والقى . c) O om. d) O

بهمة.

ذكر ما آل اليه امر السلطان سليمان وكيف جفاه زمانه وخان
 وكيف قبض من مجلس ملكه ونقل الى منزل ملكه
 قَالَ لَمَّا اتَّسَعَ مَلِكُهُ وَاتَّسَفَ سَلِكُهُ ظَنَّ الْأَمْرَاءُ أَنَّهُ قَدْ لَاحَظَ
 الْفَلَاحَ وَصَالِحَ الصَّلَاحِ فَلَمْ يَصْنَعُوا بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ لِحَسَنِ ظَنِّهِمْ فِيهِ .
 5 وَمَا زَالُوا فِي تَقْرِيرِ سَبَابِهِ وَتَسْبِيبِ قَرَارِ مَسَاعِدَتِهِ وَمَسَاعِفَتِهِ حَتَّى
 بَدَأَ لَهُمْ أِبْدَالُهُ فَإِنَّ الْأَمِيرَ أَيْنَاجَ عَادَ إِلَى رَبِّهِ وَالسُّلْطَانَ سُلَيْمَانَ
 أَنْهَمَكَ فِي عَيْبِهِ وَأَخَذَ الْمُظْفَرَ الَّذِي صَاحِبُ قُرُونٍ بِمَوْجِعِ الْحَاجِبَةِ
 وَثَبِتَ « الثَّمَامُونَ » مِنَ الْأَمْرَاءِ عَلَى الْفِتْنَةِ بِالسُّلْطَانِ فَإِنَّهُ اشْتَغَلَ بِهَلْوَى
 وَلَهَا عَنِ شُغْلِهِ وَجَدَّ حَبْلَ جِدَّتِهِ بِخَبْلِهِ وَقَلُوا الصَّوَابَ ضَبَطَهُ
 10 وَرَبَطَهُ وَقَبَضَهُ لَا بَسْطَهُ وَمَكْتَبُوا مَدَّةً يَتَنَشَاوِرُونَ فِي خَلْعِهِ وَيَتَوَامِرُونَ
 فِي وَضْعِهِ وَيَكْتَابُونَ شَمْسَ السُّدَيْسِيِّنِ أَيْلِدَكِي لِيُقَدِّمَ بَابِسَ زَوْجَتَهُ
 الْمَلِكِ أَرْسَلَانَ بْنَ طُغْرُلَ وَأَنَّهُمْ لَا يَقْطَعُونَ أَمْرًا حَتَّى يَصِلَ وَأَحْكُوا
 الْعَيْدَ وَأَبْرَمُوا الْعَقْدَ وَاتَّفَقَ أَنَّهُ حَدَثَ بِالسُّلْطَانِ سُلَيْمَانَ صَرَعَ
 لُصْرَعَةً مِنْ قُرْسِهِ فَخَضَّتْ بِصَيْفِ نَفْسِهِ وَنَفَسَهُ فَعَادُوا لَأَمْسِهِ وَعَادُوا
 15 فِي أَمَلِهِ وَاعْتَقَلُوهُ فِي قَصْرِ مِنَ الدَّارِ السُّلْطَانِيَّةِ وَوَكَّلَ كُلُّ أَمِيرٍ بِهِ
 مِنْ ثِقَاتِهِ جَمَاعَةً وَعَقَدُوا عَلَى إِضَاعَتِهِ عَيْدًا وَاعْتَقَدُوا لِعَيْدِهِ
 إِضَاعَةً وَذَلِكَ فِي شَوَّالِ سَنَةِ ٥٥٥ هـ ثُمَّ انْقَلَبُوا إِلَى قَلْعَةِ عِمْدَانَ
 وَجَرَّعُوهُ كَأْسًا مَسْمُومَةً وَأَزَارُوهُ مَيْبُتَةً مَذْمُومَةً وَكَانَتْ وَثَانَهُ فِي ثَلَاثِ
 عَشَرَ شَهْرٍ رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةِ ٥٥٦ هـ بَعْدَ جُلُوسِ ابْنِ أَخِيهِ فِي السُّلْطَانَةِ ٥
 20 ذَكَرَ جُلُوسَ السُّلْطَانِ رُكْنَ أَلدُنْيَا وَالِدِيْنِ إِلَى الْمُظْفَرِ أَرْسَلَانَ
 ابْنَ طُغْرُلَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ مَلِكْشَاهِ بْنِ الْبِ أَرْسَلَانَ
 قَالَ وَصَلَ أَرْسَلَانَ إِلَى عِمْدَانَ بَعْدَ اعْتِقَالِ عَمِّهِ فِي نَيِْ الْقَعْدَةِ

a) P واتفق . b) O om.

ووقعت في انفسهم من بغدادان الهيبة ومن حصولها الخيبة فلم
يقدم ملك اليها ولم يقدم ساطان عليها،
قال وفي هذه السنة وفي سنة ٥٥٥ توفى ملكشاه بن محمود بن
محمد،

ذكر الحال في ذلك لما عرف ملكشاه ان عمه ملكه وان حساب
الممالك به تقدرت له وانه يتعود خلوته ولا يخلى عاداته ويريد
هواه ولا يهوى ارادته نهض وافر العدد وافر العدد وجاء الى
جى بلا لى ووقر خمير اعل اصفيان بحضوره واذعنوا لاوامره ان
عنوا بأموره واستبشروا وأنسوا ببشره ونشروا الطيب وطابوا بنشره
وقنوا عودتنا الاضاف الالهية وعلت علينا الايام املكشاهية واتم
10 وسيير انكتب الى الاشراف بلاستماله ولاستعطف وخطب «السهو
وبها عن الخطب وغفل عن اسراع الدوى الى عودة الرطب وكان
مغرورا بالشباب مشبوب الغرار مقدرًا للامن امانا من الاقدار فلم
لينقض عليه شهر حتى اشتهر انه قضى وان يومه ومض برفه
ومضى وذلك في يوم الاثنين الحادى عشر من شهر ربيع الاول
15 من غير مرض سبق ولا عرض عرض بل كانت له مغنبة قد
استهوتته واستغوته وخالبت خلبه وسلبت لبه فصار يأكل من
يدعا ويشرب وجىء بحبها ويذهب وقيل d انها بغت مونه
فات بغتة وقيل بل اصابه سكتة e وانها قد رعبت حتى سقته
سما وكان قدرا حتما قد احاط الله به علماء

20

d) P . وقد O c) . كان O b) . ثم خطب P a)
avee f . e) O om. I . علته .

وخفيرا ولاية وولاء وانتعرض للخطبة تعرض للخطوب ولا ترغبا في
 الخطبة ان رغبتما في الولاء المخطوب فقلا رسولكم بها وعد فقيم
 اخلاف العدة واتلاف لجددة واثرة a الثائرة الموجددة للموجددة فقبيل
 لهما ما كان لرسولنا ان يقول ما لم نُشَرَّ به وفيم b رضانا عن مرسلكما
 من شربه وسربه وعدا يوافقكم رسولنا على انه لم يقل ما قلتمناه
 ولم يعقد ولم يحل فيما به عقدتماه c فافترقوا للاجتماع في غد
 وانعودوا لموعده فاتفق ان رسول الخليفة وعمو الحاجب سونج
 النظامي في تلك الليلة توفى وأحمد سراج حياته وأطفي وكنتم
 سه تحت التراب وأخفي وكان عذا من اعجب الغرائب وأغرب
 10 العجائب حتى تحدث الناس بذلك للحادث وانبعثوا لذكر ما
 تحدث عليه من المباعث وقيل d انه خير بين ان يقتل صبوا او
 يشرب سما وما فيهما حظا لمختار وقيل بل بقضاء من الله جار
 وأجل موقوت بمقدار، فلم يتجر بعد وفاته لتلك المواعدة معاودة
 ولا موافاة وقعت من الرسولين منافرة ومنافاة فاتفق ان القاضي
 15 ابا هريرة احد الرسولين توفى بعد اسبوع من وفاة سونج ولم
 يكن دينه ايضا من القدر بمنج فرجف e الناس وأرجفوا وتحدثوا
 بما عرفوا وبما لم يعرفوا واستشعر الرفيق الاخر وقال ما فسي
 الافامة خلاص وأفلت راحلا وله خصاص فانه غلب على ظنه
 انه ان اقام قضى ولحق بمن مضى فتلاشت تلك الرسالة
 20 لعمكم رسالها ولروعة مثل ذلك الحادث لم يرجعوا الى مثلها

a) P وائر (ensuite النابرة). b) Mss. وفي. c) P اعتقدتماه.

d) P avec ف. e) O avec و.

ماء اندوننة به على غزارة واستولى على دولته ملوكه قبايز وعبر
بالاستظهار وظهر بالاعزاز ٥

ذكر مراسلة الخليفة للسلطان

قال وأرسل الخليفة الى السلطان سليمان يسأله الطاعة والانعان
ويطلب منه ان يخطب له في جميع البلاد ويقوى رجاءه منه 5
في نيل المراد ويذكره باحسان الامام المقتدى المييد وافضاله عليه
فيبادر السلطان الى التثتم الارض وامتثل الفرض وقبل كتابه وقبلاه
وكتب الى انبلاذ نيحضب له وطن ان بغداد قد وصلت الى
بغيته وحصلت في قبضته وانيسا في انتظار نهضته فرتب القاضي
نبيه الديس ابا هريرة الهمداني رسولا وكان مقبلا في سمته 10
وسمته a مقبولا وهو من اعيان المملكة وأمثليها وعلماء الامة
وأفاضلها وندب معه الامير ابن طغايك ليكون ببغدان واليا
ويعيد b ما رخص ونزل من قدم السلجقية غالبا عليا فعزم في
عدة وزعم انه على عدة وسير القاضي والامير ومن معها مع
رسول الخليفة وهو الحاجب سونج النظامي ذو المنطق والسسن 15
والرأي الحسن والعلم والفصاحة والحلم والخصفة فاستصحب
القاضي والامير ووصل على ظن انه بالمراد حصل فلما قريا قريا
وبالغائب رغبيا وأقيمت الوظائف ووضع اللطائف وأقلا مدة
للتقرب والترقب ثم قاما للتطلب والتغلب وقالا انما حضرنا للتعرف
والتصرف لا للتوق والتوقف فقال ليهما الوزير ما بالكما وما حالكما 20
وبم ارسالكما وفيهم سؤلكما فقلنا ما جئنا لنذهب وانما جئنا
لنخطب ونخطب فقيل لهما ما انما الا سغيرا اهتداء واحدا

وذكر I ; وترك P c) . ويعتد P b) . وفي سمييه P a)

البلدى وقبض على ابن افلح وزير ظفر وعاقبه وألزمه بما استأخرجه
من دفائن ابن حماد وطالبه وكبا به القرس في بعض تلك
السواقى فوقع وتآزر واعتذر بصحة اليه القدر مما تجرم وذلك
في شهر رمضان من السنة، ولما دخلت سنة ٥٥٥ خرج الخليفة
٥ الى عيبت وكان مَقْطَعَهَا نور الدولة ابن الامير العميد فحلّ عند
الانقطاع وألزمه شحة المطاع وأقبل من سَفَرِهِ سافر الاقبال طائر
الآمل لما عاد حتى عاد سقمّ والم به الم فتوفى في يوم الاحد
ثاني شهر ربيع الأول سنة ٥٥٥ وانتقل الى جوار الرب طاع الزبيل
نقى الجيب امين الغيب برياً من العيب، ولما عرف وئده وولى
10 عهده الامام المستنجد بالله ابو المظفر يوسف ان والده قد وقع
اليأس عنه اشفق من اتمام الامر لاختيه ابى على وأنه للعهد
غير ولى وعاجم a الدار وقبض الكبار والصغار وعقل واعتقل ونقل
وانتقل وبيع له بالخلافة يوم وفاة والده واحتوى a على طارفة
وتلده وقبض عدّة من الامراء الخيلية مالميك الخليفة b المقتضى
15 وأعدمهم وانتخب جماعة من مالميك وأمروهم وقدمهم وأخذ القاضى
سديد الدين ابن المرخم c اخذا شديدا ورد العذاب عليه
ترديدا * الى ان d فاضت نفسه وغاص e به رمسه وحبس f المخلص
ابن الليا الهراسى مدة ايام خلافته وحرّم حظ عائلته وأقر
عضد الدين ابن رئيس الرؤساء على استاذية الدار ورفع
20 قدره على الاقدار وأقرّ عون الدين ابن عميرة على وزارته وبقي

a) P avec . f . b) P الامام . c) O المرخم . d) P
. e) P وغاصت . f) P واجلس . حتى .

خدمني ونجح وبذبح بنيابتي ورجح فوصى الامام وزيره بنى وأعجمه
 سمى وأسلمنى وسار على رساله ودخل الى دار الديوان وجلس
 ساعة فى الايوان ثم قام وجلس الوزير فى الدست وكتب ووقع
 وقال وأسمع والناظر حينئذ فى واسط الامير شمس الدين ابو
 الفضائل فاتن وهو من الكبر للخدم الذين لهم المزايا والمزاين ثم⁵
 انتقل الخليفة الى سرادقه والوزير الى مضاربه ونزل ارباب الدولة كل
 منهم على مراتبه قال وحضرت عبيدان واسط والمقتفى رضه^a حاضر
 ومعه اولاده ونسب العهد المستنجد يوسف وأبو على وأبو احمد
 وولد المستنجد ابو محمد وهو المستضىء الذى تسوى بعده
 ولعبوا بالكرة ولم يلبث بواسط ثلاثة ايام حتى عاد الى بغداد¹⁰
 سريعا وكان وصوله للاحدار الى العراف فزاد الماء زيادة منعت
 العبر فرجع على نية الرجوع وعند^b عودته غرقت بغداد وذلك
 فى شهر ربيع الاول سنة ٥٥٤ وذلك لان الماء زاد فى تلك
 السنة على خلاف عادته وتهور به بنف القروج، وتقور وغلب
 وبلغ السور من صوب الظفيرة وتسور وطاف بذلك انواحى طوفان¹⁵
 نوح وراح شبح كل بناء بغير روح وكان ذلك منظرا هائلا وقدرا
 نازلا وطارة كثرت طرقه وفتق عسر رتقه وركب الوزير وأرباب
 الدولة فصده وسدوه وردعوه وردوه وانفق انه نقص ووقف
 وغرق معظم ما من ذلك الماء العظيم غرق ولما انصرم انصيف
 وانكسر الحجر وصل^d المقتفى الى واسط مرة اخرى واتحد الى²⁰
 ناحية العراف وعزل عن ولايتها ظفرا خادمه وولاهها ابا جعفر بن

a) O om. b) O sans و. c) P القروج; I s. p. Cmp.
 IA, XI, ١٦٤. d) O ووصل.

خَصْرَه a وما نظِرَ كُنْفَا آلا نَصْرَه وكان في اقامته عسكره طال ام
 قصر سفره الاخباز والاعدام والحوائج والعلائف تفرق على b عدد
 الناس والدواب وعساكره مجرون من جرايتهم ونفقاتهم وأعطياتهم
 على المبار ولخاب ما ينفق c لاحد فرس الآ اخلفه عليه ولا
 يلتمس صاحب معونة ولا مغونة آلا عاجل بها اليه وأجناده
 يبتنون ان تطول اسفاره ليدوم لصبح سعادتهم بعطاياه اسفاره
 ووصل الى واسط في اواخر صفر سنة ٥٥٤ وانا d نائب الوزير ابن
 عميرة بها وخرجت في احكامي للتلقى وكنت من زحمة اللقاء على
 غاية التوق فبصرت بموكب الخليفة وقد اقبل في افواجه كانه
 10 البحر في امواجه فنزلت e وتقدمت اليه وقبلت الارض بين
 يديه فوقف لاركب اشفاقا على من الزحمة وكانت فطرته مجبولة
 على الرأفة والرحمة وقل له مخلص الدين ابن الكيا البراسي هذا
 الذي يقول في امير المؤمنين من قصيدته f كانه يصف هذه الحالة
 نَمَا شَقَقَتْ g اَنْعَمَ وَعَمَّ مَوَيْدَ بِانْحَمِ اسْفَرَّ بِأَمْنِي مَنْكَ اسْفَرَّ
 15 وَبَيَّرَتْ مِثْلَ الشَّمْسِ تَشْرِيقَ لِيْلَى وَسَدَّ بِحَاجِبِ عَنكَ نَظْرَ مَنْ نَظَرَ
 * بِمِظَلَّةِ سَوْدَاءَ تَحْكِي h عَانَةَ وَجَدَ أَلَامًا يُصِيءُ فِيهَا كَالْقَمَرِ
 وقال الوزير عذا صاحبي وقد وآبَيْتُهُ وَأَحْبَبْتُهُ وَأَوْلَيْتُهُ i وبهيم

a) Par conj. P et I حظ ; O خطرته . b) O om. c) P
 نفق . d) En P précède رحه قال عباد الدين رحه et il a de plus
 حينئذ . e) O avec و . f) P et I قصيدة . Imâd-ad-dîn 20
 récita ce poème A. II. 552 comme il atteste lui-même dans
 son Anthologie poétique (Cod. Leid. 21a p. 11 et 12) et
 ci-dessus p. ٢٥٥, l. 6. g) Cod. 21a شققنت . h) Cod.
 21a المظلة i) P وآبئته .

- السلطان محمد وجهته بعد التوثقة منه بالايان فقدم واستقر
 بهمدان على سرير الملك ودخل في طاعته سرأة انترك وانتظم امره
 واصطرم جمه وواقفه مخالفوه ووفاه محالفوه واصبح بالامير ايناج
 حسل الدولة وعقدها وببيده حبلها وبأيده وصلها وصار مظفر
 الدين السب ارغون a بن يرتقش صاحب قزوين الامير الحاجب 5
 الامين وقد وزارته شهاب الدين محمود بن الثقة عبد العزيز
 النيسابوري وكان وزير ايناج فنقضت في الاقاليم اقلامه ومصنت
 بالاحكام احكامه واعاد الى وجه الوزارة ماءها الذاهب وأوضح في
 انازة آفاقها المذهب ونمسا رأى انه ليس في الاكابر اعظم من
 آتابك شمس الدين ايلدكز وان الملك b ارسلان بن طغرل معه 10
 واته ربما قصد سليمان ليدفعه سير السيه بولاية آراتية منشورا
 ونظم وصمم ما كان هناك منشورا منشورا وجعل ولاية العهد
 للملك ارسلان بعد سليمان واذل الصعب وهان وحسبوا ان
 السلطان بعد غموضه ينبت ومن غموضه ينتبه ولكسه يريف ومن
 سكره يفيق فبقى على الشرب مكبا وللعجب محبا وللعقل عاجرا 15
 وللخلم زاجرا فلا جرم حالت حاله وساء ماله وسندكر ذلك بعد
 ذكر بعض الحوادث في أيامه ونصل افتتاحه باختتامه
 ذكر وفاة الامام المقتفى لامر d الله وجلوس ونده لامم
 المستنجد بالله ابى المظفر يوسف امير المؤمنين
 قال رحه كان الامام المقتفى لامر الله بعد الحصر آثر ان يخرج 20
 الى البلاد ليبرها ويثري ببركة حركته e ثراها فما حصر طرفا ألا
- a) O et I ارغو. b) P ajoute الب. c) O om. d) O
 et I ici بامر. e) P حكه

تُسبِرُ وُوسِدَ وما قام خطه بقدره حتى قامه القَدَرُ وأقعدَ فخرن
السلطانَ موتهُ وحزبه *a* فوتهُ وكان قد طانت له صخبته وأدالت
منه لُدته صمخته وهو يبعده بالوزارة ويعرضها المثلُ وجادت بوصل
حين لا ينفع الوصلُ ومكث السلطان بعد ذلك لا حياً فيرجى
⁵ ولا ميتاً فيسأجى ثم أنه توفى يوم السبت لانسلاخ ذى القعدة
سنة ٥٥٣ وكثر عليه الترحم وزاد بمصابه التماز فأنه كان أوقر
انسلاجية حلماً وأوفره علمها وأحبهم للعدل وأحبهم للفصل،
واختلف *b* من بعده الامراء فاجتمعت آراؤهم على اسندة الامير
ايناج *c* صاحب الري ونشروا من الامر المستور بمالاته ما كان في
¹⁰ النطى ثم تعارضت آراؤهم وتناقضت اعواؤهم فمنهم من مال الى
ملكشاه اخى المتوفى ومنهم من رأى الارسال الى الملك ارسلان
مكان آتابك ايلدكز زوج امه ومنهم من اشار بتعليك سليمان
عمه وكان الامير ايناج يومئذ اكثر جنداً وأكثر جمعاً وأرجف *d*
حداً ومال الى سليمان وقال هو اسلم جانبها وأوطأه وأثبت عن
¹⁵ الاذية رأياً وأبطأه والخليفة كان قد ولأه ووالى اليه الجميل وأولاه فاذا
اجلسناه تم لخليفة بنصيبه ورضى بتوليته قل وكان سليمان
بالموصل فى اعتقال على كوجك فاتفق الامير ايناج وناصر الدين
أفش وشرف الدين كردبازو على ارسال الامير مظفر الدين الب
ارغون *e* صاحب قزوین الى الموصل للوصل به وكوتب صاحبها فى
²⁰ طلبه وكان زين الدين على كوجك اطلقه عند علمه بوفاة

a) O وحزبه. *b*) P واختلفت. *c*) P ici; plus loin I quelquefois ايناج. *d*) P وأرجفهم. *e*) O et I ارغون orthographe moins correcte.

على خوزستان فا تمّن منها منهاجه ولا تمّ بها ابتهاجه لاسنيلا
الامير آيدغدى a ابن كسطغان المعروف بشمله عليها وتغلبه
وتبطل امره بتطلبه في البلاد دائرا حائرا صابرا بالبلاد والى
انصيف صائرا وأما السلطان محمد فآذ مع تكسره وامتنزاج صحتة
مراجة بسقمه ووقوف رصد امنون على لقمه رغب في التزوج بابنة 5
ملك كرمان فخطبها معها هو فيه من خطبه وبذل وجه واتحف
واحتفل ووردت الخاتون الکرمانية فبينت نقدومها القصور ووفر
لحضورها الحبور و^{١٥} اذا بهذان واستقبلها السلطان لمسه في
لحفة وأحلبها في كنفه وتركها لا يقدر منها على متعة ولا يطيق
الامام من روضها برتعة فما اقتضت باقتصاصها قدرته ولا افتتت 10
باقتراعها مسرتة بل عاجز عن البناء عليها وقصرت يد حكيمته
عن الامتداد اليها وبقيت في جنبه مخيمته وفي حياته متايمة
وعرضت للوزير شمس الدين الى النجيب هيصة غربت بها
شمسه وفاظت نفسه وغاص بفيضه رمسه وانقطع غده ونسي
بيومه امسه ولقد كان أفوم قومه سيرة وأمثلة امثاله وتيرة وكان 15
بالتواضع حاليا ومن انكب خالبا، وقلم السلطان وزارته ضياء
الدين بن مجد الدين بن علاجه b الاصفهاني فنقله الى الوزارة
من منصب الطغراء ورف عروس تلك المرتبة منه الى امثل الاكفاء
ولقد كان في السيادة عريفا وبالرئاسة نبيقا لئله جاءته الوزارة
وهو مشارف الوجل ومشار الاجل فا قرب من الوسادة c حتى 20

a) O et P ايلدغدى (ensuite O كسطغان) Voir ci-dessus
p. ٢٣٠, note a. b) Les voyelles se trouvent en P, le
techdid en O. c) P الوزارة.

أَيْبَةَ بَرَّةَ لَا تَسْمَعِي فِيهَا
 لِأَلْحَظْ أَلْمَلِكَ الطَّاعِي بِصَوْتِهِ
 شَرًّا وَأَعْرِضْ عَنِ غَشِيَانِهِ تَيْبَهَا
 يَبْغِي أَلْوِزَارَةَ قَوْمٌ يَكْثُرُونَ بِهَا
 وَقَدْ نَصَّاعَرَ قَدْرِي فِي تَوَلِّيَهَا
 فَلَدَنْتُهَا مَكْرَهَا وَالْقَوْمَ فِي قَلْبِ
 يِرَاغُونَ « سَمُّوا فِي مَرَاتِيهَا
 وَعَقْنُهَا طَائِعًا وَالِدَوْلَةَ أَصْطَرَبَتَ
 مَنْ بَعْدَ مَنْ هُوَ بَعْدَ اللَّهِ يَأْخِيهَا
 وَرَدَّ نَفْسِي أَلَى أَلْتَقَرَوِي تَيْقُنُهَا
 أَنْ أَلْتَقِي هِيَ b مِنْ أَجْدَى مَرَامِيهَا
 وَأَسْأَلُ أَلْحُكْمَ بِالْحُسْنَى إِذَا أُنْقَلِبْتَ
 نَفْسِي أَلَى أَللَّهِ مَوْلَاعَا وَمَوْلِيهَا

5

10

قال ونفى السلطان بعد ذلك سقيم الامل قسيم الامر عديم
 15 الشبه في سيرته لانه شبيه العدم متوجع الجسم متعوج الرسم
 معضوض النشاط مقبوض الانبساط وكان في عصره الاكبر الدولة
 من الفحول وذوى الهمم والعقول عز الدين ستماز وناصر الدين
 آتش وامين الدين ابو عبد الله امير الدولة d ومن الخدم شرف
 الدين كردبازو ونجم الدين رشيد وعولاه ما زالوا اكبر في الدول
 20 مقدمين ذوى العليد والجيش والخيال يلازمونه في السفر والخضر
 ويسينون معه في سبيل السلامة e ووادع اخاه ملكشاه وعقد له

a) O يراغون. b) O هو. c) P منعرج. d) Les Mss.
 portent الدولة. e) P ajoute من الخضر.

المقتضى من الانتصاب والانتصار وكان من اقوى الاسباب فى دفعهم
 ان الخليفة راسل آتابك شمس الدين ايلدكز ان ينهض بعسكره
 الى بىدان حتى اذا عرف السلطان محمد ان سريره قد فرغ وان
 سروره قد رفع ارتحل عن بغداد فصار آتابك ايلدكز بالسلطان
 ملكشاه بن محمود الى بىدان ودخلها واستولى على ذخائر الملك ^a
 بها ونقلها واجلس ملكشاه على السرير وقام بين يديه بالتدبير
 فلما عرفت العساكر المنازلة لبغداد ان منازلها بهمدان نزلت
 وان ولايتها فى ولاياتها عزلت تشوشت خواطرها واستوحشت
 ضمايرها وانتفق عن بغداد انقلبتهم ^b وانقلبتهم وقد انفصلهم
 وانفصلهم وعادوا الى بىدان ولما احس ملكشاه بقرب اخيه محمد ¹⁰
 انصرف وانصرف وقفاه ^c آتابك ايلدكز وما توقف وكان قد استوزر
 المظفر بن سيدى * من زنجان ^d وكان كبير الاصل كثير الفصل
 وله نظم رائع ونثر فائق من ذلك قوله فى شمس الدين ابى
 النجيب * وزير السلطان محمد ^e

15
 اَبَا النَّجِيْبِ وَمَا فِى الْكَفِّ مَغْصَبَةٌ
 اَنْتَ مِثْلِي فَاَيْنَ الْعِلْمُ وَالْحَسَبُ
 وَاَنْتَ اَنْتَ وَهَذَا السُّوفَرُ مُمْتَقِلٌ
 اِلَى سِوَاكَ وَهَذَا الْاَمْرُ مُمْتَقِلٌ

وفوله

20
 اِنِّى وَنَجِيْبَانِ اَسْلَافِى وَتَلْكَ اَنَا

a) P الممالك. b) O انقلبتهم. c) I et O وبقا mais
 I ajoute اثر. d) P الرنجانى = الرنجانى comme nous avons
 reçu ci-dessus p. lov. e) P الوزير.

وطوطى بك الامير وانتشروا فى البلاد انتشار الجراد ودب دبابهم
 بانفساد وأنعبوا الاموال والنفوس وأعدموا النعم وأوجدوا البؤس
 وخرّبوا مدينة نيسابور وقتلوا اهلها تحت العذاب وسفكوا دماء
 العلماء والائمة فى الخراب وكانوا يستصحبون *a* سناجر معهم وعو
 5 لا يقدر ان يردعهم وربما خشن عليهم فى القول ونهائم ونهزم
 وسمهم وسمعهم ولم لا يجيبونه انا ذبحهم بالمكروه وأمعهم ولما
 يتس الباقون من عسكر سناجر من خلاصه وراوا مصيقتا عليه
 فى نقص اقتناصه فرقوا وتفرقوا وخفقوا وأخفقوا، فهرب منهم فى
 آخر عمره ووقع الى تريمذ وأرهق حدّ العزم وشاخذ فأصابه سهم
 10 الاجل ونفذ فأحضر عسكره سليمان شاه ابن اخيه محمد ليتولى
 مكانه ويخمد سلطانه فلم يفلح ولم ينجح ولم يصلح ولم يصلح
 فبعد الى الرى ومنها الى بغداد ولم يجد امره * للنفاد النفاذ *b*
 وأجمع العسكر على الاتفاق فى تولية محمود خان *c* ابن اخت
 سناجر وأقام بنيسابور متمكنا حسنا فى عييته *d* محسنا وذلك
 15 فى أيام السلطان محمد بن محمود بن محمد بن ملكشاه فكتب
 له العهد من همدان وولاه ثم استولى الامير المؤيد آى ابيه بنيسابور
 وأخذ محمود خان وأعدمه وتولى الامور وبقي الغز بجزو وبلخ وسائر
 البلاد صائبين عن نبيج الرشيد عبيدين للجزو جائبين على العباد
 ذكر للحوادث بالعراق بعد انفصال السلطان محمد بن محمود
 20 عن بغداد بعد حصارها فى سنة ٥٥٢

قال رحه قد سبق شرح الحصار وما قوى الله به امير المؤمنين

a) P يحملون. *b*) O النفاذ والنفاذ; P النفاذ (simplement).
c) P محمود خان. *d*) P عيانه.

المكروه فتوغلوا وتوجّلوا وتعزّلوا واستنقنلوا وجسّأوا الى ارض لا يسلك
 اليها آلا في واد لا يسع عرضه اكثر من مائة فارس وأعدّوا في
 الطرقات الطوقين *a* على رسم قتال التركمان ونشروا المصاحف يطلبون
 امان اعمل الايمان ثم اشتدّوا وشدّوا واستعدّوا *b* واستعدّوا وجعلوا
 للحرّكاهات *c* كلاسوار محدقة *d* ونيران ائتمصال من ورائها للحدثى ⁵
 مُحترقة وصبروا حتى لايسمّ العسكرُ وفي قلبه سنجر وامنك
 الوادى بسيل الخيل واجتنب النهار لباس الليل وكانت في المقدمة
 امرأه *e* خازوا *f* وخاموا وهموا بما وجوا وهموا واغتنم انجز اصعافهم
 وركبوا اكنافهم يقتلون ويأسرون ويصدّمون ويكسرون وعزّ المخلص
 من المضيّف وفرشت جنتُ القنلى على الطريف وقتلوا الامير ¹⁰
 قاجا وولده واتوا على العسكر وأمنوا عدده وعدّده وخلصوا الى
 السلطان سنجر وهو في خفّ من خواصه وجواده قد جمل
 بخلصه فأحدقوا به احداق الاهداب بالحدقة وحصل في وسط
 تلك الحلقة تحدقة وبقي كالمركز في الدائرة ووقع في الايدى
 الجائرة ونزل اميرهم وقبّل الارض وأمسك بعنانه وألطف ¹⁵
 بدعته لسانه وقال ان قومك فاتحوا *g* بالاذية ولم يحسنوا رعاية
 الرعيّة ونحن حولك حولك نقول * بقبومك ونسمع *h* قونك وأقرّده
 عن احكابه وعوضوه عن عزّ جمّاحه بذلّة احكابه ومكث معهم
 ثلث سنين كالسير وقد ارضوه من طعامه وشرايه باليسير لتسّم
 يجلسونه على السرير ويقفون مائتين بخدمته *i* سوى قرغون ²⁰

a) O om. P الطوقان; I الطوقان. *b*) P واعدوا. *c*) O الحرّكات.
d) P ajoute واوقدوا. *e*) O om. *f*) P خامروا. *g*) P افتتحوا.
h) P يقولك ونقبّل. *i*) P نل. *k*) P فى خدمته.

وقتلوا له في تلك الوقعة ولدا فزادت صراوته وثار ثأره *a* والتهب
 ناره وأبرق وأرعد وأرعى وأزبد وعضّ غضبه من حلمه وسدّ
 جهله سبيل علمه وحصر صلحاء القوم في اصلاحه وانتهوا في
 البذل الى غاية اقتراحه وبدلوا له احصار قتلة ولده وايقاعهم في
 5 يده فأبى ألا قتلهم وقتلهم وقلعهم واستنصالحهم وماج تاج في
 بحره الزاخر وصرف الى قصد اعنة العساكر فركبوا البيه وأكربوه
 والتهبوا به وألبوه وهزموه وعشموه فجاء الى سنجر وهو قلق
 حنق وكأته بالغيظ مخنق وقيل له قد اختل الملك واحل
 تسلك فان فعدت عنهم اموك وان لم ترمهم ولم ترمهم راموك
 10 وراموك فنهض اليهم باجنودك وردّ نكوسهم بسعودك فلم ير احد
 من اولئك الامراء اثاره احد لذلك الامر وما اشاروا بالشرّ وقالوا
 لسنجر ان عذا ما جانا قد شاح وباح وخشى وخاب وأخطأ
 انصواب فان اجددته خذنت وان هويت عواده لذهبت وعذلت
 فأنيف تساج وشنّف وعنف ولم يزل بسنجر حتى صغوه
 15 ونكحوا نكوه وأمر امراءه بالتأقّب وأضربى صرمة بالتهب وسار في
 جمع كاللخضم زاخر وسوان كليل للخب بلا آخر فلما عرف الغرّ
 انهم غزوا والى انشسر عزوا وصلوا وتوصلوا وقتلوا تخدم الساطان
 خمسين الف رأس من جمال وأفراس ومائتي الف دينار ركنية
 وبمائتي الف رأس غنم تركية وناحصر قتلة ولد تساج ولنترم
 20 كل سنة يخرج وخروج وخشعوا ولانوا وخصعوا واستكنوا فأغلق
 سنجر باب القبول في وجوه عملاء الوجوه وأبى ان يعاملهم بغير

a) P ici ناره peu après أواره. b) O ici تساج mais ci-
 dessous comme j'ai écrit selon P et I. c) O ويلترم.

وَجَدَعَتْ أُنُوفَ وَتَصَرَّفَتْ نُورِبَ وَثَابِتَ صَرُوفَ ثُمَّ وَقَعَ الصَّبَاحُ
 وَأَسْفَرَ بَعْدَ تِلْكَ الظَّامَةِ الصَّبِيحِ وَرَبَّ خَوَارِزْمِشَاهِ عَلِيَّ سَمَنَجَرِ
 صِنَادِيقِ جِوَاهِرِهِ الَّتِي أَخَذَهَا مِنَ الْخَزَائِنَةِ بِمَمَرٍ وَخَتَمَهَا وَحَقَّقَ
 سَلَامَةَ نَفْسِهِ بِحَقِّ سَامِيهَا وَرَكِبَ وَوَقِفَ بَأَزَاءِ سَمَنَجَرِ مِنْ شَرْقِيَّ
 جَبْحُونِ وَقَدْ سَبَّرَ فِي الْبَرِّ وَالْبَهَاكِ عَسْكَرَهُ أَمَجَرُورَ وَفَاكِهِ الْمَشَاكِينِ ٥
 وَنَزَلَ بِحَيْثُ يُرَبِّي وَقَبِلَ الْأَرْضَ وَتَقَبَّلَ الْفَرَضَ وَعَادَ سَمَنَجَرَ إِلَى
 خِرَاسَانَ وَهُوَ عَنْهُ رَاضٍ وَالْقَدَرُ بِنَصْرِهِ قَاضٍ وَهُوَ يَنْزِلُ أَمْرَهُ بِتَمَشُّي
 وَبُرْدِ مَلِكِهِ بِالْحَسَنِ يَتَوَشَّى إِلَى أَنْ أَرَادَ اللَّهُ شَمَّتَ الشَّمْلَ وَبَتَّ
 لِلْبَلِّ فَسَلَبَ الْعُزَّ وَسَلَّطَ الْعُزَّ وَتَحَلَّمَتِ عَقُوبُ الدَّوْلَةِ وَتَقَلَّتْ
 حُدُودُ الصُّوْلَةِ وَانْقَضَى الدَّهْرُ وَوُضِيَ الْأَمْرُ 10

ذَكَرَ نَوْبَةَ الْعُزِّ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٥٤٨

قَالَ رَحَهُ الْعُزُّ مِنَ التَّرْكِهَانِ طَائِفَةً لِلْضَيْمِ عَائِقَةً وَكَانَتْ فِي اهْتِمَامِ
 الْأَمِيرِ قَنَاجٍ وَهِيَ تَحْمِلُ الْبَيْمَةَ مَا عَلَيْهَا مِنَ الْخُرَاجِ وَأَمِيرَاهَا قَرُغُونَ a
 وَوَضَى بِكَ يَخْدَمَانِ لِلْحَصْرَةِ وَيَحْضُرَانِ لِلْخِدْمَةِ وَمَا زَالَتْ شِوَانِعُهُمْ
 مَقْبُولَةٌ وَزَائِعُهُمْ مَوْصُولَةٌ حَتَّى تَجْتِيَ عَلَيْهِمُ الْأَمِيرُ قَنَاجُ ذَنْبًا تَنْدَمَلُوا 15
 مِنْهُ فَلَمْ يَقْبَلْ وَتَحَلَّلُوا فِي تَحْلِيلِ عَقْدِ سَاخَطِهِ فَلَمْ يَتَحَلَّلْ وَأَرْضُوهُ
 بِكَلِّ طَرِيفٍ وَطَرِيفٍ فَلَمْ يُرْصَ وَضِيَّفَ عَلَيْهِمْ مِنْ وَاسِعِ b الْبَسِيطَةِ
 النَّوْلِ وَالْعَرَضِ وَأَضْطَرَّهُمْ إِلَى مَصْرَتِهِ وَدَفَعَهُمْ إِلَى الشَّرِّ لِدَفْعِ مَعْرَتِهِ c
 فَوَحْشِيهِ وَنَاشِيهِ وَهَارِشِيهِ وَهَدُوشِيهِ وَلَمْ يَنْتَرِكُوا فِي جِلَادِهِ جِلْدًا

a) O قرغون; P قرقون; I قرغون (ainsi P ci-dessous), *Tabakât-i-Nâciri* (Raverty) 156 *Kurgharat*; *Nouv. Mélang. Orient.* p 46
 b) O واسع. c) O مصرته; I شرته. قرغون; IA XI, ٥٤. قرغون; I شرته.

سافكين دماء العباد وتوغلوا منها الى بلاد ائلان ومنها الى ارض
تفاجات ثم عادوا من تلك الطريق الى بلادهم والله تعالى يكفى
المسلمين شر معادهم ولا يمكن استيفاء^b شرح معرتهم وذكر ما
جرى على الاسلام من مصرتهم الا في مجلدات طوال لكننا
5 المينا بذكرها هاعنا على اجمال والحمد لله على كل حال

عاد التحديت

ذكر انتعاش سنجر بعد ان عثر وانتقاه^c واجباره بعد ان

شيك وانكسر

قل وكان عند اتجاء سنجر لجهاد اللاف وقتاله انتبه خوارزمشاه
10 انس بن محمد بن نويشكين فرصة اشتغاله شر الى مرو ودخلها
عنوة وقتل وجوه اهلها وحرق بالخور مجاورى حزنها وسهلها
وجلس على سربير سنجر ومد الطغراء ووقع ونهى وأمر ونقل^d
من الخزانة السنجرية صناديق جواهره وثما عاد^e انسلطان عن
وجهته عرف خوارزمشاه ان القدر غير مظاهره فرجع^f الى خوارزم
15 واستوبل ذلك العزم ووصل سنجر الى دار ملكه * فاستجد الجد
وجمع^g الجنود ونهد الى خوارزم ووصل الى قلعة قوراسف فحصرها
ورمى بالحجر حجرها وكان لها خندق عميق عريض فجعله عمه
وكان الماء قد طما به فطمه وقسم السور على امرائه فحسروا
لثامه وحققوا انثلامه وفتحوا القلعة عنوة^h وأصاحت لنا يرام
20 فتحة من القلاع أسوةⁱ وذلك بعد ان قتد عليها وفيها أرف

a) P avec ف. b) P om. c) O وانتعاشه. d) P
ajoute الى خزانته. e) P رجوع. f) P فعاد. g) P
simpement فجمع.

واعتمنى بشق الغارات عليهم وتوالى « الركضات اليهم حتى اخرجهم من بلاد ما وراء النهر وصب عليهم سياط القسر والقهر ثم توغل ديارهم وجاس بلادهم حتى قلعهم *b* اجمعين ولم يبق من الخشائية نافع صرمة فى الارضين وذلك بعد سنة ٤٠٠ ثم اخذ *c* فى قهر جنس آخر من كفار الترك وهم الغنارية ومالكهم تنتهى الى ⁵ آخر بلاد الصين فلم يزل عليهم ظافر الجند منصور الجند متوغلا مسيرة خمسة اشهر * من خوارزم الى *d* بلادهم باسطا يد السى والنهب فى نزاريتهم ونسائهم وضرافهم وتلادهم الى ان اجتمعوا واحتشدوا وخرجوا فاجم *e* عندهم السلطان * فأخذوا جميع *f* بلاد ما وراء النهر ثم دخلوا الى بلاد خراسان فخرّبوا ارباعها ¹⁰ وأخذوا قلاعها وسبوا نساءها وقتلوا رجالها وانهبوا *g* ذخائرها واموالها * واحجاز السلطان عنهم *h* الى بلاد الجبل فتتبعوا اثره الى حدود اصفهان وأخذوا الرى وقزوين وجمدان وقتلوا جميع *i* من كان فى هذه البلاد وما تاخمها من الاعوار والاتجاد وكان ابتداء دخولهم الى بلاد خراسان فى اوائل سنة ٤١٧ وجرى منهم على ¹⁵ المسلمين من القتل والاسر والقهر ما لم يعهد مثله ولم يرو ذكره ابد الدهر وطالت مدتهم *k* فى بلاد الاسلام واقاموا فيها على وتيرة واحدة * لا يغيقون من *m* سفك الدماء وشق الغارات * ثلث سنين *n* الى ان خرجوا من طريق آذربيجان مخربين للبلاد

a) P على . والمواظبه على P . b) P ajoute الله . c) P فلستولوا على P . d) P فى . e) O avec و . f) P على . g) P ونهبوا . h) P على مقاومتهم . i) P om . j) P فى . k) P مدة عيبتهم . l) P مستمرين . m) P فى . n) P ثلثه اعوام .

واستشهد المسلمون وحملوا *a* الى فراديسهم وبقي سنجر في عَدَد
 قليل ومدد كليل فقال له الامير ابو الفضل صاحب سجستان
 قد احدثت بنا العساكر ودارت علينا الدوائر فانسج بنفسك
 لا تخف مكانك تحت الجتر فوقف ووقع في الاسر وأسرت خاتون
 زوجة السلطان وبقيت في الأسار الى ان فديت بخمسمائة الف
 دينار وأسرى الامير تماچ وبلى بكل عسف ولقى كل عنف حتى
 فدى بمائة الف دينار *b* وأما الامير ابو الفضل فآله عليم الكافر
 استيلاء اولاده على بلاده والاحتواء على طرفه وتلاذه فحَقَّق
 اقتراحه وأطلق سراحه وقال مثل هذا البطل الهمام والشجاع
 10 المقدم يجب الابقاء عليه والاحسان اليه وهذه الواقعة كانت
 في سنة ٥٣٣ هـ، قال واستولى هذا الخطائي على بلاد ما وراء النهر
 وحصل المسلمون معه تحت القبر واستشهد على يده الامام حسام
 الدين بن البرهان بن مازة رَضَه ببخارا ولقد كان في علم الشرع
 لا يبارى ولا يجارى وهلك *c* اوزخان وتولت اخته بعده * وتولت
 15 بخته وبخته *d* واستمرت ملكة الخطائبة في ما وراء النهر الى هذا
 العصر والولاة مسلمون من قبل ولاية الفخر، قال الفتح بن علي
 ابن محمد البنداري الاصفهاني مختصر الكتاب وتبادت مدتهم
 في تلك البلاد واستيلاءهم بها على العباد الى ان قبض الله
 تعالى استصهالهم على يد السلطان السعيد علاء الدنيا والدين
 20 محمد خوارزمشاه بن السلطان تكش بن ايل ارسلان بن
 انسر بن محمد فآله جرد عزيمته لقطع شأنتهم وقلع ارومتهم

a) P وحملوا. *b*) O om. *c*) P تولت - ولما هلك. *d*) P om. mais il ajoute قال.

لدفعهم وينتبه لردعهم والقوم مستنبرون على الإصلاح لو خلوا
 مستنقرون من الفلاح على ما اليه دلّوا فضوا اليهم وضايقوهم في
 مراعيهم وقيصوهم عن محاسنهم بمساويهم وأسرفوا في سرفته نساءهم
 وذراريهم فأنفذوا الى السلطان سناجر وبدلوا له للخدمة خمسة
 آلاف جمل وخمسة آلاف فرس وخمسين الف رأس غنم ليتمسكوا⁵
 منه بأقوى ذمم وأوفى عصم ونيامنوا على اعاليهم ونساءهم وذراريهم
 فلما لم يقبل خدمتهم ولم تحصل عصمتهم حاسنهم a للحمية على
 الاحتماء بالتحمل وآل بكبارهم الترحم واكنوا على صغارهم الى الترحل
 ودخلوا الى بلاد الترك قاصدين حضرة b اوزخان صاحب خطا
 وخنن ونجا ولم يكن في الكفار الخطائية اوسع منه مملكا وأنظم¹⁰
 سلكا وأوفر عددا وأكثر عددا وكان امره ينفذ الى حدود الصين
 فلما وصلت القرقية اليهم اقلقتهم وشوقتهم الى الملك وشوقتهم
 وأطمعت الكفر في الايمان واستصرخت على اهل العدل بأهل
 العدوان وقنوا له ان املك بخراسان وما وراء انبير مشهرة وان
 السعادة من سلاطينها منتصرة وان سناجر قد تخالف عسكريه¹⁵
 وكسف معروفه منكروه فوسع الخطائي خطى وسعه ودبت عقارب
 كتابه نلسب الدين وسعه وأقبل في سبعمائة الف مقاتل ووصل
 في قطع من ليل الكفر المعتكر ووقع من سبل البؤس الماخدر
 والسلطان سناجر في سبعين الف فارس لكن الترفيق عليه
 ساخط والتأييد من حزبه ساقط فشهد المشركون وهلوا بكراديسهم²⁰

a) O جهلها. b) O om. — Au lieu de اوزخان Hosaini
 premièrement اورخان, ensuite كورخان titre sous lequel ce
 prince est généralement connu. c) P ملوكها.

احبابه ويقومون ان الدنيا فانيسة فندعهم يرتعون معنا ويسعهم
من النعم ما وسعنا وكانت جواهره في طبول مختومة بختمه
محفوفة باسمه فاذا اراد منها شيئا اسلخصها وفتح خواتيم اطفالها
واخذ منها ثم اعلها بختمها الى حالها

5 ذكر سبب اختلال ملكه واختلال سلته

قال لما امتدّت مدّة حياته وامتدت باطول مدّة عمره تسلط
الامراء على سلطان امره وتستحبوا على قدره وحقّر الصغير حقّ
اللبير وتأخر اللبیر لتقدّم الصغير واستخفّ الويسر ووَقِرَ الخفيف
وصُرفَ القويّ وصُرفَ الضعيف ووقع التماسد بينهم وانحلّ عقد
10 وارتفع وانحلّ التماسد والتعاهد وكان الاكبر الدولة في ذلك العهد
سنقر العزيزي وبنقرش عريوي d وقيل e وأخراهم وأقدم منهم تساج
وعلى الجبري وقد اختلفت اراؤهم وآراهم وركب كل منهم ام رأسه
وعص f على الاضرار باخراسه فأول خطاه اصاب سنجر كسر الكافر
الخطائي له ولعسكره ورد صقوا ملكه الى كدره

15 ذكر السبب في ذلك وانكسار سنجر في حربه مع الخطائية

قال كانت خيول قزلق g في نواحي سمرقند وقد وقرت اموالهم
وانتشرت مواشيتهم وانتشأت غواشيتهم وحواشيتهم وخيفت مضرنتهم
وخشيت معرتهم فأشار الامراء على السلطان سنجر بأن يتوجه

a) P وليسعهم. — Peu après P et I النعمة. b) P

احلال. c) O وتشبخوا. d) S. p. dans les mss. Voir

p. ٢٣٤, n. d. e) I وقترلجه. f) P وعص. g) O قزلق;

P القزلييه، القزلييه O، القزلييه P.

يشتمل على اضعاف ما وهبته من المال وأهيبه *a* بكلمة واحدة
 لمن اراه قبل السؤال فهذا بالاضافة الى ذلك الكثير قليل وما للملام
 التي في نهج هذه السبيل سبيل، ذكر عن ظهير الدين عبد
 العزيز صاحب خزائنه انه قال احببت ان يشاهد السلطان
 سناجر ما اشتملت عليه خزائنه لتظهر *b* كفاية منوليها وامانه ⁵
 فقلت له اخدمك بألف ثوب اطلس حتى تبصره وتستعرض
 صامته وناطقه فسكت وظننت انه رضى بما ذكرته فجئت الى
 الخزانة وأبرزت ما فيها وأظهرته وكان فيها ما لم يجتمع قط في
 خزانة سلطان قبله من طرائف يعز وجلودها وجواهر تجل عقودها
 وصبر اكياس قد ملأت *c* الفضاء نقودها واعلاقي لا يعرف نها ¹⁰
 قيمةً وصناديق لآلئ كليا يتبممة فلما نصدتها وأبرزته ولققت كل
 جنس ونوعته وميزته جئت وقلت له اما تبصر مالك وتشاهد
 حالك وتشكر الله الذي خصك به وأثلك فقال يقبح بمثلي ان
 يقال عنه انه مال الى المال او نظر اليه او اخطره بالبال ففرق ما
 جعلته لي *d* من اثنياب الطلس *e* على الامراء واعرض عليهم ما في ¹⁵
 الخزانة من تلك الاشياء وقل لهم يقول لكم سناجر قد ادخرت
 هذا لكم وجمعته لافقه في قع عدوكم وجمع شملكم قال ففعلت
 ذلك ففرحوا واستبشروا وحمدوا وشكروا وكان سناجر لا يدخل
 خزائنه ولا يعبرها نظره ولا يوجد خطره منها خطرة وكان لكرمه
 يحسن انظر بنوابه ويسلم حكم القلم * الى كتابه *g* مفصلاً على ²⁰

a) P واويهه. b) P ليظهرة. c) O ملاء. d) O om.

e) P الاطلس. f) P avec. و. g) P لكتابه.

وتَحَقَّقَ وَتَحَرَّمَ لَامْرَكِ وَتَبَقُّظُ فَقَالَ لَهُ لَسُو اَمْنَتْنِي مِنْ نَفْسِكَ مَا
 خَفْتُ احدا وما اردت في دفع غائلة القوم a مددا فاحتمل
 السلطان مقاله ورأى احتماله وركب جوهر ضحوة من دارة وخرج
 خروج القمر من سَراره وفي ركابه الف سيف مسلول فلما نزل
 5 في b دغليز دار السلطان وكمائده حواليه وجمانه من ورائه وبين
 يديه قفر اليه نفر من الباننية وخريره بانسكاكين وأزاروه قادم
 امنية ولما ارتفع الصياح قل سنجر وهو في دار حرمة عذا جوهر
 قد قتل فعلم ان ذلك باذنه عميل، قل وكان اقلا متأتيا اريبا
 متهدبا d، ومن نكته المستحسنة ان السلطان كان امره e ببناء
 10 قبة عالية في مسرو يكون فيها ضريحه وينصد عليه بها صفحه
 فوصل الى مسرو وراها غير مغرور منها فقال يا جوهر متى تنم f
 هذه القبة فقال لا اتبها الله فابى الجماعة بما ذكره ونظف موقع
 قوله عند السلطان وعذره هـ

ذكر علو حمة السلطان سنجر وكرمه واسهام احبابه وامرائه

من نعمه

15

قال كان حليما حبيبا ملييا // بالعرف وفيها كبير انفس اريحيبا
 معديا للملوف مسديا للمعروف مفرقا h بالاعلام ما جمعه بالسيف
 ذكر عنه انه اصطحب خمسة ايام متواليات ذهب بها في الجود
 كل مذهب وانى على معظم ما في الخرائن من عرض وذهب فبلغ
 20 ما اعطاه من العين سبعائة الف دينار احر وجاء ما وهبه من
 ثيل واللحاع اكثر وعتب على اسرافه فقال اما رأيتوني افتتح اقليبا

a) O لقوم. b) O om. c) P ajoute من. d) P et

مغرا. h) O مغرا. g) = مليا. f) P تنم. e) P امر. متهدبا I

فشنف سنجر وأذف وعف وعزف وسنقر يبيد في التسنح *a*
عليه *b* والنبتسّط ويستنديم مع عادة التسلّي عنه عادية *c* انتسلط
وزاد في غيظ الامراء استحقار العظماء واستصغار الكبراء وهو لا يبالي
بسنجر اذا توعده ولا يلتفت اليه اذا تهده فاستدعى السلطان
يوما جميع امرائه الى حجرة مفردة مفردين ومن جميع اصحابهم ⁵
سوى سلاحى واحد مجردين وقال لهم اذا دخل سنقر الخاص
اليكم صمعوها فيه بأجمعكم السكاكين فبادروا الى ما أمروا به
وامتثلوا ووثبوا اليه *d* ومثلوا وعاد ذلك الضياء ديجورا وذلك البهاء
هباء منتورا، قال ومنهم قاياز كج كلاه قاتل وزيره وقد آل *e*
تعظيمه الى تصغيره، ومن جملة من حباه حبه واختصه *f* بقربه ¹⁰
الامير المقرب الاجل اختيار الدين جوهر الناجى وكان ملوك امه
ومن خواص خدمها وكانت توقيت أم سنجر في شوال سنة ٥١٧
فانتقل هذا الخادم الى خدمة سريه ثم غلب حبه على ضميره
فغلب بذلك على تدبيره ورقاه الى ذروة لم يتسنمها احد قبله
وأسماه الى رتبة لم تر فيها عين مثله وبلغ عسكره ثلثين الفا ثم ¹⁵
ملى السلطان طول مدته ودبر في اخلاق جدته وضاق مجال
احتياله فدس الباطنية لاغتياله ونى الى جوهر تعرض جوهره
لأن يصير عرضا وعلم ان غرض السلطان ان يصير لسهم الخنز
غرضا فأخفى التى علمها وأسرها في نفسه وكنمها فقال السلطان
له يوما يا جوهر انى اخشى عليك هؤلاء الملاحين فاحرز منهم ²⁰

a) P التسنحت; O التشح; I السحب (Voir p. ٢٦٦, n. b.)

b) P et O اليه. c) O عادة. d) P ajoute وبه مثلوا
sans و). e) P ajoute كما ذكر. f) O واخصه.

واقترضها ولا تستأذني في شيء. ولا تستأمر وقدّم هذا المهمّ
 وأسخر الله فيه ولا تستأخر أريد أن تصرب *a* له سراق كسراق
 وتجرى له سوابق كسوابقي وتشتري له الف ملوك يشون في
 ركابه ويعشون الى جنبه وتدخل اقطاع من رأيت *b* حبل اقطاعه
 وتعهده عليه وتأخذ بلد من شئت وتفوضه اليه وتجعل له
 خزانة كخزانتى بلبل ملوّة *c* وأجناس الصياغات الذعبيّة والفضيّة
 مجلوّة وتجعل له ديوانا مجملا بأمثل اللّباب وأفضل النّواب بحيث
 يكون بعد اسبوعين صاحب عشرة آلاف فارس قل فاستمهلته
 ثلثة اشهر فا امهل وأمر بترك الرّيبث *d* واستعجل فما زلت به
 حتى فسّح لي في مهلة شهر ونصف وشرعت في الامر *e* وأنفقت
 10 على ما قدره في عشرين يوما سبعمائة الف دينار ركنيّة وذلك
 سوى ما نقلته اليه من الخزانة من الآلات *f* الحسريّة والثياب
 المعدنيّة وذلك سوى الاقضية والسوابق والتقريبات ثم اخبرته
 ولم يمض الشهر بانه قد استمرّ الامر فركب السلطان سناجر
 15 فرأى العساكر صفواً والخيل صفواً حبل سراق سنقر الخاص فرأى
 رواء ظاهراً وبنياً بعيراً قل فعانقني وشكرني ونوه لي وذكرني وفوض
 اليّ امر خزائنه وأمرني بتحصيل مطالبه ووصى كلاً منا بصاحبه
 قال فلم يمض سنتان حتى اشتعلت *g* نار خدّه في الدخان

a) P يصرب (*pass.*). *b*) P تريد. *c*) Ainsi les mss.

(correctement ملوّة). *d*) O et I الرّيبث. *e*) O الامور.

f) P et I الات sans art. et ainsi les mots suivants. *g*) O

اشتعل.

ناصر الدين طاهر بن فخر الملك بن نظام الملك في جمادى
الاولى سنة ٥٢٨ واستمرت وزارته الى آخر العهد وكان في تقويم
ما تساود *a* واصلاح ما فسد باذلا للجهد وتوفى بعد مجيء الغر
في نى الحجة سنة ٥٤٨

ذكر جماعة من خواص سناجر وماليكه احبهم ثم سلام ٥

ووضعهم بعد ان اعلام

قال رحه كان من عادة سناجر ان يشتري غلاما اختاره ثم
ينعشقه ويشتهر بحبه ويستتهر بقربه ويبدل له ماله وروحه ويجعل
مع غبوقه وصبوحة ويملكه حكمه ويولييه سلطانه فاذا نسخ الليل
نهاره وسبح *b* البنفسج جلناره سلاه وفلاه وتخلى عنه وخلاه 10
وانتهى في مقته الى ان لا يرضى بهاجره بعد وصله ورأى الراحة
منه في قتله ومن جملة اولئك ملوك كن نصيرفى اسمه سنقر
فعشقه سناجر قبل رؤيته فاشتراه بألف ومائتى دينار ركنية بعد
تشريف ماله وعطية سنبة وحكى عن ظهير الدين عبد العزيز
خازنه انه قل استدائى سناجر يوما وقال اتى امرك بما هو اوقف 15
خدمتك واوقف لخدمتك فأنهض فيه بثباتك وات فيه الممكن
يوئك فاجبته بالسمع والضاعة وبدل انوسع والاستطاعة فقال هذا
ملولى سنقر الخاص فرة عيسى وثمره فوادى ورجانة روحى
ونتيجة مرادى وهذه خزانتى *c* تحت ختمك وما لى بحكمك وجمال
عزلة وخوارزم قد وصلت فقبضنا وبدول المملك قد عرضت 20
فأسنعرها وهذه خدمتى التى امرك بها فى حقها لا ترفضها *d*

a) O باد. b) P وسبح. c) O خرايى. d) O يرفضها.

كَمَا يَرَاكَ وَالْهَيْبَاءَ كَالْحَاكِمَةَ
 يُغْنِي عَنِ السَّمْعِيَّاتِ الْأَمَلِيدِ
 إِذَا أَعْتَلَى صَهْوَةَ الْقَرْطَاسِ ضَاكِمَةً
 أَثَارَكَ أَلْبِيضُ ذِي أَثَارِهِ الْأَسْوَدِ
 قَدَمٌ بِمَا يُكْمِدُ الْأَعْدَاءَ مُغْتَبِطًا
 يَقْضَى بِكَ السَّعْدُ مِنْ عِيدِ انِّي عِيدِ

قال وصرف عن الوزارة في سنة ٥٣٦ عند وصول السلطان سنجر
 الى العراق بعد وفاة ابن اخيه السلطان محمود بن محمد
 وتربيب « السلطنة لـ اخيه طغرل بن محمد مكانه وكان انقوام ابو
 10 انفسه الدرگزيني مستونيا على الدولة وسأل السلطان سنجر
 ان تكون وزارته باسمه وتجري رسمها باسمه ويكون عمو بالعراق
 لشغل طغرل مدبراً وعلى توقع ماله وجاعه متوقراً ويستنيب في
 الحضرة السنجارية من يكفل بأمورها * ويكفي ويكلف بمصالحها
 ويشقى فأجيب سؤاله وأصيب سوله وعزل العام وولى جهله
 15 وصرف ذلك الفاضل بهذا الناقص وراج المغشوش بكساد الخالص
 وتقلد نيابة الوزارة عن الدرگزيني ظهير الدين عبد العزيز
 الخامدي وكان عبد العزيز عذا يسكن اليه سنجر لامنته وديانته
 وعود المعول عليه في خزانته وعود يناظر الوزراء في قروب مكانه
 ومكانته واقما فوض اليه الدرگزيني نيابته لانه علم ان الامر
 20 بغيره لا يتمشى وان ثوب الملك بدون طرازه لا يتوشى ونما
 صلب الدرگزيني وضربت رقبته بالعراق تقلد الوزارة السنجارية

a) O وترتببت . b) P ajoute . c) P يقوم .
 d) P ذلك .

قَرِحُ الظُّمَى بِالظُّبَى أَشْهَى لِسَامِعَتِي
 مَن مَسْمَعٍ *a* خَنَثَ الْأَعْطَافَ *b* غَرِيْدِ
 وَالْأَعْجَبَانَ وَأَحْوَالَ الرُّرَى عَاجِبٌ
 غُمْرٌ مَعْنَى وَحَرٌ غَيْرٌ مَكْدُونٌ
 وَمَنْتَشِيْنَ عَالَى الْأَكْوَارِ رَنَّاخَهُمْ
 سَكْرُ السَّكْرَى لَا مُجَاجَاتِ الْعِنَاقِيْدِ
 إِذَا أَطْمَأْنَنْتَ بِهِمْ أَرْضٌ نَبَتَ بِهِمْ
 حَاجٌ تُلَاعِبُ بِالْمَهْرِيَّةِ الْفُؤُودِ
 شَامُوا بَرُوقَ الْغَنَى وَأَشْتَفَ أَنْفُسَهُمْ
 10 نَضَعُ *d* نَاحُوا لَا بَأْسَ وَلَا جُودِ
 حَتَّى أَطْبَعَهُمْ وَقَدْ كَلَّمْتَ عَزَائِمَهُمْ
 نَدَى *e* التَّوَزِيْرُ نَصِيْرُ الدِّيْنِ مَكْمُودِ
 لَيْسَ السَّجَايَا وَفِي أَثْنَائِهَا شَرَسُ
 وَالْمَاءُ وَالنَّارُ يَكْتَنَانِ فِي عَوْدِ
 15 وَالْمَرْءُ وَالسَّيْفُ مَا لَمْ يَدِيَا أَثْرًا
 حَى كَمَنْيْتِ وَمَسْلُوقِ كَمَغْمُودِ
 نَدَاكَ وَالْأَفْقُ مُغْبَرٌ هَيَادِبُهُ
 أَرَوَى لِعَافِيكَ مَن وَطْفِ الْمَرَاعِيْدِ *g*

a) P مَسْمَعٍ, ensuite حنب (*sic*). *b*) Ms. 1447 الالفاظ.

c) O seul ici حَرٌ, ensuite غُمْر. *d*) Ms. 1447 نَطْمِج.

e) P يد. *f*) O اخلاقه. *g*) Selon le ms. 1447; O,

P et I المواعيد.

وعُودٌ في وزارته عليه وفتك *a* به الباطنية يوم الثلاثاء التاسع
والعشرين من صفر سنة ٥١١ هـ، وقد الوزارة بعده نصير الدين
أبو القاسم محمود بن أبي توبة المروزي وكان أوزر الفضلاء وأفضل
الوزراء ولم يزل للأفضل جامعاً وللازائل جامعاً وقصده أهل الفضل
ة وأوامهم بالأحسان الوافر إلى وارف الضلّ وحَدَمه العلماء بمصنفاتهم
وخصوه بمصنفاتهم *b* وصنّف له عمر بن سهلان كتاب البصائر
النصيرية *c* وهو الكتاب الذي لم يصنّف مثله في فنّه ولم يُسمَق
إلى أحسانه فيه وحُسْنه قالَ وانشدني بأصفهان شيخنا جمال
الدين عبد الرحيم بن الاخوة الشيباني البغدادي من
10 مدائحه فيه عند سفره إلى خراسان واجتدائه *d* منه الاحسان
قوله من قصيدة مدحه بها بنيسابور *e* ليلة عيد الفطر سنة ٥٢٥

خَلَّ الظَّلَامَ لِأَيْدِي أَنْصَمِ السُّودِ
يَهْتَكُنْ مَا أَنْبَتْ مِنْ أَنْبَاهِ السُّودِ
الْتَّلِيلُ وَالنَّاجِيَاتُ أَنْصَمُ أَخْلَفَ بِي
إِذَا تَصَارِيْفُ أَرْمَانِي حَنَّتْ عُدَى

15

ومنها

وَلِقَوَائِبِ مَتْنِي عَمْبِيَّةٍ وَسَمَتِ
بَيْنَ مَا أَوْزَرَ مِنْ عَامِ الصَّنَادِيدِ

a) P وفتكت — Cmp. ci-dessus p. 149. *b*) P et I بمصنفاتهم. *c*) I النصيرية. *d*) P et I واجتدائه. *e*) P ajoute آياه. — Les vers suivants se trouvent aussi dans l'Anthologie d'Imâd-ed-din (Ms. de la Bibl. Nat. n. 1447, f. 38 et 39).

وصنع شنيعاً وحفظ الناموس يوجب ان لا يعرف احدٌ من
 رعية بلدانك ان مثل هذا الامر يتم في سلطانتك بغير
 استئذانك فأظهر انه جرى باذنك ومن جاعك وأحذر من وهناك
 وأركب الآن الى دارك وأرجع الى قسارك فقبل النصيحة وكنتم
 الفصيحة ثم امر بعد مديدة *a* بقتل ذلك المملوك اسوأ قتلة ⁵
 ومثل به اقبج مثله، واستوزر بعده ابن اخى نظام الملك وهو
 شهاب الاسلام عبد الدوام ابن الفقيه عبد الله بن علي بن
 اسحق وكان ذا فضل وافصال وقبول واقبال وبأس ونوال متبجحاً *b*
 في علم الشرع متكلماً في الاصل والفرع وصارت للفقهاء في زمانه
 سوق وظهرت به *c* حقائق وحقوق ولم يزل مقصداً للفضلاء ¹⁰
 ومفضلاً على القصاد سديد الامر بامرا بانسداد وتحلى الملك بحلاه
 وتجلّى بسناه الى ان توفي بسرخس يوم الخميس السابع *d* عشر
 من الحرم سنة ٥١٥، وتولى الوزارة بعده ابو طاهر سعد بن علي
 ابن عيسى القمي وكان وجيه القدر نبية الذكر وكانت وفاته
 يوم الاربعاء الخامس والعشرين من الحرم *d* سنة ٥١٦، وتقلد ¹⁵
 الوزارة بعده *e* الكاشغري وصرف عنها في صفر *f* سنة ٥١٨، وتقلد *g*
 الوزارة بعده معين الدين مختص الملك ابو نصر احمد بن الفضل
 ابن محمود وقد تقدم ذكر فضله وشكر نيله ولقد كان امجد
 الاجواد وأجود الامجاد وهو الذي حسب أيام عمره ورد كل مظلمة
 جرت على ذكره واستدعاه السلطان سناجر لافتقار ملكه السيه ²⁰

a) O مدة. b) P متبجحاً. c) P لم. d) P sans
 art. e) P ajoute الوزير. f) P om. I منتصف صفر.
 g) P et I وتولى.

واستخلصه وقد أصبح به صبًا *a* وشغفه حبًا ونسحب *b* على
 السلطان بدلالة وإدلاله وما صار يبالي لعمله باشتغال باله به بشغل
 باله وكان هذا المملوك يعرف بكـ كـ لـ أى مائل القنوسه وكان
 الوزير ابداً بينها وبرته الى نهبها وقال له يوماً ان عقلت والآ
 ٥ دبرت في تسوينك وقومت ميل قنوسيتك فقال له غير مكثرت
 بوعيده وقابل تهديده بتهديده أما ان تسوى قنوسوق وأما ان
 اسوى عممتك فتفق ان السلطان كان في صيافة الوزير واصطبح
 واغتمق عنده ثلث ليال فلما كان في اليوم الثالث والسلطان
 في سورة راحه وسكر اصطباحه وقد ذهب ذهنه وضعفت *c* قوته
 10 تمبيره وعينه في عين المملوك ويده في يده وقد ملكه بغمزته
 وتغميره *d* فغاله ونزع خاتمه وسأله اميره وكانمه وقم ومضى وعو
 حنك والوزير في حجرته رافدً وقال استأذنوا لي عليه فقد جئت
 من عند السلطان بهم *e* اليه ولج حتى ولج وكل من كان
 حاضرًا بدخوله خرج فلما استخلى *f* المجلس وأصغى الوزير له
 15 واستأنس حزر رأسه وعلقه من يده ودخل على السلطان ووضع
 بين يديه فضحا سنجر وهاله ما جرى من اجترائه واجتراحه
 وأخافه ما تم من اتكاحه واتقاحه واستدعى الامير فاجما وهو
 اوضح احكامه في الرأي منهاجا وقال له سرًا انظر الى ما صنعه
 هذا المواجه بوزيري وقد نعص على سروري وسيرى فأخرجه من
 20 عندي على وجهه سحبا وقصعه اربا اربا فقال له هذا امر فطبع

a) P sans techdid. b) O ويشخب I. ويسحب c) P
 وضعف. d) P وتغميره. — Ensuite O فقاتله, P فقاتله.
 e) P في مام. f) P خلى.

عُرْفِيَا وَنُكِرَ هَا وَمَا عَدَ سِنَجَرَ إِلَّا وَقَدْ خُضِبَ لَهُ بِالْعِرَاقِيِّينَ وَبِالشَّامِ *a*
وَالْمُوصِلِ وَدِيَارِ بَكْرٍ وَدِيَارِ رُبَيْعَةَ وَالْحَرَمَيْنِ وَضُرِبَتْ الدَّنَانِيرُ بِأَمْرِهِ فِي
الْحَافِقِيِّينَ وَيَلْقَبُ بِالسُّلْطَانِ الْعَظِيمِ مَعَزَ الدُّنْيَبِ وَالِدِيْنَ وَوَقَى ابْنَ
أَخِيهِ مُحَمَّدَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَهْدَهُ بِالْعِرَاقِ وَنَعْتَهُ بِمَغِيْثِ الدُّنْيَا
وَالِدِيْنَ وَقَدْ ذَكَرَ وَصُولَ سِنَجَرَ إِلَى الْعِرَاقِ فِي أَيَّامِ مُحَمَّدِ نُوَيْبَتِيِّينَ *b* 5
وَفِي عَهْدِ طَغْرُلٍ وَفِي عَهْدِ مَسْعُودٍ دَفْعَتَيْنِ لَكِنَّهُ فِي زَمَانِ مَسْعُودٍ لَمْ
يَتَجَاوَزَ الرِّيَّ 5

ذَكَرَ وَزَرَءَ السُّلْطَانِ سِنَجَرَ خِرَاسَانَ

قَالَ رَحِمَهُ كَانَ مِنْ كِتَابِهِ الْمَخْصُوصِينَ بِهِ *c* فِي صَغُرِهِ الْعَبِيدُ أَبُو
الْقَنْجِ بِنِ ابْنِ اللَّيْثِ وَصَلَ مَعَهُ إِلَى بَعْدَانَ فِي ثَمَانِ شَوَّالٍ سَنَةِ ٤٨٩ 10
وَمَعَ سِنَجَرَ آتَاهُ كَهَيْئَةِ كَلَاهِ وَذَلِكَ فِي عَهْدِ أَخِيهِ بَرْكِيَاقَ وَابْتِدَاءِ
خِلَافَةِ الْإِمَامِ الْمُسْتَظْهِرِ وَاسْتَوَزَرَ عِنْدَ مُضَيِّبِهِ إِلَى خِرَاسَانَ فَخَرَّ الْمَلِكُ
الْمُظْفَرَ بِنِ نِظَامِ الْمَلِكِ وَكَانَ *d* مَبْرَءَ الْمَبْرَةِ سَرَى الْإِسْرَةِ مَنْصُورَ
الْمُصَاحِبَةِ مَصْحُوبَ النَّصْرَةِ وَرُزِقَ ائْتَابِيْدَ وَانْتَمَكِينَ وَمَشَى الْأُمُورَ
عَشْرَةَ سِنِينَ وَقُتِلَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ مِنْ سَنَةِ ٥٠٠ وَاسْتَوَزَرَ بَعْدَهُ وَلَدَهُ 15
صَدْرُ الدِّينِ مُحَمَّدُ بِنِ فخرِ الْمَلِكِ فَكَفَى الْمُهَيِّمَ وَشَفَى الْمَلَمَّ وَنَظَّمَ
الْمُنْتَوَرَ وَصَمَّ الْمُنْشُورَ وَقُتِلَ بِيَلَدِ عُدَاةِ الْأَرْبَعَاءِ لِسَبْعِ بَقِيَّيْنَ مِنْ
ذِي الْحَاجَّةِ سَنَةِ ٥٠١ ، * ذَكَرَ السَّبَبُ فِي ذَلِكَ قَالُ *f* كَانَ لِلْسُّلْطَانِ
سِنَجَرَ مَلُوكٌ يُقَالُ لَهُ قَائِمَازٌ قَدْ اسْتَحْسَنَهُ وَاسْتَخَصَّهُ *g* وَاسْتَشْهَرَ بِحَبَّةِ

a) P sans ب. b) مرتين. c) بخدمته; I om.

d) O om. e) P عشيرة. f) P لما انه سبب ذلك.

g) P استصاحه.

وقوى سنجر واجتمع عليه العسكر وقصد بعد ذلك بسنتين
 سمرقند وأجنى جناها لجند وذلك * بعد تطويل a حصر وتصييف
 عصر وكان b صاحبها احمد خان الكبير الشأن الاثير السلطان وهو
 الذى كان له اثني عشر الف ملوك تركى وكان لا يترك غزوا
 ٥ الترك يتوقل في بلاد مسيرة شهرين وينشئ ظفر اليد قوير العين
 ثم اصابته علة الغالغ وأعيى طبه على المعالج وبقى سنجر
 ستة اشهر يحاصره ويصايقه ويصابره الى ان اخرج اليه احمد خان
 في محفة يحملها الغلمان فأجلس بين يديه ساعة وهو لا يجد
 للكلام استطاعة ولُعابه سائل وشدقه مائل ثم حمل الى دار الحرم
 10 للقرابة التى بينه وبين تركان خاتون زوجة سنجر ووتى نصر خان
 مكانه وأحى به سلطانه، ثم غدر صاحب غزنة الملك بهرامشاه
 بعهد سنجر ونكل عن ضمانه فعزم على التوجه الى غزنة ثانيا
 ولاعتة جيوشه وجنوده اليها ثانيا ونهض اليها ولما بلغ الى
 بسنت عسر عليه الوصول وحالت الحول وتعدرت العلوات وكان
 15 التبن اعز من التبر والشدة جاوزت حد الصبر فاكثر بذلك
 وتهور وأقدم فبهر بهرامشاه رعبا وأبعده الى لهاور d قربة ووصل
 سنجر الى غزنة مغيرا وكأس الدوائر عليها مديرا وسلبت اموال
 وأرمانى ونهب محال وأسواق ولما احسر الشتاء ورتب امور غزنة
 عاد الى خراسان ولما توفى اخوه السلطان محمد بالعراق في سنة
 20 اه وتوفى ابنه محمود السلطنة وحدثت تلك الحوادث احتاج
 سنجر الى الامام بالعراق فحرت الوقعة لى قدمنا ذكرها وأوحنا

a) O بتطويل. b) P avec. c) P فيرب. d) P

et I لهاور. e) Ci-dessus p. 170 et suiv.

فربى وفادته وراى افادته وأثر ايثاره فى اجارته واجابته واختار
 اختياره فى اغائته واعلته فجعل غزنة مغزاه وبلغ الأبر الى
 السلطان محمد فلم يحمده وكتب اليه ان هذا بيت كبير فلا
 نقصه فرد نصح الاخ واستعد لاصراخ المستصرخ وذلك فى سنة
 ١٠٠٥هـ وخرج صاحب غزنة وجرّ ذبوله وأجرى سيوله وصف خيوله
 وزق فيوله وجاء سناجر والجتر على رأسه خائف والنصر ليمينه
 مصانف وكان لصاحب غزنة خمسون فيلا قد صفها بين يدى
 صفوه وألقها قدام الوفه وعليها الهمة للماذ وذوو الحمينة الرماذ
 وكادت تصح على سناجر الكسرة فانّ للخيول نفرت من الفيول حين
 اقبلت كنسيول فترجل الامير ابو الفضل صاحب سجستان وثبّور
 فى الاقدام ودخل بين قوائم الفيول الاعظم فشقق بخناجره بطنه
 فصاح الفيول وولى ظهيرة واتبعت الفيلا اثره فانهم العسكر الغزنوى
 وانتصر للحرب السنجرى واحتوى على اموال غزنة وخرائنها *a*
 وحصل على ظواهرها وبواطنها وكان ملك آل محمود من اول عهده
 بكرا لم يقنص *b* وختما لم يفص حتى اتى سناجر وكسر *c* سكرة
 15 وهتك ستره فلما استصفى اموال غزنة وفرغ خرائنها المملوّة *d*
 ونقص كنوزها للخشوة نصب بهرام شاه على سريرها وأمره وقد
 خربها بتعجيرها وشغل ذمته بما يوديه اليه كل سنة من قرار وهو
 مائتان وخمسون الف دينار وكتب الى اخيه السلطان محمد
 ببشرى الفتح ويسرى *e* الناجح فوجم لذلك وكان فى مرضه
 20 الذى شغله وسقيه الذى نهكه وأحمله وتوفى بعد ذلك بسنة

a) P وذخايرها. *b*) P يقنص. *c*) P avec ف.
d) Ainsi les mss. à cause de la rime. *e*) O وبشرى.

* عدنا الى حديث سناجر

قَالَ *a* واستمر امره خراسان وقويت سلطنته *b* وتسلطت قوته
فقدّر قدرخان صاحب ما وراء النهر أنه ان عبر الى
بلاد خراسان ملكها بييد القهر وطمع في سناجر لصغر سنه
^٩ ودار تسويل هذا السؤال في ظنه وكان الامير كندكز يكاتبه وعلى
التأخر يعاتبه فعبر النهر في مائة الف يصبقون الفضاء الواسع
ويحفظون الفضاء النواع وهو لقصد سناجر مصمم ولقائه مقدم
فأنفق أن قدرخان خرج عن عسكره متجربا وخواصه متفدا
ويعد عن خيمه في ثلاثمائة فارس متصيذا فعرف سناجر الفرصة
¹⁰ فيه فأدركها وانتهزها واعند انفراده غنيمه فلكها وأحرزها وأنهض
اليه يرغش *c* اسفلسار عسكره في عدة مناخبة فتصيده من
متصيده ووقع في يده وقد سقط في يده وسهل * على سناجر *d*
من امره ما عدّه عسيرا وحمل قدرخان وأحضر بين يديه اسيرا
ثم امر به فضرب عنقه وتفرق جمعه وانظفا شمهه وكان السلطان
¹⁵ سناجر الى مقره وطلع فيلقه بقلقه وذلك في حياة اخيه بركيارق
قُبيل ايام وفاته وساعده السعد من جميع جهاته ثم استمرت
سعادته وسعدت امره وأثارت مطاعه وطلع نوره وقصده بهرامشاه
من اولاد السلطان / محمود بن سيكتكين ابيه لاجيا ولاجاده *e*
راجيا ولشقيقه المستقر على سرير ملك غزنة مشافقا مداجيا

a) P واما سناجر فانه . *b*) P ajoute mais il om.
وتسلطت قوته . *c*) I (= IA) يرغش . Cmp. p. ٢٥٩ note d.
(اصفلسار) . *d*) O om. *e*) O وقصد . *f*) P et I om.
g) O ولاجاده .

ثم سار للقباه ولقيه بجرجان وحكمه الى بغداد وجعل دار الخلافة
المعاد والمعان *a* وجلس الامام المستنصر لهما وأبصت الخلع
عليهما وعقد الخليفة لهما اللوا بيده واستقام دلائما من الملك
على جدده ورحل سنجر على سمّت خراسان عتدا وتأقّب محمد
لقنال بركيارق عامدا ونصافا بقرب رُو راور ثم افترا من غير⁵
قتال واتفقا بعد ذلك على صلح واصلاح حال ثم انفسخ بينهما
عقد *b* السلم وجرى كلائما من قصد اخيه على الرسم ووقعت
بينهما بالرى وقعة اخرى واتصلت بين العسكرين رسل المنايا
تتري وحوصر السلطان محمد باصفهان فراسله الملك مودود بن
اسماعيل بن ياقوق *c* بن ميكائيل يعده بالاتصال به واسعافه في¹⁰
تصرفه *d* بمطالبه فخرج السلطان محمد من الحصار ومضى صوب
ارابية واخترم مودود قبل اجتماعه به وقوى محمد بعسكره فسار
بركيارق لحربه والتقى على باب حوى في جمدى الآخرة سنة
٤٩٦ وانهمز محمد الى بلد آنى ثم توسط بين الاخوين الاقصى
والادانى وقسم الملك بينهما قسمين واستقر ان يكون للسلطان¹⁵
محمد ما وراء النهر الابيض المعروف باسفيزون مع الموصل والشام
وعاد الملك بهذه القسمة الى النظام وخطب لبركيارق ببغدان
واصفهان وجميع العراق وسائر الاقطار والافق فلما سكن الى
قدرته حركه القدر ودنا من ورد عمرة الصدر وتوفى ببروجرد في
شهر ربيع الآخر سنة ٤٩٨ هـ

20

a) O om. b) P ajoute و الصلح. c) O ياقوق.
d) I نصرته (O om. les mots بمطالبه).

العصا بالعصبيان والشقاق وهو مقيم بالدامغان وتحت استيلائه
 اكثر بلاد خراسان وطبرستان وخرجان ومعه قلعة كردكوه وقد
 تطرّق منه المكروه فنهذ سنجر في ارغش وكندكز الى قتاله *a* وهو
 في عشرين الفا من رجاله ومعه خمسة آلاف من الباطنية
 ٥ اصحاب *b* اسمعيل الملكى صاحب طبس وقويت قلوب السنجرية
 بوصول السلطان بركيارق فقدموا اقدام الثيوت واستيّلوا استيلا
 انغبت وصدّموا الاطواد بالاطواد وأنكحوا اليهم بنات الاغمد
 وكانت الكثرة عليهم ثم صارت لهم واستحلّوا قتلهم وقتلهم ووقع
 حبشى في الهزيمة الى بعض القرى فأخذ وأذخن وحمل الى
 10 الاميرين *c* ارغش وكندكز فاعتقلاه وبذل عن نفسه مائة الف
 دينار فلم يقبلاه وقتلاه وطد السلطان بركيارق الى العراق واتصل
 به جاولى سقاو *d* وأيتكين النظامى واصبهده صباوه ثم جاء
 الامير اياز في خمسة آلاف فارس مدرع مقنع وقصد جذان وهو
 في خمسة عشر الفا وأخوه السلطان محمد بها في سبعة آلاف
 15 فاصطدما والتقى واحتدما واصطليا وتجلت الوقعة عن هزيمة
 السلطان محمد وأثلت منها بجمع مشرد وأسر مؤيد الملك وقتله
 بركيارق بيده تشقيا منه بقتله لما سبق اليه من سيئات فعله
 وانتزع السلطان محمد الى جرجان واتصل بالخبر بأخيه سنجر
 فاغتم له واعتم وساء ما تم وأنفذ اليه مالا كثيرا من نيسابور

a) P قبالة. *b*) P avec. La forteresso de Tabas
 était alors au pouvoir des Ismaéliens. Cmp. IA X, ٢١٦,
 ٢١٧, ٢٢١. *c*) P الامير. *d*) P سقاو. *e*) Les Mss.
 واصبهده.

عارون» تكفين وحده وأطاعه إبراهيم صاحب غزنة وأعطاه الله
 فى البسيطة المكنة وبقي سناجر معه لا متوليا متكليا ولا موتيا
 متكليا بل عليه اسم الولاية وعقد الرأى والراية حتى سمع
 السلطان بركيارق عن العراق بما تم من الفتوق وما وثق به من
 عقد الوثوق ومضى مويّد الملك بن نظام الملك الى جنّره لبعث 5
 السلطان محمد بن ملكشاه على طلب المملكة وحثّه على الحركة
 فسار محمد الى الرى وبركيارق بها فلما وصل محمد اليها فارقتها
 وأخذت أمه زبيدة خاتون فحبسها السلطان محمد وخنقها
 ومضى بركيارق الى بغداد على طريق خوزستان وواسط واتصل
 به سيف الدولة صدقة بن منصور وعاد الى بلدة بوفر ووفر 10
 وحباء وحبور وعاد اليه كوهرايين وكربوقا فخرج على طريق
 شهرزور واجتمع عليه من التركمان خلف كثير وحارب اخاه
 محمدا بموضع يقال له كورشنيه فانهمز وانقلّ حده وانثلم وسار
 فى خمسين فارسا الى أسقرايين ثم تمّ الى نيسابور واستنجد
 الامراء واستنجد b الامور وقبض على وجوه النبيل وأمانته وأخنى 15
 على اعيانه وأفاضله، ومات فخر الاسلام ابو القسم بن الامام ابى
 انعال الجوينى فى اعتقاله وكان السلطان سناجر حينئذ ببلخ مع
 رجاله ومعه الامير كندكر c وارغش d وكان قد استولى على معظم
 بلاد خراسان رجلاً يقال له حبشى بن التونتاق وقد شق

a) P لهارون. Cmp. IA X, ١٨١. b) P et I واستنجد.
 c) P constamment كنيذكر; O كندكر; I ici s. p. Cmp.
 IA X, ٢٠١. d) IA nomme le général بزرغش, ce qu'il
 faudrait corriger en يرغش si l'identité des personnes fut
 établie. Cmp. ci-dessous p. ٢٩٣.

كدره فأنه عاد الى مروه وظن أنه ملك وأن خصمه هلك فقال له
 مناجمه ارى عليك قطعا وأنت لا تملك لما فُتِرَ دفعنا والحزمُ
 تحزرك وتحزرك الى ان تؤمن a المخافة ولا تخشى الآفة
 فاحتجب عن احبابه وأغلق رثج ابوابه ولم يدع الا ملوكا صغيرا
 e كان به يئس فانتظره وأنكر تأخره فلما حضر عنده كيف ابطأ
 وعاقبه حيث اخطأ فضربه الغلام بسكين معه وصرعه فقتل
 موضعه فلما قيل للملوك لِمَ فعلت ما فعلته b وعلام قتلته قل
 اردت ان اريح الخلق من ظلمه وكان هذا بقضاء الله وسابقا في
 علمه وقتل ارسلان ارغون في سنة ٤٩٠ وسنة ٤٩١ سنة، وكان
 10 السلطان بركيارق لما عرف استيلاء عمه على خراسان فلدها
 اخاه ابا الحارث سناجر ورتب معه العسكر فوصل للخبر بمقتل عمه
 فكفى قتاله واستصوب انفاذ اخيه c وارساله وسار ومعه سناجر
 فلما وصل الى دامغان وصله الخبر ان احباب عمه قد اجلسوا
 مكانه ولدا صغيرا له فلما علموا بمقدم سناجر نهضوا بالصبي
 15 وعو ابن سبع سنين وطلبوا من السلطان بركيارق لما عرفوا قرب
 منهم له الامان وأظهروا له الانعان وأحضره عنده فأكرمه واحترمه
 وقدمه وكان وصول الصبي في خمسة عشر الف فارس وقد
 استصغره ونهبوا خزائنه وأفقروه وأقتعد السلطان بركيارق في
 نواحي الرق وهدان ودخل بركيارق الى خراسان وبلغ الى ترمذ
 20 واستولى على جميع بلاد خراسان ونفذ في سمرقند امره وولاهما
 للخان سليمان تكين ثم لمحود تكين بعده ثم اقرها * على

a) P et peu après يومن . . يخشى . . b) O فعلت . . c) P
 ajoute اليها .

فأمسك عنه وأظهر أنه قبل منه ثم بدا له وأثر قتاله وكان عنده
 عنه الآخر بوري برس بن الب ارسلان فأنهضه لقتال اخيه وضّم
 اليه مسعود بن ماجر a وأمير آخر التونتاش واجتمعت عليه
 عساكر خراسان فطار من النشاط وطاش وحيث العزم البطاش
 فالما مسعود فان التونتاش توقم منه بماه قيل له ففكك به 5
 وبولده وصار الامر كله في يده ووزر للملك بوري برس عماد الملك
 ابو القسم بن نظام الملك فوضع ورفع وفرق وجمع وخرق ورقع
 وضيق وأوسع وصاف بوري برس اخاه ارسلان ارغون وصدمه
 وحط عليه c وحطمه وهز طوده وهزمه فعاد ارسلان ارغون الى
 بلد مكسورا محسورا واقم بوري برس بمكانه منصورا مسرورا ثم 10
 ارسل ارسلان ارغون الى الاطراف والاساط وحشد وحشر ونهض
 الى مرو وفرس مروثها وحط ذروتها وفتحها عنوة وهدم سورها
 وقتل جمهورها وبرز بوري برس من هرة لقصد لقاته وحفظ
 البلاد من بلاتة فزحف العسكر الى العسكر وطن الدباب في d
 المغفر وضبح الثعلب في لبة الغصنفر وجنى ثمر النصر من ورق 15
 الحديد الاخضر وطارت فرارح الجعاب الى اوكار المقل وأدمت
 لواحظ السهام من الخدود مواضع القبل وبرز البوار لبوري برس
 وكسر وأدرك وأسر وحمل الى اخيه ارسلان ارغون فارق له ولا
 رفق فاعتقله في ترمذ ثم خنقه وأخذ وزيره عماد الملك بن نظام
 الملك وصادره على ثلثمائة الف دينار ثم قتلها ولم يترك سوفا 20
 الا عماله لا جرم اخذه الله وأقدر عليه قدرة وسلط على صفوة

a) P et I s. p. Voir ci-dessus p. ٥١ note b. b) P
 على. c) I et P om. (P om. aussi وحطمه). d) P

مستنّب مستدف وثأله لذوى الفضل مستكف وذوى الجهل
 مستكف وما خراسان رأسان وما تساط بها سلطانان فلما
 استشهد النظام وأباج سمى ملك ملكشاه للمام انفسخت تلك
 العقود *a* وانفسخت *b* تلك العهود واستشرى الشر واستصرى الصر
٥ واستولى كل صغير على كبير وكر مأمور على امير وكان للسلطان
 ملكشاه *ج* يقال له ارسلان ارغون وكان مقطعا بمبلغ *c* سبعة
 آلاف دينار فى نواحى كمان وساو فقبيل له الى كم تلزم مرارة
 العظلة والقنطرة وتنجر حلبة املاك والحلاوة وحركوا ساكنه
 ويعتوه على شغل اخلى عنه مساكنه فنزل عن قراه القرار وركب
١٠ مطا *d* انطار واشتد بطل الطلب وشد لبب اللبب وجاء الى
 نيسابور فما تمكن منها ودفعه اعلمها عنها فصدع مروة مرو وقال
 امكها ولا غرو فانقاد لامره الامير قوتن *e* شحنتها وجعلت
 تحت مكنته امكنتها فقوى ارسلان ارغون بقودن فانه وجد
 الجواد وعدم الكوتن واستولى على بلخ وتيمذ وصفت له خراسان
١٥ وحيزت *f* بلدانه البلدان وكتب *g* الى ابن اخيه السلطان
 بركيارق انى قد ملكت موضع جغرى بك داود جدى *h*
 باجدى وجدى وقد رضيت به رضا قانع وانا فيما سواه غير
 طامع ولا منازع وانا باذل لما تطلبون وحامل لما فيه ترغبون
 فرأى بركيارق انه بالعراق فى شغل شاغل وهم زائد غير زائل

a) P العقود ici, peu après العقود. *b*) P وانفسخت.

c) P مبلغ. *d*) O مطايا. *e*) I constamment قودون.

f) Selon I; O وحيزت; P om. jusqu'à بلدان. *g*) P

avec *h*) O وحدى et peu après وحدى s. p.

في *a* سفينة السكينة من صوفان الفتن المتلاطمة اللجج وغيص
 الماء وقضى الامر ونصر الحف وحقق النصر وكف *b* المقتفى عن
 اقتفاء المنكفين وستر على المستترين منهم في تحال والمختفين
 منهم وانتشرت عساكر امير المؤمنين في البلاد واستبشرت بالنصر
 المعتاد وعرفت الاعاجم انه لا مطمع بعدها في بغداد قال وكنت ^٥
 حينئذ ببغداد وحيث قصائد في ههنا الامام *d* واستخدمني
 الوزير عون الدين تلك السنة في النيابة عنه بواسطة فنقلني
 من المدرسة الى العبد وعطلني عن الاشتغال بالعلم وظن انه
 خلاني *e* بشغله من العطل ^٥

- 10 ذكر وفاة السلطان سنجر بن ملكشاه بن الب ارسلان بن
 داود بن ميكائيل بن سلجق وشرح نبيذ من
 احواله من ابتداء عمره *f* الى خاتمة امره
 قال رحه توفي سنجر يوم الاثنين رابع عشر شهر ربيع الاول
 سنة ٥٥٢ بعد خلاصه من ايدي الغر وكان مولده بظاهر سنجر
 يوم الجمعة لخمس بقين من رجب سنة ٤٧١ وولاه اخوه بركيارق ¹⁵
 بلاد خراسان سنة ٤٩٠

ذكر السبب في ذلك

قال كانت بلاد خراسان في ايام *g* ملكشاه ساكنة الممالك آمنة
 امسالك مشحونة الاطراف بالشحن مسكونة الاكناف بالسكن
 موطنه النديار بالابرار دائرة المواضع بالسيار ونظام الملوك بنظام الملك ²⁰

a) P من . *b*) P ajoute . *c*) P . *d*) P .
 ajoute عن الله رضي الله عنه . *e*) Lis. خلاني (d. G.). *f*) P
 ici امره et après . *g*) P زمان .

وما فهموا وعموا بما هموا وركب السلطان عند اشتباه الخطب
 واتجه الخيمت وشط نازلاً ونزل الى الشط فقيل لزين الدين
 على كوجك ان السلطان قد ركب وان العسكر قد اضطرب
 وانه قد عمير الى الدار وحصل على الاستشعار فركب ايضا في
 5 العسكر الموصلى على سبيل الاستظهار ولما شاعده اهل بغداد
 اختلافهم واختلافهم واختلافهم واختلافهم فتحوا ابواب البلد
 وهنقوا بأرباب الجسد فانوا بشعار امير المؤمنين ونصره وزحف
 العار في برة وبحره وجذفت السفن الخفاف من خف من
 الرجال وعجم الحف على الباطل بالباطل والقوم مشغبون بأنفسهم
 10 حائرون لما عراهم من تعكسهم ومن حصل منهم فى الجانب
 الشرقى لا طريق له الى الجانب الغربى فنقحهم البغداديون على
 الدار السلطانية وأجلوهم عنها وأبعدوهم منها ودخلوها ونهبوا ما
 فيها من الاموال المودعة والاقبال المجمععة وطأوا فى بضائع النجبر
 * وودائع السفرd ولما لم يبق فى الدار شىء قلعنت أبوابها
 15 وقطعت اسبابها وانصرف القوم عائبين خائبين سادمين ناديين
 وشغلوا عن انقائهم وثقلوا بشغليهم ووقفوا على صهوات الخيل e
 الى دخول الليل ثم سروا وألجوا وعرجوا الى تلك المسالك ولم
 يعرجوا وسار من بالجانب الغربى من عساكر f كندان وآذربيجان
 مع عسكر الموصل للضرورة ودفعوا الى ما لم يقدره ولم يخطر لهم من
 20 الاخطار المقدورة وأصبحت بغداد وقد انعم الله بالفرج وثرن بها
 بانبيهم واحكم حكمهم نصرها من انطافه g بالحجيج واحبب اعلمها

a) O om. b) P et I وجدفت. c) P الى. d) P
 المذكورة. e) O الخيول. f) P عسكر. g) O اللطافة.

وحوى الغلات ورفع الارتقاء ففتت ذلك في عضد العسكر
 ونضعص ثباتهم بهذا الخبر وحى ايضا عليهم الحز واشتعل البر
 والبحر فاجتمع عند السلطان الخواجكية والامراء والامثال والكمراء
 وكان الوزير شمس الدين ابو النجيب الاصم الدرزي والمستوفى
 رضى الدين ابو سعد الخوافى وثائب الاستيفاء كمال الدين 5
 ابو الريان ومن الامراء آتابك اياز وعز الدين ستماز وشرف الدين
 كرزازو ومسعود البلالى وضاغرم على الرأى زين الدين على
 كوجك اموصلى وقتلوا نعيمر بأجمعنا الى الجانب الشرقى ونصدقتهم
 القتال ونديم عليهم a النزال فان تيسر الفتح فقد سفر النجح
 وان تعذر وتعتسر تفرقنا على مواعدة المعاودة من قبل وحصلنا 10
 من ادراك الطوائل على طائل ثم عهدوا الى الجسر الذى لهم
 فحكوه وتجاسروا على b الحكم الذى اعتمدهوا وأصبح العسكر فى
 يوم الأربعاء من شهر ربيع الأول وقد اخذ عذته وبمس شكنه
 وركب خيله وساحب من السوابغ على السوابغ ذيله وشرعوا
 فى * العبور على c الجسر مزدحمين وعلى العنثور بالمنية مقتحمين 15
 وانتفق فى ذلك اليوم عيوب ربيع طصف وتموج بحر من انبواء
 قصف وتلاصحت الامواج وتزاحمت الافواج وثقل الجسر وانقطع وعم
 انعسكر ان يرجع فلم يجد طريقا للرجوع وخاف من على الجسر
 من الوقوع شدوا ايديهم الى السدابيس فاضطربوا واضطربوا الى
 التنديس والتعكيس ولم يشعر من واليسم بالامر ولم يطلعوا على 20
 انكسار الجسر واخرعوا لما عذبتهم وحسبوا ان خضبا غابهم فقاموا

a) O om.; I معهم. b) P فى. c) P et I عبور.

سنة الله في الاغنياء ان كانوا اغبياء وسنذكر سبب ذلك ان شاء
الله قلّ وأما العسكر النازل فانّ السلطان رأى مراسلة الخليفة
بالاستعطاف والاستعطاء والاستغفار والاستعفاء وكان في صحبته *a*
من العلماء صدر الدين محمد بن عبد اللطيف الخجندى
⁵ وشمس الدين احمد شاذ الغزوى فأرسل كتاباً منيها على حدة
فلم يُمكننا من الوصول وقيل لا مطمع في نجاح السؤال بالرسول *b*
فانكم لو اردتم الاجمال لقدتمتم الارسال والان ان استرجعتم
ورجعتم ورأى *c* الورى منكم الندم على ما فعلتم فهناك نسمع
الرسائل ونقبل الوسائل فقط القوم من قبول الرسالة وشرعوا في
¹⁶ الشرّ وادوا الى العدوان ولتجوا في العصيان والطغيان وخرّب
العران واخرقت مهابتهم عند اهل بغداد فطلبوا بكلّ نوع عليهم
الاستحواد فصاروا يكبسونهم في انصباح ويغافسونهم بالفراع ويقطعون
الطرق على علاقتهم ويوجدون السبل الى تكثير مخافتهم وكانت
الاكلاك واصلة من الموصل اليهم بالميرة والاقوات الكثيرة فنلقوها في
¹⁸ دجلة فأخذوها وعبروا بها عليهم وعجزوا ان ينفذوها وامتنع
اهل الموصل بعد ذلك عن *d* تسيير الاكلاك فأنفذوها وكان
وزير الخليفة منذ *e* وصل محمد للمحاصرة واصل مكاتبة
اتابك شمس الدين ايلدكر وحثه *f* على الحركة مع احد الملكين
ملكشاه او *g* ارسلان شاه الى جدان فوصلهم *h* الخير بأن ملكشاه
²⁰ عاجم على البلاد واستولى على انطراف والملا والفتح الاقطاعات

a) P خدمته. *b*) O بالسول. *c*) P وارى. *d*) P
السلطان. *e*) P حين; peu après il ajoute. *f*) O
فواصلهم. *g*) P وحثته. *h*) Mss. و.

والغلات وأخذوها واحتاجوا الى اثمانها فى النفقات فرموها فى الاسواق وباعوها بالدينار فحمد بذلك استنعار نار الاسعار وما زاد سعر فى الاقوات ولا غلا مطعوم فى وقت من الاوقات، وفى صفر سنة ٥٥٢ وصلت قافلة الحج فوجدوا دار الخليفة محصورةً والههم من الخارجين على خلاف تعظيمها مقصورةً ونزلوا فى المعسكر ٥ السلطاني ثم تفرقوا الى بلادهم ورحلوا طالبي اغوارهم وأنجدتهم ومن كان من بغداد تحصيل فى الدخول الى منزله والوصول الى منتهله وبغداد حينئذ خلف من التجار يريدون بل يؤثرون مرافقة الحجاج ويقفون متى اخذوا البلسد نهبوا بضائعنا واستخرجوا»
 ودائعنا فحضرنا النجاج وأكثرنا الضجاج وحاولوا من ضيقهم الافراج 10 فقال له الوزير امير المؤمنين يقول لكم انتم فى حرم احسانى وفى ضمان امانى ولهم فى أسوة وهذه النوبة مالها نبوة وأموالكم فى البلد مصنونة وبأسباب الرعاية منّا مضمونة واذا خرجتم وضعتموها على طرق الطوارق وتعرضت لكم دون السفر عوائد الحدان فى البوائق فاصبروا فان الصبر محمود العواقب، والله لنا كفيلاً بفعل 15 ناب النوائب فضجوا حتى اضجروا وزجروا فما انجروا فوكلوا الى ارائهم الغائلة وارابهم، الخائلة فاستبقوا ابواب وما استبقوا الانباب فخرجوا واحرزوا تلك البضائع فى الدار السلطانية ولم يقدموا مع تلك الفتن على السفره اليمذانية فما مضت عليهم الا ايام فلائد حتى غانتهم غوائل فنهبوا وسلموا وأصبحو فقراء وحده 20

a) لم اصبروا ، puis il continue P . b) . واستخرجوا O .
 c) P et I النايبة et peu après العاقبة . d) O et I s. p .
 P om. jusqu'à الالباب . e) P avec l'art.; il continue على
 ان شاء الله ما en omettant la reste jusqu'à

فوق دار السلطان من تلك الزواريف واتسعت طريقهم ^a فى
العبر بالتغريب والتشريق وصابقوا فى الحصر من الجانبين وشددوا
فى منع ^b ائيرة وقطع الاقوات بجدهم الانوف وقطع اليدين
ووصل اليهم من الحلة امرأ بنى اسد ورجانها وقتانها وأبطالها
⁵ وقالوا عذة بغداد من جانب دجلة ما عليها سور وتوانيكم فى
عاجمها قصور وقنور فسلموا اليها المراكب لنهاجمها وما اسهل
علينا ان نفاكحها ^c وان لهم السلطان فى الزحف فركبوا المراكب
مستلثمين معلمين وعبروا الى المدينة على الموت مقدمين ولما
وصلوا الى قرب السور خرجوا من السفن شاكين فخرج اليهم من
¹⁰ الباب من ماليك الخليفة من طاردهم وجمالدهم وم مع ذلك
يبعدون من الشاطى ويوسعون الى الموت خطوة المصيب غير
الخاطى ثم كثير عليهم رجال بغداد كثيرة حصلوا منها تحت
العسر وفى قبض الاسر وتظافروا الى السفن فغرق اكثرها وانخسف
بهم موقعا وقبض الامير حسن المضطرب ^d وأخوه ماضى وعدة
¹⁵ وافرة من معروفى بنى اسد وعديم كثير ممن غرق او قتل او
فقد وأمر الخليفة تلك الليلة بصلب حسن وأخيه على دقل
زورق وأصبح الباقون على السور ما بين مصلوب مشنق ومقتول
معلق ففتح الله لخليفته من المهابة لاوليائه والمهانة لاعدائه
كل باب مغلق وسقط فى ايديهم بعد ما بسط من تعديهم
²⁰ ولما نزل الحصار وتمادى الانتصار خاف الخليفة الغلاء ففتح
الاهراء واقتصر للاجناد فى الاعطيات على تفريق التمور فيهم

a) P طريقهم. b) P ici قطع, un peu plus loin.
c) P نفاكحها. d) Hosainî f. 76 المطرب.

يؤثر في الاسعار وما عز غير اللحم ولا عز a الملح والامل مقترب b
الناجح وخسران انخضم دليل الريح وكانوا قد نصبوا من الجانب
الذى من دجلة على مسنة دار العبيد وبقر انقمريه مناجنيقين
عظيمين وهموا بنصب مناجنيق آخر على الخان الذى بناه
سرخك مقابل الناج ولو تم ذلك لأعضل داء الراج فعين الخليفة 5
ليلا رجلا اتوا بنيانه d من القواعد وكان لوقوعه سحرا رجفات
كصوات الرواعد وكانت السفن المتردة في دجلة برماة الجروح
وانتساب والقوارير لخرقة والنقاطات المرفقة قد آذنتهم واذنتهم
بعجزهم وعزت باحقهم فأزحفت روح عزهم وما كانت لهم مراكب
ألا عدة يسيرة يسخرون ملاحبيها وبخسرون مالكيها ثم لا 10
ينفقون e بالركوب معهم فبيها فحاروا وخاروا وتشاوروا واستشاروا
فقال لهم بدر بن المظفر بن حماد صاحب العراف وكان قد
جاء الخليفة بالسخلاف انا اكفيكم بسفن مقاتلة وأغنيكم
بمراكب حاملة وجوارى منشئت وزوارق وشفقات f من بلد واسط
والبضائع من الداني والنازح فحمدوه وشكروه ومصى وأتموا ينتظرونه حتى 15
وصل بالسفن الخفاف والنقال والملاحين والرجال فامتنع عليهم
عبرها في البلد البينم ورتب الخليفة الرجال في المراكب للقائما
واحراقها بالنار وادائها ونما شق عليهم ذلك ردوعا الى نهر عيسى
بعد ان مدوها الى السفرات وأخرجوها فبق بغداد في الصراة
وتكاملت مدة شهرين فى ذلك ثم بدأوا بعقد جسر على دجلة 20

a) I غير; P om. les mots; لا عز; b) P مقرب. c) Les voyelles dans O et P. d) O ببنايه; I بميانه. e) P ينفقون; I s. p. f) Voir ci-dessus p. ٢١٩ note c.

على بُعد من بغداد حتى تألفت الوفود والتف لفيهم وسيروا الى
 الخلة والكوفة وواسط والبصرة ولاءة ومقطعين وشحنا ومتصرفين وفي
 كل يوم يستير الخليفة في دجلة مراكب ملوثة^a بمقانب فيها
 المجانيق الخفايا والعرادات اللطاف والرمة الكماة والوخية اللفافة
 فيحاذون^b المعسكر محمدى في دجلة وبرمونه^c ويشيون^d ويصمون^e
 حتى رأى السلطان محمد التنقل الى *حوالى شهر بغداد^d فجاء
 ونزل على الصراة بدار يرنقش الزكوى وعبر امرأه الكبار الى
 الجانب الشرقى مثل أتاك آياز وعز الدين ستمار ومن جبرى
 مجراجا من ذوى الاعتزاز ونقى^e على كوجك بالعسكر الموصلى في
 10 الجانب الغربى والسلطان معه وهو يعبر في دجلة الى دار السلطنة
 في جانب بغداد كل وقت ويعود والبيض قد عجزتها الغمود
 والعقول قد انحلت منها العقود وتبرز خيل بغداد في كل يوم
 منها من يأتى^f سور السلطان والظفرية ويقفون خلف الباشورة
 المنيبة للحملة على من يكون منهم في الجاليشية فم يخرجون
 15 ويخرجون^g ويخرجون فيأمر لهم الخليفة بالعضة على قدر النبلاء
 وكان تكل جراحة على مقدارها عطا^h وتكل عمل مبرور جزالة
 فتوقرت دواعى العوام على انتهافت في نار الحرب نهافت القراش
 في النار للفوزة عند العود بالدين والدينار فقامت الحرب على
 بغداد بالمساء والصباح والغدو والرواح وطالت مددة الحصار ولم
 للفود.

a) O ملوثة. b) P فيحاذرون; ensuite O المعسكر. c) P
 زين الدين. d) P المدينة. e) P ajoute بالدين. f) O يأتى; I
 باقى. g) P يخرجون. h) O عطا. i) O للفود.

وخرج *a* الوزير ابن عبيدة وخيم تحت الناج الشريف عند
 المئمة على شاطئ دجلة بحيث يطل الخليفة من المئمة على
 خيمة وزيره ويقرب الاستنبار *b* في دقيق الامر وجليله وقليله
 وكثيره وفتح باب الكرم المرتجى المرتجى وثبت قلب الاسلام
 الخائف المرتجى وأعد العدد الخاصة والخرجية واستخدم المنجنيقية ^٥
 والتجارية، وكان من حزم الخليفة انه مد ثوقى السلطان
 مسعود ونفى مسعود الخادم البلالى من بغداد او عز *d* باعداد
 الذخائر وادخار العدد والاستنبار بشغل صناع السلاح وكانت
 حجارة المنجنيق موزعة فأحصاه منها في السفن الوفا صارت
 محرزة وأمر ببناء المراكب المقاتلة والسفن فوعن في دجلة راسيات ¹⁰
 كالرعن وعبر محمد شاه دجلة الى الجانب الغربى من اعلى بغداد
 على بُعد منها جموعه وراع كل قلب بصدوعه وكان قد واعد
 زين الدين على كوجك فوصل بعسكر الموصل يوم الميعاد في
 وفور من العدد والاعداد وأطلوا من الجانب الغربى على بغداد
 وكذروا المشارب ووقروا المصائب ثم بكروا وأشرفوا وبلغوا في العن ¹⁵
 وأشرفوا ووقفوا بزاء الناج الشريف *f* وشرعوا في السبع جارين على
 سوء الطبع ونبعت من معاجس قسيهم غروب النبع وجرحوا من
 النظارة جماعة احسنوا بسهم الظنون وأمنوا منسهم المنون وقبلوا
 القرض بالرض وتلوا الله تعالى بقتال خليفته فى الارض ونزلوا

a) P وخرج avec *tehdid*. *b*) P الاستنبار. *c*) P
 امر الحرب. *d*) Selon une note à la marge du ms. O; le
 texte comme celui de P porte اعوز. *e*) O فأحصاه.
f) O om.

مأثدته ووقر فأثدته وأحسن عائدته عاك السلطان الى همدان
 وذلك في سنة ٥٥٠ ورحل على سمّت بغداد ورحل عدّة مراحل
 ونزل في قصدها منازل ثم بدا له فعاد لأنّ الامراء الذين سبقت
 منهم المواعدة على المعاونة اخلفوا العداة ولم يضاوعه العسكر على
 مفارقة البيوت والاقطاعات عند ادراك العلات فانصرف راجعا
 وتوجه الى آذربيجان وقر المصاف الذي نُصِر فيه على عمه سليمان
 ثم عاد الى مقر ملكه ونسى قلبه من امر بغداد عم شاعل في
 صميم روحه واعلّ وعلم أنّ الجند لا يفارق بلادهم في الصيف
 فانه لا يجتمع بين حرّ بغداد وحرّ الصيف فواعدهم الى الحريف
 10 وامنهم من الغرر المخيف واشتغل بالاستعداد والاستعداد والاجتهاد
 في الاحتشاد وتجهيز الكنب الى مجهزي الكنايب وتبريز المضارب
 وتجهيز الطلائع والمقانب فارتحل لما انقضى انصيف واقبل
 الحريف

ذكر وصول السلطان محمد الى محاصرة بغداد وما اعتمده امير
 15 المؤمنين المقتدى لامر الله من حسن الصبر المعقب حميد

الظفر والنصر

قال رحه وصل الحبر الى بغداد في ذي القعدة سنة ٥٥١ بأن
 السلطان محمد قد قرب في عسكر عادل وعمرهم صائل وهو
 بمنزل قصر فصاعة فصدق اعتمده الخليفة بالاحتراز والاحتواس
 20 واجد لباس الجدّ لباس وبالغ في تحصيل العدد وتحصين البلد
 وأدار بالمنجنيقات سورا على السور وملا أبراجه بالحماة المساعير

a) O تفارق. b) P و. c) P فوصل. d) P حمدشاه
 (et ainsi plus loin les 3 mss.).

ومسالكها وثقيت رئيس الدين محمد بن القاضي ابي بكر
الارجاني وهو في نيابة القضاء موفور الكرمية في العلماء فذكر لي
ان والده توفي سنة ٥٤٤هـ وأعطاني مسودات من اشعار والده
فتنزهت في رياض فوائده ثم ارتحلت الى بغداد بعد وصول الخبر
بنصرة الخليفة في حرب باجيزا وظفره وكنت مع وادي فخرته
البشرى على سفرة قال وشتى السلطان محمد بن محمود في هذه
السنة بساوه واستعجز جلال الدين بن القوام a وزيره واستنصر
تديبه واستنصرى b من فارس تاج الدين الدارستى لبيستوزة فوصل
تاج الدين الى اصفهان واقام مدة فبرده امرة وخمد جمرة
واستبطأ السلطان سيده واستوزر غيره 10

ذكر وزارة شمس الدين ابي الناجيب الدرگزيني

قال قيل للسلطان انه وزير عمك وظهير عمك وقد سبقت له
خدمته وثبت له في القدم قدم فنصبه في المنصب ورتبه في اعلى
الرتب واستند وتصدر وأورد وأصدر وخاضب الامراء الذين
استأثروا بالبلاد ان ينزل كل منهم عن d شىء ما في يده ليكثر
الخوفا السلطانية واستضاف بالادا امرة الى النواحي انديوانية
فتوفى الاستظهار وظهير التوفير وانهم الرجاء ورجى التتميره وقال
للسلطان قد اتسقت الاحوال واتسعت الاموال وقد فرغ البال
تسغل بغداد فاسترجع f حقا امغصوب ولا تترك نجاحك المطلوب
فانها دار ملكك ومقر ابيك وجدك وانت اذا مضيت بنفسك ما
يقف قدامك احد ولا يكون معك لاحد يد فلما خصر الربيع 20

a) P ajoute الدرگزيني. b) P et I واستدى. c) O
فارجع. d) O على. e) P التوفير. f) O فارجع.

سلطان مصر قتله ابن امرأته، وفي هذه السنة توفي ابن منير
الشاعر بحلب * في جمدي الآخرة a وتوفي ابن القيسراني
الشاعر بدمشق في الحادي والعشرين من شعبان وتوفي ابو
الفتوح بن الصلاح الفيلسوف البغدادي بدمشق في الخامس
e والعشرين منه * وفي سنة ٥٢٩ توفي b تترش صاحب ماردن
في اول الحرم وفتح نور الدين محمود بن زكي c دمشق يوم
الاحد ثالث صفر سنة ٥٢٩ وقُتل الظافر متوياً مصر ليلة الخميس
لانصلاح صفر، قال وفي هذه السنة توفيت حليلة السلطان
محمد بن محمود بنت السلطان مسعود فجلس للعزاء وامتري
10 در البكاء وكنت حاضراً في زمة العلماء ووصل الى خدمته
آتابك ايلدكر في عساكر آذربيجان والامير شير بن اق سنقر
بعسكر اخيه وأما عنده على جذان ثم استأنوا في العود
وعادوا وزادهم السلطان حرمة وقوة فرادوا، ووصل رسول ملك كرمان
فاكرم واحضر جملاً فقدم وسيراً جمال الدين ابن الخاجندي
15 مع الرسول رسولا الى كرمان ليخطب بنت الملك للسلطان قال
فعدت معه الى اصفهان فسامني السفر معه في تلك السفارة
فرايت الربيع فيه عين الخسارة فتأخرت وتقدم وأجمت فقدم
وأقت فظعن وأسهمت فأحزن فأنسى عند مسيره الى كرمان سر
على طريق خورستان الى بغداد وجئت الى عسكر مكرم في شوال
20 سنة ٥٢٩ والملك ملكشاه بن محمود مالكها وقد امننت به مالكها

a) P om. I om. depuis بحلب jusqu'à الشاعر. b) P
dans ce qui suit. — للحرم en om. وتوفي في اول الحرم منها
c) P ajoute رحه. d) P ajoute الامام.

واقتسم شمس الدين ايلدكز وُنصرة الدين ارسلان ابيه بلاد
 آذربيجان وأذربجان عن اربيل للامير آغوش وأعدوا من رسوم العدل
 النقوش واجتمع السلطان محمد بأخيه جغرى والاخوة تحمله
 على الشفقة والملك به يغرى قال وكنت في ذلك العهد سنة ٥٢٩
 بهمدان وقد عدت من الحج حكمة جمال الدين محمود بن 5
 عبد اللطيف الحاندي فشاهدت السلطان قد انس بأخيه
 وسر به وامتنج به في مطعمه ومشربه ولاطفه بعطفه وعطف عليه
 بلطفه ثم امر باعتقاله ووكل به الامير عز الدين سَنَمَاز a بن
 قايماز الحرّمي يرصده ليلا ونهارا ويرعاه سرا وجهارا وما زال الامر
 على ذلك حتى فارقتا العسكر فما ادري اين اقبل به القضاة بعد 10
 ما ادبر ومن حين نُقِلَ ما سَمِعَ له b خير ولا رُمي له اثر فكأنما
 سَلَّ طين السلاطين من جفن c الجفا وجبلت جبلتكم على الاغفال
 والاغفاء فالرحم عندم مقضوعة والرحمة مندوعة والعبوة في خدمتكم
 بالذل مشفوعة والاعتزاز بكم عزز وصقور كدر يقسمون ويحتشون
 ويهمون وينكثون 15

ذكر حوادث جرت في تلك السنين

قال في سنة ٥٢٨ استولى العزّ على السلطان سنجر وكانت حادثة
 عاتلة وسنذكر أيام سنجر عند وفاته، وفي هذه السنة استولى
 الفرنج على عسقلان، وفي هذه السنة قُتِلَ العادل ابن السلار

a) La leçon سَمَس IA XI, 142 est fautive: l. سَمَس
 nom ture qui signifie: qui ne se vend pas (dérivé de سَمَت).
 Dans le premier volume de ce Recueil p. ٥١ j'ai à tort
 publié صَمَاز; il faut corriger سَمَاز. Cmp. ci-dessus p.
 ١٢٤, l. 14. b) O لاخيه. c) P حفير (aussi bon).

معه الى دار الخلافة وكنا قد أخذنا في النوبة المسترشدية وأقام
شرف الدين عذا في الضلّ الامامى وهو مخصوص بالاحترام فرأى
المقتضى *a* ان يجعله وزير سليمان وسيّره الى آذربيجان وجمّعه معه
عساكر وافية العدد وافرة العدد فمضوا به الى آرتينية ثقةً بأتابك
5 ايلدكز فما رفع بهم رأساً ولا * قرام ايناسا ووصل السلطان
محمد بن محمود وجرى المصاف ووقع بين *c* الفريقين الانتصاف
ثم انبزم سليمان مؤتياً وعن عسكر الخليفة ماخلياً فعدت العساكر
الى بغدادان لظفر نائمةً على السفر ورجع سليمان عائداً الى
بغدادان في طريق الدربند القربلى فصباحه زين الدين على
10 كوجك من الموصل وقبضه في المصيف وجمه الى قلعة الموصل
واعتقله وأراحه من التعب وأباحه ما كان يؤثره من اللعب وكان
ذلك في شعبان سنة ٥٥٥ هـ

ذكر اتصال الملك جغرى شاه بن محمود باخيه السلطان محمد
قال رحمه كان الملك جغرى شاه مع آتابك اياز في آذربيجان فشغل
15 خواطر الاميرين ايلدكز وارسلان آبه صاحبه آذربيجان عند
اتصالهما بالسلطان *a* سليمان بعد انهزام محمد الى اصفهان فلما
عاد محمد الى السلطنة سبّر شرف الدين كردبازو لاصلاحهم والصلح
بينهم فوصل والحرب قائمةً على سابقها لشدّة من الارواح بأطرافها
فصلح ذات البين وكان قريب العين وقد تسلم جغرى شاه وملاً
20 محمد ومدحه القلوب والافواه وجمع شمل السلطان بأخيه وعد
آتابك اياز الى ولايته وكانت رعيته أمنين في كنف عنايته *e*

a P الامام. *b* I انفاسا. *c* P et I من.
d P om. السلطان. *e* P رعيته; I غيابه.

وَيُهْدَى بِحَيْثُ الْيُنْكَرُ وَتُرْجَمُ ابْنُ الْكَلْبِ الْهَرَّاسِيَّ لَهُ هَذَا السَّلَامُ
 بِالْفَارِسِيَّةِ فَنَزَلَ سَلِيمٌ عَنِ فَرَسِهِ وَقَبِلَ الْأَرْضَ ثُمَّ رَكِبَ وَدَخَلَ
 الْبَلَدَ وَخَرَقَ الْأَسْوَاقَ مِنْ بَابِ سُورِ الْكَلْبَةِ إِلَى أَنْ جَاوَزَ فِرْصَةَ
 الرَّحْبَةِ وَحِينَ وَصَلَ إِلَى بَابِ النَّوْبِيِّ أَنْزَلُوهُ وَأَلْزَمُوهُ بِتَقْبِيلِ الْعَنْبَةِ
 وَقَدْ أَكْرَمُوهُ وَهَنَّاكَ حَاجِرٌ إِذَا وَصَلَ الرِّسْلَ وَمَقْدَمُوهُ لِحَاجِ نَزَلُوا 5
 عِنْدَهُ وَلِثَمُوهُ وَعَظْمُوهُ وَمَا قَبِلَ تِلْكَ الْعَنْبَةَ قَبْلَ سَلِيمَانَ سُلْطَانَ
 سِلْجِيقِيٍّ وَلَا مَالِكِ دِيْلَمِيٍّ وَكَانَ مِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ثُمَّ أَرْكَبُوهُ
 وَخَرَقُوا بِهِ السُّوقَ حَتَّى عَمِرُوا بِهِ بَابَ سُورِ السُّلْطَانِ وَأَنْزَلُوهُ
 بِدَارِ الْإِسْلَمِيَّةِ وَوَضَعُوا لَهُ السُّرُوتَ وَرَتَّبُوا لَهُ الْوُضَائِفَ وَشَرَّفُوهُ
 وَسَوَّرُوهُ وَضَوَّقُوهُ وَخَضَبُوا لَهُ عَلَى الْإِمَائِمِ فِي الْجُمُعِ وَالْجَوَامِعِ وَخَصَمُوهُ 10
 بِالْعَوَارِفِ وَالصَّنَائِعِ الْإِنصَائِعِ لَكِنَّهُمْ لَمْ يَنْدَعَمُوهُ إِلَّا بِالْمَعْظَمِ وَهُمْ يَسْمَوْنَهُ
 بِالسُّلْطَانَةِ وَهُمْ يَسْمَوْنَهُ وَكَانُوا يَقْتَضِرُونَ بِهِ عَلَى الْمَعْظَمِ وَذَلِكَ غَايَةُ
 أَنْ يَعْظَمُوهُ لَكِنَّهُ كَانَ فِي قَدِّ عَقْلِهِ مِنْ عَقْلَانِهِ وَعِيَّ لَهَاجَتِهِ مِنْ
 عِيَّ جَهَانَتِهِ وَفِي كَسْرَةٍ مِنْ سَكْرَتِهِ وَفِي ذَلَّةٍ مِنْ لَذْنَتِهِ فَمَا زَالَ
 مَدَّةً مَقَامَهُ مَسْخَلًا لِحَارِمِ شَهْوَاتِهِ *b* مَسْخَلِيًا مَذَاقِ *اللَّهُ فِي 15
 لِيُونَتِهِ مَسْرُومًا بِنِعْمَاتِهِ مُتَبَعًا بِخَرَافَاتِهِ وَالْخَلِيفَةَ مَعَ ذَلِكَ فِي
 وَدَائِهِ مَعْتَقِدًا وَلِوَالِهِ عَاقِدًا مُتَبَيِّقًا لِنُدْبِيرِ مَصْلَحَتِهِ وَهُوَ عَنْهَا رَاقِدٌ
 وَقَدْ أَوْعَزَ إِلَى عَسَاكِرِهِ بِالتَّأَقُّبِ لِلْمَسِيرِ فِي خِدْمَتِهِ وَأَعَادَتِهِ إِلَى
 عَادَتِهِ فِي سُلْطَانَتِهِ وَأَسْتَوَزَ لَهُ شَرَفَ الدِّينِ الْخِرَاسَانِيَّ وَكَانَ رَجُلًا
 كَبِيرًا يَرْجِعُ إِلَى سُودْدِ وَكُرْمِ مَاحْتَدٍ وَكَانَ قَدْ وَصَلَ إِلَى بَغْدَادِ 20
 فِي عَهْدِ السُّلْطَانِ سِنَجَرِ رَسُولًا وَأَعَاكَ الْبُرْدَةَ وَالْقَضِيبَ النَّبَوِيِّينَ

a) P avec و. b) P الله. c) Au lieu de ce qui précède P معاصيه.

ارسلان وغفلتم عن حفظه وهو الآن عند ايلدكز وستبصرون ما
يُقضى اليه الامر ولا بد ان يتوجه الي من جانبه الشر وقد صار
للخليفة حَصْمًا فلا يخلص بعد هذا ورد دولتنا معه من الشوب
ولا يقبل على قبول النبوة ولا يرتضى صوابا ارضاء عدا الصوب
٥ وكان كما حسب فان الخليفة لم يغفر للسلاجقية بعد ما ذنبا ولا
فرغ لهم من جهته قلبا وكانت الوقعة بباجمرا في اواخر سنة
٥٤٩ هـ

ذكر وصول السلطان سليمان بن محمد بن ملكشاه الى بغداد
وقبول الخليفة له وتجهيز الجيش معه وذلك في سنة ٥٥٠ هـ
١٥ قال رحمه الله كان سليمان عند تحلى عن الملك وأخلى سريره ووافق
الامراء تدبيره يدور في البلاد ونهت بالدواتر ونداجد مع المنجد
ويغفر مع الغفر لا يستمر به قرار ولا توبه دار ولا ينجيه جاز
فلم ير لامره وأمنه حاميا غير حمى امير المؤمنين فقصد ان
يعلق من عصمته الحبل المنين قال وكنت حينئذ ببغداد
١٥ فوصل الخبر بان سليمان قد دنا ودان فقابلوا بوفور القبول وفسوته
وأكرموا وروده ولو وقوه حَقَّ السلطنة لتلقاه الوزير ومعه قاضي
القضاة والنقيبان وأجلاء الخدم كما جرت عادة السلطان لتكتم
انصروا في تشبهه على موكب شريف تقدمه عز الدين محمد
ابن العزيز ومعه الخدم الذين ابن اليا الهاسي وخدامين ووقف
٢٥ الموقف خارج البلد حتى قرب ثم لقيه ابن الوزير وخدمه بكل
ما اطربه وأعجبه وقال امير المؤمنين صلوات الله عليه وسلم عليك

a) I به . تدر به I . b) P بمن . c) P السلطان .

وراءهم ومرجوا وأما الميمنة الميمونة الامامية فأنها حملت وفيها ناصر
الدين منكوبرس وفخر الدين قويدان ونفذت الى القوم وقوّضت
ما قبله من البنيان المرصوص وحكمت بنصر الحلق المنصوص عليه
على الباطل المنقوص فلم يُر غير راس *a* سائر ورأس طائر ورمح
ينشظى وصارم ينلظى وتبدد شمل آمل الاعلى وتفرقوا عابدين^٥
وأخلفهم الشيطان ما كان مناسا من مواعيد وطاروا على خيولهم
كأنما استعارت من قوائمه قوادم وتركوا بتلك المغاني من اغنام
التركمان مغانم وخبثت *b* البشرى الى بغداد بالنصر بعقب ارجاف
الأجلاف المنهزمين بالكسر ووقف بعد الهزيمة مسعود البلالى في
قلبه ثلثنا قلبه راجيا أن يثوب اليه حزبه فهب اليه ابن هبيرة¹⁰
فهيرة وبرى اجزاء صفة وجز وبيرة *c* وانتهز الفرصة الامير سنقر
الهمذاني فنفر بالملك ارسلان بن طغرل وسار به وأخفى مسيرة
في مصايف كل واد ومساربه حتى وصل به الى شمس الدين
ابلدكز زوج امه وكأنما انزل به الغنى بعد عدمه وأما الخليفة *d*
فأنه سجد لله شكرا وانشرح بالنصر صدرا ودخل الى بغداد¹⁵
منصور اللواء مصحوبا باملاك *e* السماء ولما تمت على اولئك القوم
في املهم الخيبة تملكتم من جانب امير المؤمنين الهيبنة ونكصوا
على اعقابهم عشرين بذيل الخجل عشرين *g* على سبيل الوجمل فلما
رجعوا الى السلطان محمد بن محمود ندمهم وعتبهم على الملك
الذى ندم منهم وقال كسرتم ناموسكم وأتلفتم نفوسكم وأهلكتم²⁰
التركمان وعرضتم للسبي الذراري منهم والنسوان ثم اخرجتم الملك

ا) P امير . d) P وبيرة . c) P . وحبثت O . b) O . راس I . a)
. عايرين O . g) . وما P . f) . بافلاك O . e) . المؤمنين .

في قتال اعدل المغى عند صيانتهم بالدفع فركبوا وما ركبوا وبرزوا
 وجلبوا فركب « امير المؤمنين في مهاجره وأنصاره ووقف في
 القلب منهم بين اسماعه وأنصاره وقدم وزيره ابن عبيدة ائمه وسير
 معه اعلامه وأمر الامراء ان يكونوا معه قدامه فأثرت ليالي الرايات
 السود بوجوه رافعيها البيض وأشرقت ايمن الايام الامامية بنوره
 المستفيض وشرع برق الحديد اللامع على حواشي بوارق الموار
 في الومبيص واولئك قد سدقوا دواب التركمان ومواشيها وأغنامها
 وقدموها بين يدي صفوفها قدامها وكانت آفا كثيرة الاعداد
 كثيفة السواد ومن ورائها الوقة الكماة ذوو الكمية الكماة وقد اخذت
 هذه المواشى طول الارض وعرضها ومنعت بنزاحتها تقويص صفوفها
 ونقضها فنزل الامير فخر الدين قويدان قائد الجنود وقبل الارض
 للخليفة وطلب بلان الخلة واقنطى به ناصر الدين منكوبرس في
 طلب البصرة فأنعم بهما عليهما فتأخبا للقاء وتلقبا على الهجاء
 وحمل الوزير ومن معه فلم يجدوا في تلك النقاد للأسانيد طريقا
 10 وصادقوا في ذلك الفضاء الواسع للانعام الخشيرة اليه مصيحا وكان
 ترشك ملوك الخليفة للمخالفين مخالفا وفي الميمنة واقفا فحملت
 ميمنتهم على مبصرة الخليفة وفيها مهلهل ابن ابى عسكر c والاكراد
 فتهللت نسجها وحلحلت برجها وطالت صفوة صفوف الاكراد
 اكارا وأجفلوا كالظلمان عزيمة وفرارا ودخل ترشك بين اطناب
 السرايق الشريفة فطعن برمح طهير الدين بن الفقيه المرتب في
 المخزن فقتله وركضت ميمنتهم خلف المنهزمين فلم يعرجوا ومروا

a) P avec و. b) O للاسانيد. c) IA ajoute l'article.
 ابن العسكر I

جموعُ الاجناد وحشود التركمان فأطلع عليهم بدره ورفع جتوه ثم
وصلوا الى نواحي العراق ولما عرف الامام ذلك امر فأحسرت أسدته
لخوار من عريستها وتبدلت * خيش الوشيح *a* من خيسها وبرز
في مظلتها *b* كأنه البدر في حالته ونور النبوة يُشرق من جبينه
والقصب النبوي يُورق بالنصر في يمينه والبردة المروثة فوق رداءه ⁵
والقدر بالقدرة على أعدائه ملهى ندائه فسار في موكب انشريف
وعلى مقدمته وزيره عيون الدين ابن هبيرة في أسود استلأمت
من الدروع بأقرب أساور وفي ساكائب قسطنطين من المناصل
والمواهل بوزق ورواعد وفي الميمنة والميسرة امرء ومقدمون من
عظماء العسكر كناصر الدين منكوتيس وأمير واسط مظفر الدين ¹⁰
قتلغ برس وكلاهما من المسترشدين وحاميا الخيمة المقتضية *c* وفخر
الدين قويدان ومنكليه العباسي وبهاء الدين صندل والامراء
المصطفون المصنعون والجماعة المداوية المدعون المقتنعون وخيم
الخليفة على مرحلتين من بغداد في موضع يعرف بباجمراً وأقام
دون شهر ينتظر منهم البداية ويستبعد *d* من غوايتهم الهداية ¹⁵
ونما تراحم المجران وتراحم المجران تجراً العدى ببغيتهم وغيتهم
على الاتكاح وحسروا عن أقدام الاقدام وقتلوا لو ان للقوم بسنا
طاقة ما تحملوا من توسيع مدة الاقامة اضافة فقد عرت / الاقوات
وعدم العلف ووجد التلف وجهلوا ان الامام متبع حكم الشرع

a) O حيش الوشيح P ; خيس الوشيح O
ويستعيد I *b*) O . ملطته . *c*) P . الامامية . *d*) I
وتراحم P *e*) O et P ، mais au lieu du تراحم précédent P
porte . *f*) I اقوت .

الوعظية وأسلمت مطاع العلم انصيته ولما عاد السلطان بعد
 حرب عمه سليمان الى حذان راسل الخليفة وخاطبه في الخطبة له ^a
 فما اجابه وتجنى عليه بقتل ابن بلكرى وعابه وآيسه من ملك
 بغداد وخيب رجاءه فحينئذ اجتمع عند السلطان الامراء الذين
 ٥ حلت اقطاعاتهم ببغداد وقالوا ازلنا قد انقضت ^b واعرفنا قد
 قلعنا ودورنا قد ازلت وولاتنا عزلت ولا بد من مداواة هذا
 الداء قبل اعصاله وتداركه قبل استفحاله وكان السلطان محمد
 يرجع الى عقل ودين وحلم ركين ورأي رزين فقال لا تعجلوا
 فان مخالفة الخليفة شوم وموانيد محمود ومعاديه مذموم وأنا استنقبح
 10 ان استفتح سلطنتي بمعاداته ونية مناوآته فقلوا له نحن نصي
 ونقضى هذا الشغل ونخفف عنك هذا الثقل ونلقى باجمعنا
 الجمع ونحصد بسيوثنا الزرع فقال نعم كان رأيي ما ذكرته وعرفتكم
 ما انكرته والآن فافعلوا ما رأيتموه واعملوا ما نويتموه فودعوه وركبوا
 وجاء اليهم من وافقهم ودعبوا وتجمعوا في حائل حافلة وعساكر
 15 في ذلال السوابغ راضية وسقوا بين ايديهم التركمان ببيوتهم
 ومواشيهم وأعاليمهم وحواشيهم وكان حصن تكريت قد بقى في يد
 مسعود البلالي وبه نابه أسبه وحصر الخليفة مرارا فتمتع وار
 يفتح مغالقه المنصعبة وفي * هذه القلعة ملكان من السلجوقية
 معتقلان هما ملكشاه بن سلجق بن محمد بن ملكشاه وارسلان
 20 شاه بن طغرل بن محمد بن ملكشاه فقالوا لمسعود البلالي
 احصر لنا الملك ارسلان بن طغرل ابن عم السلطان ليثقف بحصوره

^a) P et I om. ^b) P انقطعت, I قطعت. ^c) P
 هذا الحصن.

بالحنة السلار الكردي من اكبر امراء السلطان فلم يكتوت بالخادم
واسترسل اليه وقصده ليستلم عليه فأخذته الخادم وقتله وغرقه في
انفراة وجمع العساكر وأقطع تلك الولايات وقرب على فريقه
الاقطاعات فسار اليه ابن هبيرة وهزمه *a* وكسره وحف البلالي
بهذان مستصرخا وعدا عقد جمعه منفسخا وملك الخليفة^٥
العراق من اقصى الكوفة الى حلوان ومن حد تكريت الى عبدان
وأقطع وسط وأبانيا والحصرة وأنهارها ومعاقها ولاياتها وحنة والكوفة
ونهر الملك ونهر عيسى ودجيل *b* وانزان وطريق خراسان الى
نواحي حلوان وأقطع الوزير عون الدين ابن هبيرة جميع ما كان
لوزير السلطان وأرباب مناصبه في جميع هذه البلاد وأعطه على¹⁰
الاستعداد واضعاف الاعداء بتضعيف الاعداد ونعتة بتاج الملوك
فك الجيوش وكان الامام لما استخلف استخلف على أنه لا يشتري
ملوكا تركيا وكان يقتني مدة خلافته أما ارمنيا او روميا ولم يكن
له من الاتراك الا ترشك ملكه قبيل الامامة قولاه الامارة على
الامراء واختص من ماليكه الروم والارمن عدة من النجباء سماهم¹⁵
الجيلية وولاه الرتب العلية واحكم اسوار بغداد وحفر خندقها
ورتب السولة في الولايات وبنت العيون واصحاب الاخبار وبعث
الجواسيس الى جميع الامصار واشتغل السلاطين بعضهم ببعض في
تلك السنين وأعطى الله الخليفة التأييد وانتمكين وكان الخليفة
قد سير قطب الدين العبادي في سنة ٥٢٩ هـ او ٥٢٧ هـ رسولا الى²⁰
محمد بن محمود خورستان فتوفي هناك وختمت به الفصاحة

a) P avec f. b) O والدجيل. c) P الملك.

المشوى بأن عمه علم في بحر الليل ساجحا وساج لعرض الفلاة
بالافلات ماسحا فسّر بما وى وسار وسعى وتلقاه امراء الدولة
مهنئين وحداثة a جدّه منهنئين وعاد الى قصره وعلة نصره وذلك
في سنة ٥٤٨هـ

5 ذكر ما اعتمده الامام المقتفى لامر الله بعد موت السلطان

مسعود

قال رحمة كانت السدة الشريفة الامامية قد منيت بحجر الاعجم
ولم يزل عودها من عداوتهم تحمت سنن العاجم e وكان اعون ما
عندهم خلاف الخليفة وعنايه وتردّ عليهم بأن يحصل مرادهم لا
10 مراده ولم تنزل بغداد مظلمة مشحونة منهم بالشحن الظلمة d
ولهم من الديوان العزيز مطالب لا يقى بها خواصه ومغارم
تلاحقه منهم يتعسر منها خلاصه والحرم من جنبايتهم خائف
والشرف لهايتهم عطف وشريعة الشريعة مكدره والدماء والفروج
مستباحة مهدره والحليفة f يعضى ويغضب ويعتب ولا يعتب
15 ويقدر عليه ولا يقدر ويغدر به وعمو على العهد لا يغدر فلما
توقى السلطان مسعود قل لا صبر على الضيم بعد اليوم ولا قوام
مع حول عولاة القوم وازره وزيره عون الدين ابن حبيزة وأعلمه
وثبت جنانه وكان مسعود البلالى الخادم والى بغداد ثقامت
عليه القيامة وتعدّرت عليه الاقامة فرحل الى الحلة ومضى متمحلا
20 في تدبير الامور المتصاحلة وأتم بحشد وحشر ونطوى وينشر وكان

a) بن محمد بن ملكشاه (d. G.). b) P ajoute

c) P العاجم. d) P المظلمة. e) O et P ajoutent لا.

f) P مَيَدْرَة. (le mot précédent s'y trouve écrit).

شمس الدين ايلدكر قرروا مع نصرة الدين وانتقلوا الى مرج
 قراتكين وخلصوا السلطان مع خواصه بقصر حيدان واجتمعت اروم
 على قبض الوزير وارادوا ااتباع ذلك بقبض خوارزمشاه بينالتيكين
 والسلطان سليمان كان حينئذ قد نكح زوجة اخيه بنت ملك
 الكرج ودخل بها وهو في * عرس وانسب b فجاءت اليه اخست e
 خوارزمشاه زوجته وقالت له ان لا تأخذ لنفسك أخذت نفسك
 وطال حبسك ومضى غدا يومك ورجع في التطييف c عليك
 امسك فهرب ليلا معها ومع اخويها d وترك خاتون الاخازية
 وقد بنى عليها وأصبح الامراء وقد فقدوه ونشده ومام وجدوه
 فتولت f العساكر الى ولاياتها وغابت تلك الأسود الى g غاباتها ه
 10 ذكر رجوع السلطان محمد بن محمود بن محمد بن ملكشاه
 الى مقر ملكه بهمدان بعد غيبة h سليمان
 قال لنا وصل السلطان محمد الى اصفهان منجازا عن عمه
 سليمان كاتب الجوانب وراقب الاجانب واتصل به الامير اينالچ
 صاحب الرى فقويت يده وعرف ان العساكر الغربية h لا تقيم
 15 مع عمه وانهم اذا انفصلوا عنه كان عزمه مليا بهزمه فوصلته

a) O وارادا. b) عرسه وانسه P. c) Mss. (P om.)
 النطيف. d) O et P اخوتها. e) P avec ف. f) P
 فرجعت. g) A la marge du ms. O se trouve la cor-
 rection في. h) P ajoute عم et I السلطان. i) I اينالچ,
 leçon qui a été adoptée par l'éditeur d'Ibn-al-Athir (XI,
 ١١١ on lit à tort à اينالچ) et qui doit être prononcée Inendj
 (fautif Inanedj). اينالچ est donc une autre transcription arabe
 moins exacte du même nom. k) P العربية.

ذكر ما جرى للسلطان سليمان بن محمد بن ملكشاه *a* وجلسه
على سرير السلطنة

قال رحمه الله كان لما خرج من مجلسه بقزوين ووجد التمكن والتمكين
خرج به مظفر الدين الب ارغو بن يرنقش البازدار الى زنجان
5 وكتب فيه الاميريس *b* شمس الدين ايلدكر ونصرة انديين
صاحب مراغة ولما في امره مترويان فلما نفرا من محمد وتذمما
وتذموا سارا بعساكرهما الى زنجان طالبين لخدمة السلطان سليمان
وجملاه الى هذان واجفل السلطان محمد في شردمة يسيرة الى
اصفيهان فاستقر سليمان على سرير الملك وكان معه ينالكنين
10 خوارزمشاه واخوه *c* يوسف واختيما زوجة السلطان سليمان وفي
لامره متولبة وعليه مستولية وكان سليمان زيرا شريفا خميرا اذا
سكر وضع صديعا ونام اسبوا كلما رفع رأسه لان بالعفار ثم لاث
خمارا لخمير وكان يقلى لانه لا يلقى ويشق عليهم انهم لا
يسعدون به وهو يشقى وكذلك ويرة فخر الدين ابو طاهر ابن
15 الوزير المعين الى نصر احمد بن الفضل بن محمود القاشاني لا
يصاحو ساعة ولا يحكو عنه شناعة وهو اشبه بسلطانه وكلاهما
اليق بزمانه فضاحر الامراء الاكبر *f* من المقام وشرعوا في الانفصال
والانفصال وعاد شمس الدين ايلدكر الى آذربيجان لقصد آرائية
وانتزاعها من يد روادى ابن عم ابن بلنكري وعزم نصره الدين
20 آق سنقر على العود الى ولايته ثم ان الامراء الباقين بعد رواج

a) P ajoute بن الب ارسلان . b) O الامير . c) P ajoute
الملك . d) P ajoute الامير . e) O زمانه . f) P الكبرا .

الغسلُ والدفنُ فيما بعدًا للدنيا ما اكدت صفاءها وأعدت
 وفاءها تخفيف من آمنها وتزعج من سكنها وتقتل من احياها
 ولا ترحى من راعها، وأما السلطان محمد فأنه طم بعد قتله *a* أن
 الموانع قد ارتفعت والمنافع قد اتسعت وأن الامراء النافذين منه
 بسببه يجتمعون وعلى نصرة يُجمعون والى جنسابه يفرعون وكان ⁵
 وزيره في خورزستان الوزير جلال الدين بن القوام *b* الى
 القسم الدركني وقد ابقاه على وزارته وجرى ما جرى بمشورته
 واشارته فأشار عليه بأن يسير رأس خاصبك الى الاميرين اللبيرين
 شمس الدين اتابك ايلدكر ونصرة الدين خاصبك بن آق سنقر
 صاحب مراغة وطم أنه يعجبهما اطلاقه ولا يسعهما عصيان ¹⁰
 السلطان وخلافه فلما وصل اليهما الرأس هالتيهما حالته وأعيتهما
 في هذه العشرة اقاتله وقال لقد اقدم على فتنك عظيم بعظيم
 ولقد الام الكريم بظفر لئيم اما كان استوثق منه باليمين اما
 استمسك من وعده بالحبل المتين واذا كان هذا الملك الاكرم ابن
 الملوك الاكرمين مجترأ على مثل هذه الجرائم ومستصغرا لامثال ¹⁵
 هذه العظام فقد عز العزاء وخاب الرجاء وجل المصاب وعظم
 البلاء فالأ عنه ونلا باللوم منه وأرسل اليه أنك اخطأت وزعمت
 أنك اصبت وما يتشف قلب *d* اليك وان وثقتنا *e* فأنك باليمين
 التي حلفت بها له تتخلف ومثل الوعد الذي اخلفته معه
 تخلف فايس لنا بك المأم ولا لك معنا كلام ²⁰

a) P ajoute بلنكري . *b*) Om. O et I. P الى القوام
 بن . *c*) P هذا . *d*) O et I ضللت (sic). *e*) P وثقتنا .

فَعَلِمَتْ بِالنَّفْسِ نَفَاتُسُ اَعْلَافِهِ وَسَكَنَ الْمُسْكِينِ اِلَى وِفَاءِ السُّلْطَانِ
 وَوَفَاقِهِ وَخَرُجَ لَهُ مِنْ قَشْمِيرٍ وَأَرْجَ مَسْنَدِهِ بِدَشِيرٍ وَلَقِيَهُ السُّلْطَانُ
 بِوَجْهِهِ لَهُ بَاشِرٌ وَأَسَانٌ لِحَمْدِهِ نَاشِرٌ نَسَبٌ صَدْمِيرَةٌ لِلشَّرِّ مَضْمَرٌ وَفِكْرُهُ
 لِلْفَنِّكَ بِهِ مَفَكَّرٌ تَمَّ اَنَّهُ فِي الْيَوْمِ الثَّلَاثِ مِنْ قَدُومِهِ جَلَسَ فِي
 ٥ اَعْلَى الْقَصْرِ وَاسْتَدْعَى ابْنَ بَلَنْكِرَى مُسَرَّتَهُ فِي التَّقْوِيَةِ وَمُفَاوَضَتِهِ فِي
 الْمَسْرُورِ فَجَاءَ وَمَعَهُ الْاَمِيرُ زَنْكِيُّ الْجَانْدَارِ وَالْاَمِيرُ كَشَطْلَغَانُ a الْمَعْرُوفُ
 بِشَمْلَةَ فَلَمَّا حَصَلُوا عَلَى سَلْمِ الْقَصْرِ عَرَفَ شَمْلَةَ الْعِمْلَةَ وَرَأَى
 اِمَارَاتٍ لَا تَوَافِقُ الْمِرَانَ فَعَادَ وَجَذِبَ ذَيْلَ ابْنِ بَلَنْكِرَى لِيَعُونَ فَا
 عَادَ وَنَزَلَ وَقَدَّ رَهَبَ فَرَكَبَ b وَعَرَبَ وَامَّا ابْنُ بَلَنْكِرَى وَزَنْكِيُّ فَاتَمَّ
 10 صَاعِدًا فَلَمَّسَ فَحَزَّ رَأْسَ ابْنِ بَلَنْكِرَى وَرَمَى حُجَّتَهُ اِلَى الْمِيدَانِ
 وَخَرِبَتْ اَيْضًا رَقِيْبَةُ زَنْكِيِّ الْجَانْدَارِ وَكَانَ كَبِيرٌ الشُّشْنُ وَارْتَاعَتْ
 الْقُلُوبُ وَارْتَابَتْ النُّفُوسُ وَذَرَفَتِ الْعَيْنُ وَأَنْزَلَتْ الرُّيُوسُ وَمِمَّا
 يَعْتَبَرُ بِهِ الْمُسْتَبْصِرُ وَيَسْتَبْصِرُ بِهِ الْمَعْتَبَرُ اَنَّ خَاصِبِكَ d خَلْفَ اَمْوَالِهِ
 لَا تَأْكُلُهَا النَّمِيرَانُ وَلَا تَحْوِيهَا الْحُسْبَانُ وَمِنْ جَمَلَتِهِ مَا وَجَدَ لَهُ
 15 الفُ ثَوْبٌ وَسَبْعُ مَائَةِ ثَوْبِ اَطْلَسٍ عَتَابِيٍّ * فَكَيْفَ غَيْرُهُ مِنْ e
 الْاَلْوَانِ وَطَلَبَ لَهُ كَفَنٌ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُوْجَدْ وَبَقِيَ عَلَى حَالِهِ
 وَهُوَ يَلْتَحِدُ وَمَا اَلْقَى عَلَيْهِ رَدًا وَهُوَ يُبَدِّلُ لَهُ فِدَاءً حَتَّى جُبِيَ
 لَهُ f مِنْ سَوَقِ الْعَسْكَرِ الْكَلْفَنُ وَالْقَطُنُ وَنَهِيًّا لِمَنْ تَوَقَّى اَمْرَهُ حَسْبَةً لَلَّهَ g

a) IA XI, 1.6. ايدغددي التركماني. Ci après les Mss. mentionnent aussi كَشَطْلَغَانِ الْمَعْرُوفِ بِشَمْلَةَ.

b) P avec و. c) P عظيم. d) P لخاصبك; om. خلف.

e) Au lieu de ce qui précède P سايير من سواه.

f) P et I om. g) P ajoute تعالى.

مشيد الدين بن شاملك ومعه وزيره الكمال ابو شجاع الزنجاني
المعروف بالتعاجيلي فخانوه في الرسالة وحسنوا للسلطان محمد
صد ما اراده ابن بلنكري من الخالة وقرروا معه قتله يوم الوصول
وقالوا له لا تقبل غير هذا الرأي لتخطى بالقبول وعادوا وقالوا
لابن بلنكري انا قد حلفناه واستوثقنا منه بالايان واكدنا اقسام 5
القسم بحيث يكون حنثه ارتداداً عن الايمان فوثق *a* بامانتهم
وامن للوثوق بهم وأرسل واسترسل وعاجل واستعجل واما ملكشاه
فانه تخلص من اعتقاله وخرج نجده من بيت وباله وكأنهم توافوا
في حفظه ووكلوه الى حفظه وكما اغفلوا الاحسان اليه احسنوا
بالغفلة عنه ولم يكن لهم عنده نأر فحملهم على الانتقام منه 10
وصرحوا بهربه ولم يعرضوا بطلبه *c* ولم يلبث في سلطنته الا
شهرين او ثلثه ثم تقلبت به الاحوال الى ان استقر خوزستان
ملكاً وفي سلك سلوك نهج السلامة متسلماً

ذكر جلوس السلطان غياث الدنيا والدين ابى شجاع محمد

ابن محمود بن محمد بن ملكشاه فى اواخر سنة ٥٢٧ هـ 15
قال وقدم السلطان محمد لمدان فى عدة يسيرة وعدة غير
كثيرة فنلقاه خاصمك *d* بلقائه مستبشراً ونوفائه مستظهراً وبصفاء *e*
وده موقنا وبصفات مجده مؤمناً والى دينه راكناً والى يمينه ساكناً
وحمل اليه ما تحمل *f* به من آلات الملك وأدواته وخبيبات المال
ومدخراته وخيمه وسرقاته والسخيل العراب والعروض والنتياب 20

a) O et I avec. *b*) O كانوا. *c*) P بنعرضوا لطلبه.
d) P ابن بلنكري. *e*) O وانصفاء; I ولصفاء; P om. jusqu'à
ساكناً. *f*) O تحمل.

والقبول والرد والميل الى جمع المال وجميعة الاعمال والخلق ذوى
الاثراء بذوى الاقلال *a* واشتغل ملكشاه بالانهبك في القصف
* والانهتك بالعرف *b* وقوص الامور كلها * الى ابن بلنكري وكان من
ملك ملكها في اوج المشتري واعتلق بناجحه *c* ووثق بنصحه
^٥ وما درى انه يخسر من رحمة ويظلم بيومه ببلوغ صبحه فان
ابن بلنكري طرب فبَطِرَ وخطر بضميره ان يضر الخطر وجمع
الامراء وكبيرهم الحسن الجاندار *d* وقال له عذا سلطن لا يفلح
والملك لا يصلح فانه غر ذو غرور وغمر جامل بالامور فد شغلته
لغمر عن الامر واعناه الكشوف عن التمر وانا ارى من الصواب
¹⁰ ان تخليه ونستدعي اخاه محمدا ونوتيه *e* فعلم الامراء ان
خاصبك كالباحث عن حنته بظلفه والجلب انكر الى عرفه وكانوا
قد كرهوا استيلاءه وسموا استعلاءه فوافقوه على الراى الراتب *f*
وعدوه من انواعه ونوا نعل املك اذا تولاه حازم جازم وقل
بمصالحه *g* انحى له من عذا العادى وشفى بصداه *g* غليل
¹⁵ الملك الصادى فقالوا لخاصبك عاجل عذا الامر قبل ان يفتن به
فنايس من ناجح مطلبه فقبض ابن بلنكري ملكشاه في دار
الحسن الجاندار *d* وعو في ضيافته فقراه بافته واعتقاه * بهرج
ثدان *h* وكان قد انفذ الى املك محمد بن محمود جمل اندين
ايلفشت *i* بن قهصار الحرامى ونفذ ابن بلنكري لاستحلاله الامير

a) P simplement بالتدبير. *b*) P وانعرف. *c*) P اليد
au lieu de tout ce qui précède depuis *.

d) I partout. *e*) O om. *f*) O الراتب. *g*) P صداه.
h) P بهمدان. *i*) I s. p. Cmp. sur ce nom Journ. As.
1848 I, p. 437 et 451 suiv.

وَأَنَّ عُمَرَانَ الْعُمَرَ مَهْدُومٌ وَأَنَّ سِرَّ الْقَضَاءِ مَكْتُومٌ فَلَمْ يَزَلْ مَسْعُودٌ
 مَسْعُودًا حَتَّى عَاجَلَهُ الْقَدَرُ وَمَا أَجَلُهُ إِلَّا جُلٌّ وَأَصَابَتْهُ عِلَّةٌ الْعَثْبِيَانِ
 وَالْقَيْءُ فَمَا سَلِمَتْ حَتَّى اسْلَمَتْ نَشْرَهُ إِلَى الطَّيِّ وَشَمْسَهُ إِلَى الْقَيْءِ
 وَجَمَدٍ فِي آخِرِ جَمَادَى الْآخِرَةِ ذَوْبَهُ وَخَمَدُ ضَرَامِهِ وَأَقْلَعُ صَوْبُهُ
 وَكَانَ مَسْعُودٌ ضَاخِمٌ الدَّسِيعَةَ جَسْمٌ الصَّنِيعَةَ لَكِنَّهُ يَصْطَنَعُ الْأَرَاذِلَ 5
 وَيَهْرَعُ الْأَسَافِلَ وَكَانَ كَثِيرُ الْأَتْكَالِ *a* عَلَى اسْتِمْرَارِ الْأَقْبَالِ قَلِيلٌ
 الْإِحْتِفَالِ بِمَكَايِدِ الرِّجَالِ دَائِمُ الْأَعْضَاءِ عَنِ ذَمِيمِ الْأَفْعَالِ *b* لَا يَضْمُرُ
 لِعَدُوِّ سَاخِيْمَةً وَلَا يَقْبَلُ فِي *c* وَلَيْ سَاخِيْمَةً وَأَتَّفَقَ قَبْلَ وَفَازَهُ أَنْ
 إِخَاهُ سَلِيْمٌ شَاهٌ كَانَ بِقَلْعَةِ قَنْزَوِيْنِ مَعْتَقِلًا وَكَانَ عَلَيْهِ بِالْحَوْطِ
 مَثَقِلًا فَوَاطَأَهُ مَسْتَحْفِظُهَا مَوْفِقَ الْخَادِمِ عَلَى الْخُرُوجِ بَعْدَ مَوْتِ 10
 إِخِيهِ نَظَرَ السُّلْطَنَةَ وَاتَّصَلَهُ بِذَوِي الْأَيْدِي الْمُتَمَكِّنَةِ وَكَانَ الْمَلِكُ
 مَلِكُشَاهُ بَنُ مُحَمَّدٍ قَدْ اتَّصَلَ بِعَمِّهِ مَسْعُودِ الْبِيْهِ لِأَجْبِيَا وَلَا لَأَنَّهُ
 رَاجِيَا وَقَدْ أَجْمَلَ إِلَيْهِ وَاشْتَمَلَ *d* عَلَيْهِ *e* وَهُوَ حَاضِرٌ حِينَ حَضَرَهُ
 الْخَيْسَنُ وَغَارَتُ وَغَاصَتِ الْعَيْنُ وَالْعَيْنُ وَلَا بَدَّ أَنْ يَقْطَعَ بَيْنَ
 الْمُتَوَاصِلِيْنَ الْبَيْنِ وَدَفِنَ بِبِهْمَذَانَ فِي مَدْرَسَةِ بِنَاغَا جَمَالُ الْبَدِينِ 15
 أَقْبَالَ الْخَادِمَ لِلْجَانْدَارِ ۞

ذَكَرَ جُلُوسَ السُّلْطَانَ مَلِكُشَاهُ بَنِ مُحَمَّدٍ

قَالَ لَمَّا تَوَقَّى عَمَّهُ اجْتَمَعَ الْعَسْكَرُ عَلَى نَصْبِهِ وَعَقَدَ حُبِّي
 الْإِعْتِقَادَ لِحُبِّهِ وَأَجْلَسُوهُ *d* عَلَى السَّرِيرِ وَأَطَاعَهُ الْأَمْرَاءُ وَأَثَمَرُوا
 بِطَاعَتِهِ وَتَبَيَّنُوا بِيَوْمِهِ وَسَعَدُوا بِطَاعَتِهِ وَتَفَرَّدَ ابْنُ بَلَنْكِي عَلَى 20
 عِلَاتِهِ * وَمُسَاعَدَةُ سَعَاتِهِ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَالْحَلِّ وَالْعَقْدِ وَالْقَصْرِ وَالْمَدِّ

a) P الانكسال; I الاثقال. *b*) P الافعال. *c*) P من.
d) P avec. *e*) P ajoute اليه ف.

من شهر ربيع الأول سنة ٥٢٩ تسلم الأمير حسان المنبجى^a
تدل باشو بالامان، وفي سنة ٥٢٩ اغار عز الدين على بن ملك
صاحب قلعة جعمر على اطراف الرقة فرغوا اليه وأدركوه وقتلوه
وجلس مكانه في القلعة شهاب الدين ملك ولد عز الدين
5 ذكر ما تجدد من الملك ملكشاه بن محمود ووفاته السلطان

مسعود

قل اغار في ربيع الأول سنة ٥٢٥ ملكشاه بن محمود على اصفهان
وساق بعض مواشيتها وصار يغاديتها بالاخافة ويعاشيها وكان فيها
نجم الدين رشيد واليهما فأنهض السلطان اليهما شرف الدين
10 كردبازو وضم اليه جماعة من الامراء فلما وصلوا الى اصفهان راسلوا
الملك ملكشاه وقبحوا له ما استحسنه وتحركوا اليه بما سكته
وتحمل له رشيد بمال جملة وسييره اليه ورحله ونزلت السكينة
وسكنت النازلة وأسبل الامن وأمنت السابلة وشتت السلطان
مسعود * سنة ٥٢٥ ببغداد غائصا مع لدانته في لَدانته قانصا
15 من العيش فرصاته ثم رحل عنها رحيل مودع فلم يعد بعدها
الى العراق وترافق السلطان وخاصبك ولم يتفارقا وتوافقا على
التفاد وتوافقا وكان خاصبك فرحا باختصاصه ومنذ كان ما اخلى
صاحبه من حبه واخلاصه فوصلا الى عذان وانقضت سنة ٥٢٩
صافية عن القذى كافية للانى ماضية مع الغنى مصيبة السناه
20 ولم يعلموا ان سنة سبع بستها كلسبع عضو وان كل ما ايرمه
اليوم الزمان غدا منقوص وان الحياة مختومة وان النواة مختومة

a) O et I المنبجى. b) P et I وفكوا. c) P عذره
السنة.

البحترى وسنقر العزيزي وغيرهم من عظماء عسكرة وخواص
معرشة ٥

ذكر حوادث في تلك السنين

- قَل رَحَه وفي السادس من شهر ربيع الأول سنة ٥٤٣ نزل ملك
الامان باجمع عظيم من الفرنج على دمشق وحاصرها وأشرف⁵
المسلمون فيها على اليأس ثم منعها الله تعالى ورحلوا عنها
بعد اربعة أيام خائبين هائبين خاسئين خاسرين، وفي اوائل
جمادى الاولى من سنة ٥٤٤ توفي الامير غازي بن زكي a صاحب
الموصل وتوفي اخوه قطب الدين مودود وجمال الدين الجواد وزير
على حاله وزين الدين على كوجك متوفي العسكر ورجاله، وتوفي¹⁰
الحافظ متوفي مصر في خامس جمادى الاولى من هذه السنة وتوفي
بعده ولده انصار، وفي موسم سنة ٥٤٤ وقعت زعيب b ومن
تابعها من العرب على قافلة الحاج c عند ققولها من مكة الى المدينة
فاهلكت الناس واحلت بهم اليوس والبأس وعظم مصاب المسلمين
في الآفاق ونجا من الآف آحاد بأخر الارماق، وفي الحادي¹⁵
والعشرين من صفر سنة ٥٤٤ كسر نور الدين محمود بن زكي
على آتب من الشام ابرنس انطاكية وقتله وحز رأسه وشد بتلك
النصرة للاسلام قواعده وآساسه وفي اوائل سنة ٥٤٥ اسر التركمان
جوسلين وساموه الى نور الدين ونزل الملك مسعود بن قلاج ارسلان
على تل باشر وهي مع جوسلين ونزل نور الدين بعد اسر جوسلين²⁰
على قلعة عزاز وقتلها بالامان وفي يوم الخميس الخامس والعشرين d

a) P ajoute سنقر العزيزي. b) O avec dhamma. c) O
الحج. d) O om.

ذَكَرَ وَصُولَ السُّلْطَانِ سِنَجَرِ بْنِ مَلِكْشَاهِ إِلَى الرَّيِّ فِي أَوَّلِ

شَعْبَانَ سَنَةِ ٥٤٤

قَالَ رَحْمَةً لِّمَا عَرَفَ سِنَجَرَ مَا تَمَّ بِالْعِرَاقِ مِنْ اغْتِيَالِ النُّفُوسِ
وَاقْتِطَافِ الرُّؤُوسِ وَاسْتِيْلَاءِ خَاصِمِكَ عَلَى خَوَاصِّ الْأَوْيَابِ وَاعْضَاءِ
٥ السُّلْطَانِ فِي مَيْدِ الْأَعْغَلِ وَخَدْعِهِ بِالْإِنْطِافِ خَدِّعَ الْإِنْفِطَالَ قُلَّ لَا
يَدَّ مِنَ الْأَدْرَاكِ وَالْإِسْتِدْرَاكِ وَالْإِمْسَاكِ وَالْإِسْتِمْسَاكِ وَتَهْذِيبِ الْمُسْتَعْلَى
وَتَعْذِيبِ الْمُسْتَوْلَى وَإِخْفَاءِ الشَّرِّ اللَّائِحِ وَالطُّفْءِ الشَّرِّ الْمَلْفُوحِ فَهَضَمَ
عَلَى كِبَرِ سَنَتِهِ وَوَصَلَ إِلَى الرَّيِّ فِي صَبِيحِ الشَّنَاءِ وَقَرَّهَا فِي قَرَّةٍ
فَأَجْفَلَ مَسْعُودَ بْنَ هَمْدَانَ رَاحِلًا عَلَى سَمْتِ بَغْدَادِ فَتَمَّتْ عُنَانُهُ
10 شَرَفُ الدِّينِ الْمُؤَقَّفِ كَرْدبَازِوْ وَقَالَ لَهُ أَنْتَ لِسِنَجَرَ مَقَامُ الْوَلَدِ
وَالْأَوْلَادِ بَيْتِ الْآبَاءِ فَارْزُوا وَمَا أَسْعَدَكُمْ إِذَا حَصَلُوا رِضًا وَحَازُوا فَسَارًا
إِلَى الرَّيِّ مَعَهُ وَابِي ابْنِ بَلَنْكِرِي أَنْ يَتَّبِعَهُ وَأَقْلَمَ هُوَ وَالْوَزِيرُ الْأَصَمُّ
بِهِمْذَانَ فَلَمَّا بَصُرَ سِنَجَرَ بِمَسْعُودِ قَدَمِهِ وَأَكْرَمَهُ وَقَرَّ عَيْنًا بِهِ وَقَرَّبَهُ
وَتَحَدَّثَ مَعَهُ بِمَا أَعْجَبَهُ وَرَضِيَ عَنْهُ وَمَا عَتَبَهُ وَنَسِيَ كُلَّ مَا ذَكَرَهُ
15 وَأَدْبَرَ عَنْ كُلِّ مَا دَفَعَهُ وَشَفَعَ السُّلْطَانُ فِي خَاصِمِكَ فَاجَابَهُ وَذَكَرَ
لَهُ فَعَلَهُ فَاسْتَصَابَهُ فَمَا أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ وَلَا نَهْيٌ عَنِ نَكْرٍ وَلَا * اِبْدَلِ
شَكْوَى بِشِدْرٍ وَلَا كَشْفِ ظُلَامَةٍ وَلَا كَفِّ ظُلَامَةٍ نَلْنَدَ وَتَدَعَ ابْنَ
أَخِيهِ وَعَدَا وَأَعَدَّ إِلَى خِرَاسَانَ النَّوَابِيهِ وَالْإِسْدَ وَرَجَعَ السُّلْطَانُ
وَاسْتَصَابَكَ خَاصِمِكَ وَالْوَزِيرُ الْأَصَمُّ مَعَهُ إِلَى بَغْدَادِ وَأَقْلَمَ تِلْكَ
20 الشَّنَوَةَ بِهَا فِي رِفَاعَةٍ وَفِرَاقٍ وَصَبَاحٍ صَبَاحٍ وَمَسَاءٍ مَسَاءٍ وَكَانَ مَعَ
سِنَجَرَ كِبْرًا أَمْرًا مِثْلَ الْمُؤَيَّدِ يَرْتَقِشُ هَيْبَتَهُ d وَالْفَلَكَ عَلَى

a) P واعفا I ; واعفا P. b) P بمكان. c) P سكرى.

d) Mss. s. p. Cmp. Vullers, *Dict. persan*.

صاروا وقال لسلامم هؤلاء خرجوا عليك وعلى السلطان وجاهروكما
 بالعصيان فأجعل بالله الاستحجارة وقدم منه الاستخارة وأنفق ما
 عزمت على بذله لهم في عسكر يقاومهم ويدفع شرهم فأتك ان
 دفعتم بالعطاء لم تسلم من عتب السلطان مسعود وان هزمتهم
 باللقاء قلت له اتى فملت جنود عصيانك من اهل طاعتك بجنود⁵
 وأنت لا تكلمد على ما تكلم a ولا تشكر على ما تعجل فقبل
 للخليفة رأيه ولم ير خلافه وجمع حينئذ وجند وحشر وحشد
 واستخدم من البطارين ابطلا من المقاتلة المقابلة المبطلين b
 وفرق المال ومال اليبه الفريفة وأنفق فنفق في سوق نفويقه
 التوفيق وصار مدة ذلك اليوم للخليفة جنود مهيب وثار d نيا 10
 في ائتدة العدى لهيب فرد هؤلاء الارباء بالحد الحديد والحد
 الجديد وقل اتى ارى المشورة الهيبية اريا مشورا وصوب صوابه
 لرى الرأى مشكورا فجاء به وزر عليه جيب الوزارة ولم يزل عنده
 مودود الشارة e مقبول الاشارة وذلك يوم الاربعا * الرابع او f رابع
 عشر شهر ربيع الاول سنة ٥٤٤ فشرع في نصر امر الشرع رحيب 15
 الصدر والباع والذرع وأكرم الفضلاء وفضل الكرماء وعش في وزارتي
 المفتقى والمستنجد ست عشرة سنة وشهرين قير العين آيد
 انيدين وكان به عيش وبسوسو السلطان صرش g وأمر الدين
 واندولة h بيها منتظم وشعب الخلافة والسلطنة بكفايتهما ملتئم

a) P على ما تعجل au lieu de بما تبذل et تعجل P b)

c) P . من . d) P وبأس . Cmp. la leçon de I qui
 porte ناس . e) P المشارة . f) P om. g) O om.;
 I صمم . h) P والذنيا .

اندين على بن الحسين الزينبي ورتب بعد ذلك عوضه عماد
الدين بن الدامغانى قال واما السلطان مسعود فاته ارسل الى
ابن اخيه امك محمد بن محمود بعد قتل بوزابه فاستدعاه ومن
عليه ومناه وزوجه بنته وعهد اليه في الولاية وولاه عهده ثم
ملكه خوزستان ولما امن ابن بلنكرى من الجوانب عد الى الامير
للاجب تنار وقبضه وأوقفه وأنفذه الى قلعة سرجهان واعتقله
بها ثم خنقه وصفا له الجو فباض a وصفر وصفا عليه الضوء
فاجتملى b الظفر، قال وفي شهر ربيع الأول سنة ٥١٣ هـ وصله شعبة
من اكبر الامراء ومعهم الملك محمد الى بغداد محاصرين وعلى
خذلان السلطان مسعود لشقوتهم متناصرين منهم شمس الدين
ايلدكز والامير قيصر وملك العرب على بن ديبس وغيرهم فحسروا
وحسروا فخرج اهل بغداد لردهم فأخرجوا عنهم حتى اخرجوا فكروا
عليهم كربة اردادهم وما ابقت عليهم بل افنتهم وكانت بانقرب منهم
حفر الغسلين وتنابير الاجرتين والاثنين d للجصاصين ما نجا الا
من آوى اليها وقتلوا هاء خمسة ثمانين نفس وجل رء بغداد بأهلها
وأمتها ما دعاها من شغلها ثم طلبوا من الديوان العزيز ثلثين
الف دينار ليرحلوا وفصلوا الامر على المبلغ ليمتصلوا فاستنشا
الخليفة الوزير وأرباب المناصب في انه هل يبذل لهم الذعب وهل
يجتمل f للراحة منهم الشعب فما فسيم الا من عاجل بالعذل
20 للثاني في البذل فاخرجت العين فاشار ابن عميرة وعو يومئذ
صاحب الديوان بصد ما اشاروا وصار من الرأى الى غير ما

a) P avec. b) O et I avec. c) P وصلت.

d) P et I والاثنين. e) P وقتلوا. f) P وحمل.

فخرج منها وزحف العوام *a* الى المدرسة فنهبوها وأحرقوا دار كنبها
وتشتتت *b* بنو الخجندی فقصده صدر الدين محمد وأخوه جمال
الدين محمود الموصل وأوردوا جمال الدين الرزير من انعامه
واكرامه المنهل المنهل ومضى جمال الدين الى الحج واقام *b* صدر
الدين وحج جود الرزير له متلاطم اللج *c* ثم انصرف عنه مملو⁵
للخائب محبوا بالمواعب وعمل في جمال الدين *d* ابياتا من جملتها
جِئْتُ اِلَىٰ بَابِكَ فَرَدًّا وَقَدْ خَرَجْتُ مِنْ نِعْمَاكَ فِي قَافِلَةٍ
ووصل الى اصفهان فتوفّر اهلها على خدمته واقترضوا اقامة حرمنه *e*
واما جمال الدين اخوه *f* فأتى لما عدت الى بغداد لقيته وقد
عاد من الحج في صفر سنة ٤١٣ وكان قد عزم والدى على العود¹⁰
الى اصفهان فصاحبناه وجمعنا الطريف ووجدناه نعم ارفيق
ثم تفارقنا وسار هو مع قافلة بمذان وسرنا مع قافلة اصفهان ثم
وصل الخبر بان السلطان رضى عنه وعن اخيه وخلع عليهما
وأعاد الرئاسة اليهما ثم وصلا وعلى اضعاف ما كان لهما من الخشمة
حصلا^{١٥}

ذكر بعض الحوادث

قال في سنة ٤١٤ حج ابن جهير وزير الخليفة المقتفى فرتب
صاحب المخزن قوام الدين بن صدقة وزيرا وكان بينه اثيلا
اثيرا ورتب في المخزن عوضه زعيم الدين يحيى بن جعفر
ورتب بعد ذلك يحيى بن محمد بن عبيرة صاحب الديوان،²⁰
وفي سنة ٤١٣ مات قاضي القضاة ببغداد يوم النحر وهو فخر

a) O الاعوام. *b*) P avec. *c*) O اللج. *d*) P
ajoute الوزير. *e*) P ajoute. *f*) P et I om.

تَهَبُ فَلَمَّا بَدَا الصَّبَاحُ خَلَفَ مِنَ الْعَاجِاجِ اللَّيْلَ لَيْبَلٌ وَاجْتَرَّهٗ ^a عَلَى
 التَّهَجُّرَةِ مِنْ مَجْرَى التَّهَجُّرِينَ ذَهَبٌ وَنَمَا مَا سَدَّ مِنَ الْجَفُونِ سَبِيلٌ
 وَطَلَعَ فِي كُلِّ أَفْقٍ مِنْ مَعِ الْبِيْمَانِيِّ سَهْبٌ وَالتَّقَى الصَّقَانَ وَتَلَاظَمَ
 الْبَحْرَانَ وَصَالَ الْعَدِيدُ عَلَى الْعَدِيدِ وَصَلَ الْحَدِيدُ فِي الْحَدِيدِ
 5 وَكَادَتِ الْكُسْرَى تَصْحَحُ عَلَى مَسْعُودٍ وَبَقِيَ قَلْبُهُ ثَابِتًا بَيْنَ طَارِدٍ وَهَطْرُودٍ
 وَبِزَابِهِ قَدْ تَهَوَّرَ وَتَهَاجَّمَ وَحَمَلَ عَلَى الْقَلْبِ لِيَقْلِبَهُ بِحِمْلَتِهِ وَبَيَّزَ
 تَفْصِيلَهُ ^b بِحِمْلَتِهِ فَكَبَا بِهِ الْفَرْسُ فَرْسٌ وَاخْتَلَسَهُ الْقُدْرُ فَقَدِرَ عَلَيْهِ
 وَاخْتَلَسَ وَحَمَلَ إِلَى السَّلْطَانِ أَسِيرًا فَخَاطَبَهُ وَعَاتَبَهُ كَثِيرًا فَلَمْ
 يَنْبَسْ ^c بِنَتِ شَفْةٍ وَأَرَادَ السَّلْطَانُ الْإِبْقَاءَ عَلَيْهِ لِشَهَامَتِهِ فَأَتَى ابْنَ
 10 بَلَنْكِرَى الْآفَشَ عَامَتَهُ فَأَمَرَ السَّلْطَانُ بِالْأَضْرَابِ عَنْ رِقَبَتِهِ وَضَرَبَ
 رِقَبَتَهُ وَأَمَرَ بِحِمْلِ رَأْسِهِ إِلَى الْعِرَاقِ وَإِنْ يَطَافُ بِهِ فِي جَمِيعِ الْآفَاقِ
 وَاتَّجَلَى الْعُبَارُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَتِيلًا وَانْتَهَزَمَ ^d عَسْكَرُ فَارِسٍ وَالْمَلِكُ
 مَوْتِيَانٌ لَا يَلُوبِيَانُ وَمَوْتِيَانٌ لَا يَلِيْبَانُ وَجَلَسَ مَسْعُودٌ لِلْهِنَاءِ وَخَصَّ
 خَاصِيكَ بِالْأَصْطِنَاعِ وَالْأَصْطِفَاءِ وَعَظَّمَهُ عَلَى الْأَمْرَاءِ وَأَمَرَهُ عَلَى الْعِظْمَاءِ
 15 وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٥٤٢ هـ

ذَكَرَ مَا جَرَى بِأَصْفَهَانَ مِنَ الْقَتْنَةِ بَعْدَ مَصْرَعِ بُوْرَابِهِ

قَالَ رَحِمَهُ كَانَ نَجْمُ الدِّينِ رَشِيدَ الْغِيَاثِيِّ وَالْأَصْفَهَانَ مِنْ قَبْلِ
 السَّلْطَانِ وَغَوَّ مَتَعَصَّبَ عَلَى الشَّافِعِيَّةِ فَلَمَّا تَمَّ مِنْ صَدْرِ الدِّينِ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللُّطَيْفِ الْحَاجِنْدِيِّ إِلَى بُوْرَابِهِ الْمَيْلِ بَادِرَ بِالرَّسَالِ
 20 إِلَى أَصْفَهَانَ لِلْإِقْقَاعِ بِنِ خُرُوجِ عَلَى السَّلْطَانِ وَعَلِمَ ابْنُ الْحَاجِنْدِيِّ

a) P et I وَجَرٌّ, ce qui serait également correct. b) P
 تفصيله. c) O يَنْبَسُ. d) P avec ف.

الشتوة فلما رحل ضيفُ الشتاء حلَّ السلطان حَبْوَةَ مقامه وأمرَ
 خبيرُ خروجِ بوزابه صاحبِ a فارس ما احلاه من احلامه فحفظت
 القلوب والبنود وقَلِقت للجنوب والجنود ثم اغتد السلطان مسعود
 الى همدان سيرة ليسيغه اليها قبل اطلاله عليها فانها مقام ملكه
 ونظام سلته وضير الكتب الى خالصك بن بلنكري وهو على حصار 5
 مراغة ليقدّم تلك العساكر ويقدم اقدم الليث الحار واما بوزابه
 فانه لما نعى اليه عباس وعبد الرحمن قدمت قيامته وغامت
 غمامته وكدر عيشه وكثر طيشه وجاش جأشه وجبشه ونهد
 بالملكين محمد وملكشاه ابني محمود وأقبل بهما كالنبييين من
 جترها في فلكين فلما قرب من اصفهان تلقاه صدر الدين ابن 10
 الحندي وفتح له ابوابها وحمل على الاصحاب له احبابها فدخل
 دار ملكتها ومقر سلطنتها وأجلس الملكين على المسير الالب
 ارسلاني والتخت الحسرواني ثم خرج بيما على سمت همدان وهو
 لا يشك انه اذا بلغ غلب واذا بسلب فوصل الى مرج
 فرانكين وفي من همدان على مرحلة واتصل به ابن عباس صاحب 15
 الري فلما عرف السلطان مسعود قربه حزبه وقوى b قلبه
 وطير الى ابن بلنكري كتبه وصيف في التأخير c عذره ووسع
 عتبه فوصل وقد حُمّ اللقاء وحقّ البلاء فقوى السلطان
 وتسلّط قوته واحتبى بالشدّة واشتدّت حيمونه ومما تقارب
 الفريقان باتا ليلتهما يعيبان وجرنا يعب d وجرنا يشب ورجهما 20

a) P من . b) وفودي P . c) التأخر P . d) P
 وجرنا (sic), ensuite

ذكر وزارة شمس الدين ابي الناجيب الاصم الدرگزيني
 قال وحفظ السلطان حرمة الوزير تاج الدين فلم يتسم شمس
 الدين الوزير بوزارته حتى انصرف الوزير بجاعه وماله وحرمنه
 وحشمته ونعمته ولم ير وزيراً للسلجقية صرف ولم ينكب في
 5 نفسه او في *a* ماله سواه ولانه كان يرجو منه استمالة الامير بوزابه
 وتحصيل رضاه فانه لم يشك في حركته والابتلاء بمعركته فضمن
 له تاج الدين بس دارست ان يكفيه امره ويكف شره وكان
 هذا من دعائه لينجوه من الداعية ويستفيد الاحكام لقواعده
 الراعية فرحل فرحا للسلامة *b* طاعنا من وطنه الى دار المقامة
 10 فاستقل بالوزارة حينئذ شمس الدين ابو الناجيب وكان من قبل
 يخدم ابن بلنكري فلما سار اقام يخدم الامير الحاجب تننار
 مستديما لعود مخدومه الانتظار فرغب السلطان فيه لاجل
 اختصاصه *c* بخاصبك ولم يكن فيه من ادوات الوزارة الا كونه
 للسوام الدرگزيني نسيبا فجاز من منصبه نصيبا وكان بزمانه
 15 شبيها وفي مكنه نبيها لانها بالقوم موافقا نسيم يطلب مرافقته *d*
 في مرافقته والتخلف *e* خلائقهم والسلطان لاه بالملاقي متنه في
 المناق لا يسأل عما يفعل ولا يفعل ما يسأل ولا يقبل ما يقال
 ولا يقول ما يقبل وعن السلطان ان *f* يحرك ساكن الموصل بابداء
 عزمه اليها واضهار عوجه عليها *f* فبادر متووعها *g* بحمول وتحف *f*
 20 وحدايا وخيول فقبلها منهم ورضى عنهم واتم ببغداد بق تلك

a) P et I om. *b*) P avec ب. *c*) P مختصا كونه.
d) P موافقهم. *e*) O والتخليق. *f*) O om. *g*) O
 متوليها.

امكنت فرصة فركب ابن طغايك يوما لتجهيز العساكر الى غزاة
 الكرج ووقف منفردا في ذلك المرحج وهو يسير اميرا اميرا ولا
 يمتن من المقام كبيرا ولا صغيرا وابن بلنكري واقف لا يريم وهو
 لسرى ما يشيئه من عارض الغمد *a* يشيم ومعه الامير زكي
 الجاندار *b* فتقدم وأقدم وضرب رأس ابن طغايك بسوط حديد ⁵
 شدخه وشدخه واستصرخ بأعوانه فعدم مصرحه وضرب بعد ذلك
 بالسيف وتفرقت عنه جموع تلك النصفوق وتغلب ابن بلنكري
 على الرانية فأحسن الى الذين ساعدوه وعقد حبي الكعب لهم
 حين عاقده وامتد الى آردبيل محضرا وبها الامير آق ارسلان
 وأخرجه منها بالامان ثم اشتغل بحصار مراغة لينال منها ما اراد ¹⁰
 وحصرها طويلا ولم يجد فيها المساغ ولما نسي الى السلطان
 ببغدان خبر قتل ابن طغايك احضر الامير عباسا في دارة ليخلو
 به ويستشيره فلما خلا به امر بضرب رقبتة ورمى جثته وذلك
 بكرة خميس من ذى القعدة سنة ٥١٠هـ فركب عسكر عباس
 يقدم الامير آق سنقر الفيروزكوى وشقوا مدينة بغداد وساروا ¹⁵
 ونهض الاياش لنهب دار الوزير وثاروا فأركب السلطان جماعة
 منعوا من الوصول الى دارة وبقي موقرا موقرا على حرمنته وقراره ثم
 اذن له في الانصراف الى فارس مصحوبا بالنصيبانة مصنونا *d* بالصحة
 مرتب الاحوال حال الرتبة فجاء اليه وودع ودعا ورعى له السلطان
 حقا ما رعى وتلا ²⁰ وَأَنْ لَيْسَ لِلنَّاسِ أَلَّا مَا سَعَى

a) O العهد. *b*) P sans art. *c*) Lacune en O.

d) I مضمون P مضمون; tous les deux ont ensuite الصاحبة.

e) Cmp. le Coran chap. 53, vs. 40.

وَلَمَّا كَلَّ ذَلِكَ طَلِبُوا لِلسَّلَامَةِ وَاسْتِنْقَاءِ مَسَاءِ الاسْتِنْقَاءَةِ وَعَلِمَا بُوخْمِ
 الْعَاقِبَةِ وَأَمَرَ الْمَعَاقِبَةَ فَلَا جِسْمَ تَوَقَّرَتْ الدَّوَاعِي عَلَى حَبِيبَةٍ وَفَرَّتْ ^a
 الْعَوَادِي مِنْ حَرْبِهِ وَحَزْبِهِ قَدْ وَفَى هَذِهِ السَّنَةَ قَدِمَ الْأَمِيرُ الْعَالِمُ
 قُتَيْبُ الدِّينِ * أَبُو مَنْصُورٍ الْمُظْفَرُ بْنُ أَرْدَشِيرِ الْعِبَادِيِّ الْوَاعِظُ ^b
^c فَعَجَزَ بِالْفَصَاحَةِ وَأَعْجَبَ وَشَقَّ بِأَنْوَارِ الْبَلَاغَةِ وَغَرَّبَ وَإِنَّا أَذْكَرُ وَقَدْ
 حَضَرَتْ مَجْلِسَهُ وَقَدْ وُضِعَ لَهُ مَنبَرٌ عَلَى شَاطِئِ دَجْلَةَ وَالسُّلْطَانُ
 مَطْلُ عَلَيْهِ مِنْ أَعْلَى مَكَانٍ وَالْأَمِيرُ عَبَّاسُ صَاحِبُ الرِّيِّ جَالِسٌ
 فِي شَقَارَتِهِ ^d بِدَجْلَةَ حَيْثُ يَسْمَعُهُ وَالْعِبَادِيُّ يُفْتِنُ النَّاسَ بِمَا
 يَبْدِيهِ مِنْ سِحْرِهِ وَيُبْدِعُهُ وَحَضَرَتْ مَدَّةً مَقَامِي بِبَغْدَادٍ جَمِيعٌ
¹⁰ مَجَالِسُهُ أَكْتَبَهَا مِنْ لَفْظِهِ وَأَقْبَلَ عَلَيْهِ الْأَمَامُ الْمُقْتَفِي وَقَبْلَهُ وَرَفَعَهُ
 وَنَاحِلَهُ ^e وَأَمْرَهُ بِالْجُلُوسِ فِي جَامِعِ الْقَصْرِ فِي مَوْضِعٍ يَقْرُبُ مِنْ
 مَنْظَرَتِهِ لِيَجْلِسَ حَيْثُ لَا يَرَاهُ وَهُوَ بِحَضْرَتِهِ وَأَثْبَتَتْ ^f بِدَائِهِ
 وَبَدَائِعُهُ وَأَشْرَقَتْ بِنَجَاحٍ مَطَالِعُهُ ^g

ذَكَرَ مَا جَرَى مِنَ الْخَوَادِثِ الَّتِي أَنْحَلَّتْ بِهَا تِلْكَ الْعُقُودُ

وَإِخْتَلَّتْ تِلْكَ الْعَهُودُ

15

قَالَ رَحِمَهُ وَصَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ بِقَتْلِ الْأَمِيرِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ طَغْيَبَرَكَ بَارَانِيَّةً
 وَكَانَ مِنْ قَدْرِ اللَّهِ سَبِيحَانَهُ ^h أَنْدَ اسْتَنْصَحَ بِمَعَهُ خَاصِبُكَ بْنُ
 بَلَنْكِرِي لِيُبْعِدَهُ عَنِ الْخِدْمَةِ السُّلْطَانِيَّةِ غَيْرَ مَكْتَرِتٍ بِهِ وَكَانَ مَعَ
 خَاصِبِكَ أَمْرٌ مِنَ السُّلْطَانِ سَرًّا فِي الْقَتْلِ بِهِ إِنْ خَلَّتْ عَرِصَةٌ أَوْ

a) O وقرب؛ I s. p. b) P وهو أبو المظفر أبو اردشير العبادي
 منصور بن اردشير. c) Ainsi les mss. (P sans techdid) au
 lieu de شقارته. — Ensuite P في دجلة. d) P et I
 وباجله. e) P واثبتت؛ I s. p. Le mot بدائيه est corrigé
 on O en بديهته. f) P فوصل. g) P تعلى.

مهذب مذهب لمنصبه وأقربوا ولاية آذربيجان وأرانية جميعها على
ابن طغايك * عبد الرحمن *a* وقرروا ابعاد خاصبك بن بلنكري
عن *b* السلطان فسار في خدمة ابن طغايك اميرا وكتبه في
مضمار الخلصاء ولم يخلص *c* في صحبته ضميرا وتقرر ان يكون
احد الثلاثة بالنوبة ملازما * لخدمة السلطان *d* حتى يسلم لهم ^٥
جانبه ونسب نوابه وانفصل الامير بوزايه الى بلاد فارس ورحل
السلطان الى بغداد ومعه الامير عباس صاحب الري في شوكة
مانعة وهيبته رائعة قل ولما قدموا بغداد في خريف هذه السنة
خرجت مع الفقهاء لتلقيهم والناس مشتغلون على تخبؤهم منهم
وتوقيهم فلمسا حلوا ببغداد نزلوا دورها وسكنوا للتخريب معورها ¹⁰
والهبوا الكروب وأرعبوا القلوب وكنت هذه عادتهم اذا وصلوا وعدينهم
اذا نزلوا فتمكن الاتراك لا يتركون مكننا من الجهل وعندم ان
الظلم من العدل ولكن الوزير نزل في دار الوزارة بالأجمة متوخيا
بث المكرمة وأمر بتجديد عمارة المدرسة الناجية التي بناها خاله
الوزير تاج الملك ابو الغنائم بن دارست ببغداد وواظبها شيخنا ¹⁵
شرف الدين يوسف الدمشقي فأحیی دريسها بدروسه وأشرق
افقها بنجوم العلم وشمسه ورتب الوزير في داره مجالس للختيمات
وحضور آئمة الشرق وفقهائها للمناظرات ولم يعارض السلطان في
شيء من اوامره وأموره وابتسمت الدولة بأسفاره وسفوره لكنه مع
تقاصر مدته ما أمر ولا احلى * ولا شغل ولا اخلى *g* ولا عزل ولا ²⁰

a) P et I om. b) O من. c) P يخلص. d) P
للخدمة السلطانية; I للسلطان. e) Ainsi les Mss. au lieu
de خسرو فيروز (v. p. 41 et suiv.). f) O om.

فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك في تولى بلاد آرائية وارمنية
وعرف انه لا يتمشى له ذلك مع تسلط خاصبك بن بلنكري
فتوسل في استمالة الامير بوزابه صاحب فارس الى السلطان ليتم
له مراده بتوسطه وأرسل الى الامير الحاجب تنار وعو عند الامير
٥ بوزابه ان هذا اوان قدومه وزمان هجومه فقدم المعسكر
السلطاني في عسكر ضخم ومقدم فخم واتصل به الامير عباس
صاحب الروى في عدة وعديد وبأس شديد وانفق عملاً الثلثة
ابن طغايك وبوزابه وعباس على تدبير الدولة وتقرير قوانينها
وترتيب دواوينها وكف عادية المتسلطين عنها وتوفير حظوظهم
١٠ بالاستقلال بها منها فأوجت السلطان الصلابة الى النزول على
حكيم ورأى السلامة في سلمهم وأقسم على رضاهم ورضى بقسمهم
ثأول ما فعلوا أنهم عزلوا وزيره ونقلوا الى b الوزير السدي وآوه
تدبيره

ذكر وزارة تاج الدين ابن دارست الفارسي

١٥ قال كان ابن دارست وزير بوزابه صاحب فارس فرتبه في وزارة
السلطان ليصدر الامور على مراده ويورد على وفق ايراده وكان
هذا الوزير رفيع القدر وسيع الصدر محباً للخير مبغضاً للشر
ما فعل امراً ينقم عليه ولا احوال حالاً يتوجه لاجلها اللائمة
عليه وثابت أمين الدين ابو الحسن الكازروني ذو الدين المتين
٢٠ والحلم الرزين والاستبصار باعمال السيرة والاشتهار بأفعال الخير وتسيير
ديوان العرض والد الوزير عضد الدين وهو جميل مجمل مذعبه

a) P الثلث. b) وزارت. c) O avec. d) P
الشر. e) O ينقم. I بقم.

مَعْمَارٍ مَرْقَدِهِ وَحَافِظِ دِينِهِ *a* وَمَعِينِ أُمَّتِهِ بِحُجُورِ مُسَيْلِ
 خَرَقٍ يَنْطَاقُ فَمَيْصَصَهُ وَرَدَّاهُ^b بَعْبَابِ زَخَّارٍ وَعَضْبَةِ يَدْبِلِ^c
 قَالَ وَكُنْتُ أَنَا فِي ذَلِكَ الْعَهْدِ بِبَغْدَادٍ مُتَفَقِّهًا وَأَتَّفَقَ حَضْرِي
 بِالْمَوْصِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٥٢١ هـ فَحَضَرْتُ عِنْدَ جَمَالِ الْمَدِينِ
 بِالْجَامِعِ فِي جَمْعَتَيْنِ وَتَكَلَّمْتُ عِنْدَهُ مَعَ الْفُقَهَاءِ فِي مَسْئَلَتَيْنِ⁵
 وَمِمَّا مَدَحْتَهُ بِهِ مِنْ قَصِيدَةِ أَوْلِيهَا وَذَلِكَ مِنْ أَوَّلِ نَظْمِي

أَظُنُّهُمْ وَقَدْ عَزَمُوا آتِحَالًا تَمَسُّوا عَسْنَا جَمَالًا لَا جَمَالَ
 سَرُّوا وَالصَّبْحُ مَبِيضُ الْكَوَاشِي فَلَمَّا حَسَالَ عَهْدُ الْوَصْلِ حَالًا
 أَخْلَانِي وَقَدْ فِي النَّاسِ خِلٌّ بِهِ أُخْلِي مِنَ الْأَشْجَانِ^e بِالَا
 لَثْنُ لَمْ أَشْفِ صَدْرِي مِنْ حَسَوِي وَأَمَّ أُنْقِ الْأَعْدَى دَاءَ عَضَالَا¹⁰
 فَلَا أَدْرِكُ مِنْ أَدْبِي *d* مَرَامًا وَلَا صَادَقْتُ مِنْ حَسْبِي^e مَنَالَا
 وَلَا وَخَدْتُ الْيَكْمُ بِي جَمَالًا وَلَا وَالسَيْتُ مَوْلَانَا السَّجَمَالَا
 وَقَائِلَةٌ أَفْسَى الدُّنْيَا كَرِيمٌ سِوَاهُ قَفَلْتُ لَا وَأَبِي أَلْعَلَى لَا
 قَالَ وَهُوَ يَقْنَعُ بِمَا جَاءَ بِهِ لِلْوَفُودِ حَتَّى زَمَّ إِلَى انْبِلَادِ رَكَائِبِ الْجُودِ
 فَجَعَلَ لِكُلِّ بِلَدَةٍ مِنْ بِلَادِ الْإِسْلَامِ مِنْ مَوَاعِيهِ رَاتِبًا وَأَصْبَحَ جُودًا¹⁵
 فِي الْإِتِّاقِ إِلَى الْمُقِيمِينَ سَائِرًا وَلِلطَّالِبِينَ طَالِبًا

عَادَ الْحَدِيثِ إِلَى ذِكْرِ مَا جَرَى لِلسُّلْطَانِ مَسْعُودِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ

مَلِكِ الشَّاهِ بَعْدَ مَوْتِ جَاوَلِي فِي سَنَةِ ٥٢١ هـ

قَالَ رَحَهُ وَلَمَّا تَوَفَّى جَاوَلِي جَانِدَارِ طَمَعِ الْأَمِيرِ الْحَاجِبِ الْكَبِيرِ

a) O seul porte ^{سرة}. b) Ainsi tous les mss. — Il y a plusieurs vers omis entre celui-ci et les précédents selon le ms. 21a. A cause de cela j'ai admis la leçon خَرَقٍ. c) P الجنان. d) P et I ادى. e) P جنسى I; وحسنى.

موجودٌ فأنه كان يقننح بأقواته وترجيبة أوقاته ويرفع جميع ما
يحصل له إلى خزانة زكي استبقاء لجماعه واستعلاء به على أشباعه
فكند زكي من احباب ديوانه فندم من استنصر بإساعته ومنهم من
انتفع *a* باحسانه ولما قُتل زكي صار للدولة الأتابكية ملاًذا
٥ والبيت الآسنقري معاذاً واستوزره الامير غازي بن زكي وآزره
على كوجك على وزارته وحلف له على مظاعرته ومضافرته فأجبرى
بحر السّماح ونادى حتى على القلّاح فصاحت بافضاله ألفاظُ
الفصاح وأنوا اليه من كلّ فجّ عميق وفصد من كلّ بلد ساحيق
وقصده العظاماء ومدحه *b* الشعراء ومن وفد اليه ومدحه *c* ابو
10 الفوارس سعد بن محمد بن الصيقي المعروف بحيص بيص قال
وأنشدني لنفسه فيه *d* قصيدة أولها

يَلِ الْأَصْوَارِمِ وَالسَّمَاكِ الدُّبَلِ نَصْرًا وَمَنْ أَنْجَدْتُمَا تَمْ يُخَدَلِ
لَوْ شِئْنَا وَمَشِيئَةٌ بِمَشِيئَةٍ جَادَ التَّمَانِ وَبِالْعَلَى تَمْ يَبْخَلِ
أَنَا فَرَسٌ أَلْيَمِينِ يَوْمَ مَقَالَةٍ وَوَعَى أَسْوَلِ بَصَارِمِي وَبِمَقْوَلِ

15 * ومنها في المدح *f*

وَتَقَرَّرَ عَيْنُ مَكْمَدٍ بِمَكْمَدٍ مَكْحِبِي دَرِيْسِي عَلَيْهِ *g* وَالْمَنْزِلِ

a) P اقتنع. *b*) P ومدح. *c*) P om. *d*) P من. — Les
mêmes fragments de ce panégyrique se trouvent dans le
ms. 21a p. 116 (V. ci-dessus p. ٦٢, note a). *c*) Ainsi
avec *techdid* dans les mss.; correctement (مشيئة). *f*) P
om. — Les vers suivants sont précédés dans le ms. 21a
par la remarque: ومنها يصف بناءه لسور المدينة وعبارة قمبر.
الرسول صلعم. *g*) P على; I سرعه (ل. شرعه).

ذكر حال جمال الدين الجواد ابي جعفر محمد بن علي

ابن ابي منصور

قال رحمه الله كان والده من اصفهان *a* الكامل على وهو حاجب
 الوزير شمس الملك بن نظام الملك وكان ابوه ابو منصور فهدا في
 عهد السلطان ملكشاه بن السب ارسلان وابنه الكامل *b* نجيب⁵
 اديب لبيب وزادت ايامه في السمو وایامه في النمو حتى تنافس
 في استخدام الملوك والوزراء واستنصت برأيه في الحوادث الاراء وكان
 قد زوج بنتا له ببعض اولاد اخوال العمم العزيز فاشتمل لذلك
 العزيز رحمه الله ولده جمال الدين ابي جعفر *c* محمد وخرجه *d*
 الادب ودرجه في الرتب قاول ما رتبته في ديوان العرض السلطاني¹⁰
 لخمودي محليا فبرز في تلك الخلية سابقا ومجاليا وغلب في
 تحليته ذكر الابلج فنعته الاتراك بالابلج واستقام في نجابته على
 المنهج واتفق انه لما تولى زكي بن آق سنقر الشام تزوج بامرأة
 الامير الاسفيسار كندغدي *e* وولدها خاصبك بن كندغدي من
 امراء الدولة وانباء المملكة وهو يسير معها فرتب *f* العزيز جمال¹⁵
 الدين لخاصبك وزيراً ففسار في الصاخبه وكان مقبل الوجة
 مقبول الفكاهة شهى الهشاشة بهى البشاشة فتوقرت منى زكي
 على منادمته وقصر صباحه ومساءه على مساعده وعزل عليه في
 آخر عمره في اشرف ديوانه وزاد المال وزان *g* الحال بتمكينه ومكانه
 فلم يظهر من جمال الدين في زمان زكي جوّد ولا عرف له²⁰

a) P ajoute يدعى . *b*) I a de plus على . *c*) O om.

d) I ajoute فى . *e*) P ici et après كيدغدي . *f*) P

و زال . *g*) P جمال الدين y manque. *g*) P وزال .

الحركة وكاتب زين الدين على كوجك بالموصل على ان يستدعى
 سيف الدين غازيا اكبر اولاد زنگي وكان لا يفارق خدمة
 السلطان مسعود بامر والده اذما به من غوائل القصد ومكائده
 فكتبوا اليه بالواقعة وأشاروا عليه بالمسارعة فاتفق وصول الخبر اليه
 5 بشهرزور وقد انفصل عن السلطان بدستور فأغد السير واستعجل
 الخبر وسبق الى الموصل قبل وصول الجماعة ولما عرف جمال الدين
 بوصوله سبق ايضا الى الموصل ونقى الملك منفردا فاستوحش
 وتشوش في رأيه وتشوش وركب صوب الجزيرة مفارقا والى حلبة
 الذبابة مسابقا فسيروا وراءه من وثق بتوفير امانته a امانه
 10 وخيلوا له ان قد عد القوم غلمانا وان غازيا اذا كنت معه
 اخذ البلاد باسمك وجعل الممالك b برسلك وما زالوا يحدثونه
 بالخير والخيل الى قلت انقتل ثأته عد معتم ودخل الموصل في
 استقبال وثار واعظام واكبار حتى دخل الدار وخال الاستقرار
 فما اجلسوه حتى اختلسوه وما رسوه حتى رسموه وكتبوا امره
 15 وكتبوا امره وجرى بين جمال الدين الوزير وبين زين الدين
 على كوجك وسيف d الدين غازي التعاقد على التعاضد
 والتعاقد على المساعدة وتولى جمال الدين وزارة الموصل واستولى
 وكان باسترعاء ما اولاه الله من نعمه اولى وآته عس بداه الجود
 وعشاء الى ناديه السوفود وعاتت به الموصل قبلة الاقبال ولعبة
 20 الامل فثارت مطالع سعوده وسارت في الاتفاق صنائع جوده وعمر
 الحرمين الشريفين وشمل بالبر اعلمها وجمع بالامن شملها

a) P et I امانته (P om. le suivant). b) O الملك.

c) P وعشى. d) P وبين سيف. واكثر I; واكرام P.

قاعه فتسوى كبيرهم الامر والباقون ساكتون وتحرك ورققاوه ساكنون
 وكان اسمه يرنقش فحُفَّ اليه وبرك عليه وفرشه على فراشه وغشبه
 في غشاشته وذبحه في نومه ولم يُعْن عنه ذب قومته وخرج ومعه
 خاتمه وهو لا يرتاب به لانه خاص زنى وخادمه وركب فرس
 انوبية موما انه في مهم وقد نذب لكشف ملامه وأهل القلعة في 5
 أضيقت شدة وأشد ضيقة a وكلهم لباس المطيف بهم غير مطيف
 حتى اتاهم الخادم فتحدث بما احدث فأشاعوا قتل زنى من
 القلعة وارتاع الناس لما هالهم من الروعة وركبوا ولبسوا السلاح
 وركبوا تلك الليلة لامرهم الى b الصبح وزحف بعضهم الى خيمة
 جمال الدين محمد بن علي بن ابي منصور فرمى بالنشاب 10
 وحصل c من امره في الاضطراب فقصد من حماه من الامراء وشاركه
 فى تصويب الاراء واتفقوا على ان يبادر نور الدين محمود بن
 زنى الى الشام للحوطة على ثغور الاسلام فسار معه اونيائوه وكبراء
 الشام وأمرأوه وكبيرهم صلاح الدين محمد البيغيساني d وسار معه
 اسد الدين شيركوه وانجازت e اليه الاعيان والوجوه فلك حلب 15
 وبلغ اُمراء وغلب واقترض انفتوحات الابكار واستخلص من الكسار
 الديار واما الوزير جمال الدين محمد بن علي بن ابي منصور
 فانه لما بعد عنه من كان يحذره وعرف الامر من كان ينكره ضم
 العسكر واستمال ائمة النب ارسلان وأطعمه فى امملكة وحثه على

a) P et I ضيق. b) P om. c) P ajoute هو.

d) O et P البيغيساني; IA XI, v^e. Ce nom est dérivé du surnom ture يسان ياغى = qui foule aux pieds ses ennemis. Voir ci-dessus p. ٢٨ note c. e) O وانجاز.

السوار بالمعصم وربص على رصيفها في مجثم المخيم ولتج في الحصار
وهو مستظهر بالانصار مستنصر بالاستظهار ومنكتر بالاستعداد معتد
بالاستنكار مغرور بالدعوى مسرور بالغير يظن ان القضاء بحكه وان
القدر خصم خصمه وأهل الحصن قد اشفوا منه على الدماغ
5 الدامر وقد بلوا من وبلاء وباله بالهامل الهامر فتاتم الفرج من
حيث * لا يجتسبوا وواتم الفرج من حيث لا يكتسبوا وذلك
ان زكيا كان اذا نلم ينام حول سيره عدة من خدامه يشفقون
عاليه في حالتى يقظته ومنامه يذودون عنه ذود الآساد في
ملاحمه ويزورونه زور الخيسال في احلامه وم من الصباح الشروق في
10 حسن الصباغ لدى الشروق وهو يجتم ويحبون^a ولله مع الوفاء
منهم يجفون وم ابنا الفاكول القروم من الترك والامن والروم وكان
من دأبه انه اذا نقم على كبير اراءه وأفضاه واستبقى ولده عنده
وخصاه واذا استحسن غلاما استندام مروديته بالخصى والسئل فلجأه
ووجأه بقطع النسل فم على انم من ذوى الاختصاص ينتهزون
15 فيه فرصة الاقتصاص فنام تلك الليلة انيم مستنيماً ولله فوق بيم
مستديماً وهو صريع الراح نزييف الاقداح فغلبه نغاسه ومآكه
رقده وحوله ماليكه مرده ومراده^f فانتهبه وم قد شرعوا في اللعب
وأخذوا في الشرب والظرب فزبرم وزجرم ومنعه انسكر من الللام
حين ابصرم فحرك رأسه يتوعدم وهينم باسانه يتهددم ولم يدر
20 ان تحريك لرأس سبب فضعه وان لزونه على القاعة بالندولة خامة

a) O الداء. b) P ويل. c) O لا يجتسبون. d) P

e) O ووجأه. f) J'ai ajouté le techdid.

وتشوش البلد وخاف اهله العاقبة وحذروا من زنى سطوانته
المعاقبة فخرج القاضى تاج الدين يحيى بن عبد الله الشهرزورى
وجاء الى الملك وهنأه وسبّل له الصعّب ممّا جناه وقل له نحن
قد امك وقد صرنا ماليكك وخدمك فسير في المدينة وأسلكها
وأدخل القلعة وأملكها فركن الى قوله وسكن بحوله وأحدق به
لجند كانوا في خدمته وصوبوا له سداً عزمته حتى صعد الى
القلعة فأجلسوه فى المركز وأحاطوا *a* به احاطة الدائرة بالمركز
والتقطوا ماليكك من حواليه *b* وأفردوه واحتاطوا عليه ولم يسر له
بعد ذلك اثر ولم يسمع له خبر ولا شك أنه بعد ما اغتيل
عليه اغتيل وبعد ما استنزل *c* أزيل ووتى زنى الموصل بسعد جغر
10 زين الدين على بن بكتكين المعروف * بعلى كوجك *d* فنظم
السلك ونهج المسلك وتلافى واستدرك ووصل زنى بعد ذلك الى
الموصل فاستصفى اموال جغر واستخرج ذخائره واستنظف اوله
وأخره وصادر اهله وأقربه واحل بنوآيه نوابه وسلبهم القوة والقوت
ونوع عليهم جوره الممقوت ثم عطف زنى على الملك الآخر الب
15 ارسلان فاستخرجه من معقله وعنى بتفاصيل امره وجملة *e* وضرب
له نوبتيّة *f* ونوبا ورتب له فى حائتي جلوسه وركوبه رتبا وأغرى
بتولي اكرامه وتوحيه وعرضه خفاً ما جرى من قلاك اخيه وقصد
حصار قلعة جعبر وصاحبها عز الدين على بن مالك بن سالم
اسن مالك وازلها وقبليها وقتلها وأحط بسورعا المعصوم احاطة
20

a) O وحاطوا. b) P حوله. c) P اشتراك; I استنزل.

d) P simplment بكوجك. e) P جملة. f) P نوبتيته.

زنى في حرب * وأنزل من أكرامه a في منزلٍ رحبٍ وكانت
 الخادون السمانية زوجة زنى تربيته وتربيته وتجري به في حلبة
 تجريه وتجريه حتى بلغ وادرك وسائق فظننه تحرك وفهدته المرأة
 غير مرة وأنهدته وعاهدته على الوفاق وعلى الوفاء عهدته وتأسد
 5 الشبل وضاق به عيونه وشمخ عرنيته وكان نصير الدين جغر
 نائب زنى بالموصل للدماء سقاكا وبالنفوس فتاة يأخذ انبرىء
 بانسقيم ويلاحق الولود بالعقيم وقيل أنه لما احكم سور الموصل
 واحتجز بالحفظة منه على المخرج والمدخل وأعاجبه كمال احكامه
 وملاك احكامه ناداه مجنون نداء عاقل وقال هل تقدر ان تبني
 10 على الموصل سورا يسد طريق القضاء النازل فدار المناجئون
 بتصديق ما قال المجنون فانه لما احس من الملك نحس الملك
 صار يقبض عنانه ويبسط فيه لسانه ويقول ان عقل والآ عقلته
 وان نقل طبعه والآ نقلته فسمع الملك ما راعه وأسرته في نفسه
 وما اذاعه فقدر ودير وفكر ومكبر وجمع اليه ممن حوته وقال لستم
 15 فكنتموا قوله واتفقوا على انه اذا جاء الى سلام خاتون او سلامه
 أحيط به من خلفه ومن c قدامه فاذا اصابوا منه المقتل ملكوا
 الموصل فركب نصير الدين بكرة على عادته وهو يزعم ان ادارة
 العلك بارادته واخترق المدينة ووصل الى الدار التي فيها الملك
 للتسليم فلكت حشاشته حاشية الملك وقطعت سلك حياته في
 20 طريق الدعليق المنسلك ومزقوه بسيفهم ومزقوه وخربوه بسكاكينهم
 وبضعوه ونادوا بشعار الملك وأركبوه ونلسك في اواخر سنة ٥٣٩

a) P الكرامة من. b) P وكان ensuite sans خاتون. c) P et I و. art.

جاولى جاندار بزجان فائاً نذكر جملة من اموره a الى ان قضى
الله عليه بمقدوره ٥

ذكر زكى بن آق سنقر فى آخر عهده

قال كان جبّاراً عسوفاً بنكياً انكبات عسوفاً عسوفاً الخلف اسدى
لخنف لا يُنكر العنّف ولا يعرف العرف قد استولى على الشام⁵
من سنة ٥١٢هـ الى ان قتل فى سنة ٥١٤هـ وهو مرهوب لسطوه مجفو
لجفوه عاد عات حنف عداة وراة لكنما ختم الله له فى آخر عمره
بالسعادة وبانشهادة ووقفه للجهد الذى هو افضل اركان العبادة
وهو الذى فتح الرّحاً عنوةً واحتلّ بها من السعادة ذروةً وذلك
يوم السبت السادس والعشرين من جمادى الآخرة سنة ٥٣٩هـ¹⁰
فتستى بفتح الرها للمسلمين جوس بلاد جوسلين وعاد جميعها
الى الاسلام فى عهد ولد زكى نور الدين وصارت عقود الفرنج
من ذلك اللين تنفسح وأمورعا تنتسخ ومعاقلها تُفَرِّع وعاقلها
تفتزع ثم ان زكى بعد فتح الرها نزل على حصن البيرة وى
على الفرات وهو مشحون بالعنة فجاءه الحبر بان نائبه¹⁵
بالموصل وهو نصير الدين جعرب قتل فترك الحصار وارتحل ٥

ذكر مقتل جعرب نائب زكى بالموصل

قال كان مع زكى ملكان من اولاد السلطان محمود بن محمد
ابن ملكشاه احديهما يسمى الب ارسلان وهو فى معقل من معقل
سنجان والآخر يسمى فرخشاه ويعرف بالملك الخفاجى²⁰ وهو بالموصل
وكان هذا الملك مسلماً الى الامير ديبس بن صدقة فانتزعه منه

a) P امرة. b) IA XI, ٩١ جعرب (autre orthographe).

وصعد فيه الدم بعد جريانه وتجاوز من عرقه الى حلقه وصدره
وانتقل الى بطن الثرى من ظهره وكانت وفاته بيزنجان في جمادى
الاولى سنة ٤١. وفي ذلك يقول زين الدين انظر بن سيدى
الرجائى ^a من قصيدة

5 عِشْرُونَ أَلْفَ مَهْدٍ قَدْ أَصَانَتْ فَلَمَّتْ مَصَارِبَهَا نَكَايَةَ مَبْضَعٍ
وقيل ان في الليلة التي توفي ^b فيها جاولى جاندار قتل زكى بن
آق سنقر بالشام وكان كلاهما قُتِبَا يدور عليه فلك الاسلام، قال
والصحيح ان زكى بن آق سنقر قتل في شهر ربيع الآخر من
السنة على قلعة جَعَبَرٍ قبل موت جاولى بأيام ولكن تدانى موتهما
10 وتنادى فوثهما ومن قبلهما كانت وفاة سعد الدولة يرنقش ووفاته
قتل امير آخر وكان قد قتل من قبل ناصر الدين قتلغ ابيه
الباردارى فتقاربت منليك وتبدلت نفوسهم بنسبائهم وصاروا امصارا
وعادوا اخبارا ولما اخترم جاولى انحللت تلك المعاهد واخذت
تلك القواعد وتفترق ذلك الجمع ونشوش ذلك الوضع وعاد كل
15 طائر الى وكرة وكل صاح ^c الى سكره وآمن السلطان من امله
واقبل اليه من قبله وعاد الامير تنار الى السلطان لبرزايه متوسطا
ولتمكينه مشترطا وكان ذلك برأى الامير الحاجب الكبير فخر
الدين عبد الرحمن بن طغايك وعلمت سعادة السلطان عمله ^d
وقدر الله له ما لم يجسر *خاطره امله ^e قال وحيث اجرينا ذكر ^f
20 زكى بن آق سنقر وقتله بالشام في التاريخ انذى توفي فيه

a) O et I om. b) مات. c) صاح. d) P
mais en om. السلطان. Cmp. la note suivante. e) P
خاطر املها. f) P ajoute اتابك.

وان بوزابه يأتي جاوئي بالملك محمد بن محمود متى اراد وان
يجعلا عمتهما للجمع والاحتشاد ولك كل واحد منهما الى مركزه
واحتمى على السلطان بتعززه *a* وتأكدت بين جاوئي وبين السلطان
الوحشة ودبت الى اعضاء المملكة بسبب فتور اعضاء الرعشة
واعتلت *b* العقائد واتحلت المعاهد ولما تمادى الامر تبدى السر *5*
ووقع الشر فأنفذ جاوئي الامير تنسار الى بوزابه بفارس يستنجيه
الوعد ويستنجح منه القصد وأقام بميانج ومعه جميع اكابر
الامراء والرسل تنمرى منهم الى الامير تنار لاستحثات بوزابه بالاستدعاء
وأقام جاوئي مدة ينتظر وفي تدبير الملك يفكر فكان *c* من قضاء
الله ما لم يكن في حسابه ودنا الاجل الذي في كتابه وكان فخر *10*
الدين بن طغايك لما عرف توجه الامير تنار الى فارس لاستنهاض
بوزابه شاخص اليه بنفسه من جانب السلطان ليصدّه عن الورد
وبردّه عن الصدود وتمادى على جاوئي المقام *d* بطاعر ميانج
واجتمعت عليه العساكر اعظام وازحم *e* اللقيف والتف الزحام
وكان في اثني عشر الف دارع وكانت *f* معه عساكر ارانية وارمنية *15*
فخيم على زجان وحتم *g* على عزم هذان وكان بيد أيده زمام
الزمان وهو اصم عن حديث اللذان وكان قد اقتصد لغير مرض
عرض ثم تصرف على عاتقه بيده فبسط وقبض ونزع *h* في قوس
فتلّم عرقه وتورّم ودجا افقه وأظلم وكان سريان النور من شربانه
شربانه *i*

a) O .بتعززه . *b*) P .واعتلت . *c*) O .وكان . *d*) P .
مقامه . *e*) O .وازحم . P om. الزحام . *f*) O .
شربانه *i*) O et I .وحييم . *g*) P .وكان .
P شربانه .

همدان وترك a انقاله وخراتنه بها وسار فسار جاولى وراءه جريده
 وقطع حتى وصل الى القرب مراحل بعيدة فلما دنا منه ابدى
 البقيا عليه وأسدى الحسنى اليه وقل أتخذ اليوم b عنده يدا
 لينجدينى عند الحاجة غدا فهذا c السلطان غير موثوق بموثيقه
 ولا موقف فى تسديده وتفويقه وذكر عذره بأخيه سليمان شاه
 فكتب الى بوزايه وهو على حد الهزيمة d كتابا مضمونه انى مصدقك
 ومصدقك وموافقك لا مفارقك وخاطب حبك وضالب ودك وقد
 صرت من حزبك وما سرت لحزبك فاعتمد بوزايه على قوله واعتد
 بصوله وملا * ايدى الرسل e بالايدي ارسالا وقل حسنا وحسن
 مقالا وأعد ما كتب بما كبت الاعلى وذكر انى اجبت الداي
 وليبيت المداى ولم يبق الآن الا التعاهد على الجدى وانتسعد
 على انعهد وعلامة صدقك فى صدقك انى f خلقت خزانتي
 فلتين وقرا من المال الصامت بهمدان فى دار الاثير انى عيسى
 فان رأيت ان تأخذها تحذعها وان سمحت بانفاذها فانفذها لتعلم g
 15 انى مستوثق منك بشفيق مسترفف لشفيق فعاد جاولى الى
 همدان وتسلم من الاثير انى عيسى المال وسيير على جماله تلك
 الاجمال h وندب معها مائة فارس من عسكره الى اصفهان وكتب
 الى الامير غلبك والبيها ان يضم لحفظها الى فرسانه الفرسان فلما
 وصلت خزانة بوزايه اليه عقد على الود للنصر وزكى فى الوفاء
 20 وانوفى منه العنصر وتعاقدا على المعاهدة وتعاقدا على العاودة

a) O sans و. b) O om. c) O وهذا. d) P الهرب.
 e) P بيد الرسول. f) P انى: peu après O خزائني. g) P
 ليعلم. h) O الاجمال.

تبعتم * فاعتذر اليه السلطان *a* واستماله واستعفاه من ذكر ما جرى واستقاله وحكمه فى الحلل والعقد والاقطاع وامره للجند والامراء بالابتصار لامره وسر يسر سره وشرع جاوى فى مكانته املك سليمان وخدعه وردة عن المقام مع القوم وردعه وتوثق له من السلطان بييمين وسيير نسخة امان *c* له مع امين ففارقهم ⁵ وانفصل وانقسم عنهم ووصل ايضا خوارزمشاه يوسف واخوه فاتبعهما للتوجه الاعيان والوجوه ولما عرف بوزايه وعباس تعذر ما حاوله وتعسر ما زاوله وتفرق الجند الذى جمعاه تفارقا على مواعده فى معاودة الجمع وودعا على مواعده مودعة للطاعة والسمع وعزم كلاهما على الرجوع الى بلده بنية الرجوع والغروب فى اقطه ¹⁰ على استئناف الطلوع وكان السلطان عند اتصال اخيه سليمان بجانيه واستنظاره بكنائبه علم ان بوزايه وعباسا يفترقان وانهما يعدان باثمهنا يعودان فرحل بالعسكر الى مدينة ساجاس مع جاوى على عزيمة الاسراع والاتباع والسلطان وخواصه على حالة من الارتباب والارتياح فقال لجاوى انيض انت وراء بوزايه فاعسكر ¹⁵ والشوكة معه والرأى مسيرى الى الرقى لالقي عباسا واتبعه مضى جاوى الى لندان وعهد مسعود نحو الرقى فحصل *e* من وردها بالرى وغنى بالسعادة عن استعمال المشرفى والسهميرى وقبض سليمان شاه اخاه وحبسه فى قلعة سرجهان وتلقى ما صعب بالاحتمال والاحتماء فهان ولما علم بوزايه ان جاوى جاء وتلى ²⁰ *f*

a) P السلطان اعتذر اليه *b*) O om.; P om.
 jusqu'à *c*) P ايمان *d*) O et I بالعسكر *e*) P
 ووردتها; ووصل *f*) O om.

مسدودة بالثلوج فأقام بعسكره مُجْمِعًا وللنيوض عند انحسار
 الثلوج مُزْمِعًا وتطيرت كتبه الى بغداد لاستدعاء السلطان اليه
 واستقدامه عليه والسلطان في بغداد ساء بسنوه لاه بلهوه زاه
 بزوهه فلما نثبه a من وسنه ندم على خلع رسنه ورجع من الحزم
 الى سننه ولبى نداء جاولي وأجاب دعوته وعزم على الرحيل اليه
 وسار على الدربند القرابلي الى المرافعة في اوعر طريف وأعسر
 مصيف حتى اتصل بالامير جاولي فكشف من العدد للجمع وكثر
 من العدد للبع وأعجب السلطان للحال وحل به العجب وانقلب
 الى القوة وقوى منه القلب فحسدت b للجماعة جاولي وغبطوه
 وتحيلوا في ان يقبضوا عليه ويبطوه فان ابن طغايرك مع مصاعزته
 10 له كان بإمكانه متبرما وكذلك c خاصبك كان c من استيلائه متوقفا
 فأجمع الامراء واحتلوا لاعتيناه في سراي السلطان فذاع على
 السر ووقع على مكر المكر فاحتززه منهم وتقبض عنهم وأراد ان
 يبطش بهم كما ارادوا البطش به ثم جرى في الخلم والكرم على
 حسب مذعبه وقال للسلطان انا على e مناصحتك وفي متى صحتك
 15 ولا f يجمعني واياك بعد هذا ناد ولا يسمع تلبيتي فيه g مناد
 لما اجتمع السلطان وجاولي بعد ذلك الآ راكبين منفردين عن
 العسكر متجانبين وقال للسلطان ان اردت نداني امني فنياعد
 عني ودعني انهض بعساكري الى اعدائك وأذكرم بحقوق نعمائك
 20 فان اتوا قبلتكم وان ابوا قتلتم وان اتبعوا سررتكم وان ساروا

a) P عجب. b) O et I فحسد. c) O om. d) P
 avec و. e) P فسى. f) P لكن لا. g) P ajoute
 بعد هذا.

من الباطل وعرف أن امره *a* معها غير مستقيم وأنه *b* أن رحلا
 إليه فهو غير مقيم فكتب إلى جاويز الجاندار يستدعيه فوجده
 متنجسيا متنجبنا بالقبض على الوزير عز الملك من غير مشاورته
 وقلة اكرائهم به وترك مراقبته في مصادرتة فلما شعر السلطان
 بنأخوه استشعر حذره وورى عن الهزيمة برحلة الشتاء إلى بغداد ⁵
 وحث السير بالاعذار ومعه من الاكابر عبد الرحمن بن طغايك
 وخاصبك بن بلنكري ووصل بوزابه وعباس إلى همدان على ظن
 انهما يجتمعان بالسلطان وهما مبديان *c* للطاعة مخفيان للعميان
 فاناما بهما شائنين واتصل بهما الامير ناصر الدين خطبة *d*
 البارذاري وكان ليثا خادرا وقسورا قاسرا وكتبوا إلى الامير جاويز ¹⁰
 الجاندار بأذربيجان وقالوا له انت الكبير ولسك التدبير ونحن
 اتباعك وأشباعك فان قدمت الينا قدمت علينا وكنت صاحب
 جيوش من ينتصب على سرير الملك واخرضنا معك طائعين في
 السلك فرد جاويزهم بحميل وأعاد رسولهم *e* بتأميل واشتغل بحشد
 الجموع وجمع الحشود وحشد الجنود ونشر البنود واتصل به آتابك ¹⁵
 اياز وكان آتابك داود في حياته وهو مشكور الغناء في مقاماته
 وعصده الامير شيرين آق سنقر فأظهر حينئذ النهدة إلى همدان
 والنهضة إلى الناحيتين المتسلطين * على السلطان *f* فوجد التطويق *g*

a) O امرها. *b*) O وانهما. *c*) P مظهران. *d*) Hosainî, fol. 63 *b* حطلا. Ce nom se retrouve ci-après sous la forme de *ghain* au milieu des mots turcs est souvent éliidé dans la prononciation et dans le dialect *azeri* le *ق* est remplacé par le *خ*. *e*) P رسولهم. *f*) O om. *g*) P التطويق

المرزبان في الوزارة بدأت *a* الامور في الاختلال والعقود في الاحتلال
 وكان قد قنع من الوزارة باسمها ومن المرتبة برسمها وكان يروق
 الناس ببشر لحشياً ويروقه الانس بشرب الحكمياً لا ينافره الا
 الغواني ولا ينافث الا الاعاني وكان *c* وزراء الامراء قد غلبوا على
 ٥ امره وبلغوا الى قدره فما له قبول مسموع ولا طول متبوع ولا عمو
 مشكور ولا مشكوك ولا مخشى ولا مرجو وخاصمك بن بلنكري
 عو الامر الناق وعو داعية من الدواقي وكان وزيره رئيس الدين
 ابو تغلب بن حمد السهرودي العميق برية الرئاسة اللبيق
 يرى السياسة قد استولى على الامر واحتوى وتمكن من ورد الملك
 10 وارثوى وكل امر لا ينفذه لا ينفذ وكل حق لا يأخذه لا يؤخذ
 وكان كصاحبه مسعودا مصحوباً بالسعادة مدودا من المال والجاه
 بالزيادة قال وكانت قد تأكدت بين الامير عباس صاحب السرى
 وبين *d* الامير بوزابه صاحب فارس صداقة صادقة ومودة احوالها
 الخوالي متناسقة فطمعا في المملكة وزعم ان البركة في الحركة وقال
 15 ان العرصمة خالية والفرصة بديعة وعمدا وقت الارتقاء الى العرة
 والامتراء للذرة فكتب بوزابه الى السلطان اتى واصل الى *خدمة
 السريه وخروج من شيراز بالملكين محمد وملكشاه ابني السلطان
 محمود بن ملكشاه وخروج عباس من الرى بالملك سليمان اخي
 السلطان مسعود وكتب ايضا اتى واصل الى جنابك ملازمة ركابك
 20 فحمل السلطان قولهما على الظاهر وخاف *f* ما خفى في الباطن

a) P شرعت. *b*) P دباقر; I 8. p. *c*) P وكانت.

d) O وقي. *e*) P الخدمة. *f*) P وخفاء.

تحببته ومن جملة ذلك أنه كان بالعراق عميد راضي تولى سنة
 واكتفى ثروة واستغنى واستغنى وحبها وجنى وخبى فلما جاء
 السلطان قذيل له اعمل حسابك فأحضر المشرف وكان يعرف
 بابن الحكيم من اهل بغداد وقال اريد ان تدع المكر منك وتدعو
 مكر منك ونهتتم بأمرى ونسنا أمر همتك وتحسن الحسبة وتحسب^٥
 الحسنة وتكف بكفايتك عني الايدي واللسنة فقال المشرف انا
 لا اجسر ان استر وكلا ما اذكر لا بد ان اذكر وعلى ان اخفى
 كثيرا مما خفى من الجنايات والجبائيات والاجنذابات والجلعالات ولا
 بد ان اجمع ما اخذته من المرافق الوافرة والفوائد الظاهرة
 واتفقا على اسقاط مبالغ حتى تقرر ذكر خمسين الف دينار^{1٥}
 فبذل له الف دينار على انه يذكرها في الخشوع ولا يبرز بها لعل
 الوزير يغفل عنها ولا يواخذها بسببها فأتى آل ايرادها وتخصيصها
 بالذكر وافرادها، قال عماد الدين حدثني المشرف ابن حكيم قال
 دخلنا بالحساب الى الوزير عز الملك فأول ما وقعت عينه في
 المجموع على المبلغ المرفوع فقال ما هذا فقبل الرسوم التي اخذها^{1٥}
 والمرافق التي اجتذبتها فضرب عليه بقلمه وقال كيف تجيزون ان
 تجمعوا عليه ما ارتفق به من رسومه وخدمه هذا بقى على
 الباب سنتين يتدين ويتمون فلما شفى ألم أمه ورفع علم عمله
 صار له معلوم وحصلت له رسوم فليس من المروءة ان نستعيدها
 وما قوص اليه الشغل الا ليستفيدها قال فخرجنا نسحب اذيلنا^{2٥}
 انا للخجل والعيذ للخجل وقد رد الى العمل فأخذ بيدي
 وناولني صرة فيها ستمائة دينار وقال هذا ما جعلته باسمك وما
 صرتني امانتك فأجر فيها على رسمك قال ولما جلس مؤيد الدين

فخففته بعد ما عدّيته وعلّفته فقتل مثل القتلّة التي قتل *a* بها
الكمال ثابتا وكلّ من كان حاسدا له على منصبه عد شامتا وكان
عزّ الملك البروجردى شيخا بيهجا يهيا قد جاوز الثمانين سنّه
ومع شيخوخته لا يقطر ماء النّضارة من محبّاه وكان في السعادة
^٥ سعيدا في محبّاه وكان في أيام وزارته مرعوب الغرار مشوبّ النار
وكان نائبه في الوزارة نجيب الدين عبد الجليل السّم امصيب
والشمّ المهيّب والسيّف الذي يفرى ويقصل *e* ويبرى ويقصّل
يمتّ الاصول ويستأصل البيوت ويستنزل من الجوّ العقاب ويستخرج
من فعر البحر الحوت وقد ضربوا على بغداد الصرّائب ومكسوا *d*
¹⁰ المكاسب *e* قال وكان رضىّ الدين أبو سعد مستوفى السلطان
اليعيد من الشّين المبديع الشّان من يغشاه والذى بسبب
خدمته لاختيه العزيز في أيامه وكان ربيب انعامه وكان من اوسع
صدور ذلك العصر صدرا وأقلّم شرّا وكان نائبه كمال الدين ابو
الريان الاصفهانيّ من تلاميذ عمى العزيز وعلمانه ولم يكن اعرف
¹⁵ منه بقانون الاستيفاء في زمانه لكنّه كان خاليا من الادب عاليا مع
نقصه في اكمل الرّتب وهو صورة بلا معنى وحسن بلا حسنى
ويرق بلا وابل وطول بلا طائل وكان عزّ الملك الوزير مع جهله
وشدة بخله ربّما سمّت له ریح اريحيّة وسمّت *f* بغثه روح

a) O قتل et bientôt ثابت. *b*) P et I شيخوخته.

c) P ويقصل; I s. p. *d*) P ومكسوا. *e*) Ce qui suit

jusqu'à رملك p. ١٩٧ l. 23 manque en P. *f*) I وسميت

sans le mot suivant بغثه.

٥٣٥ مخرج التلافير الخُطائِيّ واستولى على ما وراء النهر وكسر السلطان
 سنجر اشدّ الكسرة ووقع عظماء ملكته في الاسر، وفي سنة ٥٣٨
 قُتِلَ السلطان داود بن محمود بن محمد بن ملكشاه بأيدي
 الملاحدة بتميريز غيلةً وعاش أيامه من شرّ يد الدهر شريداً ولم
 يسترح ليلةً وكان قد زوجه السلطان مسعود بنته وأقنعه بتبريز⁵
 ملازماً لبيته قاعداً فوق تخته تحت بخته *a* ولما خانته في المبدأ
 السعادةُ وقت له في العاقبة الشهادةُ وقيل أنّ الامير زكي بن
 أبق سنقر وضع عليه من حشيشية الشأم *b* من فتك به فأمن
 على بلاده بسيمه وذلك أنّ السلطان مسعود كان قد عول على
 ان يسير داود الى انشأم ويحفظ به ثغور الاسلام ففرغ زكي وجزع¹⁰
 وسقط في يده من حديث الحادث الذي وقع وخذله الايدُ
 ولكن نصره الكليدُ ووصل خبره الى بغداد ففقد له في دار
 الخليفة مجلس العزاء ثلاثة أيام بحضور ارباب المناهب وعدت *d*
 المصيبةُ بقتله من اشجع المصائب، وفي سنة ٥٣٩ رحل السلطان
 مسعود الى اصفهان وكانت دار السلطنة قد تشعنت فشد منها¹⁵
 الاركان وتغير رأيه في الوزير عز الملك البروجردي فعزله ولم
 يستبق *e* العزلة واستصفى ماله وشغل بوبنه سره وباله واستوزر مؤيد
 الدين المرزبان بن *f* عبيد الله الاصفهاني ونقله الى الوزارة من
 الطغراء وكانت له زوجة من جوارى مسعود *h* تركية سليطة
 متسلطة حاكمة عليه متبسة فتسلم عز الملك وسلمه اليها²⁰

a) O داحتها; P باحتها. *b*) P ajoute الباطنية. *c*) O
 ففعد. *d*) P et I وعد. *e*) Lis. تشفه. (d. G.).
f) O om. *g*) O ici من، ensuite الى. *h*) P et I السلطان.

مشايخهم وأكابرهم وجمال الدين اقبسال الجاندار وشرف الدين
 كردبازو a و مسعود البلائي ودونم b في الرتبة عماد الدين صواب
 وشمس السديس كافر وأمين الدين فرج c الدووي وأمثالهم و
 عصبة فيهم عصبيّة على الشافعية ويتقربون الى الله d بما يوصلون
 5 اليهم من الاذية ونكبوا اصحاب الشافعي بأنواع البلاء في جميع
 السبلاد وخصموم بالطراد والابعد وحسبوا اخفا مدعبه فتعالى
 ظهوراً وارادوا اطفاء نوره فما زاده الله الا نورا قال ونكبوا رؤساء
 المذهب في كل بلد ولم يبقوا منهم على احد فنام ابو الفضائل
 ابن المشاط بالري ومنهم ابو الفتوح f الاسفرايني ببغداد ومنهم g
 10 بنو الخاجندي باصفهان ودخل في مذهب ابي حنيفة h جماعة
 طلبا للاجاء وخوفا منهم لا من الله ومن جعلتهم انقاضى عبدة
 الدين الساموي قال وكان وزير الخليفة المقتفى لما تولى شرف
 الدين على بن طراد الزينبي وكانب الانشاء سديد الدولة ابن
 الانباري وصاحب الماخزن كمال الدين بن طلحة وتزوج الامام
 15 المقتفى بأخت السلطان مسعود فاطمة خانوم وعزل شرف الدين
 الزينبي عن وزارة الخليفة في سنة ٥٣٤ وسببه h انه استشعر
 قصى الى دار السلطان بها معتصما ثم لزم بعد ذلك داره محترماً
 وتولى الوزارة نظام الدين ابو نصر بن جهير وكان الاستيلاء
 بالعراق لاصحاب السلطان وليس لاحد يكفهم يدان قال i وفي سنة

a) O et I كردباز. b) O sans و. c) P s. p. I فرج
 d) P ajoute سبحانه. e) P et I بالطرد. f) P الفتوح.
 g) O وم. h) P ajoute الله رحمه. i) P الامام. k) P
 وسبب ذلك. l) O et I om.

الشناء واستصاحب جماعة الامراء وعاد عباس الى السرى * قال وانا
اذكر وصولهم الى a بغداد في هبيمة عظيمة وهبيمة وسيمة في سنة
٣٣٣هـ قال وخطب جاولى بنت عبد الرحمن بن طغايك وتمت
بينهما المصاهرة وتأكدت * ما بينهما المظاهرة وعاد جاولى الى
بلاد آرائية وآذربيجان مشتد الامر قوى الظهر مستبشرا بما 5
تأكد بينه وبين الامير الحاجب الكبير عبد الرحمن من عقدي
الوصلة والأخوة وأقام انسلطان ببغداد تلك الشئوة متوقفا على
نبيل الطرب d وقضاء الشهوة مستهما باداء الدين واقثناء e القبان
وتقريب المساخروا بعد ذوى المفاخر متكلا على السعادة في دفع
الاعداء فإنه لم يزل f كاسه مسعونا ولم يتصد لعداوته الا من 10
كفى الله شره فأصبح عنه مصدوا، قال وكان الامير سعد الدولة
يرنقش الزكوى من اكبر الدولة وخدمتها واكبرها وعظمائها ومتوى
وزارته g بين الدين المكين ابو على انعارض وله الفضل المستفيض
والافصال الفاضل وكان سعد الدولة يرنقش متوى اصفهان والامير
غلبك نائبه وسعد الدولة للمعسكر غير مفارق ولما لا يوافق 15
رضاء h السلطان غير راض ولا موافق * فكانت ابتهة i الملك بمقام
ابتهة قائمة ونصرة الاقبال بدوام نظير اقباله دائمة وكانت للخدام
الجيش لهم الجيوش والاسرة والعروش منهم نجم الدين رشيد من

a) P قدمهم . وكان قدومهم . b) P om. I porte . وتأكدت بينهما على .
c) O مشيد . d) O الطلب ; I الوطر . e) P واقتنان .
f) O يكن . g) P ajoute . يومئذ . h) P رضى . i) P
وكانت ابتهة .

من رؤوسهم بالرى منارا اذن عليه المؤمنون وأخاف القوم لما كانوا
 في عصرهم يأمنون المنون وكان ذا عمّة كافلة للرعيّة بالمعونة فرضى
 السلطان ببايته وأقره *a* على ولايته ولما اتصل جاولي الجاندار
 بخدمة السلطان وجده حاضرا والقى *b* روض الرضى به ناضرا وكان
 الامير الحاجب الكبير فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك *c* الحاكم
 على الدولة المهيّب الصولة وكان وسيما جسيما للسلاطين قسيما
 لا يرى الا برأيه ولا اجابة الا لدهته وكان الامير بك ارسلان
 خاصبك بن بلنكري اخس الناس بالسلطان وأعلقم بقلبه قد
 اختاره منذ شُعف به على صحبه ولما كبر كان اكبر الامراء وأعظم
 10 انبلاء واجتمع هؤلاء الاكابر تلك السنة بالحصرة والندنيا بالنعيم
 له يادية النصرة وجمال *d* فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك
 الامير عباسا على تويبة نالبه الجمال الجاجمى في الوزارة وكان شابا مقبول
 التحركة مأمول البركة يرجع الى توسع في العبوة وترفع في الفتوة
 15 فلستحكم طمعه في المنصب وقوى قلبه بمساعدة الاميرين *e* عباس
 وابن طغايك فحكمل وتكامل وجدد وجداد واستجد واستجد
 وقرب ان يتم مراده وكان فتعصب الامير جاولي للوزير *f* عز الملك
 وأعلن نظم جاعده الى السلك وساعده خاصبك على مساعدته
 فاستقام امر الوزير وأجمع الجميع على ابدله واتممت التلمة على
 20 انه لا مضايك له في مضائه ورحل السلطان الى بغداد رحلة

a) P et I واقراه. *b*) O ولقى. *c*) O طغايك. Les
 voyelles sont dans O, l. 11. *d*) P ajoute الامير. *e*) P
 الامير; I الامير بن. *f*) P om., ensuite il porte ليعز.

به أجله وانقطع عن الحياة أمّله احضر جاولى الجاندار ونصبه
مكانه وسأم اليه ابنة وجنوده وسلطانه ووصى اليه بقطع دابر
اللقار ومواصلة برّ a الابرار فتوتى ولايته ووصل بنهايته بدايته وأنفذ
اليه السلطان مسعود الخلعة والعهد وأجزل له العطاء والرفد
وقرر عليه جميع اعمال فراسنقر بآرانية وأذربيجان وولاه تلك
المعاقل والمدن والبلدان ونهض الامير جاولى فى السنة الثانية الى
خدمة السلطان فقبل البساط ويسط له القبول وعرض هداياه
وتأخفه وطرقه وللمول فضاق انفضاء الواسع يضارب جنوده وخفقت
القلوب لهيبة خوافت بنوده واتصل بالامير عباس صاحب الرى
ونشر من المودّة بينهما ما كان فى النطى وتوافقا وتوافقا ونظمتيما 10
طاعة السلطان فى سلك المصافاة وكان الامير عباس من ماليك
جوهر خادم السلطان سنجر والرى فى اقطاعه وقد نقدّه اليها
واليها وكان امره بها االيا فلما قتل صاحبه بقتك الباطنية به
ثار عباس للثار وجدّ فى طلبه * واستولى على الرى b وأعمالها وتفرد
بحيازة اموالها وقوى على السلطانين c سنجر ومسعود واستنظهر 15
بمن معه من جموع وجنود ومن اتصل به من ماليك الامير
الاجلّ صاحبه وكانوا زهاء اربعة آلاف فى عدد d كثير * وجمع
كبير e وقصر عزمه على قصد الباطنية وكبسّم فى مواطنهم وبينهم
فى امكانهم وقتل منهم مدّة ولايته اكثر من مائة الف حتى بنى

a) O om. b) P وتفرد بالرى (ensuite après l'omission
du mot تفرد suivant ce ms. porte حيازة). c) P et I
السلطان, mais en P seulement manque سنجر. d) P
جمع. e) P غفير.

* موليّا موليّا ان لا يكون بعددنا للملك متوليّا^a فلما وصل الى
 بروجرد صادفه الخمر بانّ مدينة جنزة وأعمالها قد خُصِفَ بها
 وانّ الزلزلة قد عدمتها وانّها خربت حتى كان الارض عدمتها
 وان الكفار الاخازبية والكرجية عجمتها وقد بان من اعلاها مقدار
 ٥ ثلث مائة الف نفس فأمرّوا^b الباقين الآ من احتضى بقلعتها
 وآوى الى تلعتها وذلك مع تشعت سورعا وتهدم دورعا وانّ
 الاموال نُبشت وانّ الخبايا فُتشت فأعدّ قراسنقر السير اليها وكان
 ابوانى بن^c الى الليث لعنه الله * مقدم عسكر الاخاز^d قد قرن
 بالزلزلة الزلازل وبالنزلة النزول وكان قد حمل باب مدينة جنزة
 10 وينى مدينة سماعا جنزة وعلّق عليها ذلك الباب واغتمم غيبة
 قراسنقر عن البلاد فسامها العذاب وذلك فى سنة ٥٣٣ فلما وصل
 قراسنقر عادت دولة السديس وعلة النصر والتمكين وظهر اهل
 التوحيد على اهل التثليل ونعش الطيب بعنار الخبيث وواقعهم
 قراسنقر فيزومهم وتلممهم وقتل منهم مقتلة عظيمة وخرّب البلدة
 15 المستحدثة وأعد باب جنزة ايها وأعدّها فى العماره الى احسن
 حالاتها وأجمل عيانتها وكان من جملة من علك بها زوجته
 بنت الامير ارغان وأولاده فاستولى عليه الهمم وعلّق به السل
 وبقي مدة يتداوى ولا يُمدُّ وثوق سنة ٥٣٥ بآردييل فأكثمر
 امسلمون عليه العودل وعلّموا عنه التمدل^d قال وكان لهما اتصل

a) P om. b) Les mss. sans *tehdid*. c) P من. Sur ce personnage (Ivané fils d'Abou lèth (Abelhèth) on peut comparer une note de Dulaurier, *Doc. Arm.* p. 141, *Chronique de Matth. d'Edesse* p. 465; Brosset, *Hist. de la Georg.* I, 387 et suiv. d) P متقدم الاخازيبه.

احتاج الى احد ولا افتقر الى مدد فاستحسن فراسنقر منه هذا العزم وترك الحزم فصار غزغلي مستقلاً وسار فراسنقر مستقلاً ومضى صوب خوزستان ليعبر منها الى همدان وسرح الملك داود جماعة *a* من العسكرية على طريق سواها للنيئة التي نواعا فلما وصل الى عسكر مكرم *b* لم يوافق الهموك الخوزي فوقع في القوم وفي دوابهم ⁵ الموتان وعجزت القدرة وتعدت الامكان فأقام على تلك الصورة بحسب *c* الضرورة ، وأما الملك سلاجف فانه ظن انه ملك وان خصمه هلك وان بوزابه على كل حال ملوك لا يقدم على المالك وانه انما فر لانسدان المسالك ورجا ايضاً من غزغلي اتابكه انه لا يخل بالتيقظ ولا يخلى ما يجب عليه من التحفظ وكان *d* الامر بالعكس ¹⁰ وسقم حاله على الفكس فان اتابكه اشتغل بالاكل والشرب واللهو واللعب فبيناه كذلك ان هاجم عليه بوزابه وعلى الملك سلاجف فقتل وفتك وأسروا وثقف ولم ينج من العسكر الا القليل ولم يعرج على الخليل للليل وقبض سلاجف وجمه الى قلعة اسفيدرز ¹⁵ وكان ذلك آخر العهد به ولم يشك احد في عظيمه فتمكن بوزابه من ملكه وجرى على المراء مدار فلكه واستشعرت املوك مهابتة وتجنبت الاسود غابته فلم يركض الى فارس بعدها فارس ولم ينل الفريسة بها غيره فارس وأما فراسنقر فانه لما انتهى اليه الخبر وعلم انه لا قدرة له على دفع ما نواه *f* القدر مضى على وجهه

a) P avec و. — En I il y a une lacune jusqu'à p. 19., l. 7. *b*) P مكرم emp. Yâcut III, 474. *c*) P بحكم. *d*) P فكان. *e*) En arabe; القلعة البيضاء. *f*) P تولاه.

خدمة وزير ورجاً فتموّل الاموال وملك الاملاك وقيل انه كان يجرى
 فى ملكه ايام وزارته اربعمئة قرية قل فنكب « الكمال ثابنا المستوفى
 وقبضه وأعدمه وقيل انه خنقه وأذهب بدعايه بهجة الملك
 وروثقه وتولى منصب الاستيفاء بعده المهذب ابو طالب بن ابى
 5 البدر ولم يلبث فى * منصب الاستيفاء شهراً حتى اختفى بداره
 فى السّار وانتقل من عنده الدار الى تلك الدار وتولى مكانه
 ديوان الاستيفاء الكمال ابو الريان الاصفهاني قل وعملاء الذين
 تولوا الاستيفاء كلهم كانوا من صنائع العوز ولامذته وكان فى
 ديوان الانشاء سعد الدين الخراساني وفى منصب الطغراء مؤيد
 10 الدين المرزبان بن عبيد الله الاصفهاني، فاما آتابك قراسنقر
 فانه لما قتل الوزير كمال الدين محمد الخازن وجلس وزيره فى
 وزارة السلطان رحل بالملكيين سلجق وداود الى بلاد فارس فلما
 عرف بوزايه حضره لجا الى قلعة كَل وکلاب وک بين خوزستان
 وفارس ودخل الملك سلجق مدينة شيراز وجلس على سرير
 15 الملك بها مسروراً ونظم من المصالح ما كان منتوراً وغفل عن القدر
 فانس بملكه مغروراً وأراد قراسنقر ان يخلّى عنده عسكراً يحمى
 حماه ويعدى على عداه فحمل الامير غزغلى السّلاحى وعو مقدم
 عسكر سلجق حسب التفرد والتوحد على اظهار الغنى عن
 ينجده وانه لا حاجة به الى من يسعده فقال لقراسنقر انا ما

a) O فنكث. b) P منصبه اشهرًا. c) P عبد. d) P
 القلعة البيضاء IA XI, ٣٩ nomme ici le château. واما
 en persan دز اسفيد، voir p. ١٨٩ l. 14. Le *tehdid* de كل
 en O mais les mots sont persans (كَل وکلاب). f) P الى.

ليُفرسه به ويجرّ الخلف الى مذهبه فاستوحش سرّ قراسنقر فأضمر
 الكيد وأعمل الايد فاستدعى الملك سلجق ووعده بأن يخصى معه
 الى فارس ويستخلصها لاجله وحمل ايضا على النهضة معه داود
 ابن محمود وآتابكه اياز وكان من صنائع قراسنقر ورحل قراسنقر عن
 آذربيجان نحو السلطان مسعود الى هذيان ومعه الملكان ومعه من 5
 العساكر عشيرة آلاف فلما قرب انفذ وزيره عزّ الملك البروجردى
 الى السلطان رسولا وتحدث معه وقسّر سولا وحمله منه ومن
 الملكيين ومن جماعة الامراء كتبها مضمونها انا لا تأمن جانب الوزير
 الكمال وانا لا نصير على ما يريدو منه من الاعمال فاما أن تُعده
 واما ان تُسلمه فان دفعته اليينا فنحن طائعون وان دافعت 10
 عنه فنحن عن انفسنا مدافعون فلما سيع السلطان ما قالوه
 استقالهم ما اقلوه فحار فى تدبيره واضطرّ الى تسليم وزيره فقبض
 عليه وسلمه الى الامير الحاجب تنار فأوقع به التبار وضرب عنقه
 وذلك فى شوال سنة ٥٣٣ هـ حينئذ وصل قراسنقر ومعه الملكان
 سلجق وداود الى الخدمة السلطانية وهدوه على اتباع تملك 15
 الهمة الشيطانية ورتب قراسنقر الوزير a مجد الدين عزّ الملك ابا
 العزّ البروجردى فى وزارة السلطان مسعود وكان شيخا ذا بهجة
 وبها ولهجة وروا في ريل منذ عهد السلطان محمد b متصرفا مع
 اكابر الامراء لم يبطّل ومخليا بالولاية لم يعطلّ وما زال متدرجا
 فى الولايات حتى بلغ الوزارة ووجد بعد الوزارة الغزاة فانه كان 20
 فى ريعان عمره يخدم b شاكرا ويستعذب فى كل اوان فى

a) P وزيره . b) O om.

كمال الدين محمد بن عالى *a* الخازن * من اجل الرى *b* قَلَّ وكان *c*
 السلطان استعجز العماد ابا البركات ووجده فى تسكين الخطوب
 عديم الحركات فصرفه الى بينته على اجمل وجه ولنزم موطنه على
 رشف ورفه ولم يَقَلِّ وزير كافاتده وكانت اليمالى بالسلامة كفلانه
 5 وشغلته العُطلَة بصومه وصلاته وتولى الوزارة كمال الدين وكانت
 وزارته فى سنة ٥١٣ هـ ببغداد وفى ديوان الاستيفاء كمال الدين
 ثابت وفى منصب الاشراف المنذَّب بن ابى البدر الاصفهاني وفى
 كتابة الانشاء ولى الدين المعروف بسياه كاسه وفى منصب
 الصغراء مؤيد الدين المرزبان بن عبيد الله الاصفهاني فانشرح
 10 الصدور وانتظمت *d* الامور ورتب الوزير *e* خزانة السلطان امولا
 تُكَمَّل اليها وجهات توفَّر عليها واحيى معارف الملك قد دثرت
 ونظم عقودا للمصالح قد انتشرت وابتدأ بكسر الجبارين وجسر
 المنكسرين وقرَّر مع السلطان سرا *f* ان ينوى لقراسنقر شرا وبذل
 لقراسنقر فى وزيره عز الملك ابى العز البروجردى خمسمائة الف
 15 دينار على انه *g* يسلمه اليه * ويسلِّط يد الاقتدار *h* عليه فأعرض
 عنه وما قبل البذل منه *i* واخل بصاحبه لحض الكرم وما اسعد
 من اختار الصحاح على الدينار *k* والدرم فلما ايس منه اخاف
 السلطان من عواقبه وقل له لا يجمع فى غمد سيفان ولا يظهر
 لك مع تسلطه قوَّة السلطان وقرَّر معه استدعاء بزوابه من فارس

a) IA XI, ٤٢ الحسين mais emp. l'Index sous كمال الدين.

b) P الراى. c) O وكَانَ. d) P وتَنْظَّمَت. e) O et I
 om. f) O شرا. g) P ان. h) P ويسلِّطه. i) P
 فيه. k) P et I الدنيا.

بلاء حسنا ولم يترك في الدفاع عن مهاجته مكانا ثم ولّى ومعه
 قراسنقر هزيمًا تشلّه * الرماح هشيما تذروه a الرّياح وحصل في
 قبضة يوزابه اثنا عشر اميرا منهم صدقة بن ديبس بن صدقة
 المرّيدى والامير عنتر الجاوانى والامير الحاجب الكبير ارغان وآتابك
 سنقر صاحب زجان ومحمد بن قراسنقر وجماعة آخرون وما منهم ٥
 الا من قدمه وأرأى دمه وشفى ونسره ووفى نذره وذلك في اواخر
 سنة ٥٣١، ثم نقل يوزابه الى فارس واستولى على مملكته واستقر في
 ولايتها وعاد السلطان الى سريره مسلما لقضاء الله وتقديره وهو
 الغائب المغلوب والسائب المسلوب وقد بددت عقود سلّكه وبادت
 سعود ملكه فجلس لما تم في المأثر وعاد الى ما تم من عادة المأثر 10
 واتخذ سوام ندما c ورفع غير امراء قال وفي اثناء هذه الفترة
 كان خروج السلطان داود d ومعه الراشد فجرى ما جرى واستشهد
 الراشد وانعكست على داود المقاصد وتهدت مسعود القواعد
 واتصل بعد ذلك الملك سلجق بأخيه السلطان مسعود فأفضعه
 بلاد سمان من خيلاط وأعمالها ومنازكرد وأرزن e وأصاف اليه 15
 * الامير غزاعلى السلاحي f مقطع تبريز فقصدها * واستنصفاها
 فلستخرج اموالها واستنصفاها g واوسعها سببا وتخربيا وسام اهلها
 ظلما وتعديبا وما زالت الدولة مضطربة والفتنه مضطربة وأيدى
 انظلم عائنة وأنسن الدم عبثة حتى استنجد السلطان وزيرا
 استنجد مملكته تدبيرا وحكم h وأحكم ونقص وأبرم وحسو انوزير 20

a) P الريح وهشيما بذروة . b) P عنتر . c) O et P
 وارزين . d) P et I . e) P بن محمود . f) P ajoute . g) P
 . h) P الحكم . f) O الاعراعى السلاحيه . g) O om .

البروجردى وكان من « الشياطين الذين استتبِعوا في عصره
 الدرَكِينِي فَقَبِضَ بَقَايَا امْلَاكِنَا الَّتِي اسَارَتْهَا المَصَادِرَاتُ وَعَمِدَ اِلَى
 شَمَلِ جَمَاعَتِنَا لِيَسْرَعَ فِيهِ الشَّتَاتُ وَأَقَامُوا تِلْكَ الشَّتَوَةَ بِاصْفَهَانَ
 ثُمَّ صَحَّ لِخَيْرِ بُوَصُولِ آتَايِكَ مِنْكَوْبِرِسَ b فَعَرَفَ قَرَّاسِنَقِرَ وَالْاِمْرَاءَ اَنْتُمْ
 5 لَا يَطِيقُونَ مَقَاوِمَتَهُ فَسَارُوا اِلَى نِسْدَانَ وَلُحِقُوا بِالسُّلْطَانِ وَجَاءَ
 مِنْكَوْبِرِسَ اِلَى اَصْفَهَانَ فُخَلَفَ فِي الظُّلْمِ وَالْاِظْلَامِ وَرَعَى الغَلَالَ قَبْلَ
 اِرَاكِيهَا وَأَعَجَلَ الْاِرْمَاقَ عَنِ امْتِنَاكِيهَا وَأَقَامَ مَدَّةً وَلَقِيَ النَّاسَ مِنْكُمْ
 شِدَّةً وَرَحَلَ فِي اَوْثَرِ عُدَّةٍ وَأَوْثَى عُدَّةً فَلَمَّا قَرَّبَ مِنَ السُّلْطَانِ
 مَسْعُودِ كَحَاجِزِ الْعَسْكَرِ وَبَانَ عَلَى لِقَاءِ مَسْعُودِ وَانْتَقِيَا بِالمَوْضِعِ
 10 الْمَعْرُوفِ بِكُورُشَنَنْبِهٍ وَصَدَقَا المَوْثِبَةَ وَكَانَتِ الدَّبِيرَةُ فِي الْاَوَّلِ عَلَى
 *عَسْكَرِ فَارِسَ c فَاصْبَحَتِ فَوَارِسَهُ فَرَاتِسَ وَأَسْرَ مِنْكَوْبِرِسَ وَأَمَرَ
 السُّلْطَانُ بِقَتْلِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ وَكَانَ شَاجِبًا كَرِيمًا فَاسْفَتَ الْقُلُوبَ عَلَيْهِ
 وَدَنَّ الْاَمِيرَ بُوَزَابَهَ مِنَ اعْظَمِ احْدَابِهِ وَتَخَمَّ احْزَابَهُ فَلَمَّا رَأَى الْعَرَبِيَّةَ d
 اجْلَسَتْ عَنِ اَنْهَزِيَّةٍ قُلْ اِذَا سَلِمْنَا فَقَدْ اُبْدْنَا بِانْغِيْبِيَّةٍ وَحَسَبَ
 15 اَنَّ مِنْكَوْبِرِسَ نَاجٍ وَلَمْ يَدْرَ اَنَّ نَعِيَّةَ لَهُ مُفَاجِئٌ فَلَمَّا نَعِيَ اِلَيْهِ
 صَاحِبُهُ ضَاقَتْ بِهِ مَذَاهِبُهُ وَحَلَفَ اَنَّهُ لَا يَبْرُجُ حَتَّى يَأْخُذَ بِنَارِهِ
 وَيَسْتَقْبِلَ مِنَ عُنْتَارِهِ فَعَطَفَ عَلَى مَعْسُكِرِ السُّلْطَانِ مَسْعُودِ وَقَدْ
 امِنَ وَوَفَى لَهُ النُّصْرَ بِمَا صَمِنَ وَالْمُضَارِبُ قَدْ شَبِيهَتْ e وَالْمُضَارِبُ
 قَدْ اُقْبِيهَتْ وَالسُّوَابِقُ قَدْ اُرْبِحَتْ وَالسُّوَابِغُ قَدْ اُرْبِحَتْ فَمُبِينًا
 20 فِي اَغْفَلِ حَالَةٍ اِنْ عَاجَلْتُمْ بُوَزَابَةَ وَاسْتَخْرَجَ كُلَّ امِيرٍ مِنْ مِصْرِيَّةٍ
 وَسَدَّ عَلَى كُلِّ كَبِيرٍ طَرِيقَ مَهْرَبِهِ وَرَكِبَ السُّلْطَانُ مَسْعُودَ قَابُلِي

a) P ajoute جملة . b) P ajoute الى اصفهان . c) O om.
 (ensuite O واحب). d) P ajoute قد . e) O سُميت .

قَالَ وهذا ثابت كان من ذهابة الرجل وكفاة الاعمال وعشورته
شبيدت القواعد وشدت المعاهد وولي المقتفى وخلع الراشد واما
السلطان مسعود فانه بعد خروج a الراشد من مقام الخلافة استشار
الوزير شرف الدين علي بن طراد الزينبي وكان قد اعتقله بعد
ما جرى على المسترشد ثم اطلقه واستصحبه وخاطبه فيمن⁵
يخطب له فأشار بحير للخلائف وللخائف a اني عبد الله محمد
ابن المستظهر فيبيع له بالخلافة في ذي القعدة سنة ٣٠٥هـ ونعت
بالمقتفى لامر الله ووزر له شرف الدين الزينبي وأجمع الانم على
بيعته واجتمعت الامم الطامئة على شرعته وكرم السلطان راجعا
الى الجبل واثقا بحصول الامل وانتهى اليه ان آتابك منكوبرس¹⁰
للخروج عليه مستعد وانه مستنجد b مستنجد ماجاوريه
مستنجيد c لعدة الحرب مستنجد فأنهض آتابك قراسنقر الى
اصفيان ليكون على طريق دفعه فسار d ومع يرنقش البازار
وجاؤلى الجاندار وسنقر صاحب زنجان وم العظماء الكبار وم
اعضاد الدولة وأركانها وملاك مسكن المملكة وسكانها ووصلوا الى¹⁵
اصفيان وكان القحط في الابتداء فكانوا سبب * الوباء والغلاء e
وأكلوا ما وجدوه من الرطب واليابس وألحقوا الغنى بالفقير
البائس قال وانا اذكر وقد وصل قراسنقر ووزيره f عز الملك ابو العز

a) P ajoute الامام. b) O et I مستنجيد emp. la note
suiv. c) O s. p. (le même ms. porte ماجاورته au lieu
de ماجاوريه). d) P وسار. e) P الغلاء والبلاء (La cause
de cette divergence est la leçon de I: وزادوا البلاء بالبلاء
après الغلاء dans le texte). f) P ومع وزيره.

أيام الوزارة لخمويّة عارضاً للجيش وبغى مستمراً ففى منصبه
مستقيماً على مذهب وعو الذى يقول فيه القاضى الأرجانىّ
دَامَ عَلَاءُ الْعِمَاءِ فَيُورِجَاءُ الْعِبَادُ دَامَ لَنَا طَلْعًا قَهْوُ صَبِيَاءِ الْبِلَادِ
لَا يَدْرُ تَبْرُلُ نَصْرًا عَنْهَا أَيْدِ عِيُونِ حَسَانٍ مَخْجُونَةٍ بِالسَّهَادِ
كَأَنَّ أَجْفَانَهَا أَعْدَابُهَا مِنْ فَنَادِ

ولما رأى السلطان مسعود فى عنفوان دولته وربعان سلطنته
للخل حالاً وللحال مخنلةً والعلل باديةً والمبادئ معتلةً استعجز
انوشروان للين اخلاقه وقرب قسره عموره من محافة فرأى صرفه
با احترام وعزله باكرام وظنّ انه اذا وثى تركيزنيا احببى رسوم
10 الاقندار وسطاً سطوة الجبار فوق العباد لما رفع عمادا ولا عرف سدادا
ولا مشى الآ فى طريق السلامة وقنع بالدهست والعلامة وكان فى
منصب الاستيفاء حينئذ كمال الدين ثابت القمى الثابت التامل
الباسل وكان فى زمان عمى a من نواب ديوانه وخدمات احسانه
وكان شهما نافدا وسهما نافدا فأئس السلطان بؤاثة وركن الى رأيه
15 واستغنى به عن وزرائه وعو الذى يقول فيه القاضى ابو بكر
الأرجانىّ قصيدة منها

سَلِّ الدَّجَمَ عَنِّي فِي رُبْعِ سَمَائِهِ أَشَاعِدُ مَثَلِي مِنْ جَلْبَسِ مَهَابِيهِ
أَسْعُرُ حَتَّى تَلَامِلَ نَحْوَهُ وَيَسْرُ فِي الصَّبْحِ لَسَلَالِ الْمُهَابِيهِ
سَقَى عَيْدَهُمْ غَيْثَ نَفْسٍ إِذَا بَدَأَ تَجَلَّلُ وَجْهَ الْأَرْضِ وَرَى الْفَوَاحِيهِ
مُعَلِّمَةٌ b الْأَمْضَارِ عَيْنِي عَلَى التَّرْبِيِّ إِذَا مَا سَمَا إِنْ لَمْ يَكُنْ c كَفَّ دَهِيهِ
لَهُ قَلَمٌ أَنْ عَزَّةً فِي كِتَابَةِ d أَيْرَ عَلَى سَيْفِ الْكَمِيِّ الْأَمْضَاتِ

a) P العزيرى. b) O et P تعلمه. c) P تكن. d) P et I
كتابه.

عاليةً مبنيةً على قبور اكبرها وكنا نحن من جملة المنتقلين الى
 بعض قصورنا وقد عنينا *a* بأمرنا فجاء العسكر للحاصر في عدد كل
 عن عده الحاصر وكان عمى بهاء الدين مع داود في ديوان
 الاستيفاء واليه وزارة خوارزمشاه ولم يكن مع الراشد وزيره ابو
 الرضاء بن صدقة فان زكيا احتبس عندة ثم استوزرة فنقل الى 5
 والدى صفى الدين والومه بوزارته فلى ثم اتفقت حادثة الراشد
 فحمدنا الله على ترك خدمته والعصمة من واقفته فان والدى رحة
 حلف ان لا يخدم بعد العزيز سلطانا ولا يتولى ديوانا فوفى
 بيمينه مدة عمره وعاش بعد اخيه نيفا وثلاثين سنة مقبلا على
 امره، ودفن الراشد في مدينة جى وأفردت له تربة في جامعها 10
 وصار الى اليوم موضع قبره من اشرف مواضعها وحينئذ تفرق شمل
 تلك العساكر ورحل داود آخذا طريق الري وسار معه والدى
 واستصحبني واخى ابا بكر وخالانا في المدرسة لحدثت بقاشان
 وأقنا بها سنة نتردد الى المكتب ونشتغل بالقرآن والتنب الادبية
 ثم عدنا الى اصفهان وكلانا لم يبلغ ثمره الى الابدان والوالد سار 15
 في ليل الاسفار قال واما انوشروان الوزير فانه ما لبث في الوزارة
 وكان معهد الملك به غير مستتب العجاة * لا لنقص فيه *b* بل
 لتغير القواعد وتكدر الموارد فعزل واعتزل وما انتقل عن داره حتى
 تحول الى جوار ربه وانتقل وجلس للوزارة عماد الدين ابو البركات
 الدرزي قال عماد الدين رحة وكان نسبيا للقوام الدرزي من 20
 جهة احواله وقد حسنت في أيام دولته حوالي *c* احواله ورتبه

a) P عيينا. *b*) O et P om. ces mots (P jusqu'à
 الموارد). *c*) P حوايي.

استبحاش فرحل رحلة نيس^a ونفر نفرة خاش ومضى اقبال خذم
 ابيه معه وكتبه وزيره جلال الدين ابو الرضاء بن صدقة وخيم
 بطاهر الموصل متمسكا بحبل قاطعه ومغترابا بسلم منازعه فلان
 زكيا لما اصلح امره مع مسعود سيبه وخبية وأخذ اقبالا
 ٥ خادمه وحبسه ثم قتله وأزعج الخليفة فنقل انتقل امرتاب
 وتحول تحول المرتاع وبقي^c كذلك سنتين لا يستقر به مكان * ولا
 يمكن له فرار^e حتى اجتمع بالسلطان داود في آذربيجان وجاء
 معه الى محاصرة اصفهان وختم له بالشهادة عليها سنة ٥٣٢ في
 ظهر يوم الثلاثاء السادس والعشرين من شهر رمضان وكان ذلك
 10 في انقبط وقت الهجرة المتأخرة والمائلة المتوحجة فهجم عليه
 قوم^f من فدائية الباطنية فأصعبوه على فراش المنية قال * عماد
 الدين^d وانا اذكر في صغرى هذا الحادث الكبير وحديثه وتأثيره
 في القلوب وتاريخه وكان ذلك بعقب^g سنوات اسنات وشتوات
 شذت^f ومجاعات للاجماعات مفرقة ونواب نوابي^g للنواب محرقه
 15 وعلك الناس جوعا وخرج من اهل اصفهان من لم ينو اليها رجوعا
 وما تفام ذلك حتى نزل عليه داود^h فخرت القرى وألحقت
 بالوهاد وأغلقت ابواب البلد ووعت اسباب الجلدة وأعيان اهل
 اصفهان نَمَا احسوا بالحصار رغبوا في الاحكام وانتقلوا الى طاهر عما
 وسكنوا حتى في مقابرها وهناك بقرب زندرون عند المصلى قصورⁱ

a) O خاشاييف. b) O ومغدير. c) P et I om.

d) O et I om. e) P يعقب; I يعقب. f) P et I

وما g) Mas. نوابي. h) O om. i) P ajoute ici

et om. après احسوا.

لا يراه بختيار الوشاق *a* وأبان بسيفه رأسه وأسأل على البساط
 دمه المهراني وكان بين استشهاده الخليفة وقتل ديبس شهر واحد
 وكانت هذه النبوة أيضا شنيعة والفصحة *b* فظيعة وشفقت الكبيرة
 بالكبيرة واتبعته الجيرة بالجريرة فنقرحت القلوب وتحرقت *c* وأسفت
 النفوس وأشفقت فلم يكثر السلطان بما كرت ولم يحدث ⁵
 * عما *d* حدث وطما عياب طماعيته ونجح شر شرته وحشيته
 الأكبر الامثل *e* وغشبه الاصغر الازنل *e* فرفع قوانين السلطنة
 وأبطلها ومحا سنا محاسنها وعطلها فأول ما بدأ به بعد حادثه
 للخليفة أنه نهض الى بلاد سكران فجلب على سكانها البلاء وأصرى
 بها الصراء وخافه *f* ابن سكران فجلب ثم بذل له بالذل خدمة ¹⁰
 حتى قفل وحينئذ توجه الى بغداد فناصرها للخليفة فاصبها له
 وجهه الخيفة فنذر *g* وحذر وقام وقعد وأحس بقرب من قتل اباه
 فأياه وبعد وكان الامير زكي بن آق سنقر صاحب الشام ببغداد
 فحمله على السير منها والاعذان وكان داود بن السلطان محمود
 قد وصل الى بغداد وزكى موازرة ومظاهرة وناصره فلما حضرها ¹⁵
 مسعود وحصرها *h* ونزل بعسكره عسكرها رحل داود عائدا الى
 أذربيجان وأجفل زكى راجعا الى الشام وقد خاف السلطان
 وأشار على الخليفة باتباع اثره فما اصغى اليه ولا سهل خروجه من
 بينه عليه ثم استوحش من مقامه بعد ان اقام مدة على

a) غلام ارمني signifié en ture page. IA XI, 18 a

b) P ajoute فيها. *c*) O وتحرقت; ensuite P واشفت; I

حتى خافه *f*) P و. *e*) P معاً. *d*) P. واشفقت.

g) O et P فبذر. *h*) O om.

سرادقه وجمعوا *a* الزمان بسيد خلافه وخلافه وذلك في يوم
الخميس الثامن عشر من ذي القعدة سنة ٥٢٦ هـ عُرف بقرائن
الاحوال ان سنجر سير الباطنية نقله وما اشنع وأقطع ما اقدم
عليه من فعله ٥

5 ولاية امير المؤمنين ابي جعفر منصور الراشد بالله

ابن المسترشد بالله رضى الله عنهما

قال فوصل الخبر الى بغداد باستشهاد *b* الخليفة رضوان الله عليه
يوم السبت السابع والعشرين من ذي القعدة سنة ٥٢٩ هـ ونوبع
للاشد *c* بالخلافة وجلس في منصبها في ذي الحجة وبقي في دار
10 الامامية ببغداد قريب تسعة اشهر على ارجاف مزعج للارجاء
وخوف غالب على الرجاء حتى تفرغ مسعود الى شغله فشميل بينه
بيت شماله وأخرج بدره من بيت شرقه وأتى على مقلده *d*
ومطرفه *d* وسيأتى ذكر ذلك في موضعه قال فاما السلطان مسعود
فانه بعد حادثة الخليفة بالمراعاة قباحت سمعته فذكرته اللسن
15 ونكرته الاعين فصار يفكر في شيء ينفي عنه الظنة ويستل به
من القلوب السخيمة المستنكئة حتى سوت له نفسه قتل الامير
ذبيس بن صدقة وكان في القرب منه بمنزلة انسان عينه الذي
يوأ للحدقة فرأى انه اذا قلده نسب الناس اليه قتل الخليفة
وان السلطان لذلك لم يبق عليه وكان الامير دبيس التويدي
20 حصر بارده السلطان وهو جالس ينتظر الاذن فجاءه من ورائه وهو

a) P وفاجع. b) O بؤاسة. c) P للامام الراشد. d) Avec

فِي الْمَعْسَكِ الْمَنْصُورِ تَأْكُنُ عَصَابَةً مَرْدُوتَةً أَحْسَسُ بِنَا مِنْ مَعْشَرِ
خُدَّ عَقْلَانَا مِنْ عَقْدِنَا فِيمَا تَرَى مِنْ خِطْفَةٍ وَرَقَاعَةٍ وَنَهْمُورٍ

ويقول فيها

- تَكَرِبْتُ نَعَجِينَنَا وَتَأْكُنُ بَعَقِلَانَا a نَسَعَى لِنَأْخُذَ نَرْمِدًا مِنْ سَنَاجِرِ
قَالَ ولم b يقدر على التَخَافِ عَنِ الْخَلِيفَةِ ذُو قَدَرٍ وَلَمْ يَفْسَحْ
لِذِي عُدْرٍ وَسَارَ فِي حَشْدٍ وَحَشْرٍ وَصَمٍّ وَنَشْرٍ وَنَمَى إِلَى الْإِسْلَامِ
خُرُوجَ الْخَلِيفَةِ فَشَقَّ عَلَيْهِ شَقْفُهُ وَأَظْلَمَتْ أَفْقُهُ فَخَرَجَ صَوْبَهُ مِنْ
بِذَانٍ وَالنَّقْوَا بِمَرْجٍ يُقَالُ لَهُ دَايَ مَرَكٌ c وَلَمَّا تَرَامَى لِلْجَمْعَانِ مَالُ
الْجَنَسِ إِلَى الْجَنَسِ فَمَالَ التَّمْرُكَ إِلَى التَّمْرُكَ وَأَسْلَمُوا حَرَمَةَ الْإِسْلَامِ
الْمُصُونَةَ d إِلَى الْهَتَكِ وَتَقَرَّدَ الْخَلِيفَةُ مَعَ مَقْرَدِيهِ وَبَعُدَ مِنْ جَدَى 10
مَنْجَدِيهِ ثُمَّ أَقْشَعَ نَشَاصَهُ وَأَنْفَلَ عَنْهُ خَوَاصَّهُ وَوَقَّفَ وَلَمْ يُوَلِّ
وَتَبَتَ وَلَمْ يَخَلِّ وَهَابَتْ e لِلْجَمَاعَةِ الْإِقْدَامَ عَلَيْهِ وَالتَّقَدَّمَ إِلَيْهِ فَنَزَلَ
إِمِيرَ الْعِلْمِ السُّلْطَانِيَّ f وَتَقَدَّمَ وَلَمْ يَنْزَلْ يَقْبَلُ الْأَرْضَ حَتَّى وَصَلَ
إِلَيْهِ فَأَخَذَ بَعْنَانَهُ ثُمَّ أَحْدَقَ بِهِ الْأَمْرَاءُ كَمَا يُحْدِقُ كُلُّ مُوَكَّبٍ
بِسُلْطَانِهِ وَأَنْزَلُوهُ فِي خَيْمَةٍ وَمَعَهُ وَزِيرُهُ نَقِيبُ النُّقَبَاءِ وَأَبْنُ طَلْحَةَ 15
صَاحِبُ الْأَخْزَنِ وَسَدِيدُ الْأَدُونَةِ ابْنُ الْأَنْبَارِيِّ كَتَبَ الْإِنْشَاءَ وَبَقِيَ
عِنْدَا فِي تَحْسِينِ مَسْعُودٍ يَرْحَلُ بِرَحِيلِهِ وَبِحَدَلٍ بَحْلُولِهِ وَحَمُو يَعْدُهُ
بِعَادَتِهِ إِلَى دَارِ الْإِمَامَةِ حَتَّى كَانَ الْمَعْسَكُ عَلَى الْمُرَاغَةِ فَوَصَلَ الْإِمِيرُ
يَرْنُقِشُ قِرَانَ خَوَانَ مِنْ خِرَاسَانَ بِرِسَالَةِ سَنَاجِرِيَّةٍ كَتَمَ سِرُّهَا وَأَسْبَلَ
سِرُّهَا وَهَاجَمَ عَلَى الْخَلِيفَةِ جَمَاعَةً مِنَ الْبَاغِيَّةِ فَفَنَكُوا بِهِ فِي 20

a) I مجهلنا, ensuite; P om. ces vers. b) O فلم

c) P مَرَك; IA XI, 15. d) O om. e) O

et I وهاب. f) P للسُلْطَانِ.

واتصل به خوارزمشاه ووصل الامير السابق رشيد من خراسان
 فنهض السلطان بسهم الى عولاه انبتم والنقوا^a فلتهزم برنقش وأسر
 من الامراء الطغرلية جماعة وقعت في اطلاقهم من قراسنقر شفاعة
 وقر بزل بهم حتى اصدح حالهم وقضى اشغالهم واما برنقش الباربار
 ٥ فانه رجب فبرب ودار بخلافه حتى الى دار الخلافة فحط بحرمه
 الا من رحل المخافة واستصحب معه من الاتراك جمعا كثيرا وصار
 بين الخليفة والسلطان للشتر مثيرا وأشاح عن السلطان نقص
 الايمان ونقص الايمان وزعم انه قد عزم على صدق القصد وانه
 بلغ بلغ زرع الدولة المسترشدية بالحصد وكان الخليفة قد انقض
 10 من السلطان في تغييرات غيرت فيه آراءه^d وبدت من شحنة
 ببغداد ما ابدت شحنةاء فلما سمع قول برنقش صار يري نقشه
 في الحجر ونبت ما شجر من الخلاف والعناد عند الخليفة نبت
 الشجر وكان السلطان قد عم باتباع برنقش بعسكر يكفه ويكفيه
 ويقف على اثره ويفتقيه فصدم الخليفة قصده وتحقق حرق
 15 عناده عنده^f فحينئذ خطب وخاطب وطلب وطالب وخرج
 بنفسه في هيئة رائعة وهيئة راقنة وخرج معه من كل طائفة
 اعيانها وتعاونت على التناصر النصار الدولة واعوانها وسار وقد
 عجمه حتى الشعراء والانباء والصفية والفقيه وفي تلك السفارة
 يقول ابو القسم بن الفصل الشاعر قصيدته التي اولها

a) P وانتقوا. b) P نأحو; peu après. c) P عن.

d) P ensuite رايه. e) P بغداد; peu après.

f) O om. g) P عن.

لم يصلح لسياسة غيره قل الله تعالى ذكره « فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ فَأَعَدَّ عَلَيْهِ الرَّزِيقَ بِالْفَارِسِيَّةِ فَأَكْثَرَ مِنَ الدُّعَاءِ وَالصَّرَاخَةِ وَنَضَفَ بِالْأَعْلَانِ وَالضَّاعَةِ وَقَدَّه بِسَيْفَيْنِ وَعَقَدَ لَهُ بَيْدَهُ نَوَاتِيْنِ وَسَأَمَ أَيْبَةَ ابْنَ أَخِيهِ دَاوُدَ وَأَتَابَكَ أَقَ سَنَقَرَ وَقَالَ لَهُ أَنْهَضْ وَخُذْ مَا آتَيْتَكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ 5
 نَضَى مَسْعُودٌ فِي النُّوبَةِ الَّتِي نُصِرَ فِيهَا عَلَى نَعْرَلٍ قَلَّ ثَمَّ رَأَى الْخَلِيفَةَ عَزَلَ أُنُوشِرَوَانَ وَاسْتَبْزَرَ شَرَفَ أُنْدِيْنَ نَقِيبَ النُّقْبَاءِ عَلَى ابْنِ طَرَادِ الرَّبِيعِيِّ ٥ وَفِيهِ يَقُولُ حَيْصُ بَيْصُ قَصِيدَةُ أَوْلَاهَا
 شُكْرًا لِدَهْرِيٍّ بِأَصْمِيرٍ وَيَأْتِمُّ لَمَّا أَعَاصَ بِمُنْعِمٍ عَنِ مُنْعِمٍ
 فجلس في بيته مكرماً ونزماً منزله محترماً ثم اجتمع بالسلطان 10
 مسعود فاستنوزوه وصدت رهبنة الاطماع حين صدره وكان المستولى على مسعود آق سنقر فلما استشهد تمكن الامير يرناقش الباردار فاستولى ولم يلنفت اليه ولا الى وزيره وكان آتابك قراسنقر حينئذ قد وصل الى الخدمة في حشوده وجنوده وحماة آذربيجان وكماة آران وعنده استشعاراً من زوجة السلطان الخاتون 15
 زبيدة بنت يرقيبارق فلما كانت على السلطان متسلطة فرأى صلحتها واصلاح رأيها وحماه دهاؤه على حمل النفائس اليها واعدائها فلم يوجب الامير يرناقش ذلك فاستوحش ووافقه الامراء الاكابر وهم يرسف وقرل امير آخر وسنقر صاحب زنجان وجاود وحيدر بن شيركبير فخرجوا عن الطاعة وتدرجوا الى مفارقة الجماعة ورحل 20
 يرناقش بهم الى تبرجورد وبقي السلطان ومعه قراسنقر في جيوشه

a) Cmp. le Coran, chap. 99, vs. 7 et 8, et 7, vs. 141. b) O داودا. c) O et I om. d) P sans article. e) O ببرجورد.

بِه قتلَه وحلّى بصبغ دمه من سيفه عطله وجمع جوشبك *a*
 للجيش وسار بمسعود الى حرب اخيه محمود فكان ما كان من
 حربته وقتل الى اسمعيل الطغرائي وزيره ثم استدعى السلطان
 سنجر بعد ذلك مسعودا واخوته وقرّر على السلطان محمود من
 ٥ مل العراق نَفَقَتَهُم ونفقته الى ان خرج الامراء على محمود في آخر
 أيامه فاستدعوا مسعودا *b* من جرجان وجمّله على مناجزة السلطان
 بما تسوّى له امرٌ ولا تهيأ له نصرٌ فاستمال السلطان محمود اخياه
 مسعودا وقرّبه وسبّره الى ارنبيّة واستكانت لهيبته عيون اعيانها
 الرائيّة ثمّ لما توفّي محمود جرى له ما ذكرناه مع اخيه طغرل
 حتى مضى لسبيله قال وكان مسعود قد وصل الى دار الخلافة في
 حياة اخيه وخطب للخليفة المسترشد بالله له واجله وبجله *c*
 ووقعت عليه سمة السلطنة بلا ستمو وعلا صيته بلا صوتِ علو
 وكان الجند يجتمع *d* عليه ويفترق ويشتم تارة معه ويعرق فلما
 نبت عرسه وثبت عرشه قرّر قراره وسرّ اسراره وكان وزيره شرف
 1٥ الدين انوشروان بن خالد، قال رحمه وكان المسترشد بالله رضه
 قد استوزره مدّة *e* ولما وصل السلطان مسعود الى دار الخلافة
 وخطب له آخر جمعة في الحرم سنة ٥٢٧ هـ سفر انوشروان وهو وزير
 الخليفة في مهامه فسفر بحسن سفارته وجه مرامه واحضره
 المسترشد وقال له شفاعا تلق هذه النعمة بشكرك واتق الله في
 2٠ سرّك وجبرك وخلع عليه وثوبه وسبّره وجلس على الكرسي المعد
 له فقبل الارض وقال له امير المؤمنين من لم يحسن سياسة نفسه

a) Mss. خوشبك. *b*) O محمودا. *c*) O om. *d*) O
 محرم. *e*) P محرم. de même les verbes suivants avec ت.

وأعيانها وكان قد استبدَّ باقتضات العراق بعد وفاة السلطان
وتفرَّد بها مدة حياته وارتفع بوفور ارتفاعاته *a* وحكى عن وزيره
ولّى الدين المختص محمد بن نابلت *b* المينجى أنه قل
جمعت له في العراق الف الف وثلاث مائة الف دينار نقدا
مضبوعا بالسكّة الاماميّة سوى ما كان له من الآلات والثياب ⁵
والدوابّ والجواهر وقد ائمنا بذكر قتله في عهد السلطان محمود
ورجعنا الى حديث مسعود وذلك انه سلّمه والده في سنة ٥٥٥
الى الامير الاصفهسالار مودود صاحب الموصل ثم جهّز مودودا *d*
لحرب الفرنج ووصل الى الضبيّة وروى صدى الاسلام من دم الكفر
وشهر على أيمان الإيمان نصل النصر وعاد الى دمشق محبوباً بالفتح ¹⁰
محبورا بالنجاح وحضر فى الجامع فى آخر جمعة من ربيع الآخر
سنة ٥٧٠ وخرج وبده فى يد طغتكين صاحب البلد وهو
مخوف * من جنده *e* بذوى العدى والعُدّ فجاء اليه رجلاً
وضربه بضربتين فنقذت احداهما الى خاصرته وحُمل الى دار
طغتكين وعزّ فيه عزاء المسلمين وقيل انه خاف منه على دمشق ¹⁵
فدس اليه ولولا ذلك لكان *f* لما احريق منه الدم شق عليه،
ولما وصل نعى مودود الى السلطان محمد سلّم ولده مسعودا الى
أق سنقر البرسقى وأقطع الموصل والجزيرة وأجرل له عطايا الجزيرة
ولما توفى محمد تولى محمود فزوج أم مسعود بمكبوس استمالةً
لقلبه واطهاراً *g* للتقرب اليه ترغيباً له ورغبةً فى قربه فلما ظفر ²⁰

a) ارتفاعه O. *b*) Incertain. — نابلت O; نابلت I
I. *c*) قد O. *d*) مودود O. *e*) بجنده P. *f*) O
om.; puis il a لشق. *g*) P استظهار به en om. les mots قربه —
للتقرب.

نبت القمّي فأنه تولى منصب « الاستيفاء فرأى اتلاف من يترشح
 لمنصبه حتى يبطش بيد الاستيلاء، ولما استقرت قعدة طغرل
 وأمن من معارضييه وعلا على مقار مقارعيه وجلس على تخته
 وتبجل بعلو اخته * فاجأه الاجل » فانتقل من انشراء الى الثرى
 ٥ ومن دار البلاء الى دار البلى وذلك في اوائل سنة ٥٢٨ قأنه عرض
 له قولنج فشرّب دواء اسهله وأدواه وأسقط قواه فنشئت ذلك
 الجمع وانطفى ذلك الشمع وغاص ذلك البحر وغاب ذلك البدر
 وكانت وقته بهمنان ودفنه بها في مدرسة بناها لبعض خدمه
 وأسف بنو الآمل على كرمه وكانت مدة ولايته سنتين وشهرا او
 10 شهرين وكان جامعا للدخل الذي تفتقر اليها السلطنة من الخرم
 والحققت والعزم والنيقظ ألا انه كان مستبدا بارأه معجبا بأخوانه
 لا يستشير في اموره ولا يسترشد في تدبيره وكان مصطنعا لارائل
 صحبه في أول عهده فصاروا مقدّمى جنده والمخصوصين برفده
 فكانت « ذناءتم * تغص من جليله قدره وتغمص على ذكوره »

16 ذكر جلوس السلطان المعظم غياث الدنيا والدين

الى الفتح مسعود بن محمد بن ملكشاه

قسيم امير المؤمنين سنة ٥٢٨

قال رحه كانت ام مسعود حظية تسمى نيسن اندر جهان
 وزوجها بعد وفاة السلطان محمد بالامير الاصفيسلار منكوبرس
 20 والى العراق ونقلوا معها برسم جهازها من الخزانة السلطانية امولا
 لا تنفد مع دوام الانفاق وكان منكوبرس من اكرم امراء الدولة

a) O om. b) P ajoute السلطان. c) IA XI, 11 dit
 en 529. d) P وكانت. e) O خلل — بعض.

الدين رشيد ونهضوا لصدوب قزوين والرى عزمين *a* على *b* حسم
 الداء بالكتى فرحل السلطان طغرل ينتبج آثرهم ويشق غبارهم
 فنكلوا عن نقاته ووتوه ظهورهم عند ظهور لوائه وتفرقوا ايدى سما
 وغنم اصحاب طغرل *c* ما وجدوه من دوابهم وأسلاحتهم ونذب *d*
 فراسنقر الى محاربة الملك *e* داود بن محمود بالمراغة فهزمه وقتل غربه ⁵
 وقتلته وتمكن السلطان من سلطنته وتسلط بمكنته *f* وفرع سريره
 وعرف سروره ^٥

وزارة شرف الدين على بن رجا

قال رحة سمعت والدى صفى الدين يشكره ويتنى عليه ويقول
 لما قتل السلطان طغرل وزيره الدرکيزى استدعى *g* من اصفهان ¹⁰
 وظن *h* ان العزير باق واته عن حضرته اذا طلبه *i* غير معتانى
 قال فقربى وأكرمنى وقتل خذ خطى الى بيروز باحضر اخيك وأسرع
 فالى منتظر لتوافيك قال فصببت الى بغداد واذا القضاء قد قضى
 والحكم قد أمضى فلما عرف طغرل بوفاته طلب رجلا كفيا
 فوجد على بن رجا عليا كما رجا فعول عليه *k* في وزارته وسلم ¹⁵
 اليه المنصب وشرع في مصادرة الدرکيزية وقبض على نواديسهم
 وصيف على اصحابهم قال وفي هذه النوبة قتل السلطان مسعود
 الصفى الاوحد المستوفى وصادر اعلاه على مائتى الف دينار وكان
 ذلك برأى سعد الدين أسعد انشى الخراسانى ومواطاة الجمال

a) P قاصدين. *b*) P et I om. *c*) P et I السلطان.
d) P وتذب. *e*) O om. *f*) O تمكينه. *g*) O سمدى
 اعى. *h*) O فضل. *i*) P طلب. *k*) P هذا الوزير

عدم من هو له مُدَبِّرٌ فثنى طغرل عنانه وشرع *a* لنححر الخضم
سناذ ومضى الى الرق وطوى المنازل اليها اسرع الضى فلما خيم
بها اجتمع الدُّبَابُ على عسله والدُّوْبَانُ العاسلة فى محفله وحفله
ورحل السلطان مسعود بعد مقتل آتابك *b* آق سنقر الى الرق
^٥ لاضعاف آخيه *c* اخيه ومناجزته قبل انتهاض قوادمه بخوافيه
والعسكر الباقى معه يزيد على ستة آلاف فارس وطغرل فى ثلثة
الاف فبرزوا بعدد المبارزة وانجزوا عدَّةً المناجزة فنجزم فغرل وجماه
حملاً خواصه وخلصه ذوو اخلاصه واستأنم الاميران بلاق وسنقر
صاحب زنجان وجماعة الى العسكر المسعودى واستوت سفينة
¹⁰ السكينة منهم فى بحر جوده على الجودى وذلك فى ثامن عشرة
رجب سنة ٥٢٧ هـ وامتد طغرل الى طبرستان ونزل على الاصفهيدي *e*
على فأكرمه وأعزَّ مقدمه ووسَّع له ولعساكره الاتراك وأنفق فيهم
اندخائر والاموال وأتموا شتوتهم عنده فلما انحسر الشتاء رحل
طغرل عثدا الى هذان واتصل به من *c* الامراء الاكابر جماعة لهم
¹⁵ على الانام *g* طاعة مثل عين الدولة خوارزمشاه ومحمد بن
شاهملك وحيدر بن شيركبير وسعد الدولة بيرنقش ووصل بزابة من
عند آتابك منكبوس فى الفى فارس من فارس فاشتدَّت شوكته
واحتدَّت شكنه وكان السلطان مسعود بأذربيجان فسندى فخر
لدين عبد الرحمن بن طغايك واتصل به بيرنقش الباردار ونجم

a) P وشرع. b) O آتابك. c) O om. d) O ajoute
شهر. e) O الاصفهيدي; P اصفهند. f) P حتى (peu
après فرحل). g) O الانام; P الايلم.

وبكّل عَسَالٍ تَعَسَلُ وكان طغرل قد رحل الى اصفهان ثم رحل
 لقصد اخيه مسعود له الى خوزستان وأيقن أنّ كلّ ما تمّ عليه
 من الوهن في اموره كان بوزر وزيوره وادبار تدبيره فأمر بصلبه
 فُصِّلَ بِأَمْرِهِ وانقطع لنقل جسمه حبلُ خنافة فوقع الى الارض
 في آخر ارمافه وفي جملة النظارة مملوك من مالبيك شيركبير *a* واقف ⁵
 وهو بما جرى منه على ماله عارف فشقّ للحلقة بسيفه المسلول
 وضرب رقبة الوزير المغلول ففُطِعَ في الحلال اربا اربا وأفرغ قاحف رأسه
 وحمل الى ابن شيركبير *a* فاتخذة للكلاب شربا وأهديت *b* كلّ ائمة
 له الى من عنده له ثأر وانتعش بعثاره من كان له عثار وكان
 مقتله بشابور خَواستَ وكان السلطان طغرل قد قل له وهو جافل ¹⁰
 ومن طلوع اخيه عليه أقلّ ابن العسكر ابن الجند ابن ما سبق
 به منك في الكفاية الوعد فقال له لا تبال ولا تُخَطِرْ خطراً بالبال
 فأتى قد نديت جماعة من الحشيشية لقتل اعدائك وكأني بهم
 وقد تعجّل قمعهم ونقلهم جمعهم فاغتناظ السلطان وقال له قد
 وضحت صدحة الحادك وبان فساد اعتقادك فأمر بتاجريده واشعال ¹⁵
 نار الحديد في ماء وريده، قل ووصل الخبر بان الباطنية قد دخلوا
 على آق سنقر في خيمته بمروج قرانكين وتناوبوه *d* بالسكاكين وأن
 عساكره ارتحلت من جذان على صوب اذربيجان فان السلطان
 مسعودا وان كان في جمع جمّ وعسكر دغم لكن امرة مُدبّر *e* ان

a) P شيركويه. *b*) P واحدى. *c*) P وتقلل. *d*) P وتناوشوه.
e) O om.; P om. le suivant مدبّر (le même porte, au lieu de ان اذا et I فقد).

اطلقه على الشرط فلم يشعر نجم الدين أيوب وأخوه أسد الدين شيركوه حتى عجم الخصى عليهما القلعة وقال لهما قد دافعتما عن هذا الرجل دفعات فكيف عذبه الدفعة فدفعاه فلم يندفع ورداه فلم يرتدع فتركاه وشأنه ما ترك ما شأنه وكان بهروز قد استصحب معه من اعوان الدركزيتي ملحدًا مثلثه مفسدا فلما عرف العزيز رحمة الله قد أسلم وأحس بالأمر وما أعلم قام يصلي ركعتين فصلّى الأولى بسورة الكهف وشرع في الاخرى يباسين وطائفت صلّته على الملحد اللعين فضربه وهو في السجود فجاد بروحه في مناجاة المعبود وشهد السعادة وسعد بالشهادة وكان 1٥ منذ خميس متوفرا على العبادة يصوم ويقوم ونلك في سنة ٥٢٧ وعمره ٥٥ سنة وجرى عذا الامر ولم يكن عند السلطان طغرل خبير وفي ذلك عبرة لمن اعتبر فانه بعد قتله الدركزيتي طلب العزيز فأعلم بحادثته وحديثه فلعن الوزير* على تأثيره وشومه الناري وتأريته ولم يكس بين مقتل الشهيد العزيز وبين مقتل 1٥ المريد الوزير سوى اربعين يوما

ذكر قتله الوزير الدركزيتي وما آل اليه امر السلطان طغرل قال رحمة قد ذكرنا ان الله اجسم الى السرى من قدام آق سنقر ومسعود في عدد مفلول وفلّ معدود وخرج الامراء الذين كانوا بأردييل في الحصار ورحلوا على سمت اصفهان ليدحقوا السلطان 2٥ وفارقهم انعسكر فوصلوا في خف من الخواص وعينوا للخلاص على النهج المعتاص وجاءت العساكر الى مسعود من كل حدب تفسل

a) P ajoute . في . b) P ذاك . c) P بتأثيره . d) P السلطان . O .
 e) P مقتل . f) P سيف . g) O .

وفروج فأول مثال زوره أنه وقع تحت علامة منها بقتل العزيز الى صاحب تكريت بهروز الخصى وانتفق أنه كان في العسكر معهم فأرهبه وأرعبه وأمره بالامتنال والجري على مقتضى المثال ففزع الخصى وتكهن منه الخوف وكتب الى والى تكريت نجم الدين أيوب وخاطبه في الخطب الماخطوب وقال له عذا توقيع السلطان⁵ مع صاحب وزيره يأمر بقتل العزيز وتسليمه اليه وتسييره فإن آيت^a فقد رضيت بساخطى وخالفت شرطى وارت الخطاء فى رت خطى وكان نجم الدين رجلا مسلما فا رأى ان يكون لرجل مسلم مسلما وعرف اخوه اسد الدين شيركوه الحال وحجز بينه وبين انوقوف على التوقيع الواصل وحال فشاركه اخوه شيركوه¹⁰ فى رت السوار^b وصرفوه بالخلع والفوائد وكان شيركوه ملازما للعزيز ومتبركا به ومتمسكا بسنته^c قال عماد الدين * سمعته يوما^d يقول صليت ليلة مع العزيز فسمعت هاتفا يقول جعلك الله عزيزا كما حبيت العزيز فا اطمعتى فى^e مصر بعد نيّف وثلاثين سنة^f الا عذة الدعوة وأيقنت انى ازال هذه الخطوة قال^f فكان كما قال¹⁵ فانه ملك مصر^f وصار عزيزها ومن حاز الجنة بما فعله فلا عجب لمملكة مصر ان يحوزها قال فلما عرف الدرزينى تمتع^g ما توقعه ضاق عليه القضاء وما وسعه فنقل على بهروز وفرعه وقال له سر بنفسك ولا تنفق بسرّك حتى تاتى تكريت وبيت^h من بها قبل ان تبيت ووكّل بالخصى اياما ومزج له فى الشهد سماما ثم²⁰

a) P اتيت . b) P الواصل . c) P بسببه . d) P
 فى رت السوار . e) P ajoute . f) O om.
 g) O تمتع . h) P وتبيت .

مقام الشجاعان فاغتناظ وركب وساق نيفا *a* وعشرين فرسخا في ليلة واحدة فوصل خمبول راحته وخبول آق سنقر جامعة غير جائحة فتلاقيا وتضاربا وتقاليا وتضاربا *b* ثم انهزم فراسنقر وفر وظفر آق سنقر وبقية وكانت الحرب على باب اردبيل فشفى آق سنقر منهم الغليل واحتوى على ما كان معهم ولم يقم بعدهم وتبعهم وهجر الكرى ووصل السير بالشري حتى وصل الى تندان وعنا الملك مسعود ودان وخرج السلطان شغول *c* وحتس بأروند وماوشان وكان قد عرض له مرض اقعه عن الحركة وأعجزه عن حماية المملكة فقدم الامير الحسن الجاندار على العسكر وهاجه الى اللقاء والقاء في الهجاء ثم انهزم شغول الى الري قداما وعلى الرأي نادما وعلى وزيره واجدا والله شكرا على سلامته ساجدا *d*

ذكر ما كان من حديث عمى العزيز وحادثته بعد عوده الى

القلعة

قال *a* اندركيني لسنجر عند عوده الى خراسان انك تعيون الى خراسان ويبعد علينا استئذانك في المهام فأعطينا علامتك في دروج *e* بياض مقاصد تعرض وأغراض فاذا عننت مصلحتنا واتفقت منفعة للدولة مترجحة اصدنا بها مثالا بعلامتك فلا يخالفه القريب والبعيد ولا ينقاد الا له الغوى والرشيذ وكانت علامة سنجر تحت قوس الطغراء وشوق بسم الله توكلت على الله فأخذ العلامات في عدة دروج واتخذها اسبابا لاستباحة دماء

a) O نحو sans le و suivant. *b*) O وتضاربا; P et I om. *c*) O om. *d*) P كان; *e*) فتلاقيا (P om. aussi). *d*) P درج.

فلا مطمَح له اليه *a* ولا مطمع له فيه فعلم القوم انهم اخطأوا
 الحزم وضيعوا العزم فرجعوا الى السلطان وأخبروه بالحكم وانعلت
 فحلَّ به الشجناء من شحنة الخَلة وطلب بعض اخوة العزيز
 لِيستخدمه * ويتقرَّب به اليه ويقدمه *b* وكان العم *b* بهاء الدين
 ابو طالب *c* وزير آق سنقر الاحمديلى وهو فى الخدمة فرتبه *d* فى ⁵
 منصب الاستيفاء وتعوَّض بانصعيد الضيَّب من الماء واستوزر انوشروان
 وجمل بمكانته امكنان وأخذ العسكر للملك طالبا ولاخيه
 مُنصبيا وكان السلطان طغزل حينئذ باصفهان وقد استخلف
 آتابك قراسنقره بأذربيجان فلما نهد آق سنقر مع السلطان
 مسعود الى أذربيجان تخرج *e* عنه قراسنقر الى زنجان وتحصن ¹⁰
 عين الدولة خوارزمشاه والاميران ببشتكين وبلاد بَرَدبيل والامير
 الحاجب تثار بأرمية وتحكَّم السلطان مسعود وآق سنقر *f* فى
 تلك البلاد وانتظمت امورهم فى سلك السداد ونزلوا على أردبيل
 محاصرين وثبت اهلها صابرين مصابرين وكتب الدرگزى الى
 قراسنقر يحرضه ويقول له بارز آق سنقر فأنت له مبار بالمبارزة ¹⁵
 وأحصره وناجزه للحرب بنفسك والّا حضرت بنفسى الى المناجزة
 فكتب جوابه ومهد فى تأخير القتال عذرا فلم يعذره *g* الوزير
 وكتب اليه ثانيا يأمره بالمناجزة فاستشاط قراسنقر من اشتراط
 الوزير وقتل لجماعته قد بلانا اللد بهذا الفلاح والدولة بوجوده
 معدومة الفلاح فاحتد الاميران الحاجب تثار وجاؤا لجاندار ²⁰ وقلا
 لا بد من طاعة السلطان فى محاربة اهل العصيان فلا تجبن فهذا

a) O الملك . *b*) P om. *c*) P ajoute اخوة . *d*) O
 قرينه . *e*) P avec . و . *f*) P واستنقر . *g*) P يقبله .

الدين عند قفال مسعود لا يستتب امرى الآ بوزارة العزيز فان
 الامراء يميلون اليه واذا استوزرتة كنت في حرز حريز فنقد اليه
 خادمه عماد الدين صوابا والامير ابا عبد الله الدوقى b ومعه
 مقدمين وحجابا وطلبوه من الولى فأظهر الامير طاعة المولى
 لكنه اضمر نية اللوى وسمى المناوى فان صاحبه كان مع السلطان
 طغول فحصل في الامر المشكل ان سلمه خشى في العقابنة عقوبة
 صاحبه الغائب وان لم يسلم خاف من سخط السلطان الحاضر
 العاتب واخرجه d من القلعة الى المشهد بالمدينة واشتغل بحمل
 اسباب التجمل والزينة ولم يزل يدافع الوقت حتى حان المغرب
 10 وخان المطلب فعزم العزيز على الخروج فيمن معه وتسابقوا الى
 الابواب فوجدوها قد اُغلقت قبل وقت اغلاقها e وعند ذلك عاد
 وثوق الامل بالانطلاق بوتوقها وطلبت المغاتيح وقد حملت الى
 القلعة فباتوا على مضضهم في تلك البقعة فلما g اصبحوا وجدوا
 صتماز احد ماليك بهروز وهو شحنة الحلة على الباب وقد
 15 استتبع جماعة من الاوباش والاشباب h وقد ساق في ليلة واحدة
 اربعين فرسخا وجاء من بالقلعة مصرخا ودخل على العزيز وأخذ
 بيده ورده الى القلعة وقتل للقوم انصرفوا بسلام فلا حاجة بنا الى
 التعرض من صاحبنا لعقبة وملام وهذا السلطان مسعود ان
 استقرت i له سلطنته فالأفق له مدعنة وما دام الملك k لاخييه

a) O om. b) P السدواتى ce qui revient à la même chose, cmp. les dictionnaires. c) P om. d) P avec ف.
 e) P الاغلاق. Ce qui suit jusqu'à (و) المغاتيح manque dans ce ms. f) P (cmp. la note précéd.) قد, O seulement و.
 g) P avec و. h) O sans و. i) O استقر. k) O السلطنة.

مسعود وخروجه مع أبق سنقر في جموع وحشود فارتحل صوبه الى
 اذربيجان فلما سمع مسعود بقرينه لم يقف لحربه وأعد السير الى
 بغداد في حربه ودخل طغرل الى مراغة وكان الوزير قد تأخّر عنه
 فانتهر فرصة غيبته وبسطة يده معدته فجاءه الوزير فجاءةً وجهر
 عليه جراءةً وبطل الحق وعطّل العدل ووجه على وجوه البلاد
 البلاء ومثل بالامثال والى الروسية اساء وصادر زرقن رئيس تبريز
 على سبعين الف دينار من الذهب الابيض ودخلت الشتموة وقصرت
 الخطوة واختار السلطان طغرل دخول تبريز والمقام في قلعتها الى
 حين انحسار شتمونها وانكسار سطوتها فاجتمع عسف الوزير وعصف
 الزمير وادبار المسىء وسوء التدبير، وكان المستولى على فارس بعد
 قراجه منكوبرس وقد اجتمع عليه انترك فكتب الى السلطان
 يطلب وئده انب ارسلان ليذعن بالطاعة والاعتراف بانتباة
 فأوجب ذلك a رحيل السلطان والطرق مسدودة والسبل مصدودة
 فتصرّ الظهر وظهر الصرّ ونفقت الدواب وتصور العسكر ووصل الى
 اصفهان وأنفذ الى فارس وئده انب ارسلان فوفعت على منكوبرس
 حينئذ على للحقيقة سمة الاتابكية ودرت له اخلاف الحومات
 البكية ٥

ذكر حوادث جرت في اثناء ذلك من السلطان مسعود وأتابك

أبق سنقر الاحمديلى

قال رحمه لنا قصد السلطان مسعود بغدادا غير على تكريت 20
 وكان واليها الامير a نجم الدين أيوب b وعمى عزير c

a) O om. b) P ajoute. c) P عز.

الى المبير وانا أعطيك مائة ألف دينار على ان أسلم ولا أسلم
ويُستصقى ما لا الدم فلما يتس الوزير من وقوعه فى يده افكر
فى حيلة ضعف بها مل مصادره حتى ادى مائتى الف دينار
وذلك أنه قل للسلطان طغرل ان عمك امرى ان اضرب الدينار
9 الركى فى عذان حتى يتقف نقد العراق وخراسان وتقدم بصرب
الف دينار بذلك العيار ونادى بالتعامل به فى تلك الديار وطولب
الصفى الاوحد بذلك النقد من غير تضعيف العقد ثم اتته
صادر الامراء وامر بالمصادرات وبيت a بلانى ذوى البيوتات فقرر
على قتلخ الرشيدى وكان استناد دار السلطان محمود ثمانين الف
10 دينار ثم غدر به الوزير فاستخرج من وداعه ثلثين الف دينار
اخرى ثقرته وأفقرته وكسرتة وخسرتة وأخذ من الجمال بن منارة
البيع يهذان ثلثين الف دينار ووتى فخر الدولة بسن ابى هاشم
لحسنى رئاسة عذان وأخذ منه عشرين الف دينار وقرر على تاج
اندين دولتشاه بن علاء الدولة ووالدته c ووزيرة مائة وخمسين
15 الف دينار وصادر الاكبر وصدر المبالر d وحرر العظائم وعظم الجوائر
ووزع على بلاد الممالك بعلة صباغات بيت الشراب والمطبخ الوفا
موتة فانتخ السلطان طغرل على نعيه وتسلفه فأخذ اليه انك
است جمعى وجمعت مسالى وفضحت امرى وأممت بفضحتى
الرىكفك سلخ جلود العظماء حتى شرعت e فى استفراغ دماء
20 الضعفاء واستنزاف دماء الفقراء فكف الوزير عن التوزيع بعد
جباية الاكثر والخيانة فى الاثر وسبع السلطان طغرل بمحرك f اخيه

a) P . وثبت . b) I مياه . c) I والده . P om. d) P
الاباير . e) O استفرغت . f) O محرك . — Les mots sui-
vants dopuis فلما manquent en I jusqu'à p. 16 l. 10 (تترجح).

يرنقش الزكوى وكان من اجل امراء الخدم وأخدمهم في احياء رسم
البأس وانكرم ومعهم ابننا قراجه ايلرماش a وأخوه وعدة من الامراء
عم الاعيان والوجوه ومن ارباب العتائم الصفى الاوحد ابو القاسم
الذى جعل مستوفيا للسلطان محمد بعد انعيزر فحملهم على التميرز
من تمبريز ونهض السلطان داود في سنة ٥٢١ هـ الى همدان ولما قرب 5
من معسكر عمه طغرل احتازت b عدة من امرائه الاتراك الى
خدمة طغرل منهم بلنكرى وأخوه c مع عصابة ذات عصبيّة
وكذلك شيمية الاتراك غير وفيّة وبسرز دغرل في جنوده المتفقة
وانبنود d اختلفة فلما تصافى العسكران وتضايق e العتيران
وقع البيض على البيض ولم ير الا بحر الدم يجود من الغيظ 10
بالقيص ومضى الظاهر ولا ظهور وقد حميا بالصدور الظهور وظفر
العم وعم الظفر ونقر ابن الاخ وشر منه النقر وانهم اتى سنقر
بداود وباء الماخون بأغلال وقيود وقتل في المعركة ايلرماش بن
قراجه مقدماً وبذل روحه في الملتقى مكرماً وأخذ سعد الدولة
يرنقش الزكوى فاعتقل في همدان عند الوزير f قصرة وأمضى 15
على سبعين الف دينار فصل أمره وتسلم منه قلعة قزوين وخلصت
عنه بلاده وزوين f وأخذ ايضا الصفى المستوفى المعروف بأوحد
بهورز وحبس عند جاوى جاندار وسأل الوزير ان ينقله ويعتقله
عنده بالدار g فما رخص فيه السلطان ولا تمكن منه ذلك
الشيطان فآته كتب الى طغرل يقول ان سلمتني الى الوزير اسلمتني 20

a) O et I ايلرماش. b) O احتاز. c) Son nom se trouve
en I (بلنكرى). d) P وبسنود. e) I تضايق. P om.
jusqu'à وضمير. f) P وزوين. Coup. Yâcut IV, ٩٢٩, 17.
فى الدار g) P (قزوين) I.

ذكر جلوس السلطان المعظم ركن الدنيا والدين ابي طالب

طغرل بن محمد بن ملكشاه بن

الب ارسلان

قَالَ رَحَهُ جَلَسَ طُغْرُلٌ عَلَى سَرِيرِ الْمَلِكِ بَيْنَهُمَا بَعْدَ انْصِرَافِ
 5 السُّلْطَانِ سِنَاجِرَ إِلَى خِرَاسَانَ * فِي جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ ٥١٦ هـ
 وَوَزِيرِهِ الْقَوَامِ أَبُو الْقَاسِمِ نَاصِرِ بْنِ عَلِيِّ الدَّرَكِينِيِّ الْأَنْسَابَاذِيِّ
 اسْتَبَدَّ بِتَمَثُّبِيَةِ الْأَمُورِ وَالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ عَلَى الْجُمْهُورِ وَكَانَ لَا يُوَقِّعُ فِي
 الْأَمْتَلَةِ السُّلْطَانِيَّةِ مَظْهَرًا أَنَّهُ وَزِيرُ سِنَاجِرَ وَأَمَّا خَلْفَهُ بِالْعِرَاقِ
 لِيُنْتَدِبَ الْمَمَالِكِ وَيُدَبَّرَ وَعُو فِي عِذَا الْكَبْرِ نَشِيْطُ وَالسُّلْطَانِ طُغْرُلُ
 10 مِنْهُ مَسْتَشِيْطٌ فَهَوِيَ فِي بَيْتِ الْعَدْلِ وَالْوَزِيرِ فِي بَيْتِ الْحَبْلِ وَذَلِكَ
 يُعْطَى وَعِذَا يَأْخُذُ وَعِذَا يَمْرُطُ وَذَلِكَ يُنْقَدُ وَوَصَلَتْ رِسَالُ الْأَمَامِ
 الْمُسْتَرْشِدِ بِاللَّهِ فَلَقِيَهُمُ الْوَزِيرُ بَعْبُوسُ وَبُؤْسُ وَوَاتَعَمَّ بِالنَّجْدِ وَوَاتَقَاتَمَ
 بِالْحَجَبِ صَبِيحَ النَّصِيحِ فِي الرُّشْدِ وَضَلَّ عَنِ نَهْجِ الضَّلَالَةِ
 الَّتِي تَشْدُ وَأَفْسَدَ مَا صَدَحَ وَجَرَى عَلَى خُلُقِ الْفَلَاحَةِ وَمَا أَفْلَحَ
 15 وَأَنْفَصَلَ الْمُرْسَلُ وَفَرَّ يَسْتَنْقِرُ بَيْنَ الْأَمَامِ وَالسُّلْطَانِ قَعْدَةً وَكَلَّمَا
 طُنَّتْ مِتْقَارِبَةً عَلَتْ وَفِي بَعَادِيَّةِ عَادَةِ الْوَزِيرِ مِتْبَاعِدَةً ٥

ذكر ما جرى للملك داود بن محمود بعد وفاة أبيه d

قَالَ رَحَهُ كَانَ دَاوُدُ وَلِيَّ عَهْدِ أَبِيهِ وَأَبَى سَنْقَرُ الْأَحْمَدِيَّةَ أَتَاكَ
 وَمُرْتَبِيَّةَ وَعُو بِالذَّرْبِيِّجَانِ فِي جَمْعٍ كَثِيرٍ وَجَمَّ غَفِيرٌ وَقَصَدَ خَوَاتِنَ وَالِدِ
 20 * وَتَغَضَّبُوا لَهُ وَتَغَضَّبُوا وَدَبُّوا إِلَيْهِ وَوَسَّوْا وَمَعَهُ الْأَمِيرُ سَعْدُ الْأَنْدَوْلَةِ

a) O om. b) P وهو. c) P, ajoute المسترشد. d) P
 محمود. e) P porte seulement له; en I manquent
 les mots له وتغضبوا له.

الاعظم سنجر وهو تحت مظلتَه كالقمر في هائلته وعلى ميمنته
السلطان طغرل والامير قُناج وعلى ميسرته خوارزمشاه وعدة امراء
مساعير يسعر ببأسهم الهياج فحملت ميسرة مسعود على ميمنة
سنجر وفيها السلطان طغرل فصدمنتها وهزمتها وركض طغرل في
الهزيمة فرساخين ثم تحيَّز الى عمه ووقف في قلبه وثبت بجنبه ⁵
وحملت ميسرة سنجر على ميمنة مسعود ففرقت نظامها والتهمت ^a
لها مها وقر قراجة ووقف في خواصه وكانت ^b لسنجر صفوف وراء
صفوف فخرتها الى القلب ودارت في الاحاطة به رَحَى الحُرب وكان
اشجع اهل زمانه فأتبت في مستنقع الموت رِجْلَه ولم ير في الاقدام
بالروح بُخاله فلما كُسِرَ أُسْرَ وقبض معه من امرائه على يوسف ¹⁰
الجائوش ووزيره تاج الدين بن دارست ثم ركب السلطان بعد
ثلاثة ايام ووقف على تلعة فأحضر ^c بين يديه قراجة ويوسف وحو
مطرق لا يصروع له ولا يخاطبه فضربت رقبتهما وطويت رقتهما
ثم انصرف السلطان سنجر ذلك اليوم وارتحل من غده فلما وصل
الى كور شنبه ^d خلع على السلطان طغرل وسابيره على انفراد ¹⁵
ووتاه بمبلاده وتلاده وأفضى اليه باساره وأسر اليه بمفاوضاته
وأمره بأن يكون مع رضاه ونهاه عن معارضاته فقبل عين الوزير
ذا كره لما ذكره عمه * وطن انه سر يخفر فيه ذمامه ويخفي
ذمه ^e ثم دعا وودعه وأودعه من النصيحة ما أودعه وانصرف الى
الرى راجعا ولمصالح الممالك جامعا ²⁰

a) O والتهمت. b) O وكان. c) P واحضر. d) P et I
سنبه Cmp. Yâcut IV, ٣١٩. e) O om.

منعه الامير الاجل ووزعه فأغلق الوزير له في المقل وكان ذلك
 من اسباب حنقه في المال قل ورحل سنجر الى سندان وخيم بها
 ثلثة ايام ثم نهى الى نهاوند وحث على اتباعه للجد لان الخبر
 وصل بان الملك مسعودا وصل مستعدا للملك ومعه صاحب فارس
 ٥ آتابك قزاقه ولما سمع طغول باقبال اخيه مسعود لم يطمع من
 السلطنة في مسعود فعزم على الرحيل فأحس سنجر بعزمه
 وسير اليه الوزير والامير الحاجب وهو محمود القاشاني والامير
 ثاج وجماعة من امراء العسكر الخراساني فأنوه وهو واقف على
 نلعة حذاء كنيوز وبلغوه رسالة عمه سنجر وانه ولاءه سلطنة العراق
 10 وسلطه على ولايته وانه ولى عهد وملك خراسان من بعده فهوى
 الى الارض مقبلا وجرى القدر بملكه من السماء فأصبح مقبلا وسار
 سنجر الى نهاوند بعد ثلاث ونفذ السلطان طغول في العسكر
 العراقي فجاءم الخبر بان مسعودا امسى عائدا الى آذربيجان على
 سمت ديتور وما في عزمه ان يلقى عمه سنجر فأعد الجماعة
 15 اليه سائرين وحجروا تلك الليلة الكرى ووصلوا السير بالشري فما
 اسفر الصبح الا ولبيل العجاج جان والحصى يهتر على يمين
 الشجاع لانه جان واللمسات تذخر والبهوات تنعز وصدفوا العسكر
 امسعودى على موضع من عمل دينور يقال له بنجكششت ومرت
 تلك الجيوش به فامتلا املا * وماج المرت وطلعت راية السلطان

a) P فلما. b) O sans و. c) P فاتاه. d) O ولا.
 e) P وتبعه I. وتقدمه I. f) P فلما; après il continue
 الصباح. g) P بنجكششت I. بنجكششت IA XI, ٣٩ sous l'an
 532. بنجكششت. Cmp. Vullers, *Lex. Pers.* h) I وجاش الموت;
 P om. depuis وموت.

خمسة أشهر^a فوصل الى الري في شهر ربيع الآخر سنة ٥٢٩
واستقبله عساكر العراق مع الوزير وجلس سناجر على السرير
ووصل بعده ليلا الملك طغرل سكرًا ولقى عمه بكرًا فترجل^b
له الوزير الدرگزيني فما احترمه طغرل ولا التفت اليه ولا قبله
ولا اقبل عليه وكان الرسول قد أرسل الى طغرل بنحفة ونسخة⁵
عهد ابنة^c عن نصيح وشفقة وبذل جهد قال وحكى زين الدين
المظفر ابن سيدي الزنجاني^d وهو الرسول انه لقي طغرل بخوار
الري مثل بين يديه وأوصل * هدية الوزير اليه فلم يجعل لها
وزنًا وأظهر عند رؤيتها حزنًا وذكر أتاكه شيركبير وشرف الدولة
وآلده وأغرورقت عيناه وأبدي عليهما كمدته وقال اينهما في هذا¹⁰
اليوم ولو عاشا لكنا انفع لي من هؤلاء القوم ولما عرضت عليه
اليمين^g بان فيه اثر السخط فشرع فيها متلقظًا ومن ان يمين
محتفظًا فلم ينفوه بروابطها * ولم يتنمبه^h على شرائطها ولما رجع
الرسول الى الوزير عرفه ما جرى وأخبره فلم يكثر بتلك الحال
اغترارًا بقوة الاحتيالⁱ قال وكان وزير السلطان سناجر نصير الدين¹⁵
محمود بن ابي توبة فأنعم على الدرگزيني بفروع الري لتلك السنة
فان الري كانت من الاعمال السنجرية وانبياها من اعماليها الاجل
المقرب جوهر المعروف بالامير الاجل فلما فرغ الوزير انفرج ووزعه

a) P et I . منتظرين لوصول السلطان . b) P et I . وترجل .
c) P . ابنة . d) O . الزنجاني . e) P . وسول .
f) P . الهدية . g) I . العين . h) O . ولا .
i) P et O . بما .

الامرُ الى انهم احتاجوا الى اقامة وظيفة *a* الفُقاع فلم يجدوا ما
يصرفون فيها من المتاع فأخرجوا الى الفقاعى عدّة من صناديق
الخزانة التى قرّعت فباعها بما بلغت وحتى طلب السلطان من
شابورة الخازن غالبية فاستمهلها ايّاما واتّعى اقلالا ثم احضر ثلثين
5 مثقالا فقال السلطان لشابور وكان خازن ابيه حدث الجماعة بما
كان فى خزانة الى من الغالبية فقال شابور كان فى قلعة اصفهان
منها فى الاواني اندعبيّة والفضيّة والبلور والصينيّة ما يقارب مائة
وشمانين رطلا ومعنا فى خزانة الصكبة مقدار ثلثين رطلا فقال
السلطان للكاهن اعترضوا بالنفوت بين الامرّين وفضل ما بين
10 العصرّين قال وكان قوى المعرّضة بالعربيّة حافظا للاشعار والامتثال
الادبيّة عارفا بالتواريخ والسير ناظرا فيما يوجب الاعتبار من
الغير

ذكر ما حدث بعد وفاة السلطان محمود الى ان استقرّ

الملك *d* لطغرل

15 قال رحمه كان قد تقرّس الوزير فى السلطان محمود انه مؤود وانه
فى الاحياء غير معدود * وحين فارق كنفه ورافق كنفه
استصحب الى الرقى معه عساكر العراق ونظاعروا على الاتفاق
وامراؤهم يرسف وقزل وخراسان وخراسان وغيرها واقاموا بها تلك
الشتوة * وعقدوا بها على انتظار السلطان سناجر الحبوّة *f*
20 ولبنوا من بيوم موت محمود الى حين وصول سناجر اكثر من

a) P om. *b*) O et P ici avec س, ci-après O avec ش.

c) P ajoute محمود. *d*) P ajoute لاختيه. *e*) P توفا.

f) O الحباه, I الحيو. P om. emp. p. tov, note 1.

ابن ابي توبة وزير سنجر وهناك رجل يقال له الفلك وهو من
الندماء المطبوعين^a فقام وصلى ركعتين ورفع الى السماء اليدين
وجعل يدعو الله ويتضرع ويبتهل اليه^c ويخشع فاستداه سنجر
وقال ما هذه الصلوة والدعاء فقال ناجيت الله تعالى وقلت هؤلاء
العصبة الذين اجتمعوا في هذه الحركة ثم اصول الفتن وفروع^d
المحس فاحسف بهم هذه المقتعة وانفض عنهم هذه الرقعة حتى
يسلم خلقك ويسلم حقاك فصاحك منه سنجر واستخف النديم
المتمسخر فلما كان محمود سار الى بغداد وشرع في اذهاق النفوس
وارهاقها والاخذ بمشورة الوزير لنفاقها عنده مع نفاقها لا جرم
انه ما تتع بعمره بعد قطع تلك الاعمار وانتقل بجوره وجبروته الى 10
جوار الجبار قال وحتى نجم الدين رشيد الخادم الغياثي انه حضر
السلطان محمودا وهو يتقلب على فراشه في سكرة الموت ويقول
ادفعوا عني شيركبير وولده فقد شهرا سيفين ليقنتلاني وكان يسكر
هذا القول الى ان قضى نأحبه ولقى ربه وما عصبت به هذا^d
الوزير الا عصبيته الوزير فانه عاجل له سوء الادبار بسوء التدبير 15
وكان السلطان محمود محمود الخليفة مودود الطريقة ان ترك ونسعه
لكنه بلى بأنواع من البلاء من اعوانه ونقصوا عليه مشروع
سلطانه وقرقوا في ابتداء دولته خزانة ابيه واستضعفوا جانبه
وطمعوا فيه قال ووجد تفصيلا بخط عمي العزيز رحة ان الخزانة
الغياثية للخمديّة كانت تشتمل على ثمانية عشر الف الف دينار 20
سوى الصياغات والجواهر الثمينه وأصناف الثياب المعدنيّة قال

a) P الظرفان. b) P اجهانه; puis P et I
ويصترع. c) O om. d) O هذه.

رسالته واستندل بذلك على كذب الوزير في مقالته وأرسل الى
الوزير وطالبه بالمال فزاع *a* عن مطلبه ومطل به وسير الى اصفهان
فقبض *b* على والدى صفى الدين وعلى عمى ضياء الدين
واعتقلهما بقلعتها ونهب وسلب واستولى على املاكنا وأموالنا
^٥ واستوعب وأما العم العزيز فان السلطان كتب اليه بتكريمه يعده
وبأمره بالصبر ويقول اذا اخذت من انوزير ما بذله فإنا لا بد ان
اطلقك وأعتقله والوزير في كل مدة يزن له شيئا من المال ويبريه
انه من عنده ومن زعمه ولا يعلم انه جباه من مال المصادرات
وجاء به ووعده بالباقي الى قنطان وفي القدر ان بقاءه قد انتهى
^{١٠} وان حينه قد حان ورحل السلطان من بغداد ومرض *a* في
الطريق واشتد مرضه ثم فارق جوهره عرضه وذلك في شوال
سنة ٥٢٥ وذكر ان الوزير سمه في طعامه فانه لما قصر في اداء
المال ونظر في سوء المال شرع في اغتيال السلطان على وجه
الاحتيال فتم له تأميله وحين مضى السلطان لسبيله وضح في
^{١٥} التسلط سبيله قال وكان قد اتفق وصول السلطان سناجر الى
الري في سنة ٥٢١ قبل مضى السلطان محمود الى بغداد فعاد
الى خراسان واستصحب الملوك معه تأييسا لقلب محمود باستصحاب
اخوته طغرل ومسعود وعاد محمود الى سريرة وتفرد الوزير بتدبيره
ومن الاتفاقات العجيبة والواقعات الغريبة انه اجتمع في ذلك
^{٢٠} العيد في خرده واحده السلطان سناجر والاخوة الاربعة السلطان
محمود ومسعود وطغرل وسليمن والوزير الدرگزيتي والنصير محمود

a) P فراغ. *b*) P من قبض I. *c*) P فانه.
d) O et I فرض. *e*) O اخوته.

وجواهرها رسولا فأنه كان قد تزوج باحدنا ثانت ثر تزوج
 بالاخرى ثانت ايضا فوضع اندركزيتى من قل للسلطان ان رسول
 عمك واصل اليك بسبب تلك الجواهر وانه لا * يعود عنك a بما
 تقرره من المعاذر وقد رضى سناجر بشهادة العزيز فانه امين قوله
 صادق والسلطان سناجر بصحته واثق وكن نرى ان تحبس b ٥
 العزيز في بعض المعامل محفوظا من الغوائل حتى اذا وصل الرسول
 وادى رسالته وطلب العزيز وشهادته قلت له هذا صاحبنا وقد
 نقمنا منه امرا فعزلناه وقبضنا عليه واعتقلناه وما بقينا نرجع
 اليه في الشهادة وسؤال تحبوس خلاف العادة فتلقم السلطان محمود
 وتذمم وتردد فكيره وتقسّم ففاوضه اندركزيتى وعشّون عليه الامر 10
 وسهّل عنده الومر وقال له اذا كنت معتنيا بنا يصير القعود
 ماصونا وما يعيب الدر مكنونا والذخر مخزونا قال وانا اطلق لك
 من مالى ثلثمائة الف دينار اذا حبستته واقوم بادائه اذا اجلستته c
 بل الى المال وحال بالمال فاستدى عمى العزيز من داره وعرفه
 بغرضه ثر امر بالتوكيل به على اجمل وجه وكان ذلك والسلطان 15
 حينئذ ببغدان في اوائل سنة ٥٢٥ ثر قالوا للسلطان الصواب
 انفاذه الى معقل فمقد قرب وصول الرسول فسلم العزيز الى بهروز
 الخادم شحنة بغداد حتى سيره الى تكريت فلم يلبث السلطان
 بعد حبسه الا قليلا وكم تلاءه يا ليتنى لم اتخذ فلانا خليلا
 وذلك انه لم يسمع من * رسول عمه عند حضوره f ما قيل عن 20

a) P ensuite يعول عليك (تقيمه I). b) P تحبس.
 c) P اجليته. d) P ajoute. e) Allusion au
 Coran chap. 25, 30. f) P simplement الرسول.

جميلة افعاله الفديحة وأقواله العديدة على الدولة بالفصحة أنه
حسن للسلطان وقد وصل الى بغداد في سنة ٥٠٠هـ ان زحف
بعسكره الى دار الخلافة *a* وقالوا وفعلوا ما لا يحسن ذكره واعتمدوا
كل ما قبحت سمعته وعظم وزره وكان حينئذ وزير الخليفة
٥ المسترشد بالله رضه جلال الدين ابو علي الحسن بن علي بن
صدقة فتوسط للامير *b* بكفايته وكشف تلك الضلالة بهدايته وكان
صديق عمي العزيز رحه فتعاوننا على الاصلاح وأسوأ الجراح وجملا
السلطان على معاودة * طاعة امامه *c* والتصرف على *d* اوامره
وأحكامه وذلك في اواخر ذي الحجة سنة * ٥٠٠هـ او اوائل الحرم
١٠ سنة *e* ٥١١هـ ولما قرب مسير السلطان من بغداد حدث به مرض
ضعف منه جسمه وقلبه فاعتقد ان ذلك من شوم خلافه
الخليفة فجلس في محفة ووقف على باب الحرم للمواقف الشريفة
وأبدى الاعظام والاحلال وطلب العفو والاستحلال فخرج اليه
التوقيع الامامي بأجمل جواب وألطف خطاب وطابت نفسه وزاد
١٥ بذلك امره في البر وأنسه ووصل الى همدان وقد ابل وتوفرت
له حصنة الصالحة وشكر الله تعالى على *f* رواج الخنة وروح المنحة،
قال عماد الدين رحه وفي هذه السنة عزل الدرزييني وولي
انوشروان كما سبق ذكره ثم عزل انوشروان بعد سنة وأعيد
الدرزييني وما زال عمي العزيز في عصمة من شر الزبير حتى
٢٠ أخبر السلطان بأن عمه ساجر قد سير في طلب ميراث ابنته

a) P ajoute المعظمة. b) P et I الامر. c) P طاعة
الامامه. d) P ajoute مقتضى. e) P om. Le mot او
devant اوائل manque en O et I porte من. f) O om.

اجتهد ان ينالني شره فعصمتني الله من كيدته لا لاساءة اليه *a*
متى سبقت ولا لصغيبة عليّ بقلبه علق فآتي كنت اسلفته في
حال حبسه وعزله احسانا وفلذته امتنانا ولم اترك *b* في الانعام
امعانا ولمّا كلأني الله من غائلته مدّ يده الي ملي وأنزل النوازل
بأسبابي وقد كنت بنيتُ علي دجلة دارا فادعاه *c* لنفسه ملكا ⁵
واستحضر عدولا شهدوا له بالملكية زورا وافكها وانتقل الى الدار
بحكم الشرع وصير باطله حقا ببيئته الكاذبة في الاصل والفرج
قال واجتراً على الاجترام واجتراح الآثم *d* وسفك دم الكرام فتارة
يظهر انتسن بارافة دم العلوية وأودة يدعي التشيع في قتل
الائمة السنية من جملة من سفك دمه ورام عذمه علاء الدولة ¹⁰
رئيس هذان وكان شايبا حسنا شريف النسب كريم الحسب
وكان باصفهان قد حضر مجلس الوعظ فقام اليه رجل من اصحاب
الدركيزي فضربه بسكينه وقرى بمديته حمل وتبينه وكذلك عين
القضاة الميناجي *e* بهذان كان من اكابر الائمة والاولياء ذوى
الكرامات وقد خلف ابا حامد الغزالي رحمه في الموقوفات الدينية ¹⁵
والمصنفات فحسده جهل الزمان المنقلبون بزى العلماء ووضعتم
الوزير عليه فقصده بالايذاء وأفضى الامر به الى ان صلبه الوزير
بهذان ولم يراقب الله فيه ولا الايمان وكذلك الملك علاء الدولة
بيزن سعى في دمه وهتك حرمة وكذلك رئيس ساوة اعتقله ثم
قتله وتتبع المبيوت الكبار واقتلعها والجبل اعظام فزعزعا ومن ²⁰

a) P et I om. b) O يزل. c) O فاعدها. d) P et I

الايام (O et I والاجتراح). e) O et I الميناجي, emp. Yâcut
IV, vi., 20.

ند في الحساب *قَالَ* وكانت وزارته سنة واحدة على ما أورده *a* في
بابه والآن اذكر ما ذكره عن نفسه في كتابه *e*

ذكرة وزارة شرف الدين ابي نصر انوشروان بن خالد

قَالَ انوشروان كمنيت قد اتخذت بغداداً مدينة السلام دار المقام
وانا من حفظ الله في اوفى ذمام فجاءني كتاب السلطان محمود
وختامه ووصل رسوله وخادمه يستأجني في الوصول اليه ويستعجلني
في المنول بين يديه فحين حضرت الخدمتة شافيني بالتقليد
وخصني بأمره الاكيد وكمل لي تشريف الوزارة وخلعها وأدوانها
محلها ومرصعها ودواة الذعب والسلاح المجوهر فجلست في
الوزارة سنة وأشهرًا لا افدر على الخطاب في مصلحة ولا على
التنقيس *e* بفائدة مترجحة وصاحباً يميني ويساري الشهاب اسعد
الطغرائي والصفى ابي القسم المستوفى والامير الحاجب الكبير
حينئذ ارغان وامرته خلف الستر قيمانة السلطان فلما رأيت
اتفقتم * على ما *م* فيه *d* قلت في نفسي لا يظهر لي مع
النافعين فضل ولا يقبل معتم صرف ولا عدل فاستعفيت واخترت
العزل على التولية * واحدت نفسي عن الولاية بالتعزية والتسلية *d*
ونقصت يدي من صحبتكم وقلت العفاء على تربتكم وتبتكم وعاد
الدركيني الى الوزارة فانه ارغب ارغان *e* الحاجب بالرشي ومشى به
غرضه مشى ورجع كالكلب الكلب والبغل الشغب وعابه من
البيكس يهابه وامتلاً بالسؤوم والشر اعابيه *قَالَ* فعدت الى بغداد
مستأنساً بالوحشة آلفاً بالوحدة فلما وصل الدركيني الى بغداد

a) O اورده. b) P et I om. c) P التنقيس.

d) O om. e) Ainsi O et I. P (الرغان). f) Ms. والنعل.

يقدرُوا له على مصرةٍ ولم يعثروا له على عشرةٍ ومصت على وزارته ثلاث سنين وشمل العدل بغير التمام وسلك الملك بلا نظام والمعاهد غيسر مبرمة والقواعد غيسر محكمة وتفترغ العزيز لاعلام السلطان بالتنشويش والتنشويه وحصول كل امر كريم به في الامر الكريه فأمر السلطان بقبض الوزير واعتقاله وسلمه الى العزيز ليبريح⁵ الناس من شره واغتبياله فرأى ان اعلاكه على يده شنيع وان ذكره بالفتك وهو ليس من اهله فطبع ودبر في تولية وزير يسلمه اليه وهو لاجل الخوف على منصبه منه يقضى a عليه فسعى في استدعاء شرف الدين انوشروان بن خالد بن محمد من بغداد فلما حضر واستوزر حمل الدرزينى الى داره على حاله وصبره في 10 اعتقاله وكانت b في انوشروان ركاكة ظاهرة ووضاعة لخلق الرفعة قاهرة فلما تسلم الدرزينى ضرب له في داره الخركاه وأذن لكل صاحب له ان يدخل اليه ويلقاه وكان في كل يوم يدخل اليه ويجلس بين يديه ويخاطبه بييا مولانا وانت اولى متاء بالمنصب الذى خصنا به السلطان وأولانا فسقطت حرمته ونهبت هيئته 15 وانضعت وزارته وعرفت حقارته وخيف عود الدرزينى بعد استنقاز سلامته الى منصب كرامته فشرعوا فى اعادته وجروا على ارادته وهو جالس فى دار انوشروان والناس متناوبون ائيه لتقدير وزارة السلطان ثا شعير انوشروان حتى اخرج من داره ورد الى مقرة على قراره وأذن لانوشروان فى العود الى موضعه والغيبض 20 فى منبعه فرأى الغنيمه فى الاياب واغتنم السلامة التى لم تكن

a) O om. وكان O b). يقصى I ; يقصى P

d) P قاعد. e) I ; متناوبون P

لَمَّا آتَمَّ وَقَدْ شَغَلْتُ بِمَدْحَةِ لِعَزِيزٍ دِينِ اللَّهِ فَكَّرَى مَوْعِنَا
 فِي لَيْلَةٍ حَسَدَتْ مَصَابِيحَ الدُّجَى حِكْمِي وَقَدْ كَدَّتْ لَهَا عِيَّ أَيْمِنَا
 قَلَمِي بِنَا حَتَّى الصَّبَاحِ وَشَمْعِي * يَبْنُو ثَلَاثَتِنَا * وَمَدْحًا شَغَلْنَا
 حَتَّى عَزَمْنَا لِلظَّلَامِ جُنُودَهُ لَمَّا تَشَاعَرْنَا عَلَيْهَا الْأُسْتَنَا
 5 أَفْنَانُهَا قَطِي وَأَقْنِيَّتِ الدُّجَى سَهْرًا فَاصْبَحْنَا وَأَسْعَدْنَاهُمْ أَنَا
 لِيْلِهِ مَقْدَمٌ مَاجِدٌ أَضْحَى بِهِ عَشَا لِنَائِلَةِ أَنْوَابِ مَطْعِنَا
 أَمِنَتْ أَسَانِدُهُ عُدَاؤَهُ لِأَنَّهُ مَذْكَانٌ لَمْ يَحْسِنَ سَوَى أَنْ يُحْسِنَا
 أَنْبَعَتْ غُرُوتَكَ الْحَمِيدَةَ حَاجَةً فَفَضِيَّتْ أَيْضًا فِرْعَسَهَا الْأَمْتَعِينَا
 وَخَرَّتْ أَدْيَالُ أَنْوَابِ مُوْعَلَا فِي الْأَرْضِ خَلْفَ بَنِي أَشْبَاهَتِ * مَدْحُنَا
 10 حَتَّى غَدَّتْ تِلْكَ الْمَجْدُوعِلَ مِنْهُمْ وَكَأَنَّمَا عَنِ الْمَنَاحِرِ مِنْ مَنِي
 قَالَ وَلَمَّا عَادَ مِنْ حَاجَتِهِ اسْتَعْفَى السُّلْطَانَ مِنْ شُغْلِهِ فَمَا أَجَابَهُ إِلَى
 مَرَادِهِ وَلَا مَكْنَهُ مِنْ انْفِرَادِهِ وَأَعَادَهُ إِلَى مَنْصِبِهِ عَلَى الْعَادَةِ وَأَشْرَقَ
 بِهِ مَطْلَعُ السَّعَادَةِ وَأَصْبَحَ الرَّبِيزُ يَجُولُ فِي مَكْرٍ مَكْرَهُ وَيَسْرُّ لَهُ مَا
 يَرْجِعُ بِشُغْلِ سِرِّهِ وَطَلَّتْ تِلْكَ الصَّدَاقَةَ عُدَاوَةً وَالْعُرْفَةَ نَكْرَةً
 15 وَغِبَاوَةً وَعَبْرَتْ عَلَى ذَلِكَ مَدَّةً فَثَبِتَ الْعَزِيزُ عَلَى الْاسْتِعْفَاءِ وَتَرَكَ
 مَنْصِبَ الْاسْتِيفَاءِ فَقَالَ السُّلْطَانُ إِذَا كُنْتَ مُسْتَعْفِيًا وَلَا تُؤَثِّرُ أَنْ
 تَكُونَ مُسْتَوْفِيًا فَمَا لِي أَعِزُّ مِنْ الْوَلَدِ وَالْمَالِ وَقَدْ سَلِمْتُ أَيْدِيكَ
 خَزَائِنِي d وَأَوْلَادِي وَبِهَذَا يَحْصُلُ مَرَادُكَ وَمَرَادِي فَلَمَّا خَلَا مَنْصِبُهُ
 مِنْهُ وَرَغِبَ الْعَزِيزُ عَنْهُ تَوَلَّى الصَّفْقِيَّ أَبُو الْقَسَمِ الْجَنْزِيَّ دِيَوَانَهُ
 20 وَجَلَسَ e مَكَانَهُ فَتَوَازَرَ هُوَ وَالرَّوْزِيَّ وَالْجَمَاعَةَ عَلَى قَصْدِ الْعَزِيزِ فَلَمْ

a) O et P (sic) دَمِي (ثَلَاثَتِنَا I) ثَلَامَتِنَا O et P. b) Lis.

c) Mss. لِحْنَائِيَّتِ. d) P et I خَزَائِنِي. e) P وَقَعْدَ. (d. G.) مَطْعِنَا.

رحمة كان مشتغلا بحصار قلعة الموت وقد قارب فتحها وشارفت
الأمال في أخذها نجحها فلما توتى السلطان محمد وتوتى ابنه
محمود ^a وتمكن الدرزي من الدولة اعمل للبيعة في استدعاء
شبير كبير ونفس عن القلعة ثم لم يزل يدقق الاحتياط حتى جعل
لشبير كبير عند السلطان ذنوبا اختلقها ومساوي لققها حتى اعتقل ⁵
ذلك الامير مع ولده شرف الدولة ولم يزل يطلب غرة السلطان
في امرها حائتي سكرة وصحوة حتى اخذ رخصة في سفك دمها
للرام وأنعب بقتلها قوة الاسلام واتخذ بذلك عند ذوى الاحياء
يدا واسنكثر نه من اعوانهم مسددا قال وكان عمى العزيز بحسب
انه انسان وأن جزاء الاحسان له منه احسان فلما احس ¹⁰
* بشارة شره وضراوة ضره ^b افكر في طريق الانزواء والخلوص من
تلك الاحوال والاعواء فاستأن في الحج فصار في سنة ٥١٧ او ٥١٨
وكان حاج تلك السنة بأجمعهم في ضيافته وكرامته وعمم شمول
عارفته حتى قال الرئيس ابو الكرت البغداني فيه

يا كعبة الاسلام ما لي ارى اليك تسعى كعبة أنجود ¹⁵
تفقد في العام وهذا الفتى لسم يلف يوما غير مقصود
وعناه عند عوده القاضي ابو بكر الارجاني بقصيدته النونية

المشهورة التي اولها

ورد أنحدود ودونه شوك أنقنا فمن المحدثت نفسد أن يجتني
لا تمدد الأيدي اليه فطالما شموا الحروب لأن مددنا الأعينا ²⁰
ما ان جفوت الطيف الألبيلة وانحس قد نزلوا بأعلى المنحني

a) P ajoute بعد ابيه . b) P بشره .

ذُو نَدَى يَسْتَهِيلُ كَأَدِيمَةِ السَّكْدِ
 سَبَّ وَنَشْرٍ كَأَنَّكَ سَبَّ النَّبِيَّ
 وَبَنَانٍ a يُرِيكَ لِقَلَمِ أَلْنَا
 حِيلَ فَضْلًا عَلَى أَلْنَا أَلْعَرِصِ

٥ قَالِ فَأَنْفَ مِنْ وَرَاةِ الدَّرَكِزِيِّ بِالْعِرَاقِ وَلَقَدْ كَانَ عَلَى الدَّوْلَةِ
 شَدِيدًا لِإِسْفَاقِ وَعَرَفَ الدَّرَكِزِيَّ أَنَّ نَقْصَهُ مَعَ فَضْلِ إِلَى الْفَضْلِ
 بَدَأَ وَأَنَّ أَمْرَهُ مَبْنَى لِعَمَى دَهْرَهُ عَنْهُ عَلَى غَيْرِ عَمَادٍ فَلَمْ يَزَلْ يَجْعَلُ
 كَيْدَهُ فِي نَكْبَتِهِ وَيَتَسَلَّفُ بِالْمَكْرِ عَلَى هَوْبَتِهِ وَيَطْلُقُ الْبَاطِنِيَّةَ فِي
 قَتْلِهِ وَفَرَحَ فِكْرَهُ نَشْغَاهُ فَوَجَدَهُ مَتَحَرِّزًا مَتَبَقِّظًا مَحْرَسًا مَحْفَظًا
 10 فَبَثَّ عَلَيْهِ حِبَائِلَهُ وَأَدَبَ إِلَيْهِ غَوَائِلَهُ وَسَيَّرَ إِلَى خِرَاسَانَ عِدَّةٌ * مِنْ
 الْمَلْحَدَةِ b فَتَوَصَّلَ مِنْهُمْ وَاحِدًا إِلَى أَنْ خَدِمَ فِي أَصْطَبْلِ الْوَزِيرِ
 الْمَخْتَصِّ سَائِسًا لِدَوَابِّهِ فَأَرَادَ يَوْمًا عَرْضَ الْخَيْلِ فَحَضَرَ ذَلِكَ السَائِسُ
 وَهُوَ عَرِيانٌ وَقَدْ خَبَأَ سَكِّينَهُ فِي نَاصِيَةِ حِمْلَانٍ فَأُطْلِقَ حِمْلَانُهُ
 مِنْ يَدِهِ حَتَّى شَغَبَ وَاسْتَخْرَجَ مِنْ نَاصِيَتِهِ السَّكِّينَ وَوَثَبَ وَتَعَمَّدَ
 15 مَقْتَلًا الْوَزِيرَ فَأَصَابَهُ وَعَظُمَ d عَلَى الْكِرَامِ مَصَابُهُ وَبَضِعَ السَائِسُ فِي
 الْحَالِ تَبْصِيعًا وَمَزَعُوهُ تَمْزِيعًا وَذَلِكَ فِي شَهْرِ رَجَبِ الْآخِرِ سَنَةِ ٥١١
 وَمَا زَالَ الدَّرَكِزِيُّ يَتَتَبَعُ الْكَبِيرَ مِنْهُمْ مَنْ يَقْتُلُهُ جَهَارًا بَادِنًا مِنْ
 السُّلْطَانِ وَمَنْ يَمْلِكُ مِنْ يَقْتُلُهُ غَيْبَةً مِنْ يَأْخُذُهُ مِنْ أَوْلَادِكَ الْإِعْوَانِ،
 قَالِ وَكَانَ سَبَبُ مَيْلِ الْبَاطِنِيَّةِ إِلَى الدَّرَكِزِيِّ أَنَّ الْإِمِيرَ شَيْرِكِيَّ

a) O وبنان. b) P منهم. c) O et I om. d) P
 وعظم avec *techdid*. e) Plus loin dans le chapitre des
 vizirs de Sindjar sa mort est fixée au 29 Safar 521 (= 16 Mars 1127).

السعيد الوزير الشقيّ فانه كان قد تبع اهل الاحقاد وعنه امر
 هذا الوزير الذي سدّ باب السداد وتوسّل الوزير عند السلطان
 في عزله فلم يقدر وبالغ في كل مكيدة ولم يقصر ولما اعياه امره
 استدعى اخوانه من الباطنية حتى جلسوا له في جامع الموصل
 بزى الصوفية وقفروا عليه وضربوه بالنسكاكين فجلّ به مصاب^ة
 المسلمين وذلك في نى القعدة سنة ٥٠٠هـ وكان وزير السلطان
 سناجر فى ذلك العهد الاجلّ معين الدين مختص الملك ابو
 نصر احمد بن الفضل بن محمود وقد مضى ذكر كرمه وفضله فى
 زمان السلطان محمد وتولية ديوان الاستيفاء ولقد كان موثلا لاهل
 الرجاء* وهو من مدوحى القاضى a اى بكر الأرجانى وله فيه 10
 قصيدة صادية اولها

رَوْحًا سَاعَةً مُتَنَوِّنَ الْقِلَاصِ
 وَأَحْقَطًا وَقَفَّةً بَيْتِكَ الْغُرَاصِ
 يَا خَلِيلِيَّ مِنْ سَرَاةِ بَنِي الْأَفْ
 15 سِيَالِ وَالْغُرِّ مِنْ بَنِي الْأَعْيَاصِ
 وَاسِيَانِي قَلْبِ الْأَخْلَاءِ قَدَمَا
 بِسَأَلَتِ. وَاسِي فِي السَّنَائِبَاتِ تَوَاصِ
 نَيْفَ أَشْكَو حَتْبًا وَمَا حَتَّصَ مُلْكُ الْ
 20 أَرْضِ أَضْحَى بِالْقُرْبِ مِنْهُ أَخْتِصَاصِي
 وَإِذَا اسْتَنْصَرَ الْهَمَامُ أَبُو نَصْ
 رَ أَطَاعَتِ لَنَا أَلْيَالِي الْعَوَاصِي

a) P simplement .والقضى

ذَكَرَ وَزَارَةَ الدَّرَكِزِيَّةَ فِي سَنَةِ ٥١٨

قَالَ لَمَّا وَضِعَ عَلَيْهِ اسْمُ الْوِزَارَةِ تَبَدَّلَتِ الْغَزَارَةُ بِالنَّزَارَةِ وَهُوَ أَوْلَى
 فَتَلَّحَ تَرَكَ الْعَجَلَ بِالْفِدَانِ فِدَانٌ لَهُ عَمَلٌ التَّرِكُ وَحَدَّ الْبَقْرَ عَنِ
 الْمَلِكِ فَحَدَّ فِي دَسْتِ الْمَلِكِ فَفَتَكَ ^a وَهَتَكَ وَاسْتَبَاحَ الدَّمَاءَ وَسَقَكَ
^٥ وَشَرَعَ الْمُنْكَرَاتِ وَأَنْكَرَ الْمَشْرُوعَاتِ وَعَدَى الْكِرَامَ وَبَدَّدَ النُّظَامَ وَضَاعَرَ
 الْبِاطِنِيَّةَ وَأَضْهَرَ السَّنَّةَ الْجَامِعِيَّةَ وَشَرَعَ فِي الْفَنَكِ بِالْأَحْرَارِ وَالْمَهْنَكِ
 لِلْإِسْتَارِ مِنْ جَمَلَنَةِ مَنْ فَنَكَ بِهِ الْقَاضِي زَيْنُ الْإِسْلَامِ أَبُو سَعْدٍ
 مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرٍ بِنِ مَنْصُورِ الْهَرَوِيِّ وَكَانَ أَوْحَدَ دَهْرِهِ وَنَسِيحَ
 وَحَدَهُ ^b وَالْمَعْرُوفُ بِإِسْدَاءِ الْمَعْرُوفِ وَالْمَرْجُو لِأَعْدَاءِ الْمَلْبُوفِ وَهُوَ حَبِيبٌ
¹⁰ أَعْلَمُ وَحَرُّ الْعِلْمِ وَالْحَاكِمُ بِالْعَدْلِ وَالْعَادِلُ فِي الْحُكْمِ وَقَدْ مَلَكَ مِنْ
 قُلُوبِ السَّلَاطِينِ الْقُبُولِ وَلَمْ يَبْرَأْ مِنْ نُصْحِهِ وَأَشْرَاتِهِ الْعُدُولِ وَكَانَ
 مِنْ مَتَعَصِبِي عَمِّي الْعَزِيزِ الْمَخْصُوصِينَ فِي الْفَضْلِ وَالْإِفْضَالِ بِالْتَهْمِينِ
 فَتَنَقَّرَتْ لَهُ بَعْدَ وَزَارَةِ الدَّرَكِزِيَّةِ رِسَالَةُ السَّلْطَانِ الْأَعْظَمِ سَنَجَرِ
 وَسَارَ إِلَى خِرَاسَانَ فِي الْبَهَاءِ الْأَبْهَرِ وَالْجَمَالِ الْأَوْفَرِ فَصَعِبَ عَلَى عَذَا
¹⁵ الْوِزِيرِ أَمْرُهُ وَتَقَسَّمَ سِرُّهُ وَعَرَفَ أَنَّهُ إِذَا حَضَرَ هُنَاكَ أَنْهَكَ سَتْرُهُ
 فَأَنَّهُ كَانَ مَوْتًا وَلَبِئْسَ وَأَخْفَى أَحْوَالَهُ عِنْدَ السَّلْطَانِ سَنَجَرِ وَدَسَّ
 فَعَرَفَ أَنَّ الْهَرَوِيَّ يَهْرَبُهُ وَيَنْزِعُ لِبَاسَ تَلْبِيْسِهِ وَيَعْرِبُهُ فَفَقَّرَ مَعَ
 عِدَّةٍ مِنَ الْبِاطِنِيَّةِ أَنْهًا ^c فَتَكَوْا بِهِ عِنْدَ عَوْدِهِ مِنْ رِسَالَةِ خِرَاسَانَ
 وَقَدْ حَضَرَ لِلصَّلَاةِ فِي جَامِعِ هَذَا فَاسْتَشْهَدَ قَبْلَ أَنْ يَشْهَدَ
²⁰ السَّلْطَانُ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٥١٨، قَالَ وَكَانَ حَيْثُئِذٍ بِالْمُوصَلِ آتَى سَنَقَرِ
 الْبَرْسَقِيِّ الْعَايِ الْمَجَاهِدِ النَّقِيِّ النَّقِيِّ فِدَخَلَ فِي دَرِّ نُنُكِ

a) O فقتل. b) O et I عصره. c) P ajoute الدركيزي.
 d) P أن. e) O ajoute ici فإنه (p. 140, l. 1).

ابن محمد بن ثابت الخجندی باصفهان وكان اجود الامجاد وأمجد
الاجواد فلما ضافه انوشروان اكرم مثواه وقبله وآواه قال قل انوشروان
فصرف اليّ الاصدثة اليمم وحقق الكرم عندي الكرم *a* واستقرضت
من تاجر غريب جملة وكتبت له علمي وثيقة فجاءني بعد حين
انسان^٥ وقال مخدومي عزيزة الدين يسلم عليك وقد نفذ هذه
الوثيقة اليك وقال لك ابطلها فان الدين قد قضى وصاحبه قد
رضى فحجبت كيف ترسل في اسداء هذه انيد اليّ وافضاله
علمي فبقيت مدة في تلك الصيافة آمنة من المخافة سالما من
الآفة حتى استدعاني السلطان بعد قتل انوزير وأخاني للتدبير
فامتنعت أيما وطلبت من الخطر زماما ولما وصلت الى الدركاه
10 رأيت كلاً من الجماعة يقول ما استخضر الآ لسبب وما استقدم
الآ لارب قال فراجعت فكري وندمت في امري وقلت اعمال السلطان
عوارى لا بد من ارتجاعها وملابس لا بد من انتزاعها ولو
خلصت قرحت قرحت ولو استخمرت اللد في الانزواء *c* لاسترحمت
وكان السلطان في الاذن لي متوقفا وانا قد ملت الى الوحدة والانفراء
15 وقصرت همتي على هذا المراد فا زلت به حتى استأذنت منه فأذن
في الانصراف وخصني من مواعيد^d عوائد^e الجميلة بالانصاف
فساعدني ارباب الدولة من الخيل وغيرها بما حمل اثقال ومن الزواد
وغیرها بما ثقل احمالي وتوجهت من اصفهان الى بغداد وخدمت
الملاذ لاجل الملاذ فلما وصلت الى حضرة الخلافة وجدت الاكرام
20 والانعام والاحترام ^{هـ}

a) P ajoute . وكنيت . *b*) O عز . *c*) O الاثر . *d*) O
مواعيد .

صدافته عند عوده تعود عداوةً وأتته يتاجر مرة سَم ما ظنه
 حلاوةً بُكت سنةً بالمدصب متوحداً وبالراتب متفرقاً وكان السلطان
 الى مقتر ملكه محبوباً بالظفر محبوباً محمود الاثر مشكوراً واستمر
 الشهاب اسعد الطغرائي في الانشاء ومنصب الطغراء ولما كان
 5 اندركزيتي قال العزيز للسلطان قد وصل من يكفل بالامر ويكفي
 في الحبل والعقد فأنقضه للوزارة فاني غير ناعص بأوزارها وأتركي
 ومصائبى في غير عذبة الخدمة ولا تفتلى بمصارب مصارها وأنا ان
 * خليت الوزارة « اسما لها اخلبها نظراً واعذفتها بسواى وأكون عليه
 حكى مستظهاً فيكون ابو القاسم الى قسيما واصبح انا له مقعداً
 10 في المصالح مقيماً فقل السلطان ما اعرف سواك ولا اعول الا على
 حاجتك وحاجك وسيأتى ذكر الحال في ذلك

قال انوشروان وفي تلك المدة استدعى السلطان الى بابه وانتهت
 شدة حالي وانقضت مدة اعتقالي وأنقذنى اللطف الرباني من كيد
 الخصوم وعرفتني التاجرب انه لا محيد من الختم وعلمت انه لا
 15 يجدي ضلب العز في زمان النذل ولا يوجد الخصب في سنة الازل
 وصممت في الاعتزال حد العزم ونزلت على ال المهلب ذوى الكوم
 والفضل والعلم كما قيل

نزلت على ال المهلب شديداً غريباً عن الأوطان في زمن محجل
 ما زال لي احسانهم وانفادهم والضافيم حتى حسبتهم اقل
 20 قال ويعنى انوشروان بال المهلب الامام صدر الدين عبد اللطيف

a) P خلبتها . b) وعرفنى . c) O om. d) P واقنفأوم
 Cmp. ibn-Khall. n. 764 où le nom du poète est الاخنس الطائي.

وتخريب شروان ولما ابصر السلطانُ اختلالاً « الاحوال واختلالاً تلك الاعمال سَخَطَ على الوزير شمس الملك بن نظام الملك وقتله بالسيف صبراً وذلك في آخر ربيع الأول سنة ٥١٧ هـ بباب بَيْلِقَان قَل انوشروان وكان الذي جرى على من الاخذ والنهب بباب *b* حُلْوَان ايضا في آخر ربيع الأول سنة ٥١٩ هـ

٥

مَنْ يَرِ يَوْمًا يَرِ بِهِ وَالَّذِي لَا يُعْتَرِّ بِهٖ

قال عماد الدين وسبب قتل هذا الوزير ان * ابا القسم الانساباني *c* كان رسولا عند السلطان سنجر وقرّر من امر ابن اخيه السلطان محمود ما قرّر وذكر له ان الوزير هو الذي اذهب الهيبة وشنت شمل الاجناد وبت حبل السداد وتوسل بكل طريف حتى تنجز 10 كتاب السلطان سنجر الى ابن اخيه في طلب وزيره وامره بتسييره فحار محمود وخشى انه ان سيّره اطلع على سرّه وان لم يسيّره اسخط عمّه بمخالفة امره فأشير عليه بقتله وتسيير رأسه فبغت الوزير اقوى ما كان رجاء في الحياة بيأسه قال عماد الدين وعاد حُكْمُ المملَكة كَلَه الى عزيز الدين ابى نصر احمد بن حامد وكان 15 حينئذ مستوفى المملَكة وجانِبَ زمامها ومالك نظامها فسكن السلطان اليه وعول عليه وعرض الوزارة عليه فأبى ووجد مغارس المملَكة ذابئة فروعها وقل انا انقذ امورك واوامرك وأصقى مواردك ومصادرك ولا ادع مصلحة تنقف *d* ولا منفعة تنصرف لكننى لا اتسم بالوزارة ولا اتقلد وزرعها على اننى اتقلد امرها فاذا حضر 20 صديقى ابو القسم الانساباني *c* جعلته صدرها وما عرف ان

a) P ajoute تلك. b) P باب. c) P الدر كرىنى. d) P a de plus مصالحك y manquent.

وَحُبْسٍ وَعُجْمٍ وَبُخْسٍ وَانْتَظِرْ أَعْلَى الْبِلَادِ إِنَّهُ يَعُودُ إِلَيْكُمْ مَعَكُمْ مَكْمَلًا
 مَشْرِفًا مَجْمَلًا فَحَسِبَ عَرَفُوا الْخَلَالَ أَكْثَرُوا الصَّرَاحِ وَالْمِكْنَةَ وَالصَّبِيحَ
 وَأَثَرُوا الرِّجَالَ وَالنِّسَاءَ وَخَرَّبُوا الْجَامِعَ وَرَمَوْا مَنَارَتَهُ وَشَعَنُوا الْبِلَادَ
 وَأَذْعَبُوا عِمَارَتَهُ فَمَا نَفَعَهُمْ ذَلِكَ وَجَرَّتْ عِظَمُهُ تَنَفَّ مِنْهَا الْعِظْمَاءُ
 ٥ وَاجْتَرَحَتْ « كِبَائِرُ تَابَعَا الْكِبْرَاءَ وَجَرَّ ذَلِكَ الْخَبِطُ خَطْبًا لَهُ يَدَعُ
 يَابَسًا وَلَا رَطْبًا وَطَمِعَ الْفَقَارُ الْمُنَاغِرُونَ » فَغَارُوا وَأَبَادُوا ٦ الْأَعْمَالَ
 وَأَبَارُوا ٧ وَقَتَلُوا خَلْقًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ وَنَزَلُوا قُبَلَةَ السُّلْطَانِ فِي ثَلَاثِينَ
 أَلْفَ عَنَانَ عَلَى فَرَسِيخِينَ لَكِنَّ اللَّهَ تَدَارَكَ رِمَقَ الْإِسْلَامِ بِكَسْرِ
 أَوْتِكَ الْإِغْتَامِ وَنَهَضَ السُّلْطَانُ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَهْمَدًا وَلَمْ يَسْتَحْ فِي
 10 عَزِيمَتِهِمْ مَجْهُودًا وَطَدَّ مَنْصُورًا مَسْعُودًا وَلَمَّا حُبِسَ الْمَلِكُ وَقَعَ الشَّرُوعُ
 فِي مَصَادِرَةِ الرَّعِيَّةِ فَلَمْ يَحْصُلُوا عَلَى طَائِلٍ وَلَمْ يَظْفَرُوا بِحَاصِلٍ
 وَكَذَلِكَ « نَلْخِزَانَةُ السُّلْطَانِيَّةِ فِي كُلِّ سَنَةٍ عَلَى الْأَعْمَالِ الشَّرَوَانِيَّةِ »
 مَقْطَاعَةٌ مَبْلَغُهَا أَرْبَعُونَ أَلْفَ دِينَارٍ فَيُبْطَلُ حَقُّ تِلْكَ الْمَوَاضِعَةِ بِوَضْعِ
 الْبَاطِلِ وَطِلُّ الْمَقَامِ فِي تِلْكَ الْبِلَادِ لِدَفْعِ الْبَلَاءِ وَرَفْعِ الْأَعْوَالِ وَالْإِعْوَاءِ
 15 وَكَانَ هَذَا الْقَرَارُ عَلَى شَرَوَانَ مِنْ عَهْدِ سُلْطَانِ مَلِكْشَاهِ بْنِ الْبِ
 أَرْسَلَانَ فَإِنَّهُ لَمَّا عَبَرَ عَلَى أَرَّانَ وَصَلَ إِلَى خِدْمَتِهِ الْمَلِكِ فَرِيْمِرِزِ
 صَاحِبِ شَرَوَانَ بَعْدَ امْتِنَاعِهِ وَالتَّزَمَ بِحَمَلِ سَبْعِينَ أَلْفَ دِينَارٍ
 إِلَى الْخِزَانَةِ وَمَا زَالَتْ الْمَسَاحَاتُ تَدْخُلُ فِي الْقَرَارِ إِلَى أَنْ وَقَفَ عَلَى
 أَرْبَعِينَ أَلْفَ دِينَارٍ فَبَاءَ الْوَزِيرُ بِالْوَزْرِ وَقُبِّحَ الذِّكْرُ وَلَمْ يَحْتَضَ فِي
 20 مَدَّةِ سَنَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ وَزَارَتِهِ بِعَمَلٍ يُذَكِّرُ بِهِ إِلَّا حَبْسَ انوشروان

a) P واجترحت . b) Manque en O mais il a de plus
 على après فأغاروا . c) P وكان . d) P ajoute من عهد
 السلطان voir l. 15.

وَأَرَاكَ تَسْخُدُمُ رَابِعًا لِتُبَيِّرَهُ فَتَارَفَفَ بِهِ فَالشَّبِيحُ شَيْخٌ صَالِحٌ
 يَا حَاجِبَ الْوُزَرَاءِ إِنَّكَ عِنْدَهُمْ سَعْدٌ وَلَكِنَّ أُنْتَ سَعْدٌ ذَائِحٌ
 فبدأ هذا النائب في الأول بأخذ مختلفى الوزير المستشهد وكانت
 خزانته قد نُهبت ودخائره قد ذهبت وم في بيوت الاحزان
 يرجون عواطف a السلطان فلم يرض ناسم بالعدم حتى ساجدنا 5
 وحبسنا b وضاعف عليهم محنتهم وعرق عظامهم وفرق نظامهم ثم
 امر باستعادة e الرسوم والادارات ولم يقتصر على قطع الصلوات حتى
 كتب الى جميع البلاد باسترجاع ما اخذه d ارباب الصدقات لسنتين
 ومن اخذ عرضا بادارته الزوم e برد العين فوكلوا في كل بلد بالاخبار
 والاشراف وساطوا اقرباء الشُرط على المنصوبين f الضعاف قل وكان قد 10
 عزم السلطان في هذه السنة على الغزاة فصدموه وعرضوا عليه كتابا
 من بعض امراء بلاد شروان يذكر فيه اننى قد استخلصت لكم
 المملكة الشروانية واعلمها ينتظرون الولاية السلطانية وان الملك
 شروانشاه محصور وان الفرج عليه محذور فان اردتم تملك الخزانة
 واستخراج الدفائن والاستيلاء على الممالك فاصرفوا اليها الاعنة 15
 وانشروا نحوها السنة فتموا عزم السلطان الى قصد بلاد شروان
 فلما وصل وجد الامر بخلاف ما ذكر وخرج اليه الملك شروانشاه
 راجيا انه قد عاد عيده وان يتحلى بعد العطل بطوق الانعام
 جيده فانه y كان فقيرا قد فنع الرعيه بملكه والفاوا الاختراط فى
 سلكه فحين وطى البساط ضوى بساطه وعقل نشاطه وسحب 20

a) P عاطفة. b) O وساجدنا. I om. c) P باستعادة.
 d) O ajoute من. e) P الزوم. f) O المنصوبين; I om.
 g) O فان.

السلطان اعتصمت بالله وما وجدت من أنسب إليه هذا القصد
غير العزيز فإن الآخرين كانوا مستحزين له وهو امتوحد بالتميز
والتميز وكتب الوزير بخط كاتبه أن شغل العرش قد قُوض إلى
العبيد الاجل الاخ زين الدين ظهير الدولة إلى القسم يعنى
٥ اندركزيته فاختتم جميع دفاتر العرش وأوراثها وتنفذ حتى تسلم
إليه قل وأنهبوا إلى طريقي جماعة من انفرسان ونولا اعظام الامر
انسلطاني المضاع لما رعيت حرمة اولئك الرطع ولعادوا وحكوا
انتم لقوا متى رجلا وشركبوا من الخوف الليل جملا فامتثلت الامر
وسلمت اليهم موجودى وخرجت من مالى كالشعرة من العجين
10 ووقع الهجان بتوقيع الهاجين وسلمت نفسى الى الحبس وبقي
امرى على اللبس، قل عدنا الى الحديث عن شمس الملك بن
نظام الملك قل فعاد الملك به الى ادى استقامة ووجد الى كفايته
ايسر استقامة لكنه لم يَطو بساط الظلم وامصادرة ولم يقبض عن
التعدى الايدي المتاجرة على المبادرة وكان الى اناس مبغضا
15 ونمقتهم متعرضا فلم يكفه ذلك حتى استتاب بغيصا واستتب
لمرضه مريضا وهو الكامل ابن الكافي الاصفهاني الذى مضى ذكر
مخازينه فى وزارة الخطير ووصف بالشوم والسوء فى الادبار والتدبير
وهذا الكامل ما ناب عن احد آتاه خطب مبير ودعاه مسلم
كبير كما قل الباحثرى فى سعد حاجب عبيده الله
20 يا سعد انك قد خدمت ثلاثة كل عليه منك وسم لائح

a) P وينفذ (los otros verbos sont écrits de cette manière :
بشتم et فتختم. b) P حكوا. c) O om. d) P شمس
الملك. e) O et I عبد.

آلاته وخيمته *a* وأدوينه والاطبياء والغلمان والمرضى ماتنا بختى
ومن جعلتها أيضا أنه بنى بمحلة العنابيين ببغداد مكتبا للآينام
وقف عليها وقفا مستمرة الجردوى على الدوام والايانام مكفولون
منها *b* الى ان يبغوا الحلم بالنفقة والكسوة والطعام وتعلم الآداب
وحفظ القرآن ومعرفة الحلال والحرام وصح له الخحكم على الوزير *c*
5 باحكام التدبير وتوى ديوان الطغراء والانشاء الشهاب اسعد وكان
معلما للسلطان في أيام والده وتناجز حظه أنه يولييه الطغراء اذا
انتهت اليه السلطنة ولما توى لم يتغيره عليه وبقي الى آخر
عهده في الطغراء وتوى *d* ابو انقسم الانسابانى ديوان العرض وكان
10 انوشروان عارضا وهو غائب وفى مقامه عنه نائب، قال انوشروان
كنت انا قد تخلقت فى بغداد فى ذلك الاوان *e* لشغل اقصيه
وامر اقصيه فاجتمع هؤلاء القوم واغتنموا غيبتي وأخذوا بأخذى
وتعويقي توقيعا وشنعوا على عملى وعملوا شنيعا وكان مضمون المثال
انسلطانى ان الامر المطاع اعلاه الله ان انوشروان ان كان فى
حدود بغداد اُزِمَ بيته بباب المراتب وسدت عن لقائه طريق *f*
15 الاقرب والاجانب وان كان قد وصل الى بلاد الجبل فيبعد فى ولاية
الامير برسف بقلعة كفراش ويشترط عليه ان لا يطلب المنصب *g*
والمعاش ويحضر ماليكه الى الدرگاه لينتقلوا الى الخواص من الامراء
وجعل ثقلهم عنه مع الانزواء، قال وكان المثال بخط انعير وقد مد
الطغراء عليه اسعد وعلامة الوزير فيه *h* احمد الله على نجه وتوقيع *h*
20

a) P وحيمته (sic). *b*) P فيينا. *c*) O يغير. *d*) O
الانسابانى au lieu de الدرگزنى P; وبقى *e*) P
طريق *f*) P et I. *g*) P. *h*) O om. الوقت.

والآخر فخر الدين محمود فتعصب للولد الكبير ذي الفضل الاوثر
والاعتقاد الانور والدين اثنين وانعام واليقين ^a فولده انسلطان
اشرف المناصب وأرفع المراتب فرعد في الدنيا مع القدرة وسلك
طريق الانكسار والقناعة بالكسرة قال عماد الدين وهو الى اليوم من
5 سنة ٥٧٩ حسن السيرة صافي السيرة خشن العيشة قال للمعيشة
يلبس السمل البالي ويألف المنزل الخالي ويأمر بالمعروف ويأخذ بيد
المطيع ينظر الى الدنيا بعين العيافة مقبل على الآخرة والتقوى
قد ألبسته شعاع المخافة وتولى اخوه فخر الدين محمود الاعمال
الضخمة الى آخره ومنه وظاهر قدر مكنه وقدره امكانه والعصم
10 الزاهد فيه زاهد وفي صرف جاعه عنه جاعد وكان بينهما تضاد
وتباغض في الدنيا لا تسوان وعصم الدين يرجع الى فصل وافر
ووجه عن الحَقِّ والحقيقة سافر

قال عماد الدين عدنا الى ما ذكره انوشروان،

ذكر وزارة شمس الملك بن نظام الملك

15 انشد انوشروان فيه متمثلاً

لَتَيْمٍ أَتَاهُ اللَّوْمُ مِنْ عِنْدِ نَفْسِهِ وَآمَ يَأْتِيهِ مِنْ عِنْدِ أُمِّ وَلَا أَبٍ
قَالَ قُلْ لَمَّا صُرِحَ الْكَمَالُ وَاتَّسَعَ الْمَجَالُ سَمَتْ هَمَّةُ شَمْسِ الْمَلِكِ
نظرب ^b انوزارة وخضب عروسها مع العجز عن اقتراح انبكاره
فاجتأب لباسها وأثارت شمسها من مطلعها وورد على الظماء البرح
20 عتد مشرعها وتولى عزيز ^c الدين ابو نصر احمد بن حامد منصب
الاستيفاء وقد فصل بالفضل واللقاية ^d جميع الكفاء ومن جملة
مبتدعاته في الخير انه جعل للمعسكر السلطاني بيمارستانا يحمل
a) Lis. اليقين. b) P الى. c) O عز. d) P ajoute على.

من اصفهان وشطرنج من الخوز وتغلب الامير دبيس بن صدقته بن منصور» على البصرة وأعمالها والمصائف اليها من البطائح وكذلك هيت والانبار وأعمال الفرات والرحبة وعانة وكذلك اعمال الموصل ونصيبين والخابور قد تغلب على كل *b* منها امير والذى بقى للسلطان أقطع جميعه وما احفظ ريعه واخفص ريعه ولما لم يكن ⁵ للسلطان خاص لم يكن له عمال وبطل الديوان وتدوين البطالان فانه لم يبق للديوان شغل الا اخذ اموال ذوى اليسار واسعار نار الاعسار،

وقال عماد الدين في ذكر كمال الملك الوزير وبينما هو ووزارته في ريعانها وسعادته في عنفوانها ودولته في كمال سلطانها فلم يشعر ¹⁰ حتى عاجله القدر * فجاءه فجاءة واستحال في الحال كل مسرة مساءة وذلك في سنة ٥١٥ فان السلطان خرج من بغداد عائدا الى همدان فتخلف عنه الوزير يوما على انه يتبع في غد السلطان فلما بكر ركب وقد رتب الموكب والسيوف بين يديه مسلوكة والغاشية مملوءة فوثب عليه قوم من بعض تلك الدكاكين وضربه ¹⁵ بالسكاكين فحمل جريحا وبقي في حجرة *d* من غرف السوق طريحا وأحصر من يداويه واستقل بالجرح آسيه فلم يجسوا الا برجل قد ففر من السقف ونزل عليه بمدية الخنف فأنلف مهاجته ومحا من الزمان بهاجته *e* فتولى عمى العزيز حفظ مخالفيه وحلم عنهم حد الزمن السفية واستشهد وله ولدان احدهما عضد الدين محمد ²⁰

a) P ajoute بن على . b) P a encore . c) P simplement الاجل . d) P غرفة . e) P ajoute قال عماد الدين رحمه

ركبتهم وركب وركب ان يجملوا بلقاء السلطان عنده الكرب جردوا
 اليه ثلثمائة فارس فاعتزضوه وأخذوه من طريقه وقبضوه وكان الامير
 قيصر ممن تولى بابداك الودء اخفاه خنأه وخنره فحمله الى قلعة في
 يده يقال لها قَرْزِس b فاعتقله وأحكم قيده وثقله وفي قلعة منبوعة
 5 وتلعة ربيعة تعدها الذخيرة من انزائها والسماء من اسبابها فطُف
 الله به وأوتج له مذعب مهربه وذلك انه تسب حتى اشرف
 على السور في جنح الدياجور وألقى بنفسه من المكان العالى وفعل
 فعل آيس من حياته السالى وسلمه الله حيث لا تُرجى السلامة
 ونزل نزول الغيبات حذرته الغمامة وتوقل في تلك العقاب وتسلل
 10 من تلك الشعاب ووقع الى ولايته وسر الناس بعود الاتس وانسرو
 بعوده * الى بلدته c وعلما ان خطى الخطوب لا تصل في طورها
 الى طوره وكانت عاقبة الامير قيصر انه ضربت ببغدان رقيته وأودت
 به في سبيل العقوبة عقبتة، قال انوشروان وكان الملك في عهد
 السلطان محمد d مجبوا وجانبه من الاطماع مُنوا فلما صار e الى
 15 ابنه محمود فرقوا امجتمع وحنيقوا المتسع وجعلوا له فيه شركة
 ولم يتركوا له منه مسكة وذلك عند حضور السلطان سنجر فأول
 ما اذنبه سنجر شاحه نازندان وطبرستان وقومس والدامغان
 والرى وديابوند f واهمالها وما افردوه للملك ركن الدين طغرل بن
 محمد ساوة وابنه وسارقي g وسلمان وقزوين وابهَر وزنجان وجيلان
 20 واندباير والطالقان والمملك سلجق اخيه ولاية فارس بأسرها وشطر

a) P) وده . b) O s. p. Les voyelles selon Yâcut III, ٨٧٣, 2. c) O om. d) P ajoute له . e) P انتقل (P om. peu après ابنه). f) P وديابوند. g) O s. p.

مسعود فعلم السلطان بحشده فجاء في حشده وجاء جوشبك
 بمسعود تحت جتره ولما اصطفَّ a لجمعان وكان يلتقى البحران
 واجتمع الصقان بصر مسعود بأخيه محمود فحسن اليه وضبطه
 جوشبك فلم يعرج عليه وصاح ايجى ايجى b وفي كلمة بالتركية
 للاح الكبير فتشوش على جوشبك جميع ما قدمه من التدبير⁵
 وساق مسعود ووقف * الى جنب c السلطان محمود اخيه وأسلم
 للنهب والسلب جميع ما كان معه من * جنوده ومواليه d فأول
 من أخذ وزيره الاستاذ ابو اسمعيل الطغرأتى فأخبر الوزير كمال
 الملك به فقال للشهاب اسعد وكان طغرأتياً في ذلك الوقت نيابة
 عن النصير هذا الرجل مُلَكِدٌ فقال الوزير من يكون ملأدا 10
 يستحق ان يقتل فقتل ظلماً وقتل ايضاً من الفضلاء الاكابر
 الاستاذ زين النفاة ابو الفتوح وكان وزير المرسقى فأحسن محمود
 الى اخيه وأعله الى عظامته ورتب آخر لاتبكيتته وخدمته، قال
 وكان من بقبية اولاد ملوك الديلم في الخدمة السلطانية المغيبيية
 الملك عضد الدين علاء الدولة ابو كالجياره كرشاسف بن مؤيد 15
 الدولة على بن شمس الملوك f قرامرز بن العادل علاء الدولة
 وكان من السلطان بمنزلة الاخ وقد انزله بالمحصل الاشمخ وكان
 مع ذلك محترفاً من حاسديه فلزم بيته في مدينة يزد فا زالوا
 يحسنون منابه بالباب g ولا يصوبون رأيه بالاغياب h فلما ركن الى

a) P اصطفت. b) Cette transcription du mot turc
 ağa se trouve également dans le livre d'al-Hosainî (Ms. du
 Mus. Brit. fol. 54 b). Il faut prononcer ègè (ägü). c) P
 جنب. d) P جنود. e) P s. p. f) P الملك. g) O
 بالمساب (sic). h) P et I بالاغياب.

طاعة السلطان وتوجيه جانبه والاضراب عن مقاصد عمه سناجر
ومطالبه، قَالَ انوشروان فشرح الوزير في المصادر وسمى ديوانها
ديوان المقررات، قَالَ عماد الدين ولم يكن كما ذكر ولا على وفق
ما انكر وإنما طالب اصحاب الامير عليّ بار بأمواله وأمر بمحاسبة
٥ عماله والباحث عن اسبابه وأحواله وأعاد رونق سلطنة العراق
غصًا وصم من نشرها ما كان منقصًا وخرج في خدمة السلطان
من اصفهان على عهد بغداد وقد حكمه في الامر وأعطى حكمه
التفان ولما قبض الدرزي وعزل وتولى الوزير كمال الملك منصب
الطغراء اخاه النصير وناظ به ذلك المنصب الكبير، وكان النصير رصينا
10 ثقيل الطبع رزينًا ولم يكن فيه ما كان في اخيه الوزير من
الانطاف والتقل على المدارس والتعطف وكانوا يقرون نعم المولى
ويؤس النصير، قَالَ وفي سنة ١١٣٣هـ جرى بين السلطان محمود واخيه
الملك مسعود مصاف بقرب بستان وكان النصر فيه للسلطان وذلك
ان الملك مسعود كان مسلماً الى الامير جوشبك b وهو آتابك
15 بالموصل وعسكر الشام وديار بكر في خدمته وهو ينعت بملك الغرب
لحد ملكته فجمع آتابك جوشبك جيوشا كثيرة وجمعاً جماً غفيرا
وظمع في اخذ السلطنة وجعل الاستاذ ابا اسمعيل وهو مؤيد
الدين الطغرائي وزير مسعود ولم يعلم انه لا يتمكن فيها من

a) O om. b) O constamment جوشبك; P جوشبك;
IA X, ٣٧٨ جوشبك ce qui confirme le ج du ms. P. Je
prends le titre جوشبك dans le même sens que celui de
چاوش باشي chef des huissiers chez les Ottomans, titre qui
restait inconnu aux copistes arabes et qu'ils ont défiguré
de plusieurs manières. c) P وهو لم.

على *a* بار وأغرى حتى افلت منه هربا واتخذ الليل جملا وأدبج رهبا فأركب وراءه من رجّل رأسه عن بدنه وأخرج روحه من جسده ووكل بوزيره الدرკزيني واعتقله وهم بأن يقتله، قال عماد الدين رحه قال والدى وكان الدرکزيني حينئذ صديقي فاستدعاني ولما بصر بي دعا على نفسه بالويل واستجار بي وأخذ منى بالذئيل⁵ فقال أسألك ان تنوّل لي في امنى من القتل فقد ايقنت انى مقتول وان لم تنصرني فاتى لا شك مخذول فشفعت في حقه الى اخى عزيز الدين فما زال بالوزير كمال الملك حتى خلاصه *b* وفتح على ذلك الطائر المشوم قفصه وكان محبوبا في موضع سبيل الخلاص *c* فحلى سبيله فقدر الله ان الشافع فيه بعد عشر سنين كان *d*¹⁰ فتبيله فما عرف والدى ولا عمى رحه انهما يسعيان في فلع البيت بخلاصه وبحصلان بتبسييره امره على تعسير امرها واعتباصه فقد كان هذا ابو القسم *f* للدماء سقاكا وبالكرام فتاكا وتقرس فيه الوزير كمال الملك الشرّ فأراد ان يُريح الناس من غائلته واراد الصحیح فما صحّ له ما اراد وما بدا من الدرکزيني ما بدا منه ¹⁵ لو بان ولكنّ القدر لا يطاق والمقدور ما يعاق وأصلح الوزير بقتل على بار قلب الجماعة واستمالهم الى الطاعة فقد كانت *g* في نفوسهم منه احسن ونمت عليهم باستيلائه مآحن فوجدوا بانزاجه الثبات وبقتله للحياة، وتقدم الامير قيصر وترقت درجته وقامت في القيام بالدولة حاجته وارتفع شأن امراء كانوا متضعين ومحالفوا على²⁰

a) O om. b) O حصله . c) O et I ajoutent .
 الدركزيني P f) P من تبسيير e) .
 d) O et I om. e) P
 g) O كان.

لا يرجع آلا الى كماله ولا يعول آلا على اشتغاله بل السلطان لا
يأنس الآ به ولا يصغى الآ لخطابه قَلَّ a ولا شك ان انوشروان
صَعِبَ عليه انحطاط حظوظه الى الخضيض وانحراف مزاج شغله
للحظ المربص وعرض للوزير كمال الملك بأبيات غير واقعة في موقعها
e وتمثل بتمثيلات باردة ليست في موضعها وكأنه ما سمع للقاضي
الى بكر الأرجاني فيسه قبل ان يلى الوزارة وهو مشرف المملكة
قصيدته التي يقول فيها

دَعَّ عَنْكَ يُمْنِي وَيَسْرِي غَيْرَ مُجْدِيَّةٍ b

وَأَقْصِدْ أَمَامَكَ وَأَطْلُبْ مُنْتَهَى السَّبِيلِ

وَأَعْلَمْ إِذَا قُلْتَ رِدًّا بِإِلْعَاسٍ بِحَاكِرِ نَسْدِي 10

أَنْتَى عَلَى غَيْرِ عَزِّ أَسْدِيْنَ لَمْ أَحْصِلِ

الْبَحَاكِرُ أَسْمَاؤُهُ شَتَّى وَأَشْهَرُهَا

عَلَى أَصْطِلَاحِ بِنِي الأَمَالِ كَسْفِ عَلِي

قَالَ عماد الدين رَحِمَهُ سمعت من c والسدى رضه انه لم يكن في
15 وزراء الدولة السلجوقية اكمل من كمال الملك حزامته وصرامته
وشهامته وكُتِبَ بالفارسية تدلّ منه على فضل غير وعلم كثير ومن
معانيها تعرف d قواعد الوزراء وقوانينها وفي رياض ناصرة للنظرين
ازعاجها فاعمة للمستنشقين e بالربّي رياحينها، قَلَّ قل انوشروان
فأول ما شرح فيه الوبير كمال الملك من امر وزارته انه لما وصل
20 الى اصفهان تقدم بقراءة منشورة بوزارة العراق من خراسان ثم دبر
في قتل الامير احمد بن بغرا وبعث السلطان على الفتك بالامير

a) P ajoute الدين عماد. b) P et I مجدية. c) P et I om., mais P ajoute يقول. d) P يعرف. e) P المنتسقين.

نوبتيته^a للبراء نوبتيته بيضاء في سواد وأنه يأمر بإبطال^b ضرب طبله ما دام في ظلّه وأنه اذا دخل على عمّه قبيل الارض وأنه يقوم عند^c على قدمه وأنه يمشى في ركاب عمّه راجلا من المباركة الى السراق وأنه لا ينفرد عن عمّه بسراق بل ينزل في جوار خيمه وفي موضع^e اولاده وحرمه وأن يبقى عشرين^٥ يوما على هذه القاعدة ليستعطف عمّه في عود مرضيه المتباعدة^d قال وكان من حلم سناجر أنه يُغضى عن يعصب ويجدى على من يجذب فصيح^e عن كبائر ذنوبهم بعدما تصفح^f سرائر قلوبهم وأفاض عليهم الخلع واصطفى كلاً واصطنع وكتب منشورا للوزير^g كمال الملك بتقريره على الوزارة ومنشورا لعلّي بار بتمكينه في الامارة¹⁰ ومنشورا لابي القسم الدرزيّ بمنصب الطغراء والانشاء ثم أنتم طلبوا من السلطان سناجر خلوة حسّنها له فيها من سفك الدماء كل قبيل وأعلوا عنده كل صبيح وكان من جملة من^h ضربت رقابهم الامير منكوبرس وقراكين القصاب ثم قفل السلطان سناجر بعساكره الى خراسان وفرّ عليهم ان يبسطوا العدل والاحسان وكان¹⁵ الوزير الكمال ولهⁱ الأبهة والجلال^h والدرزيّ في ديوان الطغراء وشمس الملك بسن نظام الملك في ديوان الاستيفاء قال وكان عمي العزيز في ذلك الوقت ينوب في الوزارة والاستيفاء والوزير كمال الملك

a) O et I نوبتيته; P نوبتيه. Comp. Quatremère, *Hist. des Sult. Mamlouks* II, 1, 12, 13. b) O بإبطال; I بتبديل. c) O موضع. d) O المساعدة. e) O ويصفح. f) O يصفح. g) P et I لوزير. h) P الدين. i) P ajoute وتمكن. l) P ajoute للجاه والمال و

من السلطان سنجر ونوثيقه فلم يعوّج على تصديقه وقال *a* له أنّي قد قضيت الشغل فلا تتعب وعرفتكم زهدنا فلا ترعب فاجتهد بكلّ طريق في اعادته عن طريقه فما التفت ولا اكرث وأعدّ السير وما لبث قضى الخبر إلى السلطان سنجر بأن الوزير كمال ^٥ المملك قد قدم وأن ابن اخيك ارسله اليك للعذر لما ندم فسرّ بذلك وأمر الامراء باستقباله واحتفل في حفله لتوفير *b* اقباله وأبصر الوزير من تعظيم خطره ما لم يخطر بباله فحبط عمل وزير عليّ بار وبار وانهدم كلّ ما كان بناه وانهار وأخذ يد السلطان عليّ شدّ اوأخيه لابن اخيه وأعلمه براءة السوفاق وتوحيه ^{١٠} واستوثق منه في كلّ ما استوثق *c* واستدرك بالروية في الرأي كلّ ما فاتته واستلحقه وأقام الوزير وسير إلى سلطانه من عنده رسولاً يستدعيه ويستأخذه ويعلمه أنّ عمّه لانتظاره *d* مقامه ولبنه فأقبل محمود * إلى وزيره *e* حامداً وإلى عمّه وافداً فأكرم وقادته وأصبح ارادته ولم يجد عليّ بار بداً من الاتباع وحضر ضيق الذرع قصير ^{١٥} الباع وخرّ لتقبيل السرب *f* واعترف بالذنب فأبدي له السلطان الرحيم صفحة الصفيح ومنحه العقو وأعفاه عن المنع ثم اجتمع كمال المملك وعليّ بار ووزيره عليّ ما يتم *g* به تقرير أمر السلطان محمود وتدييره وأنه يجب ان يترك رسم السلطنة احتراماً لعمّه وأن يكون مدّة مقامه عنده بحكمه وذلك أنّه اذا استقبل ^{٢٠} بجنيب *h* السلطان يركبه * ليجسن ابيه *i* وأنه ينتقل من

a) O avec. *b*) O لتوفير. *c*) I استوثقته; P استوثقه. *d*) Ajoutez: اطال. *e*) P et I لوزيره (peu après P وعلى). *f*) O الارض. *g*) P تم. *h*) O يجتنب. *i*) O om.

وأراد ان يسكون هو المتوسط في الصلح والصلاح والمتحدث في
الانجاز والاجاز وكان السلطان *a* يؤثر ان لا يطول مقامه فتتقل
وطأته وتكثر مضرتة ولم يزر ان يترك البيت متداعى البنيان
غير معهود *b* ويبيد الانصراف راشدا وقد طالبت عليه غيبة
معهود وما صدق بحضور الدرزي على بابة وطن انه قد حصل ⁵
من النجاح على لبابه فامر باحضاره فلما *بصر به *c* قال اين على
بار فانه لامر ولدى صميم فثلا أنا آتيك به قبل أن تقوم من
مقامك وقي عليه لقوى أمين قال فأين ولدى قال أنا آتيك به
قبل أن يرتد إليك طرفك *d* وانه يسعد *e* عرفك وعرفك فمدبه
الى اصفهان لاحضاره وأجرى الامر على ايتارم فبلغ الوزير كمال ¹⁰
الملك الشميمي انس الدرزي بالحضرة السنجريته وانه واصل
بانجراة فسبق بالرأى ورأى السبق وأن يكون هو الذي يتولى
بالرتق والقنق *f* فقال للسلطان هذا عمك في مقام والدك وله
عليك حقوق وعصيانه *g* عقوق ومن حسن الادب استعطافه
واستجداد رضاه واستثناؤه وأنا امضى اليه لامضاء الاثية وارضته ¹⁵
بالكلية وخاف *h* انه ان وصل الدرزي يصير الامير على بار
لامر *k* متوليا ويبقى هو عن الشغل متخليا وانه يصير تابعا وماه
غائضا وماه جاه الدرزي تابعا فتوجه الى الري من جي وقطع
الضريق بالشر والطنى ونقى الدرزي في طريقه وأخبره بنوثة

a) P سنجر . *b*) P معهود . *c*) P ابصره . *d*) Cmp. le
Coran chap. 27 vs. 39 et 40. *e*) P ajoute ici و عرفك ,
mais en om. و عرفك . *f*) O et I om. و . *g*) P ajoute
منك . *h*) P واخاف . *i*) O et I ajoutent فانه . *k*) P
لامر الصلح .

اعوانهما لم يستنقم تديبر ولم يتدبر تقويم ولم يتصمخ في المصلحة^a
 تأخير^b ولا تقديم^c ودرج الوزير الربيب في تلك الايام وسكن في
 حَمَى الحمام وتولى الوزارة كمال الملك ابو الحسن على بن احمد
 السجيمى وذلك في سنة ٥١٣هـ وذلك قبل المصاف بين السلطانين
 ٥ بثلاثة ايام وجرى امره على نظام في غير وقت انتظام وكان
 انعسكران مشغولين بالتعبية فلما التقى الجمعين واختلط النفعان
 انهزم عسكر محمود وكسر جيشه وانكسر جيشه ولما ضل عن
 النار قرأه ظل كاتما على النار فراشه وقنل في المعركة جماعة
 مبراون وسلم المهاجرون فلما اصبح السلطان سناجر سأل عن
 ١٥ ولد *b* اخيه ولم يحمد ما كان من *c* تأخره عن حضرته *d* وتراخيه
 فارسل *e* اليه رسولا لقبض ذعره وبسط عذره وانه يؤثر حفظ قلبه
 والانس بقربه ونفيس كربه وانه يندرك ما فرط بالثلاثي وانه يتم
 التقصى عن عهدة تلك الهبات بالتصافي فاستخبر الله ولا تستأخر
 واستأخر لبقاء من على لقائك *f* يستأخر وكان احاط اولئك
 ١٥ المذنبون *g* بالسلطان محمود لا يهدونه الى الصواب ولا يصوبونه
 الى الهدى ويصدون عنه رقى الرأى ولا يروون منه الصدى وكان
 قد سبق ابو القسم الدرزي صاحب الامير على بار الاعظمى
 فحضر لاصلاح امر صاحبه واحضر قدرا من المال الذى اخذته من
 الخزانة السلطانية فنثره وبذره *h* وقدم الرشى حتى ابن ما حذره

a) P المسئلة . *b*) P ابن . *c*) O et P om. *d*) P
 للضمرة . *e*) P et I avec . و . *f*) O لا . *g*) P ajoute
 ici ayant omis dans ce qui précède.
h) P ونذره .

وقال يجب ان القّب *a* به وعزلوا الخطير من *b* شغل الطغراء وناطوا به وزارة الملك سلاجق المندوب الى فارس مع الامير قزاجه السابق ومقصود * ان يبعده *c* عن الدركاه فلا يقع منهم له التلاقى وفي كل ما عملوه لم يستطلعوا رأى السلطان ولا استأذنوه وحقوقه واستضعفه وتواترت اخبار هذه الفصائح وتواصلت اثناء هذه القبايح فاندحى السلطان سناجر لبينته الذى شرعوا فى عدمه وتحركت على ابن الاخ الشقيق *d* الشقيق شفقة *e* ذكر وصول السلطان الاعظم شاهنشاه المعظم معز الدنيا والدين الى الحرت سناجر بن ملكشاه يمين امير المؤمنين

- 10 من خراسان الى حدود العراق وظفره وعفوه وعوده
 قال فانتهى الى هذا السلطان العادل التامل الشامل الحياء المحبوب الشامل ان امر ابن اخيه محمود غير محمود وان ملكه ان لم يفتل مود الى انتلاف مود *f* فصوب رايته صوب الربى ونشر نواحه ليعيد *g* اللأواء الى النضى وكان كالشمس اضاءت من مشرقها وأثارت من افاقها فلما انزل عسكره على العراق وسد عتيرة جوانب 15 الأفاق برز السلطان محمود سرافقه وعرض فيالقه ولم يغب احد فى تلك النوبة من العساكر وتلاطمت امواج بحارها الزواخر وكان مقدّمى عسكر السلطان الاميران الاصفهلاران على بار ومنكوبرس وبينهما تباين وتصاد وتصاعق فلا *h* جرم لاختلاف رأيهما واختلاط

a) P et I القى . *b*) P عن . *c*) P ابعاده . *d*) Manque en P (الشقيق manque en I) . *e*) P قدوم ; O ajoute . *f*) P ot I مود ; O مود . *g*) P ليعيد ; I البعيد . *h*) P لا .

وَأَثَرُوا حَضُورَهُنَّ مَجَالِسَ حَضُورِهِمْ وَرَكِبُوا * فِي الْفَسْفِ a كُلَّ مَرْكَبٍ
وَدَعَبُوا فِي الْخَزْيِ كُلَّ مَذْعَبٍ * وَتَسَلَّطُوا عَلَى السُّلْطَانِ وَاجْتَرَأُوا
عَلَيْهِ b بِمَا اجْتَرَحُوهُ وَتَشَى لَهُمْ بِصَبَوْتِهِ كُلَّ مَا اقْتَرَحُوهُ قَالَ انوشروان
ذَكَرَ لِي أَنَّهُ لَمَّا تَوَقَّى السُّلْطَانُ مُحَمَّدٌ دَخَلَ الْأَمِيرَ عَلَى بَارِ إِلَى خِرَانْتَه
c فَأَخَذَ صِنَادِيْفَ الْجَوَاعِرِ النَّفِيسَةِ وَالْيُوقَابِيَتِ الثَّمِينَةَ فَأَوْدَعَهَا عِنْدَ
وَزِيرِهِ الْأَنْدَرَكِينِيَّ فَلَمَّا قُبِلَ عَلَى مَا سَنَدِيرُهُ حَصَلَ بَيْنَا وَمُ يَسْأَلُ
أَحَدَ عِنْدَهَا،

قَالَ عَمَادُ الْأَدَبِيِّ * وَأَنْ كُرَّ طَرَفًا مِنْ عَذَا الْأَنْسَابِيَّةِ وَأَنْسَابًا ضَبِيعَةً e
مِنْ أَقْلِيمِ الْأَعْلَمِ قَرِيبَةً مِنْ دَرَكْتِينٍ فَنَسَبَ نَفْسَهُ * إِلَى دَرَكْتِينٍ d
لَأَنَّهَا أَكْبَرُ قَرْيَةٍ تِلْكَ الْوَلَايَةِ وَمُعْظَمُ أَعْمَلِهَا أَعْلُ * الْأَبَاحَةِ وَالغَوَايَةِ e
وَكَثِيرٌ مِنْ * الْمَزْدَكِيَّةِ الْخَرَمِيَّةِ وَشَرَمَ f شَائِعٌ فِي الْبَرِيَّةِ وَكَانَ أَبُوهُ
فَالْحَا مِنْهُمْ فَجَاءَ بِهِ إِلَى أَصْفَهَانَ وَعَلَّمَهُ الْخَطَّ وَاللُّغَةَ وَالْحَبْطَ
وَمَا زَالَ مُخَالِطًا لِلْمُنْتَصِرِينَ عُمَرًا ذَا عَمِرٍ وَوَتْرًا فِي الشَّرِّ أَخَا وَتْرٍ مَا
أَحْسَنَ إِلَيْهِ أَحَدًا إِلَّا قَتَلَهُ وَمَا g آوَى إِلَى جَبَلٍ إِلَّا زَلَّزَلَهُ وَأَوَّلُ مَنْ
h اسْتَخْدَمَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ كَمَالُ الْمَلِكِ الشُّمَيْرِيِّ وَعَمَى الْعَزِيزُ فَلَقِيَ
* كَلًّا مِنْهُمَا h الْأَمْرَيْنِ وَقَابَلَ بِالْإِسَاءَةِ مِنْهُمَا الْكُحْسَنِيَّيْنِ قَالَ وَجَرَى
وَزِيرُ الْوَقْتِ عَلَى تِلْكَ الْقَاعِدَةِ i فِي الْإِفْسَادِ وَمُرِيرُ مَخَالِفَتِهِمْ عَلَى
الْمُرَادِ وَكَانَ مِنْ خُرْقِهِ وَخُرِقَ أَخْبَابُهُ أَنْتَهُمْ جَعَلُوا خِطَابَ الْأَمِيرِ
عَلَى بَارِ بُوَصَى السُّلْطَانِ وَصَبِيرُوهُ أَحْسَنَ أَلْفَابِهِ فَأَنَّهُ الرُّمَهُمْ بِذَلِكَ

a) O et I om. b) P simplement فاجترأوا. c) P ne
porte que: كان اندركينى من ضبيعة تسمى انسابان
d) P الامانه والديانه e) O (لانه O ensuite) اليها
f) O المتصرفين وخبرهم. g) P ولا. h) P منه
I كلا; كلاهما منه. i) P اعاده.

شملهم ورموا^a كل ستم منهم الى حداف وكل شتم منهم^b الى طرف ،
 والمفسدة السابعة هي المفسدة الكبرى ان العساكر التي كانت
 مشغولة بحصار الموت وقد شارفت فتحها وشاهدت نجاحها شرع
 اندركيتي في تفريقها لميله الى الملاحدة ووعده لهم بالمساعدة
 وأخذ رخصة في قبض الامير الكبير انوشتكين شيركبير وهو امير^c
 ذلك العسكر فحلوا عن الحصار بغير ترتيب وتبعهم اهل الموت
 فقتلوا خلقا ودعب الباقون غربا وشره ونقلوا الى القلعة من الععدن
 الكثيرة والازواد والميرة ما تزيد قيمته على مائتي الف دينار ووصل
 الامير الكبير كندغدي الى الباب وكان عظيمما من اولى الالباب
 فوثوه اذليكية الملك نغزل اخي السلطان ثم حذروا السلطان منه^d
 فحاف كندغدي على نفسه وعلى ملكه فادلج به ساريا ودعب
 متواريا فلم يبحوها بعد ذلك دار وصار من ذلك للقلب اشتغال
 وسار الغننة اشتغلا ، والمفسدة الثامنة ان الامير قراجا^e اساق
 سلموا اليه الملك سلاجق اخا السلطان ووثوه بلاد فارس فلما
 سمع الامير قيصر بقدمه واثروا قيدا ووثوه فارس من قبل هرب^f
 وحصل عند السلطان سناجر خراسان وهو موتور ونفت شكاوبه
 التي هو بها مصدر ، والمفسدة التاسعة انه كان للسلطان ماليك
 صغارا كانهم اتمار وكان^g عليهم من الخصيبان الخواص رقباء وعلى
 ثوائفهم من جنسهم نقباء فأخذ كل واحد منهم عدة واقتمسوا
 بالغلمان البروق واقموا الف سوق للفسوق ، والمفسدة العاشرة انهم^h
 اخرجوا الجوارى المضربات والامم المغنميات من دور الحرم الى دور

a) P. فرمى. b) O om. c) O قراجا (autre orthographe).
 d) P وكانت.

وكن لسلطان جشوران ^a بتلك البلاد مسنقها وأذخار فضلتها
فاختل نظام الولايات الفارسية بتلك الآراب ^b السبعة والآراء
المسيبة، والمفسدة الرابعة أن جماعة كانوا مقيمين في الخدمة
من * أمراء مازندران ^c وأمراء الشبلكارية ^d وم جيل من جنس
^e الأكران في جانب بلاد فارس بلادهم ^d ممنعة وقلاعهم مرتفعة وكان
السلطان الماضي قد أتى عليهم باحسنه وهدم بنيده إلى سلطانه
لأنه ^e كنت الطرق منهم مخوفة والقرعة منهم مؤفة فساء الدركرهتي
وصاحبهم ومن أزرعنا أيبم فاستظفوا عليهم فنفروا وطدوا إلى حصونهم
فأظفروا من الشر ما كان كهم وحركوا من الفتنة ما كان سكن،
10 والمفسدة الخامسة أنه لم يخلف أحد من السلجوقية ما خلفه
السلطان محمد من العيين والآلات فتصرفوا فيه وتنافسوا به وفرغوا
للخزانة من العيين في أقرب من شهرين فلما ذهب الذهب فضوا
ختم القصة وفضوها واستخرجوا وجوه المعاملات الرابعة ^f واستنصوحوا
ثم تصرفوا في المصوغات من الخلي والآواني والآلات ثم في الجواهر
15 ثم في الثياب ثم في الخيل المسومة العرب ثم في الجمال ولم
يبقوا شيئا حتى * تفرقوا باغنام ^h النتاج وتنافسوا بالكباش منها
والنعايج فصيروا الملك الأعل فقرا وأضعفوا بعد انغنى فقرا،
والمفسدة السادسة أنهم قالوا أن هؤلاء ماليك السلطان لا يطيبون
بطاعتنا نفسا ولا يجدون بتابعتنا انسا فاحتالوا في شت

a) P et I جشوران. b) P والآراب et bientôt. c) P لأن.
d) P وببلادهم. e) O et I البراجه =
f) O فاستنصوحوا et peu après فتفرقوا. g) O والآرابه =
h) P باغنام.

وأهبط دبوره ومحسا من الاقبال حَيْرَة وأذهب حَيوره *a* ومن جملة
تدبيراتهم المُدْبِرَة ايضاً أنّ الامير ملك العرب دُبَيْس بن صدقة
ابن منصور بن دُبَيْس بن عليّ بن مَزَيْد الاسديّ كان مقيماً
فى خدمة السلطان منذ *b* عشر سنين وقد سلا عن بلده
وقنع بما فى يده ورضى من السلطان بالرضى وانقضى طمعه ⁵
فى ملك ابيه الذى انقضى وبلاد الخِلافة والولايات فى تصرف
نواب السلطان والامير المجاهد بهروز الخادم لخصى نائب السلطان
ببغدان والرعايا ائمنَةً والازايا مأمونَةً والنعم راعمةً والذمم بشكرها
مرهونةً فبدلوا تسلك القواعد وحلّسوا تلك المعاهد وارتشوا من
الامير دُبَيْس وأعدوه الى العراق فقامت الحرب على ساق وكتبوا ¹⁰
ملطفةً بانقبض على بهروز ومحاسننه واستخراج سرّ * غناه المرموز *c*
وكلّ هذا عاد بالفساد وأفسد العوائد وأفاد التمهكيف ومحق
الفوائد، والمفسدة الثالثة أنّ بلاد فارس كانت على احسن نظام
وأوثق مرام وطاعتها شائعةً وشيعتها طائفةً والبدول *d* فيها حاصلّة
والحمول منها متواصلَةٌ وأثقف فى ذلك الوقت أنّ عاملها كان ¹⁵
حاضراً باصفهان فأشار الدرگزبتي على تخدمه بانقبض على العامل
ومطالبته بالحاصل فأخذه وعدّبه وما صدّقه ان المال بعد مُعدّ
بفارس بل كدّبه فلما نسي للخبر الى امير فارس طمع فى المال
وكان مبلغاً وافراً وضمّ برده واستوحش وجاهر بالعصيان وأفحش

a) Anouchirwân fait pourtant observer (en I fol. 124 v.)

وما عهدت قط بين السلطان الماضى وبين خان سمرقند (med.):
من *b*) P. هذا الاسترسال فى المراسلة واتصال مدن المواصلة

c) P. ثروته. *d*) P. والنزول.

مشرقاً وجهه مع صغر سنه بسناه العظم، وفي ابتداء هذه الدولة انتقلت الخلافة الى امير المؤمنين المسترشد بالله بن المستنصر بالله رضى الله عنهما وبوبع له *a* وجدد تقليد السلطان على الشرائط المشروعة والرسوم الموضوعية واجتمع ارباب الدولة السلطانية *ة* واطلحوا على التحالف وتحالفوا على الصلاح وأجالوا بينهم في مظاهرة البعض لبعض ضرب القداح وكان ابو القاسم الانسابي الدرزي وزير الامير الحاجب * على باره فصار يلقي مخدومه ويقهده ويدله على طرق الضلال ويريه انه يرشده ويقول ان الوزير والمستوفي ينبغي ان يكونا بحكمك وهذا السلطان صغير *10* ينبغي *d* ان يكون تحت حجر ولا يأمر الا بأمره فأدخل في رأسه ما لم يخرج منه في آخر الامر الا السيف فأول ما دبر انه ذكر للسلطان ان صلاح دولته في افساد *e* عمه وأنه يغلب على دولته برغمه وكان عمه سناجر السلطان الاعظم عماد آل سلاجق وسلطنته ببلاد خراسان الى العراق الى ما وراء النهر الى غرنة *15* وخوارزم والنزك قد عمته وضمن ودولته قد علت وسمت وهو شيخ البيت وعظيمه وحافظ عمه ومديمه فأحضروا الشهاب اسعد كاتب الانشاء وأمروه بأن يكتب الى خان سمرقند وقالوا له انا نقصد السلطان سناجر وعمه لا شكاً يتوجه اليه اذ توجهنا للقائه والرأي ان تأتي انت من ورائه فيقع الخصم في الوسط *20* ويحصل في الترتيب وكان هذا الرأي الفائل أول ما ادب الادبار

a) O et I om. *b*) P الكبير. *c*) P طريق. *d*) P ويجب. *e*) P فساد. *f*) O المقابل.

بَيْنَ الصَّفَائِحِ وَالْتَرَى رِيحَانَةَ قَدْ كَانَ لِي مِنْ *a* قَرِيبًا مُسْتَمْتَعٌ
وَإِذَا تَذَكَّرْتُ الَّذِي فَعَلَ الْبَلَى بِأَجْمَالٍ وَجْهَكَ جَاءَ مَا لَا يُدْفَعُ
قَالَ وَتَوَقَّى * امير المؤمنين *b* المستنظير بالله رَضَهُ بَعْدَ وَفَاةِ السُّلْطَانِ
مُحَمَّدٍ رَحَهُ بِمُدَّةٍ يَسِيرَةٍ وَتَحَوَّلَتِ الدُّوْلَتَانِ وَتَفْصَلَتِ الْجَمَلَتَانِ
وَخَلَفَ السُّلْطَانُ مُحَمَّدٌ خَمْسَةَ *c* بَنِينَ وَم *d* مُحَمَّدٍ وَمَسْعُودٍ وَطُغْرُلَ ⁵
وَسَلِيمِينَ وَسَلْجُوقَ * وَكُلٌّ مِنْهُمْ *e* تَوَقَّى السُّلْطَانَةَ سِوَى سَلْجُوقَ وَسَيَاقِي
ذَكَرَهُ فِيمَا بَعْدَ أَنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى ٥

ذَكَرَ جُلُوسَ السُّلْطَانِ مَغِيثِ الدُّنْيَا وَالِدِيْنِ ابْنِ الْقَسَمِ مُحَمَّدٍ

ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَلِكْشَاهِ يَمِينِ امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ

قَالَ فَجَلَسَ عَلَى التَّنَاحْتِ مَكَانَ الْوَالِدَةِ وَاسْتَقَرَّ مِنَ الْمَلِكِ فِي أَعْلَى ¹⁰
وَسَائِدِهِ وَأَحْكَمَ قَوَاعِدَهُ وَحَضَرَ النَّاسُ عَلَى طَبَقَاتِهِمُ لِلْهِنَاءِ وَجُلُوهِ فِي
دَسْتِ السَّنَا وَالسَّنَاءِ وَقَبَلُوا الْأَرْضَ وَأَدَّوْا مِنْ أَقَامَةِ الرَّسْمِ الْفَرْضِ
وَوَقَفَ الْعُظَمَاءُ وَالْكَبْرَاءُ سَمَاطِينَ عَلَى تَرْتِيبِ أَعْدَادِهِمْ وَقَدَرِ مَرَاتِبِهِمْ
وَتَنَاسَقُوا عَلَى دَرَجَاتِهِمْ فِي مَرَاتِقِ مَرَاتِبِهِمْ قَالِ انوشروان وَيَقْدَمُ الْوَزِيرُ
الْقَرِيبُ وَصَعِدَ إِلَى السَّرِيرِ لِلتَّهْنِئَةِ وَتَقْبِيلِ الْيَدِ وَنَزَلَ وَتَقَدَّمَ الْخَطِيرُ ¹⁵
بِحُكْمِ أَنَّهُ كَانَ وَزِيرًا يَفْعَلُ *f* مِثْلَ مَا فَعَلَ وَكَانَ عَلَى كُلِّ حَالٍ
لِلشَيْخُوخَةِ وَالنَّقْدَمَةِ يَسْتَحَقُّ أَنْ يُقَدَّمَ وَيَبْتَجَلَ فَوَاحِشُهُ الْجَمَالُ
السَّمِيرِيُّ وَأَخْرَجَهُ وَتَقَدَّمَ لَهُ يَعْرِفُ سَابِقَتَهُ وَخِدْمَتَهُ لِلدُّوْلَةِ
وَقَدَمَهُ فَأَقَامَ الْخَطِيرُ رَسْمَ التَّهْنِئَةِ بَعْدَهُ وَلَزِمَ كُلُّ مَنْهُ فِي ذَلِكَ الْمَقَامِ
حَدَّهُ وَأَنَا أَيْضًا أَتَمَمْتُ رَسْمَ التَّهْنِئَةِ وَوَقَّيْتُ حَقَّ التَّوْفِيقَةِ وَكَانَ ²⁰
السُّلْطَانُ *d* حِينَئِذٍ فِي سَنِّ الْحِلْمِ مَتَوَقِّدَ الذِّكَاةِ كَالنَّارِ فَوْقَ الْعَلَمِ

a) P في . *b*) P الامام . *c*) P خمس . *d*) O om
e) P et I وكلم . *f*) P ففعل ; I ليفعل .

حينئذ أبو القسم الدرزيّ ويلقب بزوين الدين من ذلك المال
تملّ واستكثر العبيد والخول وكان ذلك مبدأً غناه وربحان تجرّح
منه وأمر العسكر بمبايعة وليّ العهد ومنابعته وطاعته ومشايعته
وأنه لا بدّ من جلوسه على السرير واجلسه ووقوف الأمراء على رأسه
٥ وقبيل السلطان مرضك سحرى ومضحك خفى وأتمسا سحرتك
زوجتك فأعصل داوك وبطل داواوك وحلوا السلطان على أن كحلها
وسملها وحبسها في بيت ضيق واعتقلها وأتلف عدّة من
حواشيها وعصابة من جواربها ثم أخرجوا « خاتم السلطان وقالوا
أنه امر بخنقها ودخل اليها من شدّ الوتر في حلقها ومن عجيب
١٥ القدر ومقدور العجب أن الزوجين توافيا ساعة واحدة على
العطب فأخانون في بيئتها خنقت والسلطان على فراشه نفسه
زهقت وذلك في أواخر سنة ١١٠٥ وقد كانت أيامه إيماناً للأيامي *b*
ومراحم لينامى ورسومه جائرة غير جائرة وأحكامه راضية غير
ضائرة وحصاه رصينا وحاجاه رزينا ودينه متينا وشرع علمه في
١٥ العمل بالشرع مبينا وكان رجلاً السلجوقية الكامل فحلّم البازل
وإن الأثر الحميد والآراء السديدة ولما حسنت سيرته وكملت
دولته وأصحت سماؤه وطاب هوائه وصفا ماؤه وآلت آلؤه أن يغنى
الفقيه وجير الكسير ويفكّ الأسير ويكفّ العسير * وينصر الإسلام
ويكشف الاضلام ويقطع فلاح الملاحدين ويعلى أعلام الموحدين
٢٥ قبض القضاء يده وقصر أماله وأمدّه وغيّض بحره وغيب بداه *d*

a) O خرجوا . *b*) O اليننامى et bientôt الايامى O
c) P متينا . *d*) I om. mais il a de plus واستشهد انوشروان
في مرتبته بابيات منها للرياسي .

درجة الوزارة حطه وكان قد خلا دركاه السلطان من الامراء
والكبراء فانه كان شغلهم بحصار^a قلعة اُهموت مع الامير الكبير
انوشتكين شيركبير ولقد كان شهما شديدا * وسهما سديدا
وسما نعا على العدو وموتا زواما على اهل الاحاد وانعوتو ولولا
موت السلطان لتسلط على اُهموت ولم يترك فرصة فتحها أن نفوت^e
وهو في ذلك لها حاصر والله له ناصر فصير السلطان الامير على
ابن عمر حاجبه الكبير واسمى مكانه الاثير وكان امير البارة
يعنى امير الاذن وامير البار هو الاذن عن السلطان اذا اجتمع
الاكابر والامير الحاجب الكبير هو الذى يسمع مشافهة السلطان
ويؤدبها الى الوزير فهو الناقى الامر قال ولما مضى شهر اشدت¹⁰
مرض السلطان وبلغ الرجاء فيه اليأس ووجد بانعدام الاحساس
وأصبح يعدد الانفاس وأمر بالحجاب وحجب عن الامراء وأيقن ان
القدر لا يرى له ذمام ما بقى من الدماء ولم يكن يدخل ابيه
الا الامير الحاجب على بن عمر بن سُرمة^d فهو الذى يسمع
كلامه وينفذ بالتبليغ احكامه وسمى حديثه وصية¹⁵ وجعل نفسه
وصيا وعد مصدقه مطيعا والمستريب برايه الراتب^b عصيا ولما
قرب الاجل وحلّ الوجل ذكر الامير الحاجب ان السلطان امر
باخراج مائتى الف دينار من الخزانة لارضاء^c الخصوم واشكائهم
والاستحلال من فقراء الرعايا واغنائهم^f فتسلم ذلك اُملا وتبصه وتصرف
فيه على ما وافق غرضه وكان وزير^b الامير الحاجب الكبير²⁰

a) I محاصرة. b) O om. c) P ici et ailleurs sans

art. d) O سريه. e) P طيعا ; I طبعيا. f) P et I
واغنيائهم.

بهذا الصنم وسُوه في الدست وقصدوا بترتيبه شغل الوقت
 واتفق موت الكفاة وحمته حبل الوفاة وتناثروا تناثر « ورق الخريف
 وتفرقوا تفرق سحاب » المصيف ولم ييمف في تلك ائدة البسيرة
 من المعروفين كبير موصوف ولا من الامراء الاكابر معروف فصار
 5 الاتباع اصولا والاقطاع نصولا والدراري شموسا والاذناب رؤوسا
 ولم يببق في الدولة من القدماء الا مختص الملك المستوفى
 والاستناد ابو اسمعيل الطغرائي فلما المختص فاتهم عزلوه واعتقلوه
 وقرروا عليه خمسين الف دينار للخزانة ثم اخذوا خطه بآته لا
 يخضب ما عاش عملا ولا يستنبح ما طال امد عمره املا وخلوا
 10 سبيلا وما خلوا له الى ثروة سبيلا واخذوا ما كان له فلم يتركوا
 له كثيرا ولا قليلا فافلت باجربة الدقن وعد سلامته من
 المنح في تلك الهكن فتوى ديوان الاستيفاء كمال الملك
 السبيري وعلا منه الامر وحلا له العر واستقل واستقام ومما وسام
 ورعى ورام والوزير عين لين وعجزه عن البطش بين وكمال الملك
 15 قيس ذلك الميدان وحاكم ذلك الديوان واما الاستناد ابو اسمعيل
 الطغرائي e فانم لها لم يبروا في فضله مطعنا ولا على علمه من
 الفدح ممنا اشاعوا بينهم انه ساحر وانه في السحر عن ساعد
 الخدق « حاسر وان مرض السلطان ربما كان بسحره وانه ان لم
 يصرف عن تصرفه فلا أمن من امه فبطلوه وعقلوه واعتزلوه وعزلوه
 20 وعاد للخطير الذي كان وزيرا يمد الطغراء خطه e ولم يصرة عن

a) O تناثر. b) P سحائب. c) O om. d) Les

Mss. الخدق. e) P et I وبخطه.

عما كان يسترّه وألزمه بتطليق زوجته ابنة الكافي ورماه من مفارقتها
 بثلاثة الاثافي قال وكانت الدولة السلطانية قد شارفت انقضاها
 وانقضاءها وقارب خضو انتهائها ما قاربت انتهاءها وبدأ بالسلطان
 مَرَضٌ طَوِيلٌ اضناه وأحماه وألهاه عن المملكة وشغله b ووقع الفناء
 في امراء دولته وأكبر مملكته وبقي السلطان من مرضه في ذوب 5
 ومن عيشه في كدر وشوب فأراد ان يوئى وزيراً يوصى السبه بولوى
 عهده ويستكفى به مهام الدولة حيث علم انه لا يستقل بها
 من يقوم c من بعده 5

ذكر وزارة ربيب الدولة الى منصور ابن الوزير الى

10

شجاع رحمه الله

قال عماد الدين رحه ذكر والدى ان ارباب المناصب لما عرفوا
 ميل السلطان الى ترقية وزير يكفى المهام ويحفظ النظام ويكفل
 الامور العظام خافوا من استنابته الى بطل بطاش ومستنجيش
 بثبات جأش وانهم يبلون اما بذى حنف عليهم واما بذى قوق
 منهم فيدب كيدهم اليهم فحسنوا للسلطان طلب وزير من ترقية 15
 دار الخلافة فانه ليس بالحصرة من يصلح لهذا المنصب فاستدى
 ربيب الدولة من بغداد الى اصفهان وسد به المكان فصار له
 اسم الوزارة بالوراثة وكان لاثقا بتلك الدولة المريضة d الملتفة وكانت
 علامته الحمد لله على النعم،

قال انوشروان وكان قد بقى من ايام عمر السلطان مقدار a 20
 اربعين خمسين يوماً وقد استحصد زرعه وانتسخ شرعه فجاءوا

a) O om. b) O واشغله. c) P تقدم. d) P et I الموضيه

الوزير سبع سنين فأُخرج عنه ليوافق الوزير على اوزاره ويقرب *a*
 حُطِي إلى الخطير إلى اخطاره فكان *e* حبس ذلك لئذا فرجا ودخوله
 في تحبس له مخرجا وجمع السلطان امراء دولته وأرباب ديوانه
 وفاوضهم في وزير يفوض اليه وزارته قال انوشروان فأجمعوا على أن
 5 اكون المُنكَلَمَ عنم بالصواب والمبلغ للخطاب وكان رأيي *d* مائلا إلى
 مثل ما حُكي عن المعتصد أنه كان قد حَرَصَ على عبيد الله بن
 سليمان وسعى عنده عليه وكان يقول إذا فكرت فيما يَنْتَقِصُ
 من التدبير ويضيق *f* من الامور بين صرف وزير وتقليد وزير وإن
 كان المتقلد اكفى اضربت عن نكته فاتفقوا *g* ان اكون الناظر
 10 في الامور ومتقلد مصالح الجمهور ومنقذ الاوامر وجامع شمل الاكابر
 والاصغر وان المنشي والمشرف يكفيان *h* حطى وتثبلى ويتأقلا
 في شغلها بتأثبلى حتى يُقضى *i* كل مهم ويقصى كل مله ويقبت
 الرعية مرعية والسيرة رضية مرضية والدعاء سائنة والغبراء آمنة
 وطال حبس الوزير تلك المدة ولقى الشدة وكان خلف الزمان
 15 رجلين من اولاد الكافي من بقايا السيوف وزايا *k* الخنوف فحبسها
 السلطان معه وأختها التي كانت زوجة الوزير على مائة وخمسين
 الف دينار وسامه في تملك المصادرة كل خسار وصغار *m* وياح
 السلطان بما كان يضمه من امر الوزير ولا يظهره وكشف الغطاء

a) O غنقل. *b)* O ajoute الوزير. *c)* P وكان. *d)* P
 .راسي. *e)* O وفيما. *f)* P ويتضع. *g)* O وما اتفقوا. *h)* P
 .دكسفسان. *i)* O انقصى et bientôt (sic). *k)* P et I وزايا.
l) P عامه. *m)* P خسار وصغار avec *techdid*.

حين لها مستنابٌ ومستنيبٌ وهذا عرفناه بك فلاولى ان تبقيه
 وآلا بقى لجاهك ان توليه فعرف الامير العبيد ان الامر خرج
 عن يده فجدد للكمال *a* بشغله منشورا وطوى من شرة فيه ما
 كان منشورا وكتب الى خاتون ان الآن قد قوى املى حيث
 مكنت نائى وعرفت صاحبة *b* صاحبه وانى ما اردت صرفه وانما ⁵
 اردت تهذيبه ورمت تجريبه وقد قوت عليه ثلثت الرسوم
 وأشركته معى فى اصل الفرع المعلوم فاستقل الكمال واستمر مبرره
 وثاب سروره وثبت سريره وبقي كذلك متوليا مستوليا ومتغلبا
 مستغلبا الى ان قضى الامير العبيد نخبه فولته وزارنها بالاصالة
 وخصنه بالبالاة *c* ثم تعصبت له عند السلطان حتى ولته اشراف ¹⁰
 المملكة فدانت له الأمم وأطاف به الحشم والخدم وصار السلطان
 يكتب اليه بخطه ويطلع على * حالتي رضاه وسخطه *d* ثم شوش
 على ارباب المناصب قلب السلطان حتى تغير رأيه فى وزيره الخطير
 ورد وردة الى النكدير * ونقله من بنى جنسه الى بنا سجنه ومن
 مجلس عزه الى محبس عزله *e* وسلمه الى الامير الحاجب عمر بن ¹⁵
 قرائكين ليخرججه ويسخرجه وليبروجه ماله ويوجهه قل ونظم ابو
 طاهر الخانوى بينين فارسين عربتئها وقلت
 كان حمارا وزيرنا ومضى فما يملك السلطان من خلد
 لكننا فى صدور دولتنا ليس لذك الحمار من بدل
 وكان شمس الملك عثمان بن نظام الملك *f* قد بقى فى حبس ²⁰

a) P الملك الكمال. *b*) P صحته. *c*) P et I بالانانة. *d*) P
 au lieu de tout ce qui précède سره. *e*) P porte simple-
 ment حبسه. *f*) O om.

وخاتون راضية بالهدوء متغاضية عن التمو فعرّفتها الكمال *a* ما في
 الخمول من ذهاب رونق السلطنة وعزل *b* ولاية القدرة المتمكنة
 وكانت في ابنة الملك اسمعيل البغاتي من آذربيجان وكان كبير
 الشأن فقال لها قولي للسلطان ان اجناد آذربيجان من صنائع
 5 والدى واشياعه ولم صاروا متبوعين فقد كانوا امس من اتباعه
 وأريد ان تكتب منشورا بأنهم *c* في اهتمامي وان امر معايشهم بيزم
 بايرامي فأجاب السلطان سؤالها وكتب لها مثلها فسيرت الكتب
 السلطانية وأمر بخدمتها الامراء الآذربيجانية فتبادروا الي بابها
 بتقبيل العتبة وتأميل المرتبة ووصلوا بالهدايا والتحف والالطاف
 10 والشرف والرحمة *d* على بيده وفود الملك وانسقى الي فصدعا سلك
 الحسب المسلمك فرأت من الدولة شيئا ما رأت ورحمت من النعمة
 روضا ما رحمت فتمركت بموضع كمال الملك وسمع الامير العبيد
 بأن نقيب قد جاءه الجاه وقبّلت يديه الشفاه فقام وتعد وأيقظ
 وأرعد وكتب بصرفه والغص من *e* طرفه ومطالبته بفرعه وعمل
 15 الحساب ورفعه فلم تلتفت الخاتون الي قوله في كتابه ولم تكتب
 بخطابه وكتبت ان هذا النائب عندي مرضى وحقه مرسى ما
 لك ان تصرفه بدل عليك ان تعرف وتعرف له حقه وتصدقوه وهو
 ان حاققتك فليس لك بنائب وانما هو شريك وان امرنا بالانكار
 ان فصد منك او شريك وشيك وانت تعلم انها العبيد ان دور
 20 الخرم مبرمة لها معاهد العصم محبة لهما فواعد العظم ما يجوز
 ان يتداعا في ذر مرسوب غريب وما يحسن ان يتجدد في كل

بان يكونوا *P* *c* . وعبر *O* *b* . كمال الملك *P* *a* .

عن *P* *e* . وازحم *P* *d* .

لسبب شغل والده وانحاج مقاصده متروِّد اليه متروِّد ومتصدِّ
 لاموره مسدِّد فاستنجلاه واستنجلده واستنكفاه وأحمداه واستناباه في
 خاصته حين استيمان نصحه واستوضح في ليلالي نوابه بالناجح *a*
 صبحه فوق ماله وثمر حاله وجعل له في العيون هيبةً وفي الصدور
 رهبةً فبقى الامير العبيد *b* يعتمد في اموره الا عليه ولا يسكن *c*
 الا اليه فلما اتفق مسير الامير العبيد الى بغدادان في تولي العجزة
 لم يكن له بدٌّ من *d* اقامة نائب في وزارة كهر خاتون يلزم الدرگاه
 ويقوم له بخدمته عنه الاسم ولجاء فرأى ان الكمال اوفق وأوثق
 وأشقى لصدرة في التصدر وأشفق فاستناباه على انه لا يستعين
 فيما ينوبه الا بالعزير وكان العزيز ابو نصر احمد بن حامد رحه ¹⁰
 عمي *e* اول ما شبَّ ومضى في البلاغة شباه وعقد حب العلي
 حباه وصرف البراعة بنائه وعرف البراعة بيانه وهو في الديوان
 الخائوني نائب على الاصل بحكم وشاب عند *f* مشايخ صدور
 يجهلون ما يعلم فلما تولي الكمال نيابة وزارة كهر خاتون انصم
 انبيه العزيز فضم نشره وحسن اثره وأرشده ودبره وكان انديوان ¹⁵
 الخائوني في الوزارة العبيديّة خاملاً خامداً ما له غير روايت
 موظفة ووظائف مرتبة ومعاش مرسومة *b* وعوائد معلومة ليس
 نوابه في غيرها امر ولا نهى ولا لوراده من سواها شرب ولا ري *g*

a) P بالناجح. *b*) O om. *c*) I a de plus شغل. في شغله.
d) P في. *e*) Manque en P; correction du copiste qui
 savait que ce mot est déplacé dans la bouche d'Anouchirwân,
 al-Azîz étant l'oncle d'Imâd ed-dîn. *f*) P عن. *g*) Tous
 les mss. ري نهى mais en O se trouve la note ري (avec ط).

السُميرمي فصار بينهما موازنة^a في امر المَعِين ومشاورة في
تقدير ذلك المَعِين حتى بلغ فيه ما تَمناه والخصي يفتخر بِزُب
مولاة وسبأني شرح ذلك في موضعه، وتوقى الامير العميد
الطغرائي في وزارة الخطير وخدمته شَرَّ شَرِّه المستطير وجلس
في مكانه^c في ديوان الطغراء وصدر الانشاء الاستناب ابو اسمعيل
الكاتب الاصفهاني وكان ذا فضل عزيز وأدب كثير وكان في حياة
الامير العميد منشئا على سبيل النيابة عن الطغراء ثم تولاه
بالاصالة متصدرا في دست العلاء وكان مع ذلك بطي القلم كليله
ملثا لخط عليه وعتف به ابو طاهر الخاتوني في نظمه وسلط
سَقَه الهجاء على حلمه وأشار الى القلم في يده وقال كَأَنَّهُ وَهُوَ
بِحِرَّةٍ بِرِجْلِهِ مُدْنَبٌ يَعْقِدُ بِحَبْرِهِ وَكَأَنَّهُ بِدَيْبِئِهِ ابْيَءَ وَرَوَيْتَهُ رَوِيَةً
مُحِبِّيَّةً فَإِذَا انْشَأَ تَرَوَى بَطِيًّا وَتَفَكَّرَ مَلِيًّا وَغَاصَ فِي بَحْرِ خَاطِرِهِ
ثُمَّ اتَى بِالْمَعَانِي الْمُبْدِئَةِ وَالِاسْتِعَارَاتِ الْغَرِيبَةِ وَسَنَدَكَرَ أَحْوَالَ فِيمَا
بَعْدَ وَحَالَ الْوَزِيرِ الْخَطِيرِ لَمَّا خَانَهُ السُّعْدُ

15 ذكر تولي كمال الملك علي السُميرمي اشرف ملكة السلطان

محمد بن ملكشاه وابنداء امره

قال كان كمال الملك علي بن احمد من مدينة بقرب اصفهان
يقال لها سَمِيم اعلمها ذوود فطرة زكية وفطنة ذكية وكانت عذبة
المدينة في معيشة كهر خاتون زوجة السلطان وابو كمال الملك
زارع غلاتها وقبض ارتفاعاتها ووزعها حينئذ الامير العميد وتامل

a) P موازة ; I om. b) O وجهر. c) O مع. d) O صوابه
et I ذو. e) Ainsi porte O à la marge avec la note
le texte porte ici aussi bien que dans P ذريع (O s. p.) —
Au lieu de كمال وابو P porte وابو et I الكمال.

فحفظ قلب الوزير في نيابة ابن الكافي لئلا عزله وكان في نفسه
 مؤاخذته بالمسال الذي اختزله مراعاةً لقلب الوزير ومحافظةً على
 خطر الخطير قال وجلست *a* في النيابة عنه على الكره منه وكان
 احترامه للوزير لا تبجيلاً بل تدفيعاً للوقت به وتأجيلاً فأجلسني
 في الديوان مكرماً وعلى الصدور مقدماً لكن الوزير اعتقد أني⁵
 للسلطان عليه عينٌ فهو يستثقلني كأتى ممن له قبلة تار أو دين
 وكانت حكيمته لي على مخص وصاحبة ملقاه لي عن مرض وصدور
 الديوان عن يمينه ويساره مؤثرون لا يثارة يبدون لي بشراً ويصبرون
 لي شراً واتفقت كلمتهم مع افتراق طبائعهم على مصائدني واعتقدوا
 حصول محابهم في محابتي فما اشتريت بشعيرتين سبالهم ولا شغلتي¹⁰
 بالي بما شغلوا به بالهم ولما عجزوا عن ايقاع في مصائد المكيد
 شرعوا في تعويق الرسوم والفوائد وتوقفوا في توجيه واجباتي
 من الديوان وتوافقوا على قطع ما أطلق لي من صلات السلطان
 فكنت اتسلى بقول القائل

15 ان لله غير مرعك مرعى فرتعيه وغير مائك ما
 ان ناله بالبرية لطفاً سبق الأمهات والآبا
 قال ولم اخل من قصد الجماعة في زوبتي الوزيرين الضميمة
 والخطيرة وما * زالت تأتي *b* منهم قوارض الاذينة وكان بين الوزير
 الخطير وبين امعين المختص مناوشةً ومناوأةً ومواشحةً ومناوأةً وما
 كان يقدره احدهما مع المبالغة في قصد صاحبه ان يبلغ فيه²⁰
 غرضه وكلاهما يخفي مرضه ومخصه حتى مال الوزير الى كمال الملك

a) P avec f. b) P تانييني. c) O تقدير.

حظوته وشكنا فيها حاله وعاجبا الوزير *a* واشكاه قتل عماد الدين *b*
ولم يمتد لي تعريبيها ولم يأنس بخاطري غريبها فأضربت عن ضربها *c*
لما عصاني ضربها وله في شكوى حاله ما عربت معناه نسجا
على منواله وقلت

وَكَمْ بَيِّدَتْ فِي خِدْمَةِ الشَّاهِ سَاعَةً تَقَرَّرَ لَهَا صَارَ فِي سَابِعِ أَلْدَسْتِ
وَلِي أَخْدَمُ السُّلْطَانَ سَبْعِينَ حِجَّةً وَعَمَا أَنَا حَتَّى نِلَا ضَافَةَ كَالْمَبِيَّتِ
قَالَ وَمَلَأَ عِذَا الْوَزِيرَ الْخَطِيرَ مَخَازِنَ *d* مَخَازِنِهِ وَالْكَامِلُ ابْنُ الْكَلْفِيِّ
مُؤَاوِزُهُ *e* وَمُؤَاوِزِهِ وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ خَيْرٌ وَلَا فِي قَلْبِهِ مِنَ
الَّذِينَ أَتَى وَكَلَّمَا طَالَ عَلَيْهِ الدَّعْوَى تَطَاوَلَ عَلَى نَبِيِّهِ حَتَّى تَأَسَّسَتْ
10 بِالنَّشْرِ مَبَانِيهِ وَحَدَّتْ لَهُ مَكَاسِبُ لَا يَرْضَى الْمَجَانِينَ بِهَا مَجَانِيهِ
وَالسُّلْطَانَ لَمْ كَرَّ وَضَمِيرُهُ لَمْ *f* مَا مَ فِيهِ مَشَافَهُ *h*

ذكر جلوس شرف الدين انوشروان بن خالد في نيابة الوزارة
قال انوشروان فراسلني السلطان بخادم من خواصه وشكنا من الوزير
اعتياك اعتياصه وقل * عذا الوزير *g* قد ايسست من فلاحه ولا
15 مضمع لي في اصلاحه وفي كل وقت بحكم في بيتي من اولاد الكافي
غير كافي واذا رمت وفيما جاء فيه منم بحاف وقد عرفت يا
انوشروان طم يفتك وعلمت حقاك وحقيقتك وانا اوشر ان تنوب
من قبلي في الوزارة وتعمر ما بيني وبينك في السفارة حقا العبارة
فقبلت الارض واديت في تولى خدمته وشكر نعمته القرص وقدمت
عذرا لاتعسا بالحل فلما تكلم سابع الى الامتثال وكان السلطان
ديها حليم لا يعجل مواخذه من يحينه وان كان بحانه علميا

a) P الخطير. *b*) O at I om. *c*) O ضربها. *d*) P
مخازني. *e*) O مؤاوزه. *f*) O om. *g*) P ابي.

قَالَ وما زال الوزير يُصغى فيه الى السُّعاة وَيُسِيم فى مَرى سمعه
سَرَحَ الوُشاة ونسبوا اليه التقصير والتخليط والافراط والتفريط
وأحال الوزير عليه بمائة الف دينار وانتهر فى امره الفرصة وأخذ
فى استدعائه من *a* جرجان الرخصة فاستحصره وتشدد فى ارهاقه
واستصفى ماله فعاد ذلك باملافه ٥

5

قَالَ الفتح بن على البندارى الاصفهانى مناصب الكتاب *b* رأيت
بخط جدى رحه *c* ان موقف الدولة قال فى تلك الحالة ابيانا
مطبوعة بالعربية ومن جملتها قوله

تَهَبُوا ما مَلَكْتُمْ فى بَعْدائى وَأَسْتَباحُوا ذَخائِرِى وَعَتائى
10 قَانَا أَيَّومَ غَيْرِ ذَقْنِى *d* وَسَنَى مَثَلِما كُنْتُمْ سَاعَةَ الْهَيْلِ
وَهُما الآنَ رَهْنُ قَلْعٍ وَتَنْفٍ تَحْتِ هَذَا الْأَيْرَانِ وَالْأَرْعَانِ
قَالَ فَاحْوَجْتَهُ لِحَوالاتٍ عَلَيْهِ الى الاستقراض واتصاف *e* اشتغل ذمته
الى الانفاص وكان لئلاستان الموقف *f* معرفة بالجمال السميهمى وبينهما
صدائقة صادقة ومودة صالحة من كأس الصفاء غابقة وسيأتى ذكر
الكمال عند انتهائهما ديوان الاشراف اليه فى الايام للحمديّة وعند
15 استقلاله بأوزارة فى الايام للحمديّة ولمقد كان من اوسع الصدور
صدرا وأرفعهم قدرا وأحسنهم تدبيراً وأجملهم تأثيراً وكان يلقب بعزّ
الدين وعوفى منصب مشهور ومذهب فى السماح مشكوراً فلما
املف الموقف كتب اليه ابيانا ذكره *h* فيها بحقوق خدمته وعقوب

a) P فى . *b*) P ajoute . ومختصره . *c*) O et I om.

d) Au lieu de ذَقْنِى (O) à cause du mètre; P سنى وذقنى.

e) O واتصاف . *f*) P موقف الدولة; le même الملك .

g) P المذكور . *h*) Les mss. sans s.

وظرافة في النظم والنثر جامعا لادوات خدمة الملوك خبيرا في
مناهج المناهج بالسلوك قد قلب الامور ظهرا لبطن وجرب الحالين
من قوة ووعمن ولم يزل منذ نشأ الى آخر عمره صدرا كبيرا ومشارا
الى صوبه وبالصواب مششيرا وما زال لاختنون مستوفيا وديوان

5 انسلطان بكفايته مكنتها فلما تولى عولاء عرفوا نقصانهم عند فصله
* وانخفاض محله في البراعة عند ارتفاع محله *a* وعلما انه لا
يغصى عن عيبهم عينه وانه لا يقصى الا من عروض عرضهم ان
قرضه او عارضه دينة فخيّلوا من تربيته وانتقده وتهيّلوا بكل
طريق بعد تقريبه في ابعاده فتماحلوا له من جرجان شغلا وعدوه
10 له اعملا وجرّ الى جرجان جرّان ونقل من لغز مكانة الى الذا
مكان قال الامام عباد الدين رحه وشكا في ابيات عجمية اعجم
حظه وانهاهه واقلال قلعه واعدامه فعرّبتها وقلت

لِمَرْقَبَةِ الْكَلْبِ فِي عَصْرِنَا عَلَى رُبْنَةٍ نَحْنُ فِيهَا شَرَفٌ
وَمَا عَسَانُ ذُو قَلَمٍ مُفْلِحًا قَسَانًا الْفَلَاحَ لِطَبْلِ وَدَقِّ

15 قل وكان مختص الملك قد شمر * جفنه لشعور فيه فعاد كانه
شكلا مثلث في عين رأسه فقال فيه الموفق *d* لاختونتي بيننا
بالفارسية مشتملا على معنى بديع وهو انه ينظر من مثلث عينه
الى الناس نظر تربع فقلت *e*

لِنَصْدِرِ الصَّدْرِ صَيْقُ فِي اتِّسَاعٍ وَيَطْمَعُ فِي كَمَالٍ مِنْ قُصُورِ
20 عَلَى التَّشْلِيحِ لِنَظْرِهِ وَلَكِنْ مِنْ التَّرْبِيعِ يَنْظُرُ فِي الْأُمُورِ

a) O om. Ce qui suit jusqu' à دينه l. 8 manqué en P.
b) O طرفه لشعور. *c*) O رانية. *d*) P ابو طاهر. *e*) P
ce qui est correct. Il me faut avouer que le sens de l'expression employée ici m'échappe.

وَصَرِّفَهُ الْكَافِي الصَّوْبِلُ رَشِيْحُهُ مَعَ أَنَّهُ دَنَسَ الْمَاكِلَ حَسْبِيْسُهُ
وَأَبْنُ الْخَطِيْبِيِّ الْخَطِيْبِيُّ مَكْحَلُهُ فَحَاضٍ وَجَرَّوْا أَمْنَدِيْوِيَّ a جَلِيْسُهُ

فَاتَّفَقَ جَمِيْعُهُمْ عَلَى الْوَقِيْعَةِ فِي زَيْسِ الْمَلِكِ ابْنِ سَعْدِ بْنِ هِنْدُو
حَتَّى بَلَغُوا فِي مَكْرُوهِهِ مَا وُدُّوا فَبَاحُوا بِسَرِّهِ سَرَائِرَهُ وَجَمَلُوا السُّلْطَانَ
عَلَى اخْذِهِ بِجَرَائِرِهِ وَأَنَّمَا تَمَشَّى لَهُمُ السَّعْيُ فِيهِ بِمَا كَثُرُوا عِنْدَ 5
السُّلْطَانَ مِنْ ثَرْوَتِهِ وَقَالُوا إِنَّمَا نَنْقُلُ مَائَتِي أَلْفَ دِينَارٍ إِلَى الْخَزَانَةِ
مِنْ خَزَانَتِهِ فَأَمَرَ السُّلْطَانَ بِأَخْذِهِ وَتَسْلِيْمِهِ إِلَى التَّنَوُّنَاشِ وَأَوْتَعَدَ فِي
مَحَلِّبِ ذَلِكَ الْبَطَاشِ فَجَمَلَهُ مِنْ أَصْفَهَانَ إِلَى مَدِيْنَةِ سَأَوَةَ وَصَلِبَهُ
يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي شَارِعِهَا فَلَمَّا قُتِلَ تَصَرَّفُوا فِي مَالِهِ وَتَدَيَّنُوا بِاسْتِحْلَالِهِ
وَأَنَسُوا السُّلْطَانَ الْمَائَتِي أَلْفَ دِينَارٍ وَتَحَكَّمُ ابْنُ الْكَافِي فِي ذَلِكَ الْمَالِ 10
وَاسْتَوْعَبَهُ الْكَمَالُ عَلَى الْكَمَالِ وَأُعِيدَ فِي وَزَارَةِ d الْخَطِيْبِ دِيْوَانَ الْاسْتِيْقَاءِ
إِلَى مَعِيْنِ الدِّيْنِ مَخْتَصِّ الْمَلِكِ فَتَوَلَّى بَعْدَ الْعَزْلِ وَتَمَكَّنَ مِنَ الشُّغْلِ
وَعَبَتَ بِهَمِّ أَبُو طَاغِرِ الْخَاتُونِيَّ فِي آيَاتِ فَارْسِيَّةٍ * قَالِ الْإِمَامُ e عَمَّادُ
الدِّيْنِ * وَعَرَّبَتْ بَعْضُهَا وَقَالَتْ f

صَدُّورٌ مَا بِهِمْ لَلْمَلِكِ إِيْبَارَانٌ وَأَصْدَارٌ 15
خَفَافٌ لَوْ نَفَخْتَهُمْ وَهَمٌّ نَسِي دَسْتِيْهِمْ نَسَرُو
رَأَيْتِيْمُ كَمَا دَسَانُوا وَأَعْرَفِيْمُ كَمَا صَارُو
وَدِنِ الْإِسْتِزَّادِ الْمُؤْتَفِقِ أَبُو طَاغِرِ الْخَاتُونِيَّ مِنْ صَادِرِ الدُّوْنَةِ وَأَعْيَانِ
الْمَلِكَةِ g وَأَفْضَلِ الْعَصْرِ وَأَمَثَلِ الدَّعْوَى نَا فَصَاحَةِ وَحَصَافَةِ وَنُضَافَةِ

a) Ainsi les Mss. Le ms. 21a (V. plus haut p. 44) p.
171 المنذرى. b) P نشر. c) O et I انا. d) Mss.
ديوان الاستيقاف في - الخطيب P porte par transposition
ووزارته. e) P عربيها. f) P وفي. g) P الحضرة.

الدولة ابو علي بن صدقة الذي وزير للمسترشد مساييره والجند
 قد عقدت ^a بروايته ورويته * اسمعه ونواظره ^b فلتفت للخصير الوزير
 وقال قد اشكلت علي مسئلة لا بد من حل اشكلها وانشاط
 قلبي من عقلي هذه الواضحة سنة قديمة سبق اليها القدماء
^c او رسم مستحدث احدته السفهاء فقال له بعضكم عذا رسم
 قديم لقوم لوط فقال للخصير ومن كان لوط فقالوا ^d نبي من انبياء
 الله فقال مني كان قبل نبينا ام بعده قلوا له كان نبينا صلعم
 خانم النبيين وسيد المرسلين ولا نبي بعده قل ما الذي قال فيه ^e
 قالوا له قد انزل الله في قوم لوط ^f انكم لتأتون الرجال شهوة من
^g دون النساء بل انتم قوم تجهلون قال ما معنى تجهلون وكان
 عجميا لا يعرف كلمة عربية فقالوا له اى لا تعلمون فقال عذا
 حسب فلامر اذا سئل وعذر فاعله انه ذو جهل وانا اعتقد انه
 اعظم وزرا وافزع امرا فنظر الى جهنته في ضلالتة ونزرتة في
 وزارتة وكان ميذازا مكثارا لا يستر شورا ولا يحذر عنارا وما كفاه
^h ذلك حتى استجاب ابن الساقى الاصمغاني المناقض الملقب بالكمال
 الطويل بغير طائل والليم الذي كان له عند اللام طوائف طناز
 عمارة عمارة لمار وكان من نواب الدعر لونه نائب المصدر بيت
 بن اخته تحت الوزير وعمو بذلك بلغ القدرة والقدر وعمو من
 الذين قال ابن الهبارنة فيهم من ابيات في ذم اصفيان
ⁱ باد ابو الفتح اللبم عمده ^j والقاسم ^k بن الفصّل فيل رئيسه

a) O عقدوا. b) O نواظرم. c) O ام. d) P
 فقال. e) O فقالوا; P om. له. f) O om. g) Cmp.
 lo Coran 27, 56. h) O والقائم.

مستقيمٌ لقد كان هؤلاء اولى بالاختيار وأجدَرُ بالاختبار فأنتم أمانة
على مملكتكم ووكلاؤهم على دولتهم وسفراؤهم في خدمتهم ٥

وزارة خطيب الملك الى منصور محمد بن الحسين المبيدق

قال الصادق عَمَّ كُلُّ شَيْءٍ يَحْتَاجُ إِلَى الْمَعْقِلِ إِلَّا الدَّوْلَةَ قَالَ وَقَدْ
عُرِفَ أَنَّهُ مُعَدَّمٌ مِنْ كُلِّ آلَةٍ وَأَدَاةٍ غَيْرِ لِائْتِظَافِ بِيَعِيَةِ بِيَرَاعَةِ أَوْ ٥
الاقْتِدَاءِ دَوَاةٍ حَمَارٍ رَامِحٍ جَانِحٍ جَامِحٍ عَضُوضٍ رَفُوسٍ خَرُونٍ شَمُوسٍ
مَعْدَنٍ الْعُشِّ وَالذَّغَلِ مِنْبُعِ الْمَكْرِ وَاللَّيْلِ وَكَانَ قَدْ وَزَرَ مَرَّةً أَوْلَى
وَعَرَفُوا أَنَّ يَدَهُ فِي الْقَصْرِ ضَوْطَى نَكَتِهِ تُوَسَّلُ فِي حَذَاهُ الْمُرَّةَ لِعَوْدِهِ
إِلَى الْوِزَارَةِ بِجِنْسِ ٦ تُوَسَّلُ أَبِي جَهْمٍ فِي الْوَصْلَةِ إِلَى نِظَامِ الْمَلِكِ
بَابِنْتِهِ وَهَذَا لَا يَكُونُ لَهُ وَصْلَةٌ شَرْعِيَّةٌ وَلَكِنْ تَمَّ لَهُ الْأَمْرُ بِمِثْلِ 10

وسيلته والى ذلك اشار ابن الهبارية في وزارة ابن جهيم

قُلْ لِلْوَزِيرِ وَلَا تُفْرِعْكَ هَيْبَتُهُ وَأَنْ تَعِظُمَ وَأَسْتَعْلَى بِمَنْصِبِهِ
نَوْلًا ابْنَةُ الشَّيْخِ مَا اسْتَوَزَرْتَ ثَانِيَةً فَاشْكُرْ حِرًا صِرْتَ مَوْلَانَا الْوَزِيرَ بِهِ
وَكُنْ رَجُلًا جَسِيمًا مَلَأَ التَّابُوتَ وَعَقْلَهُ أَوْهَنُ مِنْ بَيْتِ الْعَنْكَبُوتِ

فاذا استند الى مسنده في الديوان اعتقد انهما مسندان 15

مخشون ٥

وَزِيرٌ غَاصٌ فِي شَحْمٍ وَنَاكِمٌ وَتَمَّ بِنَسَبِ أَبِي عَقْلٍ وَفِيمِ

إِذَا لَيْسَ أَبْيَاصٌ فَعِدْلٌ قُضِيَ وَأَنْ لَيْسَ انْسَوَانٌ فَتَدْلٌ ٥ فَحَسْمِ

وكانت علامته الحمد لله المنعم وكانت ٥ له في الجبل نوادر شوارب

وبوادر بوارد ومن جملة ذلك أنه كان يوما ببغداد راكباً في زبي 20

حسن وموكب خشن وجمع جم وبهم ودم وجلال الدين عميد

a) I ولا. b) O ناخسبي. c) P ajoute. d) P

وكان. e) O فعدل.

وحسُن سمته وكان كل مناهم اذا اجتمعوا سلقوه بالأسنة
 حداد وكذبوا وردة فيها عوقنون الوزارة من الاستقلال والاستمداد قل
 ولما لم يكن مباشرته للوزارة صائبةً وكانت الآمال في نُجاحتها
 خائبةً لم تلق مدّة ولايته تمكيناً وبقي بعد صرفه اثنتي عشرة
 ٥ سنةً مسجوناً ولقي اضعاف كرامته عواناً ولم يصادف من زمانه
 واخوانه الا خواناً قل وتوفى الامير السيد ابو عايشم الحسني رئيس
 عذنان فنقل من خزائنه الى خزائنة السلطان بعد ما اداه مبلغ
 مائتين وخمسين الف دينار وما اثر ذلك في حال بيته وقام حبه
 بتأجيل مجد ميمته وزاد تقرب السلطان لولده وتوفى يده على
 10 رئاسة بلده وظهرت مخايل عصيان ملك العرب صدقة بن منصور
 ابن ديبس بن علي بن يزيد الاسدي وذلك في سنة ٥٠٠ فتغير
 رأى السلطان فيه حتى جر اليه عسكره وكدر عليه مورده
 ومصدره وجرت بينهما وقعة غلبه السلطان فيها وقتله واستضاف
 ملكته a الى ملكته واستخلص ما كان في يده من ولايته وحيز
 15 اقليمه بقلم الخيابة الديوانية وتصرف فيه كتاب الدولة السلطانية
 ومزقوا بالنبذير تلك الاموال الجذيلة وخرّبوا بسوء التدبير تلك
 الاعمال الجليلة قل وقد كثر تعجبي من السلطان يتأنق في
 تخيير كلاب الصيد وقيوده وانما يقفني منها ما يراه موافقاً لمقصوده
 فيسأل عن فروعه وأصوله وانقطاعه ووصوله فما باله لا يخيّر لديوانه
 20 ومراتب سلطانه من الكفاة الافاضل والصدور الامثال ممن * عرفه
 ذاك وعرفه ذلك وعرفه كريمة ومجده قديم وطريقه في المفاية

a) P ملكة et ainsi la 2ième fois. b) O porte: عرفه ذلك وعرفه ذلك.

كوهو خاتون بنت الامير اسمعيل ابن ياقوق زوجة السلطان
وكانت وزارتها ايضا منوطه بكفاية المختص فصرف من الشغلين
وقسم الامير العجيد المنصبين وهذا محمد الجوزقاني كان ولد
خطيب جوزقان خراساني المولد والاصل وانما كانت الرغبة فيه
نخراسانيته لا لانسانيته وتعرف الى السلطان بالمدعب الحنفى⁵
ومشاعبته فيه وادلاله بالتعصب بين ذويه اذا ستم عليه واحد
لم يسمح له برون اسلام حتى يقبل له ما مدعبك من اهل
الاسلام وكان قبيح الحجة شديد النجاسة صفيق الوجه كئى برافش
فى نلوته وكالعقف فى تقلبه وكالدتب فى توتبه وهو خارج
عن الحد فى تعصبه قال وكان قد خلص زين الملك ابو سعد¹⁰
ابن هندو من الحبس ونزل فى المعسكر بغير شغل ثم داخل
صدور الديوان واستوى على المكانة والمكان وكان خاليا من ادنى
فلم جاهلا بكل علم ومن جملة ذلك انه سلم اليه كتاب قرار
ليكتب خطه بما جرى من قرار الديوان فكتب كذا
الاستقر بالالف واللام وكتب فلان بن فلان¹⁵
تَعَسَّ الزَّمانُ لَقَدْ اَتَى بِعِجابِ وَمَما صُنُوفِ العِلْمِ وَالآدابِ
وَأتى بِكُتابِ لَو اَنطَلقتْ يَدى فِيبِهِم رَدَدتُهُم اِلى اَكُتابِ
وكان الوزير ضياء الملك رجلا سهلا للحجة صادق اللهجة اذا
جلس فى صدر وزارتة وأحدى * الصدور بوسادة سيادته اثار دسته d

a) P السيد . b) P ابوه et ensuite . خطيب . c) Jeu
de mots entre كُتابِ pluriel de كاتب au premier hémistiche
et كُتابِ école . d) Au lieu de ces mots O porte : المصدر
بوسادته .

مستحلاً مستبداً بالاحتتيال والاعتتيال مستقلاً وعرف ان ذلك
 الباطني ذكر من ذكره بتلقينه فندم السلطان ولات حين مندم^a
 وأمر بالافراج عن اولئك المساكين ولم يسمع السلطان بعد ذلك
 حديثاً في اعتقاد ولم يصدق نسبة مسلم الى الحكاه^b واذا
 ٥ أجرى^c عنده حديث الباطنية قال انهم في القلاح وفي موضعها
 ونحن نقصدُها ونقلعها وشُعبَ حصار حصونهم وفتح قلاعاً لو
 بقيت الى الآن في ايديهم لعم العالم الكفر قال وكان شمس
 الملك بن نظام الملك اخو الوزير حاضراً وكنت متولياً لعرض
 الجيش فنقل هذا المنصب مني اليه بعد ان اخذ منه الفى
 10 دينار خدمةً اوصلها الى الخزانة وبقي في قلب السلطان من
 مختص الملك شئ^d من الارتباب به^e لم يزل ومن يسمع يحلّه^e
 ولم يكن ظهرت بعد احتيالات القاضي فزال السلطان اختصاص
 المختص وتعمد قوائم شغله بالخص وكان الامير العبيد محمد
 الجوزقاني عبيد بغداد فاستداه ونقل اليه منصب المذكور
 15 واعتمد عليه في تلك الامور وهو منصب الطغراء وليس اكبر منه
 بعد الوزارة الا منصب الاستبفاء ثم الطغراء ومن جملته^f ديوان
 الرسائل والانشاء ثم الاشراف ثم عرض الجيش والطغراء^g هو وزير
 السلطان في الصيد لغيبه الوزير وعليه المعول فصار الامير
 العبيد طغرانياً وكان من كسوة الفضائل^g عربياً وتولى ايضاً وزارة

a) O مندم. b) P الاحقاد. c) P جرى. d) P et

I om. e) Cmp. Freytag, *Prov. Ar.* II, p. 663. f) Selon
 P; I جملته et ainsi O qui porte encore من ويكون au lieu
 de ومن. g) P الافاضل. — O ajoute سعادتته, ce qui ne
 se trouve ni en P ni en I.

ويجري من الشر في مبيادينه ثم انه قد نقش في لوح خاطر
السلطان ان الباطني لا يعرفه غيره الباطني فاجتهد حتى دل
على رجل من الباطنية من الخوف مختف وفي بعض الزوايا مكتف *a*
فأحصره وأمنه وقوى نفسه بما امكنه وقال له *b* لا بأس عليك ولا
سبيل للأذى اليك ولقنه اسامي مائة نفس من خدام السلطان ⁵
وأعيان البلدان وقال له اذا سئلت عن تعرفه من الباطنية فأذكر
عولاء وعُدَّام على انولاء فردّه الى موضعه وقال لا تخف فأنك ان
أخذت انجيتك وان أخذ منك اعطيتك فإمّا عاك الرجل *c* الى
مكنه حضر الخطيبي عند السلطان وقال قد دلت على رجل
باطني في موضع كذا وأرجو ان يقع فلعله يفتخ علينا بشيء ¹⁰
من امر الباطنية فأمر الحاجب بانفاز من يأخذه فأخذ وأحضر
وسئل عن يعرفه من الباطنية في البلاد والعسكر *d* فأما ما تلقنه
من انخبيبي وأجري ذكر مختص الملك ابي نصر والصفى القمي
ابي الفضل نائب الخطير في ديوان الاستيفاء وكذلك عدّ قريبا
من مائة من المعروفين فأخذوا وسلّموا الى الانراك وتصرفوا منهم في ¹⁵
الندور والاملاك ونشئت اعلم ونفرت شملهم وفي اثناء هذه المكائد
والحيل نزل الخضب بالخطيبي وضرب بغتة بسكين سكنت حركته
وأسكنت فأمته واشمنت *e* به خاصة الزمان وعمته وبقي المكذوب
عليهم في السجن شهورا وانتقم الله ممن جاء في امرهم بهتانا
وزورا ثم تبين للسلطان بعد قتل الخطيبي انه كان محليا ²⁰

a) A la marge du ms. O se trouve la var. منكف.

b) O om. c) P الباطني. d) O والعسكريه. e) O واشمنت.

معارضته وعرضوه لواقعته وأغلقوا على الأمير السيد وعلى اولاده
باب داره وسدوا عليه طريق فراره وقرروا عليه سبعائة الف
دينار احرى سوى ما يلزمه *a* من توابع ولوازم في اكثر من ان
تأخضر قل انوشروان فامرني السلطان بالمسير الى همدان لاستيلاء *b*
5 هذا المال وعاد السيد ابو حاشم وهو شيخ كبير قد ضعف
بصره واختل نظره فعظم عنده ما قرر عليه واستكنبه فاختصت
له النصح وضمنت له النجاة وعقدته على مساعدته وعهدته
على معاضدته ووعدته بالسعى في اصلاح حاله وانجاح اماله ونقدت
سبعائة الف دينار عتيق *c* في سبعة ايام من موجود خزانته *d*
10 ولم يستعين بأحد من اهل مدينته وحثنا على المسير ولم يأذن
لنا في المقام البشير فحين اوصلت المال الى خزانة اصفهان ولقيت
السلطان شافيته بحقيقة امره وعرفته اختلاف اصحاب الاغراض
بانباطل في حقه فأمر السلطان باعلانه الى رئاسته ومنصب سيادته
وسير الية الخلع التسمية والتشريفات اللائقة بشرفه وأحبي منلده
15 مجده بطرفه *e* قال ولما حصل ذلك المبلغ في الخزانة سلمها التي
وعول في دخلها وخرجها على فتويات الخزانة والركى ذو كبسة
فيها وكذخانية الخزانة به ممنونة وامورها بالمنة مربوطة ولما
سار السلطان الى بغداد فتنك بالركى هذا في سوقها فقندل في الحال
قائله ولم يعرف من اى وجه غائنه غوائله قال وقد سبق القول
20 بأنه لم يخلص من تلعي الطبيعي سوى مختص الملك التاشي فلم
يثبت على تلك الحالة فانه شرع عند السلطان يقدر في دينه

a) يتبعه. *b*) لاستيفاء. *c*) لتنفق. *d*) P
واموره. *e*) Selon O; P avec *tehdid*. *f*) O

حَقَّقَهَا وَجَلَّا بِسَنَاءِ احْسَانِهِ أَثَقَّهَا قَالَتْ لِلْكَأَمِ مَنْزِلُ السِّيَاسَةِ
 اِرْبَعِ فَلَاوِي a سِيَاسَةُ الرَّجُلِ نَفْسَهُ وَالثَّانِيَةَ سِيَاسَةَ أَهْلِهِ وَوَلَدَهُ وَمَنْ
 يَصْمَهُ مَنْزِلُهُ وَالثَّلَاثَةَ سِيَاسَةَ بَلَدٍ وَاحِدٍ يَتَقَلَّدُهُ وَالرَّابِعَةَ سِيَاسَةَ
 الْمَلِكِ كَمَا هُنَّ فَتَى عَاجِزٍ عَنِ مَنْزِلَةٍ مِنْ هَذِهِ الْمَنْزِلِ فِيهِ عَنِ الَّتِي
 تَلِيهَا عَاجِزٌ لَا جَرْمَ b اِبْنِي هَذَا الْوَزِيرِ بِشَفْعَةِ نَسَبِهِ وَهُوَ غَيْرُ خَبِيرٍ 5
 بِسُلُوكِ مَذْهَبِهِ وَهُوَ يَكُونُ مِنْ شُغْلِهِ وَلَا مِنْ اِرْبَعِهِ وَكَانَتْ عَلَامَتُهُ
 أَحْمَدُ اللَّهُ عَلَى نَعْمِهِ فَقَضَى حَقَّهُ بِشُغْلٍ عَاجِزٌ اَلْفَأَةُ الدَّعَاةُ عَنِ
 الْقِيَامِ بِهِ وَوَقَعَ اسْمُ الْاِسْتِنْفَاءِ عَلَى الْخَطِيرِ كَمَا يَدْعَى بِالْجَهْلِ
 اسْمَ النَّبِيِّ اِبُو جَهْلٍ فَلَمْ يَكُنْ لِلْمَنْصَبِ الْمَأْهُولِ دَسْنُهُ بِأَهْلِ
 وَخَوَاجِهِ مَخْتَصِ الْمَلِكِ صَاحِبِ دِيْوَانِ الرَّسَائِلِ مُعَدِّمٍ مِنَ الْفَضَائِلِ 10
 وَهُوَ عِنْدَ اَوْلَائِكَ اَكْتَبَ اَلْكَتَابَ وَيَعَاجِزُ عَنِ كَتَبِ خَمْسَةِ اَسْطُرٍ
 بِالْفَارْسِيَّةِ فَضَّلَا عَنِ الْعَرَبِيَّةِ قَلَّ اَنْوَشِيْرَوَانَ وَاَنَا وَآلِي السُّلْطَانَ اَنْخَزَانَةَ
 فَانَّهُ اسْتَدْعَانِي اِلَى خَلْوَتِهِ وَخَصَّنِي بِكِرَامَتِهِ وَسَلَّمَ اَلِيَّ خَزَائِنَ مَالِكِهِ
 وَكَانَ هَوْلَاءِ الْاَكَابِرِ اَنْمَا يَصْلَوْنَ اِلَى السُّلْطَانَ فِي الْبَارَاكَةِ اِذَا جَلَسَ
 نِعَامَتُهُ وَاَنَا اَخْتَصُّ بِخَلْوَاتِهِ وَاَسْتَسْعِدُ بِمَحَادِثَتِهِ فَعَظُمَتْ وَجَاعَتِي 15
 بِمَوَاجِهَتِهِ وَحَسَدِي اَكْبَرَ الدَّوْلَةَ عَلَى مَنْزِلَتِي وَاَنْتَظَرُوا زِلَّتِي وَمَنْزِلَتِي
 وَاتَّفَقَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ اَنَّ الْاَمِيرَ السَّيِّدَ اَبَا هَاشِمَ الْحُسَيْنِيَّ رَحِمَهُ
 رَئِيسَ هَذَانِ قَدْ تَغَيَّرَ عَلَيْهِ رَأْيُ السُّلْطَانَ وَذَلِكَ لِاَنَّ قَوْمًا مِنْ
 اَرْبَابِ الدَّوْلَةِ تَنَاصَرُوا عَلَيْهِ وَاَدَّبُوا عِقَابَ d مَكَايِدِمِ النَّيْبِ وَاَطْمَعُوا
 الْمَتَوَجِّعَ بِنِ اَبِي سَعْدِ الْهَمْدَانِيَّ فِي اِيَالَةِ هَمْدَانَ وَرِثَاسَتِهَا وَكَانَ 20
 الْمَتَوَجِّعَ هَذَا مِنْ جِهَةِ الرَّئِيسِ مَكْتُوبًا وِبِيَدِهِ مَضْرُوبًا فَارْتَعَوْهُ فِي

و. Les Mss. sans. c) ان. P ajoute. b) فَاوِي. a) P
 مَكْتُوبًا. O et P (sic); مَكْيُوبًا. e) I et P. d) P

فقال اولئك كانوا من اصحاب خراسان وهم اهل الدين والاحسان
وهؤلاء اهل العراق اهل الاحاد والنفاق فنذخيل السلطان صالحة
مقاله واستحكم *a* تقريب الخراسانيين وابعاد العراقيين في خياله
واعنفه انه ليس في العراق مسلم وان انفك املك بغير الشرفيين
٥ مظلّم وكان بالعراق جماعة *b* من اهل خراسان محرومون مهاجرون
من كل جامل مجهول وسعدت ذى خميل ومنبو الى نحيد ومننح
الى زاوية ومننمس بالرياء ومنتهوس بالكبيياء وبطلال مرجف وعمال
مخترف فلما عرفوا ميل السلطان اليهم رفعوا رؤوسهم وعرضوا نفوسهم
وخطبوا المراتب وطلبوا المناصب وغفلوا بل غفل السلطان عن
10 عده النكتة ان خراسان عش مذهب الباطنية وبها افوخ وباض
ومنب شماع وفاض وفيها حدمونه انتهى له تفدح وعمونه التي لم
تندح وانقضى عصر سعد الملك سريعا وصار بالمر الصريح *c* صريعا
وعاد الملك المربع منه مروا *d*

وزارة الامير صبياء الملك ابى نصر احمد بن نظام الملك

15 قال لما نكبت سعد الملك *e* طمع الى الوزارة عمرو وزيد ووصل يوم
نكبت الامير صبياء الملك وخطير الملك ابو منصور محمد بن
نخسين المبيدق وكان سعد استدى من فارس فاختلفت عليهما
الاراء فرأى السلطان حفظ الجانبين وأمر بتولية الصاحبين وجعل
دست الوزارة للنظامي ومنصب الاستيفاء المبيدق وأرف بتأليفهما
20 قلوب خواصه وخص دلا منهما باستخلاصه وأعطى سياسة ملكه

a) P وتحكم. *b*) P جملة. *c*) P sans و et bientôt
عندها au lieu de ومنها. *d*) O om. *e*) P et I om.
f) P نصر.

محمد بن مؤيد الملك فقبل *a* هذا وذاك طرد وأقيم ذلك وهذا
 أقعد قال وخلا *b* الميدان للخطيبى فصار محكما للاسلام وهو عند
 السلطان مقبول الكلام وأصحاب السلطان عنه خاشون والى بابيه
 غاشون وكان اذا سأله السلطان عن واحد كيف تعرفه فى الدين
 اجاب مرة بلا ادري ومرة بلا اعرفه وتارة امهلنى فأتى اجبت عنه ⁵
 واكشفه وتارة يشهد عليه بما يهدر دمه قال *c* وحدثنى
 ابن المطلب وكان وزير الامام *b* المستظهر قال ما زال هذا الخطيبى
 ببغداد يتوصل حتى ابصر قهرمانه لدار الخلافة فقال لهما اليوم
 اجرى معى السلطان حديث هرون اخى الامام المستظهر وسألنى
 عنه فدخلت القهرمانه الى السدار وأوصلت الى سمع اخيه ما ¹⁰
 حدثها به الخطيبى فقامت قيامة الخليفة وتمكن الاستشعار من
 نفسه الشريفة فكتب الى الوزير بأمره بالركوب الى الخطيبى وجمله
 على الاضراب عن ذكر اخيه وجمل اليه ستة آلاف دينار اميرية
 يدفع بها شرة ويكفيه قال فاستأذنته فى الركوب اليه * فى الليل
 فانه اخفى للويل فما صبر ولا وجد القزاره حتى ركب اليه ¹⁵
 وأرضينه بما حملته واستعفينه عن حديث هرون واستنزله قال
 وكذلك لم يترك من خواص السلطان احدا الا لوثه وشوش
 عليه رأيه وخبثه ولم يغادر احدا من الخاصة والعامه الا طرقت
 اليه ظنة او قلده بسكونه عنه منة وقال له السلطان يوما كيف
 كان اصحاب دواوين والدى وجدى فى اديانهم وانهم كانوا * ²⁰
 قدح فى ايمانكم فكيف اختص هذا اللوث بزمانى وباصحاب ديوانى

a) O قتل. *b*) O om. *c*) P ajoute انوشروان. *d*) I
 om. P om. depuis ولا. *e*) O قد لاح.

مستقلاً بأهنة الحاجة عند الحاجة مناجئاً لسماحة بقول ينسب
 الى السماحة عارفاً بأخلاق السلطان * فى اوقات رضاه وسأخطه
 وقبضه وبسطه a فاذا وجده منقبضا تلطف فى تنشيطه ما ينقف
 عليه من الحديث الرائق والقول النافع حتى اذا رأى منه
 5 سيماء القبول حدثه b بمقصوده وآلا جرى فى الامسك على
 معهوده فان السلطان لا يثبت خلقه على حالة ولا يبدل له من
 صنجر وملانة وكان هذا القزوينى خالياً من هذه المعاني كلها لكنه
 التمس الى سعد الملك هذه الولاية فأجابه الى ملتتمسه ووافقته على
 عوسه لسلامته c نفسه وذهب عنه انه سوقى قفر من الدكان الى
 10 باركة السلطان فراحم اركان الدولة بالمكانة والمكان وكان اذا
 خاطب السلطان وشافيه حدث له عجب فاتخرج واتخلع d وخرج
 عما فيه شرع وجمع بين الأروى والنعام والصباح والبغام ثم لا
 يتكلم الا * بكل ما يصر ويسوء ولا يصر واستصر سعد الملك
 من جانب ذلك العاجز بغير قصد منه فى حقه وأى ضرر افوى
 15 وأمكن من كونه قتل فى حبل خنقه، وكان عارض للجيش فى
 وزارته ايضا ابو المفاخر القمى وكان قد غلب عليه فى اصطلاح
 الخاصة والعامنة نعت طرطنبيل وما عرفوه بغير هذا الاسم الثقيل
 وصر فى وزارته وولى عماله عز الملك ايسن الكافى الاصفهائى
 وبقي فيه اشهرها فلما أخذ سعد الملك اقتربت نكبته بنكبته
 20 واتفقت صلبته مع صلبته واستدعى مختص الملك ابو نصر
 القاشى فى وزارة سعد الملك وصر به من ديوان الانشاء

a) P porte simplement عند الرضا والغضب. b) P
 حدثها. c) O avec. d) O وانهلع. e) P بما.

ان قبضه ثم عرضه عليه فصرح له ان كتابه للتلف عرضه فلما
اوتى كتابه لم يعد جوابه وما نبس بكلمة ولا فاه بينت شفة ولو
قال لما سمع ولو اعتذر لدفع عذره ومنع وكان من امره ما كان
ولقى الرحمن ولقد ^a كان رجلا خيرا نقي الاديم كريم الخيم
جامعا لآلات الوزارة وأسبابها لا تقا بقلم السيدة ودانها قال وكان ⁵
المستوفى في وزارته للسلطان زين الملك ابو سعد ^b بن حمدو
ولم يكن له لا اصل ثابت ولا فرع ثابت ونما تولى خرج واستخرج
وأمر وأمرج وأخذ الاموال جزافا وأسرف فيها اسرافا ولما انقضى
امر سعد الملك رفعت عليه رفاتع وأخذ وحيس واستصفيت
امواله ونهبت دوره وتخبطت امره وبقي في الحبس سنين ولقى ¹⁰
العذاب المهين، وكان صاحب ديوان الانشاء في وزارة سعد الملك
نصير الملك محمد بن مويّد الملك وكان مع جهله وعدم فضله
للديوان به أبهة وجلالة وحبية وحالة فزلت به قدمه ولم يأخذ
احد بيده وبقي مشنوا مهاجوا مهاجورا بكمدة وكان وكيلدار
السلطان في وزارة سعد الملك اميرى القزوينى المعروف بالزكى ذو ¹⁵
كيسة من جملة التجار وكان قد هرب من ابي مسلم رئيس
السرى والتجأ الى سعد الملك فاراد الوزير ان يكون بينه وبين
السلطان من يتردد في المهمات ويأتيه بجواب الموامرات ^c
والرسلات والذى ينوتى هذا الشغل يقال له فى العاجم وكيلدار
اى وكيل الباب ومنزلته اخص من منزلة الخجّاب ويجب ان ²⁰
يكون منطبقا ^d بليغا متجرا فى مضايق اللام الغصص مسيغا

الموافرات I، المولدات O. c) سعيد P. b) قال و P. a)
متحركا P ajoute d)

للصريح المقترض ثم اغفل مدّة *a* وعاد اليه وأيسره من قبوله وأسف على ما فاته فيه من سؤله وصار يشفع الى السلطان في تأجيل امره * لاجل ما عنده من موته وان لا يعاجل في عقوبته وقد وضع من خواص السلطان صبيانا على الوقوع في الوزير وأنه باطنى ^٥ الضمير ولم يزل به حتى اوقعه في الحبس ونما قيد رتب جماعة من الاوغاد شنعوا على الوزير في دار السلطان في مجمع من الامراء والقاضى حاضر وقيل كل منكم هو ملحد وكافر وما زالوا بالسلطان *d* حتى صلب الوزير مع عدة من اكبر ديوانه *f* ببيت عدوه وببستانه، وذكر انه نعا اطاع الوزير على مكيدة خصمه دبر ¹⁰ فى مكيدة عليه فعاد على الوزير وبأهلها وآل الى اهلاكه *g* مألها وذلك انه كان عارفا بمكاتبات كانت بين الخطيبى ورئيس الباطنية احمد بن * عيد الملك بن *h* عطاش فى مبادئ امره وكان مطلعاً على سره فأراد ان يستدعى بعض تلك المكاتبات بخط الخطيبى ويقول للسلطان عذا الرجل رماى بما هو مذهبه وشأنه وخطه ¹⁵ هذا حاجة *b* قولى ويرعانه وأرسل من ثقافته فى عذا المهتم من كذب على يده بخطه توقيعا بالجواز ولم يوصيه بالاحتراز فظفر بالرسول من كان مرتباً لحفظ طريقه القلعة ومنع الميسرة عنهما والطعنة فوجدوا خط الوزير معه بالجواز فأخذوا الخط وكان من اعظم اسباب ذلك للخطب وذلك ان السلطان حفظ خطه الى

a) O عده. — I a اغفله au lieu de اغفل. *b*) O om.

c) P ajoute و حبس. *d*) P به. *e*) P وزيره. *f*) P ajoute وذلك. *g*) O et I اهلاكه. *h*) O et I om. *i*) P الطريق الى.

الباطنية في طائفته وتُلبت اصفهان وصباعها ببليته فسما لها
سعد الملك بالرأى انصائب وانعزم الثاقب ونلطف في افتتاحه
ودبر في استنزال من فيها على ايثار الملة الاسلاميه واقتراحها
فأزلوه من معقل الى عقال وبدلوه آجلا من آمال وألصفوا خد
تلك انقلعة بالتشرب ووضع الهناك فيها مواضع « انقب وكذلك ⁵
افتتح قلعة خان نناجان ^b * وفي ايضا بقرب اصفين « وكانت
قد خربت تلك الولاية بما لاهلها فيها من النكاية وكان باصفهان
رئيس يقال له عبد الله الخطيبى وهو حاكمها والمستوفى على
رئاستها وهو رجلى جاعل من انواع العلوم خال محتال بيدي
تنمسا باظهار زهد وورع كمال على كمال ولم يكن له سوى ¹⁰
صخامة جنة وفخامة حبة كثرة وكان لقاؤه الامم مقبولا وكلامه
انسمى معسولا وكان من عهد الوزير خاتقا وبمعرفة الوزير بباطن
شده عارفا وطلب من السلطان خلوة غير السلطان فيها بتنميسه
وروج ليديه سوق تلبيسه وتم ذقانى نفاقه وبرز هلال محاله من
مخافه وجرى من مناصيبه على سعد الملك انه حقق في اعتقاد ¹⁵
السلطان انه صديقه الصادق ورفيقه الموافق الا ان فيه عيبا
واحدا وهو انه الى الباطنية مائل وبمذهبه قائل وانه مجتهد في
الذم عدا الاعتقاد من قلبه والمبالغة فى نصحه اشفاقا على ما
اجد من حبه فانه يعز على فساد مثله مع فضله وذبله واعتقد
السلطان صدق قول الخطيبى وحسبه خاليا من الغرض حاليا ²⁰

a) P ensuite, (الثقب) انقب. b) Mss. النجان.

c) O om. d) O بسما (sic). e) O et I جالبا.

بمروجرود في ربيع الآخر سنة ٤٩٨ وبلغ من العمر خمسا وعشرين سنة ووقع عليه اسم السلطنة وله اثنتا عشرة سنة وقضى من الحروب واختلاف الامير ما لم يقاسه احد فتفرد بالسلطنة اخوه محمد ودان له المشرق وتصرف بيده باسم اليمن قل انوشروان في جاني يوما توفيع سلطنتي على يد امير من بعض الخواص فاستدعاني واستدعاني فوصلت الى بغداد والسلطان محمد بها في وزارة سعد الملك الى ثمانين سعد بن محمد الابي وكان وزيرا سعيدا حسن الطريقة ذا خدو وعداية ورأي وكفاية فجمع العساكر على الطاعة السلطانية وأطلقا نيرة الفتننة الشيطانية وكان الامير 10 الاسفيسلار اياز مقدم العسكر التبركيري في فلما توفي بركيارق صار اتابك ولده ملكشاه فقام a مقام والده ورت ملكه به الى قواعد فاجتمعت سعد الملك باستنالته وحلف له على سلامته فلما مكن من نفسه قتلوه وأخذوا ملكشاه بن بركيارق فسلوه وذلك في سنة ٤٩٦ فيزال الشعب وسكنت الدنيا وكانت b للوزير سعد الملك في 15 هذه الليل السيد البيضاء قل وسرت في الخدمة لما ساروا الى اصفهان وما دام عذا الوزير في ولاية السلطان ظهرت له آثار حميدة وآراء سديدة c وكانت علامته الحمد لله على نعمة وكانت e له في الباطنية نكايات ورفعت له في فتح قلعة شاعديز رايات وكانت قلعة منبوعة على جبل اصفهان تناصى السماك وتناظر d 20 الافلاك وقد حصن بها احمد بن عبد الملك بن عطاش e طاغية

a) P فقامه; I فقام. b) O et I وكان. c) O وكان.
d) O avec ف. e) Cmp. IA X, ٢١٥ etc. P écrit constamment عطاش.

حزّ عنف ذلك الوزير وهيئات ان يسلد الزمان مثله في دهائسه
 وذكته ورأيه وحياته وطقه وطره وبينه وعطفه، قال وانت وزارة
 بركيارق الى الاسناد عبد الجليل الدعستاني ولم يكن له أثر
 محمود ولا يوم في التلقاية مشهور بل تفانم شره الى ان اخرج
 املك الناس في الاقتطاع وكان في الظلم مستطيل اليد طويل البع 5
 ولم تطل أيامه فانه بقر بطنه باطنى على باب اصفهان، قال وبقيت
 حقوق مؤيد المملك عند السلطان محمد محفوظة ويعين الرعاية
 ملحوظة فاعتقد ان نصير المملك ولده الناجيب وانه اذا واده
 قضى حقه ابية فولاه وزارة بنيه وكان يأنف الكلب من شومه
 واليوم من شومه ومعاييه لا تعدد ومخاربه لا تحدد وعن له ان 10
 يشتغل بعلم الاوائل فبلغ منه الى حد التعطيل ووقف عند
 تحار الدليل وقد صنف ابو طاهر الخاتوني فيه كتابا سماه
 تغزير الوزير الوزير الخنزير وبطل بعد مؤيد المملك ذلك الترتيب
 وظاهر على وجوه الايام، التقطيب واستمرت سنين بين محمد
 وبرديارق مصدقت وتمت نخبات وانك قل انوشروان وكنك قد 15
 جعت بصرع مؤيد المملك وأثر في قلب مؤلم ملة d وأزعجني عن
 المقام مقيم عمه حتى حصلت بالبصرة فأتمت بهما مدة ثلاث
 سنين وصادفت اخوانا صدقين من جملتهم الشيخ الاسم ابو
 محمد القسم بسن على الخنزير صاحب المقامات يوافقني في الجد
 والهزل طاعا فينظر من عيني ويسمع من سمعي وفي هذه المدة 20
 التي اتمت فيها بالبصرة درج بركيارق وكانت وفاته بالسلس والبواسير

a) P خرج. b) O تغزير. c) O الانام. d) P المد.
 e) O وصادفت.

والقيام واقامة الصلوة وابتداء الزكاة مديماً للصلوات والصدقات لـ
يَسَعُ قَطُّ فِي دَمٍ وَلَمْ يَبْحَثْ إِلَىٰ مَضْرَبَةٍ أَحَدٍ بِقَدَمِهِ ٥

ذكر خروج السلطان الى شجاع محمد بن ملكشاه قسيم

امير المؤمنين من جنزة واران الى الرقي واصفهان

٥ قَالَ كَانَ هَذَا السُّلْطَانُ مُؤَيَّدًا مُوَفَّقًا مُحَقِّقًا لِلرَّجَاءِ فِيهِ مَصَدَّقًا

مِيمُون النقيبة محافظا على تقواه مع انشيبية يحب الاقتداء بآثار

جدّه الب ارسلان في سياسة المملكة وعلو انيمته وكان وقورا مهيبا

اريبا لبيبا فلما جلس على سرير ملك ابيه وجدّه ووجد b قواعد

الدولة بايانه اخيه مختلفه وعقودها منحلته ضم النشر ونظم المنتشر

10 وَأَحْكَمَ الْقَوَاعِدَ وَأَبْرَمَ الْمُعَاهِدَ وَأَعَادَ مُؤَيَّدًا الْمُلْكَ إِلَىٰ مَنْصَبِ أَبِيهِ

في الوزارة وملا بسناه افق السيادة فلابس هذا الصدر الامور

بصدر واسع ورأى رائع وتديبير لشمل الشداد جامع فاستقلت

الدولة باجتهاه عن كبتونها وزالت ثوبه تبتونها وبقي سنين وقد

انتقم من خصومه بأخذ الثار وشفاء غائل الاوتار وحاز مال مجد

15 الْمُلْكَ وَسَعَىٰ فِي قَتْلِ زَبِيدَةَ خَاتُونٍ فَلَا جُورَ عَادَ مَرْتِنًا بِجُرْمِهِ

وعثرت قدمه في ظلمة ظلمه وأسره عسكر بركيارق في مصاف

جرى بين الاخوين على حد حذان وأحضره بركيارق بين يديه

وأوقفه كتافا وعصب للقتل عينيه وهو قد رفع صوته بكلمة

الشهادة ولم يظهر منه جزع ولا خور ولا شرع فضرب بركيارق

10 بيده عنقه وكان قصده والده السلطان والسعي في دمها اوبقه

فأعدم مثل ذلك الشخص العديم النظير وأعنف ذلك الوزر في

a) Les Mss. واقام; puis P soul porte: انصلوات. b) P
وجد et bientôt. c) Lisez قصده (d. G.).

قَالَ وَخَاصَّ مَوَيْدَ الْمَلِكِ مِنَ الْاِعْتِقَالِ وَأَتَمَّ مَدَّةً مَدِيدَةً فِي سَهَابَةِ
بَعْضِ الْكَبِيرِ تَارَةً فِي نِهَانُونَ وَتَارَةً فِي مَشْكَانٍ مَظْهَرًا اِنْقِطَعَهُ اِلَى
الْعِبَادَةِ ثُمَّ اَنَّهُ قَصَدَ سَرِيرَ الْمَلِكِ لِخَمْدِي فِي جَنْزَةِ *a* وَرَأَى اَنْ
اِقْبَالَ مُحَمَّدٍ عَلَى اِدْبَارِ بَرْكِيَارِقٍ غَالِبًا وَانَّهُ لَا مَحَالَةَ لِمَلِكِ اَخِيهِ
وَارثًا اَوْ سَائِبًا وَكَانَ فِي نَفْسِ مُحَمَّدٍ طَلَبُ السَّلْطَنَةِ فَقَوَّاهَا مَوَيْدَةً
اَلْمَلِكِ وَحَقَّقَ رَجَاءَهَا *b* فِيهَا فَقَبِلَهُ الْمَلِكُ مُحَمَّدًا وَاصْطَفَاهُ وَاسْتَأْمَنَهُ
لِخَلْوَاتِهِ وَاسْتَشَارَهُ فِي عِزْمَاتِهِ ثُمَّ سَلَّمَ اِلَيْهِ وَزَارَتْهُ وَشُعَفَ بِقُرْبِهِ
وَأَسْكَنَهُ صَمِيمَ قَلْبِهِ وَقَلْبَ مَوَيْدِ الْمَلِكِ مَرُوْكَلًا بِالْاِنْتِقَامِ وَرَأَيْهِ مَعْدَلًا
فِي تَسْهِيدِ مَرَامِي ذَلِكَ الْمَرَامِ وَلَمْ يَزَلْ يَقْرُبُ عَلَى السَّلْطَنَةِ مُحَمَّدًا
الْبَعِيدَ وَيَلِيْنَ عِنْدَهُ الشَّدِيدَ وَجَحِيْبَ اَلِيهِ لِجَدِّ وَبِيغِضَ اَلِيهِ ¹⁰
اَللَّعْبَ حَتَّى حَرَّكَ سَاكِنِ اِرَادَتِهِ وَسَارَ مِنْ اَرَانَ بِهِ فِي *c* شَرْذِمَةِ
قَلْبِلَةِ وَبَلَغَ بِهِ فِي مَدَّةٍ يَسِيْرَةٍ اِلَى دَارِ الْمَلِكِ اَصْفَهَانَ فَتَبَوَّأَ بِهِيَ
سَرِيْرَ سُرُوْرِهِ وَاجْتَنَبَ حَبِيْرًا حَبُوْرَهُ وَاسْتَمَالَ اَلِيهِ الْعَسَاكِرَ وَاسْتَفْقَدَ *d*
اِلَى بَهَاجَتِهِ وَنَهَجَتِهِ اَلْاَسْمَاحَ وَالْمَوَاطِرَ وَالْجَأَ بَرْكِيَارِقَ مِنَ الْاَوْسَطِ
اِلَى الْاَطْرَافِ وَمَنَى بِالْاِعْتِرَابِ وَالْاِعْتِسَافِ وَقَبِضَ عَلَى الْخَيْتِيْنِ وَبَيَّدَ ¹⁵
وَحُبِسَتْ فِي قَلْعَةٍ اَثَرِيٍّ ثُمَّ سَعَى مَوَيْدُ الْمَلِكِ فِي خَنْقِهَا فَخَنْقَتْ
وَأَحَاطَتْ بِهِ اَوْزَارُ قَتْلِيَا وَأَحْدَقَتْ، وَأَمَّا مَجْدُ الْمَلِكِ فَانْدَمَّ اَفْسَدُوا
عَلَيْهِ فُلُوبُ الْعَسَاكِرِ وَأَضْرَوْهَا بِمَضْرِبَتِهِ وَأَغْرَوْهَا بِطَلْبِ غِرْتِهِ فَبَضَعُوا
بَيْنَ الْجُمْهُورِ بِسِيُوفِهِمْ اَعْضَاءَهُ وَوَزَعُوا اَشْلَاحَهُ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٤١٢ وَهُوَ
اِحْدَى وَخَمْسُونَ سَنَةً وَكَانَ رَجُلًا مَوَاطِبًا عَلَى الْخَيْرَاتِ وَالصِّيَامِ ²⁰

a) O s. p. *b*) O رجاء. *c*) P الى ensuite اصفهان
avant les mots: في، الى دار الملك: les trois derniers mots
y sont encore changés en اليه. *d*) P ajoute اليه.

ثم معركة وحملاً بالفنح فبنسه سروراً بما آذاه الله من المنع وقال له
 كل هذا ببركتك ويمن نقيبتك فأمن الناس *a* آذاه معزولاً وآذاه
 وزيراً مقبولاً وكانت وزارته في نبي الحجة سنة ٤٨٧ ولما وصلوا الى
 الري بعد انوقعة بادر مجدُ الملك ابو الفضل الى الري من اصفهان
^٥ واستمال قاسب والدة السلطان في مبدأ الامر وتمكن من الدولة
 وقبض على الاستاذ عليّ المستوفى فُسمل وأُسمى *b* وبقي مؤيدُ
 الملك وحيداً يتوقع البلاء ويتعرض ويتمثل أيلت يوم أكل النور
 الابيض *c*، وكان اخوه فخر الملك ابو الفنح المظفر *d* اكبر سناً منه
 وهو حينئذ بالري متعطش الى الوزارة فأطمعه مجد الملك في
¹⁰ موضع اخيه وساعده على توليه واعتقل مؤيدُ الملك وحبس ورتب
 فخر الملك في الدست وأجلس ولما كانت والدة السلطان صاحبة
 العناية بمجد الملك اطاعت عليّ مؤيدُ الملك فكتب من الحبس
 اليها ابيناً بالفارسية يستعطفها ويتصرح اليها واستقل مجدُ الملك
 بالاستيغافا وغلب على الوزارة وبقي فخر الملك صورة بلا معنى
¹⁵ وكان ايضاً خالياً من الكفاية والفضل والادب وعلما لكل شيء غير
 النسب وهو اسيرُ تصرفات مجد الملك وتابعُ رأيه وليس له من رسوم
 الوزارة الا علامته وهي الحمد لله على نعمائه وقال مؤيدُ الملك فيه
 بيتين بالفارسية عربيهما عباد الدين وجماع

ما ذا أقولُ عنِ أمريِّ جَمَعَ المَعَايِرَ وَالْمَعَايِبَ

عَدَّتْ مَنَاقِبَ وَالِدِي مِنْ شِيمِ مَنَصِبِهِ مَنَائِبَ ²⁰

a) O ajoute من. — I porte فليقن au lieu de فأمن.

b) P وقتل. *c*) Cmp. Freytag, *Prov. Ar.* I, 34, n. 81.

d) P ajoute الملك نظام. *e*) P om.

قَدْ عَرَفْنَا فِي الشَّرْبِ وَالسُّكْرِ حَتَّى لَمْ نُفَكِّرْ فِي سُنُقْرِ وَبُرَانِ
 مَا ظَفَرْنَا بِالْبَيْدَتِ الْقَرْدِ فِي أَلْدَسْتِ وَلَكِنْ قَدْ أَسْلَمَ الرَّحْمَانِ
 قَالِ وَالْأَجْنَادَ طَلَبُوا إِصْلَاحَ حَالِهِمْ وَتَرَكَوْا بَرَكِبَارِقَ وَأَتَصَلَّوْا بِعَمِّهِ وَوَقَعَ
 هُوَ إِلَى إِصْفَهَانَ وَكَانَ بِهَا مِنْ بَقَايَا الدَّوْلَةِ الْخَاتُونِيَّةِ جَمَاعَةٌ أَقْوِيَاءُ
 فَحَبَسُوهُ وَأَتَعَبَوْهُ فَمَاتَ مِنْ مَاتَ فِي اعْتِقَالِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ فُجِعَ دُونَ 5
 نَفْسِهِ بِمَاتِهِ قَالِ وَكَانَتْ خِرَاسَانَ أَيْضًا مَصْطَرِبَةً وَكَانَتْ بَيْنَ وَلَدِي
 الْبِ أَرْسَلَنَ بُورِي بَرَسَ وَأَرْغُو مَقَارَعَاتٍ هَرَبَ مِنْهَا مَوَيْدُ الْمَلِكِ أَبُو
 بَكْرٍ عَبِيدُ اللَّهِ بْنِ نِظَامِ الْمَلِكِ إِلَى إِصْفَهَانَ فَبَأَوْهُ إِعْلَا لِلْوِزَارَةِ فِي
 ذَلِكَ الْوَقْتِ فَخَلَعُوا عَلَيْهِ خَلْعَةً تَامَّةً لِلْوِزَارَةِ وَعَا بِسَهِ الْمَلِكِ إِلَى
 الْإِنصَارَةِ وَكَانَ مَصْرَفًا لِلسَّيْفِ وَأَنْقَلَمَ عَرْنَا بِلُغَتِي الْعَرَبِ وَالْعَجْمِ b 10
 لَهُ بَيِّنَاتٌ أَعْوَالِي وَالْمَعَالِي وَمَا بَيِّنَاتٌ أَلْمِيَّةٌ أَنْدُكُمِ
 مَقَامَاتٌ شَرَفْنَ فَمَا يُبَالِي أَمَاتَ عَلِيَّ جَوَادٍ أَمْ سَرِيرِ
 وَهُوَ يَكُنْ فِي أَوْلَادِ نِظَامِ الْمَلِكِ أَكْفَى مِنْهُ وَكَانَ أَوْحَدَ الْعَصْرِ بَلِيغًا
 فِي النِّظْمِ وَالنُّشْرِ فَتَقَدَّمَ وَنَظَّمَ تِلْكَ الْأُمُورَ الْمُنْتَوِرَةَ c وَطَوَى تِلْكَ
 السِّيَّئَاتِ الْمُنشُورَةَ وَكَانَتْ عَلَامَتُهُ لِلْحَمْدِ لِلَّهِ عَلَى النِّعَمِ فَتَوَجَّهَ إِلَى 15
 مِصَافٍ تَنْتَشُ وَقَالَ لِمَاجِدِ الْمَلِكِ إِلَى الْفَصْلِ وَهُوَ مَنْزِلُهُ بِإِصْفَهَانَ قُمْ
 وَصَاحِبَتِي فَلِجَانِهِ فَدَعَبَ أَنْتَ وَرَبِّكَ فَقَانِلَا أَنَا عَامِنَا قَعْدُونَ d فَلَمَّا
 ضُرِبَ الْمِصَافُ كُسِرَ تَنْتَشُ وَقَتَلَتْ فِي الْمَعْرَكَةِ وَتَوَحَّدَ بِرَكِبَارِقَ
 بِالْمَمْلَكَةِ وَاسْتَبْرَكَ بِالْوِزِيرِ قَالِ أَنْوَشِرَوَانُ كُنْتُ مَعَهُ فِي الْمِصَافِ وَذَلِكَ
 فِي سَابِعِ عَشْرِ صَفَرِ سَنَةِ ٤٨٨ عِنْدَ قَرْيَةٍ يُقَالُ لَهَا دَاشِيلُو عَلَى 20
 اثْنَيْ عَشَرَ فَرَسَخًا مِنَ الرَّبِيِّ فَوَصَلَ مَوَيْدُ الْمَلِكِ إِلَى السُّلْطَانِ فِي

a) O جعلوا; P et I فخلعوا (sic). b) P ajoute كما قيل.
 c) P المشهوره. d) Cmp. lo Coran 5,27.

امور شنيعة واحوال فظيعة ولو تمشى امر من الامور فانما كان
 بكفاية الاستناد على فانه كان يرجع الى نظر لوفعي وراي وزي
 * والباقيون كلالنام a لا يصرون ولا ينفعون وام السلطان قد
 خلعت عذارها ووافقت كمشتكين للجنادار على المنكر ومعاقرة
 ٥ امسكر والسسلطان مشغول باللعب والعشيرة مع عدة من الصبيان
 والنوير ايضا منهمك في الشرب مع الاخذان والمساخر والمجان
 ووصلوا الى بغداد واختاروا المقام فيها والهنتم مغانيها وغوانيها وصار
 الامر ميملا والعدل مغفلا وكان من اكبر الامراء في ثغور مصر
 والشام اميران كبيران في الجاه والقدر كفيان في حفظ الثغر وهما
 ١١١ آق سنقر ويزان فتابعوا الكتب والرسل الى السلطان بخروج عمه
 املك تنش بن النب ارسلان وانه قد خرج من دمشق وقد
 حشد جموع التركمان ثا قرا لهما كتابا * الا في وقت b حتى
 يمس الاميران ووقعوا في ورضة الشر وضنا انيما يقاومان تنش في
 رده عن قصده ثوفا في طريقه حتى حصلوا في قبضته وقتلا
 ١٥ بسيف سياسته وتوجه تنش نحو الري وعمدان وقم وجرباذقان
 وامراء الدولة الميركيارثية كل منهم في بلده مشغول بما عوفيه
 من القصف والعرف قل ومما قاله ابو منصور الابي c احد فضلاء
 العصر بالفارسية في قتل الاميريين ما معناه

a) P (واما واما) الباقون فكلالنام
 ce qui suit: (l. العسكر) العسكر
 ولا اطلعوا ايضا ما اودع من السرور وموا كل كتاب وصلهم وراء
 الظهور. c) O s. p. P الايبي. Ensuite O om. les mots:
 في قتل الاميريين et P om. احد فضلاء العصر بالفارسية

على ذلك دخلهم التقديم الذى فى قلوبهم من تاج الملك وكانوا
 ينسبون اليه فتل نظام الملك، وفى مبادئ هذا الامر توهت
 المستظهر بالله للخلافة وأخذوا منه بيعة * محمود ثم *a* جاء بركيارق
 الى اصفهان محاصرا ولم يكن معه احد من ارباب الدولة حاضرا
 فان الاكابر كانوا محصورين واجتمعت عليه *b* جماعة من ابناء الدهر ⁵
 غير معروفين ولما سمعت والدته باصفهان واسمها زبيدة خاتون
 انه على قصدها سفر *c* وجهها للسفر وخفر ما كانت فيه من ذمام
 الحفر ومات محمود وماتت والدته ولم ينقض سنة وتسم الملك
 لبركيارق ^٥

- ١٠ وزارة عز الملك ابي عبد الله الحسين بن نظام الملك
 قال كان شريفا خمييرا لا يصيب رأيا ولا يحسن تدبيرا بعيدا من
 التلقائية قريبا الى العنصرية خاليا من المعاني معروفا بالقصور والعجز وانتوان
 فلما زان اختلال الملك بعدم نظام الملك ظنوا انه يرجع الى نظامه
 بأحد اولاده فاستوزروه ووقروه وعزروه وكانت علامته احمد *d* الله
 وأشكبه وكان له اخ صغير اسمه عبد الرحيم فجعلوا اليه منصب ^{١٥}
 الطغراء وقالوا ان *e* هذا المنصب لا يحتاج الى فضل وليس الا
 مجرد *f* ذلك لخط القوسى وكان الاستاذ على بن ابي على القمى
 وزير كمشنكين الذى كان قديما مرتببا *g* بركيارق واتلبه فحين
 ولي السلطنة نفذ امره ومضى حكمه حتى كاته فى الملك شاركة
 وتولى الاستاذ على ديوان *h* الاستيفاء وجرت بابلته هولاء فى الدولة ²⁰

a) I قبل ذلك . *b*) P اليه . *c*) P سفرت
 et bientôt وحفرت (I) . *d*) P الحمد . *e*) O انه .
f) P ajoute مد . *g*) P مرتبا . *h*) O et I om.

٤٧٨ a توفى قاضي القضاة ابو عبد الله * محمد بن علي b
 الدامغانى ومولده سنة ٣٩٨ و دخل بغداد سنة ٤١٩ وولى القاضى
 ابو بكر المظفر بن بكران الحموى الشامى قضاء بغداد وتوفى فخر
 الدولة ابو نصر محمد بن محمد بن جبير بالموصل فى سنة ٤٨٣
 ٥ ومولده بها سنة ٣٩٨ ٥

قال الامام عماد الدين رحم عاد الحديث الى تعريب كتاب
 أنوشروان،

ذكر حال ولاية السلطان ابي المظفر بركيارق بن

ملكشاه برهان امير المؤمنين

١٠ قال كان للسلطان ملكشاه اربعة بنين و هم بركيارق ومحمد وسنجر
 ومحمود وكان محمود طفلاً فبايعوه على السلطنة لان امه تركان
 خاتون كانت مستولية فى ايام ملكشاه فلما درج بقى بحكها
 ولان الامراء والوزراء كانوا من صناعتها فخناروا وندعها ولان الخاتون
 المذكورة كانت من اولاد الملوك فضتلوا ابنها على ان بركيارق
 ١١ كانت امه سلاجقية ولكن لم يكن من بنى السلطان ببغداد
 حاضرا الا ولدها الطفل d فبايعوه وساروا الى اصفهان واجلسوه
 على سرير الملك واخرجوا تلك الاموال العتيده والذخائر الطارفة
 والتليده فقرعوا بامر خاتون، قال وفى اول العهد فتك بناج
 الملك مالىك نظام الملك فانه كان وزيراً لخاتون وولدها ولما سمع
 ١٢ مالىك نظام الملك ان خاتون وولدها قد قصدا اصفهان خرجوا
 ببركيارق منها الى الرى وشرعوا فى جمع العساكر عليه وجاهلهم

a) O ٤٩٨. Cmp. IA X, ١٥. b) I et P om. c) O om.
 d) P محمود.

عليه من آثار الجلالة الانوار فمثل بسين يدي السدة الشريفة *a*
وقبل الارض مرات وأمر الخليفة ماخصاً خادمه فقلده بسيفين وقال
الوزير ابو شجاع يا جلال الدين سيدنا امير المؤمنين الذي
اصطفاه الله لسعر الخلافة واجتنباه لشرف الامامة واسترعه للامة
واستخلفه للدين والملة قد اوقع الوديعة عندك موقعها واصطفى ⁵
للصبيعة عندك موضعها وتلك سيقين لتكون قويا على اعداء الله
تجوس بلادهم وتذل رقابهم ولا تألو في مصلحة الرعية مقاما ولا
تدخر عنهما احتماما فبطاعته تقبل عليك الخيرات من جوانبها
وتدر البركات بسحاتبها وسأل السلطان في تقبيل يد الخليفة فلم
يجب للخليفة الى تقبيلها فسأله في تقبيل خاتمه لترفيها وتبجيلها ¹⁰
قال وفي النصف من صفر خرج من بغداد الى خراسان، وأما
النوبة الثانية من دخوله الى بغداد فانه دخل اليها في الثامن
والعشرين من شهر رمضان سنة ٤٨٤ ومعه نظام الملك وتاج الملك
وأكابر ملكته وأرباب دولته وبرز امين الدولة ابن الموصلايا لاستقباله
وخرج خروج الوزير في جميع احواله وخرج السلطان منها ومضى ¹⁵
الى خوزستان في صفر سنة ٤٨٥ بعد ان سير قسيم الدولة آق
سنقر الى حلب والامير بوزان الى الرها وحران، وأما النوبة الثالثة
فانه دخلها في الرابع والعشرين من شهر رمضان سنة ٤٨٥ بعد
قتله *a* نظام الملك ومعه تاج الملك وكانت وفاته بيها في شوال ^٥

20

ذكر حوادث

قال في ليلة السبت السادس والعشرين من شهر رجب سنة

a) O om. *b*) P ajoute في. *c*) P وامل. *d*) I
استشهاد. *e*) I et P om.

٤٨٤ قدم الشيخ « ابو حامد الغزالي الى بغداد للتدريس في
المدسة النظامية وكان في انعلم بحرا زاخرا وبدرا زاهرا وأشرق
غرائبه في المشرقين والمغربين وملاّت حقدب العالمين ونقلت
غوارب الثقلين ٥

5 ذكر دخول السلطان ملكشاه الى بغداد

فاما في النوبة الاولى فأنه دخل الى بغداد في رابع ذى الحجة
سنة ٤٧٩ والوزير ابو شجاع خرج لاستقباله وتوفية حرق اعظامه
واجلاله وركب في نبت اليوم الى الخليفة ونعب بالآخرة وأنفذ اليه
الخليفة افراسا وأنطافا وتصافيا وتهاديا ومصى نظام الملك الى المدسة
١٠ والى دار الكتب بها وقلبها وتصقحها ورم احوالها وأصلحها وعاد
الى دار ولده مؤيد الملك فأقام بها ليلتين وفي سابع عشر نحر سنة
٤٨٠ استدعى الخليفة السلطان الى حضرته على لسان ظفر الخادم
فبشر وجهه وسفر ونزل في الطيارة فلما وصل الى باب الغربة قدم
اليه فرس من مراكب الخليفة حتى انتهى الى السدة الشريفة وأمره
١5 الخليفة بالجلوس فامتنع وتواضع حتى ارتفع ثم اقسه عليه حتى
جلس وزاد في ايناسه فأنس ولم يزل نظام الملك يأتى بأمر أمير
الى تجاه السدة ويقول للامير هذا امير المؤمنين ليعقر بتقبيل
الارض للجيين ويقول للخليفة هذا فلان وعسكره كذا وولايته كذا
وكنوافيق الاربعين وكان فيهم اثنين خلد السلطان * فانه استقبل
20 القبلة وصلى ركعتين ومسح وجهه للتبرك بأركان الدار من الجانبين
وعاد السلطان وعليه الخلع السبع والطوق والسوار وقد ظهرت

a) P ajoute الامام. b) I يومه. Correctement الثالث اليوم.

c) Corrigé (?) en P. للبيعة en P. d) P فاستقبل; I om. فانه.

قَالَ وَكَانَتْ أَيَّامَهُ انْتَصَرَ الْإَيَّامَ وَأَعْوَامَهُ أَحْسَنَ الْأَعْوَامَ فَخَرَجَ ثَلَاثِي يَوْمٍ عَزَلَهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مَاشِيًا إِلَى الْجَامِعِ * مِنْ دَارِهِ *a* فِي زِيٍّ شَاعِدٍ بِاسْتَبْصَارِهِ وَأَعْتَبَارِهِ وَإِنْتَالِ النَّاسِ عَلَيْهِ يَصَافِحُونَهُ فَأُنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَأُلْزِمَ دَارَهُ وَصِيَّفَ لِلْخَلِيفَةِ عَلَيْهِ أَعْذَارُهُ ثُمَّ سَافَرَ فِي الْمَوْسَمِ إِلَى الْحَجِّ وَتَوَقَّى بِالْمَدِينَةِ *b* عَلَى سَاكِنِيهَا السَّلَامَ فِي النِّصْفِ مِنْ شَهْرِ جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ ٤٨٨ فَدَفِنَ بِالْبَيْقِيعِ عِنْدَ قَبْرِ إِبْرَاهِيمَ عَمِّهِ وَكَانَ مَوْلِدُهُ بِكَنْكَوَرٍ سَنَةِ ٤٣٧، وَلَمَّا عَزَلَ أَبُو شَجَاعٍ *c* تَوَقَّى أَبُو سَعْدِ بْنِ الْمُوصَلَايَا الْمَطْرَ فِي الدِّيْوَانِ وَكَانَ كَبِيرَ الشَّأْنِ كَثِيرَ الْإِحْسَانِ تَوَقَّى دِيْوَانَ الْإِنشَاءِ بَعْدَ سَنَةِ ٤٣٠ وَعَاشَ إِلَى أَنْ نَابَ عَنِ الْوِزَارَةِ الْمَقْنَدِيَّةِ وَالْمُسْتَظْهَرِيَّةِ ثُمَّ أُعِيدَتِ الْوِزَارَةُ إِلَى عَمِيدِ الدَّوْلَةِ ابْنِ جَهْمِيْرٍ فِي السَّابِعِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٨٤ وَكَانَ السُّلْطَانُ بِيغْدَادَ فَرَكَبَ نِظَامَ الْمَلِكِ وَتَلَّجَ الْمَلِكِ وَأَكْبَرَ الْأَمْرَاءَ إِلَى دَارِ عَمِيدِ الدَّوْلَةِ لِأَجْلَالِهِ وَالتَّنْوِيهِ *d* بِمَنْصَبِ أَقْبَالِهِ، وَفِي سَنَةِ ٤٨٢ دَرَسَ أَبُو بَكْرٍ الشَّاشِيَّ فِي التَّجَاوِيَّةِ فِي ثَلَاثِ عَشْرِ الْحَرَمِ، وَفِي جُمَادَى الْآخِرَةِ تَوَقَّى أَبُو الْقَاسِمِ الشَّرِيفُ الدَّبُوسِيُّ ¹⁵ مَدْرَسَ النِّظَامِيَّةِ، وَفِي الْحَرَمِ سَنَةِ ٤٨٣ قَدِمَ الشَّيْخُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الطَّبْرِيُّ بِمَنْشُورِ نِظَامِ الْمَلِكِ مَتَوَلِّيًا لِلتَّدْرِيسِ بِالنِّظَامِيَّةِ *e* ثُمَّ وَصَلَ بَعْدَهُ الْقَاسِمِيُّ أَبُو مُحَمَّدٍ عَمِيدُ الْوَحَابِ الشَّيْرَازِيُّ لِلتَّدْرِيسِ بِالنِّظَامِيَّةِ أَيْضًا وَتَقَرَّرَ أَنْ يَدْرَسَ هُوَ يَوْمًا وَالتَّبْرِيُّ يَوْمًا وَفِي سَنَةِ

a) O وكلم. *b*) P ajoute; النبوية; I بطيبه. *c*) P ajoute. *d*) P وللتنويه. *e*) O om. En I manque tout ceci depuis ٤٨٢ وفي l. 14 jusqu'à la fin du chapitre.

وقدم بغداداً وتلقاه الوزير أبو شجاع ووصل إلى حضرة الخليفة ليلة
 الأربعاء ثامن ذي الحجة وخلع عليه وأحسن إليه وكان قد
 علق به السِّل فسار نوقته إلى أصفهان وتوفى بها في سنة ٤٧٧،
 وكان قد توجه جمال الدولة عفيف *a* إلى أصفهان في اتمام العقد
 للخليفة على بنت السلطان فعاد إلى بغداد فخلع للخليفة على
 ابن أبي شجاع سنة يومئذ اثنتا عشرة سنة وثقه ربيب الدولة
 وأخرجه لاستقبال عفيف واستمر أبو شجاع في وزارته جريئاً في
 الشجاعة شجاعاً في الجرأة اعلا فحمون العلم ذاتاً لاعل الذمة
 وأبهم الأبرم بلبس الغيار واداء الخيزة على وجه الصغار حتى أسلم
 الرئيس أبو غالب بن الاصباغى غيراً من الغيار ونفصاً لما كان
 على صفحات احواله الحالية بموضع النصرانية من العُبار وأسلم
 الرئيسان أبو سعد بن *c* العلاء بن الحسن بن وهب بن الموصلايا
 صاحب ديوان الانشاء وابن أخيه أبو نصر ابن صاحب الخبر
 وكان في رتبته في السماء وذلك في رابع عشر صفر سنة ٤٨٤
 وثقلت وطأة الوزير على الصغير والكبير وترك تحابة في *d* الدين
 ووافق ذلك وصول كتاب من السلطان في عزله ووقوع ضجر
 الخليفة من فعله فخرج التوقيع بصره في تاسع عشر صفر فانصرف
 وهو ينشد

تَوَلَّأَهَا وَيَسُّ لَهَا عَدُوٌّ وَفَارَقَهَا وَيَسُّ نَهْ صَدِيقُ

a) P ajoute الخادم. *b*) P et bientôt. *c*) IA X, ٢٣ om. Selon le même le nom
 de son cousin était: علي بن الحسن بن علي. *d*) P ajoute امر. *e*) P ajoute امر.

وسار في صحبته واتصل به الامير ارتقى وصار في جملته ووصل الى الموصل فأطاعه اهلها ونسبها له وعرفها وسهلها ونوجه السلطان الى بلاد مسلم بن قريش في اقوى جاش وأوفى جيش فلما علم سلامته ونجاته وانه بالمكر قد فاته ارسل اليه مويّد الملك بن نظام الملك ووثقه بلايمان وأمنه بالمواثيق وقدم به الى السلطان⁵ وهو بالبوازيج فأحلى له جنا الجناب المريع وأسامة في مراد المراد البهيج وكانت احواله قد ذهبت وأمواله قد نُهبت واستقرض ما خدم به وقدم خيله وفيها بشار وكان فريسا سابقا مذكورا وهو الذى نجا به يوم آمد وسبق ووثب الخندق وراهن السلطان شرف الدولة على مسابقته فأجراه مع الخيل في حلبته فجاء¹⁰ سابقا ولما طلع صبوح غرته من ظلام قتامة قام السلطان للاعجاب به وأظهر أنه لاكرامه، وفي صفر سنة ٤٧٨ تجرع شرف الدولة كأس الحمام فآذنه فنك به خادم له في الحمام، قال وكان المظفر ابو الفتح ابن رئيس الرؤساء قد رتب في ديوان الخليفة بعد خروج بنى جهير واستنقل بكسل ترتيب وتديير الى ان وزر ابو شجاع¹⁵ محمد بن الحسين في سنة ٤٧٦ لاميير المؤمنين وخلع عليه خلعة الوزارة ولقبه a ظهير الدين مويّد الدولة سيّد الوزراء صفى امير المؤمنين وخروج في حقه توقيع من انشاء الى سعد بن الموصلايا ووصل عبد الدولة سرهنك ساوتكين الى واسط ومنها الى النيل في شهر رمضان وزار المشهدين الشريفين وأطلق بهما، للاشراف²⁰ مالا جزيلا وأسقط خفارة الحاج وحفر العلقمي وكان خرابا من دهر

a) O ولقب. b) O sans و. c) O et I om.

البلاء *a* وأحاطوا بالعرب فهربوا ورجعوا وطلبوا في كلّ وادٍ ونادٍ وسلبوا
 ولم يحصر تلك الواقعة ابن جبير ولا ارتقف وإنما أصطلى نارعا
 الامير جبق *b* وحقق دماء العرب واستولى على جميع جمالم
 وعلمت ايدي العامة في اموالهم وألجى شرف الدولة مسلم الى
 5 فصيل آمد فعزت الخيلة وأعوت الوسيلة ووصى فخر الدولة ابن
 جبير الامير ارتقف بأن يأخذ عليه الطريف وقال اذا حصل
 شرف الدولة في اليد فتحنا للسلطان البلاد وحينما انظراف
 والتلاد فبذل شرف الدولة للامير ارتقف مالا ليُفرج عنه قال الى
 المال وأظهر العصب عن محكم فخر الدولة ونقس عن خناق
 10 مسلم فسار الى الرقة وذلك في حادي عشر شهر ربيع الأول
 وقصد فخر الدولة ميفارقين ومعه الامراء الاكبر سيف الدولة
 صدقة بن بهاء الدولة وأباز وترشك وخمارتاش في عسكر كثيرين
 ولما قصد خلاط *c* رجع عولاة عنه الى العراق وفي سنة 499
 خرجت ديار بكر عن نظره وسلمها السلطان الى العميد ابي علي
 15 البلخي، فلما شرف الدولة فانه لهما وصل الى الرقة احمد عاقبة
 المشقة وعدا ما بذله لارتق *e* من الحقوق المستحقة فأجز الوعد
 وأرسل المال وصدق المقال ولم يشك السلطان لهما في *f* اليه *g*
 الخبر ان شرف الدولة قد قبض وان مبرم امرة قد نقض فخلع
 على عميد الدولة ابن جبير وأنفذه الى ولايته وكانب التركمان
 20 بطاعته وأنفذ معه الامير آسنقر قبل ان يصير صاحب حلب

a) I لبيلا; P om. *b*) Ces voyelles en P. *c*) O om.
 — IA 1.1. في الحادي والعشرين. *d*) O et I خلاطاً. *e*) P
 ارتق. *f*) P انهي. *g*) O ajoute.

وعاد الشيخ أبو اسحاق إلى بغداد والقلوب إلى حصرتة منقطعته
 والعيون من غيبته مستوحشة ثم توفى قدس الله روحه في ليلة
 الأحد للحادي والعشرين من جمادى الآخرة سنة ٤٧٩ ورتب
 مؤيد الملك أبا سعد المثنوي مدرّسا فلم يرض نظامُ الملك به وجعل
 التدريس للشيخ الإمام أبي نصر الصبّاغ صاحب الشامل *b* فاتفق ⁵
 خروجُ مؤيد الملك وخرج معه المثنوي فعاد متوالياً وفي رتب السمو
 متعلّياً وقد لُقّب شرف الأمة وأبو نصر الصبّاغ مدرّس وتوفى يوم
 الخميس النصف من شعبان وبقي المثنوي مدرّسا إلى أن توفى في
 شوال سنة ٤٧٨، وعُزّل عميد الدولة في صفر سنة ٤٧٩ بكتوب
 خرج إليه من الخليفة واجتمع يارق الحاجب والشحنة والعييد ¹⁰
 وأصحاب مؤيد الملك على باب عمورية حتى خرج بنو جهير بأهلهم
 وحواشيهم وكهّلام وناشيم وساروا إلى المعسكر وحصلوا على المنصب
 الاظهر فان السلطان عقد على فخر الدولة ابن جهير ديار بكر
 وخلع عليه وأعطاه الكوس والعلم وأذن له في الخطبة لنفسه وفي
 السنة بآسمة ثم انقذ السلطان في سنة ٤٧٧ أرتق بن أكسب ¹⁵ *c*
 صاحب حلوان مع التركمان إلى فخر الدولة مددا وتوفى وتقوى
 بأم عددا وعددا وكان ابن مروان صاحب ديار بكر قد استنجد
 شرف الدولة مسلم بن قريش وأعطاه يده على أن يُعطيه أمد
 إذا أمده وأيده وقصد ابن جهير الصلح وقل أكره أن يحلّ
 بالعرب مكروه ²⁰ أنا سببه وعلم التركمان ما رآه فخالقوا هواه وركبوا

a) O ajoute من . b) Cmp. H. Khal. IV, 11; ibn-
 Khall. ed. Wüstenf. n. 410, IA X, ٩٢. c) Selon P et
 IA X, ٨٩; O اكست I ريكست.

استدعى بعبيد^a خراسان ابي عليّ وقال انا^b مَقص اليك بِسرٍ
خفيّ فقال انا من لآ ما نأمرني به عليّ اقوم سنين فقل رأسك
احب اليك ام رأس ابي منصور بن حسن فقال بل رأسي احب
وانا لهما تستطبتني من دائه اطبّ فقال له ان لم تقتله قتلتك
^٥ وصرقتك عن ولاية الحياة وعزيتك خرج من عنده ونسبي خدما
خدمته جمال الملك مختصا وعرف في عقله نقصا فقال ان السلطان
قد عزم عليّ اخذ صاحبكم وقتله غدا والصواب ان تصونوا
بابائهم حرمتكم ابدا فظنّ السخيف العقل ان ذلك عن اصل
وجهد النظر ونظر عن جهل وخاف عليّ تسلّت آل انظم بهذا
10 التوند فعمد الى كسور فقاع نفسه ولما اتته صاحبه بالليل وطلب
الفقاع اتاه بالكوز المسموم فلما شربه احس بالموت فاستدعى اخته
نيوصى اليها فقضى نَحْبَه قبل ان تقع * عليها عينه^d وكان
السلطان قد رحل ونظام الملك قد سبقه فسار مغدّا اربع منازل
حتى لحقه ودخل الى الوزير ولم يعلم بوفاة ولده فعزاه وقال انا
15 ولداك والتخلف عمن ذهب وانت اول من صبر واحتسب، قال
وفي سنة ٤٧٥ سار الشيخ الامام ابو اسحق رسولا من المقتدى
الى السلطان بعد ان اوصله الخليفة اليه وفأوضه شفاحا وشكا من
العبيد ابي الفتح بن ابي الليث سفاحا فوصل الى خراسان وناظر
مع الامام ابي المعالي الجويني وكان في صحبته من اكابر تلامذته
20 الشاشي وابن قنّان والضبري وكان معه جمال الدونة عفيف الخادم

a) P ابي et bientôt ابا au lieu de عبيد P.

b) P انا. c) P اباييه; I s. p. d) O عينيه.

e) O شفاحا.

ومثله لا يقابل بطلب المال فحينئذ اجابت وسدّدت الى الغرض
وأصابت وأخذ فخر الدولة يد السلطان على انعقد وكان فى صفر
سنة ٤٧٥ الى بغداد، وفى جمادى الاولى ورد مؤيد الملك من
اصفهان الى بغداد ونزل فى داره وضربت على يابه الطبول فى
اوقات الصلوات الثلاث وعُدّ a ذلك من منكرات الاحداث ووصل
بعطاء رضيه وقطع به b ضرب الطبل وآذنت للباء بوصول الخيل،
وفى شعبان من السنة جلس مؤيد الملك للعزاء بأخيه جمال
الملك وركب انيه فخر الدولة وعيّد الدولة وأقامه فخر الدولة من
العزاء فى اليوم الثالث ومعه الموكب ٥

- 10 ذكر جمال الملك ابى منصور بن نظام الملك
قال كان كبير اولاد نظام الملك وشيخه دهاء وجُرأة وعزّة ونأخوة
وخاطبه ابوه فى ايام السب ارسلان ان يزر لولده ملكشاه فأظهر
امتناع ابى وقال مثلى لا يكون وزيراً لصبى ثم اقام ببلخ متولياً
وعلى تلك الممالك مستولياً فسمع ان جعفر ك مسخرة السلطان
تكلم على وائده نظام الملك باصفهان وفتر الوزارة لابن بهمنيار 15
فباج وتعيط وثر وأعدّ السب من بلخ حتى وصل الى الحضرة وأخذ
جعفر ك من بين يدى سلطانه c وتقدّم بشقّ قفاه واخراج لسانه
فقضى فى مكانه ثم اوقع التدبير فى حَقّ ابن بهمنيار حتى
اخذه وسماه ثم توجه مع والده فى خدمة السلطان الى خراسان
وأقاموا بنيسابور ودبروا الامور فلما اراك السلطان ان * يبرح 20

a) P وعدّ; I فعّد. b) O om. c) P السلطان; I
السلطانة.

ابن عمه سلطان شاه بن قارون وعاهده وعاهده وأخذ على العهد
 يده، وفي صفر تسلم مؤيد الملك من المهرباط a تكريت وقلعتها
 وأحكمها ووقر عدتها، وفي ليلة الاحد عشر شوال توفي دبيس
 ابن علي بن مزيد وكانت امارته سبعا وستين سنة وقام بالامر
 بعده بهاء الدولة منصور ومضى الى السلطان وط في ثلثي عشر
 صفر سنة ٤٧٤ b بمكنة قوية وقوة متمكنة وقد تقررت عليه اربعون
 الف دينار في كل سنة، وفي شوال سنة ٤٧٤ b خلع المقتدى
 على الوزير فخر الدولة ابن جهير وتوجه ليخطب للخليفة من
 السلطان ابنه وسار بعده ابو شجاع محمد بن الحسين الى المعسكر
 10 فنظم الملك كن يكتب في ابعاده وكان الخليفة راغبا فيه
 لسداده فكتب خطه الى نظام الملك يأمره بالعودة الى المعهود في
 حقه ابى شجاع وأنفذ معه مختصا الخادم فعاد الى بغداد في
 رجب سنة ٤٧٥ في حرمة وافرة وحشمة ظاهرة وأما الوزير ففخر
 الدولة ابن جهير فانه لما وصل الى المعسكر بتجل وعظم ومضى
 15 نظام الملك معه الى ترکان خاتون وخاطبها في معنى الوصلة
 بأبنتها فقالت ان ملك غزنة وملوك الخانية قد ارسلوا في خطبتها
 وبذل كل مناسم عن ولده لها اربعمائة الف دينار فان بذلها
 للخليفة فاني اختار شرفه e وهو اشرف مختار فعرفتها ارسلان خاتون
 زوجة القائم ما يصير اليها من الجلال والجمال وبيت لها الفقيه
 20 المشطب جليته لالحق وحقيقته خلال * وقال حواء عبيد الخليفة f

a) Selon P et I; O s. p. IA X, ٧١, ٣٩. المهرباط. En-
 suite P continuo ومدینتها وکریت وقلعة تکریت. b) O ٤٧٤.
 c) O بعود. d) P وخطبها. e) O مشرفه. f) O om.

وتولى مكانه يَرْنَقَش صاحب فُتُلُخ *a* امير الحاج وجرى فى الاستيلاء على ذلك المنهاج، وأوغل ملكشاه فى بلاد الترك حتى اطاعه صاحب طَرَاز *b* وكانت حُلَّةُ الدولة بجلالته جلالها ذات طَرَاز وفى سنة ٤٧٣ عرض العسكر وأسقط منه سبعة آلاف رجل من الارمن المتشبهة بالترك فوضوا الى اخيه تَكِش *b* بقلعة ونسج *c* ٥ فقوى بزم جانبه وشق عصاه بالعصيان والشقاق وما زال السلطان ملكشاه يقصده فتارة يصالحه وتارة يكافحه حتى ظفر به فى سنة ٤٧٧ وقد كان عاهده ان لا يؤذيه فقوض السلطان امره الى ولده احمد فأخذه وسماه، وفى سنة ٤٧٦ دعا الاقسيس *d* تاج الدولة تَتَش بن الب ارسلان الى دمشق واثقا به خارجا عن خلافه 10 وخرج اليه من دمشق مسلما ولحكومه مستسلما فضرب رقبتنه صبرا وغادره عاريا بالعرء غدرا ودخل الى البلد مستبداً وأصبح الملك به مستجداً، وفى هذه السنة استولى شرف الدولة مسلم بن قريش على حلب، وفى المحرم من سنة ٤٧٣ عاد السلطان ملكشاه من كَرْمَان الى اصفهان وكان قد ورد اليها عام أول وخرج اليه 15

a) P خملع (l. ختلغ autre orthographe). *b*) La *kisra* se trouve en P. *c*) Selon IA X, ٨٩ ونج et Yâcut s. v.; P وُلج; O وُلح. *d*) C'est le même personnage qui porte ailleurs le nom de اَتْسِز (écrit اَطْرَز dans le Ms. de Leide n. 287 f. 193 v.) *Atsiz* = sans cheval. IA X, ٩٨, v., ٧٦ etc., cmp. ibid. p. ٤٩, note 3. Il n'y a donc pas lieu de soupçonner une faute. Faut-il peut-être prononcer *Oulâksiz*, le mot ture *siz* étant écrit ici سيس et اولاق étant substitué à ات? Ce qui me paraît certain c'est que l'article arabe n'entre pas dans la composition du nom, comme a admis l'éditeur d'ibn al-Athîr.

الحُمْر الوحشية السرى اصطادها في طريقه والمنارة باقيةً الى الآن
 تُعرف a بمنارة القرون وكان قد خرج الى الصيد وعاد في ثالث
 شوال فابتدأت به حتى محرقة من امعنه في اكل لحم الصيد
 فتوقى في سادس عشر الشهر b وعاد الملك بظهور وفاته منقسم
 5 انظروا وكانت قد جرت بينه وبين الخليفة في تلك الايام وحشة
 اساءت الظنون ونسبت الى عورتها المنون ومن اسباب الوحشة
 اقتراحه c على الامام المقتدى انتقاله عن بغداد الى حيث يختاره
 من دمشق * او الاجاز d وعدم من جانبه الامام ما يجب من
 الاكرام والاعزاز فطلب منه المهلة ثم كفى امره ولم يخف النقلة
 10 قال وقد كان قرر فتح اقاليم الدنيا فجعل الامير بوسق e للروم
 فصايقها حتى قرر على قسطنطينية له في كل سنة حمل ثلثمائة
 الف دينار للسلطان وثلثين الف دينار له جزية يودها الرومي
 بالنعار وانهاون وسير اخاه تاج الدولة تنش الى الشام وقرر معه
 فتح ديار مصر وبلاد المغرب وأمر ملوكيه بزبان صاحب الرعا وأن
 11 سنقر صاحب حلب ان يطيعه على هذا الغرض ويساعده على
 اداء هذا المفترض وأمر سعد الدولة كهرايين بفتح بلاد اليمن
 واستخلاص زييد وعبدن فسير اليها جيشا قدم عليه ترشك f
 فضى اليها واستولى واستعلى ومات بها وعمره v سنة وهو مجذور

a) I et P avec و. b) P شوال. c) P اقتراحه. d) P
 والاجاز. e) P prononce بَبَسَق, mais la transcription
 grecque de ce nom est Πρσσυζ. f) Selon I et IA X,
 ١٣٧; O تَرَشَك; P تَرَشَمَك; les voyelles ont été ajoutées
 conjecturalement.

باكيا فسأله عن موجب اشتكائه وسبب بكائه فقال اشتريت
بُطيطيخًا بَدْرِيهَات لَاعود بَرِحَهَا عَلَى *a* عِيَالِي وَأُعِيدَ مِنْهَا رَأْسٌ
مَالِي فَأَخَذَهَا مَتَى مِّن يَدِهِ *b* فَوَقَى أضعفُ عَنِ الْإِخْذِ عَلَى *c* يَدِهِ
وَتَرَ كُنَى التَّرْكِي وَهُوَ يَصْحَكُ مِنْ بَلِيَّتِي وَأَنَا أَبْكِي مِنْ نَكْدِهِ فَقَالَ
لَهُ السُّلْطَانُ طَمَبٌ نَفْسًا وَاسْتَبَدُّ مِنَ الْوَحْشَةِ أَنْسًا فَهَلْ تَعْرِفُهُ ^٥
فَأَنْكَرَ مَعْرِفَتَهُ وَكَانَ الْبَطِيخُ فِي أَوَّلِ بَاكُورَتِهِ وَلَا يَكْمَدُ يُصَابُ مِنْهُ
شَيْءٌ فِي الْبَلَدِ فَقَالَ السُّلْطَانُ لِبَعْضِ خَوَاصِمِهِ قَدْ أَشْتَهَيْتُ بَطِيخًا
فَأَجْتَبِدْ فِي تَحْمِيلِهِ وَنُو وَاحِدَةً نَا زَالٍ يَطْلِبُهُ *d* حَتَّى قَالَ لَهُ بَعْضُ
الْأَمْرَاءِ عِنْدِي وَقَدْ أَحْصَرَهُ عِبْدِي فَلَمَّا عَرَفَ مَلِكُ شَاهِ *e* أَحْصَرَ
الْمُنْتَظَمُ وَقَالَ خُذْ بِيَدِ عِذَا الْإِمِيرِ فَاتَهُ مَلُوكِي وَقَدْ وَجِئْتَهُ نَا ¹⁰
فَقَدَى نَفْسَهُ عِنْدَهُ بِثَلَاثِمِائَةِ دِينَارٍ وَأَثَرِي صَاحِبُ الْبَطِيخِ بَعْدَ
اِقْتِنَارٍ وَكَانَ مَحَبًّا لِلصَّيْدِ وَقِيلَ أَنَّهُ كَانَ حَصَرَ عِدَدَ كُلِّ مَا
اصْطَادَهُ *f* بِيَدِهِ فَبَلَّغَتْ عِدَّتُهُ عَشْرَةَ آلَافٍ فَتَصَدَّقَ بِعَشْرَةِ آلَافِ
دِينَارٍ وَكَانَ بِالْعِبَارَاتِ ذَا اهْتِمَامٍ وَبِالْعَرَامَاتِ فِيهِمَا ذَا غَمَامٍ فَحَفَرَ
أَنْبَارًا وَأَوْثَقَ عَلَى الْمَدِينِ أَسْوَارًا وَأَنْشَأَ رِبَاطَاتٍ فِي الْمَقَاوِزِ وَقَمَانَاتٍ ¹⁵
لِللَّجَائِزِ وَمِنْ جَمَلَةِ جَمِيلِ صِنْعِهِ فِي الْعِمَارَةِ عِمَارَةُ مَصْنَعِ طَرِيفِ
مَعْنَى وَمَنْزِلَتِهَا وَتَسْمِيْلُ مَا تَوَعَّرَ مِنْ مَسَانِكِ قَوَافِلِهَا وَخَرَجَ سِنْدَةً
مِنَ الْكُوفَةِ لِنُودِيْعٍ لِلْحَاجِبِيْنِ فَجَاوَزَ الْعُدَيْبَ وَبَلَغَ السَّبِيْعَةَ *g* بِقُرْبِ
الْوَاقِعَةِ وَبَنَى عِنْدَكَ مَنَارَةً تَرَكُ فِي أَثْنَتَيْهَا قُرُونِ الضَّمِيمِ *h* وَحَوَافِرَ

a) P إلى. *b)* O يَدُ. *c)* O عن. *d)* P يطلب.

e) P السلطان. *f)* P صاده. *g)* Ainsi portent O et I;
P السبعية; Yâcut IV, ٤٤٨ n'en fait pas mention; IA X,
١٠٣ (et ١٤٤) السبيعي (Cmp. ibid. note 6). *h)* P الظباء.

اصناف الناس السُّقَمِ ودبَّ الى الميرى السقم وتوفرت على التوقى
 انهم وتعين على السلطان ان يكاشفكم مدافعا لئلا ينسبه العوام
 وأعد الدين الى الاتحاد وفساد الاعتقاد كما جرى على ملك
 كبريان فان الرعية اتهموه بالبيع الى القوم فبسطوا به وقتلوه واقاموا
 5 ملكا آخر مقامه وسيأتي ذكر بعض الاحوال في ايام السلاطين
 الذين ولوا وما كان سلطان يلى يثقف بخواصه وسعى ذوو الاعراض
 في ذوى اختصاصه وثما عرفوا جد السلطان في اباداة القوم سعى
 بعض الناس ببعض واحب وصمه بالاتحاد لسابق a عداوة وبغض
 ووصمه باسم لم يماحه عنه b غير السيف ولم يجد محيدا عن
 10 التزام خيف وبقي في عذ الاضداد والاصطدامات ، خلق
 كثير * وجم غفير ، ولم يبق للاكبر في دفع ما عرا رأى ولا تدبير ،
 قال وتوقى امير المؤمنين المقتدى بأمر الله بعد سنة وكان في سنة
 واحدة موت السلطان والوزير وجميع اركان الدولة كل شىء
 عائداً الى وجهه ٥

15 قال الامام السعيد عماد الدين محمد بن محمد بن حامد
 الاصفهاني الكاتب رحه وقدس روحه
 ذكر نبذ من حوادث واخبار في ايام ملكشاه اغفلها الوزير
 انوشروان

قال رحه ولد ملكشاه في التاسع عشر من جمادى الاولى سنة ٤٤٧
 20 وتوقى في السادس عشر من شوال سنة ٤٨٥ وعمره ٣٨ سنة وأشهر
 وكان يُعرف بالسلطان العادل ومن جملة عدله انه رأى شاكياً

١) P السابق. ٢) O et P om.; au lieu de يماحه

O porte سُمى. ٣) O om.

وقلائع *a* منبوعة وبدأ من القتل والفتك بأمرٍ شنيعة وخفيت عن
 الناس احوالهم ودامت حتى استتمت على استتار بسبب ان لم
 يكن للدولة اصحاب اخيمار وكان الرسم في أيام الديلم ومن قبلهم
 من الملوك انهم لم يخلوا جانباً من صاحب خبر ويريد فلم تخف
 عنهم اخبار الاقصى والاداني وحال الطائع والعاصي حتى ولى في ^٥
 الدولة السلجوقية الب ارسلان محمد بن داود ففاوضه نظام الملك
 في هذا الامر فأجابته انه لا حاجة بنا الى صاحب خبر فان *b*
 الدنيا لا تخلو كل بلد فيها من اصدقاء لنا وأعداء فاذا *c* نقل
 اليها صاحب الخبر وكان له عرض اخروج الصديق في صورة العدو
 والعدو في صورة الصديق فأسقط السلطان هذا الرسم لاجل ما ¹⁰
 وقع له من الوهم فلم يشعر الا بظهور القوم وقد استحكمت قواعدهم
 واستوثقت معادتهم وأخافوا السبيل وأجالوا على الاكبر الاجل وكان
 الواحد منهم يهاجم على كثير *d* وهو يعلم انه يقتل فيقتله غيلة
 ولم يجد احداً من الملوك في *e* حفظ نفسه منهم حيلة فصار الناس
 فيهم *f* فريقين منهم من جهرت بالعداوة والمقارعة ومنهم من ¹⁵
 على *g* المسامحة والمودعة فمن عاداهم خاف من فتكهم ومن سالمهم
 نسب الى شركهم في شركهم وكان الناس منهم على خطر عظيم من
 الجهتين فأول ما بدأوا بقتل *h* نظام الملك ثم اتسع الخرق ونفقه
 الفتق ولما كانوا قد تجمعوا من *i* كل صنف تطرقت الى جميع

a) Le و manque en O et P (ce dernier om. encore
 كـمبـير *b*) O om. *c*) P فان. *d*) I et P
e) O من. *f*) P منهم. *g*) P عن. *h*) P بقتله.
i) P في.

وَأَبُو شُجَاعٍ فِي وِزَارَتِهِ *a* كَالْأَخْرَسِ لَا بَدْلَ دُونَهُ الْخَرَسُ
 أَبْدَى جَهْمِيرَ أَرْتَجِي وَعَمُّ بِأَلَمْسِ اقْرَبُ *b* سَوْنَةَ غُبْسِ *c*
 أَعْلَى أَمْرِهِمْ إِذَا نَقَفَ السَّطْرِيخَ عَنْهُمْ أَوْ غَلَا أَلْدَبْسُ
 وَاللَّهُ لَوْ مَلَكَوا السَّمَاءَ لَمَا عَرَفُوا وَلَا اعْتَرَفُوا وَلَا اتَّجَسَّوْا
 ٥ أَمْ بِبَابِ إِبْرَاهِيمَ *d* أَفْصَدَهُ قِيَهَاتِ خَابِ الظَّنِّ وَالْخَدْسِ
 فَمَا كَانَ مَكْمُوسًا وَكَانَ لَهُ جَسَدٌ فَرَزَلِ الْجَمُودِ وَالْأَحْبَسُ
 أَمْ أَعْنَفَى ابْنَ أَخِيهِ مُرْتَجِيًا عَلَقْنَا لَهُ مَنْ ظَهْرَهُ تَرَسُ
 نَدَقَتْ أَيُّورُ التُّرِكِ فَفَحَّتَهُ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا بِرَسْ *e*
 ذَكَرَ ظُهُورَ الْإِسْمَاعِيلِيَّةِ

10 قَالِ فَمَنَابِتِ النُّوَابِ وَظَهْرَتِ *f* أَعْجَابِ وَفَارِقِ الْجَمُورِ مِنْ بَيْنِنَا
 جَمَاعَةَ نَشَأُوا عَلَى طِبَاعِنَا وَكَالسُوا بِصَاعِنَا وَكَانُوا مَعَنَا فِي الْمَكْتَبِ
 وَأَخَذُوا حَقًّا وَافِرًا مِنَ الْفَقْهِ وَالْأَدَبِ وَكَانَ مِنْهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ
 الرِّيِّ وَسَاحٍ فِي الْعَالَمِ وَكَانَتْ صِنَاعَتُهُ الْكِتَابَةَ فَخَفِيَ أَمْرُهُ حَتَّى ظَهَرَ
 وَقَامَ فَأَقَامَ مِنَ الْفِتْنَةِ كُلِّ قِيَامَةٍ وَاسْتَوَى فِي مَدَّةٍ قَرِيبَةٍ عَلَى حَصُونِ

a) 21a وسادته. Le nom de ce vizir du calife al Moqtadi est ابو شجاع محمد بن الحسين ظهير الدين, il mourut en 488. *b*) Les Mss. portent الاقرب. *c*) O s. p. 21a غبس. Les benou-Djahir, Fakhr ad-daula et ses deux fils ont déjà été mentionnés ci-dessus. *d*) C. à-d. Ibrâhîm ibn-Coraich ibn-Bedrân l'Oqailide, frère de Charaf ad-daula Moslim ibn-Coraich (tué en 477) que le sultan avait emprisonné en 482. Le fils de son frère, mentionné un peu plus loin est probablement Ali ibn-Charaf ad-daula sur lequel on peut voir IA X, 139, 10. Il avait encore un autre fils nommé Mohammed. *e*) O ترس. *f*) P وبانت.

وَأَنْزَوْنِي ^a قَبَارِدٍ سَمِحٍ
 لَوْ أَنَّ نُورَ الشَّمْسِ فِي يَدِهِ
 مَتَخَفْتُ ^b أَيَّ أَنْبِي دَمِثْ
 وَمَا كَمَدَ الْقَصَابُ ^c فَعَقَّتَهُ
 وَحَزْبِيَّةُ الْأَسْكَافِ خَارِنُهُ
 قَدْ صَارَ مَالُ الْأَرْضِ فِي يَدِهِ
 هَذِي أُمُورُ الْمَلِكِ أَجْمَعِيهَا
 وَقَدْ هَمَمْتُ بِأَنْ أَفَارِقَهُمْ
 لَكِنْ ثَنَانِي ^e عَنِ فِرَاقِهِمْ
 مَنِ ذَا أَرْوَمٍ وَأَجْنَدِيهِ لَقَدْ
 الْمَقْتَدِي ^f الْمَسْكِينِ لَيْسَ لَهُ
 بَيْنِي وَيَنْقُضُ مَا يُشْبِهُهُ
 هَذَا وَكُهُرَاتِيْنَ شَحْنَتُهُ
 رَجُلٌ وَلَكِنْ مَا لَهُ ذَكَرٌ

5 كَالْمَوْتِ فِيهِ الْبَرْدُ وَأَتَيْسُ
 مِنْ بَحْلِهِ لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ
 وَأَخْفُ مِنْ حَرَكَانِهِ قُدْسُ
 لَا يُسَوِّرُ قَصَابِي نَسَا رَمْسُ
 10 رَخْوُ الْخُنْتَارِ ^d مَغْسُ قَلَسُ
 عَفْوًا وَقِيْمَةٌ رَأْسُهُ فَلَسُ
 فَسَعُودُهَا مِنْ أَجْلِهِمْ نَحْسُ
 وَتَنَجَّدُ بِي عَيْرَانَةُ عَنَسُ
 عَلِمِي بِأَنَّ الْبَاسَ قَدْ خَسُو
 10 عَمَّ الْبِلَاءُ وَأَشْكَدَ الْبَلَسُ
 عَقْلٌ وَلَا رَأْيٌ وَلَا جَسُ
 فَكَأَنَّهُ مُتَبَخَّرٌ يَفْسُو
 كَالْكَلْبِ خَسِبَ بَارِدُ نَمْسُ ^g
 أَنْتَمِي وَلَكِنْ مَا لَهَا كُسُ

هذه الابيات الثلاثة في الاديب الزوزني وكان
 يلقب بكامل الملك وكنيته ابوالمختار وكان له منصب الطغراء
 هو عبيد واسان (? قاشان ? خراسان ل.) وكان في ابتداء امره غلام .
 Cmp. ci-dessus p. 41. b) متخفف . c) Note
 en I: هو عبيد واسان (? قاشان ? خراسان ل.) وكان في ابتداء امره غلام .
 قصاب بمدينة نسا . d) الخنثار ; 21a للثنان (ce ms. continue
 يعرف بان حرب الخازن وكان افرع . Note en I: (كانه قيس
 . وخرابين الاموال في يده . e) ثناني 21a , ثناني O .
 vers manque en 21a et le suivant se lit après 1. 14.
 الامير كوهراثين كان شحنة Note en I: فس I ; نَس O
 . ببغداد وكان خصيا

زمانهم وكان تاج الملك يظهر انه صائم الدهر قال ورايت صلة لناج
 الملك خمسة عشر الف دينار في اكياسها، قال ومع خلائم الرضية
 والحصال الزكية لم يخلصوا من ابناء الزمان ونشبت فيهم مخالب
 الهجاء وعثرت بهم السنة الشعراء وقد جمعهم ابو يعلى ابن

٥ الهبارية في قصيدته التي يقول فيها a

لَوْ أَنَّ لِي نَفْسًا حَرَبْتُ لِمَا	أَلْقَى وَلَكِنْ لَيْسَ لِي نَفْسٌ
مَا لِي أَتَيْمٌ نَدَى زَعَانِقَهُ b	شَمَّ الْقُرُونِ أُنُوفِيْمٌ فُطُسُ
لِي مَا أَنْتُمْ مِنْ سَوْ فَعَلِمُ	وَلَهُمْ بِحَسَنِ مَدَائِحِي عُرْسُ
وَلَقَدْ عَرَسْتُ الْمَدْحَ عِنْدَكُمْ	ضَمْعًا فَحَنَظَلْتُ ذَلِكَ أَعْرَسُ
أَشْشِيحُ عَيْنَيْكُمْ وَسَيَدْعُمُ	حَرِيفُ تَعْمَرُ بِرَارٍ جَبَسُ c
كَأَلْجَائِلِيْفِ عَلَى عَصِيَّتِهِ	يَعْدُو وَدَارَ خَلْفَهُ أَلْقَسُ
وَأَلْنَصِيحُ أَعْنُدُورُ d حَى أَمِي	جَنْبِ أَنْوَزِيرٍ كَأَنَّهُ جَعَسُ
وَأَبُو أَلْفَتْوحِ e وَأَنْتَ تَعْرِفُهُ	وَسَهِيْلٌ مِثْلُ أَنْكَلِبِ يَنْدَسُ
وَخَلِيْفَةُ أَلرَّقِيِّ الْحَبِيْبُ لُدُ	بِأَتْنَيْسِ فَرَطُ أَلْقُرْبِ وَالْأَنْسُ
وَأَبُو الْغَنَائِمِ f فِي تَبْطُرْمِهِ	يَعْلُو وَبَيْسَ لِيَوْمِهِ أَمَسُ

a) La satiro suivante ne se trouve pas en P, mais on la lit encore dans notre ms. 21a, p. 162. (Anthologie d'Imâd ed-dîn, Notice sur ibn-al-Habbâriya). b) I et 21a زغانفة.

c) Ms. 21a جيس (C. à d. Nizâm al-Molk). d) O العندور; I الهندور. Le personnage indiqué est أبو بكر الناصح بن عبد الله بن حسين. Il remplit les fonctions de qâdhi à ar-Rai et mourut l'an 484 (Cmp. IA X, 130). e) أبو الفتح الطوسي صاحب نظام الملك (Cmp. IA X, 130). f) Le vizir Tâdj al-Molk, successeur de Nizâm al-Molk.

تبصيصاً وسبب ذلك ان المماليك النظامية اتهموه بقتله فأجمعوا على عداوته وقتلوا به فعلم الناس ان سلامة تلك الدولة وأربابها وسلامة سلطانها كانت بسلامة ذلك الشيخ منوطاً وحياطته محوطة، قال ولما ملَّ السلطان طول مدته واستنطاة مكنته انقذه اليه يوماً تاج الملك برسالة ووكَّل على لفظه بعين *b* من اكبر خواصه⁵ حتى يبلغ في ابلاغها ولا يرافقه في ادائها وكان مضمون الرسالة انك استوليت على ملكي وقسمت ملكي على اولادك وأصهارك والمماليك فكأنك لم في الملك شريك اتريد ان أمر يرفع دواة الوزارة من بين يديك وأخلص الناس من استنطائك فأجاب جواب¹⁰ مثبت رابط القلب حاضر اللب غير مرتاع ولا مرتابٍ وقال قولوا للسلطان كأنك اليوم عرفت أني في الملك مساهم وفي الدولة مقاسمك وأن دواتي مقتزنة بتاجك فتني رفعتها رفع ومتى سلبتيا سلب فلما سمع جواب الرسالة¹⁵ اذاد في غيبته عليه واستشاطته وكان ما جرى على نظام الملك من الاعتبال تجويراً من السلطان مضمراً وأمرًا مبيئاً مدبراً، قال ونظم ابو انعم¹⁵ النحاس ابياتا بالفارسية يخاطب فيها السلطان فقال ما معناه كان ملكك من ابي علي وأبي سعد وأبي الرضى بالعلو والسعد مرضياً فلما آل الى ابي الغنائم وأبي الفضل وأبي انعم عد من كسوة جمالها عرباً عنى بالاولين نظام الملك الوزير وشرف الملك المستوفى وكمال الدولة المشرف المنشى وعنى بالآخرين تاج الملك²⁰ الوزير ومجد الملك وسديد الملك المنشى مع أنهم كانوا افضل اهل

a) P نقذ. b) I نقيبين. c) O et I avec و. d) P ف. e) O avec.

فغير تاج الملك ببهجته « المقبولة واصغره السلطان اليه اوضاع
المملكة جميعها وبدد نظامها النظامي وبدل احسانها للحسنى
وأذعب حلاوة قبول الوزير من قلب السلطان وظهرت عليه آثار
الملال ونطقت اساريه بأساره كالمه يسوع بأساره صفاؤه ويلوح في
5 قرارة حصبأوه ومع ذلك كلما زاد تقرب السلطان لتاج الملك
ازداد تقربه الى الوزير بالتوقير والتوقير فقد *a* كنت عديته نكبة
عميد الدولة وسيد الرؤساء فلم يغير من السلطان بذلك الادباء *c*
لكنه تحيل عليه ودبت في انبطن عقارب اليه وكان يكرم محمد
الملك المستوفى ويثنى عليه عند السلطان وكان سديد الملك ابو
10 انعالى المفصل بس عبد الرزاق بن عمر عرض الجند *d* فقربه ايضا
تاج الملك وجعله من حربه واستولى بهما على حيازة الاموال والاعمال
وانفقوا على حمل نظام الملك ومخالفته وغيروا رأى السلطان في
وزارته وراموا ازالة ذلك انبؤ العظيم ونشر ذلك السلك التنظيم
وعو شيهتم قد طعن في سنه وبلغ بقوته امد وعنه وأيس من
15 نجابة اولاده وذل عمره حتى ستمه وأنس بالملكات فلن تولد فلم
يكثرت بهم ولم يلفتن اليهم ولا تأثر بكيدهم ولم يقم وزنا لعمرهم
وزيدهم فقتل يوما غيلة بستين ملحد ودفن بدفنه الجود والفصل
والدين في ملحد وذلك في سنة ٤٨٥، وتوفي السلطان بعد قتل
الوزير بثلاثة وثلاثين يوما ولم يعيش تاج الملك بعد ذلك اكثر من
20 ثلثة اشهر على الحرف والخطر ثم قتل قتلا ذريعا وبضع بالسيوف

a) O ملحته، I بهجته. *b*) O om. P continue de
كانت نكبة كمال الملك وسيد الرؤساء عميد الدولة: *c*) الادبا I. *d*) P الجيش. *e*) P ajoute عليه.
كانت عديته (O عديته).

والطغراء واقلم مدّة واستناب ابا المختار الروزني « ثم استعفى فتوى
 ابو المختار بحكم الاصلية ونعت بكمال الملك وكان من نواب كمال
 الدولة ابي الرضى وأنباعه فبلغ الى منصبه ثم انتقل الى جوار
 ربه وكان الرئيس تاج الملك ابو الغنائم المرزيان بن خسرو فيروز
 من اولاد الوزير بغارس وقد خدم السرهنك ساوثكين مدّة وهذا⁵
 الامير كبير الدولة والمتحكّم فيها وكان قد اتى على تاج الملك
 عند السلطان وشكره وذكر انه يصلح لخدمته وقال انه معتمده
 على خزانته وأمواله وكان رجلا سرياً بهياً فصيح اللهاجة حسن
 البهاجة

- 10 لَهُ حَمَمٌ لَا مَنْتَبِي لِكِبَارِهَا وَحَمَمَةٌ الصُّغْرَى أَجَلٌ مِنَ الدَّهْرِ
 نُهُ رَاحَةً لَوْ أَنَّ مِعْشَرَ جُودِهَا عَلَا لَبَرَّكَانَ أَنْبَرُ أَنْدَى مِنَ الْبَاحِرِ
- فقبله السلطان وأقبل عليه وولاه وزارة اولاده الملوك وسلم اليه
 خزانته وولاه النظر في امور ديرة وخرمه وعول عليه في بعض
 الولايات وقص اليه امر بعض العساكر وجعل له مع ذلك كلفة
 ديوان الطغراء والانشاء

- 15 أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثِيَابَ الْعُلَى فَلَمْ تَطُلْ عَنْهُ وَاسْمٌ تَقْصُرُ
 فاستناب عنه الكيا مجير الدولة ابا الفتح على بن الحسين
 الأرسطاني وصار كاتب الرسائل وكان اوحده عصره ونسيجه وحده
 وكان رجلا سكيناً حسن السميت كثير الآذونات موصوفاً بالثبات

a) O الروزى. b) Ici P seul a الملك. c) I ajoute
 كما قال ورايت صلة له ; P ajoute ici les mots :
 خمسة عشر الف دينار في اكماسها وكان يظهر انه صايم الدهر
 qui doivent être insérés ci-après p. 44 l. 1, où ils se trou-
 vent en O.

وزاد ذلك في منزلته وصُرب له سُرْدِق وله الكسوس والعلم والليل
والحشم، واما النائب عن شرف الملك فقد كان الاستاذ ابا غالب
البرأوستاني من اهل قُسم والنجيب الجرباذني ثم انصرف ابو
غالب وتولى مكانه في النيابة الاعز الكامل ابو الفضل اسعد بن
محمد بن موسى البرأوستاني فلم يزل نائبا الى ان صار استاذا
وُلِّق « بماجد الملك بعد شرف الملك ولم يكن لاحد من
السلطين مستوفى كُلى الفضل في الصمبط والتحقق والذكر
والتيقظ وحفظ القوانين وتديبير الدواوين وكان ايضا ملجأ
نفضلاء الزمان وموسعا عليهم بالاحسان وكان على باب السلطان وفي
ديوانه كتاب فضلاء وكفاة كبراء ونواب علماء اذكياء وكان مُتوِّلي
فارس وزير * يقال له *b* ابن بهمنيار ويلقب بعبيد الدولة وهو
رجل بصير بالاعمال ذو عمّة عالية فأتصل بخدمة السلطان وعلت
مكانته وسمت منزلته وصار بينه وبين سيد الرؤساء اتحادا وصدافة
ووداد وجمعت بينهما عاقبة عداوة الوزير نظام الملك ومخالفته
وتصادة على عداوته وكيف تكون عاقبة حال المدير إذا عادى
المقبل فلم يزالا حتى نُكبا وأعيننا وطردا وعُجرا بعد ذلك انقرب
وأبغضا بعد ذلك الحبّ وساجنا واعتقلا وحبسا وسُملا وسقطت
منزلة كمال اندولته *a*، ايضا بسقوط منزلة ولده وأدركته حُرْفته
وتكَبَّته نكبته *c* وخدم من ماله الخزانة السلطانية بثلاثمائة الف
دينار وزادت جلالة نظام الملك بعداوة المذكورين اضعاغا وتوِّلي
مؤيد الملك بن نظام الملك كمال اندولته *f* من ديوان الانشاء

a) P وتلقب. *b*) يسمى. *c*) P avec techdid. *d*) Mss.
الملك. *e*) P et I om. *f*) P الدين; O الملك.

كبروا في دولته فأوطأ عَقَبَهُمْ وَأَعْلَى رُتَبَهُمْ ثُمَّ أَنَّهُ لَمَّا وَقَرَّ الْأَمْوَالُ «
 عَلَى الْخِزَانَةِ وَانْعَسَكَرَ جَعَلَ فِيهَا لِرَبَابِ الْعُلُومِ وَأَحْدَابِ الْحَقِيقِ حَقِيقَةً
 لَا تَوْخَّرُ وَرُسُومًا لَا تَغَيِّرُ وَصَبْرًا أَحْسَانَ السُّلْطَانَ بَيْنَ أَهْلِ الْعِلْمِ
 مِيرَاثًا يَأْخُذُ وَنَهْ بِقَدْرِ الْفَرَائِضِ وَيَأْمَنُونَ بِهَا مِنَ النُّوَاتِبِ وَالْعَوَارِضِ
 فَلَا جَرَمَ تَذَلَّلَتْ لَهُ الْمَصَاعِبُ وَتَبَسَّرَتْ لَهُ الْمَطَالِبُ وَدَانَتْ لَهُ ٥
 الْمَشَارِقُ وَالْمَغَارِبُ ٥

ذَكَرَ الْأَكْبَرُ وَالْكَتَّابُ فِي زَمَانِهِ وَفِي الْكَمَالِ وَالشَّرْفِ وَسَيِّدِ الرَّؤَسَاءِ

وَأَبِي بَهْمَنِارَ وَتَلَجَ الْمَلِكُ

قَالَ كَانَ نَظَمَ الْمَلِكُ مُؤَيَّدًا بِقَرِينَيْنِ مُؤَيَّدَيْنِ نَدْوَلَتَهُ أَمِينَيْنِ وَشَا
 كَمَالَ الدَّوْلَةِ c أَبُو الرِّضِيِّ فَضَلَ اللَّهُ بِسِنِّ مُحَمَّدٍ صَاحِبِ دِيْوَانِ 10
 الْإِنشَاءِ وَالطُّغْرَاءِ وَشَرَفَ الْمَلِكُ أَبُو سَعْدٍ d مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ
 مُحَمَّدٍ صَاحِبِ دِيْوَانِ الزَّمَامِ وَالْإِسْتِيفَاءِ وَكِلَاهُمَا صَاحِبُ الرَّأْيِ
 وَالتَّدْبِيرِ وَالْجَاهِ وَالْمَالِ وَالدَّعْوَاءِ وَمَعْدِنُ الْفَضْلِ وَالْعِصْمَةِ وَكَانَ لِبُهْدَيْنِ
 الْكَبِيرَيْنِ نَائِبَانِ وَلِلْكَمَالِ وَلِدَةُ سَيِّدِ الرَّؤَسَاءِ أَبُو الْخَاسَنِ مُحَمَّدٌ وَكَانَ
 مَقْبُولًا مَقْبُولًا قَدْ اخْتَصَّهُ السُّلْطَانُ بِخِدْمَتِهِ وَاخْتَارَهُ لِنَدْمَتِهِ 15
 وَاسْتَأْمَنَهُ عَلَى سِرِّهِ وَبَلَغَتْ مَرْتَبَتُهُ مِنَ اصْطِفَاءِ السُّلْطَانِ إِلَى غَايَةِ
 لَمْ يَبْلُغْهَا أَنْبَسُ وَلَمْ يَصِلْ إِلَى رُتَبَتِهَا جَلِيْسٌ وَقَدْ كَتَبَ إِلَيْهِ
 السُّلْطَانُ يَسْتَنْبِطُهُ بِحَظِّ يَدِهِ بَيْتًا بِالْفَارَسِيَّةِ مَعْنَاهُ أَنْكَ لَا تَنْتَاقِرُ
 بِالْغَيْبَةِ عَنِّي فَأَنْكَ تَجِدُ مِنْ تَأْنَسُ بِهِ غَيْرِي وَأَنَا أَتَأْتِرُ بِغَيْبَتِكَ فَأَنْكَ
 لَا أَجِدُ الْإِنْسَ بِغَيْرِكَ، قَالَ فَصَارَ خَنْدَنَا لِنَظَامِ الْمَلِكِ وَتَرَوَّجَ بِأَبْنَتِهِ 20

a) P المل . b) O ici et ailleurs بهمينار . c) O et
 P portent ici الملك , mais emp. p. ٦١ n. b. d) P
 سعيد .

الفواحي والنوادي على النوادي فلما الملك الى النظام والدين الى
 انقوام وعمر الولايات ووالي العجرات وكانت اعادة جارية بحباية الاموال
 من البلاد وصرفها الى الاجناد ولم يكن لاحد * من قبل « اقطاع
 شرأى نظام الملك ان الاموال لا تحصل من البلاد لاختلالها ولا
 يصح منها ارتفاع لاعنلالها ففرقها على الاجناد اقطاعا وجعلها لهم
 ٥ حاصلًا وارتفعوا فنوحت دواعيهم على عمارتها وعات في اقصر مدّة
 الى احسن حالته من حليتها وكان للسلطان نساء يُدّون بتسبه
 ويُدّون بسببه ويستطيلون بأنهم ذوو قرابته فقصر ايديهم ومنع
 تعديهم وساس جمهور بتدبيره ونظم امور بسياسته وربما قرّر
 10 لواحد من الجند الف دينار في السنة فوجه نصفه على بلد
 من الروم ونصفه على وجه في اقصى خراسان وصاحب القرار راضٍ
 ونيقينه بحصول منه غير متقاض وتوقيعه ممنون التعمير وتوقيفه
 لسبب السداد مفروون بالتوقيف فقسّم الملك الذي حازه السيف
 بقلمه احسن تقسيم وقدمه اعدل *b* تقويم وكان ينظر في الاوقف
 15 والمصالح ويرتب عليها الامناء ويشد في امرها ويخوف من وزرها
 ويرغب في اجراءها ويكلها الى الامنة ولا يدعها مأكلة للخونة
 ويوظف على ملوك الاطراف وعلى اقليم الممالك والامصار جملاً لخرانة
 السلطان يحملونها وخدماء عن عصمة * ولايتهم يوصلونها وقرّر معهم
 للتصوير الى الخدمة ومولات الخدمت للحصرة والوصول بالعساكر
 20 النجمة حتى ملأ الخزان بالذخائر والمال بالعساكر ونشأ له اولاد

a) P قبل ذلك; I om. b) O احسن; I porte اعدل
 au premier lieu. c) P ويكلها. d) P وخدمة. e) P
 ولايتهم يحملونها وقرّر معهم الوصول.

نشأ للناس اولاد نجباء وتوفّر على تهذيب الابناء الآباء ليُحَضَرُوا
 في مجلسه ويَحْظُوا بتقريبه فأنه كان يرشّح كلّ احد لمنصب
 يصلح له بمقدار ما يرى فيه من الرشد والفصل ومَن وجد في
 بلدة قد تميّز وتبحّر في العلم بنى له مدرسة ووقف عليها وقف
 وجعل فيها * دار كتب *a* قَالَ وَكَأْتما عناه ابو الضياء الحمصيّ بقوله ^٥
 وَمَا خُلِقْتُ كَقَاكَ إِلَّا لِارْبَعٍ وَمَا فِي عِبَادِ اللَّهِ مِثْلَكَ ثَانٍ
 لِتَأْجِيرِ عَيْدِ هِنْدِيٍّ وَأَسَدَاءِ نَائِلٍ وَتَقْبِيلِ أَفْوَاهِ وَأَخْبَدِ عِنَانِ
 قَالَ وَظَهَرَ مِنْ تَدْبِيرِهِ فِي سِيَاسَةِ الْمَمَالِكِ مَا قَالَهُ *b* سَلِيمُنْ بْنُ عَبْدِ
 الْمَلِكِ عَاجِبَتْ لَهُوَلَاءِ الْأَعْجَمِ مَلَكُوا الْفِ سَنَةً فَلَمْ يَحْتَاجُوا إِلَيْهِ
 سَاعَةً وَمَلَكْنَا مِائَةَ سَنَةٍ لَمْ نَسْتَغْنِ عَنْهُمْ سَاعَةً، قَالَ وَفِي عَصْرِهِ ¹⁰
 نَشَأَ طَبَقَاتُ الْكُتُبِ لِلْجِيَادِ وَفَرَعُوا الْمَنَاصِبَ وَوَلَّوْا الْمَرَاتِبَ وَلَمْ يَزَلْ
 بَابَهُ مَجْمَعُ الْفَضْلَاءِ وَمَلْجَأُ الْعُلَمَاءِ وَكَانَ نَائِذًا بِصِيرًا يَنْقَبُ عَنِ
 أَحْوَالِ كُلِّ مَنْعَمٍ وَيَسْأَلُ عَنِ تَصَرُّفَاتِهِ وَخَيْرَاتِهِ وَمَعْرِفَتِهِ فَمَنْ تَفَرَّسَ فِيهِ
 صِلَاحِيَّةَ الْوَلَايَةِ وَآلَاهُ وَمَنْ رَأَاهُ مَسْتَحْقًا لِرَفْعِ قَدْرِهِ رَفَعَهُ وَأَعْلَاهُ وَمَنْ
 رَأَى الْإِنْتِفَاعَ بِعِلْمِهِ اغْنَاهُ وَرَتَّبَ لَهُ - مَا يَكْفِيهِ مِنْ جَدْوَاهُ حَتَّى ¹⁵
 يَنْقَطِعَ إِلَى إِفَادَةِ الْعِلْمِ وَنَشْرِهِ وَتَدْرِيسِ الْفَضْلِ وَذِكْرِهِ وَرَبَّمَا سَبَّرَهُ
 إِلَى أَقْلِيمِ خِصَالٍ مِنَ الْعِلْمِ لِيُحَلِمَ بِهِ عَطْلُهُ وَيُخَيِّمَ بِهِ حَقِّقَهُ
 وَيُيَبِّتَ بَاطِلَهُ تَوَلَّى الْوِزَارَةَ وَالْمَلِكُ قَدْ اخْتَلَفَ نِظَامُهُ وَالدِّينُ قَدْ
 تَبَدَّلَتْ أَحْكَامُهُ فِي أَوَاخِرِ دَوْلَةِ الدِّيلِمِ وَأَوَائِلِ دَوْلَةِ التُّرْكِ وَقَدْ
 خَرِبَتْ الْمَمَالِكُ بَيْنَ أَقْبَالِ هَذِهِ *c* وَأَدْبَارِ تِلْكَ وَقَدْ أَفْقَرَتْ الْبِلَادُ ²⁰
 وَأَقْوَتْ وَاسْتَوْلَتْ الْأَيْدِي الْعَادِيَّةُ عَلَيْهَا وَتَقَوَّتْ وَعَامَّتِ النُّوَائِحُ عَلَى

a) P للكتب خزانة. b) O ajoute ابن. c) P ممالك
 et bientôt هذه au lieu de تلكه.

وكانت ملوك الروم وغزنة وما وراء النهر في ظلّ حمايته وكنف رعايته
وكانت ملوك الاضراف يقبلون كنيته اجلالاً وتشريفاً ويتشرفون بلبس
خلعه وكانوا اجاداً له على اعدائه وجراً للجاحفل الثقيلة والعساكر
الثقيفة وبقي في صدر الوزارة ثلاثين سنة، قال كنت في مبتدأ *a*
5 امرى في خدمة الامير بيكبير *b* اسفيسلار خراسان فأشخصني اليه
من موضع كنت *منوالياً له تحت التوكيل وانا متوجه نحو
خالب الامل منديسر القلب على فرس خرون عزيل بنعبي سي
وانا في حصر شديد من رمنه غيما اذ سار اذ حضر من صدر
انبيّة ترمانى على فرس يجرى جرى الماء رحوان فتمنيت معاً
10 كنت فيه من امر القلب ان اكون راكبا مثل ذلك الفرس
فتقرب الترماني متى واختلط بالموكبلين في وكلمته ثم التفت الي
وقل عدلك ان تقايس فرسك بفرسى فحسبت انه يهزأ في وقالت
له يجوز معاً انا فيه من عذة المحنة ان لا تستهزى في غزول
في الحال عن فرسه واعطانيه وأخذ فرسى واليوم منذ ثلاثين سنة
15 اتيت لقاء ذلك الترماني وأسأل عنه ولا اجده، قال وكانت
علامة نظام الملك الحمد لله على نعمة وكان مبيداً موقفاً من جملة
البشر مخصوصاً من الله بالنصر والفتح والظفر والدماء ساكنة في
ايامه وأهل الدين والعلم والفضائل راعون في انعامه قال وفي أيامه

a) O مبدأ. *b*) O ساجير; P ساجير; Abu-'l-Faradj, *Hist. Dyn.*, p. 238 باجر (Var. ياخر); IA X, 14. et 171, mais ailleurs p. e. X, 88 (et 136) où il y a question d'un personnage nommé مسعود بن ماجر (c'est la leçon de O; P et I s. p.) l'éditeur a préféré la leçon ياخر (Var. باجر).
c) P فيه. *d*) O om. *e*) P وكان.

بانتاج والخاتم والسرير أيامه في أيام آل سلجق كالواسطة^a في
العقد قد تناسبت في الحسن بدايته ونهايته وتناسقت في
الاقبال فاتحته وخاتمته ولم يتوجه إلى إقليم إلا فتحه وقهر العدو
وفدحه ولما توجه إلى الشام وانطاكية باغ إلى حد قسطنطينية
وقرر الف 6 ديناراً أحمر يحمل إلى خزانته من تلك الولاية ووضع⁵
في النواحي التي فتحها من الروم خمسين منبراً إسلامياً وعاد إلى
الرى وقصد فتح سمرقند ولم تزد مدة هذه الأعمال على شهرين
ولما وصل إلى سمرقند نزل عليها وحاصرها فظفر بخانها وهو في
موضع سلطانها وجرت له معه حربٌ عظيمة حرمه فيها وكسره
وظفر به وأسره فحمل غاشية السلطان على كتفه وسار في ركابه¹⁰
من موضع سرير افراسياب الذي كان ملك ملوك الترك إلى موضع
سرير ملكه وحمله أسيراً إلى العراق تحت الوثاق ثم من عليه
بالاطلاق وأنعم عليه بإعادته إلى ملكه وأداة نظمه إلى سلكه وتوجه
السلطان في السنة الأخرى إلى أوزكند ووصل حمل انطاكية إليها
وانقاد له ملك الترك ووصل به^d إلى اصفهان ثم أكرمه وشرفه وأعد¹⁵
إلى مقره من بلاد الترك وهذه السعادة كلها إنما تيسرت بسعادة
الوزير الكبير خواجه بزرگ قوام الدين نظام الملك إلى عليّ الحسن
ابن عليّ بن اسحق رضي أمير المؤمنين النوارف انظر الوافر الفصل
وكانت وزارته للدولة حليّة وبيجته للمملكة زينةً كأنما خلقه الله
للملك وللإلانة مصدوراً وكان الاقبال له معلماً والظفر مستحراً²⁰
مشى في ركابه سلطان العرب مسلم بن قريش وقبيل حافر مركوبة

a) O كالرابطه. b) I الف. c) O وجرى. d) O om.

خلع أذنت بتنجيبه وتولى امير الدولة ابن الموصلايا قراءة تمقيع
خروج في حقه بتنجيبه ٥

قال الامام عباد الدين محمد بن محمد بن حامد الكاتب
الاصفهانى رحه ونما كان الكتاب الذى صنعه انوشروان الوزير عربته
٥ وعذبته وقد انتهيت في هذا الموضوع الى مفتاحه وصلت هذه
لللملة التى ذكرتها به وجعلتها طريقا الى دخول يابه لكى عند
انقضاء ايام كل سلطان اوردت حوادث تجددت في عصره ٥ وأخذ
انوشروان * بنشر حديثها وذكره b ومن عاينا يقع بما بدأ به
البداية ويكمل بتعريبه والاعراب عنه c العناية d ٥

١٥ ايام السلطان جلال الدنيا والدين ابى الفتح ملكشاه بن

الب ارسلان يمين امير المؤمنين

قال عقده لواء سلطنته في ايام امير المؤمنين القائم بامر الله رضى
وعصر خلافته قد قارب انتهائه وشارف انقضائه ولهج c عند وفاته
ببذنين البنتين

١٥ سلا أم عمرو كيف بات أسيرها نفل الأسارى حوله وهو مؤثف

فمن كان مقتولا ففي القتل راحة وان كان ممنونا عليه فمطلق

وتولى بعده للخلافة امير المؤمنين المقتدى بامر الله انار الله برعانه
وبابعد هذا السلطان قل وكان ملكشاه ملكا سيرته العدل وسيرته
الانصاف والفضل شجاعا مقداما صائب الرأى والتدبير حقيقا

a) P عهدہ . b) O seulement . c) O om.; I

والكتاب وهو (عوى) بسم : d) O et I ajoutent : عن معناه

e) P ان شاء الله تعالى et P ajoute الرحمن الرحيم

f) O منوها . et bientôt بإنشاء عذنين . وكان قد لهج

وكان قد منع من ذلك وقيل لم تجر به عادة من قبل وأعقب ذلك عزل الوزير ابن جهير وذلك أن كهرايين اوصل عند وصوله كتابا من السلطان الى الخليفة يتضمن عزل الوزير فقيل في جوابه انه ليس بوزير وإنما الوزير وُلده عميد الدولة وقد قصد تحوكم بالمعسكر ووالده *b* ينوب عنه الى ان يحضر وكان عميد الدولة ⁵ بعد وفاة زوجته خرج الى المعسكر وعرف ان كوهرايين ان صادفه في الطريق صدفه وصرفه فعرج بالجبال *c* وأتبع الترحال بالترحال وجاء كهرايين في النصف من صفر الى باب الفردوس وهو على حافة من السكر فغلق دونه الباب وربط هناك خيلته وأقام هناك يومه وليله وقتل لا بُدَّ لي من الوزير ولا مهلة في التأخير فلما ¹⁰ عرف فخر الدولة المال قدّم السؤال وطلب الاعتزال فأذن له ان يعتزل ويلزم المنزل وخرج الى كهرايين توقيع فيه لما عرف محمد ابن محمد بن جهير ما عليه جلال الدولة ونظام الملك من المطالبة بصرفه سأل الاذن في ملازمة داره الى ان يكاتبها في امره ولم يزل عميد الدولة يستعطف نظام الملك حتى عطف ويتألف ¹⁵ قلبه حتى انقلب الى ما ألف وألزمه تقلد منته وزوج ابنته باينه وكتب الى كهرايين باعاقبه الى الخدمة وزيادته في الحرمة وسأل الخليفة الاعضاء عن زلته ولما وصل الى بغداد عزله الخليفة عن خدمته ونقله الى منزله عن منزلته ورتب الوزير ابا شجاع محمد ابن الحسين نائبا في الديوان وجلس بغير محدة ثم وزر عميد ²⁰ الدولة ابن جهير للخليفة المقتدى في سنة ٤٧٢ وأفيضت عليه

في الحال I ; في الجبال P c) . وولده P b) . يتضمن P a)

حتى « كفى له العُمة وكشف الملمة قلاً وفي هذه السنة تسلم نصر بن محمد صاحب حلب ثلثة منبج من الروم وأصلها من ايديلم وأنقذها من تعديهم، وفي سنة ٤٩٩ تزوج على بن ابي منصور قرامرز بن علاء الدولة ابي جعفر بن كاكويه بأرسلان 5 خاتون بنت داود b التي كانت زوجة القائم وكانت فارقت بغداد حين عرفت بوفاة اخيها السب ارسلان وخرج عنها وتوقى c بعد ذلك القائم عنها فاستبدلت عن القرشي ديلمياً وعن الامام أُمياً، وفي هذه السنة ورد الى بغداد الشيخ الامام ابو نصر بن الاستاذ d ابي القاسم القشيري رحه حاجاً وأوضح بعلمه منهاجا 10 وجلس للوعظ في النظامية وفي رباط الصوفية وأدى شعرا الاشعرية يزعم انه يحقق ادلة الموحدة الموحدة ويبطل شبه المجسمة فنارت الفتنه من العامة وقصدت الخنايلة سوق المدرسة وقتلوا جماعة وأظهروا شناعة وكان قد ورد مؤيد الملك بن نظام الملك من المعسكر فلم يطلق e دثعا ولم يستطع منعاً فنسب نظام 15 الملك الى بنى f جهير * الجهر بملك g الفتنه وحنا احناه لهم على الاحنة واتفق وفاة ابنة نظام الملك زوجة عبيد الدولة في شعبان سنة ٤٧٠ ودفنت بدار الخلافة اكراما لابيها ولم تنجر العادة بالدفن فيها وانقطع ما بين النظام وبينهم من النظام وآذنت عرى النسب بالانقسام، ووصل في الحرم سنة ٤٧١ بشحنكية بغداد سعد 20 الدولة كهراتين وضرب على يابه في اوقات الصلوة انزلت الطبل

a) P الى ان . b) O خاتون . c) P avec . d) P ابن . e) P a ici يستطع et bientôt يطلق . f) O . g) O seulement تلك الجهر .

بأمر الله أبو القاسم * عبد الله *a* بن الذخيرة أبن العباس محمد
 ابن القائم وبويع له يوم وفاة جده وجلس في دار الشجرة على
 كرسي بقميص ابيض ومامة بيضاء نظيفة وفوقها طراحة قصب
 درق *b* ودخل الوزير فخر الدولة أبو نصر وولده عميد الدولة أبو
 منصور وأسندى مؤيد الملك بن نظام الملك والنقيبمان وقاضى ⁵
 القضاة وحضر اعيان الدولة من ذوى المراتب والكفاة وهناك فر
 الدولة ذبيس بن عليّ المزيديّ وولده بهاء الدولة وأبو عبد
 الله محمد بن حماد الاسديّ وبلعوه وعقدوه على الطاعة وشامعوه
 وصلى بالناس العصر في حسن السلام وأنتموا به وصلى على القائم
 وأغلقت الابواب ببغداد ثلاثة أيام لعقد المائم وجلس فخر الدولة ¹⁰
 الوزير * وابنه عميد الدولة *c* العزاة ثلاثة أيام ومضى عميد الدولة
 الى السلطان ملكشاه لاخذ البيعة عليه وحمل عهده اليه وعاد
 الى بغداد في سنة ٤٦٨ وأوصله الخليفة الى مجلسه الاشرف وخصه
 باكرامه اللطف وكان قد سير من الديوان القاضي أبو عبد الله
 محمد بن محمد البيضاويّ في حبة مؤيد الملك * الى والده ¹⁵ *d*
 نظام الملك ليُسير منه الى غزنة ويأخذ البيعة على صاحبها فعان
 مصكوباً بالجدّة قد اترب وفرع الرُتب * ومثما سكن الى اثراء سكن
 الى الثرى وتوفى *e* فى شهر ربيع الاول من سنة ٤٧٠ وكان فاضلا
 على مذهب الشافعيّ ذكياً زكياً، قال وفى سنة ٤٦٨ جدّ الجدب
 وحلّ المحلّ وحطّ للفتح الرحلّ وأقوت القوت وعدم القوت ²⁰

a) O om. *b*) I دريه. *c*) P ولده. *e*) P ولده.

d) O ولد. *e*) P a tout simplement ولما عاد توفى.

وصدقهم وصدقهم وقال جرى في تهاونٍ وعلى تعاونٍ فَأَنْفَذَ الخليفة
اليه من اوضح له العُدْرَ واستخلص منه بانفاق الخلع اليه الحمد
والتشكر واستادن الخليفة في الركوب بباب المراتب فاذن له وأملى له
في كلِّ نجاحٍ امله، قَالَ وورد عبيد الدولة ابو منصور بن الوزير فخر
٥ الدولة من الرقى مشمولاً من جلال الدولة ملكشاه بالاجلال وتُرِكَ
استقباله لما اتفق في حَقِّ مَوَيْدِ الملك من ترك الاستقبال، وفي
آخر هذه السنة توفى زعيمُ الملك ابو الحسن بن عبد الرحيم في
اللحظة المَوَيْدِيَّةِ وكان مَرشَحًا للمناصب السامية السنبيَّةِ ٥

ذكر وفاة القائم بامر الله رضى الله عنه وتوفى المقتدى بأمر الله
10 قَالَ وكانت وفاته ليلة الخميس ثالث عشر شعبان سنة ٤٧٧ * وقد
كان زرع عمره استخصد ما اقتصد في المِ أَلَمَ واقتصد a وانما منفرداً
فانفجر فصاده لما غلبه رقده وخروج منه دم كثير اُتوت منه قواه
وانتبه والضعف قد تصاعف وللمام قد شارف فطلب ثقائه
واستخصر عدة الدين b واودعه وصايا يكون بها عن c القائم
15 القائم d واحضر النقيبين وقاضى القضاة والقاضى ابا الحسن بن
البيضاوى والقاضى ابا محمد بن طلحة الدامغلى والوزير قائم
والقائم مستند في شباك وهو في سكون يشعُر بما ليس بعده من
حرك وقال لهم اشهدوا على ما تضمنته هذه الرقعة التي كتبت
فيها سطرين بخطى ثم قضى نحبه وتوفى امير المؤمنين المقتدى

a) P porto: وكان اقتصد في الم الم به. b) O ajoute
القائم; I a القاسم ابا ce qui serait correct. c) O عز; I
القائم عن القائم. d) O om. Selon les leçons de O on
pourrait lire: عدة الدين القائم — يكون بها عز القائم.

وأعطى سرهنك ساوتكين اعمال قاورن عمه ونقبه بلقبه عماد الدولة
 وولاية ولاياته وخصه بمناجيقه وكوسانه وأجزل لامراء العرب والاکران
 نصيب الاصطفا واصطناع ووقر حظهم *a* من التشريف والاطلاق
 والاقطاع، ودخلت سنة ٤٦٩ وورد في صفر منها سعد الدولة كوهرائين
 الى بغدادن وجلس له الخليفة القائم بأمر الله في ثاني صفر وقام⁵
 عدّة الدين المقتدى على رأسه وهو ابن ثمانى عشرة سنة وسلم
 الخليفة الى كوهرائين عهد للخلافة *b* بعد ان قرأ اوله ومتضمنه انه
 جعل عليه في الملك معولّه وكان اذناً عاماً للخاتمة والعامّة في
 النصول ولم يمنع في ذلك انيوم احد من الدخول وورد الخبر بوفاة
 أياز اخى السلطان وكفى *c* امره كما كفى امر عمه وفرغ قلبه¹⁰
 من شغله واستراح من همّه، قال وفي هذه السنة غرقت بغدادن ولم
 يسلم سوى دار الخليفة وما في جوار سدتها الشريفة وغرى مشهد
 باب النبن وانهدم سورة وخرّب معجورة فطلق له شرف الدولة
 مسلم بن قريش الف دينار وأعيدت عمارته وأمكنّت زيارته، وورد
 مؤيد الملك ابو بكر عبيد الله بن نظام الملك والماء طام وغارب¹⁵
 دجلة نو سنم سام وقد انسدت افواه الطرّق فنرك استقباله
 للضرورة العائقة ودخل على غير الصورة اللائقة فانه ركب في سفينة
 واتحدر الى باب المراتب ولما حاذى النجاج قام اداء *d* للواجب ولما
 قر في منزله طس ان الخليفة ما نبأه باستقباله الا وقد نبا عن
 تقبّاله ومضى اليه النقيبان وقاضى القضاة ولم يوصيهم بل ردّهم²⁰

a) P حظوظهم. *b*) I ملكشاه. *c*) P وكفى. *d*) P
 باداء الواجب I ; انّ. *e*) Lisez نُبِي (d. G.).

ذكر جلوس السلطان جلال الدولة ابن الفتح ملكشاه بن

ابن ارسلان على سرير الملك

فلما دفن الب ارسلان عند قبر ابيه حو اقم ابنه اياز ببلد
 وعاد ملكشاه بالعساكر ومع قاورد بوفاة اخيه ابن ارسلان فسار
 الى الري^a طالبا وفي الملك راغبا فسبقه اليها ملكشاه^b وان ما كان
 يخشاه وسار منها قاصدا للقاء قاورد ورد^c وقل حده فالتقوا بقرب
 عذان رابع شعبان وكان عسكر ملكشاه الى عمه مائلا ويقوله قائلا
 فلما تلاطم البحران والتقى الجمعان حمل قاورد على يمينه ملكشاه
 وجعلها دكا^d واوسعها فندما حمل شرف الدولة مسلم بن قريش
 10 وبهاء الدولة منصور بن ذبيس ومن معها من العرب والاكرا
 على يمينه قاورد فدكوها وخرقوها وعاظ اصحاب ملكشاه ما صح
 من كسر عمه وقالوا ما عرتنا هذه الاكدار الا من الاعراب والاكرا
 وصدونا بقصدك عن مراد السمران فضى المنهزمون من اصحاب
 ملكشاه الى حلال^e العرب ونهبوها وشتوا عليها الغارة وسلبوها
 15 وجاء رجل من اهل القرى الى ملكشاه واخبره بان عمه في قرية
 بقربه وقد انفرد عن حربه فسار اليه واخذه وامضى فيه حكم
 بأسه وانفذه وتقدم الى كوهرايين بخنقه وهو يتصرخ ويتصور فخنقه
 غلام ارمنى اعور^f قال وملك ملكشاه وجاء^g الجاه وحمل^h امر
 امرائه بحلمه وحكم برضامⁱ وارضام^j بحكمه وخلع على نظام الملك
 20 ورد به الملك الى النظام وعمل عليه في تيمارته ووزارته ومنصبه العظام

a) الى الري P. b) (P om. «). (وخل حده). c) O. ملك I; جليل;
 d) O. وانا (P om. ce mot et le suivant).

e) O. وحمل.

كفاية المهمات وكف الملمات عليه وجعل ولده ملكشاه ولّى عهده
 ووفّض اليه الملك من بعده وخصّ ابنه أياز بما كان لابيّه داود
 يملحّ وعيّن له خمسمائة ألف دينار وقال له اقصد نصرة اخيك
 وجعل القلعة بهما ملكشاه وقال له ان لم يرصّ فضيّف عليه
 وأسّتعن على قتاله بما عيّن له من ماله ووصّى لاخيه قاورديك ابن 5
 داود بأعمال فارس وكرمان وأجسرى a له بتعيين شىء من المال
 والاحسان وانتقل الى جوار ربّه فاتّزا بالشهادة حائزا للسعادة، وكان
 مولده في سنة ٤٢٤ واستشهد وقد بلغ من العمر أربعين سنة
 ومملك تسع سنين وشهوراً، قال وحكى أنّه قال حين حيينه وقد
 عاين الموت بعينه ما كنت قطّ في وجه قصدته ولا عدوّ اردته 10
 الا توكلت على الله في امرى وطلبت منه نصرى واما في هذه
 النبوة فالى اشرفت من تلّ عال فرأيت عسكرى فى اجمل حال
 فقلت اين من له قدر مصارعتى وقدره معارضى والى اصل بهذا
 العسكر الى افضى الصبين فخرجت على منيتى من الكمين، قال
 وكان الب ارسلان بالبرية باراً ولم يزل احسانه عليهم من دارة داراً 15
 وكان يطبخ كل يوم خمسون b رأساً من الغنم فى مطبخه للفقراء
 وذلك سوى الراتب المعين للسماطه c برسم العسكر والامراء وكان
 اذا امر ببناء او عز بأن يكون اسمى ببيان واسمقه وأشرف مكان
 وأشرفه ويقول آثاره هذه تدلّ على علو همتنا ووفور نعمتنا وخلف
 عدّة من البنين وم ملكشاه وتكش وياز وتتمش وأرسلان ارغون 20
 وبورى برس

a) O (و) I sans) والاحسان. P om. jusqu'à; واجزل I. b) O
 اثارتنا. c) O avec dhamma, P avec fatha. d) P اثارنا.

الملك تكين بن طفقاج ^a والاقبل عند بلخ اللمال وأوضح المنهاج
 وانه في سانس شهره ربيع الأول بكر * وعو في الصدر الاحب
 والباع الاطول والكمال الابهي والبهاء الاكمل وهو جالس ^e على
 سرير سروره لابس حبير حبوره وسمطا سماطيه الممدودين من
 فراند مفريه منظومان والنباس والنائل لاوليته واعدائه مقسومان
 وانعظما واقفون والموقف عظيم والنرا قتمون والمقام كريم والنبية
 مائكة * فحمل اليد ^b احبابه مستحفظ قلعة يقال له يوسف الخوارزمي
 وعو يرسف في قيده ولم يدّر انه يسرف في قيده وحمل الى
 قرب سريره وعو مع غلامين وقد شدا بيديه اليدين فتقدم بأن
 يضرب له اربعة اوتاد لتشدّها اليها اطرافه ويعجل على تلك
 البية انلافه فحمل مثل يقتل هذه القتله ويلقى هذه المثلّة
 فتحمى السلطان واحتد وأخذ قوسه وسهمه وترك رأيه وحزمه
 وأمر حمل رباطه وان يخلى عن احتياضه وقال للغلامين خليا ورمه
 فأخطاه وكان على تخت ^e فوثب ونزل فوق على وجهه في عثره
 فجاءه يوسف فجاءة فوجاه بسكين في خاصرته وكان سعد الدولة
 كوعرائين واقفا فجرحه يوسف جراحات ونهض السلطان الى خيمة
 أخرى بجروح ^f فلما يوسف الخوارزمي فانه ضربه فراش ارمني
 مرزبة * على أم رأسه ^b فوقت الصربة بقطع انفاسه واما * الب
 ارسلان ^g فانه احضر وزيره نظام الملك فأوصى به واليه وعول في

a) P طفقاج (autre orthographe). b) O om. c) P
 seulement mais il ajoute سروره وعو وجلس. d) P
 واما. e) P تخته. f) P وعو بجروح. g) P السلطان.

ثم رحل وحلّ بالحلّة المزيديّة مستزيداً وصُرف أخوه ابو المعالي
 عن الحُجبة فعاد بعد ان كان حاجبا قريبا محجوبا بعيدا،
 وفي صفر من هذه السنة توجه عيد الدولة * ابو منصور ابن
 الوزير a بخلع اماميّة الى الب ارسلان بنيسابور ووكل في تزويج
 المقتدى بينت الب ارسلان المنعوتة بخاتون السّفيّة فسفر وجهه⁵
 وجاعته بهذه السّفرة الصّفيّة فلما وصل تلقى بالعضماء واستقبل
 وتقدّم بانزاله في المرتبة الكبيرة وترتيب الانزال الكثيرة وعقد
 العقد للمقتدى على بنت السلطان في اسعد ساعة وأحسن
 عادة وكان يوماً مشهوداً ازهر قد نثر فيه الملوک الجوهر ولما عاد
 عيد الدولة جعل على اصفهان العبور فلقى من ملكشاه ولد¹⁰
 السلطان الحُجّ ولباء والخبر وأفاض عليه الخلع الاماميّة فلبسها
 وأحكم عنده قواعد الامور في العواقب وأسّسها وكان ملكشاه قد
 عاد من شيراز وهو سائر الى والده وورد المملكة منه ظمآن الى
 واره وعاد عبيد الدولة الى بغداد في ثامن عشر ذي الحجة
 بادى الحجة هادي الماحجة ٥

15

ذكر وفاة الب ارسلان في سنة خمس وستين واربعمائة
 قال في أول هذه السنة توجه السلطان انب ارسلان لقصد بلاد
 الترك وقد كملت له اسباب الملك في اكثر من مائتي الف
 فارس ومد على جيحون جسرا كما خطّ الثالث على الطرس سطرًا
 وكانت مدّة عبور العسكر عليه شهرا وكان قد قصد شمس²⁰

a) P بن فخر الدولة et ensuite باخلع avec l'art. b) P
 تكلمت.

التي جرّتها التي جزيقي فرّق له قلبُ الب ارسلان وأرسله وفك
قيده ووصله وأفرج عنه متجلا وسرحه مبتجلا ولما انصرف الملك
ارمانوس مأنوساً رمى ناسه امه ومحو من الملك رسمه وقالوا هذا
من عداد الملوك ساقطٌ وزعموا أنّ المسيح عليه ساخطٌ ٥

ذكر احداث حدثت في هذه السنين

قال في آخر سنة ٤٩٣ توفى ابو بكر احمد بن علي بن ثابت
تحدث b الخطيب مؤلف تاريخ بغداد وكان علامة دهره وعالم
عصره، وفي سنة ٤٩٤ كان السلطان رتب لبغداد شحنة يقال له
آيتكين السليمانى ووردها في شهر ربيع الاول فلم يرص الخليفة
١٠ بتوليته وذلك لان ابنه قتل احد الغلمان الدارية فصره السلطان
بسعد الدولة كوهرايين ووصل الى بغداد في شهر ربيع الآخر
في جمع كنيحة الناحية ووقع باقباله الاحتفال ورتب لحفنه الاستقبال
وخرج الناس على طبقاتهم لتلقيه * وجرى القدر بتلقيه c وجلس له
الخليفة في دار ارسلان خاتون وتهذب البلد بسياسته وتمت
١٥ للحماية بحميته وورد في آخر شهر ربيع الاول الوزير ابو العلاء
محمد بن الحسين وعليه خلع سلطانية وكان قد ندبه السلطان
الى خدمة الخليفة لتقوية ما توطئه من الاسباب الضعيفة وخصه
بالحب واللباء ولقبه بوزير الوزراء وأقطع النصف من اقطاع الوزير
فخر الدولة ابن جهير فلما وصل تقدم الخليفة بأن لا يستقبل
٢٠ ولا يحتفل به اذا اقبل ولا يقبل فلما انتهى الى باب النوى نزل
وقبل الارض وانصرف ولم يرص للقبول وما تصرف وأقام ببغداد أياما

a) P. s. p.; I مايوسا. b) P المؤلف et صاحب au lieu
du suivant. c) O om. d) Lisiez شجاع؟

قَالَ وَشَمَلْتُمْ بِأَسْرِهِمُ الْقَنْدُلَ وَالْأَسْرُ وَبَقِيَتْ أَمْوَالُهُمْ مِنْبُودَةً بِالْعَرَاءِ لَا تُرَامُ
 وَمَعْرُوضَةً لَا تَسَامُ وَسَقَطَتْ قِيَمُ الدَّوَابِّ وَالسُّدْرَاعِ وَالسَّلَاحِ وَالْمُنْتَاعِ
 حَتَّى بَاعَتْ *a* بِسُدْسِ دِينَارٍ اثْنَتَا عَشْرَةَ حُونَةً وَبَدِينَارٍ ثَلَاثَةَ *b*
 أَدْرَاعٍ، وَمِنْ عَجِيبٍ مَا حَكَى فِي أَسْرِ الْمَلِكِ أَنَّهُ كَانَ لِسَعْدِ الدَّوْلَةِ
 كُوَهْرَائِينَ مَمْلُوكًا أَهْدَاهُ لِنِظَامِ الْمَلِكِ فَرَدَّ عَلَيْهِ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَرَعَبَهُ *c*
 فِيهِ كَثِيرًا فَقَالَ نِظَامُ الْمَلِكِ وَمَا يَرَادُ مِنْهُ عَسَى أَنْ يَأْتِينَا بِمَلِكِ
 الرُّومِ أَسِيرًا وَذَكَرَ ذَلِكَ اسْتِهْزَاءً بِهِ وَاسْتِصْغَارًا لِقُدْرَةِ وَاحْتِقَارًا لِأَمْرِهِ
 فَاتَّفَقَ وَقَوَّعُ مَمْلُوكًا *c* الرُّومِ يَوْمَ الْمُصَافِ فِي أَسْرِ ذَلِكَ الْغُلَامِ
 وَوَأْتَفَقَ تَصْدِيقَ قَوْلِ النِّظَامِ وَخَلَعَ السُّلْطَانُ عَلَيْهِ وَقَالَ *d* اقْتَرِحْ
 مِنَ الْعَطَاءِ مَا أُعْطِيكَ فَطَلَبَ بِشَارَةَ غَزْنَةَ قَالَ وَدَخَلَ السُّلْطَانُ إِلَى *e*
 10 أَنْدَرَبِجَانَ بِمَلِكِهِ وَأَيْدِهِ وَالْمَلِكُ فِي قَيْدِهِ وَصَيْدِهِ وَهُوَ أَسِيفٌ جُهْدِهِ
 وَأَسِيرٌ جَهْلُهُ وَلَا يَجِيفُ الْمَكْرُ الشَّيْبِيُّ إِلَّا بِالْعِلْمِ *f* فَأَنَّهُ خَرَجَ وَفِي
 نَيْتِهِ فَتَنَحَّ الدُّنْيَا وَحَتَفَ الْإِنْدِيانَ وَقَهَّرَ السُّلْطَانِينَ وَذَمَّرَ الشَّيْطَانِينَ
 ثُمَّ ذَلَّ بَعْدَ الْعَزِّ وَهَانَ وَتَعَرَّضَ لِلْإِبْتِدَالِ كُلِّ مَا صَانَ ثُمَّ تَعَطَّفَ
 عَلَيْهِ السُّلْطَانُ وَأَحْضَرَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَقَالَ *d* أَخْبِرْنِي بِصَدَقِكَ فِي *e*
 15 قَضَدِكَ وَمَا أَنْزَى قَدَّرْتَ لَوْ قَدَّرْتَ فَقَالَ كُنْتُ أَحْسَبُ أَنَّ
 أَحْبَسَ مِنْ أَسْرَتِهِ مِنْكُمْ مَعَ الْكَلَابِ وَجَعَلَنِي فِي السَّبَايَا وَالْأَسْلَابِ
 وَإِنْ أَخَذْتَنِي مَأْسُورًا اتَّخَذْتُ لَكَ وَقَدْ سَاءَ *g* جُورِي سَاجُورًا فَقَالَ
 السُّلْطَانُ قَدْ عَثَرْتُ عَلَى سَرِّ شَرِّكَ *h* فَا ذَا بَكَ الْآنَ تَصْنَعُ وَتَحْسَنُ
 مِنْكَ بِمَا نَبَيْتَهُ فِينَا لَا نَقْنَعُ فَقَالَ أَنْظِرْ عَقَبَةَ فَسَادِ نَيْتِي وَالْعُقُوبَةَ *i*

a) O بيع. *b*) P et I ثلثة. *c*) P ملك. *d*) O
 ajoute له. *e*) O om. *f*) Cmp. le Coran, chap. 35, 41.
g) O مسا. *h*) P شرَّ سرك. *i*) P والعثرة; O والعبرة.

سرجه ولجامه ثم ركب جواده وثبت فؤاده وقوى قلبه وسوى
 قلبه وفرق احشاه اربع فترق كل فرقة *a* منهم في كمين وراج وله
 من الروح الامين مجير امين ولما علم ان الكمين مكين وان
 الضمير شاعد بما يشهده من النصر ضمير تلقى بوجهه الحخر
 ٥ حخر الحرب واستحلى طعم الطعن وحرب الصرب وحمل متملك الروم
 بجمعه وأخذ ببصر الدعر وسمعه وأقبل كاسيل يطلب الفرار والليل
 يسلب النهار وثبت *b* ثم خيل الاسلام ثم وثبت وجلت وما
 وجلت واستحجرت الروم الى ان صار الكمين من رائها ووقفت
 المنون بازائها ثم خرج من خلفها وذوو الاقدام من قدامها ووقعت
 10 نار البيض في حلقها عامها فاذنت بانهبها وانكسرت كسرة لا
 تقبل جيرا فضائفة لم تثبت للقتل ولم تصبر وطهيفة تشبت
 فقتلت صبوا ما نجحت من اولئك الالف احد وما سلمت *c* من
 اعداء الاسلام اعداء وملك انملك وقيد وقيدا واسر ولم
 يجد له معينا ولا معيدا وركب المسلمون التناقض وقتل الاحاد الالف
 15 وتغيرت الارض من خبتهم وفرشت بختهم وصارت السعد بأشلاء
 القتلى اكماء والموت من قصد الفنا اجماء قال وكانت *g* مع
 الروم ثلثة آف عاجل تنقل الاحمال وتحمل الاثقال ومن
 المنجنيفات التي حملها منجنيف *h* عو اعظمها واتقلها *i*
 ثمانية أسهم ويعد فيها الف ومائتا رجل ويحمله مائة عجل يرمي
 20 حجرا وزنه بالرطل اللبيرة الخلاص قنطار وانه جبل له في الجو مطارا

a) O om. b) P ويهتت. c) O سلم. d) P bis
 وقيدا. e) P آجاما. f) A la marge du ms. O se trouve
 la leçon. g) O وكان. h) P واحد. i) P لهما.

خَوَّرَ فَأُتِيَ وَاسْتَكْبِرَ وَنَسَبَا وَتَعَسَّرَ وَأَجَابَ بِأَنِّي سَوْفَ أُجِيبُ عَنْ
 هَذَا الرَّأْيِ بِالرَّأْيِ وَانْتَهَيْتُ عَنِ النَّهْيِ إِلَى غَايَةِ الْغَيِّ فَأَلْطَطَ *a*
 السُّلْطَانُ وَارْتَفَعَتْ بَيْنَهُمَا الْمُخَاضِبَةُ وَانْقَضَتِ امُؤَاظِلَةُ وَبُتُّوا يَوْمَ
 الْخَمِيسِ الْخَمِيسَانَ يَعْثَبَانِ * وَلِدَاعِي الْمُنُونِ يَلْبِيَانِ *b* وَالشَّمْسُ
 تَشْكُو حَرًّا مَا تَدْمَعُ الْعَيْنُ مِنْ زَوَارِ الْأَحْقَادِ وَأَنْتَمَا شُعَاعُهَا دَمٌّ *c*
 أَرَأَيْتَهُ عَلَى الْآفَاقِ وَخَزَانِ *e* تِلْكَ الصَّعَادُ وَالطَّلَائِعُ عَلَى الْمَطَاعِ وَالْمُنَايَا
 عَلَى الثَّنَايَا وَالْعِزْمُ السُّلْطَانِيَّ إِلَى اللَّقَاءِ مَشْرُتَبٌ وَلِلْمِضَاءِ مُسْتَتَبٌ *d*
 فَقَالَ لَهُ فَكَيْفَهُ وَأَمَامَهُ أَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْبُخَارِيُّ
 الْخَنْفَى أَنَّكَ تَقَاتِلُ عَنِ دِينِ اللَّهِ الَّذِي وَعَدَهُ بِإِظْهَارِهِ فَأَلْقَاهُ يَوْمَ
 الْجُمُعَةِ بَعْدَ الزُّوَالِ وَالنَّاسُ يَدْعُونَ لَكَ عَلَى الْمُنَابِرِ فَلَمَّا أَصْبَحُوا *10*
 يَوْمَ الْجُمُعَةِ ارْتَجَّتِ الْأَرْضُ بِالضَّجَاجِ وَارْتَجَّتِ السَّمَاءُ بِالْعَجَاجِ وَقَدْ
 لَقِحتُ *f* الْحَرْبُ الْعَوَانَ بِالْمُهَيَّئَةِ الذَّكُورِ وَالْمُسَوَّمَةِ الْفُجُورِ وَالْكَلِمَةَ
 الْكَلِمَةَ بِجَمْعِ هَمْزٍ وَبِجَمْعِ هَمْزٍ حَسْبُ الدُّخُولِ وَوَقَعَتْ انْطِوَالُ
 فِي الطُّوَالِ وَقُرِعَتْ انْقِوَالُ بِالْقَوَاعِ وَغَمَّتِ انْظَبَى وَرَقِصَتْ انْمَرَانُ
 وَمَلَ الْقِنَسَا *g* وَجَانَّتِ انْفِرْسَانُ وَدَارَتْ انْلِسُوسُ وَنَارَتْ انْرُوسُ وَمَا *15*
 فَتَنَّتْ انْفَتَبَانُ تَجُورُ وَتَجُولُ وَانْخِرْصَانُ تَصُوبُ وَتَصُولُ إِلَى أَنْ دَنَا
 وَقَمَّتْ الزُّوَالُ وَدَانَ لِمَقَّةِ الدِّينِ مَقَّتْ انْبِزَالُ وَصَدَحَتْ أَعْوَانُ الْمُنَابِرِ
 بِالْحُطْبَاءِ وَصَدَقَتْ نَبَاتُ أَهْلِ الْجُمُعَةِ لِلْمَجَاعِدِينَ فِي إِخْلَاصِ
 الدَّعَاةِ فَنَزَلَ الْبُ أَرْسِلَانُ عَنِ فَرْسِهِ وَشَدَّ لِلْحَزْمِ حَزَامَةً وَأَحْكَمَ

a) P فَاغْتَاطَ ; I فَعَاظَ . *b*) O om. *c*) P وَخَزَانِ ;

I وَعَدَهُ إِظْهَارَهُ . *d*) O مُسْتَتَبٌ . *e*) O وَعَدْنَا . *f*) P *secunda manu* سَأَلَتْ (= تَنَجَّتْ) . *g*) O انْقِطَاعًا وَتَسْوِطًا .

f) P *secunda manu* سَأَلَتْ (= تَنَجَّتْ) . *g*) O انْقِطَاعًا وَتَسْوِطًا .

ستأذيها وتزعزعتم أركانها وعلموا انه « ليست لنا بما نزل به ضائعة
 وان دماغ لا شك بسيف انكسر مبرقة فخرجوا بلمان وسلموا
 البلد فبيئتم تلك الليلة عند بلانه تحت احتياظه فلما بكر يوم
 الاربعة سيره بأسره في اسر وأردفه بعسكر مآجر^a وخرج ليشيعهم
 5 بنفسه وهو في جماعة حماته وخمسه ووافق ذلك وصول أوائل
 العسكر السلطاني ووقعت العين في العين واجتمعت على
 المجادلة^e اجادل الجمعيين وجرى الخيل وحرف السيل وانجر من
 الارض على السماء الذيل وصاحت على الروم كسرة ارددتم وصدقتهم
 عن مقصد^d وصدتكم فنعكسوا الى مآجرهم في تحييم^b وانكشفوا
 10 بما تم من عرس الاسلام بمآجر^c وشرعت المنازكية ينتسلمون فقتل
 الروم منهم من ادركه اجله ونجا الباقون وعرف الروم انه للموت
 ملافون وعاد متملكهم الى مضاربه وبات تلك الليلة والنكسات تصرّح
 والموثقت تنفتح ونما اصبحوا بكرّة يوم الخميس وصل السلطان الب
 ارسلان ونزل على النهر ومعه من المقاتلة الاتراك خمسة عشر الف
 15 فارس لا يعرفون سوى القتل والقهقير وكلب الروم نازل بين خلاط
 ومنازكر في موضع يعرف بالرهرة وهو في مائتي الف فارس من
 ذوي القلوب المداهمة والوجه المكفيرة وبين العسكرين فرسخ
 وبين مجرى التوحيد والتثليث برزخ فارس الب ارسلان رسولا
 وحمله سوّالا وسوّالا ومقصوده ان يكشف سرهم ويتعرف امرهم ويقول
 20 للملك ان كنت ترغب في هدنة اتمناها وان كنت ترعد فيها
 توكلنا على الله في العزيمة^d وصممناها فظن انه انما راسله^e عن
 a) P انهم. b) مآجر. c) المجادلة. d) P العزيمة. e) R
 ensuite O وصممناها. c) P ارسله.

يُرْكَبُهُ وَأَخْرَجَ بَجَنَّتَيْهِ وَالرُّومَ فِي ثَلَاثِمِائَةِ أَلْفٍ وَيَبِيدُونَ م بَيْنَ
 رُومِيٍّ وَرُوسِيٍّ وَغُرِّيٍّ وَفَجَجَانِيٍّ وَكِرْجِيٍّ وَأَخَانِيٍّ وَخَزْرِيٍّ وَفَرْجِيٍّ
 وَأَرْمَنِيٍّ « وَرَأَى السُّلْطَانَ أَنَّهُ أَنْ تَهْتَلَّ لِخَشْدِ الْجُمُوعِ ذَهَبَ الْوَقْتُ
 وَعَظُمَ بِلَاءُ الْمَلِكِ وَتَقَلَّتْ أَعْيَاءُ الْعِبَادِ فَرَكِبَ فِي نُخْبَتِهِ وَتَوَجَّهَ
 فِي عَصِيَّتِهِ وَقَالَ أَنَا أَحْتَسِبُ عِنْدَهُ اللَّهُ نَفْسِي وَأَنْ سَعِدْتُ
 بِالشَّيْءِ شَقِيَ حَوَاصِلُ الطُّيُورِ الْخُضْرُ مِنْ حَوَاصِلِ النَّسُورِ الْغُبْرُ
 رَمَسِيٍّ وَإِنْ نُصِرْتُ فَمَا أَسْعُدُنِي وَأَنَا أُمَسِيٍّ وَيَوْمِي خَيْرٌ مِنْ أَمَسِيٍّ
 ثُمَّ تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَسَارَ بِهَذِهِ الْعَرِيَّةِ الْمَاضِيَةِ الْقَوِيَّةِ وَالصَّرِيَّةِ الصَّارِمَةِ
 الْرُوبِيَّةِ وَكَانَ مَتَمَلِّكَ الرُّومِ قَدْ قَدَّمَ رُوسَاءَ مُقَدِّمِينَ مِنَ الرُّوسِ d فِي
 عَشْرِينَ أَلْفَ فَارِسٍ وَمَعَهُمْ عَظِيمَةٌ الْأَصْلَبُ وَصَلِيْبَةٌ الْأَعْظَمُ وَخَالَطُوا 10
 بِلَادَ خَلَاطٍ بِالْبِلَادِ وَالسَّلْبِ وَالسَّبَاءِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ عَسْكَرُ خَلَاطٍ
 وَمُقَدِّمَتُهُ صِنْدَاقٌ « الْفَرْكِيُّ فَصَبَّ صُبْحَ أَنْبِيصٍ عَلَى لَيْلٍ انْتَفَعِ
 الْمُظْلَمِ وَخَاضَ إِلَى الْعَزِّ مَشْتَرَا نَارَ الْخُرَيْفِ امْتَنَصَرَمَ وَتَمَلَّ مِنْهُمُ خَلْقًا
 كَثِيرًا وَقَدْ تَوَكَّدَمَ فِي الْقَيْدِ أَسِيْفًا أَسِيرًا فَأَمَرَ السُّلْطَانُ بِجَدْحِ أَنْفِهِ
 وَأَرْجَاءِ حَنْفِهِ وَذَلِكَ f يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ رَابِعَ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٦٣ وَتَجَلَّ 15
 الصَّلِيْبُ السَّلِيْبُ إِلَى نِظَامِ الْمَلِكِ لِيُعْجَلَ انْفِذَافُهُ إِلَى دَارِ الْإِسْلَامِ
 مُبَشِّرًا بِسَلَامَةِ الْإِسْلَامِ وَتَلَاخِيفَ عَسْكَرِ الرُّومِ وَنَزَلَ عَلَى خَلَاطٍ
 مُحَاصِرًا وَأَهْلَهَا وَاتَّقُونَ بِاللَّهِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ لُدَيْنَهُ نَصْرًا وَنَزَلَ مَتَمَلِّكَ
 الرُّومِ عَلَى مَنَازِكِهِ فِي انْصَارِ نَصْرَاتِيَّتِهِ وَعَمْدَاءِ مَعْرُودِيَّتِهِ فَانْزَعَجَ

وفيهم خمسة آلاف جرجية والوف مناجنيقية a) I a de plus
 ومعه ثلثون ألفاً من مقدمين ودواقس وبطارقة وقد عز الاسلام
 في سبيل c) P. تاغب O b). منهم كل بطريق بطارقة الخ
 في P ajoute f). صغداق P, صنداف O e). الرووس O d).

نقيب النقباء الكامل ابو الفوارس طراد بن محمد الزينبي فضايقة.
 الب ارسلان وأخذ بمُخَنَّفِه ووقف على طُرقه وخرج نقيب
 النقباء وسأل ان ظلّ الاكرام عنده لا يُقلَّص وان وردّ الانعام عليه
 لا يُنغَّص فأبى الرضى عن محمود^a الا بدوس بساطه حامدا
⁵ راضيا ولعقوه عافيا وحُفَّ ساعته وخراعته متفانيا فلم يخرج اليه
 فتحتد الغنل واحندم انزالا وضلّ الحصار وطارت الاجار ووقع في
 فرس السلطان حجر استشاط من وقعه وخاف محمود لما ضاى
 به الامر من اتساع حَرَقٍ يحجز عن رَقَعه فخرج ليلا الى السلطان
 ومعه والدته منبوعة بنت وادب المُميرى يخضعون ويصرعون وقتت
 10 للسلطان عذا ولدى قد جئتُك به فأفعل ما تُحبُّ وقد اعترفنا
 وعرفنا ان سلامتنا الا بسلمك لا تستنَّب قَلّ فعفا السلطان
 وصفح وأعاد محمودا الى مكانه محمودا امكنة وقد ارتفع بالتواضع
 وتسامى بالاستكانة وامنت الشهباء وسكنت الدجاء⁵

ذكر خروج ملك الروم وكسره وقسره واسره

¹⁵ قَالِ وَيُغِ السلطان خروجُ أرمانوس ملك الروم في جمع لا يُحصى
 عدده ولا يحصر مَدَدُه فلما سمع عذا الخبر اغدَّ السير الى
 آذربيجان * ان سمع^b ان منملك الروم اخذ على سمته خلاط
 وكان السلطان في خواص جنده فلم ير ان يعود الى بلاده ليجمع
 عساكره ويستدعى من الجهات للجهاد قبائل الدين وعشائره
 20 فسير نظام الملك وزيره وخاتون زوجته الى تبريز مع ائقاله وبقي
 في خمسة عشر الف فارس من دُحَب رجاله ومع كل واحد فرس

a) P محمود. b) P فسمع.

تأج الملك هزارسب بن بنكبير بن عياض منصورًا من باب السلطان
 الب ارسلان وهو خارج من اصفهان على قصد خوزستان وكان
 قد علا امره وعرض جاهه وتزوج باخت السلطان واستنظر منه
 بالمكانة والامكان وتزوج بعده مسلم بن قريش * باخت السلطان
 زوجته a وقد رج الى ترجمته، وفي هذه السنة ورد امير الحرمين⁵
 محمد بن ابى هاشم الحسنى الى بغدادان على قصد الوفادة الى
 السلطان فكتب للخليفة معه بعد ان شرفه ورفعه وعاد في محرم
 سنة ٤٩٣ من المعسكر السلطاني على باب آمد وقد استفاد
 انقوائد وأفاد للحامد ٥

- 10 ذكر احوال الب ارسلان بديار بكر والشام
 قال رحمه ولما توجه الب ارسلان الى ديار بكر خرج اليه نصر بن
 مروان وتلقاه وحمل له b مائة الف دينار فقيل احسانه واحسن
 قبوله وسأل عن قضاياه وقضى سوله وقيل انه قيل له ان هذا
 المال قد قسطه على البلاد فأمر برده وعف عنه وعاف وببيل ورده
 وانتهى الى آمد آمد من قصد فوجد ثغرها متنعًا وسورها مرتفعًا¹⁵
 فسح السلطان للتبرك به يده على سورها وأمرها على صدره
 ثم توجه منها الى الشام وعبر بالرها وتعدر عليه امرها فحل
 حلب وشرع في حصارها واحاط بأسوارها وصاحبها حينئذ محمود
 ابن صالح بن مرداس وكان قد خطب في تلك السنة لبني
 العباس وقد وجد نتشريف الخليفة خلف سرور d جنابا وأصبح²⁰
 في ملابس الجلال وخلع الجمال رافلا وعنده من جانب الخليفة

a) P بزوجه. b) P اليه. c) O et I وامره en rapportant le suffixe à سور. d) I شرفه.

شَيْبًا بِمَا شَبَّتْ وَأَكَلتْ أُمَّ الْبَيْتِ مِنْهَا مَا رُبَّتْ وَطَارَ التَّسْرُ بِجَنَاحِ
 الصُّرَامِ وَكَانَ يَجْتَرِقُ عَلَيْهِ قَلْبُ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَكَانَ ^a الْجَاحِمِ
 اسْتَجَارَتْ بِهِ فَتَمَسَّكَتْ بِذِيْلِهِ أَوْ كَأَنَّ النَّهَارَ ذَكَرَ نَارًا عِنْدَهُ فَعَطَفَ
 عَلَى لَيْلِهِ قَوَاعِمًا لَهُ مِنْ مَسَاجِدِ أَحْرَقَتْهُ نَفْحَاتُ أَنْفَاسِ السَّاجِدِينَ
 8 وَعَلَقَتْ فِيهِ لَفَاحَاتُ قُلُوبِ الْوَاجِدِينَ وَتَمِيلُ أَسْبَابُ حُسْنِهِ
 الْعَيْوُنُ وَأَتَتْكُمْ بِذَلِكَ السُّوَالَةُ الْمَصْرِيَّةُونَ ثُمَّ تَدَارَكَهُ اللَّهُ بِاللَّطَافِ
 وَالْإِطْفَاءِ وَأَتَاهُ بِالشِّفَاءِ بَعْدَ الْإِشْفَاءِ وَقَالَ حَسْبُهُ إِسْطِلَاءٌ وَإِصْطِلَاءٌ
 وَحَقَّقَ فِيهِ قَوْلَهُ قَلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا قَالَ وَفِي سَنَةِ
 ٤٦٣ أَقْبَلَ « كَلْبُ الرُّومِ فِي جَمْعِهِ وَأَخَذَ عَلَى مَنْ بَعَثَ بِهِ
 10 وَاجْتَاخَهَا وَأَسْتَبَى حَمَائِمَتَهَا وَاسْتَبَاحَهَا وَعَادَ إِلَى قَسْطَنْطِينِيَّتِهِ وَقَدْ
 سَاءتْ آثَرُهُ وَالْدِينُ قَدْ تَارَ نَارُهُ ^d » وَفِي عَهْدِهِ السَّنَةُ زَوْجَ نِظَامِ
 الْمَلِكِ بِنْتَهُ لِعَمِيدِ الدَّوْلَةِ أَبِي مَنْصُورِ مُحَمَّدِ بْنِ فَخْرِ الدَّوْلَةِ
 الْبُزْجَرِيِّ بْنِ جَبْرِ وَصَارَتْ لَهُ مَصْعَرَتُهُ خَيْرَ ظَهِيرٍ وَكَانَ عَمِيدُ الدَّوْلَةِ
 قَدْ تَوَجَّهَ إِلَى السُّلْطَانِ بِالرِّقَى فِي رِسَالَةٍ فَتَلَقَّى بِكَرَامَةٍ وَجَلَالَةٍ
 15 وَاسْتَنْتَمَتْ لَهُ عَهْدُهُ الْمَصَاعِرُ وَاسْتَنْتَمَتْ الْمَطْعَمَةُ وَوَصَلَ فِي رَجَبِ
 وَفِي حَكْمَتِهِ رُسُلَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَاشِمٍ وَقَدْ كَانَ بَعَثَهُ إِلَى السُّلْطَانِ
 وَضَمِنَ لَهُ إِقَامَةَ الْخُطْبَةِ بِمَكَّةَ حَرَسَهَا اللَّهُ تَعَالَى لَهُ ^e وَخَلَعَ
 الْخَلِيفَةُ عَلَى عَمِيدِ الدَّوْلَةِ فِي بَيْتِ النُّبُوَّةِ فَرَفَلَ فِي مَلَابِسِ
 الْأَمْتِنَاعِ وَجَعَلَ أَسْمَاءَ الْأَنْهَاءِ وَالْمَطْلَعَةَ وَمَرَاةَ الْأَمْطَاعِ وَفَرَّقَى لَهُ
 20 تَوْفِيعَ مَنْ أَنْشَأَ ابْنَ الْمُوَصَّلَايَا ثَلَاثِينَ بَدَنًا مِنْ أَفْرَاجِ عُدْرَةِ الْإِرْتِفَاعِ
 وَتَصَدَّرَ فِي السُّوَالَةِ وَتَصَدَّقَى لِلسَّيَادَةِ وَفِي عَهْدِهِ السَّنَةُ تَوْفَى

a) P avec f. b) Cmp. le Coran, chap. 21, 69.

c) P خرج. d) O ناره. e) O om.

ديس وهو بالقلمجة فأواه وأكرم مشواه وقد كانت الوزارة تقررت
 لأبي يعلى والد الوزير أبى شجاع وهو كاتب هزاسب بن بُنكير
 فكتب للزيارة وخوطب بالوزارة *a* فور الخبر برضه يوم صُرف ابن
 جهير وبوفاته يوم وصوله الى القلوجة كما جرى به قلم التقدير،
 وفي سنة ٤١١ عمّل الخليفة في الوزارة على أبى الحسن ابن عبد⁵
 الرحيم فنار العوامّ وقالوا لا ضاقت لنا من ظلمه بمرور الحكيم فهو
 الذى اتى بالنساسيرى وأعان أحداث اللبائى وقالت *b* خاتين هو
 الذى ذيب مالى فصرف قبل التصريف ونكّر قبل التعريف ولم يزل
 الخليفة فيمن يستوزره يفكّر حتى كاتب نور الدولة الخليفة في معنى
 ابن جهير وذكر أنّه خير وزيرٍ وظهيرٍ فأجاب الى اعادته الى عادته¹⁰
 ووصل في ثلثي عشر صفر وجلس له في التاج ووجد أمّ له بالنجاح
 مفتوح الرّياح وقد له الحمد له جامع الشمّل بعد شتاته وواصل
 الحبل بعد بناته وفي تلك النوبة مدحه *c* صرّ نرّ ابودّ الفصل
 بقصيدته التي مطلعها

15 قد رجّع الخفّ الى نصّابه وأنت من دون آلورى أولى به
 وركب هو وولده *f* في موتب واجتاز في جميع محالّ الجانب الغربى
 ونثر عليه أهل الكرخ اقباس الدرّامّ واندانير وخرج اليه توقيع⁵
 من انشاء ابن الموصلايا وتسنّت له المراتب السنايا، قال وفي
 النصف من شعبان عمده السنة احترق جامع دمشق ففاجع
 الاسلام بمصابه وصلت النيران في محرابه واشتعل رأس القبّة²⁰

a) O للوزارة. *b*) O ajoute له. *c*) O هنا. *d*) P
 et I ابن؛ ci-dessus p. ٣٤ ann. *d*. *e*) P اولها. *f*) O
 وولده. *g*) P واشتعلت.

قَالَ وَفِي عَهْدِ السَّنَةِ تَوَفَّى أَبُو الْجَوَائِزِ الْعَاسِطِيُّ وَكَانَ شَاعِرَ زَمَانِهِ
 وَفَارَسَ مِيدَانَهُ، وَفِي عَهْدِ السَّنَةِ تَوَفَّى أَيْضًا أَبُو جَعْفَرِ الطُّوسِيِّ
 بِمَشْهَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَمٍّ وَكَانَ أَمَامَ الشَّيْعَةِ وَهُوَ الَّذِي
 صَنَّفَ التَّفْسِيرَ وَيَسَّرَ مِنْ أُمُورِ الْعَسِيرِ، وَفِي أَسْفَلِ جَمَادَى الْأُولَى مِنْ
 عَهْدِ السَّنَةِ كَانَتْ زَلْزَلَةٌ بِأَرْضِ فَلَسْطِينَ اعْلَمْتَ الدِّيَارِ ^a وَأَتْلَفْتُمَا
 وَخَرَّبْتَ مَبَانِيهَا وَنَسَفْتُمَا، وَفِيهِ ^e تَوَفَّى صَاحِبَ دِيْوَانَ الزُّمَامِ أَبُو
 نَصْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفَ بَابِ سَ جَمِيلَةً وَرثَاهُ أَبُو الْفَضْلِ
 بِقَصِيدَةٍ مِنْهَا

إِنْ يَكُنْ لِلْحَيَاءِ مَاءٌ فَمَا كَسَانُ لَهُ غَيْرُ ذَلِكَ الْوَجْهِ مَرَاتًا
 10 لَيْفَ تَفْسَى عَلَى حَسَامٍ صَقِيلٍ كَيْفَ صَدَرَتْ لَهُ الْأَجْنَادُ جَفْنَا
 وَنَقِيسٍ مِنَ الدَّخَائِرِ نَمَّ يَسُومُنَ عَلَيْهِ فَسَنُودِعُ الْأَرْضَ خَرْنَا
 قَالَ فَرَّتْ فِي دِيْوَانَ الزُّمَامِ أَبُو الْقَسَمِ بْنِ ^b فَخَرَّ الدَّوْلَةَ ابْنَ جَهْيَرٍ
 وَتَلَقَّبَ عَمِيدَ الرُّسَاءِ وَاجْتَنَابَ خَلْعَةَ الاجْتِنَابِ وَمَدَحَهُ أَبُو الْفَضْلِ
 بِقَصِيدَتِهِ الَّتِي أَوَّلَهَا

15 صَبَّحَهَا الدَّمْعُ وَمَسَّحَهَا الْأَرْقُ كَمْ بَيْنَ عَذِيْبَيْنِ بَقَاءٌ لِلتَّحَدُّقِ
 وَفِي ثَلَاثِي عَشَرَ رَجَبٍ وَرَدَ إِلَى بَغْدَادَ أَبُو الْعَبَّاسِ الْخَوَافِيُّ عَمِيدًا
 وَقَدِمَ خَوَافِي جَعَدَهُ وَقَوَادِمَهُ مِيدًا، قَالَ وَعَزَلَ الزُّبَيْرُ فَخَرَّ الدَّوْلَةَ
 ابْنَ جَهْيَرٍ لِبَيْتَةِ الْمُهْرَجَانِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ بِالتَّوْفِيعِ الْأَمَلِيِّ بِمَحْضَرٍ
 مِنْ قَاضِي الْقَضَاةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الدَّامَغَانِيِّ فَسَارَ إِلَى نَوْرِ الدَّوْلَةِ

a) O ajoute شهر. b) I الرملة (= IA X, ٣٩). c) Ainsi
 I et O = فِي شَهْرِ جَمَادَى; P a فِيهَا. d) P et I ابْنِ
 ce qui est également correct car le père de notre poète
 se nommait Fadhl. e) Manque on O et I.

قال ووصلت ارسلان خاتون زوجة الخليفة الى بغداد في مستهل جمادى الاولى سنة ٤٥٩ واستقبلها الوزير فاخر الدولة على فراسخ وجلا فجر فخره السافر وطون وقاره الراسخ ووقفت موكبها له عند القرب من الانتقاء وخدمها على ظهر فرسه بالداء واقبلت وقبلت ودخلت وخلت a وعادت الى عادة السعادة ووافيت للزيارة b للايفاء 5 على الزيادة ٥

ذكر حوادث طوارئ e وطوارق واتفاقات وموافقات

قال في شهر رمضان سنة ٤٥٨ توفي محمد بن الحسين بن الفقراء شيخ الخنازلة وناعج طريقهم السالبة، وفي هذه السنة استتم بناء المدرسة النظامية ببغداد وانتظمت احوالها وسكنها من حاملة 10 الشريعة رجالها ودرس فيها الشيخ ابو اسحق الشيرازي رحمة فاحيي من العلم ما درس وكشف من الحق ما التبس وشرح الاصول وفرعها وأوضح الادلة ونوعها، وفي سنة ٤٦٠ توفي الشيخ عبد الملك ابو منصور بن يوسف وكان من ائمة بغداد واعيانها وارجوع اليه في نوائب الليالي وحدثاتها وكان قد اجمع الناس 15 على صلاحه واستجدادة رأيه واسترجاحه ومن جملة خيراتہ انه تسلم البيمارستان العصدى وقد استولى عليه الخراب وناب اوقفه بنوائب الثواب فعمره وطبقه واحسن في احواله ترتيبا واقام فيه ثلثة حوان وثمانية وعشرين طبيبا قال ورثاه d ابو الفضل صر در بقصيدته e التي اولها

لَا قَبْلَنَا فِي ذَا الْمَصَابِ عَرَاءَ أَحْسَنَ الدَّهْرِ بَعْدَهُ أَمْ أَسَاءَ

a) I وحلت ; P om. b) O للزيادة. c) O om. d) O حزين توفى ajoute e) P بقصيدة.

التَّسَبُّبِ جَلِيٍّ لِلسَّبِّ وَمَا تَوَلَّى لِلسَّلْجُوقِيَّةِ مِثْلَهُ كَرَمًا وَخَيْرًا وَفَضْلًا
 كَثِيرًا وَعَنَى وَقَنَاةً وَسَنَا وَسَنَاةً، قَالَ عِمَادُ الدِّينِ رَحِمَهُ وَكَانَ جَدِّي
 لِأَمِيٍّ الدِّينِ عَلِيِّ المَسْتَوْفِي رَحِمَهُ كَاتِبًا لَهُ فِي رِيْعَانِ عَمْرِهِ
 وَعَنْفَوَانِ أَمْرِهِ إِلَى أَنْ صَارَ بَعْدَ كَاتِبًا لِخِزَانَةِ السُّلْطَانِ مُحَمَّدِ بْنِ
 ٥ مَلِكْشَاهِ وَكَانَ يَحْدِثُنِي فِي صَغُرِي وَهُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ عَنِ شَرْفِ
 الْمَلِكِ بِكُلِّ مَا يَدُلُّ عَلَى سِيَادَةِ نَفْسِهِ وَنَفَاسَةِ سُودَدَةَ وَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ
 مَعَ فَضْلِهِ ذَا تَفَضُّلٍ وَمَعَ أَجْمَالِهِ ذَا تَجَمُّلٍ وَحِكْمِي أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ
 ثَلَاثُمِائَةٌ وَسِتُّونَ كِسْوَةً *a* مَكْمَلَةً مَقْصَلَةٌ مَعْرُوزَةٌ عَلَى عِدَدِ أَيَّامِ السَّنَةِ
 مِنَ الْمَلَابِسِ الْفَاخِرَةِ فَيَلْبَسُ كُلَّ يَوْمٍ مَا يَنْبَغِيهِ مِنَ أَيَّامِ الْفَصُولِ
 10 الْارْبَعَةِ فَإِذَا خَلَعَ مِنْهَا أَوْ وَهَبَ أَعَادَ خَازِنُهُ إِلَى الْخِزَانَةِ عَوَّضًا مَا
 ذَهَبَ، فَلَمَّا وَصَلَ إِلَى بَغْدَادِ حَضَرَ بَيْتَ النُّبُوَّةِ فِي ثَلَاثِي عَشَرَ صَفَرٍ
 فَبَشَّرَ بِاقْبَالِهِ * سَفِيرًا وَجِهَهُ *b* الْقَبُولِ وَسَفَرٌ وَخَدِمَ الْخَلِيفَةَ بِمُحَمَّدِ
 جَلِيلٍ وَقَطْعَةَ بَلَاخُشٍ فِي مَنَدِيلٍ وَأَوْصَلَ كِتَابَ السُّلْطَانِ فِي
 خَرِيطَةِ سُودَاءَ وَسَرِّ الْأَوْدَاءِ وَسَاءِ الْأَعْدَاءِ، قَالَ وَوَجَدَ نُوَابَ نِظَامِ
 15 الْمَلِكِ الْوَزِيرِ قَدْ شَرَعُوا فِي بِنَاءِ الْمَدْرَسَةِ فَلَقْنْتُمُ اقْتِدَارَهُ عَلَى
 الْاِقْتِدَاءِ وَبَنَى عَلَى ضَرْبِ رَحِمِهِ بِبَابِ الطَّائِقِ مَشْهُدًا
 وَمَدْرَسَةً لِأَصْحَابِهِ وَأَعْلَمَ بِمَعْلَمِهَا ثَوْبَ ثَوَابِهِ، قَالَ وَكَتَبَ الشَّرِيفُ
 أَبُو جَعْفَرٍ الْبِيضَاصِيُّ *c* عَلَى الْقَبَّةِ

أَمْ تَرَى عَدَا أَلْعَلَّمُ كَأَنَّ مَشْنَتَنَا فَاجْمَعِدْ هَذَا الْمُغَيَّبِ فِي أَلْتَأَخُّدِ
 20 كَذَلِكَ كَأَنَّ عَدَا الْأَرْضِ مَبْنَتًا فَانْشُرْهَا فَضَلَّ التَّعْمِيدِ أَبِي سَعْدِ

a) P a ici le génitif. *b*) O أوجه. *c*) IA X, ٣٧

عَمَّه طغرل بك في سنة ٤٤٧ ومليك شيراز في سنة ٤٥٥ وقتل كل
 ديلمى بها وسفك وهنك وبطش وأوحش وخالف *a* أخاه الب
 ارسلان واعتصم منه بمدينة بَرَدَشِير *b* بكرمان فسار اليه اب
 ارسلان وأمنه وأخذ قلعة اصطخر وأتاه مستحفظها بتأخف فيروزج
 وكأس زمرّد لم يرَ مثلها وشمل بلاد فارس احساناً اندولت^٥ وعدلها^٥
 قال ووصل اليه شرف الدولة ابو المكارم مسلم بن قريش في سنة
 ٤٥٧ فآكرم وفادته وأكثر افادته وأجرى في اقتضاعه عييت والأنبار
 وحرّبي والنسنّ والبوازيج ووصل شرف الدولة هذا الى بغداد في
 شهر ربيع الآخر سنة ٤٥٧ فنلقاه الزبير * ففخر الدولة *c* ابن جهير
 وألقى من اقباله عليه خيرَ ظهير، قال وأغل السلطان في بلاد 10
 الخزر *d* من طريف نَحْجَوَان وكَثَرَ لاعنة الايمان ونصره الانصار
 والاعوان وأجأ ملك الاخاز بَقْرَاط *e* بن كَبْرُكَمى الى طلب هدينته
 وعرض ابنته فتزوج بها وعادته وقبل بدّته وامنه ثم ضلقت الملكة
 الكرجية وزوجها لنظام الملك وزيره وسار وفتح بلد آني *f* وعنت له
 البلاد * واذعنت العباد *e* وسرى اليأس وسرّ الناس ٥ 15

ذكر وصول شرف الملك ابى سعيد محمد بن منصور بن محمد

مستوفى المملكة الى بغداد

قال وكان وصوله الى بغداد في صفر سنة ٤٥٩ وقد كان جليل

a) O وخلف. *b*) O et I بَرَدَشِير, P بَرَدَشِير. *c*) O
 om. *d*) Lisez: الاخاز; I اذكر. *e*) Les voyelles
 sont dans les MSS. — Nous appelons ce prince Bograt IV
 (1027—1072) fils de Giorgi I. *f*) I ajoute من
 الامير ابى الاسود الشدادى واعصت الخ

الخطوب الآتية قَالاَ وكان يرجع الى حَسَبٍ وَنَبَلٍ وَأَدَبٍ وَفَضْلِ وَعَمَلٍ
الذي بقول

الْمَوْتُ مُرٌّ وَلِكُنِي إِذَا ظَمِنْتُ
نَفْسِي إِلَى الْمَجْدِ مُسْتَحِلَّ لِمَشْرِيبِهِ
رِئَاسَةً بَأْضَ نَسِي رَأْسِي وَسَاوِسُهَا
تَدْوَرُ فِيهِ وَأَخْشَى أَنْ تَدْوَرَ بِهِ

قَالَ وكان خصياً وسبب ذلك أن طغرل بك انفضه في ابتداء حاله
وربعان ابنه له لخطب له امرأة فزوجها لنفسه وعصاه ولما ظفر به اقرب
على خدمته بعد ان خصاه وكان حنفي المذهب كثير التعصب
مذمبه والمذعاب مع عصبه ثم فارق التعصب وجمع بين العصابين
وحسن رأى اجتهاده في الاصابتين وكان سبب معرفته بطغرل بك
انه لما ورد نيسابور افتقر الى كتب يجمع في العربية والفارسية
بين الفصاحتين فداه عليه الموقوف والذاتي سهل فظفر منه بشاب
في رأى b كهل ۵

* ذكر نظام الملك 15

قَالَ وَلَمَّا ضُرِفَ عَمِيدُ الْمَلِكِ وَعُزِلَ وَنُقِلَ إِلَى حَيْثُ اعْتَقَلَ اسْتَوَى
أَمْرَ نِظَامِ الْمَلِكِ وَتَزَعَّتْ بِالسَّنَاءِ شَمْسُهُ وَبَلَغَتْ أَلْمَتَى نَفْسُهُ وَعَلَا
عِلْمُهُ وَجَرَى قَلَمُهُ وَتَرَفَعَتْ وَسَادَتُهُ وَتَعَرَّضَتْ سِيْلَاتُهُ وَمَضَتْ مَضَارِبُهُ
وَوَضَعَتْ سَنَحَاتِبُهُ ۵

ذكر ما جرى لالنب ارسلان بعد ملكه 20

قَالَ رَحِمَهُ كَانَ قَاوُرُ بْنُ دَاوُدَ أَخُوهُ قَدْ اسْتَوَى عَلَى كُرْمَانَ فِي زَمَانٍ

a) O فزوجها. b) P زقى. c) P لما

Go chapitre est beaucoup plus étendu en I.

ارسلان من التركمان عدّة وافرة وحاز من اموالهم غنيمة ظاهرة
 وساق حتى وصل الى خوار الرقي ظاهر الجند ظاهر الجدد ومعه وزيره
 نظام الملك ابو علي الحسن * بن علي « بن اسحق الطوسي
 فنلقاه عبيد الملك في حشمة وخدمه وكوسه وعلمه وعربه وعاجمه
 وأجلسه على السرير وجرى على عادته معه في التدبير، فغار نظام ⁵
 الملك من استقلاله واحتال مدّة في قبضه واعتقاله فلما كان في
 محرم سنة ٤٥٩ زار عميد الملك نظام الملك زيارة ايناس واعتذار
 وترك بين يديه منديلا فيه خمسمائة دينار فلما انصرف من
 حضرته سار اكثر العسكر في خدمته فحرف السلطان من عاقبة
 ذلك ومغيبته فأمر بقبضه وأنفذه الى مرو الروذ ومكث سنة في ¹⁰
 الاعتقال بها ثم سبر ابيه غلامين فدخلا عليه وهو محموم وأخبراه
 بأن قتله امر محتموم وأنظراه حتى اغتسل وتوضأ وتاب ودخل لوداع
 اهله وخرج الى مسجد فصلى ركعتين واستسلم للقضاء المقدر
 بالحيين ووجد الغلظة من الغلامين وضرباه بالسيف وأخذ رأسه
 وحمله الى السلطان بكرمان واما جنته فانها لقت في خرفة كانت ¹⁵
 لفافة البردة النبوية كان استهداها من انخليفة وفي قبص ديبقي
 من ملابس القائم الشريفة وقبر في قبر ابيه بكندر وكانت مدّة
 وزارته ثمان سنين وشهورا ولم يزل موسم جاهد فيها مشهورا
 مشهورا وكان عمره نيفا وأربعين سنة وكانت محاسنه مفضلة ونصائحه
 محسنة لكنه لکنه تهوّه وتهوينه وغاية غيبه في سوء التدبير ²⁰
 وتهوينه قصرت يده الطولى عن استمالة القلوب الجافية واستلانة

منامى فى مبتدأه امرى بخراسان كأنقى رفعت الى السماء وقيل
 لى سأل حاجتك تُقَصَّ ثقلت ما شىء أحب اللى من طول العر
 فقيل عرك سبعون، قال قل عميد الملك وكنت سألتك عن السنة
 التى ولد فيها فقال السنة التى خرج فيها الخان انقلانى بما
 وراء النهر فلما توقى حسبت امدّة فكانت سبعين سنة كاملة،
 قال ولما وصل خبر وفاته الى بغداد جلس الوزير فخر الدولة ابن
 جيهير للعزاء به فى صحن السلام فى السادس والعشرين من شهر
 رمضان

ذكر جلوس السلطان عضد الدولة ابن ارسلان ابنى شجاع

محمد بن داود بن ميكائيل بن سلجق

10

قال توقى ابوه داود ببلخ b سنة ٤٥٠ وقام مقامه ولما خطب
 لاختيه سليمان بالرى بعد وفاة طغرلبك مضى ارسعن c وارسم الى
 قزوين وخطبا لالب ارسلان وبلغ عميد الملك ذلك فأقام الخطبة d
 بالرى لالب ارسلان وبعده لسليمن واقبل عضد الدولة الب
 ارسلان من نيسابور بطوى السهول والرُوعور وأقبل اقبال الصيغ
 الصارى وأقدم اقدام الخضم الجارى وكان ابن * عم ابيه ه قتلمش
 ابن اسرائيل فى كركوه وقد طمع فى الملك ولم يعلم ان ذلك
 بعينه فى اهلك فعارضه فى جموعه فتقابلوا وقاتلا وأجلت المعركة
 عن قتل قتلمش وكانت منيته فى عشر الفرس به وقتل الب

a) O مبداء. b) P سلجق. c) Ainsi portent O et I;
 P ارسع. Je n'ose rien affirmer sur la véritable orthographe
 de ce nom. IA X, a écrit سيان (ياغى بسان. l.) ce
 qui est probablement le surnom du même personnage, dont
 nous avons ici le véritable nom. d) O om. e) O عمه.

عليه وقترز الامر له وفوضه التبت فسكنت الممالك وأممت

المسالك ٥

ذكر سيرة طغرلبيك رحمه الله

قال كان كريما حليما محافظا على الطاعة وصلاته للجمعة وصوم
الائتين والخميس وكان يلبس الوارقي *a* والبياض وأشبهت أيامه 5
بمحاسن سيرة الرياض وكان لا يرى القتل *b* ولا يسفك دمًا ولا
يهتك محرما وكان شديد الاحتمال شديد الافعال حكى عنه
أقصى القصاصة الماوردى أنه توجه في رسالة انقائم اليه في سنة
٤٣٣٣ فكتب فيه كتابا ضمنته اطعمن عليه والقدر فيه وعبط
محاسنه وبسط مساويه ووقع الكتاب من غلامى فحمل اليه 10
فوقف عليه ثم ختمه وكنمه ولم يتغير عن عادة اكرامى وشيعة
احترامى، قال وكذلك ذكر أن بعض خواصه كتب ملاحظات الى
المملك ابي كليجار يطالع فيها على بعض الاسرار فوقعت في يده
فاخفاها وداوى هفوتة بحلمه وشفاعا وكان كثير الصدقات حريصا
على بناء المساجد متعبدا متهاجدا ويقول استحيى من الله أن 15
ابنى دارا ولا ابنى بجنبها مسجدا، قال وحكى عميد الملك أنه
لما مرض قال انما مثلى فى مرضى مثل شاة تشد قوائمها لجز
انصوف فتظن انها تذبج فتضطرب حتى اذا اطلقت تفرج ثم
تشد قوائمها للذبج فتظن انها لجز الصوف وتسكن فذبج وهذا
المرض شد القوائم للذبج وكان كما قال، قال وتوفى وعمره 20
سبعين *d*، قال وحكى عميد الملك ان طغرلبيك قال له رأيت فى

a) Yâq. IV, ٩٤٤. وبتارى Cmp. de Goeje, *Gl. Geogr.* p. 380.

b) I الفتك. c) P الحرم. d) P ajoute سنة.

الملك في تاسع شهر ربيع الأول بيت التوبة واستأذن للسيطان في
الأونة وان يستصحب السيدة والخاتون وذكر أنهم بعد مصيبتهم
عن قريب آتون فأتى في ذلك الخليفة وكانت أرسلان *a* خاتون
قد حملت *b* من أطراح الخليفة لها غمًا وأما السيدة فقد كرت
٦ الخليفة مسيرها فلما مضت امضت بآلم فراقها ومضت لأمل
رثائها ولما انفصل السلطان عن بغداد أتى لهزارسب في المصبي
إلى الأعواز مرعبًا بالأعزاز فآته مكث على بابه ثلث سنين لا يؤذن
له في الانفصال ولا يؤذن إرضه المفارق بالوصل وعقد ضمان بغداد
على ابى سعد *c* القايي بثمانية *d* وخمسين الف دينار *a* فلما كل
١١ ما أبطله رئيس العراقيين من صرّ الضرائب وشرّ النوائب وقد كان
عذا يتولّى مطبخ عميد الملك وهو استاذ داره فجرى المقدور برفع
مقداره ٥

ذكر وفاة السلطان طغرلبيك بالرى

قال وفي يوم الجمعة ثامن شهر رمضان سنة ٤٨٥ توفى طغرلبيك
١٥ بالرى فاضطرب بهلكه الملك وبلغ عميد الملك نعيه وهو على
سبعين فرسخا من الرى فقطعها في يومين اشفاقًا من تشويش
يتم وتشوير ينم فوصل وهو بحاله لم يدثن ولم يقبر فتودد رفته
وتوحى سكون الخلق وأمنه ومنع الغلمان من شق الثياب
وأخرج جميع ما كان يملكه على العسكر حتى الدواب وأجلس
٢٠ سليمان بن داود ابن اخى السلطان وكانت أمه عنده ونص عمه

a) O om. *b*) P ajoute ٥. *c*) O سعيد; ensuite P
القايي. *d*) O ستمايه, IA X, ١٩, 8; بمائة; ces mots man-
quent en I jusqu'à دينار.

له الخليفة بالجلوس وطع نور اليمن من أفقه وقرأ امين الدولة ابو
سعد بن الموصلايا توقيعا خرج في حقه ٥
ذكر وصول السلطان طغرلبيك الى بغداد وفي المرة الرابعة
قال رحه في محرم سنة ٤٥٥ توجّه السلطان الى بغداد من أرمية
بعزم الدخول على الزوجة وخرج فخر الدولة بن جبير وتلقاه ٥
بالفحص في الموكب الاعظم والأبهة الباغرة والأهبة الزاهرة ونزل
عسكره بالجانب الغربي فزادت به الأذينة وارتاعت الرعيّة ووصل
عميد الملك الى السدّة الشريفة مطالباً بالشريفة السيّدة فوعدت
الاجابة في نقل الجهة الى دار المملكة ونزلت منها في الحجرة
الشرقيّة باليمن والمبركة ووقت في ليلة النصف من صفر وجلست 10
على سرير ملبس بالذهب يخطف النواظر منه أشعة الذعب
ودخل اليها وقبل الارض وخدمها وجلس بازائها على سرير ملبس
بالفضة وقد كان انفذ لها مع بنت اخيه زوجة الخليفة عقدين
نقيسين ثمينين وجاماً خسروانيّاً من ابريز العين وقرجينة من
نسيج ١٥ اذهب مكلمة بالحب وصارت نفسه لها موكلة بالحب
وظهرت منه بها سرور وسرّة منها لشرفه ظهوراً وبقي مدة اسبوع
يهب ويخلع ويمنح ولا يمنع، وخلع على عميد الملك وعلى الامراء
وافاض التشريفات على الاكابر والعظماء فقد كان ورد معه الى
بغداد ابو علي ابن الملك ابي كايجار وحرّاسب وقرّامرز بن
كاكويه وسرخاب بن بدر بن مهلهل فامنهم آلا من أفيضت 20
عليه الخلع الرائقه وأضيفت له الاعضايا اللانقة، قل وحصر عميد

a) P et I نسج. b) O avec ف. c) I با.

على بن محمد بن محمد بن حبيب الماوردى وقد كان فى العلم بحراً
 واخيراً وفى الشرح بداراً واحراً قال بسطت الفقهه *a* فى اربعة
 آلاف ورقة يعنى *b* للكاوى واختصرته *c* فى اربعين يعنى الاقتناع
 فيها لهما من بكتريين نضبا وبدريين غربا وطوديين وقعا وجوديين *d*
 اقلعا، فل وفى سنة ٤٤٣ توفى قريش بن بدران وتوفى ولده
 مسلم اماره بنى عقيل، وتوفى فى شوالها نصر الدولة ابو نصر
 ابن *e* مروان بميافارقين عن ثيف وثمانين سنة وفى يوم عرفة
 من سنة ٤٤٤ ووزر فخر الدولة ابو نصر محمد بن * محمد بن *e*
 جيهب للخليفة وسبب ذلك انه كان مقيما بميافارقين عند ابن
 10 مروان فى جابه وعز امره ناه فسمت عمته وعالت سعادته وكتب
 الى الخليفة يرغب فى زيارته لوزارته *f* وانه ييذل بذولا ويحمل
 همولا فندب اليه من دار الخلافة نقيب النقباء الكامل ابن
 الفوارس طراد *g* بن محمد الزينبى وقرر ما اراد تقريره ودرس ما
 شاء تدبيره فخرج من ميافارقين عند انفصال نقيب النقباء
 15 ليودعه وسار معه وفات ابن مروان ولم يلبثه لما تبعه * وخرج
 الناس عند وصوله *h* الى بغداد لاستقباله ونزل بالحریم الطاعرى
 ومكث ثمانية ايام حتى جاوز الكسوف ونشق نشر العز المشوف
 وتبعن بيوم *i* عرفة فحصر بيت النبوة وقد اسعدته السعادة
 واجتمع *k* عنك من طبقات الناس من جرت به العادة واحتفل

a) P العلم. *b*) O فعنى. *c*) P واقتصرته. *d*) En O
 avec *dhamma*; en P avec *fatha*. *e*) O om. *f*) O وفادته.
g) P ici et ailleurs sans *tehdid* (طراد). *h*) P ووصل.
i) P بيمن. *k*) P حضر. وقد

فلقبه حاجب الحجاب عزّ الامّة واستخدمه في الانهاء وحضور
المواكب وتنفيذ الاوامر المهمة قال وكانت *a* بين ابن يوسف وبين
الاثيرى وحشة حملت ابن يوسف على ان ذكر ابن دارست وقطره
وقال انه مع امانته يخدم بغير اقطاع ويؤدى مالا فخصت الكتب
اليه وهو في شيراز باستدعائه تقدم للجواب باستغفائه فخرج اليه ⁵
ابن رضوان ومعه ظفر الحادم لاستخدامه وقوى عزمه ابو القاسم
صير ابن يوسف فور بقوة اعترامه وكتب عميد الملك عن السلطن
الى الخليفة بانّه كاره لاستخدامه واستخدامه لاملاقه مع ثروة المال
من الكفاية واعدامه فأجاب *b* الخليفة انه مع وصوله الى واسط
ومقرته وطنه لا يجوز رثه ولا يخلف وعده وقدم بغداد في ¹⁰
ثامن ربيع الاول *c* سنة ٤٠٣ هـ ووصل الى الخليفة في منتصف شهر
ربيع الآخر وأقيمت خلع الوزارة عليه وأضيفت مع الوزارة الامور
اليه وبقي في المنصب منتصبا الى رابع ذى الحجة سنة ٤٠٤ هـ فانه
صرف من تلك المراتب بل ترك الخدمة مستغنياً وورثة جاهه
مستاجفياً قال وكانت وفاته بالاعزاز حادى عشر شعبان سنة ٤١٧ هـ ¹⁵
ذكر حوادث في عهده انسين

قال في سنة ٤٠٥ هـ توفى القاضي ابو الطيب طاهر بن عبد الله بن
ظاهر الطبري ببغداد عن مائة سنة وستين وكان صحيح السمع
والبصر سليم الاعتناء يناظر ويفتى ويستدرك على الفقهاء وحضر
عميد الملك الكندري جنازته ودفن بالجانب الغربى عند قبر ²⁰
احمد *d*، قال وفي آخر هذه السنة توفى اقصى القضاة ابو الحسن

a) O وكان. *b*) P فاجابه. *c*) I الاخر. *d*) P ajoute
(احمد بن حنبل) الامام.

باسم عميد الملك شَهَدَ فيها قضى القضاة وابن يوسف بما
سمعه من تلقاؤه بالاجابة وضبطت الشهادات بالكتابة وسير ابو
الغنائم بن الماحلبان في الرسالة واستنسخ كتاب الوكالة فسّر
السلطان واحتفل ووقى له القدر بما كفل وعقد العقد في طاعير
٥ تَبْرِيْزِ بِالْمَخِيْمِ وَكَانَ رَئِيسَ الْعِرَاقِيْنَ بِالْمَعْسَكِ فَأُعِيدَ اِلَى بَغْدَادِ فِي
حِمْيَةِ ابْنِ الْمَاحِلْبَانَ وَسُوِّرَتْ عَلَى يَدِهِ الْهَدَايَا وَاعْتَمِدَ « بِرِسْمِ الْخَلِيْفَةِ
ثَلَاثِيْنَ غُلَامًا وَجَارِيَةً اَتْرَاكَ عَلَى ثَلَاثِيْنَ فَرَسًا وَخَادِمِيْنَ وَفَرَسًا بِمَرْكَبِ
ذَعْبٍ وَسُرْجٍ مَرْتَعٍ بِالْجَوَاهِرِ الثَّمِيْنَةِ وَعِشْرَةَ اَلْفِ دِيْنَارٍ وَبِرِسْمِ
السَّيِّدَةِ عِشْرَةَ اَلْفِ دِيْنَارٍ وَتَوْقِيْعًا بِمَعْقُوْبًا وَمَا كَانَ خَاتَمُوْنَ الْمَتَوَفَّاةِ
١٥ بِالْعِرَاقِ » وَعَقْدًا فِيْهِ ثَلَاثُوْنَ حَبَّةً كُلُّ لَوْزَةٍ مَثْقَلٍ وَبِرِسْمِ عِدَّةِ الدِّيْنِيْنَ
خَمْسَةَ اَلْفِ دِيْنَارٍ * وَبِرِسْمِ السَّيِّدَةِ وَالْمُدَّةِ الْمَخْطُوْبَةِ ثَلَاثَةَ اَلْفِ
دِيْنَارٍ « وَذَلِكَ فِي شَوَّالٍ مِنَ السَّنَةِ فَلَمَّا قَرِبَ « رَئِيسَ الْعِرَاقِيْنَ مِنْ
بَغْدَادٍ تَلَقَّاهُ النَّاسُ وَاسْتَبَشَرُوْا بِانْتِظَامِ الْاَلْفَةِ بَيْنَ الْاِمَامَةِ وَالسُّلْطَنَةِ
فَلَمَّا وَصَلَ اِلَى بَابِ النُّوْقَى نَزَلَ وَقَبِلَ الْاَرْضَ ثُمَّ وَصَلَ اِلَى بَابِ اِرْسَلَانَ
٢٥ خَاتَمُوْنَ زَوْجَةَ الْخَلِيْفَةِ وَاَدَّى مِنْ خِدْمَتِهَا الْفَرَسَ وَاَوْصَلَ اِلَيْهَا مَا
حَمَلَهُ « فَتَوَلَّى تَسْلِيْمَهُ وَبَاشَرَتْ عَرْضَهُ بِالْمَقَامِ النَّبَوِيِّ وَتَقْدِيْمَهُ ٥
ذَكَرَ سَبَبَ تَوَلَّى ابْنِ دَارَسْتِ وَرَاةَ الْخَلِيْفَةِ اِلَى حِيْنَ اَنْصَرَفَهُ
قَالَ كَانَتْ وَرَاةُ فِي سَنَةِ ٤٥٣ « وَسَبَبَ ذَلِكَ اَنَّ الْخَلِيْفَةَ لَمَّا عَادَ اِلَى
الدَّارِ عَدِمَ الْوَزِيْرَ وَفَقَدَ مِنْ يَتَوَلَّى التَّنْدِيْبِ حَدَّثَ رَأْيَهُ بَانَ يَسْتَعْمَلُ
٣٥ رَجُلًا خَدَمَهُ بِالْحَدِيْنَةِ وَعُوْ اَبُو تَرَابِ الْاَثِيْرِيَّ وَقَدْ وَجَدَهُ اَثِيْرَ الْاَثَرِ

a) O واحصب. b) P ببغداد. c) O om. d) P

من بغداد en om. c) P تحمله.

أسأل مولانا امير المؤمنين انتصّل بذكر ما شرف به الخادم الناصح
 شاهنشاه ركن الدين فيما رغب فيه وسمت نفسه اليه واران ان
 يقول للخليفة ما يلزمه من الاجابة ففطن لذلك وغالطه وقال قد
 سطر في الجواب ما فيه كفاية فانصرف عاتباً وذهب مغاضباً وراح
 راجلاً وردّ المال الى هذان وأخبر بالحال السلطان وكان الخليفة
 قد كتب الى خماتكين الصغرائى يشكو من عميد الملك والمخاحه
 فكتب في جوابه يشير بالرفق والتلطّف وينصّ على التثبيت والتوقف
 فنسب عميد الملك قطع الحديث في الوصلة الى مخامرة خماتكين
 فتغيّر السلطان عليه فرحب وعرب * وتسرع وتسرب» وكتب السلطان
 الى قاضى القضاة والشيوخ الى منصور بن يوسف بانعنب المقيص
 10 والخطب المقيص وقال هذا جزائى من الامام القائم وقد قتل
 اخى في طاعته وهبى امرى لساعته وانفقت اموالى في خدمته
 وطلبت فقرى لثروته فما باله ما بالى بسرّ قولى وقال بردى وصدّ
 قصدى وقصد صدّى وكتب الى عميد الملك بان يقبض الاقطاعات
 ولا يتسرك للخليفة الا ما كان باسم الامام القادر فديما وأن يكون
 15 لمعارضة اسبابه مستديماً فحضر العميد رئيس العراقيين بيوت
 النبوة وعرض الكتب واعاد العتب فخرج جواب الخليفة ما رجونا
 من ركن الدين ما صنع وما توقعنا ما وقع وبين يديك الاقطاعات
 فاقطعها وقد ارتفعت اموانع فامنعها قل وخرجت السنة والموحشة
 20 القائمة قائمة وعين التأسيس عن ازالة اسبابها نائمة فلما دخلت
 سنة ٤٥٤ اجاب الخليفة فى الحرم منها الى الوصلة وكتب وكالة

ثم اخذ وقتل P a)

ابن كأمرواً^a وكان قد وُزِّر للخليفة في تلك السنة مجد الوزراء ابو
الفتح منصور بن احمد بن دارست فخرج لتلقي الواصلين الى
باب النهروان والتقى هو وعبيد الملك وجمعا راجعا ودخل عبيد
الملك بغداد وجلس على باب النوى فلما وصلت خاتون سار في
٥ خدمتها الى دارها ثم حضر بيت النوبة واخذ دواة الوزير ابن
دارست وانتهى حضوره وحضور الامراء الذين معه وادى من
الرسالة ما اودعه ففسر الخليفة وغضب وغاض ماء بشره ونصب
وقصد الامتناع ومنع المقصود وسد الباب ولم يفتح الباب المسدود
فشرع عبيد الملك يتكلم بكلمة فسي ويقعع بكلمة شني ويقول ما
١٥ بانكم اقترحتم^b ثم امتنعتم وفيهم ذعبتم الى ابعد غاية في الطلب
ثم رجعتهم وقد خاطرتهم عند السلطان بدمى وازنتم بما قدمتم
من التقدم قدامى فأخرج الى النهروان مضاربه وخلع الأعبنة
السوداء ونبس البياض فاستوقفه ابن يوسف وقاضى القضاة
ليستنزلوه من الصارة الى المراضاة وما زالوا ينلطفان به حتى حضر
٢٥ بعد ذلك عند الخليفة دفتين^c ومعه جماعة من الامراء والحجاب
والنقضاة والشهود وبالغ في الخطاب وبذل المكجوه وذلك في جمادى
الآخرة سنة ٤٠٣:٤٠٤ وقل الخليفة يحيى بنو العباس خير الناس فينا
الامامة والبطانة الى يوم القيامة من تمسك بنا رشد وعُدَى ومن
٣٥ فالوانا ضل وعوى وكان للخليفة قد كتب الى عبيد الملك يحيى نرد
٤٠ الامر الى رأيك ونعمل غيبه على امنتك ودينك فقال عبيد الملك

a) O كأمرو ; P كأمرواً. b) P ajoute. c) P

وتوفيت في ذي القعدة سنة ٤٠٢ خاتون زوجة السلطان بيجان،
 قل ولما رحل السلطان استصحب معه ارسلان خاتون ابنة
 اخيه زوجة الخليفة فلما استقر بالرى عزم على نشر ما كان من
 رغبته في الطى وسيّر قاضى الرى ابا سعد صاعدا الى دار الخلافة
 رسولا وضمن رسالته في خطبة السيّدة ابنة القائم سوّلا وسوّلا⁵
 وذلك في سنة ٤٠٣ فندب الخليفة للجواب ابا محمد بن التميمي
 للاستعفاء وانه لم تجر بهذا سنة للخلفاء ثم قيل له ان عديمت
 في الاستعفاء الوساطة فأطاب صدق ثلاثمائة الف دينار واعمال
 واسط فلما وصل ابن التميمي اعلم عميد الملك بالحوال فقال اما
 الاستعفاء فلا يحسن مع بغية السلطان وصراعته في السؤال واما^{١٠}
 طلب المال والاعمال فيقبح لانه يفعل اكثر ما يدور في خواطر
 الآمال والصمت أولى من هذا المقل فخلني أخل سرك من عذا
 السر ودعنى أتول هذا الامر فقال ابن التميمي الامر اليك
 والاعتماد عليك والى صواب ما تدبره والتدبير ما تستصيبه وانست
 أعرف بما تخاطب به صاحبك وما تجيبه فقال عميد الملك للسلطان^{١٥}
 ان القضية قد تسملت وان العقدة قد تحللت وان التمنية قد
 اكتمت وان التبعية قد تحللت فشرع السلطان خطبته وأذاع
 رغبته وتقدم الى عميد الملك بالسير مع ارسلان خاتون بنت
 اخيه زوجة الخليفة الى دار الخلافة واستصحبه ما جاوز حد
 المنية من التدبير امبدة والجواهر الثمينة وسيّر مع عديمت من²⁰
 الاكابر وذوى العلى ومن عظماء النديم قرامرز بن كاكويه وسرخاب

a) P. avoc . b) P. اتم . c) التتمينه .

مكان الخاجب فلما قَرَّبَ الخليفةُ قلمَ وأخذَ بلاجمَ بغلنَه ومشى
 في خدمته الى باب حِجْرته وذلك يوم الاثنين الخامس والعشرين
 من ذي القعدة سنة ٤٥١ فعادت الانوارُ الى الطلوع والانوارُ الى
 اليوم وحلَّ الشرفُ في موضده وفاض الكرمُ من معدنه قلَّ وعُرب
 البساسيري الى حلَّة نبيس بن علي بن مزيد^a وقد ولت
 سعادتَه فيومَ مُطَلِّقَ في ربي مقيدَ فسيرَ السلطانَ وراءه عسكرياً
 مُقدِّموا سرَّحَنك ساونكين وانوشروان وخمارتكين الطغرانيَّ وادم
 وأنفذَ معاً *b* ابنَ مَنبوع الحَقَّاجي فوافقوا البساسيريَّ وأوقعوه
 ووقع في فرسه سيمَ رُميتَ به فرمته وحام حوله حمانه ثا حمتَه
 10 وصادفتُ وجيده ضربتُ أدمته وكمش *d* كمشتكين العميدى فأسره
 ثم احتزَّ رأسه وحمله الى بغداد وعلفَ فُبالة باب النبويَّ وزالت
 برواه نويته النبوة الخائنة بالماحتل انبويَّ واستقدم الامير وأرجَّ النسر
 وتوتت انعماءُ وتوالت انجاء *f* وكان طغرنيك بواسطَ فقدم بغداد
 في صفر سنة ٤٠٢ فعمل له للخليفة في روشن النج سباطا وأحضر
 15 عليه من اكاير دولته رؤساء *g* وأوساطا ثم عمَل للسلطان في ثلثي
 ربيع الاول *h* سمانا آخرَ فاصلَ به من قبله من الملوك وفاخر وتوجه
 في خامس اشهر الى الجبل ودخل عميد الملك الى الخليفة فقامه
 في موضع الاصطفاة ونقبه سيد الزراء، قل وفي سنة ٤٥١ احترقت
 بمغدان دار الكذب السني وتفتتت الوزير شاور بس اردشير بين
 20 اسمنون وأخذ عميد الملك *i* سلام من النسر ودم احد حديقين.

a) P ajoute الاسدي. b) O مع. c) P et I فوافقوا.

d) I ajoute لادوائه. e) P وجماله. f) P ici الغمما، auparavant النجاء. g) O وروساء، P رووسا. h) I الاخر.

مُهَاهِلٌ وَمَعَهُ الْفَقِيهَ ابْنُ فُورِكَ وَقَدْ تَبَيَّنَ بِهِ وَتَبَرَّكَ * وَهُنَاكَ فَازَ مَنْ
وَحَدَّ a وَهَلَكَ مِنْ أَشْرَكَ وَلَمَّا وَصَلَ السُّلْطَانُ إِلَى بَغْدَادَ سَبَّحَ إِلَى
الْخَلِيفَةَ عَظْمَاءَ مَمْلَكَتِهِ وَصَدَرَ وَزَارَتْهُ b عَمِيدُ الْمَلِكِ وَأَنْوَشِرْوَانُ بْنُ
خَاتُونٍ وَمَعَهُمُ الْمُهَيْدُ وَالسُّرَادِقُ وَالْخَيْلُ السُّوَابِقُ c وَلَمَّا مَثَلُوا d
بِالْحَصْرَةِ الشَّرِيفَةَ وَشَاهَدُوا أَحْوَالَ الْخَلِيفَةَ أَرَادَ عَمِيدُ الْمَلِكِ أَنْ 5
يَكْتُبَ إِلَى السُّلْطَانِ كِتَابًا بِشَرْحِ الْجَلَالِ وَيُوصَفُ e مَا اجْتَلَاهُ مِنَ
الْمُهَابَةِ وَالْجَلَالِ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ يَدَيْ الْخَلِيفَةَ دَوَاءٌ وَلَا آدَاءٌ لِلْكِتَابَةِ
مُسَوِّاةً فَأَحْضَرَ مِنْ خَيْمَتِهِ دَوَاءً عَلَيْهِمَا مِنَ الذَّهَبِ الْفِ سَبْعِمِائَةَ
مِثْقَالٍ وَأَضَافَ إِلَيْهَا سَيْفًا ذَا فِرْدٍ وَصِقَالٍ وَقَالَ هَذِهِ خِدْمَةُ مُحَمَّدِ
ابْنِ مَنْصُورٍ اصْغَرَ الْخَدَمِ وَقَدْ جَمَعَ فِي هَذِهِ الدَّوْلَةِ بَيْنَ خِدْمَةِ 10
السَّيْفِ وَالْقَلَمِ وَأَحْسَنَ الْخَلِيفَةُ قَبُولَهُ وَخَطَابَهُ وَتَوَجَّ بِخَطِّهِ الشَّرِيفِ
كِتَابَهُ وَلَمَّا وَصَلَ الْخَلِيفَةُ إِلَى النَّهْرَوَانَ وَعَمِلَ إِلَيْهِ السُّلْطَانُ وَتَبَاشَرَتْ
بِقُدُومِهِ الْأَوْطَارُ وَالْأَوْطَانُ وَأَسْتَأْذَنَهُ عَمِيدُ الْمَلِكِ فِي حُضُورِ السُّلْطَانِ
ثَلَاثِينَ وَدَخَلَ وَقَبِلَ الْأَرْضَ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَأَتَى مِنْ أَدْبِ الْخِدْمَةِ الْمُمْكِنِ
وَقَدَّمَ لَهُ الْخَلِيفَةُ مَخْدَعَةً مِنْ دَسْتِهِ وَقَالَ اجْلِسْ فَقَبَّلَهَا وَجَلَسَ 15
وَأَنَسَ f فَأَنَسَ وَجَعَلَ عَمِيدُ الْمَلِكِ يُفَسِّرُ لِسَهْمَا وَيَتَرْجِمُ وَيُعَرِّبُ
وَيُعَاجِمُ وَالسُّلْطَانُ يَعْتَذِرُ عَنْ تَأَخُّرِهِ وَقَرَّ أَخِيهِ بِمَا شَغَلَهُ مِنْ وَتَرَ
أَخِيهِ فَهَدَى عُدْرَةَ وَهَمَدَ نَعْرَةَ وَقَلَدَهُ الْخَلِيفَةُ سَيْفًا تَبَرَّكَ بِهِ وَكَانَ
قَدِمَ خَرَجَ مَعَهُ مِنَ الدَّارِ وَذَلِكَ يَوْمَ الْاِحْدِ الرَّابِعِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ
ذِي الْقَعْدَةِ وَاسْتَقَرَّ أَنْ يَدْخُلَ إِلَى الدَّارِ غَدًا وَيُعِيدَ بَعُودَهُ عَيْشَ 20
الْاِسْلَامِ رَغْدًا فَلَمَّا أَصْبَحَ السُّلْطَانُ تَقَدَّمَ إِلَى بَابِ النَّبِيِّ وَجَلَسَ
* a) O om. b) P وصدور وزاويه. c) P et I avec. d) P
و. ووصف e) P. f) وآنسها P.

فَأَمَّه دَعَى إِلَى الدَّعَى *a* مَعَصِرَ مُصَيَّرًا وَلَمْ يَجِدِ الْخَلِيفَةَ بِمَقَرِّهِ مِنْ دَارِ
 الْإِمَامَةِ مَقَرًّا وَحَصَلَ مِنْ تِلْكَ الْحَادِثَةِ بِالْحَدِيثَةِ وَتَوَالَتْ مِنْهُ إِلَى
 طُغْرُبَيْكِ أَمْدَادٌ كَثِيرَةٌ وَرُسُلُهُ الْمُسْتَصْرِخَةُ الْمُسْتَعِينَةُ وَهُوَ مَشْغُولٌ
 بِحَرْبِ إِخِيهِ مَهْمُومٌ بِمَا عُوِّفَ فِيهِ مَغْلُوبٌ لِجُنْدِ مَسْلُوبٍ الْجَدَّ قَالَ
 ٥ وَصَلَبَ الْبِسَاسِيْرِيُّ رَئِيسَ الرُّوسَاءِ وَأَبَا مُحَمَّدَ بْنَ الْمُؤْمِنِ رَسُوْلَ
 الْخَلِيفَةَ فِي اسْتِدْعَاءِ السَّلْطَنِ طُغْرُبَيْكِ وَقَتَلَ أَصْحَابَ قَرِيْشِ بْنِ
 بَدْرَانَ عَبْدَ الرِّزَاقِ أَبَا نَصْرٍ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ وَاخْتَلَفَ نَظْمَ الْإِسْلَامِ
 وَاعْتَلَّتْ دَارُ السَّلَامِ وَطَالَتْ غُرْبَةُ الْإِمَامِ وَهَالَتْ كُرْبَةُ الْإِنَامِ إِلَى أَنْ
 اسْتَدْعَى السَّلْطَنُ أَوْلَادَ إِخِيهِ السَّبَّ أَرْسَلَانَ وَيَاقُوْقَ وَقَاوِرَةَ بَنِي
 10 دَاوُدَ وَهُوَ بِالرِّيِّ فَأَجْدَوْهُ وَأَسْعَفَوْهُ وَأَسْعَدَوْهُ فَخَرَجَ بِإِمْ إِلَى إِبْرَاهِيْمَ
 ابْنِ يِنَالٍ بَيْتْنَادَ بُولَانَ *d* فَكَسَرَهُ ثُمَّ وَجَدَهُ وَقَدِ وَقَفَ بِهِ فَرَسُهُ
 نَاسِرًا وَخَنَقَهُ بِوَتَرٍ لَوْتَرَةٍ وَخَنَقَهُ وَاسْتَرَجَّ مِنْ حَيْثُ ذَمِيْلُهُ إِلَيْهِ
 وَعَنَقَهُ وَعَاكَ سَعْدُهُ وَسَعَدَ عَيْدُهُ وَكُنْفَتِ عُدَّتُهُ وَكَثُرَ عَدِيدُهُ وَسَارَ
 السَّيْءُ عَمِيدَ الْمَلِكِ وَجَهَّزَهُ هَوَارِسَ جِهَازَ مِثْلِهِ وَأَفْضَلَ عَلَيْهِ نَفْسَهُ
 15 وَلَمْ يَبْقَ لَطُغْرُبَيْكِ بَعْدَ مَا هَمَّ سَمِيُّ رَدَّ الْخَلِيفَةَ إِلَى دَارِهِ وَأَظْهَرَ
 قَمَرَهُ مِنْ سَرَارِهِ وَرَحَلَ نَحْوَ بَغْدَادِ * فَاحْتَسَّ الْبِسَاسِيْرِيُّ بَرَجَهُ
 وَأَيَّقَنَ بَنِيَّارَهُ وَوَقَعَ فِي تَبَارِجِهِ وَلَمَّا قُرِبَتْ الْعَسَاكِرُ السَّلْجُوقِيَّةُ مِنْ
 بَغْدَادِ *e* بَعُدَّ وَقَامَتِ قِيَامَتُهُ وَمَا قَعَدَ وَكَانَ الْخَلِيفَةُ حَدِيثَةَ عَائِدَةٍ
 فَضَلَبَهُ *f* قَرِيْشِ بْنِ بَدْرَانَ مِنْ ابْنِ عَمِّهِ مُهَارِشِ بْنِ مُجَلِّيٍّ فَحَمَاهُ وَمَا
 20 أَبَاحَ حِمَاهُ قَالَ وَخَرَجَ مُهَارِشُ بِالْخَلِيفَةَ إِلَى تَلْعَفَرٍ فَتَمَّصَدَ بَدْرَ بْنَ

a) O الداعي. *b*) Il faudra lire وَاوَا ou insérer بن après
 بُولَانَ. *c*) O قَاوِرَةَ. *d*) I هفتناد بولان. Yâcout IV, 19v. *e*) نصر.
f) O فضاب. *e*) وَاوَا احسن البساسيري بقره منها P.

مَلِكٌ إِذَا مَا الْعَزْمَ حَتَّى جِيَادَهُ مَرَحَتَ بَأَزَقُو شَامِحَ الْعَرِينِ
 بَأَعْرَ مَا أَبْصَرَتْ نُورَ جَبِينِهِ إِلَّا أَفْضَلَانِي بَانَسُجُورَ جَبِينِي
 عَمَّتْ فَوَاضِلُهُ أَسْمِرِيَّةً فَانْتَقَى شَكْرَ الْغَنِيِّ وَدَعْوَةَ أَسْمَكِينِ
 لَوْ كَانَ فِي النَّوْمِ الْقَدِيمِ تَطَلَّمْتُ مِنْهُ الْكُؤُوزَ أَلَى يَدِي قَارُونَ

- قال وفي سنة ٤٥٠ انتقض على طغرلبيك امر الموصل فقد كان 5
 استخلف بنا الاميرين اردم « وبتاكين فقصدا انبساسيرى وقريش
 ابن بدران وحاصرهما اربعة اشهر واخرجاها بأمان فعاود ضعربك
 الخروج الى الموصل لطب الداء المعضل وتصب بنصيبين مضاربه
 فخالفه ابراهيم بن ينال خالعا للطاعة ومضى الى همدان ناويا
 للمناواة فسار السلطان وراءه من نصيبين الى همدان في سبعة ايام 10
 ونقد وزيره عميد الملك وزوجته خاتون b الى مدينة السلام ثم
 كتب اليهما يستدعيهما فتمسك بهما للخليفة وتواترت الارجيف
 المخيفة فتسار بوصول انبساسيرى وثارة بانتهام السلطان من اخيه
 قال وشرع عميد الملك الكندرى في اخذ العهد بالمملكة لانوشروان
 ابن خاتون وأنفق من ماله الضاحر والمخزون ما وثقا ولا استوثقا 15
 وارادت خاتون القيص عليهما فهربا فلما عميد الملك فانه اكد الى
 الاعواز ومن عند عزارسب بن بنكيم بن عياض من الاعواز وسارت
 خاتون تطلب السلطان ولحق بها وتدعا انوشروان وذلك في
 سنة ٤٥١، وفي هذه الفترة تمت فتنة انبساسيرى ودخل الى
 بغداد سادس ذى القعدة سنة ٤٥٠ وخرج سادس عشر ذى 20
 القعدة سنة ٤٥١ وكانت سنة سيئة كادت تكبر لنور الله مظفنة

a) O اردم; Cmp. IA ١٨, 3 a f. b) O a ici et ailleurs
 الخاتون avec l'article.

والعربي المسجف ورفعت « ستارة الميوس وأثار وجه الخليفة كالقمر ^b
 في سدنة انسدة الشريفة اتى الفرض وقبل الارض ثم مثل قائما
 للقائم ووقف لترقب ما يقف عليه من المراسيم وصعد رئيس
 الرؤساء الى سرير لطيف فقال له الخليفة اصعد ركن الدولة اليك
^٥ ومعه محمد بن منصور الكندري مفسرا ومترجما ومُعربا عنه ما
 كان مُعجبا c ثم وضع لطرغلبك كُرسى جلس عليه وفسر عبيد
 الملك له تفويض الخليفة اليه ثم قام طرغلبك الى مقام الرفعة ومكان
 الخلة واحتس بعز الاحتباء واجتنب خلع الاحتباء وتوج وطوق
 وسور وأبيضت ^d عليه سبع خلع سود في ريف واحد اتخذت
¹⁰ له بيتا ملانة الاقليم السبعة وشرف e بعمامة مسكية مذقبة فجمع
 له بين تاجي العرب والعجم ومما بهما وتسمى بالنتوج المعجم
 وقُلد سيفا مُحلى بالذهب فخرج في احلى الحلى وأعيب الأقب
 وعاد وجلس على الكرسي ورام تقبيل الارض ولم يتمكن لموضع
 التاج المسروق وسأل مصالحة الخليفة فأعطاه يده دفعتين فقبلها
¹⁵ ووضعها على العين وقلده سيفا آخر كان بين يديه فتم له بتقليد
 السيقين تقلد ولاية الدولتين فخاطبه بملك المشرق والمغرب
 واحضر عهده وقال الخليفة هذا عهدنا * يقرأه عليك f محمد بن
 منصور بن محمد صاحبنا ووديعتنا عندك فأحفظه وأحرسه فانه
 النفا المأمون وانهم في دعة الله محفوظا وبعين الللاء ملاحظا
²⁰ قال ولائى الفصل صرّ درّ في عيد الملك من قصيدة

a) Le و manque en O et I. b) O om. c) O مبهما.

P om, depuis ومعربا. d) P وابيض. e) P وشرف. f) O

و اليك, P om. عليك ce qui se trouve en I.

من ذلك ونوجه الى الموصل فأجفل البساسيري الى الرحبة فأذعنت
 نضغريك البلاد وواتاه الارب وواتاه العرب وأصعده الاميران دبيس
 وقريش واتصل به اخوه *a* باقوتى بسن داود فزادت قوته وأرعبت
 بالناس صولته وكان على اهل سنجان حاقداً فآلهم مثلوا يقتلوا
 قتلهمش * وتركوا بالعراق وأظهروا الرووس *b* على انقصاب وأخذوا 5
 النفوس بالوصب فمسار طغريك الى سنجا. واجتاحها واستباحها
 وسلب أرواحها اشباحها الى ان شفع فيهم ابراهيم بن ينال فغفا
 بعد ان عمى وكف بعد ما اكتفى، قال وفي هذه السنة مات
 ابو انعلاء المعري ٥

- 10 ذكر عود السلطان الى بغداد وحضوره بين يدي الخليفة
 قال وعاد الى بغداد ظافر اليد واقرة الايد وجلس له الخليفة يوم
 السبت ٢٥ من ذي القعدة فركب دجلة مجرباً طياره في تيارها
 حتى وصل الى باب الرقة *d* من السدة الشريفة ودارها وقدم له فرس
 فركبها ودخل راكبا الى دهليز صاحن السلام وحسن الاسلام ثم
 15 نزل ومشى والامراء بين يديه بغير سلاح يمشون الى حيث
 الاجالة مقببة والدلالة بالقدم قائمة والرسالة ملائمة والامامة دائمة
 والنبوة مستمرة الارث والمروة مستقرّة البعث وستارة البهاء مسدولة
 على النهو وطهارة الانتماء هجولة بالزهو والقائم بأمر الله جالس من
 وراء الستر على سدة مشرفة مشرفة في ايوان منه للاجلال ايواء
 ودار أرضها للاقبال سماة وعلى كتفه ويده البردة وانقصاب انميوان 20
 وعما سماه الظهير لخمدي رويان ولما قرب نضغريك من المقر الاشراف

a) P et O ابن اخيه. b) P ورفعوا رواسم. c) O واقرة.

d) La kisra est en P. e) P om.

امائل دولة السلطان فخدموا الخليفة وشاهدوا السدة الشريفة ثم
 شرع رئيس الرؤساء في خطبة النكاح وجاء بها على وفق الاقتراح
 واستوعب شرائط الاجاب بالذکر من a تسمية المخطوبة والمهر
 ثم قال ان رأى سيدنا ومولانا ان يُدعمَ باقبول فقال الخليفة قد
 قبلنا هذا انعقد بهذا الصداق فتمتزوجت الدولتان بالاستحقيق
 واستمرت البركة واستقرت المملكة، قال وفي هذه السنة كانت ولادة
 المقتدى صاحب الرواسي b من جمادى الاولى وسمى عميد الله
 وكنى c ابا القاسم واهله جارية لذخيرة الدين ابي العباس بن
 القائم بامر الله وكانت وفاة الذخيرة في ذي القعدة سنة ٤٤٧ وعمره
 ١٤ سنة وبوفاته قامت قيامة القائم فانه كان ولي عهده ولم يكن
 له ولد سواه فلما ولدت جاريته ابناً استنجد به جداً وبها
 وبمنا وأمننا وجلس رئيس الرؤساء ثلثة ايام للهناء وحضر عيد
 الملك وجماعة الامراء، قال وتوفي في هذه السنة عميد الرؤساء ابو
 طالب بن ابيوب عن ٤٠ سنة وقد كتب للخليفة ١٦ سنة وكانت
 ١٥ حسنة سائرة وسيرته حسنة ٥

ذكر عوارض عرضت وحوادث حدثت

قال كان ابن عم زعربك بالموصل وديار بكر وعو قتلتمش بن اسرائيل
 ابي سلاجق متمسك الامر متمسك الصدر فاجتمع ابي ساسمري وعو
 ابو الحرت ارسلان وقريش بن بدران العقيلي ونور الدولة دبيس
 ٢٠ ابي علي بن مهدي الاسدي على حربه وأوقعوا به وبجرحه وكانت
 الواقعة بسنجار ومضى d قتلتمش الى عمذان مؤبياً فانكم طغربك

a) O et I من. b) O et I من. c) O om. d) P
 فانهزم.

بتفريقها وقبض عميد الملك ابو نصر الكندري الوزير الأعز ابا سعد
 وزير الملك الرحيم ثم استندام صاحبه a حين الفاه في الكفاية
 صحیح الاديم وأصلقه واطلق يده في اللّ والعقد والحبس والاطلاق
 وعول عليه وفوض اليه النظر في العراق، قال وتوفى في هذه السنة
 قاضى القضاة الحسين بن على بن ماکولة فخطب عميد الملك في 5
 تولية قاضى القضاة ابى عميد الله محمد بن الدامغانى فنسنت
 قاعدته في ذى القعدة من السنة وأحسن العناية به لمعانيه b
 الحسنة وقال هو قدوتنا خراسن الموصوف جميع الأئمة وحضر
 عميد الملك الكندري في بيت التوبة الشريفة وخص من دار
 الخلافة بالمنزلة الطيبة وأنفذت معه برسم السلطان خلع سنية 10
 وتشريفات سرية، قال وتقدم طغربك ببناء مدينة على دجلة
 وفي التي جامعها اليوم باق وكانت حينئذ ذات اسوار وأسواق،
 قال ودخلت سنة 448 وفي المحرم منها عقد للخليفة على ابنة
 اخى طغربك ارسلان خاتون خديجة بنت داود بن ميكائيل
 وقصد بذلك تعظيمه والتبجيل ولتلا يجد الاعداء بهذه الوصلة 15
 الى قطع سبيل المودة بينهما السبيل ۵

ذكر الحال في ذلك

قال في المحرم جلس الامام القائم بأمر الله امير المؤمنين وأحضر
 عميد الملك الكندري وقدمه على المقدمين وتقدم اليه باحضر
 من يجز احضاره ويقع عليه ايثاره فشد وسطه وأخذ نبوسا 20
 فى يده وجرى فى حفظ آداب الخدمة على جدده واستدعى

a) L. صاحبه (d. G.). b) O avec. c) O om.

ذكر دخول السلطان ركن الدولة تغولبك الى شجاع محمد

ابن ميدييل بن سلجق الى بغداد في ٢٠ من رمضان

سنة ٤٤٧ ومعه الوزير عميد الملك ابو نصر محمد

ابن منصور، الكندري وهو اول وزراء السلجقية

٥ قال كان حصيفا فصيحاً رجيحاً نجيحاً متسلطاً بمكانه متمكناً
من سلطانه يرّجى ويُخشى ويُقصدُ ويُعشى والسلطان بأذنه
ونظره بصره ويسمع وبأذنه ونظره يرفع ويضع وله البهجة المهيبة
والهجة المنصية وكان مع السلطان تغولبك يوم ١ وصوله الى
بغداد وقد خرج رئيس الروساء وزير الامم القائم لاستقبال السلطان
١٠ ومعه ارباب المناصب واحباب المراتب وقاضى القضاة والشهود
والجنود والبنود فلما وصل الى نهر بين لقيه صاحب السلطان
من المقربين وقدم للوزير فرسا وقال عذا مركوب السلطان وقربه
فنزل عن بغلته وركبه وجاءه بعد ذلك عميد الملك ابو نصر
الكندري في موكب ضخم وفخر فخم وقد وقف يتوقع مقلعه
١٥ فلما بصره به قصد عميد الملك * ابو نصر ١ ان يترجل ثنعه وتعانقا
راكبين وخطا الموكبين ووصل السلطان الى بغداد ونزل على دجلة
عند مسناة عز الدولة رائع الهيبة رائف الهيبة قد ضاقت
الارض بجنوده وضاقت السماء عذبات بنوده فقبض على الملك
انرحيم الى نصر الديلمي من نسل عضد الدولة وسيره الى الرق
٢٠ فقطع عليه الاجل الطريف في ضيقها وأذنت جموع مالك الديلم

a) P ajoute محمد بن.

b) O قبل.

c) O بصر.

d) I et P om.

e) L'aceusat. est en P.

يفتأخه من هذا الصوب فحمد الرأى *a* بالرأى ونجرت *b* عدة جدته
 بعد اللى ووجد فى دور الديللم *c* دفائن وخرائن سفرت بها أيامه
 عن ايام فتأقل وتأثت وورى زئد سعده *d* بما ورت وقدم قدامه
 ابراهيم بن ينال فقّر *e* بقرميسين وانزعها من الامير الى الشوك
 فارس بن محمد بن عَنَاز وحلّ جُلوان وتوفى ابو الشوك فى شهر⁵
 رمضان وذلك سنة ٤٣٧، وفى هذه السنة وُزرر رئيس الرؤساء
 ابو القُسم على بن الحسن بن مسلمة للقائم بأمر الله وفى أول
 سنة ورد فيها الاتراك الى *g* العراق وانتشروا منها *h* فى الآفاق قال
 وكان عند طغرلبيك رسول الخليفة وهو ابو محمد هبة الله بن
 محمد بن الحسن *i* بن المأمون مقيماً يدعوه الى بغداد ولا يدعه¹⁰
 يُقيم ويروم منه صدق انقص ولا يريم وطال بالحصرة حضوره
 حتى حرّك عزمه فعزم على الحركة وأندفع كالسبيل وكسا العلق *k*
 عجاج فيلقه صبغة الليل ولم يترك الترك وردا الآ شفوه ولا حسنا
 الآ شوهه ولا نارا الآ ارشوعها ولا دارا الآ شعئوها ولا عصمة الآ
 رفعوها ولا وصمة الآ وضعوها وأجفل الملوك * من خوف *l* اقدامهم¹⁵
 وتندحوا من طريق ضرامهم فما جاءوا الى بلدة الآ ملكوا مالكتها
 وماؤا مسالكتها وارعبوا ساكنيها واسكنوها الرعب وعلبوا ولانها
 وولوها الغلب ووزروا الى الزورا^{١٥} وأنشعوا مدّ اليد بالغارة انشعوا^{١٥}

a) O الرأى. *b*) I ونحرف. P om. jusqu'à اللى. *c*) Les
 Mss. ajoutent بها. *d*) P سعادت. *e*) O فقير; P تنزل avec
 فقير ذلك القرم; I على. *f*) P sans tehdid. *g*) O om.
h) O et I منه. *i*) P حسين. *k*) P الغلك. *l*) P عن.

باقى اسحق الفُقاعى صبيحَ البهجة فصبحَ الלהجة بكتاب
 مضمونه انمَ نما وجدوا ابن بيمين الدولة مائلا عن الخير والسُّمو
 مشغلا بالبشر وانعتو غاروا للمسلمين وللبلاد وم عبيد امير المؤمنين
 في حفظ البلاد والعباد وقد سنوا سنّة العدل وآنسوا سنّا انفضل
 ٥ وبطلوا مراسم العسف وعطلوا مواسم الحيف ومضى رسولهم وقضى
 سولهم وتواصلت مع مسعود بن محمود بن سبكنكين حروبهم
 وهزموه في سنة ٤٣٠ واشتدّت منعتهم * وقويت شوكتهم واستولوا
 على خراسان وتجاوزوها الى العراق وطروا على ملك الديلم ورموه
 بالصيلىم وغلبوا الاملاك وبلغوا الافلاك وانقسموا انبلاد وطروا a طرفها
 10 والنيلان، قال والسلطان طغرليک محمد بن ميكائيل بن سلاجق
 ولاخيه جغرىک ابى سليمان داود بن ميكائيل * بن سلاجق b
 من نهر جيبكون الى نيسابور ولاخيه من امه وهو ابن عمه ابراهيم
 ابن ينال c بن سلاجق قيسنتان وجرجان ولابن عمه ابى على
 الحسن بن موسى بن سلاجق عمارة ونوشندج وسجستان وبلاد
 15 الغور قال وامنت طغرليک الى الرى وقد كانوا جعلوا له جميع ما

a) Ici commence le Ms. d'Oxford (O), fol. 2 recto (empr. Préface). b) O om. c) O نبال ou بنال. Le nom se trouve écrit de différentes manières, ou ينال (IA *passim*), ou نبال (p. e. chez Baihakî, v. la note de M. Sachau dans les Actes de l'Acad. Impér. de Vienne T. LXXIV, p. 304). La première orthographe me paraît la seule correcte, car ينال est sans doute = اينال (Cmp. Radloff, *Phonetik der Nördl. Türk-sprachen* § 244—247) mot ture bien connu dénotant un chef de tribu etc. Il faut donc prononcer Yināl ou Ināl.

سنة ٤٢٩ وعزموا على مدّ اليد ونهب انبلد فذعم طغرلبيك محمد
ابن ميكائيل بن سلجوق وهو اميرهم وكبيرهم وقال لهم نحن في
شهر حرام لا نَهْتِكُ حرمنه ولا نَهْتِكُ عصمته ولا يحسد من النهب
أرب^٤ وإنما يسوء به السُّعَة ويشيع الشُّنَعَة فنفرت جماعته من
مقاله واستخفوا رأيه في تبیین حرام الفعل وحلاله فما زال بهم⁵
نغزلبك يقول لهم أمهلوا بقيّة هذا الشهر وأعملوا ما شئتم بعد
الفطر وفي اثناء ذلك وصل اليهم كتاب القائم بأمر الله امير
المؤمنين يخوفهم ويذكرهم بالله ويحملهم على رعاية عبادته وعبارة بلاده
فخلعوا على الرسول المعروف بأبي بكر الطوسى ثلث عشرة خلعة
وتباعوا برسالة الخليفة وأزدادوا بها قوة ورفعة¹⁰ ونما كان يوم العيد
اجتمعوا من القريب والبعيد وهموا بالنهب فركب طغرلبيك لمنعهم
وجد في ردهم وقال الآن وقد جاء كتاب الخليفة المُفْتَرِصِ الطاعة
على الخليفة وقد خصنا من توليته ايانا بالحق والحقيقة فلدح عليه
اخوه جغرى بك داود وأخرج سكينه وقال ان تركنتى والا قنلت
نفسى بيدي فرقى له وسكنه وأراه انه مكته وأرضاه بمبلغ¹⁵ أربعين
الف دينار فسقطه ووزن اعل البلد معظمه وأتى هو من ماله
السباقي وغرّمه^a وجلس على سرير الملك الذى كان لمحمود بن
سبكتكين في نيسابور ونهى وأمر وأعطى وأخذ وأبزم ونقص
وأحكم وفوض وجلس يومى الاحد والاربعاء لكشف المظالم وبسط
المعدلة وبث المكارم وسير اخاه داود الى سرخس فلکها ونهج له²⁰
طريقة في العدل فسلکها وسير الى دار الخلافة المعظمة رسولا يعرف

a) وغمه I

ومبيض جهرهم مستشف سنر القضاء فى قضية شرم وعد ابو
 سبل الصعب فيهم سبلا واتخذهم لارتفاقه بيم صبا وأعلا ونقد
 مسعود بن محمود بن سيكتكين عسكرا من غزوة الى خراسان
 فواقعهم وقتل منهم عدة وأسر منهم جماعة حملهم الى غزوة منهم
 5 بيغو ارسلان فاستعطفوه فلم يعطف واستسغفوه فلم يسعف ولما
 غلف رعينهم وتوقف سجنهم شربوا كأس البأس وابدلوا ابناس الناس
 باجاش الحاشية ومشى شحنة طوس لاستياف ما لهم من الماشية
 واستلان خشونتهم واستسهل صعوبتهم ^a ولما ظن انه آب بالغنم
 والغنيمة وباء بعز العزيمة ركبوا اليه صهوات الحنق وصرقوا نحوه
 10 اعنته الخبب والعنق حتى لقوه فتركوه لقي ونبعوا المنهزمين
 ودخلوا الى طوس نلوعها وجاسوا خلال ديارها وسلوعها وتشاوروا
 فيما بينهم وقالوا هذا بحر خصناه وفتح ابنكرناه وطوس مدينتنا
 التى نؤويها وحصننا انذى يحمينا فلا نخرج عنها ولا نخرج منها
 وشرع ابو سهل الحمدونى فى استدراك ما فرط واستمسك ما
 15 اخنبط وكدوا يجيونه بالجميل وجميلون فى الجواب ويبلون سمالاته
 الى صوب الصواب فتسرع شحنة نيسابور وتعرس وجند وعسكر
 وشن على سرحهم غارة على غرة ونهض لمنفعة نهضت بمصرة
 فركبت السلاجقية اليه والى جماعته ارسلوا ونشبو معهم ^b وشبو
 قتلا وعزموهم وكسروهم وقتلوه واسروهم وأمتدوا الى نيسابور فدخلوها
 20 ووجدوا فى خلوعها فرصة فاعتبلوها وذلك فى شهر رمضان

a) I (C. à d. le ms. de la Biblioth. Nation. Suppl Ar. 772 qui contient l'ouvrage d'Imād ed-dīn, voir préface)

b) I معه.

ذكر نَبَذ من بداية حال السلاجقية

قَالَ رَحْمَةً كَانَتْ السَّلْجُوقِيَّةُ ذُو عُدَدٍ وَعَدَدٍ وَأَيْدٍ وَيَدٍ لَا يَدِينُونَ
 لِأَحَدٍ وَلَا يَدْتُونُ مِنْ بَلَدٍ وَمِيكَائِيلُ بْنُ سَلْجُوقٍ زَعِيمُهُمُ الْمُبْتَغِلُ
 وَعَظِيمُهُمُ الْمُفْضَلُ وَقَدْ سَكَنُوا مِنْ أَعْمَالِ بُخَارَا مَوْضِعًا يُقَالُ لَهُ نُورُ
 بُخَارَا وَمَا زَالُوا فِي أَنْصَرِ شَيْعَةَ وَأَنْصَرِ عَيْشَةَ وَمِمَّنْ فِي الرَّيِّ يَكْلُونُ 5
 الْبُخَارَا وَفِي الرَّيِّ يَمْلُونُ الْمَلَأُ لَا يَذْعَرُهُمْ ذَاعِرٌ وَلَا يَرُدُّهُمْ دَاعِرٌ
 وَالسَّلْجُوقِيَّيْنَ يَرُدُّونَهُمْ لِلْمَلَمَاتِ وَلَا يَرُدُّونَهُمْ وَيَدْعُونَهُمْ لِلْمَهْمَاتِ وَلَا يَدْعُونَهُمْ
 حَتَّىٰ عَبَّرَ السَّلْطَانُ بَيْنَ الدَّوْلَةِ مُحَمَّدُ بْنُ سُبُكْتِكِينَ إِلَىٰ بُخَارَا
 لِتُسَاعِدَةِ قَدْرِخَانَ فَرَأَىٰ مَكْبَالَ مِيكَائِيلَ بِحَصَى الْأَخْصَافَةِ مَعِيرًا
 وَصَاعَ مِصَاعِهِ بِمِائِسِ الْبَسَالَةِ مَوْقِرًا فَرَغِبَ فِي اسْتِرْغَابِهِ وَانْتَجَبَ إِلَىٰ 10
 اجْتِنَابِهِ وَأَرَادَ أَنْ يَجْعَلَ إِلَىٰ خِرَاسَانَ بِهِ وَيَأْهَلَهُ وَيَكْنُفَ أَكْنَافَهَا
 لَذَى الْخُفْطِ وَالْخُفَيْظَةِ بِنَبْلِهِ وَتَبْلِهِ وَامْتَنَعَ مِيكَائِيلُ عَلَيْهِ وَمَلَّ عَنْهُ
 وَلَمْ يَمِلْ إِلَيْهِ فَغَضَبَ السَّلْطَانُ تَمَنُّعَهُ فَبَضَّهَ وَأَعْتَقَلَهُ وَعَبَّرَ بِهِ
 وَيَأْصَحَابِهِ إِلَىٰ خِرَاسَانَ وَنَقَلَهُ وَقَالَ لَهُ أَرْسِلْنَا الْحَاجِبَ أَنِّي أَرَىٰ فِي
 أَعْيُنِ هَؤُلَاءِ عَيْنَ الْهَوْلِ وَأَنْتُمْ مُعْرُوضُونَ بِالْجُرْأَةِ وَالْقُوَّةِ وَالْحَوْلِ وَالرَّأْيِ 15
 عِنْدِي أَنْ تَقْطَعَ إِلَيْهِمْ كُلَّ مَنْ تَعَبَّرَهُ مِنْهُمْ لِيُؤْمِنَ ضَرَّهُ وَلَا يُخَافَ
 شَرَّهُ فَمَا قَبِلَ خُطَابِهِ فِي هَذَا الْخُطْبِ وَقَالَ لَهُ أَنْتَ لِقَاسَى الْقَلْبِ
 فَلَمَّا أَقْبَمُوا بِخِرَاسَانَ تَقَرَّبُوا إِلَىٰ عَمِيدِهَا إِلَىٰ سَهْلِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ
 الْحَمْدَوْنِيِّ وَأَهْدَوْا إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ أَثْرَاسٍ خُنْتِيَّةٍ وَسَبْعَةَ أَجْمَالٍ خُنْتِيَّةٍ
 وَثَلَاثِمِائَةَ رَأْسٍ غَنَمٍ تَرْكِيَّةٍ وَهَدَاهُ أَقْبَائِهِمْ إِلَىٰ قَبُولِ الْبُهْدِيَّةِ وَكَذَبُوا 20
 سَأَلُوهُ أَنْ يَرْجِعَهُمْ فِي الْمَرْجِ وَيَسُدَّ بِمَوَاشِيِهِمْ مَخَارِمَ تِلْسَكِ الْفُرُوجِ
 فَعَبَّسَ لَهُمْ مَرْجِ دَنْدَانَقَانَ فَفَرَّقُوا بِهَا وَبِمَا قَارِبَهَا وَتَحَامَهَا مِنْ عَدَائِهِمْ
 وَجَانِبِهَا وَتَوَقَّىٰ مُحَمَّدُ بْنُ سُبُكْتِكِينَ وَهُوَ كَرَّةٌ لِأَمْرِهِمْ مَشْفِقٌ مِنْ

قَلَّ رَحَّةٌ فِي صَدْرِ كِتَابِهِ وَيَعْدُ فَاتَى كُنْتُ أَوْثَرُ أَنْ اجْمَعَ كِتَابًا
 فِي وِزْرَةِ الْمُلُوكِ السَّلْجُوقِيَّةِ وَأَدْبَرُ دَوْلَتِهَا ذَوِي الْجِسْمِ الْعَلِيَّةِ وَالْأَصُولِ
 النُّفُوسِيَّةِ وَمَا زِلْتُ أَفَكِّرُ مَا يَوَانِيئِي فِكْرًا وَلَا يَطَاوِعُنِي فِي تَأْلِيْفِ
 عَوَانِيهِ تَرْتِيبًا بَكْرًا حَتَّى تَأَمَّلْتُ الْكِتَابَ الَّذِي صَنَفَهُ الْوَزِيرُ
 ٩ **انوشروان بن خالد** بِالْفَارْسِيَّةِ وَسَمَّاهُ فَتَوْرُ زَمَانِ الصُّدُورِ وَصُدُورُ
 زَمَانِ انْفِتَاحِ فَالْفَيْتَةِ قَدْ قَصَرَهُ عَلَى زَمَانِهِ مِنْ أَوْسَطِ عَهْدِ نِظَامِ
 الْمُلِكِ إِلَى آخِرِ عَهْدِ طُغْرُلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَلِكْشَاهِ وَتَقْصِي سُلْطَانَتِهِ
 وَصَادِقَتِهِ بِنَاءً عَلَى وَفْقِ غَرَضِهِ وَشَقَاءِ مَرَضِهِ وَقَصْدِ النَّشْأَةِ وَالْإِنْتِقَامِ
 مِنْ أَعْرَاضِ الْكِرَامِ مَا أَنْصَفَ فِيهَا صَمْفٌ وَلَا أَلْفٌ قَالِبًا بِمَا أَلْفٌ
 ١٠ وَأَمَّا شَكْلُ نَصْبِهِ فِي مَنْصِبِهِ وَحُكْمِهِ مَا دَفَعَهُ إِلَيْهِ حُظُّهُ مِنْ
 الْمَطَّلِ بِهِ فِي مَطْلَبِهِ مَا الْفَيْتَةِ حَتَّى الْقَيْنَةِ وَلَا أَبْقِيَتْ عَلَيْهِ وَلَا
 أَبْقِيَتْهُ ثَمَّ عَرَبِيَّتُ الْكِتَابِ وَعَاتَمَتْ فِيهِ الصِّدْقَ وَالصُّوَابَ وَلَمَّا تَمَّ
 تَعْرِيْبُهُ وَكَمَلَ تَهْذِيْبُهُ رَأَيْتَهُ مَقْتَضِبَ الْإِفْتِنَاحِ مِنْقَدَّاعِ الْإِخْتِنَامِ
 مَفْتَقَرَةً فَرَّقَهُ إِلَى نِظْمِهَا فِي سُلْكِ التَّنْمَامِ فَالْحُفْنَةُ جَنَاحًا وَأَلْحَقَتْ
 ١٥ بِلَيْلِهِ صَبَاحًا وَجَعَلَتْ مُفْتَتِحَهُ وَزَارَةَ عَمِيدِ الْمُلِكِ ابْنِ نَصْرِ الْكَنْدَرِيِّ
 وَبَدَأَتْ فِيهِ بِبِدَايَةِ الْمُلِكِ السَّلْجُوقِيِّ ثَمَّ وَصَلَتْهُ بِمَبْتَدَأِ كِتَابِ
 انوشروان ثَمَّ ذَيْلَتَهُ بِمَا عَاطَنَتْهُ فِي عَصْرِى مِنْ حَدِيثِ الْأَعْيَانِ
 وَحَادِثِ الزَّمَانِ وَاقْتَصَرَتْ عَلَى ذِكْرِ الْجَمَلِ وَتَجْمِيلِ الذِّكْرِ وَاقْتِصَاءِ
 الْبَدِيحِ الْبَعِيدِ وَاقْتِصَاصِ الْفَدْرِ الْبَكْرِ ٥

الخُمُوعِ وَازْدَهَمَتْ الرُّبُوعُ وَشَاعَ خَبْرُهُ وَذَاعَ وَأَدْبَلَتْ جَنُودَهَا وَفَرَحَتْ
 السَّلْجُوقِيَّيْنَ بِهَذِهِ الْعَزِيمَةِ وَيَا لَهَا مِنْ غَنِيمَةٍ وَأَضْمَمْنَ قُلُوبَ أَهْلِ
 ذَلِكَ الْمَادِ (؟ النَّدَا) (sic) وَأَنْكَشَفَ الْغَطَاءَ وَرَضَى الْعِبَادَ طَرَفَهَا
 Voir p. ٨ l. 9.

متفاجرةً يَكْرَهُ فَيبِيا الهائمون فَيَنْقَعُونَ غَلَلِ الآمِلِ وَقَدْ افْتَتَحْتُ
به في شهر ربيع الأول سنة ١١٣٣ مستعينا بالله تعالى ومستهدداً *a*
من حوله وقوته ومبتهدلاً اليه وسائلاً آياه ان يوفقني في ذلك وفي
جميع اموري بفضلله ورحمته وهو حسبي وكفى *b*؛

a) P مستهدداً. *b*) Cette préface se trouve seulement en P; les premiers feuillets du ms. O ayant péri par un accident quelconque, déjà à une époque très reculée, le libraire a cru devoir y suppléer par une préface de son invention pleine de contre-sens ridicules. Nous indiquerons ci-après où commence réellement le ms. O qui sert de base à cette édition. Ici nous publierons dans la note la préface de O : بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله حمداً دائماً دوام الشمس والافلاك والشكر على آياته شكر عباده ونسك ونشهد ان لا اله الا هو الاحد القديم الذي ليس له ولد له يولد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد ونصلى على المبعوث الى العرب والعجم سيد البلاغة والفصاحة الذي اشرفت انواره الساطعة وارسل الى سائر الامم بالشفقة والاباحة صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وشرف وكرم
أما بعد فهذا تاريخ ابتداء دولت الملوك المسلمون هو انه لما قمع (وقع) لسلامير شجاع الدين ما وقع والتمس من عهد الملك المساعدة والاسعاف حيث جعل ساعاته على الاستنجا والالطاف وحث عن درر عجائب تصانيف الاسلاف ثم توكل على الله ومنحه الوصية وقواه على الاجر بهذه الراء المرضية فامتثل اوامره ونواهييه وسار الى من اتاله الله الراى وجعل في البلاد مستشار وبت ما عنده اليه فبادر سريعاً مقبلاً عليه ونصحه وافاده ودعا له وزاده وقال له تسقدم ولا تخف ولا تندم فانت اولى بها واحق فعند ما سمع نصحه وما افاده انقلب الى اهله وبلاده فاجتمعت اليه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أما بعد حمد الله على نِعَمِهِ الجِسامِ وَمِنَنِهِ العِظامِ والصلوةِ والسلامِ
على خير الانام سيدنا نبيِّهِ مُحَمَّدٍ وعلى آله البررة الكرام فاتى لَمَّا
فرغت من انتخاب الكتاب الموسوم بالبرق الشامى من انشاء الامام
السعيد عبد الدين محمد بن محمد بن حامد الاصفهائى
الماتب رحمه طالعته كتابه الموسوم بنصرة الفتنه وعصرة الفطرة في
اخبار الوزراء السلجقية فصادفته قد سلك فيه منهجه المعروف
في اطلاق اعنة اقلامه في مضمار بيانه واسباع اذيل القرائن
المتراثة من وشائع ما جبره راقم بنانه بحيث صار المقصود معموراً
في تصايف ضماير الامجاع وربما كان لا يرقع للاصغاء الى بدائعها
10 حجاب بعض الاسماع فانتخبته منه هذا المختصر الذى هو
بعد اشتماله على جميع مقاصد الكتاب ما كتبه على عيون قرائنه
البديعة وزواهر الفاظه الفصيحة خدمة ملك اجتمع فيه من
الفصائل ما تفرقت في جميع سلاطين الأمم وصار نظاماً لحاسن
ينزّهين بأفرادها سائر ملوك العرب والعجم مولانا السلطان الملك
18 المعظم ابي الفتح عيسى بن السلطان الملك العادل ابنى بكر بن
ايوب لا زالت معارج دولته راقية في مدارج الاقبال وعتبات مجده
معلّمها لعبون الاعظام والاجلال ومصايح علومه متوقدة يهتدى
بها انشارون فيخرجون من ظلم الزبغ والصلال وينابيع ايديه

نوارينخ آل سلساجوق

وهذا الجزء مشتمل على

كتاب زبدة النصرة ونخبة العصرة

من انشاء الامام عماد الدين محمد بن محمد بن حامد

الاصفهانى رحمه الله

اختصار الشيخ الامام العار الفتوح بن على بن محمد

البنندارى الاصفهانى

رحمه الله ورضى عنه

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

